www.mruni.eu

Eglė SAKALAUSKAITĖ

DAKTARO DISERTACIJA

PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ DISKRECIJOS PROBLEMOS DERINANT SKIRTINGUS INTERESUS VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE

SOCIALINIAI MOKSLAI,
TEISĖ (01 S)
VILNIUS, 2017

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Eglė Sakalauskaitė

PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ DISKRECIJOS PROBLEMOS DERINANT SKIRTINGUS INTERESUS VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2017

Daktaro disertacija rengta 2009–2017 metais, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui ir Vytauto Didžiojo universitetui Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 8 d. įsakymu Nr. V-1019 suteiktą doktorantūros teisę.

Moksliniai vadovai:

dr. Vytautas Šulija (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S) nuo 2009 m. iki 2010 m.

prof. dr. Romualdas Drakšas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S) nuo 2011 m. iki 2015 m.

prof. dr. Algimantas Urmonas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S) nuo 2015 m.

ISBN 978-9955-19-864-2 (internete)
ISBN 978-9955-19-865-9 (spausdintas)
© Mykolo Romerio universitetas, 2017

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS 4

ĮVADAS 5

1. PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ DISKRECIJOS PROBLEMŲ, DERINANT SKIRTINGUS INTERESUS VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE, METODOLOGINĖS NUOSTATOS 17
   - 1.1. Pagrindinės viešųjų pirkimų teisės sąvokos 17
   - 1.2. Viešojo intereso prioritetas viešuosiuose pirkimuose 30
   - 1.3. Teisės principai, ribojantys perkančiųjų organizacijų diskreciją ir sudarantys teisines sąlygas derinti skirtingus interesus 37
     - 1.3.1. Lygiateisiškumas ir nediskriminavimas 44
     - 1.3.2. Proporcingumas, abipusis pripažinimas ir skaidrumas 53
   - 1.4. Interesų konfliktų valdymo būtinumas 60
   - 1.5. Perkančiųjų organizacijų pareiga užtikrinti sąžiningą tiekėjų konkurenciją 70

2. PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ BEI TIEKĖJŲ SKIRTINGI TEISĖTI INTERESAI IR JŲ DERINIMO BŪTINYBĖ VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ TEISINIAME REGULIAVIME IR TEISMŲ PRAKTIKOJE 79
   - 2.1. Perkančiųjų organizacijų diskrecijos ribos planuojant viešuosius pirkimus ir rengiantis atlikti viešųjų pirkimų procedūras 79
   - 2.2. Pirkimo objekto skaidymas į dalis: perkančiųjų organizacijų diskrecija ir pagarba skirtingų teisėtų interesų įgyvendinimui 86
   - 2.3. Perkančiųjų organizacijos diskrecijos ribos rengiant pirkimo dokumentus 95
     - 2.3.1. Techninės specifikacijos rengimo ypatumai 98
     - 2.3.2. Tiekėjams keliamų kvalifikacijos reikalavimų nustatymo ypatumai 105
   - 2.4. Pasiūlymų vertinimo ypatumai ir problematika 115
   - 2.5. Perkančiųjų organizacijų diskrecijos ribojimas vykdant viešojo pirkimo sutartį 130
   - 2.6. Viešųjų pirkimų įstatymo teisinio reguliavimo išimtys 132

3. KONTROLIUOJANČIŲJŲ INSTITUCIJŲ VEIKLA UŽTIKRINANT SKIRTINGŲ TEISĖTŲ INTERESŲ DERINIMĄ PERKANČIOSIOMS ORGANIZACIJOMS ĮGYVENDINANT DISKRECIJOS TEISĘ 138
   - 3.1. Kontroliuojančių institucijų vykdoma viešųjų pirkimų priežiūra 138
   - 3.2. Kontroliuojančių institucijų dalyvavimas ginant viešąjį interesą 154
   - 3.3. Teisminės kontrolės ypatumai ir ginčų, kylančių iš viešųjų pirkimų, nagrinėjimas 164

IŠVADOS 179

PASIŪLYMAI 183

PRIEDAS. VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ TYRIMAI 185

LITERATŪROS SĄRAŠAS 211

SANTRAUKA 240

SUMMARY 261

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

ABTĮ – Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas
ATPK – Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas
BK – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas
CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas
CPK – Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas
CPO – Centrinė perkančioji organizacija
CVP IS – Centrinė viešųjų pirkimų informacinė sistema
Direktyva 2004/17 – 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/17/EB dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų tvarkos derinimo
Direktyva 2004/18 – 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo
Direktyva 2014/24/ES – 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB
Direktyva 2014/25/ES – 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/25/ES dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/17/EB
Direktyva 88/295 – 1988 m. kovo 22 d. Tarybos direktyva 88/295/EEB, iš dalies pakeičianti Direktyvą 77/62/EEB dėl viešojo prekių pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo ir panaikinanti tam tikras Direktyvos 80/767/EEB nuostatas
Direktyva 89/440 – 1989 m. liepos 18 d. Tarybos direktyva 89/440/EEB, iš dalies pakeičianti direktyvą 71/305/EEB dėl viešųjų darbų rangos sutarčių sudarymo tvarkos derinimo
EB – Europos Bendrija
EBPO – Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija
EK – Europos Komisija
ES – Europos Sąjunga
ESTT – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas[1]
KT – Konkurencijos taryba
LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kasacinis teismas
LVAT – Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas
Peržiūros direktyva – Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2007/66/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 89/665/EEB ir 92/13/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo
SESV – Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo
VK – Valstybės kontrolė
VPĮ – Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas
VPT – Viešųjų pirkimų tarnyba
VTEK – Vyriausioji tarnybinės etikos komisija

1 Aptariant laikotarpį iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo, ši sąvoka vartojama kalbant ir apie Europos Bendrijų Teisingumo Teismą.

ĮVADAS

Tyrimo aktualumas ir problematika

Pasirinktas tyrimas – perkančiųjų organizacijų diskrecijos problemų derinant skirtingus interesus viešuosiuose pirkimuose nagrinėjimas – yra vienas aktualiausių probleminių viešųjų pirkimų klausimų, nes dažniausiai nustatomi viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimai yra susiję su netinkamu perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės įgyvendinimu. Tiekėjai, gindami savo interesus, kreipiasi į teismus, kyla ilgi teisiniai ginčai, stabdomos pirkimų procedūros, perkančiosios organizacijos ne visada sugeba laiku įsigyti reikalingų prekių, paslaugų ar darbų. Taigi pasirinkta tema aktuali dėl perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės įgyvendinimo srityje šiuo metu egzistuojančių teorinio ir praktinio pobūdžio problemų.

Pažymėtina, kad viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas turi specifinę paskirtį – atitikti perkančiųjų organizacijų objektyviuosius poreikius įsigyti konkrečias paslaugas, prekes ar darbus, užtikrinančius organizacijos veiklos nepertraukiamumą, užtikrinti sąžiningą tiekėjų varžymąsi ir visos visuomenės suinteresuotumą pirkimo objektu ir jo teikiama nauda.

Taigi viešųjų pirkimų procese susiduria įvairūs interesai, tačiau šiame darbe pagrindinis dėmesys skiriamas viešojo ir tiekėjo privataus intereso sankirtai (kolizijai). Tyrime nagrinėjami viešieji interesai, perkančiosios organizacijos poreikis įsigyti tam tikras prekes, paslaugas arba darbus ir teisėti tiekėjų lūkesčiai dalyvauti konkurse ir jį laimėti.

Viešojo administravimo erdvėje nuolat ieškoma veiksmingų teisinio reguliavimo būdų ir priemonių, kuriuos įgyvendinus viešuosiuose pirkimuose būtų įmanoma užtikrinti tinkamą įvairių interesų sankirtų reguliavimą (derinimą) ir įgyvendinimą. Perkančiųjų organizacijų diskrecijos ribojimas padeda įgyvendinti viešojo intereso tikslus, t. y. užtikrinti racionalų lėšų naudojimą ir sąžiningą dalyvių konkurenciją, kas svarbu visiems visuomenės nariams. Vargu, ar perkančiosios organizacijos siektų didesnio skaidrumo, viešumo reikalavimų įgyvendinimo, jei turėtų neribotą diskreciją, taigi teisės aktai nustato tam tikrus reikalavimus, kurie riboja perkančiųjų organizacijų diskreciją siekiant užtikrinti tiek viešuosius, tiek privačius tiekėjų lūkesčius dalyvauti konkurse ir jį laimėti. Iš esmės perkančiųjų organizacijų diskrecijos ribojimo veiksniai yra sąmoningi ir nulemti poreikio užtikrinti skirtingų interesų apsaugą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tam tikrais atvejais reikia kalbėti ir apie pozityviąją diskrecijos pusę, kai perkančiųjų organizacijų diskrecija turėtų būti ne ribojama, o plečiama siekiant bendro sutarimo su tiekėjais, procedūrų lankstumo. Tačiau perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisių didinimas lemia ir didesnės jų atsakomybės bei kontrolės poreikį.

Diskrecija iš esmės reiškia tam tikro elgesio apimtį (laisvę), kurią nubrėžia (riboja) teisės normos[2]. Perkančiųjų organizacijų diskreciją galima apibūdinti kaip tam tikrą perkančiųjų organizacijų autonomijos sferą, kurioje jos priima sprendimus besinaudodamos įstatymais reglamentuota veiksmų laisve, t. y. turėdamos pasirinkimo galimybes. Be to, diskrecijos teisę gana sudėtinga suderinti su tokių svarbių principų kaip patikimumas ir nuspėjamumas įgyvendinimu, mat „diskrecija atveria kelią nenuosekliems ir prieštaringiems sprendimams“[3].

2 Rūta Bakševičienė, „Diskrecija vykdant teisėkūrą Lietuvoje“, *Teisė* 90 (2014): 19.

3 Algimantas Urmonas ir Birutė Pranevičienė, „Administracinės diskrecijos esmė ir diskrecijos kontrolės galimybės,“ *Jurisprudencija* 32, 24 (2002): 58.

Vertinant viešųjų pirkimų reikšmę socialinei ir ekonominei Europos Sąjungos valstybių narių raidai ir pačią viešojo pirkimo kategoriją, pirmiausiai pasakytina, kad perkančiosios organizacijos joms suteikta diskrecijos teise turi naudotis nepažeisdamos viešuosius pirkimus reglamentuojančių teisės aktų nuostatų, viešųjų pirkimų teisės principų, besilaikydamos suformuotos teismų praktikos.

Pagrindinis tiekėjų interesas – dalyvauti viešųjų pirkimų konkurse dažniausiai ignoruojamas ar pažeidžiamas, pavyzdžiui, dėl per griežtų sąlygų, per daug aukštų reikalavimų nustatymo, pernelyg detalių prekių ir paslaugų apibūdinimų (techninių specifikacijų), pirkimo objekto neskaidymo į dalis atvejų ir panašiai.

Dabartinis viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas pagal susidarančią teisinio reguliavimo praktiką nuolat tobulinamas[4]. Viešųjų pirkimų sritį galima laikyti viena iš labiausiai besikeičiančių teisinio reguliavimo sričių, kurioje reikia teisiškai vertinti perkančiųjų organizacijų veiksmų pagrįstumą, joms naudojantis diskrecijos[5] teise.

Pažymėtina, kad praktikoje egzistuojančios prevencinės priemonės nėra visais atvejais pakankamos norint užkirsti kelią tiek perkančiųjų organizacijų, tiek tiekėjų piktnaudžiavimui. Reikalingas nuoseklus ir strateginis valstybės požiūris ne tik į fragmentiškų, bet ir į kompleksinių priemonių taikymą siekiant viešųjų pirkimų tikslų. Pavyzdžiui, tam tikrais atvejais perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės įgyvendinimo pažeidimus lemia žema viešųjų pirkimų specialistų kompetencija, dažnai keičiamas ir nenuoseklus viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas, kartais – ir galimas perkančiųjų organizacijų piktnaudžiavimas, nerūpestingumas, neatidumas. Tam tikrais atvejais trūksta teisinių ir iš jų kylančių organizacinių priemonių, siekiant užkirsti kelią tokiems piktnaudžiavimams, o kartais neišnaudojamos sisteminės galimybės, fragmentiškai dedamos pastangos ieškoti teisinių arba organizacinių priemonių. Mokslininkai teigia, kad viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo pokyčiai buvo vykdomi bandymų ir klaidų būdu, neatliekant teisinio reguliavimo pokyčių vertinimo analizės, viešoji valdžia neturi aiškios strategijos, kuria linkme turėtų būti plėtojami viešieji pirkimai, o chaotiška teisėkūra ir strategijos neturėjimas prieštarauja gero (atsakingo) valdymo principui[6].

Todėl šiuo, pirmuoju tokio pobūdžio Lietuvoje tyrimu, siekiama ištirti perkančiųjų organizacijų diskrecijos problemas, skirtingų interesų taikymo praktiką, atskleisti spręstinus interesų derinimo klausimus, perkančiosios organizacijos turimas diskrecijos teises, iš to kylančias problemas, interesų gynybos ypatumus viešųjų pirkimų srityje. Perkančiųjų organizacijų diskrecija ribojama siekiant užtikrinti skirtingų interesų pusiausvyrą, ne tik viešųjų pirkimų procedūrų teisėtumą, tačiau ir viešųjų pirkimų efektyvumą, skaidrumą,

4 Pavyzdžiui, 1996 m. rugpjūčio 13 d. priimtas Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas Nr. I-1491 įsigaliojo nuo 1997 m. sausio 1 d. Nuo priėmimo iki 2012 m. liepos 1 d. jis buvo keistas 37 kartus, taigi kas pusę metų. Be to, su šiuo įstatymu yra susiję daugiau kaip 600 kitų teisės aktų (duomenys iš Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2012 m. gruodžio 27 d. Valstybinio audito ataskaitos Nr. VA-P-20-8-20 „Supaprastintų viešųjų pirkimų vykdymas“).

5 Tarptautinių žodžių žodyne pateikiama termino *diskrecija* apibrėžtis: pareigūno ar valstybės organo teisė spręsti kokį nors klausimą savo nuožiūra (Aldona Bendorienė ir Virginija Bogušienė (sud.), *Tarptautinių žodžių žodynas* (Vilnius: Alma littera, 2001), 172).

6 Giedrė Lastauskienė ir Rimantė Rudauskienė, „Viešųjų pirkimų skaidrumas kaip įstatymų leidėją saistantis principas“, *Teisė* 96 (2015): 90.

sąžiningą konkurenciją. Todėl ši sritis turi būti tiriama, o perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės įgyvendinimo praktika ir viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas tobulinamas atsižvelgiant į moksliškai pagrįstus tyrimų rezultatus.

Viešųjų pirkimų teisiniu reguliavimu siekiama sudaryti kuo mažesnes galimybes perkančiosioms organizacijoms piktnaudžiauti ir savivaliauti. Neribota perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisė sukeltų viešųjų ir tiekėjų interesų paneigimo riziką.

Pažymėtina, kad perkančiosioms organizacijoms suteikiama diskrecijos teisė negali būti suabsoliutinama, turi būti užtikrintas viešasis interesas ir jo apsauga vykdant viešųjų pirkimų procedūras ir viešojo pirkimo sutartį, suderinami skirtingi interesai, viešųjų pirkimų pažeidimų prevencija.

Vis dėlto, nepaisant didžiulių valstybės pastangų patobulinti viešųjų pirkimų sistemą, kiekviena Vyriausybė savo veiklą pradeda nuo pareiškimo apie būtinybę iš esmės pertvarkyti šią sritį[7].

Pažymėtina, kad rengiant viešuosius pirkimus reguliuojančius teisės aktus, kuriais siekiama ginti viešąjį interesą ir užtikrinti sąžiningą konkurenciją, yra pasirenkamos tam tikros geriausios atitikties[8] (angl. *compliance*) arba prevencijos valdymo priemonės: kontrolės, vidaus sandorių, neskelbiamų sandorių sudarymo griežtinimo, pirkimo objekto skaidymo į dalis įpareigojimų perkančiosioms organizacijoms.

Taigi viešųjų pirkimų teisinių santykių dalyviai turi atsižvelgti ne tik į viešojo pirkimo tikslą – perkančiajai organizacijai ir konkurso dalyviui sudaryti viešojo pirkimo sutartį ir organizacijai įsigyti reikalingų prekių, paslaugų ar darbų, bet ir į viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo tikslus, pavyzdžiui, racionalų ir efektyvų lėšų naudojimą, korupcijos prevenciją, viešųjų interesų tenkinimą, tiekėjų neiškraipytos konkurencijos skatinimą. Šių tikslų įgyvendinimo iš esmės siekiama detaliu teisiniu viešųjų pirkimų procedūrų reguliavimu.

Viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo srityje kylančių problemų analizė ir tobulinimo gairių nustatymas siekiant užtikrinti tinkamą interesų derinimą, taip pat analizuojant perkančiųjų organizacijų diskreciją, jos ribas ir tiekėjų teisėtų lūkesčių pusiausvyrą, yra aktuali ir svarbi mokslinių tyrimų kryptis.

Reikia paminėti vykdomų pirkimų apimtis ir kitus statistinius duomenis, kurie patvirtina, kad labai svarbūs yra efektyviai ir skaidriai vykdomi viešieji pirkimai siekiant patenkinti perkančiųjų organizacijų poreikius įsigyjant reikalingų paslaugų, prekių ar darbų, nepažeidžiant viešųjų ir tiekėjų teisėtų interesų. Viešųjų pirkimų, kaip vienos iš valstybės reguliuojamų ir kontroliuojamų sričių, svarbą atskleidžia toliau pateikiami duomenys: pavyzdžiui, remiantis VPT kasmet pateikiamais statistiniais duomenimis, viešųjų pirkimų apimtys Lietuvoje kiekvienais metais keičiasi: 2007 m. viešųjų pirkimų atlikta už 13,5 mlrd. litų (3,9 mlrd. Eur), 2008 m. – už 13,5 mlrd. litų (3,9 mlrd. Eur), 2009 m. – už 9,1 mlrd. litų (2,63 mlrd. Eur), 2010 m. – už 10,9 mlrd. litų (3,15 mlrd. Eur), 2011 m. – už 12, 8 mlrd. litų (3,71 mlrd. Eur), 2012 m. – už 14, 6 mlrd. litų (4,24 mlrd. Eur), 2013 m. – už

7 Lastauskienė G. ir Rudauskienė R., *supra* note 6, p. 72.

8 Atitiktis – produkto, proceso ar paslaugos atitikimas nustatytiems reikalavimams (Lietuvos Respublikos atitikties įvertinimo įstatymo Nr. VIII-870 2 straipsnio 1 dalis, INFOLEX, http://www.infolex.lt/ta/99402?ref=5&nr=3).

14, 9 mlrd. litų (4,34 mlrd. Eur); 2014 m. – už 18,0 mlrd. litų (5,22 mlrd. Eur)[9]; 2015 m. – už 4,16 mlrd. Eur[10]. Europos Parlamento duomenimis, viešiesiems pirkimams ES išleidžiama iki 18 proc. bendrojo vidaus produkto (Lietuvoje atitinkamas rodiklis siekia iki 13 proc.). Taigi, šios srities svarba tinkamam ūkio funkcionavimui siekiant efektyviai ir skaidriai naudoti viešąsias lėšas neabejotina, o tam būtinas efektyvus viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas ir tinkama perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės įgyvendinimo praktika.

2013 m. VPT ataskaitoje[11] nurodyta, kad CVP IS buvo užregistruota daugiau nei 3 000 viešųjų pirkimų dalyvių: 585 perkančiosios organizacijos ir 2 469 tiekėjai (iš jų 181 – užsienio tiekėjas). 2013 m. gruodžio 31 d. CVP IS registruotų dalyvių skaičius pasiekė beveik 26 000: 8 059 perkančiosios organizacijos ir 17 705 tiekėjai, iš jų 792 (4,5 proc.) – užsienio tiekėjai. Auga ne tik užsienio tiekėjų, registruotų CVP IS, skaičius, bet plečiasi ir jų geografija[12]. Pažymėtina, kad 2015 m. VPT veiklos ataskaitoje duomenų apie CVP IS registruotus dalyvius nėra[13]. Teigiama, kad šiuo metu egzistuoja daugiau kaip 8 000 perkančiųjų organizacijų, tačiau Valstybės kontrolė atkreipia dėmesį, kad toks didelis jų skaičius apsunkina viešųjų pirkimų vykdymo procesą, dėl to didėja pažeidimų rizika ir trukdoma pasiekti norimų rezultatų, o darbą sunkina ir didėjančios šių pirkimų apimtys, nuolat besikeičianti teisinė bazė[14].

Perkančiosios organizacijos turi vadovautis viešuosius pirkimus reguliuojančiais teisės aktais ir nepiktnaudžiauti suteikta diskrecijos teise, nesukelti neigiamų padarinių (dėl priimtų nepagrįstų ir neteisingų sprendimų). Diskrecija yra tam tikras perkančiųjų organizacijų veikimo būdas, tačiau tik tinkamas naudojimasis ja padidina teisės (normų, principų, teisės doktrinos) taikymo galimybes. Vienais atvejais naudojimasis diskrecijos teise padeda įgyvendinti viešąjį interesą, t. y. didina perkančiosios organizacijos pasirinkimo laisvę ir sąžiningo pirkimo atveju pasitarnauja viešojo intereso labui, dar kitais atvejais diskrecijos ribojimas atlieka prevencinį vaidmenį, riboja nesąžiningumo pasireiškimo atvejus ir padeda viešajam interesui realizuotis. Tačiau netinkamas naudojimasis suteiktomis diskrecijos teisėmis sudaro sąlygas viešojo intereso ir tiekėjų privačių interesų įgyvendinimo paneigimui bei perkančiųjų organizacijų diskrecijos įgyvendinimo pažeidimams (jų kilimo tikimybei). Visuomenė nusivilia veikiančia viešųjų pirkimų sistema, valdžia ar konkrečiais politikais.

---

9 „Viešųjų pirkimų statistika," Viešųjų pirkimų tarnyba, žiūrėta 2011 m. spalio 2 d., http://www.cvpp.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=105; ir „Viešųjų pirkimų tarnybos 2014 metų veiklos ataskaita," žiūrėta 2015-02-12, old.vpt.lt/vpt/uploaded/2014/vp/VPT veiklos ataskaita_ 2014 m.pdf.

10 „Viešųjų pirkimų tarnybos 2015 metų veiklos ataskaita," Viešųjų pirkimų tarnyba, žiūrėta 2016 m. kovo 1 d., http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/VPT%20veiklos%20ataskaita%202015%20m%20_redaguota_16-05-02_paskelbimui.pdf.

11 „Viešųjų pirkimų tarnybos 2013 metų veiklos ataskaita," Viešųjų pirkimų tarnyba, žiūrėta 2014 m. kovo 1 d., http://old.vpt.lt/vpt/uploaded/2013/vp/VEIKLOS_ATASKAITA_FIN_2013.pdf.

12 2013 metais užsienio valstybių tiekėjai sudarė 4,5 procento visų tiekėjų skaičiaus. Aktyviausi buvo Latvijos (159), Vokietijos (102), Lenkijos (74), Jungtinės Karalystės (68), Estijos (57) tiekėjai.

13 „Viešųjų pirkimų tarnybos 2015 metų veiklos ataskaita," Viešųjų pirkimų tarnyba, žiūrėta 2016 m. kovo 1 d., http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/VPT%20veiklos%20ataskaita%202015%20m%20_redaguota_16-05-02_paskelbimui.pdf.

14 „Valstybės kontrolė Seimui pateikė informaciją apie dažniausiai fiksuotus viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimus," Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, 2016 m. gegužės 4 d., http://vkontrole.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=21789.

Taigi tik tinkamai įgyvendinant perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisę ir egzistuojant sąžiningai viešuosiuose pirkimuose dalyvaujančių tiekėjų neiškraipytai konkurencijai galima sulaukti tinkamiausių visuomenės viešąjį interesą tenkinančių pasiūlymų. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad proteguojant vieną ar kitą tiekėją viešųjų pirkimų efektyvumo ir interesų derinimo pusiausvyrą pasiekti sunku, ypač tada, kai perkančiosios organizacijos yra siejamos su tam tikrų politinių partijų[15] ar kitais interesais. Taigi, keltinas klausimas, ar galima sukurti tokią viešųjų pirkimų valdymo sistemą, kuri užtikrintų tikrą, sąžiningą konkurenciją, tvarkytų funkcinių (didinančių sistemos veiksmingumą) ir disfunkcinių (mažinančių jos veiksmingumą) interesų sankirtų židinius, valdytų konkrečias teisinio reguliavimo priemones.

Viešieji pirkimai yra ta sritis, kurioje itin svarbus tiek mokslo ir verslo, tiek mokslo ir įvairių suinteresuotų institucijų bendradarbiavimas siekiant didinti susižinojimą apie tiriamas problemas, didinant objektyvumą ir mažinant subjektyvumą viešųjų pirkimų procesuose, sudarant tinkamas prielaidas korupcijos prevencijai.

Atliktas tyrimas reikšmingas teisės aktų rengimo, praktiniu ir teoriniu aspektais, jis užpildo fragmentišką erdvę, taip pat tai yra indėlis į viešųjų pirkimų organizavimo modelį pristatant naują viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą, praktikoje kylančių problemų analizę perkančiosioms organizacijoms įgyvendinant joms suteiktą diskreciją.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, pagrindinė tiriamoji problema – iškylantys prieštaravimai tarp įstatymais perkančiosioms organizacijoms suteiktos diskrecijos ir jų veiklos disfunkcinių rezultatų derinant tiekėjų, perkančiųjų organizacijų ir viešuosius interesus.

Tyrimo naujumas ir jo reikšmė

Lietuvoje yra apginta tik viena teisės krypties disertacija[16], kurioje atskleisti Lietuvoje taikomos ginčų, kylančių iš viešųjų pirkimų teisinių santykių, sprendimo tvarkos ypatumai ir jos veiksmingumas, tiesa, publikuota nemažai Lietuvos mokslininkų straipsnių, apginta magistro darbų atskirais viešųjų pirkimų teisės klausimais, kelios disertacijos viešųjų pirkimų tema yra rengiamos. Pažymėtina, kad tyrimo, nagrinėjančio interesų derinimo problematiką perkančiosioms organizacijoms viešųjų pirkimų srityje įgyvendinant diskreciją, nėra, išskyrus nedideles publikacijas, kuriose aptariami atskiri glaudžiai su tyrimo problematika susiję klausimai. Palyginti su kitomis valstybėmis, Lietuvoje apgintų disertacijų šia tema ypač trūksta, nors viešieji pirkimai Lietuvoje pradėti reguliuoti dar 1995 m. Nuo to laiko pasirodo įvairių teorinių ir praktinių diskusijų, atliekami fragmentiški tyrimai, viešųjų pirkimų teisė pradėta skirti kaip nauja teisės šaka (pošakis) specialioje naujai reguliuoja-

15 „Partijų rėmėjai gauna beveik pusę viešųjų pirkimų pinigų," *IQ*, kovo 5, 2012, http://iq.lt/lietuva/zplytnikas-partiju-remejai-gauna-beveik-puse-viesuju-pirkimu-pinigu.

16 Agnė Tvaronavičienė, „Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas" (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015), http://elaba.lvb.lt/primo_library/libweb/action/display.do?frbrVersion=3&tabs=detailsTab&ct=display&fn=search&doc=ELABAETD8928259&indx=3&recIds=ELABAETD8928259&recIdxs=2&elementId=2&renderMode=poppedOut&displayMode=full&frbrVersion=3&dscnt=0&fctN=facet_local1&rfnGrp=1&frbg=&fctV=ELABAETD&scp.scps=scope%3A%28OCL02%29%2Cscope%3A%28CENTRAL%29&tab=local&dstmp=1451471688425&srt=rank&vl(201301600UI0)=any&mode=Basic&dum=true&vl(201301911UI1)=all_items&vl(1UIStartWith0)=contains&rfnGrpCounter=1&vl(freeText0)=Tvaronavi%C4%8Dien%C4%97&vid=ELABA.

moje santykių grupių srityje[17]. Galima sakyti, kad viešųjų pirkimų reguliavimo doktrina ir taikymo praktika dar tik formuojasi ir yra kintanti. Kartu pastebėtina, kad senųjų Europos Sąjungos valstybių narių patirtis yra didesnė, kadangi pirmosios viešųjų pirkimų direktyvos Europos Sąjungoje buvo priimtos dar 1971 metais.

2014 m. priimtos direktyvos 2014/24/ES ir 2014/25/ES, kurių galutinis įgyvendinimo terminas buvo numatytas iki 2016 m. balandžio 18 d., tačiau viešųjų pirkimų srityje apie reguliavimo problematiką ir būsimo teisinio reguliavimo modelio pasirinkimą tebediskutuojama intensyviai tebediskutuojama. Dėl laiku į nacionalinę teisę neperkeltų direktyvų reikalavimų Lietuva jau yra gavusi oficialų Europos Komisijos pranešimą dėl Europos Sąjungos teisės pažeidimų procedūros Nr. 2016/0380 dėl Direktyvos 2014/24/ES neperkėlimo ir neįgyvendinimo nacionalinėje teisėje[18].

Pažymėtina, kad nauju teisiniu reguliavimu siekiama suderinti Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų teisę su Europos Sąjungos teisės reikalavimais, o viešųjų pirkimų taisyklės supaprastinamos ir didinamas jų lankstumas, perkančiosioms organizacijoms suteikiama daugiau pasirinkimo galimybių, sumažinama joms ir tiekėjams tenkanti administracinė našta[19].

Viešieji pirkimai yra tarpšakinio pobūdžio, tarpdisciplininė tema yra taikomojo pobūdžio, tyrimo rezultatai rekomenduotini ne tik administracinei, civilinei teisei (praktikai ir mokslui), tačiau ir kitoms sritims – vadybai, viešajam administravimui, politikos mokslams. Tyrimu siekiama išryškinti viešųjų pirkimų instituto formavimosi dėsningumus ir padėti atskleisti kylančias problemas. Pažymėtina, kad gautos tyrimo išvados naudingos tiek pirkimus atliekančių subjektų, tiek teismo bei kitų institucijų veiklai, taip pat mokslininkams, studentams, tiekėjams ir kitiems suinteresuotiems asmenims. Taigi, tyrimas svarbus tolimesnei viešųjų pirkimų teisės mokslo ir praktikos raidai.

Disertacinio tyrimo objektas – perkančiųjų organizacijų diskrecijos panaudojimas derinant skirtingus teisėtus teisės subjektų interesus ir užtikrinant viešuosius interesus kaip bendrus valstybės, visos visuomenės ar jos dalies interesus.

Disertacinio tyrimo tikslas – ištirti perkančiųjų organizacijų diskrecijos įgyvendinimo ribas užtikrinant skirtingų teisės subjektų interesus ir jų apsaugą.

Siekiant ištirti teorines, pažintines ir praktines apibrėžto tikslo aplinkybes, formuluojami tokie jį atspindintys **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti disertaciniame tyrime ir viešųjų pirkimų praktikoje vartojamų teisinių sąvokų bei pagrindinių principų, perkančiųjų organizacijų diskrecijos ir skirtingų interesų derinimo esmę.

17 „Nors teisinė sistema itin sparčiai diferencijuojasi, atsiranda naujų reguliuojamų santykių grupių specialiose srityse, o jų pagrindu skiriamos naujos teisės šakos ir pošakiai (finansų, mokesčių, aplinkos, energetikos, licencijavimo, viešųjų pirkimų, koncesijų, statybos teisė ir kt.)“ (Gytis Kuncevičius, „Administracinės sutarties institutas ir jo teorinis pagrindimas“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2011), 153).

18 Pažymėtina, kad 2016-09-01 teisės aktų informacinėje sistemoje yra registruotas ir pakartotinai teikiamas Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projektas (toliau – Įstatymo projektas), kuris yra patobulintas po grąžinimo Lietuvos Respublikos Vyriausybei Lietuvos Respublikos Seimo vakarinio posėdžio 2016 m. birželio 30 d. protokolu Nr. SPP-373.

19 „Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projekto (Nr. 16-8505(3)) aiškinamasis raštas,“ TAIS, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/a5e44670703411e6a421ea2bde782b94?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=a1d4d704-55ad-4bfa-86c3-7cf4ab3914a0.

2. Atskleisti ir įvertinti teisės subjektų skirtingų teisėtų interesų derinimo ypatumus viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo srityje ir teismų praktikoje atskirais viešųjų pirkimų vykdymo etapais.

3. Ištirti teisės subjektų viešojo intereso ir kitų teisėtų interesų apsaugos, gynybos bei kontrolės įgyvendinimo formas ir būdus viešuosiuose pirkimuose.

Ginamieji teiginiai:

1. Tam tikros diskrecijos teisės suteikimas perkančiosioms organizacijoms sudaro joms sąlygas užtikrinti ne tik viešuosius, bet ir tiekėjų teisėtus interesus.
2. Netinkamas perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės įgyvendinimas dažniausiai susijęs su perkančiųjų organizacijų atitinkamų pareigų, susijusių su viešųjų pirkimų organizavimu, nevykdymu, iš to kylančiu piktnaudžiavimu turimomis teisėmis, nerūpestingu jų įgyvendinimu, tiekėjų skirtingų teisėtų interesų ignoravimu.

Darbo struktūra. Disertaciją sudaro įvadas, dėstomoji dalis, kurią sudaro trys skyriai, išvados, siūlymai, priedas (atlikti viešųjų pirkimų tyrimai), santrauka anglų kalba, literatūros sąrašas.

Pirmojoje darbo dalyje atskleidžiamos pagrindinės viešųjų pirkimų objekto ir subjektų teisinius santykius apibūdinančios sąvokos, įvertinami viešųjų ir tiekėjų interesų derinimo tikslai perkančiosioms organizacijoms įgyvendinant suteiktas diskrecijos teises. Analizuojama viešojo intereso kategorija ir jos aspektai viešuosiuose pirkimuose, analizuojami teisės principai, ribojantys perkančiųjų organizacijų diskreciją ir darantys įtaką viešajam interesui bei teisėtiems tiekėjų lūkesčiams, kalbama apie konkurencijos užtikrinimą kaip perkančiųjų organizacijų pareigą ir teisėtus tiekėjų lūkesčius.

Antrojoje dalyje analizuojami interesų derinimo aspektai viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo srityje ir teismų praktikoje skirtingais viešųjų pirkimų procedūrų etapais perkančiosioms organizacijoms įgyvendinant suteiktas diskrecijos teises: planuojant ir rengiantis atlikti viešuosius pirkimus, nustatant pirkimo sąlygas ir iki pasiūlymų pateikimo momento, vertinant tiekėjų pasiūlymus, sudarant ir vykdant sutartį. Teisinio reguliavimo įgyvendinimo aspektu tiriami interesų derinimo ypatumai, analizuojama doktrina, taip pat aktuali nacionalinių teismų, ESTT jurisprudencija. Kalbama apie bendrąsias viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo tendencijas ir perspektyvas, atskleidžiami probleminiai teisinio reguliavimo, aiškinimo ir taikymo aspektai: perkančiųjų organizacijų diskrecijos ribos planuojant ir rengiantis atlikti viešuosius pirkimus, skaidant pirkimo objektą į dalis, nustatant pirkimo dokumentų reikalavimus, reikalavimus tiekėjams, techninę specifikaciją, taip pat vertinant tiekėjų pasiūlymus, sudarant ir vykdant pirkimo sutartį. Taip pat aptariamos netinkamo naudojimosi suteiktomis diskrecijos teisėmis situacijos, nagrinėjamas vidaus sandorių sudarymas ir kitos VPĮ išimtys perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės ribojimo aspektu.

Trečiojoje dalyje analizuojama viešųjų ir tiekėjų privačių interesų apsaugos, interesų gynimo problematika, apžvelgiama aktuali teismų praktika, atskleidžiami ginčai, kylantys perkančiosioms organizacijoms įgyvendinant suteiktas diskrecijos teises, t. y. ginčai tarp kontroliuojančiųjų institucijų ir perkančiųjų organizacijų, tarp perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų, kalbama apie skirtingų interesų derinimo problematiką. Atskleidžiami probleminiai laikinųjų apsaugos priemonių taikymo aspektai. Šioje dalyje taip pat pateikiami

siūlomi problemų sprendimo būdai ir mokslinės įžvalgos apie perkančiųjų organizacijų diskrecijos įgyvendinimą derinant skirtingus interesus.

Kiekvienoje disertacinio tyrimo dalyje apibendrinami perkančiųjų organizacijų apklausos tyrimo rezultatai, gauti disertantei atlikus kiekybinį tyrimą pagal disertacinio tyrimo tikslus. Disertacijos pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai, literatūros sąrašas, priedas – atlikti viešųjų pirkimų tyrimų aprašymai.

Disertacijos rezultatų aprobavimas. Pagrindiniai tyrimo rezultatai ir įžvalgos yra paskelbti disertantės straipsniuose, šio darbo tema skaitytas pranešimas tarptautinėje konferencijoje.

Tyrimų apžvalga. Pagrindiniai disertacijos tyrimo šaltiniai yra Europos Sąjungos teisės aktai, nacionalinės teisės aktai, priimti viešųjų pirkimų teisės srityje, jurisprudencija ir teisės doktrina.

Nors valstybės narės įgyvendina tas pačias direktyvas, tačiau tam tikros teisinio reguliavimo priemonės pasirenkamos valstybių narių nuožiūra perkeliant atitinkamų direktyvų reikalavimus direktyvose numatytiems tikslams pasiekti, taip pat nacionalinės teisės aktų leidėjui neleidžiama apriboti perkančiųjų organizacijų diskrecijos, jei to aiškiai nenumato direktyva[20].

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad disertacijos rengimo metu vyksta ir naujų ES direktyvų perkėlimas į nacionalinę teisę, todėl disertacijoje aptariamos naujų direktyvų ir rengiamo VPĮ projekto Nr. 16-9567 ir VPĮ projekto Nr. XIIP-3750 nuostatos[21], analizuojamas tiek galiojantis, tiek ir naujas galimas teisinis reguliavimas, atliekant tyrimą sistemiškai pasitel-

20 „Generalinės advokatės Christine Stix-Hackl išvada, pateikta 2004 m. liepos 1 d.," http://publications.europa.eu/resource/cellar/694bc59d-44a3-427d-97a2-fccb8cf30fe4.0015.03/DOC_1.

21 Atkreiptinas dėmesys į tai, kad 2015 m. lapkričio 12 d. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės aktų informacinės sistemos Projektų registravimo posistemyje įregistruotame naujame Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo projekte (registracijos Nr. XIIP-3750) (toliau – VPĮ XIIP-3750 projektas) buvo siūloma įtvirtinti galimybę perkančiosioms organizacijoms konsultuotis su rinkos dalyviais, yra numatyti pirkimo objekto skaidymo į dalis įpareigojimai, sugriežtinti vidaus sandorių reikalavimai, nurodyti tiekėjų kvalifikacijos nustatymo, vertinimo ypatumai, siekiant užtikrinti viešojo intereso tikslų įgyvendinimą.

2016 m. rugsėjo 2 d. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės aktų informacinės sistemos Projektų registravimo posistemyje įregistruotas naujas Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo projektas (registracijos Nr. 16-9567) (toliau – VPĮ projektas Nr. 16-9567) (teikiamas pakartotinai), kuriame perkančiosioms organizacijoms suteikiama daugiau pasirinkimo galimybių ir teisių (perkančioji organizacija galės pasirinkti, ar socialinius, aplinkos apsaugos, darbo teisės kriterijus vertinti kaip tiekėjų pasiūlymų vertinimo, ar kaip sutarties vykdymo sąlygas; paliekama teisė pačioms perkančiosioms organizacijoms spręsti, ar vykdyti pirkimą pasinaudojant centrinės perkančiosios organizacijos paslaugomis, ar ne; perkančioji organizacija galės į viešojo pirkimo komisijos posėdžius stebėtojo teisėmis pasikviesti valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų atstovus; numatyta teisė perkančiosioms organizacijoms rezervuoti tam tikrus pirkimus ar jų dalį socialiniu verslu užsiimančioms įmonėms; yra galimybė perkančiajai organizacijai atskirai skaičiuoti numatomą pirkimo vertę savo padaliniams, savarankiškai atsakantiems už pirkimus; taip pat nustatyta galimybė, bet ne prievolė, atmesti tiekėjo pasiūlymą, kai jame nesilaikoma aplinkos apsaugos, socialinių, darbo teisės aktų, tačiau kartu nėra siūloma neįprastai maža kaina).

VPĮ projekte Nr. 16-9567 taip pat numatyti pirkimo objekto skaidymo į dalis įpareigojimai, tačiau vidaus sandorių teisinio reguliavimo siekiama nekeisti, taip pat nurodyti tiekėjų kvalifikacijos nustatymo, vertinimo ypatumai (pavyzdžiui, kad tiekėjo kvalifikacijos reikalavimus perkančioji organizacija turės nustatyti pagal VPT patvirtintą metodiką).

kiami reikiami metodai. Direktyvos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis, todėl netinkamas jų perkėlimas ar to atlikimas ne laiku turėtų poveikį teisiniams ginčams. Jei netinkamai ar ne laiku perkeltos direktyvos nuostatos yra pakankamai aiškios, tikslios ir besąlyginės, privatūs asmenys (tiekėjai) galėtų jomis tiesiogiai remtis teismuose prieš perkančiąją organizaciją kaip prieš valstybę, nes vadovaujantis Teisingumo Teismo praktika ji įeina į valstybės sąvoką[22]. Taigi, vėluojantis direktyvų perkėlimas Lietuvoje gali turėti ir neigiamų Europos teisės pažeidimo procedūrų padarinių: piniginių baudų, teisinio neaiškumo situacijų. Be to, tiekėjų iniciatyva ETT gali būti sprendžiami klausimai, susiję su tiesioginiu Europos Sąjungos direktyvų veikimu.

Viešųjų pirkimų teisės problemas, įnešdami svarų indėlį į viešųjų pirkimų teisės mokslą, išsamiai analizavo užsienio mokslininkai: Ch. Bovis[23], S. Arrowsmith[24], P. Trepte[25]. Pažymėtina, kad viešųjų pirkimų teisės ir konkurencijos teisės aspektus nagrinėjo A. S. Graells[26]. Galima sakyti, kad viešųjų pirkimų ir konkurencijos teisės yra artimos teisės šakos, nes ir viešųjų pirkimų metu siekiama, užtikrinti ir konkurenciją tarp tiekėjų, ir sąžiningą konkurso dalyvių varžymąsi. Konkurencijos problematiką viešuosiuose pirkimuose taip pat nagrinėjo prancūzų mokslininkai A. Laguerre[27], S. Fourati[28] ir kt. Šių mokslininkų tyrimų rezultatai buvo panaudoti rengiant disertaciją.

Atskirus viešųjų pirkimų teisės probleminius aspektus nagrinėjo ir kiti užsienio mokslininkai, kurių tyrimais autorė rėmėsi: F. Allaire[29], F. Linditch[30], L. Richer[31], A. Laguerre[32], G. Kalflèche[33]. Minėtini Lietuvos mokslininkai, nagrinėję įvairius viešųjų pirkimų teisės

22 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga," *Teismų praktika* 31, 2009.

23 Christopher H. Bovis, *EU Public procurement law* (Bodminas, Kornvalis: MPG Books Ltd, 2007).

24 Sue Arrowsmith, *The law of public and utilities procurement* (Jungtinė Karalystė: Sweet & Maxwell, 2005); Sue Arrowsmith et al., *Social and environmental policies in EC procurement law: new directives and new directions* (Kembridžas: Cambridge University Press, 2009); Sue Arrowsmith, John Linarelli ir Don Wallace, *Regulating public procurement: national and international perspectives* (Haga: Kluwer Law International, 2000).

25 Peter Trepte, *Public procurement in the EU: a practitioner's guide* (Oksfordas: Oxford University Press, 2007); Peter Trepte, Regulating procurement: understanding the ends and means of public procurement regulation (Oksfordas: Oxford University Press, 2004).

26 Albert Sánchez Graells, *Public procurement and the EU competition rules* (Oksfordas: Hart publishing, 2011).

27 Alain Laguerre, *Concurrence dans les marchés publics* (Berger-Levrault, 1989).

28 Souhir Fourati. „La mise en concurrence dans les marchés publics (essai de comparaison des droits français et tunisien)" (daktaro disertacija, Paryžiaus Panthéon-Assas universitetas, 2006).

29 Frédéric Allaire, L'essentiel du droit des marchés publics (Paryžius: Gualino, 2009); Frédéric Allaire, „Les marchés publics d'assurance (contribution à la théorie de la formation des contrats)," *La gouvernance territoriale: annuaire des collectivités locales*, 26 (2006): 667–674, http://www.persee.fr/doc/coloc_0291-4700_2006_num_26_1_1805.

30 Florian Linditch, Le droit *droit des marchés publics* (Dalloz, 2009).

31 Laurient Richer, L'Europe des marchés publics: marchés publics et concessions en droit communautaire (Paryžius: LGJD. Lextenso éditions, 2009).

32 Alain Laguerre, *Concurrence dans les marchés publics* (Berger-Levrault, 1989).

33 Grégory Kalflèche, „Des marchés publics à la commande publique: l'évolution du droit des marchés publics" (daktaro disertacija, Paryžiaus Panthéon-Assas universitetas, 2008).

probleminius aspektus: A. Tvaronavičienė[34], atlikusi disertacinį tyrimą viešųjų pirkimų ginčų tvarkos ypatumų ir efektyvumo tema, skyrusi dėmesį darniųjų pirkimų analizei ir pan., D. Kenstavičius[35], analizavęs konfidencialumo reikalavimų teisinius pagrindus viešuosiuose pirkimuose, R. Ambrazevičienė[36], analizavusi viešųjų pirkimų valstybinio reguliavimo politikos raidą Lietuvoje, teisėtumo užtikrinimo priemones viešuosiuose pirkimuose, G. Lastauskienė, R. Rudauskienė[37] ir kiti. Minėtini ir kiti ne teisės krypties viešųjų pirkimų srities mokslininkai, kurių tyrimais remtasi nagrinėjant viešųjų pirkimų reguliavimo ir įgyvendinimo problematiką: K. Šerpytis[38], Z. Gineitienė ir V. Vengrauskas,[39] J. Palidauskaitė[40] ir S. Ereminaitė (Briedienė)[41]. Teisinės diskrecijos samprata analizuota remiantis šių mokslininkų darbais: A. Urmono ir B. Pranevičienės[42], I. Linkevičiūtės, R. Bakševičienės[43], J. Gumbio[44], V. Kosmačaitės ir V. Jurgaičio[45] bei kt.

Pažymėtina, kad viešųjų pirkimų teisės probleminių klausimų analizė Lietuvos teisės moksle yra pakankamai fragmentiška. Taigi, kadangi išsamių kitų autorių tyrimų disertacijos tema nėra, buvo remtasi glaudžiai su disertacijos tyrimo objektu susijusiais kitų autorių darbais. Išskirtinas – D. Soloveičikas, kurio indėlis atskleidžiant įvairius viešųjų pirkimų

34 Agnė Tvaronavičienė, „Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015); Agnė Tvaronavičienė, „Viešųjų pirkimų kaip vieno iš darniojo vystymosi koncepcijos įgyvendinimo instrumento naudojimo Lietuvos Respublikoje galimybės,“ Verslas: teorija ir praktika 3 (2012): 197–207.

35 Dainius Kenstavičius, „Konfidencialumo reikalavimų teisiniai pagrindai viešuosiuose pirkimuose,“ *Jurisprudencija* 21, 3 (2014): 803–821.

36 Rima Ambrazevičienė, „Teisėtumo užtikrinimo priemonės vykdant viešuosius pirkimus,“ *Jurisprudencija* 46, 38 (2003): 107–115. Rima Ambrazevičienė, „Viešųjų pirkimų valstybinio reguliavimo politikos raida Lietuvoje,“ *Jurisprudencija* 59, 51 (2004),

37 Lastauskienė G. ir Rudauskienė R., *supra* note 6, p. 90.

38 Karolis Šerpytis, „Viešųjų pirkimų centralizavimo finansinės naudos valstybei vertinimas (Lietuvos atvejis)“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2012), http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120118_131209-30256/DS.005.0.01.ETD.

39 Zinaida Gineitienė, Karolis Šerpytis ir Vaidas Šakalis, „Viešųjų pirkimų organizavimo ypatumai sveikatos apsaugos sistemoje,“ *Socialinių mokslų studijos* 4, 4 (2012): 1487–1502; Vengrauskas Vytautas, Zinaida Gineitienė, Karolis Šerpytis ir Juozapas Girdenis, „Smulkiojo ir vidutinio verslo įmonių vaidmuo Lietuvos viešųjų pirkimų rinkoje,“ *Viešasis administravimas* 3, 19 (2008): 1648–4541; Zinaida Gineitienė ir Karolis Šerpytis, „Konkurencijos ir pirkimo apimties poveikis kainai viešųjų pirkimų konkursuose,“ *Socialinių mokslų studijos* 3, 2 (2011): 473–485; Karolis Šerpytis, Vytautas Vengrauskas ir Zinaida Gineitienė, „Evaluation of financial effects of public procurement centralisation,“ *Ekonomika* 90, 3 (2011): 104–119.

40 Jolanta Palidauskaitė ir Simona Ereminaitė, „Korupcija viešuosiuose pirkimuose: nuo teorinės apibrėžties iki atvejo studijos (II dalis),“ *Viešoji politika ir administravimas* 33 (2010): 93–102.

41 Simona Ereminaitė ir Algis Junevičius, „Viešųjų pirkimų tvarkos optimizavimo ir efektyvumo didinimo galimybės,“ *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai* 54 (2010): 67–84; Simona Ereminaitė, „Elektroninių viešųjų pirkimų brandos vertinimo aspektai,“ *Viešoji politika ir administravimas* 12, 4 (2013): 567–580; Simona Ereminaitė, „Institucinės ekonomikos teorijų raiška viešųjų pirkimų procese,“ *Viešoji politika ir administravimas* 13, 2 (2014): 275–289.

42 Urmonas, A., Pranevičienė, B., *supra* note 3.

43 Rūta Bakševičienė, „Diskrecija vykdant teisėkūra Lietuvoje,“ *Teisė* 90 (2014): 19.

44 Jaunius Gumbis, „Teisinė diskrecija: teorinis požiūris,“ *Teisė* 52 (2004).

45 Vidmantas Jurgaitis, Violeta Kosmačaitė, „Teisės vykdyti formalųjį profesinį mokymą administracinis teisinis reglamentavimas (antikorupcinis vertinimas),“ *Socialinių mokslų studijos*, 1, 5 (2010).

probleminius klausimus (taip pat ir glaudžiai susijusius su disertaciniu tyrimu) Lietuvos viešųjų pirkimų teisės srityje autorės nuomone yra didžiausias. Minėti D. Soloveičiko pagrindiniai moksliniai straipsniai, kuriuose nagrinėjami tam tikri perkančiųjų organizacijų diskrecijos ribojimo aspektai, interesų derinimo ypatumai: viešųjų pirkimų principai ir jų taikymas remiantis teismų praktika[46], viešųjų pirkimų teisės tikslai ir jų įgyvendinimo problematika, tam tikri perkančiųjų organizacijų diskrecijos ribojimo aspektai[47], vidaus sandorių sudarymo problematika[48], neįprastai mažos kainos taikymo ypatumai[49], nemažą dėmesį šis autorius skiria tiekėjų teisių ir jų teisėtų interesų gynimo problematikai[50], tiekėjų teisių gynimo priemonių sistemos reformos Lietuvoje problematikai[51].

Pasitelkus šiame disertaciniame tyrime nagrinėjamus klausimus siekiama ištirti nacionalinės ir kai kurių Europos Sąjungos valstybių narių teisės ypatumus.

Tyrimo metodologija. Disertacija rengta naudojant šiuos tyrimo metodus: lyginamąjį, istorinį, lingvistinį, analitinį, kritinį, dokumentų ir literatūros analizės, anketų, abstrakcijos, apibendrinimo. Perkančiųjų organizacijų praktikos (vykdant viešųjų pirkimų procedūras) problemoms identifikuoti ir jų tyrimo poreikiui pagrįsti buvo atliktas kiekybinis tyrimas. Pasinaudojus atlikto tyrimo duomenimis, įmanoma gauti tikslesnius rezultatus ir taip pagrįsti mokslinio darbo naujumo kriterijų.

Lyginamasis metodas. Šis metodas taikytas vertinant skirtingų Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo redakcijų turinį ir analizuojant Europos Sąjungos valstybėse ir Lietuvoje egzistuojančias viešųjų pirkimų reguliavimo priemones, institucinę sistemą, atskleidžiant jų pranašumus ir trūkumus, taip pat kalbant apie viešųjų pirkimų srities ginčų sprendimą, skirtingų interesų užtikrinimo derinimą perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės ribojimo kontekste. Šis metodas leidžia pateikti praktinio pobūdžio išvadas apie viešųjų pirkimų teisės normų įgyvendinimą perkančiųjų organizacijų veikloje.

Mokslinės literatūros analizės metodu tyrinėta viešųjų pirkimų mokslinė doktrina. Mokslinės literatūros analizė leido atskleisti, kokios žinios apie pasirinktą mokslinio tyrimo objektą bei mokslinio tyrimo problemą jau yra publikuotos. Be to, nustatyta, kuo vykdoma mokslinė studija skirsis nuo jau publikuotų darbų ir kokios naujos informacijos apie perkančiųjų organizacijų diskreciją bei jos ribojimą ir interesų derinimo probleminius aspektus viešųjų pirkimų srityje ji suteiks teisės mokslo sričiai.

---

46 Deividas Soloveičikas, „Viešųjų pirkimų principai: jų taikymas remiantis Europos Teisingumo Teismo ir Lietuvos teismų praktika," *Justitia* 3, 69 (2008): 27–40.

47 Deividas Soloveičikas, „Viešųjų pirkimų teisės tikslai ir jų įgyvendinimas," *Teisė* 91 (2014): 42–63; Deividas Soloveičikas, „Tiekėjų teisių gynimo priemonių sistemos reforma Lietuvoje: laikinosios apsaugos priemonės ir žalos atlyginimas," *Justitia* 2, 74 (2010): 63–75.

48 Deividas Soloveičikas, „Vidaus pirkimai kaip viešojo pirkimo sutarties išimtis", Teisė 71 (2009): 53–69.

49 Deividas Soloveičikas, „Neįprastai mažos pasiūlytos kainos koncepcijos taikymo ypatumai pagal Europos Sąjungos ir Lietuvos viešųjų pirkimų teisę," *Teisė: mokslo darbai* 67 (2008): 7–24.

50 Deividas Soloveičikas, „Tiekėjų teisių gynimo priemonių sistemos reforma Lietuvoje: laikinosios apsaugos priemonės ir žalos atlyginimas," *Justitia* 2, 74 (2010): 63–75. Deividas Soloveičikas, „Efektyvumo principas ir laikinosios apsaugos priemonės bei žalos atlyginimas kaip tiekėjų teisių gynimo priemonės vykdant viešuosius pirkimus," *Teisė* 70 (2009): 67–85.

51 Deividas Soloveičikas, „Vidaus pirkimai kaip viešojo pirkimo sutarties išimtis," Teisė 71 (2009): 53–69. Deividas Soloveičikas, „Tiekėjų teisių gynimo priemonių sistemos reforma Lietuvoje: laikinosios apsaugos priemonės ir žalos atlyginimas," *Justitia* 2, 74 (2010): 63–75.

Dokumentų analizės metodas taikytas analizuojant viešuosius pirkimus reguliuojančius teisės aktus (įstatymus ir jų įgyvendinamuosius teisės aktus), kuriuose nustatyta viešųjų pirkimų vykdymo tvarka ir reikalavimai. Atliekant tyrimą buvo analizuojami nacionaliniai, Europos Sąjungos ir tarptautiniai teisės aktai, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, Lietuvos teismų praktika viešųjų pirkimų srityje; užsienio valstybių teisės aktai, reguliuojantys viešuosius pirkimus; spaudos leidiniai; oficiali statistika; oficialios vyriausybinės publikacijos; privačių, valstybinių, profesinių ir kitų organizacijų dokumentai; kita informacija. Lietuvos ir užsienio valstybių viešųjų pirkimų įstatymų bei Europos Sąjungos teisės aktų, susijusių su viešaisiais pirkimais, nuostatų analizė leido nustatyti esamus teisinio reguliavimo ir jo įgyvendinimo trūkumus.

Istorinis metodas taikytas siekiant atkleisti viešųjų pirkimų sistemos kūrimą, nagrinėjant ES pirminius ir antrinius teisės aktus, nacionalinius teisės aktus, jų pokyčius, nustatant, kokios aplinkybės lėmė teisinio reguliavimo pokyčius, atskleidžiant galiojusių ir galiojančių teisės aktų esmę.

Lingvistiniu metodu remtasi nagrinėjant viešuosius pirkimus reguliuojančių teisės aktų prasmę įvairiais kalbotyros aspektais. Siekiant kuo tiksliau atskleisti teisės aktų turinį, užsienio valstybių teisės aktai buvo nagrinėjami originalo kalba, verčiami ar lyginami su kai kurių jų vertimais į lietuvių, anglų ar prancūzų kalbas.

Anketinės apklausos metodas taikytas siekiant išsiaiškinti, kaip galėtų būti tobulinama viešųjų pirkimų sistema. Anketų klausimai suformuluoti taip, kad atskleistų viešųjų pirkimų dalyvių nuomonę apie viešuosius pirkimus ir galimas su jais susijusias problemas, taip pat parodytų viešųjų pirkimų reguliavimo ir įgyvendinimo ypatumus perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės ir jos ribojimo srityje.

Apibendrinimo metodas taikomas apžvelgiant literatūros šaltinius, empirinio tyrimo duomenis, formuluojant tyrimo išvadas.

Atliekant kiekybinį perkančiųjų organizacijų tyrimą buvo analizuojamas jo turinys ir renkami atitinkami duomenys. Apklausos metu gauti duomenys buvo surinkti ir parengti statistinei analizei, kurios duomenys pateikiami tyrime.

1. PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ DISKRECIJOS PROBLEMŲ, DERINANT SKIRTINGUS INTERESUS VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE, METODOLOGINĖS NUOSTATOS

1.1. Pagrindinės viešųjų pirkimų teisės sąvokos

Šioje dalyje aptariama viešojo pirkimo, viešojo pirkimo sutarties ir pagrindinių viešojo pirkimo dalyvių (perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų) samprata. Išaiškinti pagrindines viešųjų pirkimų teisės sąvokas svarbu ir aktualu todėl, kad aptarus bendras svarbiausias viešųjų pirkimų teisės sąvokas nurodomos bendrosios viešųjų pirkimų teisės (ar pretenduojančios tapti atskira teisės šaka) nuostatos, tampa lengviau suprasti viešojo pirkimo procedūras perkančiosioms organizacijoms įgyvendinant suteiktas diskrecijos teises, taip pat procese dalyvaujančius viešojo pirkimo proceso dalyvius.

Ši pamatinė disertacijos dalis yra skirta atskleisti metodologinius disertacinio tyrimo prioritetus, todėl joje aptariama viešojo pirkimo, viešojo pirkimo sutarties ir pagrindinių viešojo pirkimo dalyvių (perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų) samprata. Pažymėtina, kad tyrime analizuojamos teisinės sąvokos, atskleidžiamas jų turinys padeda reprezentatyviai atskleisti viešųjų pirkimų procesą, pagrindinius teisės subjektų bruožus, jų ypatybes ir kartu su pagrindiniais viešųjų pirkimų principais ir tikslais sudaro metodologines sąlygas tinkamai pažinti disertacinio tyrimo objektą instituciniu, funkciniu ir procedūriniu požiūriais bei įvertinti perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės įgyvendinimo problemas.

VPĮ[52] viešojo pirkimo sąvoka apibrėžiama plačiai – **viešasis pirkimas** suprantamas kaip „perkančiosios organizacijos atliekamas ir šiuo įstatymu reguliuojamas prekių, paslaugų ar darbų pirkimas, kurio tikslas – sudaryti viešojo pirkimo–pardavimo sutartį.“ VPĮ projekte Nr. XIIP-3750, VPĮ projekte[53] Nr. 16-9576 apibrėžtis kiek sukonkretinama ir nurodoma, kad viešasis pirkimas yra „vienos ar daugiau perkančiųjų organizacijų atliekamas prekių, paslaugų ar darbų įsigijimas su pasirinktu (-ais) tiekėju (-ais) sudarant viešojo pirkimo–pardavimo sutartį (-is), neatsižvelgiant į tai, ar prekės, paslaugos ar darbai yra skirti viešajam tikslui.“ Pažymėtina, kad pagrindiniai viešojo pirkimo dalyviai yra perkančioji organizacija, kuri atlieka pirkimo procedūras ir įgyvendina VPĮ suteiktas diskrecijos teises (sprendžia dėl prekių paslaugų poreikio, rengia pirkimo dokumentus, vertina pateiktus pasiūlymus, priima sprendimus tiekėjų atžvilgiu, sudaro viešojo pirkimo sutartį ir pan.) ir tiekėjas – kiekvienas ūkio subjektas, galintis pasiūlyti ar siūlantis prekes, paslaugas ar darbus.

VPĮ 3 straipsnio 2 dalyje apibrėžiamas ir tokių pirkimų tikslas: „vadovaujantis šio įstatymo reikalavimais sudaryti pirkimo sutartį, leidžiančią įsigyti perkančiajai organizacijai (atlikti pirkimą įgaliojusiai perkančiajai organizacijai) ar tretiesiems asmenims reikalingų prekių, paslaugų ar darbų, racionaliai naudojant tam skirtas lėšas.“ Įdomu pastebėti, kad tiek 2004 m. (2014/17 ir 2014/18), tiek 2014 m. viešųjų pirkimų direktyvų (2014/24/ES ir 2014/25/

52 Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas Nr. I-1491, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C54AFFAA7622/tMqkMXuKvO.

53 Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo projektas (Nr. 16-9576), TAIS, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/4347e1d070d811e6a421ea2bde782b94?positionInSearchResults=6&searchModelUUID=5c0938be-c8fe-4b04-be29-f9258e357c13.

ES) preambulėse nurodomas viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo tikslas – užtikrinti, kad viešieji pirkimai būtų atviri konkurencijai, ir užtikrinti efektyviausią lėšų panaudojimą. Šiam tikslui įstatymai numato galimybę perkančiosioms organizacijoms pasirinkti pirkimo būdą (atviro konkurso, riboto konkurso, konkurencinio dialogo, skelbiamų ir neskelbiamų derybų), detalizuotas pirkimo procedūras, konkrečius terminus tam tikriems veiksmams atlikti.

Viešųjų pirkimų procedūrų metu perkančiosios organizacijos įsigyja reikalingų prekių ir paslaugų, tačiau svarbiausia, kad šie procesai vyktų efektyviai ir skaidriai (VPĮ projekto Nr. 16-9567 1 straipsnyje nurodyta, kad VPĮ tikslas – užtikrinti efektyvių ir skaidrių viešųjų pirkimų ir projekto konkursų atlikimą), t. y. kad būtų suderinti tiek perkančiųjų organizacijų, tiek tiekėjų, tiek visuomenės interesai.

Reikia pastebėti, kad terminas *viešasis pirkimas* ir CK vartojamas terminas *viešasis konkursas* yra skirtingi institutai. Nors jų tikslai panašūs, skiriasi teisinių santykių subjektai ir objektas, šiems institutams taikomos panašaus pobūdžio, bet ne tokios pačios procedūros. Minėtasis skirtumas pabrėžiamas ir teismų praktikoje, kur pastebima, kad nagrinėjant ginčus dėl viešųjų pirkimų netaikytina CK 1.125 straipsnio 3 dalis, kurioje nustatytas sutrumpintas vieno mėnesio ieškinio senaties terminas, taikomas iš konkurso rezultatų atsirandantiems reikalavimams, kitaip nei viešajame konkurse vykdomos viešojo pirkimo procedūros atveju (pvz., kvalifikacijos tikrinimas, procedūrų nutraukimas) ir kt. Viešojo konkurso institutas atribotinas nuo viešųjų pirkimų instituto, todėl viešiesiems pirkimams *mutatis mutandis* netaikytinos CK XLIX skyriaus nuostatos[54].

Teisinėje literatūroje nurodoma, kad plačiąja prasme „viešieji pirkimai gali būti suprantami kaip procesas arba kaip tam tikra atitinkamų subjektų veiksmų visuma ir praktika, kuria užtikrinamas viešasis interesas, o siaurąja prasme – perkančiosios organizacijos poreikiai.“[55]

A. Tatham viešojo pirkimo sąvoką apibrėžia nurodydamas perkančiųjų organizacijų specifiškumą: „viešasis pirkimas – tai terminas, reiškiantis darbų, prekių ir paslaugų pirkimą, kurį atlieka regioninės arba vietinės valdžios institucijos, valstybinės įstaigos, o transporto, telekomunikacijų, energetikos ir vandens tiekimo sektoriuose – įmonės, veikiančios pagal specialias ar išimtines teises.“[56]

Taigi viešieji pirkimai gali būti apibrėžiami ir kaip perkančiosios organizacijos priemonė tenkinti poreikius, ir kaip tam tikras procesas, kai atliekant priskirtas funkcijas ir vykdant viešųjų pirkimų procedūras pirmiausia siekiama patenkinti perkančiosios organizacijos poreikius. Pažymėtina, kad perkančiosios organizacijos poreikių tenkinimą, kaip vieną esminių viešojo pirkimo elementų yra akcentavęs ESTT[57]. Perkančiosios organizacijos siekdamos patenkinti savo poreikius turi užtikrinti tiek viešuosius, tiek privačius tiekėjų interesus. Diskrecijos teisė perkančiosioms organizacijoms suteikiama ne savitiksliai, o kaip instrumentas tikslu suderinti skirtingus interesus viešuosiuose pirkimuose.

---

54 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga,“ *Teismų praktika* 31 (2009).

55 Deividas Soloveičikas, *Viešųjų pirkimų žinynas* (Vilnius: UAB „Verslo žinios“, 2007), 1.

56 Alan Tatham, *Europos Sąjungos teisė* (Vilnius: Eugrimas, 1999), 340.

57 „Teisingumo Teismo 2009 m. birželio 4 d. sprendimas byloje Nr. C-250/07,“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=lt&jur=C,T,F&num=C-250/07&td=ALL.

A. Tvaronavičienė teigia, kad perkančiosios organizacijos ir tiekėjai siekia plačios veiklos laisvės, kuri nebūtų ribojama teisės aktų reikalavimais, o kontroliuojančiosios institucijos ir visuomenė reikalauja griežto procedūrinio reguliavimo tam, kad būtų išvengta piktnaudžiavimo vykdant įsigijimus[58].

Aptarus įvairiai apibrėžiamą viešųjų pirkimų sąvoką reikia priminti, kad nėra aiškaus sutarimo, kokiai teisės sričiai – administracinei ar civilinei – priskiriamas viešųjų pirkimų institutas. Viešosios teisės srityje vadovaujamasi principu „draudžiama viskas, kas nėra tiesiogiai leidžiama", tačiau teisės moksle nėra bendros nuomonės, ar viešųjų pirkimų teisė yra administracinės, ar civilinės teisės objektas.

Išsamiai šia tema domėjosi A. Tvaronavičienė[59]. Šiame darbe reiktų akcentuoti ir priminti kelis svarbius aspektus. Pritariant A. Tvaronavičienei reikia pasakyti, kad viešųjų pirkimų institutas yra tarpšakinio pobūdžio ir negali būti vienareikšmiškai priskiriamas kuriai nors administracinės ar civilinės teisės reguliavimo sričiai, nes jo reguliuojami teisiniai santykiai yra saviti ir turi abiejų minėtų teisės šakų bruožų[60].

Taigi tam tikros viešųjų pirkimų teisės normos daugiau yra imperatyvaus pobūdžio, nustatančios privalomas pareigas perkančiosioms organizacijoms (konkurso viešas paskelbimas, pirkimo dokumentų reikalavimai, pasiūlymų vertinimas, sutarties sudarymas ir jos keitimai), tačiau reikia pripažinti, kad perkančiosios organizacijos turi ir tam tikrų diskrecijos teisių, t. y. tam tikrus klausimus gali spręsti savo nuožiūra. Jų įgyvendinimas analizuojamas šiame tyrime.

Nors diskusijos dėl diskrecijos, kaip sudedamosios teisės sistemos dalies, o kartu ir administracinės diskrecijos, kaip vieno iš administracinės teisės institutų, Lietuvoje suaktyvėjo gana neseniai, demokratiniame pasaulyje šios teisinės kategorijos toli gražu nėra naujos.[61]

Pavyzdžiui, teisinėje literatūroje diskrecinė valdžia dažnai apibūdinama kaip viešojo administravimo institucijos galimybė rinktis iš alternatyvių veikimo būdų. Turėti diskreciją plačiausia prasme reiškia turėti tam tikrą autonomijos sferą, kurioje galima priimti sprendimus savo nuožiūra[62].

Kitų viešojo pirkimo dalyvių – tiekėjų – teises ir pareigas reguliuojančios teisės normos daugiau dispozityvaus pobūdžio: viešojo pirkimo proceso metu tiekėjai siekia dalyvauti konkurse ir jį laimėti, turi pasirinkimo galimybę dalyvauti konkurse arba ne, teikti perkančiajai organizacijai tam tikrus siūlymus, reikšti pretenzijas ir pan.

Pažymėtina, kad VPĮ reguliuoja tiek ikisutartinius teisinius santykius tarp perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų, tiek ir sutartinius (sutarties sudarymas su tiekėju, kurio pasiūlymas pripažintas laimėjusiu, pirkimo sutarties sąlygų nustatymas, pirkimo sutarties keitimo tvarka).

---

58 Agnė Tvaronavičienė, „Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas", *supra* note 16, 156.

59 Agnė Tvaronavičienė, „Viešųjų pirkimų kaip vieno iš darniojo vystymosi koncepcijos įgyvendinimo instrumento naudojimo Lietuvos Respublikoje galimybės," *Verslas: teorija ir praktika* 3 (2012): 197–207; Agnė Tvaronavičienė, „Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas", *supra* note 16.

60 *Ibid*., p. 156.

61 Ingrida Linkevičiūtė, „Adminsitracinė diskrecija ir jos vertinimas teismų praktikoje", file:///C:/Users/User/Downloads/7_linkeviciute%20(2).pdf. P. 66 .

62 Urmonas, A., Pranevičienė, B., *supra* note 3, p. 58.

VPĮ nurodyta, kad viešasis pirkimas pasibaigia, kai sudaroma viešojo pirkimo sutartis (VPĮ 7 str. 4 d. 1 p.), tačiau taip pat nustatyta, kad pirkimo dokumentuose turi būti perkančiosios organizacijos pirkimo sutarties sąlygos, siūlomos pasirašyti šalims pagal šio įstatymo 18 straipsnio 6 dalies reikalavimus, taip pat sutarties projektas, jeigu jis yra parengtas. Be to, VPĮ nustatytas draudimas keisti pirkimo sutarties sąlygas, jei tokie pakeitimai pažeistų viešųjų pirkimų principus[63]. Taigi, viešųjų pirkimų sutarčių sudarymas iš esmės reguliuojamas specialaus įstatymo – VPĮ ir tolstama nuo bendrųjų sutarčių teisės nuostatų, daugiausia besiremiančių dispozityviu reguliavimo metodu.

Išskirtini tokie viešajai teisei būdingi viešųjų pirkimų instituto bruožai: viešųjų pirkimų teisės normų imperatyvumas (procedūras galima vykdyti tik taip, kaip nustatyta įstatyme, taikant viešojoje teisėje galiojanti principą, kad draudžiama viskas, kas nėra tiesiogiai leidžiama), administracinės atsakomybės nustatymas už netinkamą šių normų vykdymą, išsamus ir detalus reguliavimas. Pavyzdžiui, viena pagrindinių VPT (viešojo administravimo institucijos) funkcijų – VPĮ ir su juo susijusių teisės aktų įgyvendinimo *kontrolė* (perkančiųjų organizacijų sprendimų kontrolė), o jos veikla grindžiama viešuoju interesu. Administraciniuose teismuose šiuo metu nagrinėjamos bylos dėl Viešųjų pirkimų tarnybos sprendimų, taip pat įpareigojimai atlikti veiksmus (nesutikimai, išvados), bylos dėl neturtinės žalos, kylančios iš neteisėtų Viešųjų pirkimų tarnybos veiksmų, nors iš viešųjų pirkimų teisinių santykių kylantys ginčai nagrinėjami bendrosios kompetencijos teismuose[64].

Lietuvos apeliacinis teismas[65] yra pasisakęs, kad viešųjų pirkimų teisiniai santykiai, nepaisant juose dominuojančio viešojo intereso, savo esme yra civiliniai teisiniai santykiai (CK 1.1, 2.36, 6.380–6.382 straipsniai, VPĮ 3 straipsnio 2 dalis). Teismas nurodė, kad pagrindinis viešųjų pirkimų teisinius santykius reguliuojantis teisės aktas yra VPĮ, tačiau bendrasis šių santykių teisės šaltinis taip pat yra CK, viešiesiems pirkimams taikomas tol, kol kiti specialūs įstatymai nenumato kitaip, o nagrinėjamo ginčo kontekste yra svarbios CK normos, susijusios su viešųjų pirkimų objekto apibūdinimu. Nors CPK nurodyta, kad iš viešųjų pirkimų teisinių santykių kylantys ginčai nagrinėjami šio kodekso nustatyta tvarka, apibendrinant galima teigti, kad iš viešųjų pirkimų reguliavimo kylantys santykiai yra tiek administraciniai, tiek civiliniai teisiniai santykiai. Nors perkančiosios organizacijos daž-

63 Pirkimo sutarties sąlygos sutarties galiojimo metu negali būti keičiamos, išskyrus tokias pirkimo sutarties sąlygas, kurias pakeitus nebūtų pažeisti VPĮ 3 straipsnyje nustatyti principai bei tikslai ir kai tokiems pirkimo sutarties sąlygų pakeitimams yra gautas Viešųjų pirkimų tarnybos sutikimas (18 str. 8 d.). VPĮ taip pat nustatyta, kad VPT prižiūri, kaip užtikrinamas viešojo pirkimo sutarčių vykdymas. Taigi, iš esmės dėl viešojo nacionalinio ir ES intereso, tiek viešųjų pirkimų procedūrų, tiek ir viešųjų pirkimų sutarčių sudarymo ir vykdymo aspektų reguliavimas patenka į VPĮ reguliavimo objektą.

64 Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiais administracinis teismas yra pasisakęs, kad bylos priskyrimo bendrosios kompetencijos ar administraciniam teismui klausimas turi būti sprendžiamas atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes, t. y. įvertinus: a) ginčo šalių subjektiškumą (ar viena iš ginčo šalių yra viešojo administravimo subjektas); b) šalių įgaliojimus (ar administravimo institucija vykdė viešojo administravimo funkcijas ir turėjo valdingus įgalinimus ginčo šalies atžvilgiu santykiuose, iš kurių kilo ginčas, ar santykiams būdingas subordinacijos elementas); c) ginčo dalyką (ar ginčo dalykas yra administracinis aktas); d) teisinių santykių, iš kurių kilo ginčas, pobūdį (ar ginčas kilo iš administracinio teisinio santykio, ar iš civilinio teisinio santykio). „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenis „Administracinių teismų praktika Nr. 1“, 2001, http://www.lvat.lt/download/801/lvat_biuletenis_01.pdf.

65 „Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. rugpjūčio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-713/2010,“ http://www.infolex.lt/tp/170219.

niausiai yra viešosios teisės subjektai, kurių veikla visada grindžiama viešuoju interesu, tačiau pastarosioms vykdant pirkimą tarsi nustatomas reikalavimas vadovautis nusistovėjusiomis privačių asmenų pirkimų tradicijomis, skatinančiomis siekti kuo didesnės naudos[66].

Toliau svarbu aptarti pagrindines viešųjų pirkimų teisės sąvokas ir paaiškinti ne tik viešųjų pirkimų, bet ir viešųjų sutarčių bei pagrindinių viešojo pirkimo proceso subjektų sąvokas, t. y. perkančiosios organizacijos ir tiekėjo, kurie yra svarbiausi nagrinėjant perkančiųjų organizacijų diskrecijos įgyvendinimo aspektus derinant viešuosius ir tiekėjų privačius interesus.

Pažymėtina, kad VPĮ nėra pateikiama viešojo pirkimo teisinių santykių subjektų (dalyvių, turinčių teisių ir pareigų, kylančių iš viešųjų pirkimų santykių) samprata, tačiau tokiais subjektais laikytinos perkančiosios organizacijos, tiekėjai (dalyviai, kandidatai), viešuosius pirkimus kontroliuojantys subjektai, ekspertai, stebėtojo teisėmis dalyvaujantys valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų atstovai (kaip numatyta VPĮ projekte Nr. 16-9567[67]). VPĮ projekte Nr. XIIP-3750[68] buvo numatytos galimybės dalyvauti visuomenės atstovams, tačiau parengtame VPĮ projekte Nr. 16-9567 tokia galimybė nenumatoma.

Direktyva 2014/24/ES numato, kad **viešosios sutartys** – atlygintinos sutartys, raštu sudaromos tarp vieno ar daugiau ekonominės veiklos vykdytojų ir vienos ar daugiau perkančiųjų organizacijų, kurių objektas – darbų vykdymas, produktų tiekimas ar paslaugų teikimas. Galima teigti, kad viešojo pirkimo sutarties samprata apima tris pagrindinius kriterijus: 1) perkančiosios organizacijos identifikavimas (išsiaiškinti, ar subjektas laikytinas perkančiąja organizacija, taip pat, ar dalyvauja ūkio subjektas, t. y. įstatymų nustatyta tvarka pirkimą laimėjęs tiekėjas, su kuriuo sudaroma sutartis); 2) perkančiosios organizacijos poreikių tenkinimas įsigyjant reikalingų prekių, paslaugų ar darbų (sutarties dalykas); 3) sutarties kainos ir kitų sutarties sąlygų numatymas.

Aiškinant darbų viešojo pirkimo–pardavimo sutarties sampratą, pažymėtina, kad tokios sutarties objektas gali būti labai įvairaus pobūdžio: tai gali būti darbai, kuriais sukuriamas naujas statinys (mokykla, tiltas, stadionas), arba darbai, kuriais naujas atskiras statinys nesukuriamas (pavyzdžiui, griovimo, remonto darbai, stogo rekonstrukcija).[69]

VPĮ projekte Nr. 16-9567, taip pat kaip ir VPĮ projekte Nr. XIIP-3750 numatyta, kad ekonomine nauda laikomas piniginis atlygis arba kitoks atlygis tiekėjui, pavyzdžiui, teisė

66 Violeta Kosmačaitė ir Gytis Kuncevičius, „Viešųjų pirkimų taikant įprastą komercinę praktiką teorinis aspektas," *Jurisprudencija* 3, 105 (2008): 91.

67 Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 įstatymo pakeitimo projektas Nr. 16-9567 TAIS, žiūrėta 2016 birželio 10 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/4347e1d070d811e6a421ea2bde782b94?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=e8d373d5-3831-47ed-9191-38bec9776d07.

68 Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 įstatymo pakeitimo projektas Nr. XIIP-3750, TAIS, žiūrėta 2016 m. birželio 10 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/3986af00968a11e68adcda1bb2f432d1?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=e8d373d5-3831-47ed-9191-38bec9776d07.

69 Taip pat darbų pirkimu bus laikomi atvejai, kai perkančioji organizacija perka statinio statybos darbus savo nuosavame sklype arba kai ji užsako, kad kitas statytojas pagal perkančiosios organizacijos reikalavimus savo sklype pastatytų statinį, kurį ji vėliau perimtų. Plačiau darbų viešojo pirkimo–pardavimo sutarties sąvoka aiškinama ESTT bylose, pavyzdžiui, *Ordine degli Architetti delle Province di Milano e Lodi* C-399/98, *Helmut Mueller GmbH* C-451/08.

nemokėti mokesčių, pasinaudoti pirkimo sutarties vykdymo rezultatu, galimybė gauti pajamas iš trečiųjų asmenų ir panašiai.

Pažymėtina, kad atlygis, už suteiktas paslaugas mokamas tretiesiems asmenims, siejamas su viešąja paslaugų koncesija, todėl galima sakyti, kad atlyginimo būdas yra skiriamasis viešojo pirkimo ir koncesijų sutarties kriterijus. Paslaugų pirkimo sutartys ir paslaugų koncesijos yra skirtingos sąvokos, dėl to svarbu tinkamai identifikuoti sutartį, siekiant pasirinkti teisinį procedūrų reguliavimą, t. y. išsiaiškinti, ar sutartis patenka į VPĮ ar Lietuvos Respublikos koncesijų įstatymo[70] (toliau – Koncesijų įstatymas) taikymo sritį. Pirkimus, kuriuos atliekant tiekėjui suteikiama koncesija, reguliuoja Koncesijų įstatymas.

ESTT[71] yra pasisakęs (tai matyti ir iš „viešojo pirkimo sutarties" bei iš „viešosios paslaugų koncesijos" sąvokų apibrėžimų), kad viešojo paslaugų pirkimo sutartį nuo paslaugų koncesijos skiria *atlygis už suteiktas paslaugas*. Paslaugų pirkimo sutartyje numatytą atlygį paslaugų teikėjui tiesiogiai moka perkančioji organizacija, o paslaugų koncesijos atveju atlygis už suteiktas paslaugas yra teisė eksploatuoti paslaugą arba tokia teisė ir užmokestis. Viešojo pirkimo paslaugų sutarties atveju aplinkybė, kad kontrahentas negauna tiesioginio atlygio iš perkančiosios organizacijos, tačiau turi teisę jį gauti iš trečiųjų asmenų, atitinka atlygio reikalavimą. Nors atlyginimo būdas yra vienas iš lemiamų priskyrimo prie viešosios paslaugų koncesijos kriterijų, iš teismo praktikos taip pat matyti, kad paslaugų koncesija reiškia, jog koncesininkas prisiima su tam tikrų paslaugų teikimu susijusią riziką. Norint kvalifikuoti santykį kaip paslaugų koncesiją, būtina, kad perkančioji organizacija perduotų koncesininkui visą jos turimą riziką ar bent jau didelę jos dalį.

Taigi, **perkančioji organizacija** laikytina pagrindiniu viešojo pirkimo proceso subjektu, kuris, vadovaudamasis viešuosius pirkimus reguliuojančių teisės aktų nuostatomis, atlieka privalomus veiksmus: planuoja, inicijuoja; vykdo viešųjų pirkimų procedūras; nagrinėja tiekėjų pretenzijas dėl priimtų sprendimų; priima sprendimus dėl pirkimo laimėtojo; sudaro viešojo pirkimo sutartį; kontroliuoja viešojo pirkimo sutarties vykdymą. Tam, kad sudarytų viešojo pirkimo sutartį, perkančiosios organizacijos atlieka VPĮ sureguliuotas procedūras.

Perkančioji organizacija turi vykdyti VPĮ reikalavimus: turi teisę pasirinkti pirkimo būdą, apibrėžti pirkimo objektą, nustatyti kvalifikacinius ir kitus reikalavimus, pirkimą skaidyti į dalis ar jas sujungti, tvirtinti viešųjų pirkimų organizavimą reguliuojančius teisės aktus, vertinti konkurso dalyvių pasiūlymus ir jų kainų pagrįstumą, pasirinkti pirkimo sutarties užtikrinimo būdus, atitinkamą pareigą vykdyti žaliuosius, socialinius pirkimus ir kita. Pastebėtina, kad teisės aktai ne visada konkrečiai detalizuoja visus galimus pasirinkimo variantus, paliekama galimybė perkančiajai organizacijai neperžengiant įstatymų nustatytų ribų ir viešųjų pirkimų teisės principų įgyvendinti teisės normas savo nuožiūra.

Pirmiausia svarbu tinkamai nustatyti, ar tam tikras subjektas laikytinas perkančiąja organizacija, ar ne, t. y. ar vykdydamas pirkimus jis turi vadovautis viešuosius pirkimus reguliuojančiomis teisės normomis. Tam, kad perkančiosios organizacijos neišvengtų šio statuso, turi būti tinkamai aiškinami viešųjų pirkimų direktyvų ir VPĮ normos bei kriterijai, pagal kuriuos subjektams suteikiamas perkančiosios organizacijos statusas.

70 Lietuvos Respublikos koncesijų įstatymas Nr. I-1510, http://www.infolex.lt/ta/117591?ref=5&nr=4.

71 „Teisingumo Teismo 2011 m. lapkričio 10 d. sprendimas byloje Nr. C-348/10," http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-348/10.

VPĮ 4 straipsnyje nurodyta, kad perkančioji organizacija yra: 1) valstybės ar savivaldybės valdymo institucija[72]; 2) viešasis ar privatusis juridinis asmuo, kuris atitinka įstatyme nurodytas sąlygas; 3) šios dalies 1 punkte nurodytų institucijų ir (ar) 2 punkte nurodytų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų asociacija; 4) šio įstatymo 70 straipsnio 1 dalies 2, 3 ir 4 punktuose nurodytos perkančiosios įmonės, veikiančios vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srityje[73].

Pažymėtina, kad perkančiųjų organizacijų sąrašus tvirtina Lietuvos Respublikos ūkio ministras[74]. Šiuose dokumentuose nėra pateikiamas baigtinis perkančiųjų organizacijų sąrašas, nurodyta, kad į perkančiųjų organizacijų sąrašą patenka ir kiti viešieji ar privatieji juridiniai asmenys, atitinkantys Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje nustatytas sąlygas; valstybės ar savivaldybės valdymo institucijų ir Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 2 punkte nurodytų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų asociacijos; kitos perkančiosios organizacijos, vykdančios dujų perdavimo, skirstymo ar tiekimo veiklą; kitos perkančiosios organizacijos, vykdančios geležinkelio transporto paslaugų teikimo veiklą; kitos perkančiosios organizacijos, vykdančios pašto paslaugų teikimo veiklą ir panašiai.

Daugiausia diskusijų kyla sprendžiant klausimą ar VPĮ 4 straipsnio 2 punkte nurodyti subjektai laikytini perkančiosiomis organizacijomis, t. y. dėl viešųjų ar privačių juridinių asmenų (išskyrus valstybės ar savivaldybių valdymo institucijas), kurie yra perkančiosios organizacijos, jeigu visa ar tam tikra jų veiklos dalis yra skirta tenkinti viešiesiems interesams, kurie yra nekomercinio ir nepramoninio pobūdžio, ir atitinka bent vieną VPĮ nurodytų sąlygų.[75] Taigi, pagal veiklos sritis skiriamos klasikiniame ir komunaliniame sektoriu-

72 Iš esmės tai yra klasikinio sektoriaus perkančiosios organizacijos. Pažymėtina, kad VPĮ projekte Nr. XIIP-3750 apibrėžta, kas laikoma centriniam sąrašui priklausančiomis organizacijomis ir centriniam sąrašui nepriklausančiomis organizacijomis. Šiuo atveju svarbiausia, kad subjektas savo veikla įgyvendintų viešojo administravimo *funkciją* ir (ar) šiam subjektui būtų patikėta bent iš dalies vykdyti veiklą, susijusią su šios funkcijos įgyvendinimu ir (ar) viešųjų interesų tenkinimu. Dėl to, pavyzdžiui, įvairios viešosios įstaigos, įsteigtos prie valstybinių įstaigų, ar valstybės arba savivaldybės įmonės laikytinos perkančiosiomis organizacijomis pagal VPĮ 4 straipsnio 1 dalies 1 punktą („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga," *Teismų praktika* 31 (2009)). Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme nurodyta, kad viešojo administravimo sistemą sudaro: valstybinio administravimo subjektai, savivaldybių administravimo subjektai, kiti administravimo subjektai. Visiems šiems subjektams įstatymai ar kiti jų pagrindu priimti teisės aktai suteikia viešojo administravimo įgaliojimus.

73 Šios perkančiosios organizacijos laikytinos komunalinio sektoriaus perkančiosiomis organizacijomis.

74 „Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2003 m. vasario 21 d. įsakymas Nr. 4-72 „Dėl perkančiųjų organizacijų sąrašų patvirtinimo," https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FC53446C3698/pvMxoqXdbQ.

75 Viešasis ar privatusis juridinis asmuo (išskyrus valstybės ar savivaldybių valdymo institucijas) yra perkančioji organizacija, jeigu visa ar tam tikra jo veiklos dalis yra skirta tenkinti viešiesiems interesams, kurie yra nekomercinio ir nepramoninio pobūdžio, ir atitinka **bent vieną iš šių sąlygų**: 1) jo veikla yra daugiau kaip 50 procentų finansuojama iš valstybės ar savivaldybių biudžetų arba kitų valstybės ar savivaldybių fondų lėšų bei kitų šioje dalyje nustatytų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų lėšų; 2) jis yra kontroliuojamas (valdomas) valstybės ar savivaldybių institucijų arba kitų šioje dalyje nustatytų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų; 3) turi administraciją, valdymo ar priežiūros organą, kurio daugiau kaip pusė narių yra skiriami valstybės ar savivaldybių institucijų arba šioje dalyje nurodytų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų.

je veikiančios perkančiosios organizacijos, o Europos Sąjungos direktyvose šioms organizacijoms apibūdinti vartojami skirtingi terminai: klasikinio sektoriaus – angl. *contracting authorities*, komunalinio sektoriaus – angl. *contracting entities*[76]. Pažymėtina, kad nauju teisiniu reguliavimu siekiama atskirai reguliuoti viešojo ir komunalinio sektoriaus viešųjų pirkimų vykdymą (VPĮ projektas Nr. XIIP-3750 ir Lietuvos Respublikos pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymo projektas[77]), t. y. sukurti aiškesnį ir paprastesnį teisinį reguliavimą. Komunalinio sektoriaus direktyva 2014/25 ES taikoma ne tik viešojo, bet ir privataus sektoriaus subjektams, įgijusiems specialiąją ar išimtinę teisę verstis komunalinio sektoriaus veikla, šioje direktyvoje pirkimai nėra vadinami „viešaisiais pirkimais".

Taigi klasikinio sektoriaus reguliavimas taikomas ***perkančiosioms organizacijoms*** (valstybės ar savivaldybės institucijoms, taip pat juridiniams asmenims, kurių veikla skirta nekomercinio ir nepramoninio pobūdžio viešiesiems interesams tenkinti ir kurie didžiąja dalimi finansuojami, kontroliuojami, valdomi valstybės, savivaldybės ar kitų perkančiųjų organizacijų atstovų), o komunalinio sektoriaus – ***perkantiesiems subjektams***, kurie gali būti trijų rūšių: 1) perkančioji organizacija (kaip ir klasikiniame sektoriuje), 2) įmonė, kuriai lemiamą įtaką daro klasikinio sektoriaus perkančioji organizacija arba 3) privatus subjektas, kuriam suteikta specialioji ar išimtinė teisė užsiimti komunalinio sektoriaus veikla[78].

VPĮ projekto Nr. XIIP-3750 aiškinamajame rašte teigiama, kad klasikiniam sektoriui skirtame viešųjų pirkimų reguliavime išskirtos centrinių valstybinio administravimo subjektų sistemai priklausančių perkančiųjų organizacijų ir šiai sistemai nepriklausančių perkančiųjų organizacijų grupės, kurioms taikomas skirtingas reguliavimas. Komunaliniam sektoriui skirtame reguliavime tokio išskyrimo nėra, tačiau yra tam tikrų reguliavimo skirtumų ***perkantiesiems subjektams***, kurie yra perkančiosios organizacijos Direktyvos 2014/24/ES prasme ir kurie nėra perkančiosios organizacijos (pavyzdžiui, nuostatos dėl interesų konflikto nustatymo)[79].

Iš esmės viešosios teisės subjektai apibūdintini kaip subjektai, sukurti tenkinti viešojo intereso poreikius, t. y. neturintys pramoninio ar komercinio pobūdžio ir susiję su valstybės, regionų ar vietos valdžios institucijomis ar kitais viešosios teisės subjektais. Direktyvos 2004/18/EB 9 punkte buvo nurodyta, kad perkančiosios organizacijos yra valstybės, regionų ar vietos valdžios institucijos, įstaigos, kurių veiklą reguliuoja viešoji teisė, tų institucijų ir (ar) įstaigų, kurių veiklą reguliuoja viešoji teisė, asociacijos, o direktyvos 2014/24/ES

76 Sigita Jurgelevičienė, „Perkančiosios organizacijos statusas," Viešieji pirkimai: Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletenis 3, 16 (2005): 1.

77 Lietuvos Respublikos pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymo projektas, http://www.infolex.lt/ta/344823.

78 Atsižvelgiant į tai, kad komunalinio sektoriaus direktyva taikoma ne tik viešojo sektoriaus, bet ir privataus sektoriaus subjektams, įgijusiems specialiąją ar išimtinę teisę verstis komunalinio sektoriaus veikla, šioje direktyvoje pirkimai nėra vadinami „viešaisiais pirkimais". Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projekto (Nr. 16-8505(3)) aiškinamasis raštas, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/a5e44670703411e6a421ea2bde782b94?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=a1d4d704-55ad-4bfa-86c3-7cf4ab3914a0.

79 Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e200b7f0891311e5bca4ce385a9b7048?jfwid=-sxzzl7m6y.

preambulės 10 punkte perkančiosios organizacijos samprata jau patikslinama atkreipiant dėmesį į tai, kad sąvoka „perkančiosios organizacijos“ ir ypač sąvoka „viešosios teisės reguliuojami subjektai“ buvo ne kartą nagrinėtos ESTT praktikoje[80] ir dėl to reikėtų paaiškinti, kad subjektas, kuris vykdo veiklą įprastinėmis rinkos sąlygomis, siekia pelno ir vykdydamas savo veiklą patiria nuostolių, neturėtų būti laikomas „viešosios teisės reguliuojamu subjektu“, nes gali būti manoma, kad bendrojo intereso poreikiai, kuriems patenkinti jis įsteigtas arba kuriuos patenkinti yra jo tikslas, yra pramoninio arba komercinio pobūdžio.

Viešieji interesai iš esmės reiškia visuomenės siekį, kad valstybė turėtų tam tikrą pareigą sukurti ir palaikyti normalaus socialinio suderinamumo sąlygas, o kriterijai, apibūdinantys nekomercinio ir nepramoninio pobūdžio viešuosius interesus, išvestini iš ESTT praktikos[81]. Taigi, perkančiosiomis organizacijomis laikomos visos valstybės įstaigos, organizacijos, kurių veikla susijusi su viešojo intereso tenkinimu ir viešojo administravimo veiklos įgyvendinimu, t. y. viešųjų funkcijų įgyvendinimu. Įstaiga, kuri vadovaujasi viešąja teise, yra nepramoninė ir nekomercinė, turinti konkretų tikslą – tenkinti visuotinės svarbos interesus, turi juridinio asmens statusą ir dažniausiai yra finansuojama valstybės, regionų, vietos valdžios arba kitų įstaigų, besivadovaujančių viešąja teise.[82] Aplinkybė, kad viešojo intereso tenkinimas sudaro tik palyginti labai mažą subjekto veiklos dalį, teisiškai nėra reikšminga, jei šis subjektas tenkina visuomeninius poreikius, kuriuos jis yra specialiai įpareigotas tenkinti. Nesvarbu ir tai, kad tokios perkančiosios organizacijos turi atskirą apskaitą ir siekia atskirti veiklą, vykdomą visuotinės svarbos poreikiams patenkinti, ir konkurencijos sąlygomis vykdomą veiklą. Pažymėtina, kad ESTT[83] praktikoje nurodoma, perkančiosios organizacijos sąvoka turi būti aiškinama pagal funkcinį metodą.[84] Tai reiškia, kad subjektas savo veikla turėtų įgyvendinti viešojo administravimo funkciją ir (arba) šiam subjektui būtų patikėta bent iš dalies vykdyti veiklą, susijusią su šios funkcijos įgyvendinimu ir (arba) viešųjų interesų tenkinimu.[85]

VPĮ 4 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad viešasis ar privatusis juridinis asmuo (išskyrus valstybės ar savivaldybių valdymo institucijas) yra perkančioji organizacija, jeigu visa ar tam tikra jo veiklos dalis yra specialiai skirta tenkinti viešiesiems interesams, kurie yra nekomercinio ir

80 „Teisingumo Teismo 2008 m. balandžio 10 d. sprendimas byloje Nr. C-393/06,“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=sv&jur=C,T,F&num=C-393/06&td=ALL.

81 Ibid.

82 Gediminas Kostkevičius, „Pareigos būti perkančiąja organizacija teisinis reglamentavimas viešųjų pirkimų teisėje,“ *Justitia* 3, 57 (2005): 30.

83 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1,“ *Teismų praktika* 39 (2013).

84 Dėl to, aiškinantis, ar privatus subjektas priskirtinas įstaigai, kurios veiklą reguliuoja viešoji teisė, pakanka patikrinti, ar šis subjektas sukurtas turint tikslą tenkinti ne komercinio ir ne pramoninio pobūdžio interesus, ar jis turi teisinį subjektiškumą ir yra glaudžiai susijęs su valstybe ar jos institucija. Funkcinis metodas reiškia ir tai, kad kiekvienu atveju reikia patikrinti perkančiosios organizacijos statusą kvalifikuojančias aplinkybes, nepaisant to, kad nagrinėjamas subjektas neįrašytas į tam tikrus prie direktyvų pridėtus sąrašus, kuriuose yra nurodytos įstaigos, kurių veiklą reguliuoja viešoji teisė („Teisingumo Teismo 2003 m. gegužės 15 d. sprendimas byloje Nr. C-214/00, http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=c-214/00).

85 „Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo I–III skyrių komentaras,“ 2012, 55, http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Viesieji%20pirkimai/121030_VPI_I-III_skyri%C5%B3_komentaras_fn.pdf.

nepramoninio pobūdžio, ir atitinka *bent vieną iš šių sąlygų*, kurios yra susijusios su juridinio asmens finansavimu, juridinio asmens kontrole ir su juridinio asmens valdymu ar priežiūra.

Subjektai bus priskirtini perkančiosioms organizacijoms, jei atitinka bent vieną VPĮ nurodytą sąlygą: subjektas yra kontroliuojamas arba finansuojamas kitų perkančiųjų organizacijų, arba jo valdymo organuose daugiau kaip pusė visų narių skiriama kitų perkančiųjų organizacijų[86]. Siekiant nustatyti, ar subjektas laikytinas perkančiąja organizacija, būtina įvertinti įmonės įsteigimo tikslus, veiklą, jos paskirtį, įmonės administravimą ir kitas reikšmingas faktines aplinkybes (CPK 176–178, 185 str., VPĮ 4 str.).[87]

Kalbant apie finansavimo šaltinį, pavyzdžiui, net ir tuo atveju, kai subjektas nėra tiesioginis valstybinio finansavimo adresatas, bet netiesiogiai naudojasi tokiu finansavimu, laikoma, kad toks subjektas finansuojamas valstybės. Pavyzdžiui, studentų stipendijos, subsidijos, skirtos tyrimo darbams remti, yra valstybinis universiteto finansavimas.[88] Iš esmės pagal teismų praktiką finansavimo klausimas aiškinamas gana plačiai ir nėra svarbu, ar lėšos įplaukia per valstybės biudžetą, t. y. ar valstybė iš pradžių surenka rinkliavas ir vėliau jas perveda transliuotojų įstaigoms, ar suteikia teisę įstaigoms pačioms jas rinkti.[89] Kartu pažymėtina, kad finansavimo laikotarpis VPĮ nėra apibrėžtas, tačiau reikia atsižvelgti į ESTT praktiką.[90]

Finansavimo klausimas itin aktualus pastaruoju metu, nes organizacijos gauna ES struktūrinių fondų, kitokios Europos Sąjungos paramos lėšų, kurios VPĮ laikomos finansavimu iš valstybės ar savivaldybių biudžetų arba kitų valstybės ir savivaldybių fondų, o organizacija tampa perkančiąja, jei tokios lėšos kartu su iš biudžeto gaunamomis lėšomis sudaro daugiau nei 50 procentų[91].

Be finansavimo aspekto, svarbu įvertinti ir kitą svarbią sąlygą – subjekto valdymą ir kontrolę. LAT[92] taip pat akcentavo, kad pripažįstama, jog subjekto kontrolė egzistuoja, kai

86 Šiai trečiajai alternatyviai sąlygai (žr. antroji perkančiųjų organizacijų kategorija) taikyti teisinės reikšmės neturi tai, ar subjekto valdymo organų narius valdžios institucijos (ministras) atleidžia ir į jų vietą laikinai skiria kitus tik išimtiniais atvejais, kai aptinkami reikšmingi veiklos (veikimo ar neveikimo) pažeidimai, taip pat ir tai, ar šis skyrimas yra tęstinio pobūdžio. Tokia kontrolė nereiškia tik įprastos administracinio pobūdžio teisės pažeidimų kontrolės. Be to, reikšmingus pažeidimus galima nustatyti, kai valdžios institucijų vykdoma kontrolė yra nuolatinė ir veiksminga („Teisingumo Teismo 2001 m. vasario 1 d. sprendimas byloje Nr. C-237/99," http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-237/99).

87 „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-958-180/2015," http://www.infolex.lt/tp/1161483.

88 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga," *Teismų praktika* 31 (2009).

89 *Ibid*.

90 *Ibid*. Todėl atsižvelgiant į teisinio tikrumo ir numatomumo principus perkančiosios organizacijos statusas turi būti nustatomas kasmet ir iš anksto, remiantis biudžetinių metų pradžios rodikliais, prieinamais prieš prasidedant biudžetiniams subjekto metams, net jei jie yra tik preliminarūs (metų pradžioje planuojamas finansavimas). Vienais biudžetiniais metais organizacija gali būti VPĮ subjektas, t. y. perkančioji organizacija, kitais – ne. Perkančioji organizacija turi taikyti viešųjų pirkimų procedūras visiems pirkimams, pradėtiems tais biudžetiniais metais, kuriais ji yra perkančioji organizacija. Todėl, kai pirkimas pradedamas pagal VPĮ, jis turi būti ir baigiamas pagal VPĮ nustatytas procedūras, nepriklausomai nuo to, ar organizacijos statusas pasikeičia.

91 Sigita Jurgelevičienė, „Perkančiosios organizacijos statusas," Viešieji pirkimai: Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletenis 3, 16 (2005): 1.

92 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga," *Teismų praktika* 31 (2009).

teisės norma nustato arba viešojo administravimo institucijos priima sprendimus dėl gaminamų prekių kainos, kiekio, veiklos pobūdžio, krypties ir tempo, teisės centrinės administracijos atstovui likviduoti šį subjektą, galimybės viešojo administravimo institucijai vykdyti patikras vietoje, atlikti auditus, teikti iš to išplaukiančius pasiūlymus ir panašiai.

Pavyzdžiui, vienu nagrinėtinu atveju[93] kilo ginčas, ar UAB Lietuvos parodų ir kongresų centras „Litexpo“ (toliau – Litexpo) pagal VPĮ yra perkančioji organizacija, kadangi aptariamu atveju jo organizuotam pirkimui buvo taikytos atsakovo direktoriaus patvirtintos pirkimų taisyklės, o ne VPĮ nuostatos. VPT konstatavo, kad įmonė, paskelbdama statybos darbų konkursą ne pagal VPĮ nustatytus reikalavimus, pažeidė įstatyme numatytus skaidrumo ir lygiateisiškumo principus, todėl sudaryta sutartis su tiekėju yra neteisėta[94]. LAT[95] aptariamu atveju pabrėžė, kad 98,77 proc. Litexpo akcijų priklauso valstybei, taigi valstybė turi galimybę teisės aktais (tiek norminio, tiek individualaus pobūdžio) daryti įtaką Litexpo veiklai, nustatydama konkrečias veiklas, kurios skirtos specialiai viešiesiems interesams, kurie yra nekomercinio ir nepramoninio pobūdžio.

Iš esmės pats subjektas yra atsakingas už sprendimų priėmimą ir atitinkamas pasekmes dėl pripažinimo ar nepripažinimo perkančiąja organizacija.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, įvertinus teismų ir VPT praktiką, galima teigti, kad daliai perkančiųjų organizacijų, balansuojančių ties riba būti ar nebūti perkančiąja organizacija, tenka spręsti ar būti perkančiąja organizacija ir prisiimti didžiulę viešųjų pirkimų procedūrų vykdymo naštą. Pripažinus, kad įmonė, kuri turėjo vykdyti viešuosius pirkimus pagal VPĮ ir sudaryti sutartį tik atlikus VPĮ numatytas procedūras, o tokios pareigos nevykdė, tokia sutartis pripažintina niekine ir negaliojančia. Įmonė taip pat tampa įpareigota peržiūrėti visas sudarytas galiojančias sutartis ir spręsti klausimą dėl jų nutraukimo įstatymų nustatyta tvarka[96] ir iš to kylančių pasekmių, o naujus pirkimus vykdyti vadovaujantis VPĮ nuostatomis.

Kitas aptariamas viešojo pirkimo proceso dalyvis yra **tiekėjas** (direktyvose – ekonominės veiklos vykdytojas) – subjektas, kurio tikslas dalyvauti viešajame pirkime ir jį laimėti. Tiekėjas apibūdinamas kaip fizinis ar juridinis asmuo, vykdantis gamybinę, distribucinę (paskirstymo) ar paslaugų veiklą ir su kuriuo sudaryta sutartis kvalifikuojama kaip viešojo pirkimo sutartis[97]. Taigi tiekėju pripažintinas ūkio subjektas, kuris rinkoje siūlo atlikti darbus, tiekti prekes ar teikti paslaugas.

---

93 „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-958-180/2015,“ http://www.infolex.lt/tp/1161483.

94 „Viešųjų pirkimų tarnybos pranešimas spaudai „Litexpo“ 9 mln. Vertės statybos darbų sutartis sudaryta neteisėtai,“ žiūrėta 2016-04-24, http://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/litexpo-9-mln-vertes-statybos-darbu-sutartis-sudaryta-neteisetai.

95 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-175-415/2016,“ http://www.infolex.lt/tp/1234148?nr=1.

96 CK 1.80 straipsnis: 1. Imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja. 2. Kai sandoris negalioja, viena jo šalis privalo grąžinti kitai sandorio šaliai visa, ką yra gavusi pagal sandorį (restitucija), o kai negalima grąžinti to, ką yra gavusi, natūra, – atlyginti to vertę pinigais, jeigu įstatymai nenumato kitokių sandorio negaliojimo pasekmių.

97 Catherine Ribot, Emmanuelle Marc ir Pascale Idoux, „Dico Moniteur des marchés publics: définitions, textes officiels, jurisprudences et avis“ (*Le Moniteur*, 2008), 477.

Tiekėju gali būti pripažintas kiekvienas ūkio subjektas (angl. *economic operator*), galintis pateikti perkančiajai organizacijai pasiūlymą, ir nėra būtina, kad pagrindinis jo tikslas būtų pelno siekimas. Tiekėjas viešojo pirkimo sutartimi gali siekti ne tik piniginės ir tiesioginės finansinės naudos, bet ir norėti padidinti konkurencingumą bei savo žinomumą, tikėtis iš viešojo pirkimo sutarties vykdymo gauti netiesioginių pajamų[98].

Tiekėjo statuso identifikavimas svarbus ir tuo aspektu, kad VPĮ 93 straipsnis nustato tiekėjams teisę ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus ar priimtus sprendimus, t. y. tiekėjas, manantis, kad perkančioji organizacija nesilaikė šio įstatymo reikalavimų ar neteisėtai nutraukė sutartį ir tuo pažeidė ar pažeis jo teisėtus interesus, gali kreiptis į apygardos teismą.

Tiekėjais pripažintini subjektai, vykdantys ekonominę veiklą ir dažniausiai veikiantys konkurencinėje aplinkoje (konkuruojantys su kitais subjektais rinkoje) bei siekiantys pelno, tačiau yra ir tam tikrų išimčių, pavyzdžiui, kai tiekėjai kartu yra ir perkančiosios organizacijos. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad VPĮ *tiekėjo*, *kandidato* ar *dalyvio* terminai apibrėžti skirtingai. *Tiekėjas* apibūdinamas kaip kiekvienas ūkio subjektas – prekių tiekėjas, paslaugų teikėjas, rangovas (fizinis asmuo, privatus juridinis asmuo, viešasis juridinis asmuo, kitos organizacijos ir jų padaliniai ar tokių asmenų grupė (pavyzdžiui, jungtinėje veikloje veikiantys partneriai, kurie teikia vieną pasiūlymą ir kiekvienas jų turi tiekėjui suteiktas teises, galintys pasiūlyti ar siūlantys prekes, paslaugas ar tam tikrus darbus)). Taigi, tiekėjai, teikdami pasiūlymus ir siekdami dalyvauti viešojo pirkimo konkurse bei jį laimėti, turi galimybę kooperuotis, o perkančioji organizacija neturi teisės riboti tokios tiekėjų galimybės. Tačiau perkančioji organizacija pirkimo dokumentuose privalo aiškiai nustatyti, kokius reikalavimus turi atitikti visi partneriai kartu, ir kokius – kiekvienas atskirai. Kandidato ar dalyvio terminas siejamas su dalyvavimu pirkimo procedūrose, t. y. VPĮ nustatyta, kad kandidatas – tai tiekėjas, siekiantis būti pakviestas dalyvauti ribotame konkurse, derybose ar konkurenciniame dialoge, o dalyvis jau apibrėžiamas kaip pasiūlymą pateikęs tiekėjas[99].

Taigi, VPĮ reguliuojamos tam tikros tiekėjų teisės, pareigos ir atsakomybė. Pavyzdžiui, VPĮ 33 straipsnyje nustatomos sąlygos, draudžiančios ir ribojančios tiekėjo dalyvavimą pirkime. Pajėgus ir potencialiai galintis pateikti tinkamą pasiūlymą tiekėjas yra suinteresuotas dalyvauti konkurse, jį laimėti, taip suinteresuotas, kad būtų užtikrinta sąžininga dalyvių konkurencija. Siekiant šio tikslo, VPĮ nustatytos perkančiųjų organizacijų diskrecijos ribos tiekėjų atžvilgiu (užtikrinti konkurenciją, jų nediskriminuoti, tikrinti privalomą kvalifikaciją, atlikti kitus privalomus (būtinus) veiksmus pagal VPĮ reikalavimus). Tam, kad potencialių, pajėgių ir galinčių tinkamai įvykdyti sutarties sąlygas tiekėjų interesas dalyvauti konkurse ir jį laimėti nebūtų pažeistas, pagal VPĮ 5 straipsnį tiekėjai turi galimybę teikti pasiūlymą kaip ūkio subjektų grupė, kadangi gali pasitaikyti atvejų, kai tik sudarius jungtinės veiklos sutartį atsiranda galimybė pateikti konkurso sąlygas atitinkantį pasiūlymą. Perkančioji organizacija, priėmusi sprendimą su konkrečiu dalyviu sudaryti viešojo pirkimo sutartį, gali pareikalauti, kad ūkio subjektų grupė įgytų tam tikrą teisinę formą (VPĮ 5 straipsnio 2 dalis). Tai reiškia, kad perkančioji organizacija, manydama, kad ūkio

98 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-181/2012," http://www.infolex.lt/tp/374950?nr=1.

99 Eglė Sakalauskaitė, „Tiekėjų kvalifikacijos reikalavimai ir kai kurie probleminiai jų nustatymo reikalavimai," *Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai* 5, 2 (2013): 597.

subjektų grupė veikdama kartu (jungtinės veiklos sutarties ar kitu pagrindu) neužtikrins tinkamo viešojo pirkimo sutarties įvykdymo, gali reikalauti įkurti juridinį asmenį[100].

Taigi Viešųjų pirkimų įstatymas iš esmės nustato tik bendruosius įpareigojimus perkančiosioms organizacijoms: neriboti tiekėjų konkurencijos ir ją užtikrinti, nediskriminuoti, laikytis viešųjų pirkimų principų; techninė specifikacija turi užtikrinti konkurenciją ir nediskriminuoti tiekėjų; kvalifikacijos reikalavimai turi būti minimalūs, objektyviai būtini, proporcingi pirkimo objektui, aiškūs ir tikslūs, tačiau tai, kaip perkančiosios organizacijos laikosi šių įpareigojimų, iš esmės priklauso nuo perkančiųjų organizacijų.

Taigi, net jei pats pasiūlymą pateikęs tiekėjas formaliai ir tiesiogiai neatitinka nustatytų kvalifikacijos reikalavimų, tačiau gali pagrįsti, kad efektyviai pasinaudos kitų asmenų resursais, kuriais naudodamasis jis atitiktų nustatytus kvalifikacinius reikalavimus, toks tiekėjas turi būti laikomas atitinkančiu nustatytus kvalifikacinius reikalavimus[101]. Perkančiosios organizacijos turi siekti, kad nebūtų peržengtos VPĮ suteiktos diskrecijos ribos, neapribota potencialių ir galinčių tinkamai įvykdyti sutarties sąlygas tiekėjų konkurencija.

Galimi ir tokie atvejai, kai **tiekėjas** gali būti ir **perkančioji organizacija**. Pelno siekimas apibūdant tiekėją (ūkio subjektą) nėra skiriamasis požymis. ESTT[102] sprendė, ar leidžiama dalyvauti tik tiems paslaugų teikėjams, kurie šias paslaugas teikia profesiniais tikslais, ir pašalinti tuos subjektus, kurių pagrindinis tikslas yra ne pelno siekimas, o mokslo tyrimai, ir pasisakė, kad Direktyvos 2004/18 nuostatos, pirmiausia jos 1 straipsnio 2 dalies a punktas ir 8 dalies pirmoji ir antroji pastraipos, susijusios su sąvoka „ūkio subjektas" (angl. *economic operator*), turi būti aiškinamos kaip leidžiančios viešajame paslaugų pirkime dalyvauti subjektui, kurio pagrindinis tikslas nėra pelno siekimas, kuris neturi įmonės organizacinės struktūros ir rinkoje veikia nereguliariai, kaip antai universitetai ir mokslo tyrimų institutai bei universitetų ir viešosios administracijos įstaigų grupės.

Tinkamas perkančiosios organizacijos statuso nustatymas reikšmingas pačioms perkančiosioms organizacijoms, siekiančioms teisėtai sudaryti sandorius dėl prekių, paslaugų ar darbų įsigijimo ir panaudoti pirkimams skirtas lėšas skaidriai ir efektyviai. Be to, tai svarbu ir tiekėjams, kurie gali apskųsti perkančiosios organizacijos (nors tokia ji savęs nelaikė) veiksmus, pavyzdžiui, viešojo pirkimo konkurso nepaskelbimą, ir taip siekti su kitais tiekėjais varžytis dėl viešojo pirkimo sutarties sudarymo[103].

Tiek perkančiųjų organizacijų, tiek tiekėjų samprata kyla iš Europos Sąjungos teisės normų ir atsispindi nacionaliniuose teisės aktuose. VPĮ detalizuoja tvarką, kuria atliekamos viešųjų pirkimų procedūros ir kurios turi laikytis visos perkančiosios organizacijos. Visi VPĮ nurodyti subjektai viešųjų pirkimų procese turi tam tikras teises, pareigas ir atsakomybę.

Taigi, nuo viešųjų pirkimų sritį reguliuojančių teisės normų, tinkamo terminų apibrėžimo ir tinkamo perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės įgyvendinimo priklauso didelės

100 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga," *Teismų praktika* 31 (2009).

101 Soloveičikas, D., *supra* note 55, p. 13.

102 „Teisingumo Teismo 2009 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje Nr. C-305/08," http://curia.europa.eu/juris/documents.jsf?num=C-305/08.

103 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga," *Teismų praktika* 31 (2009).

apimties valstybės finansinių išteklių panaudojimo racionalumas ir efektyvumas. Tiek neteisėtas, nerūpestingas, tiek teisėtas, tačiau neracionalus ir neefektyvus valstybės biudžeto lėšų naudojimas dėl netinkamo viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo ar netinkamo perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės įgyvendinimo pažeidžia mokesčių mokėtojų, potencialių tiekėjų teises ir teisėtus interesus.

1.2. Viešojo intereso prioritetas viešuosiuose pirkimuose

Tiek teisės mokslininkai, tiek teisės praktikai daug diskutuoja dėl viešojo intereso sampratos ir jo gynimo problematikos – visuomenės suinteresuotumo, kad viešasis interesas būtų identifikuotas ir apgintas (pavyzdžiui, vartotojų teisių apsaugos, aplinkos apsaugos, teritorijų planavimo, kultūros paveldo apsaugos, nuosavybės teisių įgyvendinimo, asmens duomenų teisinės apsaugos ir kitose įstatymų nustatytose srityse). Didelis dėmesys mokslinėje literatūroje skiriamas viešojo intereso sampratą aiškinančiai teismų praktikai analizuojant konkrečias bylos aplinkybes, tačiau viešojo intereso samprata iki šiol nebuvo analizuota viešųjų pirkimų kontekste.

Viešojo intereso sąvoka yra reikšminga įvairiam teisės šakų teisiniam reguliavimui, kadangi *viešojo intereso* terminas vartojamas tiek VPĮ, tiek CPK, BK, Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatyme[104] ir kitur, taip pat įstatymų įgyvendinamuosiuose teisės aktuose, ES teisės aktuose. Viešojo intereso gynimo problemas civiliniame, baudžiamajame, administraciniame procese nagrinėjo Lietuvos mokslininkai E. Krivka[105], U. Trumpulis[106], S. Šedbaras[107], viešojo intereso sampratos problematiką taip pat nagrinėjo Z. Namavičius ir S. Stačiokas[108], B. Pranevičienė[109], A. Andruškevičius[110] ir kiti. Pastebėtina, kad vis dar mažai diskutuojama dėl viešojo intereso ir jo gynimo būtinumo viešuosiuose pirkimuose, mažai analizuojama ir aktuali teismų praktika šioje srityje, o ir pati teismų praktika nėra gausi.

104 Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas Nr. VIII-371, http://www.infolex.lt/ta/74651?ref=5&nr=1.

105 Egidijus Krivka, *Viešojo intereso gynimas civiliniame procese* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009).

106 Ugnius Trumpulis, „Viešojo intereso kategorija administracinėje teisėje“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2011), http://elaba.lvb.lt/primo_library/libweb/action/display.do?frbrVersion=4&tabs=detailsTab&ct=display&fn=search&doc=ELABAETD14384257&indx=3&recIds=ELABAETD14384257&recIdxs=2&elementId=2&renderMode=poppedOut&displayMode=full&frbrVersion=4&dscnt=0&scp.scps=scope%3A%28OCL02%29%2Cscope%3A%28CENTRAL%29&frbg=&tab=local&dstmp=1451905543358&srt=rank&vl(201301600UI0)=any&mode=Basic&&dum=true&vl(201301911UI1)=all_items&vl(1UIStartWith0)=contains&vl(freeText0)=Vie%C5%A1ojo%20intereso%20kategorija%20administracin%C4%97je%20teis%C4%97je&vid=ELABA.

107 Stasys Šedbaras, Administracinio proceso teisinio reglamentavimo problemos: monografija (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006).

108 Stasys Stačiokas ir Zenonas Namavičius, „Viešųjų ir privačių interesų derinimas – darnios civilinės visuomenės ir teisinės valstybės principas.“ Pranešimas konferencijoje „Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo VII konferencija“, Sieniava, Lenkija, 2002 m. birželio 26–29 d.

109 Birutė Pranevičienė, *Kvaziteismai administracijos kontrolės sistemoje: monografija* (Vilnius: Lietuvos Teisės universitetas, 2003).

110 Arvydas Andruškevičius, *Administracinės teisės: principai ir normų ribos* (Vilnius: Teisinės Informacijos Centras, 2004).

Lietuvos teisės instituto mokslininkai 2015 m. pristatė mokslinį tyrimą[111], kurį atliekant buvo ieškoma viešojo intereso kriterijų penkiose srityse: 1) kultūros paveldo apsaugos; 2) aplinkosaugos; 3) nuosavybės teisių įgyvendinimo; 4) teritorijų planavimo; 5) vartotojų teisių apsaugos. Minėtame tyrime išskiriami viešąjį interesą identifikuojantys kriterijai: 1) viešojo intereso turinio eksplikacija (t. y. tam tikro viešojo intereso turinio išaiškinimas, nurodant konkretų viešąjį interesą); 2) ginamas objektas; 3) ar vertinant, ar konkrečioje byloje pažeistas viešasis interesas, atsižvelgiama į teisės normų pažeidimo pobūdį ir mastą; 4) susijusių asmenų skaitlingumo reikšmė (t. y. tai, kieno interesai ginami užtikrinant viešąjį interesą)[112]. Kyla klausimas, kodėl mokslininkai nenagrinėjo viešojo intereso atpažinimo kriterijų viešųjų pirkimų srityje, nors viešųjų pirkimų sritis yra labai svarbi.

Pažymėtina, kad Lietuvos teisės aktuose, deja, nepateikiama sąvokos *viešasis interesas* apibrėžtis, o dėl jo gynimo būtinumo sprendžiama atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes. Mokslininkai sutinka, kad neįmanoma pateikti visa apimančios viešojo intereso apibrėžties, kadangi viešasis interesas yra dinamiškas, kintantis (keičiasi vertybių svarba ir jų reikšmė). LAT[113] nurodė, kad CPK 49 straipsnio 1 dalies sąvoka *viešasis interesas* turi būti aiškinama atsižvelgiant į įstatymų leidėjo ketinimus ir aptariamos normos tikslus.

E. Krivka[114] pažymi, kad viešojo intereso sąvoka paprastai aiškinama pasitelkiant kitas sąvokas, tokias kaip „socialiai svarbūs tikslai", „pamatinės visuomenės vertybės", „socialinis teisingumas", „pagrindiniai visuomenės interesai", „konstituciškai svarbus tikslas", arba nurodoma, kad ji yra „vertinamojo pobūdžio". Teisinėje literatūroje atkreipiamas dėmesys, kad v*iešojo intereso gynimas* ir *viešojo intereso apsauga* nėra tapačios sąvokos, nes viešojo intereso apsauga yra platesnė sąvoka, apimanti ir viešojo intereso gynimą (kuris siejamas jau su konkrečių teisinio poveikio priemonių taikymu siekiant atkurti pažeistą viešąjį interesą).

V. Nekrošius[115] ir V. Mikelėnas[116] atkreipia dėmesį į tai, kad pirmiausiai *viešasis interesas* buvo suprantamas kaip tam tikras bendras visuomenės interesas, kuris turi būti ginamas nustatyta tvarka. Teorijoje taip pat neretai teigiama, kad viešaisiais interesais gali būti pripažįstami ne tik visuomenės poreikiai, bet ir gausių socialinių grupių interesai[117]. Toks viešojo intereso suvokimas lėmė būtinybę daugelio Europos valstybių pavyzdžiu nustatyti šalių *ex officio* institutą[118]. Pavyzdžiui, dėl viešųjų pirkimų santykių svarbos, jų teisinio reguliavimo

111 Konferencija „Viešojo intereso sampratos apibrėžties beieškant", Vilnius, Teisingumo ministerija, 2015 m. rugsėjo 28 d., http://www.teise.org/file/Naujienos/id/179/title/Viesasis_interesas_kas_tai.

112 Lina Beliūnienė et al., Viešojo intereso atpažinimo problema Lietuvos teisėje: kriterijai ir prioritetai (Vilnius: Teisės institutas, 2015), 24.

113 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-291/2006," http://www.infolex.lt/tp/60249.

114 Egidijus Krivka, „Viešojo intereso gynimas Lietuvoje. Teisinis reglamentavimas: pasiekimai ir problemos." Pranešimas konferencijoje „Teisinės galimybės sprendžiant vartotojų ginčus Lietuvoje", Vilnius, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2008 m. kovo 21 d.

115 Vytautas Nekrošius, „Viešojo intereso gynimas civiliniame procese ir Konstitucinio Teismo doktrina," *Jurisprudencija* 19, 3 (2012): 1104.

116 Valentinas Mikelėnas, Civilinis procesas. Pirmoji dalis. 2-oji pataisyta ir papildyta laida (Vilnius: Justitia, 1997), 199.

117 Krivka, E., *op. cit.*

118 Nekrošius, V., *supra* note 115, p. 1102.

tikslų ir santykio su viešojo intereso apsauga teismai turi teisę (kartais ir pareigą) *ex officio* išeiti už ieškinio ribų, konstatuoti niekinio sandorio faktą ir spręsti dėl perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų padarinių bei atlikti kitus veiksmus, būtinus ginant viešąjį interesą. LAT yra konstatavęs, kad perkančiosios organizacijos veiksmų, kuriais šiurkščiai pažeidžiamos principinės viešųjų pirkimų normos, teisinį kvalifikavimą (jei tokie veiksmai nustatomi) teismai privalo vykdyti *ex officio*[119].

E. Šileikis pažymi, kad pavyzdžiui, civilinės teisės sistemoje ryškėja tendencija (bendruosius) interesus pirmiausia sieti su visuomene (o ne valstybe, kuri pirmiausia esą turi poreikius ar reikmes)[120]. Tai galima pagrįsti tuo, kad valstybė turi veikti vadovaudamasi visuomenės interesais, kai valstybės institucijos vykdydamos savo funkcijas užtikrina visuomenės interesus. Be to, Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (toliau – Konstitucija) nustatyta, kad valdžios įstaigos tarnauja žmonėms. A. Andruškevičius viešuosius interesus skiria į *visuomenės viešuosius interesus* ir *valstybės viešuosius interesus*.[121] Iš esmės valstybė (jos institucijos) turi veikti pagal visuomenės interesus, todėl manytina, kad valstybės interesas įeina į viešojo intereso struktūrą. Doktrinoje vartojami visuomenės intereso (angl. *social interest*), valstybės intereso (angl. *state interest*), viešojo intereso (angl. *public interest*), bendrojo intereso (angl. *general interest*) terminai. Pavyzdžiui, viename iš teisės žodynų[122] viešasis interesas apibūdinamas taip: 1) visuotinė visuomenės gerovė, kurią būtina užtikrinti ją pripažįstant ir apsaugant; 2) kažkas, kuo visuomenė yra suinteresuota; ypač interesas, pateisinamas valstybiniu teisiniu reguliavimu.

Taigi, viešuoju interesu pripažintinas tinkamas VPĮ ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nuostatų laikymasis, perkančiajai organizacijai suteiktos diskrecijos teisės tinkamas įgyvendinimas. Viešasis interesas siejamas pirmiausiai su visuomeniniu interesu (didelės žmonių dalies suinteresuotumu) – vertybėmis, kurios yra svarbiausios visai visuomenei ar jos daliai. Taigi, atitinkamos teisės aktų nuostatos pirmiausia turi atspindėti visuomenės interesą ir viešojo intereso nereikėtų sieti tik su pareiga vykdyti įstatymo nuostatas.

Teismų praktikoje viešasis interesas apima pagrindinius principus, kuriais grindžiama valstybės teisinė sistema, valstybės ir visuomenės funkcionavimas.

V. Nekrošius[123] teigia, kad įstatyme įtvirtinta viešojo intereso samprata yra per plati ir sudaranti galimybes valstybės institucijoms be jokio pagrindo kištis į privatinių teisinių santykių sferą, ir pažymi – lieka tikėtis, kad egzistuojantis reguliavimas bus pakeistas atsižvelgiant į konstitucinę doktriną, pagal kurią laikoma, kad interesas yra viešas tik tada, jeigu pažeidžiamos tam tikros svarbiausios Konstitucijos ginamos vertybės. Tenka pažymėti, kad baigtinio tokių vertybių sąrašo nėra. Iš esmės viešasis interesas siejamas su bendru, visuomeniniu interesu (socialiniu poreikiu), svarbiu visai visuomenei ar jos daugumai, o

119 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga," *Teismų praktika* 31 (2009).

120 Egidijus Šileikis, „Viešasis interesas ir teisėti lūkesčiai politinių partijų finansavime: bendrieji ir specifiniai aspektai," *Teisės problemos* 1 (2015): 23.

121 Ugnius Trumpulis, „Viešojo intereso kategorija administracinėje teisėje", *supra* note 106, p. 9

122 Garner Bryan A. (sud.). *Black's Law Dictionary* (West group, 2014).

123 Nekrošius, V., *op. cit.* p. 1107–1108.

privatus interesas siejamas su konkrečių asmenų interesu, todėl teisės mokslininkai itin pabrėžia svarbą užtikrinti viešųjų ir privačių interesų pusiausvyrą ir derinimą.

A. Vaišvila[124] pabrėžia, kad viešojo intereso viršenybės prieš privačius interesus sąlygomis tauta gali išlikti ir siekti pažangos. Nors iš esmės viešumas siejamas su bendru interesu, visos visuomenės ar jos dalies interesu, A. Vaišvila pastebi ir tai, kad prokuroras gali ginti bendrąjį interesą ir tada, kai jis gina privatų interesą, nes, padėdamas asmeniui ginti jo interesą, prokuroras gina ir teisę apskritai, gina jos viršenybę kaip vieną iš svarbiausių bendrojo intereso apraiškų, gina teisinę valstybę – bendrąjį visų gėrį, gina demokratinę teisinę tvarką visuomenėje.

Iš to, kas pasakyta, matyti, kad viešojo intereso samprata yra vertinamojo pobūdžio, todėl itin svarbu, kad būtinybė imtis priemonių viešajam interesui ginti egzistuotų objektyviai. LVAT praktikoje[125] nurodyta, kad sprendžiant klausimą, ar byloje yra ginamas viešasis interesas, nepakanka vien konstatuoti teisės normų pažeidimą, bet būtina nustatyti, kas objektyviai yra reikšminga, reikalinga, vertinga visuomenei ar jos daliai[126]. Teismų praktikoje nurodyta, kad ne kiekvienas teisės akto pažeidimas kartu lemia ir viešojo intereso pažeidimą.

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne[127] žodis *interesas* apibrėžiamas kaip svarbus, rūpimas dalykas; reikalas, nauda: asmens, visuomenės, valstybės; susidomėjimas. E. Šileikis[128] pažymi, kad *interesas* – daugsyk įvairiuose kontekstuose atitinkamai vartojama (ar suponuojama) konstitucinė sąvoka, implikuojanti tam tikrus lūkesčius. U. Trumpulis[129] teigia, kad *intereso* samprata siejama su poreikiu, t. y. poreikis ir interesas yra dvi tarpusavyje glaudžiai susijusios sąvokos – interesas atsiranda poreikio pagrindu, kuris gali būti patenkintas tam tikru žinomu konkrečiu objektu, įgijusiu gėrio (vertybės) statusą.

Viešųjų pirkimų srityje galima kalbėti apie perkančiųjų organizacijų poreikius įsigyti reikalingų prekių, paslaugų ar darbų ir visuomenės interesą, kad lėšos būtų naudojamos skaidriai bei efektyviai, kad būtų įsigyta reikalingų ir naudingų vertybių, užtikrinta sąžininga tiekėjų konkurencija. Viešųjų pirkimų sistemos tikslas – sukurti tokias priemones, kuriomis naudojantis būtų galima suderinti ir patenkinti teisėtus perkančiųjų organizacijų, privačių tiekėjų ir bendrus visuomenės interesus.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal LAT praktiką[130] viešasis interesas apima tiek visuomenės interesą tam tikru pirkimo objektu ir jo teikiama nauda, tiek visuomenės inte-

124 Alfonsas Vaišvila, „Žmogaus teisės ir viešasis interesas," iš *Viešasis interesas ir jo gynimas* (Vilnius: Pozicija 2011), 12.

125 „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, nagrinėjant bylas pagal viešąjį interesą ginančių subjektų skundus (prašymus), apibendrinimas," *Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenis* 6, 16 (2009): 334.

126 „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 gegužės 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-822-49/2010," http://www.infolex.lt/tp/163611.

127 Stasys Keinys et. al. (red.), *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008), 215.

128 Šileikis, E., *supra* note 120, p. 12.

129 Ugnius Trumpulis, „Viešojo intereso kategorija administracinėje teisėje", *supra* note 106 p. 25.

130 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-155/2011," INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/199126.

resą užtikrinti sąžiningą konkurso dalyvių varžymąsi, o tokia viešojo intereso samprata kyla iš turiningųjų VPĮ tikslų – racionalaus lėšų panaudojimo, konkurencijos ir rinkos plėtros skatinimo, lygiateisiškumo, nediskriminavimo, skaidrumo principus įgyvendinančių priemonių užtikrinimo. Taigi, iš esmės viešasis interesas sutampa su privačiu tiekėjų interesu dalyvauti konkurse, kurio metu užtikrinamas sąžiningas dalyvių varžymasis, konkurencija, teisėtos procedūros.

Viešasis interesas socialinio objekto pažinimo prasme yra tarpdisciplininis, todėl informaciniu požiūriu jis yra ne tik teisinė, bet ir ekonominė, sociologinė bei politologinė kategorija, tačiau viešuosiuose pirkimuose ši kategorija iš esmės praneša apie racionalų lėšų naudojimą, procedūrų skaidrumą, sąžiningą konkurenciją, procedūrų lankstumą, efektyvumą; ekonominę plėtrą; ekonominės politikos vykdymą ir panašiai.

Taigi, visuomenė suinteresuota, kad tiekėjų varžymasis vyktų skaidriai, lėšos būtų panaudotos efektyviai, kad būtų įsigyta naudingų, visuomenei reikalingų vertybių, o tiekėjai suinteresuoti dalyvauti viešojo pirkimo procedūrose, kurių vykdymas atitinka teisės aktų reikalavimus ne tik formaliai, tačiau ir užtikrinant skaidrų tiekėjų varžymąsi, kai viešojo pirkimo sutartis sudaroma efektyviai ir racionaliai naudojant tam skiriamas lėšas.

Pažymėtina, kad teisėtų interesų sąvoka viešuosiuose pirkimuose yra įvairialypė, t. y. čia susiduria teisėti įvairių subjektų tikslai: visuomenės teisėti (viešieji) interesai pirkimo procedūrų teisėtumu, sąžininga konkurencija ir racionaliu lėšų naudojimu, pačiu pirkimo objektu ir jo teikiama nauda; perkančiosios organizacijos teisėtas interesas įsigyti ir naudoti savo veiklai reikalingus objektus. Minėtinas tiekėjo teisėtas interesas vienodomis ir skaidriomis sąlygomis dalyvauti konkurse ir jį laimėti, siekti pelno, išplėsti savo tinklą, didinti žinomumą rinkoje ir pan., taip pat mokesčių mokėtojų interesas, kad lėšos būtų naudojamos racionaliai ir skaidriai, įstatymų leidėjo interesas užtikrinti tinkamą Europos Sąjungos ir tarptautinių teisės aktų įgyvendinimą, konkurencingas sąlygas, siekti socialinės, aplinkosaugos, inovacijų politikos tikslų.

Taigi, teisėti interesai turi būti pagrįsti teise – teisės normomis, teisės principais, teisminė praktika. Teisėti interesai yra nukreipti į pamatines teisines vertybes, kurių pradžių pradžios adresatas yra Konstitucija. Konkrečių teisėtų interesų susaistymas su pamatinėmis teisinėmis vertybėmis įgyja viešųjų interesų statusą.

Perkančiųjų organizacijų interesai turėtų labiau konkuruoti su tiekėjų teisėtais interesais ir artėti prie viešųjų interesų, t. y. turėtų būti visuomenei svarbūs ir reikšmingi dėl savo ekonominių, teisinių ir kitokių socialinių savybių.

Kaip jau minėta, LAT[131], aiškindamas VPĮ yra nurodęs, kad viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas yra susijęs su *viešojo intereso apsauga*, todėl VPĮ viešiesiems pirkimams nustatyti specialūs reikalavimai, o šio įstatymo nuostatos aiškintinos ir taikytinos taip, kad būtų apgintas viešasis interesas. Kyla klausimas, ar dėl viešojo intereso apsaugos tam tikrais atvejais gali būti ribojamos tiekėjo teisės į teisėtas procedūras. Pažymėtina, kad viešasis interesas susijęs ne tik su tiekėjų lūkesčiais, bet ir su visuomenės interesais ir teisėmis, todėl būtinas interesų derinimas (balansas), o ne tam tikrų principų absoliutinimas.

131 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (I) Nr. AC-38-1," *Teismų praktika* 38 (2013).

Pagrindinis visuomenės interesas – kad viešosios lėšos naudojantis viešųjų pirkimų sistema būtų išleidžiamos racionaliai ir sąžiningai[132], tačiau kartu ir tai, kad tinkamai vykdant įstatymus būtų įsigytos visuomenei reikalingos vertybės. Pavyzdžiui, naujausias Vilniaus vakarinio aplinkkelio tiesimo darbų konkurso atvejis parodo, kad iš esmės visuomenei svarbu ne tik kaina, bet ir pats pirkimo objektas (tinkamas ir patogus aplinkkelis). Teismas[133] pabrėžė ypatingą darbų svarbą visuomenei ir nurodė, kad vakarinis aplinkkelis turi integruoti Vilniaus miesto susisiekimo sistemą į Lietuvos ir Vilniaus apskrities sistemas bei transeuropinį transporto tinklą, perimti didžiąją dalį transporto srauto iš miesto centrinės dalies, senamiesčio ir gyvenamųjų rajonų, pagerinti ekologinę situaciją bei išplėtoti susisiekimo infrastruktūrą. Teismo vertinimu, tai suponuoja išskirtinį viešąjį interesą šį projektą įgyvendinti sklandžiai, operatyviai ir mažiausiais ekonominiais, administraciniais įgyvendinimo kaštais bei resursais[134]. Šiuo atveju siekis sklandžiai, operatyviai ir ekonomiškai įgyvendinti projektą vertintinas kaip svarbi priežastis dėl viešojo intereso apsaugos tam tikra apimtimi riboti tiekėjų konkuravimo galimybes, jeigu tiekėjai yra pajėgūs atlikti tik vieno pobūdžio darbus, tačiau nėra pajėgūs atlikti kitų darbų[135]. Taigi, neskaidant pirkimo objekto į dalis viešųjų pirkimų teisės aktų reikalavimai nebuvo pažeisti, šiuo atveju iš esmės pažeidžiamas tiekėjo privatus interesas dalyvauti konkurse ir konkuruoti, jei tiekėjas yra pajėgus atlikti tik vieno pobūdžio darbus, tačiau nėra pajėgus atlikti kitų darbų.

Akivaizdu, kad siekiant tinkamai ginti viešąjį interesą viešųjų pirkimų srityje reikia, jog šią sąvoką suprastų ir mokėtų taikyti šį interesą turintys ginti subjektai. Teisės aktuose visiems atvejams tinkanti viešojo intereso samprata nepateikiama, tačiau pastebėtina, kad, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo 8 straipsnyje pateikiamos tam tikros viešojo intereso gairės nurodant, kas sudaro viešąjį interesą planuojant teritorijas[136]. Manytina, kad ir VPĮ viešojo intereso kategorija galėtų būti sukonkretinta išskiriant pagrindines viešojo intereso vertybes, į kurių apsaugą bei gynybą nukreiptas viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas.

Taigi, galima sakyti, kad *viešasis interesas* yra neatsiejamas nuo to, kad sąžiningos konkurencijos sąlygomis būtų išvengta pernelyg aukštų pasiūlymų kainų, neteisėtų veiksmų ar susitarimų, t. y. viešuosius pirkimus laimėtų geriausius prekių ir paslaugų įsigijimo pasiūlymus pateikę tiekėjai, kuriems nebuvo sudarytos išskirtinės sąlygos.

Perkančiosios organizacijos, įgyvendindamos suteiktas diskrecijos teises turi užtikrinti viešąjį interesą ir pirkti paslaugas, prekes ar darbus už racionalias bei pagrįstas kainas (efektyviai ir skaidriai naudodamos tam skirtas lėšas).

Keltinas klausimas, ar visais atvejais perkančiosios organizacijos poreikiai yra viešos svarbos. Diskutuotina, pavyzdžiui, ar patalpų valymo paslaugų pirkimas yra viešos svar-

132 János Bretók, „The role of transperency in preventing corruption in public procurement: issues for consideration," iš *Fighting corruption and promoting integrity in public procurement* (Paryžius: Organisation for economic co-opertaion and development (OECD), 2005), 89.

133 „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-813-516/2015," INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/1072030.

134 *Ibid.*

135 *Ibid.*

136 Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas Nr. I-1120, INFOLEX, http://www.infolex.lt/ta/87322?nr=1.

bos, todėl kalbant apie viešąjį interesą reikia kalbėti apie visuomenės suinteresuotumą pirkimo objektu, jo svarbą visuomenei. Tiekėjų suinteresuotumas viešojo pirkimo sutarties sudarymu nepaneigia jų pareigos elgtis sąžiningai. Iš esmės viešasis ir privatus interesas gali ir sutapti, kai siekiama, kad viešieji pirkimai būtų skaidrūs, teisėti ir kontroliuojami, t. y. vykdomi užtikrinant viešąjį interesą. Nukrypimas nuo viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo yra nepateisinamas, t. y. perkančiosios organizacijos privalo griežtai laikytis viešųjų pirkimų teisės normų visose viešųjų pirkimų proceso stadijose, taip pat ir vykdydamos viešojo pirkimo sutartį.

Pažymėtina, kad VPĮ nuostatų privalomumas neturėtų priklausyti nuo pirkimo objekto reikšmės visuomenei (ar perkamos valymo paslaugos, ar reikšmingesnis pirkimo objektas (pavyzdžiui, aplinkkelis)). Viešųjų pirkimų normos turėtų visiems garantuoti sąžiningą konkurenciją, skatinti tiekėjus dalyvauti viešųjų pirkimų konkursuose ir siūlyti konkurencingus pasiūlymus.

LAT yra pasisakęs, kad bendrųjų įstatymo normų – viešųjų pirkimų principų (ar bendrųjų teisės principų) – taikymas ir siekis užtikrinti viešąjį interesą nepateisina praktikos, kuria būtų akivaizdžiai nukrypta nuo teisinio reguliavimo, iškreipta įstatymo leidėjo valia sureguliuoti atitinkamus teisinius santykius[137].

Iš esmės galima teigti, kad viešasis interesas turi būti užtikrintas visose viešojo pirkimo stadijose (rengiantis pirkimui, atliekant pirkimo procedūras (tvirtinant, tikslinant pirkimo sąlygas), nustatant laimėtoją, sudarant ir vykdant viešojo pirkimo sutartį. Taigi viešasis interesas viešuosiuose pirkimuose apima visuomenės interesą teikiama viešojo pirkimo nauda ir sąžiningą konkurso dalyvių varžymąsi, tačiau nei vieno iš jų negalima suabsoliutinti.

Viešuosius pirkimus vykdantiems asmenims svarbu nuolat kelti kvalifikaciją, susipažinti ne tik su VPĮ pakeitimais, tačiau ir su teismų praktika bei VPT rekomendacijomis (išaiškinimais) dėl konkrečių procedūrų, kuriomis vadovaujamasi atliekant patikrinimus, taip pat su standartiniais VPT pirkimų dokumentais, kurie, kaip parodė šią disertaciją rengiant atlikto tyrimo duomenys, yra sudėtingi ir nepakankamai aiškūs. Net mokslinėje literatūroje pripažįstama, kad viešųjų pirkimų vykdymas yra itin sudėtinga funkcija, reikalaujanti tarpdisciplininių žinių ir įvairių kitų teisės šakų teisės normų taikymo[138].

Lietuvos apeliacinis teismas pasisakė, kad viešojo intereso apsauga – ne besąlygiška, o viena iš galimų perkančiosios organizacijos teisėtus veiksmus pagrindžiančių aplinkybių, vertintina pagal visus byloje surinktus duomenis[139].

Taigi, viešasis interesas viešuosiuose pirkimuose susijęs su visuomenės suinteresuotumu tam tikromis įsigyjamomis vertybėmis, kurios yra naudingos ir reikalingos visuomenei, o taip pat juo užtikrinamas racionalus išteklių naudojimas, skaidrumas, efektyvumas, ekologija, skatinamos investicijos, darni visuomenės socialinė, ekonominė plėtra ir atveriamos rinkos užsienio tiekėjams. Viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas ir įgyvendinimas turi derėti su pamatinių konstitucinių vertybių įgyvendinimu (teisės viršenybe, teisingumu,

137 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-96-916/2015," INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/1008113.

138 Lastauskienė G. ir Rudauskienė R., *supra* note 6, p. 76.

139 „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-813-516/2015," INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/1072030.

asmens teisėmis ir laisvėmis), t. y. viešieji pirkimai turi būti skaidrūs ir efektyvūs, atlikti laikantis viešųjų pirkimų principų; veikianti viešųjų pirkimų sistema turi užtikrinti žmonių gerovę, tinkamą valstybės ūkio funkcionavimą, gerą administravimą ir panašiai. Svarbu, kad perkančiosios organizacijos laikytųsi viešuosius pirkimus reguliuojančių teisės aktų nuostatų, procedūras atliktų nešališkai ir objektyviai, o visi priimami sprendimai būtų motyvuoti ir pagrįsti. Taigi, labai svarbus yra tinkamas perkančiajai organizacijai suteiktos diskrecijos teisės įgyvendinimas užtikrinant interesų pusiausvyrą, t. y. nepažeidžiant nei viešojo intereso, nei tiekėjų teisėtų interesų.

1.3. Teisės principai, ribojantys perkančiųjų organizacijų diskreciją ir sudarantys teisines sąlygas derinti skirtingus interesus

VPĮ reglamentuoti viešųjų pirkimų principai, kurių įgyvendindamos suteiktas diskrecijos teises privalo laikytis perkančiosios organizacijos. VPĮ perkančiajai organizacijai viešojo pirkimo procese suteikiamos teisės privalo būti naudojamos taip, kad tai nelemtų neribotos jos diskrecijos. Perkančiosios organizacijos sprendimai pagal VPĮ nuostatas ar pirkimų taisykles turi būti motyvuoti bei objektyviai pagrįsti, priimami sprendimai bet kokiu atveju negali pažeisti viešųjų pirkimų principų, nukrypti nuo viešųjų pirkimų tikslo[140]. Taigi perkančiosios organizacijos įgyvendindamos suteiktą diskrecijos teisę turi priimti teisėtus, motyvuotus ir objektyvius sprendimus siekdamos VPĮ nustatyto tikslo ir besilaikydamos viešųjų pirkimų teisės normų bei viešųjų pirkimų principų, kurių turinys plėtojamas iš esmės teisės doktrinoje ir teismų praktikoje.

Vienu aptariamų atvejų teismas yra pasisakęs, kad perkančioji organizacija pažeidė VPĮ 3 straipsnio 1 dalyje ***įtvirtintą protingumo principą***, nes, neįvertinusi ir atmetusi ekonomiškai naudingiausią ieškovės pasiūlymą, konkurse pasirinko dalyvį, pasiūliusį daugiau kaip 100 000 Lt didesnę kainą, negu ieškovė.[141]

LAT[142] šiuo konkrečiu atveju pažymėjo, kad viešųjų pirkimų principai yra konkreti bendrųjų teisės principų (teisingumo, protingumo ir sąžiningumo) turinio išraiška, todėl taikomi pirmiausia sprendžiant tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčus. LAT taip pat pažymėta, kad tiekėjai jiems VPĮ suteikta teise ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus turi naudotis neperžengdami socialiai atsakingo ieškovo veiksmų ribų, nepažeisdami bendrųjų teisingumo ir sąžiningumo imperatyvų.

Taigi tinkamas perkančiųjų organizacijų principų laikymasis reiškia ir tinkamą teisingumo, protingumo, sąžiningumo kriterijų taikymą viešųjų pirkimų srityje perkančiosioms organizacijoms įgyvendinant suteiktas diskrecijos teises. Tinkamas tokių principų ir kriterijų įgyvendinimas siejasi su diskrecijos „lubomis", arba diskrecijos ribomis. Precedentinės teisės sistemos valstybių teismai, vadovaudamiesi protingumo ir logiškumo kriterijais,

140 „Klaipėdos apygardos teismo 2015 m. kovo 10 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-988-826/2015," ETEISMAI http://eteismai.lt/byla/237499258417853/e2-988-826/2015.

141 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-474/2013," INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/729631?nr=.

142 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (I) Nr. AC-38-1," *Teismų praktika* 38 (2013).

viešojo administravimo subjekto sprendimus (veiksmus) vertina atsakydami į šiuos klausimus: ar tokį sprendimą priimtų protingas, racionaliai mąstantis asmuo? Ar sprendimas priimtas pagrįstai, t. y. tinkamai įvertinus svarbias aplinkybes?[143]

Teisės aktai negali nustatyti kiekvienos teisinės situacijos reguliavimo, taigi labai svarbus tinkamas pagrindinių teisės principų laikymasis. Be teisės principų analizės ir jų taikymo nebūtų įmanoma užpildyti teisės spragų, taikyti teisės pagal analogiją ir panašiai. Terminas *principas* (lotyniškai „pradžia, pagrindas“) reiškia pagrindinę kurios nors teorijos, koncepcijos idėją, vadovaujančią nuostatą, teisės sistemos pamatą. Teisės literatūroje principai įvardijami kaip teisės pamatai, pradmenys, kitaip tariant, teisės griaučiai[144], ant kurių laikosi pati teisė, kadangi įgyja norminį ir teisės taikymo turinį. Teisės principais įvardijami tokie teisės elementai, kurie pasižymi ir turiningosiomis savybėmis (principas – kaip teisės esmė ir pamatas) ir formaliosiomis savybėmis (principas kaip ypatinga, specialiais požymiais išsiskirianti preskripcija).[145]

Lietuvos administracinėje teisėje principai apibrėžiami kaip pagrindinės idėjos, vertybinės orientacijos ir teiginiai, kuriais vadovaujasi valstybės valdymo institucijos, atlikdamos įstatymų ir kitų teisės aktų joms pavestas funkcijas[146]. Principų nustatymo svarba akcentuojama ir teismų praktikoje, t. y. kaip svarbu išsiaiškinti, kokių tikslų siekė įstatymų leidėjas, reguliuodamas teisinius santykius – juk paprastai ši įstatymo leidėjo pozicija yra išreiškiama apibrėžiant įstatymo paskirtį, suformuluojant tam tikrus principus ir bendrąsias taisykles, kurie yra privalomi įstatymo normomis reguliuojamų teisinių santykių dalyviams, o paminėtų tikslų bei principų nustatymas turi esminę reikšmę nagrinėjant šios kategorijos ginčus[147].

Konkrečios viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo taisyklės ir procedūros riboja perkančiųjų organizacijų veiksmus. Jos gali veikti tik griežtai besilaikydamos viešųjų pirkimų principų ir reikalavimų, tokiu būdu užtikrindamos tiek viešąjį interesą, tiek ir tiekėjų teisėtus lūkesčius. Taigi, perkančiųjų organizacijų naudojimasis suteikta diskrecijos teise privalo būti įgyvendinamas nepažeidžiant VPĮ nuostatų, teisėtų tiekėjų lūkesčių[148], turi užtikrinti sąžiningą konkurenciją ir viešųjų interesų įgyvendinimą.

---

143 Urmonas, A., Pranevičienė, B., *supra* note 3, p. 60.

144 Linas Baublys et al., *Teisės teorijos įvadas: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010), 229.

145 G. Lastauskienė, *Korektiško teisės principų taikymo prielaidos*, p. 49 http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/viewFile/48/18.

146 Audrius Bakaveckas et. al., *Lietuvos administracinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005), 232.

147 Kaip žinoma, aiškinant ir taikant įstatymo, šiuo atveju – VPĮ – normas, svarbu nustatyti, kokia šio įstatymo paskirtis, tai yra kokių tikslų įstatymo leidėjas siekė, priimdamas šį įstatymą ir kokią valią išreiškė vienaip ar kitaip reguliuodamas tam tikrus teisinius santykius. Paprastai ši įstatymo leidėjo pozicija yra išreiškiama apibrėžiant įstatymo paskirtį, suformuluojant tam tikrus principus ir bendrąsias taisykles, kurie yra privalomi šio įstatymo normomis reguliuojamų teisinių santykių dalyviams. Tikslų ir principų nustatymas turi esminę reikšmę nagrinėjant šios kategorijos ginčus. VPĮ jo paskirtis apibrėžta pirmajame straipsnyje, kuriame konstatuojama, kad įstatymas yra skirtas reguliuoti viešųjų pirkimų tvarką, šių pirkimų subjektų teises, pareigas ir atsakomybę, viešųjų pirkimų kontrolės bei ginčų sprendimo tvarką („Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-366/2005,“ http://www.infolex.lt/tp/54921).

148 Tiekėjai turi teisėtus lūkesčius, kad perkančioji organizacija laikysis viešųjų pirkimų teisės normų ir viešųjų pirkimų teisės turiningųjų tikslų (pavyzdžiui, „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-155/2011,“ INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/199126).

Viešųjų pirkimų principų taikymas reiškia ir perkančiųjų organizacijų diskrecijos ribojimą, kadangi leidžiama elgtis tik taip, kad nebūtų pažeisti viešųjų pirkimų principai ir tikslai, konkrečios teisės normos. Todėl itin svarbu, kad perkančiosios organizacijos tinkamai įgyvendintų suteiktas diskrecijos teises taikydamos viešųjų pirkimų principus.

Pažymėtina, kad šioje disertacijoje įvertinant viešųjų pirkimų principų svarbą plačiau analizuojamas tinkamas viešųjų principų taikymas realizuojant pareigą užtikrinti viešąjį interesą ir tiekėjų teisėtus lūkesčius viešuosiuose pirkimuose, nagrinėjama, ar įmanoma šiuos principus apibrėžti įstatyme.

Iš esmės viešųjų pirkimų teisei svarbūs tiek bendrieji teisės principai (teisingumo, protingumo, sąžiningumo ir kt.), tiek šakiniai teisės principai: viešosios teisės (pavyzdžiui, visų lygybės prieš įstatymą, viešumo, nešališkumo, atsakomybės), privatinės teisės (pavyzdžiui, sutarties laisvės principas). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad sutarties laisvės principas ginčo sutarties šalims taikomas siauriau, teismų praktikoje pažymėta, kad tik tiek, kiek jo neapribojo VPĮ normos ir paskelbto viešojo pirkimo dokumentai[149].

2014/24/ES direktyvoje nustatyta, kad valstybės narės institucijų arba jų vardu vykdomas viešųjų sutarčių skyrimas turi atitikti Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo principus, visų pirma, laisvo prekių judėjimo, įsisteigimo laisvės ir laisvės teikti paslaugas, taip pat iš šių laisvių kylančius principus, kaip antai *lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo ir skaidrumo principus*[150]. Valstybės narės nustato nacionalines sutarčių skyrimo taisykles siekdamos užtikrinti, kad perkančiosios organizacijos laikytųsi skaidrumo ir ekonominės veiklos vykdytojų lygiateisiškumo principų.

Taigi, iš esmės nacionaliniuose teisės aktuose yra atkartojami direktyvose nurodyti viešųjų pirkimų principai, tačiau kai kuriose valstybėse narėse nustatyti ir papildomi viešųjų pirkimų principai bei tikslai, susiję su viešųjų pirkimų efektyvumu ir racionaliu lėšų naudojimu, geru administravimu[151]. Pavyzdžiui, Slovakijos Viešųjų pirkimų įstatyme[152] nurodyta, kad sudarant viešųjų pirkimų sutartis turi būti taikomi šie principai: lygiateisiškumo, nediskriminavimo, skaidrumo bei taupumo ir efektyvumo. Itali-

149 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-458/2007," INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/81938.

150 2014/25/ ES direktyvoje nustatyta, kad toks koordinavimas yra būtinas siekiant užtikrinti Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo principų, visų pirma laisvo prekių judėjimo, įsisteigimo laisvės ir laisvės teikti paslaugas, taip pat iš jų kylančių principų, pavyzdžiui, lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo ir skaidrumo principų, veikimą.

151 Pavyzdžiui, administracinių teismų praktikoje nurodyta, kad iš gero administravimo principo išplaukia tai, kad valstybės institucijos, priimdamos administracinius sprendimus, privalo dirbti rūpestingai ir veikti taip, kad administracinėje procedūroje būtų laikomasi visų teisės aktų nuostatų. Pagal gero administravimo principą valstybės institucijos turi vykdyti procedūrą nešališkai ir objektyviai. Viešojo administravimo įstatymo 8 straipsnio nuostatos įpareigoja viešojo administravimo subjektus priimtame administraciniame sprendime nurodyti pagrindinius faktus, argumentus ir įrodymus, pateikti teisinį pagrindą, motyvų išdėstymas turi būti adekvatus, aiškus ir pakankamas. Be to, ši teisės norma siejama su teisėtumo principu, pagal kurį reikalaujama, kad viešojo administravimo subjektai savo veikla nepažeistų teisės aktų reikalavimų, kad jų sprendimai būtų pagrįsti, o sprendimų turinys atitiktų teisės normų reikalavimus. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas („Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. birželio 13 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-502-940-13," http://www.infolex.lt/tp/702569?nr=2).

152 Slovakijos Viešųjų pirkimų įstatymas, http://www.scribd.com/doc/55518001/2010-Act-on-Public-Procurement-Slovakia#scribd.

jos viešųjų pirkimų teisės aktuose[153] pabrėžiami lygiateisiškumo, gero administravimo, skaidrumo, proporcingumo ir abipusio pripažinimo principai, Lenkijos Viešųjų pirkimų įstatyme[154] – sąžiningos konkurencijos, lygiateisiškumo ir skaidrumo. Prancūzijos Viešųjų pirkimų kodekse[155] buvo nurodyti laisvos prieigos prie viešųjų pirkimų sistemos, lygiateisiškumo ir skaidrumo principai, kurie atkartojami ir 2016 m. kovo 25 d. dekrete 2016-360 dėl viešųjų pirkimų[156].

D. Soloveičikas[157] teigia, kad viešųjų pirkimų principai yra viena esminių viešųjų pirkimų koncepcijos sudedamųjų dalių, o be viešųjų pirkimų principų tinkamo paaiškinimo ir nuoseklaus jų taikymo viešųjų pirkimų praktikoje negali būti įgyvendinami viešojo pirkimo tikslai ir paskirtis. Viešųjų pirkimų principai yra ne tik tiesioginis perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų teisių bei pareigų viešojo pirkimo srityje šaltinis, bet ir tiesiogiai taikytinos teisės normos[158]. Viešųjų pirkimų principai taikomi aiškinant visų VPĮ nuostatų turinį. Tinkamas lygiateisiškumo, skaidrumo bei kitų viešųjų pirkimų principų aiškinimas ir taikymas iš esmės reiškia tinkamą bendrųjų teisės principų išaiškinimą ir taikymą viešųjų pirkimų srityje[159]. Kiekvienu atveju aiškinant bet kurią viešųjų pirkimų teisės normą reikia nustatyti jos santykį su viešųjų pirkimų principais.

Valstybės kontrolė ataskaitoje[160] yra pažymėjusi, kad VPT ir teismai vertindami viešuosius pirkimus nustato daugiausia pagrindinių viešųjų pirkimų principų pažeidimų, tačiau nei VPĮ, nei įstatymo įgyvendinamuosiuose teisės aktuose šių principų sąvokos neapibrėžtos. Reikia pažymėti, kad Viešųjų pirkimų įstatymo I–III skyrių komentare[161] daug dėmesio skiriama viešųjų pirkimų principams aiškinti ir nurodyti, kaip juos taikyti praktiškai, šia tema yra pasisakęs LAT[162], viešųjų pirkimų principus taip pat nagrinėjo ir D. Soloveičikas[163].

---

153 Hans-Joachim Prieß (sud.), *Public procurement: an overview of regulation in 43 jurisdictions worldwide* (Global Competition Review, 2009), 127, http://www.beiten-burkhardt.com/en/component/attachments/download/1196.

154 Lastauskienė, G., *supra* note 145.

155 Prancūzijos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas, http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000005627819&dateTexte=20160111

156 Prancūzijos 2016 m. kovo 27 d. dekretas dėl viešųjų pirkimų Nr. 2016-360, https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000032295952&categorieLien=id.

157 Deividas Soloveičikas, „Viešųjų pirkimų principai, jų taikymas Europos Teisingumo Teismo ir Lietuvos teismų praktikoje," *Justitia* 3, 69 (2008): 40.

158 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-25/2009," http://www.infolex.lt/tp/94000.

159 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga," *Teismų praktika* 31 (2009).

160 „Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2012 m. gruodžio 27 d. Valstybinio audito ataskaita „Supaprastintų viešųjų pirkimų vykdymas" Nr. VA-P-20-8-20," www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=2812.

161 „Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo I–III skyrių komentaras," 2012, 44, http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Viesieji%20pirkimai/121030_VPI_I-III_skyri%C5%B3_komentaras_fn.pdf.

162 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (I) Nr. AC-38-1," *Teismų praktika* 38 (2013); „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1," *Teismų praktika* 39 (2013).

163 Solveičikas, D., *op. cit*., p. 27–40.

Taigi, kyla klausimas, ar įmanoma pateikti šių principų sampratą. Manytina, kad viešųjų pirkimų principų sampratą būtų sunku apibrėžti kaip konkretaus turinio teisinius įsipareigojimus ir juos nurodyti įstatyme, tačiau galima išskirti tam tikrus jų požymius. Pavyzdžiui, teisės moksle siūloma galvoti apie teisės principų turinio nustatymo ir jų pritaikymo konkrečiam atvejui metodiką – metodika, dėl kurios teisinė bendruomenė daugmaž sutartų, yra būtina korektiško teisės principų taikymo prielaida.[164]

VPĮ nustatyta, kad privaloma užtikrinti, jog atliekant pirkimo procedūras ir nustatant laimėtoją būtų laikomasi viešųjų pirkimų principų, tačiau galima pritarti D. Soloveičiko[165] nuomonei, kad viešųjų pirkimų principai yra savarankiškas ir *sui generis* viešųjų pirkimų teisės šaltinis, taikomas viso viešojo pirkimo proceso metu, o tam tikrais atvejais – net ir šiam procesui pasibaigus, pavyzdžiui, viešojo pirkimo sutarties vykdymo stadijoje. Viešųjų pirkimų principų taikymo svarba pasibaigus pirkimui akcentuojama ir LAT[166] praktikoje. LAT pasisakė, kad viešųjų pirkimų principais privalu vadovautis taikant ir aiškinant visų VPĮ nuostatų turinį (*rationae materia* kriterijus), *inter alia*, tiek dėl tarptautinių ir supaprastintų, tiek dėl klasikinio ir komunalinio sektorių viešųjų pirkimų procedūrų nuostatų, taip pat ne tik pirkimo metu, bet ir sudarius bei vykdant viešojo pirkimo sutartį (*rationae temporis* kriterijus)[167].

LAT[168] yra pasisakęs, kad įtvirtintų VPĮ principų pažeidimas neabejotinai reiškia imperatyviųjų teisės normų pažeidimą. Vien viešųjų pirkimų principų pažeidimo konstatavimas, nesiremiant jokia papildoma norma, yra pakankamas pagrindas reikalauti teismo pripažinti perkančiosios organizacijos veiksmus neteisėtais. Kiekvienas viešųjų pirkimų principų pažeidimas lemia perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumą, t. y. kiekvienas viešųjų pirkimų principų pažeidimas laikytinas esminiu pažeidimu, ir toks pažeidimo nustatymas lemia teismo pareigą pripažinti tokius perkančiosios organizacijos veiksmus neteisėtais. LAT[169] taip pat nurodė, kad, atsižvelgiant į nurodytas perkančiosios organizacijos pareigas ir veiklos ribas, VPĮ 3 straipsnio nuostatų prasme išskirtinos dvi perkančiosios organizacijos veiksmų teisėtumo vertinimo situacijos: a) ar nepažeisti viešųjų pirkimų principai ir tikslas; b) ar nepažeistas tik viešųjų pirkimų tikslas[170].

---

164 Lastauskienė, G., *supra* note 145.

165 *Ibid*., 40.

166 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2009, http://www.infolex.lt/tp/130205.

167 Teismas pripažino, kad atitinkamos VPĮ normos yra konkreti viešųjų pirkimų principų išraiška, todėl būtent jos pirmiausia turėtų būti taikytinos sprendžiant tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčą. Tinkamas konkrečių VPĮ nuostatų taikymas kartu reiškia ir tinkamą viešųjų pirkimų principų laikymąsi („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-121-690/2016," http://www.infolex.lt/tp/1219020?nr=1).

168 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-280/2012," http://www.infolex.lt/tp/380990.

169 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (I) Nr. AC-38-1," *Teismų praktika* 38 (2013).

170 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-249/2011," http://www.infolex.lt/tp/205342.

Pažymėtina, kad mokslininkai atkreipia dėmesį į viešųjų pirkimų tikslo ir VPĮ tikslų skirtumus ir akcentuoja, kad teismai pagrįstai atskiria viešųjų pirkimų tikslą nuo VPĮ tikslų[171]. Taip pat teismų praktikoje akcentuojama ir tai, kad vertinant viešųjų pirkimų pažeidimo faktą būtina nustatyti, kokiais būtent perkančiosios organizacijos veiksmais ir kokios viešojo pirkimo procedūros metu šie principai buvo pažeisti. Perkančiosios organizacijos priimami sprendimai turi atitikti įstatymo reikalavimus ir teisės principus.

Taigi, kita šalis – tiekėjas – dalyvaudamas konkurse iš esmės priima perkančiosios organizacijos nustatytas sąlygas, kuriomis jis dalyvauja konkurse ir, jeigu pateikiamas sutarties projektas (pagrindinės sąlygos), sutinka su pirkimo sutarties sąlygomis. Tiek atviro, tiek riboto konkurso metu draudžiamos derybos dėl konkurso sąlygų. Taigi šioje srityje perkančioji organizacija neturi neribotos diskrecijos, t. y. ji turi laikytis paskelbtų sąlygų ir negali jų vienašališkai keisti.

Iš esmės tiekėjas gali laisvai nuspręsti, ar dalyvauti pirkime ir priimti perkančiosios organizacijos nustatytas sąlygas, ar ne. Svarbiausia, kad perkančiosios organizacijos nustatytos sąlygos ir perkančiosios organizacijos sprendimai neprieštarautų įstatymo reikalavimams. Tokiu būdu užtikrinamas tiek viešasis interesas, tiek tiekėjų teisėti lūkesčiai. Pažymėtina, kad tiekėjai turi būti apdairūs ir išsiaiškinti pirkimo sąlygų teisėtumą, kol perkančioji organizacija nėra priėmusi sprendimų jų atžvilgiu. Jei perkančioji organizacija piktnaudžiauja suteiktomis diskrecijos teisėmis, tiekėjas turi teisę užginčyti tokius jos veiksmus.

Pagal kasacinio teismo praktiką[172] tiekėjams taikomas ribojimas ginčyti pirkimo sąlygas, o teismui – jas vertinti (išskyrus atvejus, kai teismas *ex officio* sprendžia dėl tokių veiksmų būtinumo) vėlesnėje viešojo pirkimo stadijoje, kai perkančioji organizacija jau priima sprendimą[173]. Konkurso sąlygos yra skelbiamos viešai ir prieinamos visiems potencialiems tiekėjams, todėl tiekėjas turi kuo operatyviau pasinaudoti suteiktomis teisėmis ir kilus tam tikriems neaiškumams juos išsiaiškinti, radęs diskriminacinių sąlygų, – siūlyti perkančiajai organizacijai jas pakeisti, o jei nesutinka su perkančiosios organizacijos sprendimais – juos ginčyti VPĮ nustatyta tvarka ir terminais. Tiekėjas, susipažinęs su pirkimo sąlygomis iš anksto ir jų neginčydamas, iš esmės su jomis sutinka ir teikia perkančiajai organizacijai pasiūlymą pagal iš anksto nustatytus konkurso sąlygų reikalavimus.

Pagal susiformavusią kasacinę praktiką, galioja turinio viršenybės prieš formą principas ir vis dažniau pabrėžiamas turiningas vertinimas, t. y. viešųjų pirkimų principų ir tikslų pasiekimas yra viršesnis už formalumus[174].

---

171 Lastauskienė G. ir Rudauskienė R., *supra* note 6, p. 73.

172 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-544/2011," http://www.infolex.lt/tp/940695.

173 Taigi iš esmės teismų praktikoje įtvirtinta, kad vėliau kvestionuoti galima tik sąlygų taikymą, o ne pačias sąlygas. Jei pirkimo sąlygų teisėtumas kvestionuojamas bet kurioje vėlesnėje viešojo pirkimo stadijoje, kai perkančioji organizacija priima sprendimą (įvertina tiekėjų kvalifikaciją, patikrina pasiūlymus, išrenka laimėtoją ir pan.) remdamasi sąlygomis, kurių tiekėjai neginčijo iš karto, kai apie jas sužinojo ar turėjo sužinoti, tokiuose ginčuose teismai gali vertinti tik tai, ar perkančioji organizacija pirkimo sąlygas dalyviams pritaikė tinkamai, bet ne tai, ar jos yra teisėtos („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-408/2012," http://www.infolex.lt/tp/448405).

174 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-280/2012," http://www.infolex.lt/tp/380990.

Taigi perkančiosios organizacijos, besinaudodamos diskrecijos teise ir siekdamos užtikrinti turiningąjį teisės taikymą privalo atsižvelgti į viešųjų pirkimų principus ir tikslus, tačiau nėra aišku, kuriais atvejais turinys yra viršesnis formalumus, kur yra ribos ir kaip perkančiosioms organizacijoms tinkamai įgyvendinti suteiktas diskrecijos teises. Kyla klausimas, kuriais atvejais galioja turinio viršenybė prieš formą, ar tai, pavyzdžiui, susiję su tam tikrais pasiūlymo formos trūkumais, parašo trūkumais, kitais labai formaliais netikslumais, dėl kurių pasiūlymas neturėtų būti atmetamas, kai tokius netikslumus galima ištaisyti. LAT[175] praktikoje jau pasisakyta, kad neproporcinga laikyti tiekėją nesąžiningu dėl to, kad, neteisingai užrašius deklaracijos datą, laikytina neįsigaliojusi sąžiningumo deklaracija, nes, minėta, deklaracijos galiojimas nepriklauso nuo jos surašymo datos, t. y. tiekėjų sąžiningumo deklaracija nesiejama su konkrečiu terminu ar data, nuo kurios būtų skaičiuojama tam tikrų juridinę reikšmę turinčių faktų pradžia. Tam tikrų formalumų ištaisymą netgi numato VPĮ 31 straipsnio 10 punktas, kuriame nustatyta, kad vokų su pasiūlymais atplėšimo metu komisija ***turi leisti*** posėdyje dalyvaujantiems suinteresuotiems tiekėjams ar jų įgaliotiems atstovams viešai ištaisyti komisijos pastebėtus jų pasiūlymo susiuvimo ar įforminimo trūkumus, jei juos įmanoma ištaisyti posėdžio metu.

LAT[176] yra nurodęs, kad šis principas aktualus vertinant tiek tiekėjo veiksmus, tiek perkančiosios organizacijos sprendimų teisėtumą visose viešojo pirkimo procedūrose ir jų stadijose, *inter alia,* dėl tiekėjų kvalifikacijos vertinimo. VPĮ ir kituose teisės aktuose tiek perkančiajai organizacijai, tiek tiekėjams nustatyti reikalavimai skirti ne tam, kad būtų atliktos tik formalios procedūros, kad perkančiosios organizacijos ir tiekėjo veiksmai atitiktų teisės normas ar tam tikras pirkimo sąlygas, o tam, kad būtų pasiektas viešųjų pirkimų tikslas, išplaukiantis iš VPĮ 3 straipsnio, o viešieji pirkimai – reguliuojami (pvz., siekis užtikrinti ir skatinti tiekėjų konkurenciją).

Pažymėtina, kad LAT[177] praktikoje suformuota formalaus pažeidimo doktrina, pagal kurią sprendžiant dėl konkurso sąlygų ir viešųjų pirkimų principų galimo pažeidimo, perkančiosios organizacijos veiksmų ir priimtų sprendimų teisėtumo, atsižvelgiama į jų sukeliamus neigiamus padarinius tiekėjams. LAT[178] praktikoje pasisakyta, kad dėl to būtina įvertinti tai, kiek perkančiosios organizacijos veiksmai faktiškai (realiai) paveikė tiekėjus, ir ar vienam iš tiekėjų buvo suteikta daugiau teisių negu kitiems, t. y. ar perkančiosios organizacijos veiksmai dėl vieno tiekėjo pakeitė šio tiekėjo padėtį ir situaciją kitų tiekėjų nenaudai.

Atsižvelgiant į tai, grynai formalus nukrypimas nuo VPĮ nustatytos konkrečios procedūros, kuris iš esmės neturėjo įtakos dalyvių ir kitų tiekėjų teisių apimčiai, negali lemti viešųjų pirkimų principų pažeidimo, nebent besiskundžiantis dalyvis ar tiekėjas iš tiesų

175 Trepte, P., *supra* note 25, p. 14.

176 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-280/2012," http://www.infolex.lt/tp/380990.

177 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (I) Nr. AC-38-1," *Teismų praktika* 38 (2013).

178 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-25/2009," http://www.infolex.lt/tp/94000.

įrodytų, kad šiais veiksmais buvo pažeisti jo teisėti iš VPĮ kildinami interesai ir taip nepagrįstai suvaržyta galimybė sudaryti viešojo pirkimo sutartį[179].

Galima teigti, kad tinkamas viešųjų pirkimų principų aiškinimas ir jų taikymas yra viešojo intereso ir tiekėjų teisėtų lūkesčių užtikrinimo garantas. Principų laikymasis garantuoja, kad bus pasiekti atliekamo viešojo pirkimo tikslai ir išvengta galimų nesąžiningos konkurencijos prielaidų viešojo pirkimo procedūrose[180].

1.3.1. Lygiateisiškumas ir nediskriminavimas

Pažymėtina, kad **lygiateisiškumo ir nediskriminavimo principai** viešuosiuose pirkimuose pasireiškia įvairiais aspektais visose viešojo pirkimo procedūros stadijose, t. y., nustatant viešojo pirkimo sąlygas, taip pat iki pasiūlymų pateikimo momento, vertinant tiekėjų gautus pasiūlymus bei sudarant ir vykdant viešojo pirkimo sutartį. Nediskriminavimo principas yra glaudžiai susijęs su kitais viešųjų pirkimų principais, ypač lygiateisiškumo principu, kurio turinys yra labai panašus, todėl toliau aptariamas kartu.

Tarptautinių žodžių žodyne[181] nurodoma, kad diskriminuoti reiškia „taikyti kam nors diskriminaciją, neduoti lygių teisių; skirti, skirtingai traktuoti, blogiau negu su kitais elgtis“. Diskriminacija viešųjų pirkimų srityje – nelygybės tam tikromis formomis išraiška, kai vieni tiekėjai išskiriami iš kitų atitinkamų tiekėjų tam tikro diskriminuojančio kriterijaus (-ų) pagrindu. Galima sutikti, kad diskriminuojantis elgesys lemia ir nelygiateisišką tiekėjų padėtį, bet ne visada nelygiateisiškas elgesys su tiekėjais reikš diskriminaciją[182].

Galima sakyti, kad lygiateisiškumas – bendro lygybės principo (visų lygybės prieš įstatymą) aspektas, kuris yra vienas iš pagrindinių ir Europos Sąjungos teisės principų. VPĮ įtvirtintas lygiateisiškumo principas yra išvestinis iš visų piliečių lygybės prieš įstatymą principo. Konstitucijos 29 straipsnis nustato, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Asmenų lygybės principas yra vienas iš pagrindinių viešosios teisės principų, kuris dominuoja santykiuose tarp valdžios institucijų ir privataus sektoriaus. Taigi, lygybės principas – pirmiausia konstitucinis principas, vienas iš bendrųjų teisės principų, kurį turi gerbti įstatymų leidėjas ir viešosios institucijos, tačiau reikia pastebėti, kad *visų lygybės prieš įstatymą principas* ir *visų tiekėjų lygybės principas* nėra tokios pat konstitucinės reikšmės.

---

179 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-150/2010,“ http://www.infolex.lt/tp/156204?nr=1.

180 „Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-674/2011,“ http://www.infolex.lt/tp/216774?nr=1.

181 Aldona Bendorienė ir Virginija Bogušienė (sud.), *Tarptautinių žodžių žodynas* (Vilnius: Alma littera, 2001), 173.

182 Lygiateisiškumo ir nediskriminavimo principai reiškia pareigą tapačius reiškinius vertinti vienodai, bet nevertinti vienodai skirtingų situacijų, jei toks vertinimas negali būti objektyviai pagrįstas. Paprastai diskriminacija pripažįstama, kai nelygiateisišką subjektų (viešųjų pirkimų kontekste – tiekėjų) padėtį lemia tam tikras diskriminuojantis kriterijus, suponuojantis, kad tam tikro subjektus diskriminuojančio kriterijaus pagrindu vieni subjektai bus išskirti iš kitų atitinkamų subjektų sąrašo („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (I) Nr. AC-38-1,“ *Teismų praktika* 38 (2013)).

Taigi formaliuoju požiūriu, lygiateisiškumas suponuoja lygybę prieš įstatymą ir yra fundamentalus reikalavimas, pripažįstamas daugumoje teisės sistemų. Tai labai svarbu procedūrų vykdymo atveju ir garantuoja visiems tiekėjams tokias pačias teises reguliuojant viešųjų pirkimų vykdymą.[183]

Tiekėjų lygiateisiškumas nepažeidžiamas tokiu atveju, jei reikalavimai pirkimo objektui, ribojantys vidaus rinkos laisves, yra skirti SESV sutarties 36 straipsnyje nurodytoms vertybėms (pvz., viešoji tvarka, visuomenės saugumas ir sveikata) ar privalomiesiems reikalavimams, kurių sąrašas nėra baigtinis (pvz., mokesčių kontrolė, komercinių sandorių sąžiningumas, vartotojų apsauga, aplinkosauga), apsaugoti, tačiau tai neturi tapti diskriminacija[184]. Atsižvelgiant į ESTT[185] praktiką, pareiga užtikrinti visų dalyvių lygiateisiškumą glūdi pačioje direktyvos šerdyje.

Išskirtini keli lygiateisiškumo principo aspektai: pirkimo dokumentų nustatymo, pasiūlymų vertinimo, jų keitimo, tiekėjų informavimo stadijose.

Pažymėtina, kad perkančioji organizacija, įgyvendindama suteiktą diskrecijos teisę, pirkimo dokumentuose nustatyti reikalavimus, turi užtikrinti, kad tiekėjai nebus diskriminuojami ir turės lygias teises. Šioms organizacijoms suteikiama teisė tam tikrose situacijose veikti savo nuožiūra, tačiau VPĮ suteikta teisė nereiškia, kad galima priimti prieštaringus sprendimus, neobjektyviai ar neskaidriai vertinti situaciją. Kasacinio teismo praktikoje[186] pabrėžiama, kad konkurso sąlygos neturi suteikti perkančiajai organizacijai besąlyginio pasirinkimo laisvės ar neribotos diskrecijos (nuožiūros), o pernelyg didelė perkančiosios organizacijos diskrecija ar itin laisvas naudojimasis VPĮ jai suteikta kompetencija *gali* lemti nelygiavertę tiekėjų padėtį konkurse ir šių procedūrų neskaidrumą bei neobjektyvumą, todėl siekiant užtikrinti tiekėjų konkurenciją ir lygiateisiškumą perkančiosios organizacijos teisės šioje srityje ribojamos tiek tais atvejais, kai tam tikri jos veiksmai VPĮ sureguliuoti, tiek tuomet, kai nesureguliuoti.

Pavyzdžiui, perkančioji organizacija neturi diskrecijos pasibaigus pasiūlymų teikimo laikui leisti tiekėjui pirminiame pasiūlyme nenurodytą specialistą keisti į kitą specialistą. LAT laikosi pozicijos, kad, pavyzdžiui, tiekėjas turi prisiimti visą riziką už pasiūlyme nurodytus trečiuosius asmenis, kurių kvalifikacija jis remiasi; tiekėjo pasiūlyme nurodytas specialistas, atitinkantis perkančiosios organizacijos nustatytus kvalifikacijos reikalavimus, atsisakęs savo įsipareigojimo tiekėjui, kurio pagrindu tiekėjas įgijo teisę remtis šio asmens kvalifikacija, pasibaigus pasiūlymo pateikimo terminui negali būti pakeistas į kitą pirminiame pasiūlyme nenurodytą specialistą, atitinkantį kvalifikacijos reikalavimus (jeigu pasibaigus pasiūlymo pateikimo terminui perkančioji organizacija būtų leidusi pakeisti pasiūlyme nurodytą specialistą kitu specialistu, būtų buvęs pažeistas tiekėjų lygiateisiškumo principas).[187]

---

183 Peter Trepte, *Public procurement in the EU: a practitioner's guide* (Oksfordas: Oxford University Press, 2007), 14.

184 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1," *Teismų praktika* 39 (2013).

185 Constant De Koninck ir Thierry Ronse, European public procurement law: the European public procurement directives and 25 years of jurisprudence by the Court of Justice of the European Communities: texts and analysis (Kluwer Law International, 2008), 192.

186 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (I) Nr. AC-38-1," *Teismų praktika* 38 (2013).

187 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e-34-3-112-969/2016," http://eteismai.lt/byla/45181818753920/e3K-3-112-969/2016?word=adomaitis%20v.%20r.%20padelskas.

Perkančiosios organizacijos įpareigojamos tinkamai nustatyti tiekėjų kvalifikacijos reikalavimus, kad būtų išvengta konkurencijos ribojimo ir kartu įsitikinta, kad būsimasis viešojo pirkimo sutarties kontrahentas yra patikimas ir pajėgus nustatytu laiku tinkamai įvykdyti sutartinius įsipareigojimus. Visiems kandidatams turi būti suteiktos lygios galimybės konkuruoti.

Pavyzdžiui, vienu iš aptariamų atvejų ESTT[188] sprendė dėl nacionalinėje teisėje numatyto automatiško pašalinimo iš viešojo pirkimo procedūros, kai nuolatinis subjektas ir viena ar kelios jam priklausančios įmonės kartu pateikia konkuruojančius pasiūlymus. ESTT minėtu atveju pasisakė, kad iš tiesų tokia taisyklė apima nenuginčijamą tarpusavio priklausomybės prezumpciją tais atvejais, kai konsorciumas ir viena ar kelios jam priklausančios įmonės per tą pačią viešojo pirkimo procedūrą pateikė konkuruojančius pasiūlymus, net jei aptariamas konsorciumas procedūroje dalyvavo ne minėtų įmonių vardu ir interesais, nepaliekant nei konsorciumui, nei atitinkamoms įmonėms galimybės įrodyti, kad jų pasiūlymai buvo pateikti visiškai nepriklausomai ir kad todėl nėra pavojaus, jog bus daroma įtaka konkurso dalyvių konkurencijai. Tokia sistemingo pašalinimo taisyklė, reiškianti, kad perkančiosios organizacijos turi absoliučią pareigą pašalinti atitinkamus subjektus net tais atvejais, kai jų santykiai neturi poveikio jų elgesiui per procedūras, kuriose jie dalyvavo, prieštarauja Bendrijos interesui, kad konkurso procedūroje dalyvautų kuo daugiau kandidatų, ir viršija priemones, būtinas užtikrinti vienodo požiūrio ir skaidrumo principų taikymui. Tačiau galimi atvejai, kai dėl pačių tiekėjų padėties jų konkuravimas gali būti nevienodas. Taigi, užtikrinti visišką kandidatų konkurenciją yra sudėtinga, kadangi visada atsiras vienų ar kitų kvalifikacinių reikalavimų neatitinkančių tiekėjų. Vien tai, kad tiekėjo turima kvalifikacija neatitinka nustatytųjų, nėra pagrindas pripažinti, kad šie kriterijai yra apskritai diskriminaciniai.[189]

Perkančioji organizacija turi užtikrinti draudimą diskriminuoti tiek nacionaliniu, tiek ir kilmės pagrindu. Pažymėtina, kad lygias teises pateikti pasiūlymą turi turėti tiek Lietuvoje, tiek užsienyje registruoti fiziniai ir juridiniai asmenys – teisės aktai nustato draudimą diskriminuoti nacionaliniu pagrindu. Pavyzdžiui, konkurso sąlygos negali būti nustatytos taip, kad nacionaliniai tiekėjai galėtų jas įgyvendinti paprasčiau nei užsienio operatoriai.[190] VPĮ 3 straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad perkančioji organizacija, atlikdama viešuosius pirkimus, Europos Sąjungos valstybių narių (toliau – valstybės narės) tiekėjams taiko tokias pat palankias sąlygas, kokias ji taiko trečiųjų šalių tiekėjams, įgyvendindama Pasaulio prekybos organizacijos sutartį dėl viešųjų pirkimų.

Vienu iš atvejų ESTT[191] neįžvelgė diskriminacijos vertindamas tą faktą, kad vieną iš perkančiosios organizacijos ekonomiškai naudingiausiam pasiūlymui nustatyti naudojamų kriterijų gali patenkinti tik mažas įmonių skaičius, kurioms priskirtina ir šiai organizacijai priklausanti įmonė, ir nutarė, kad tai savaime nereiškia vienodo požiūrio principo pažei-

188 „Teisingumo Teismo 2009 m. gruodžio 23 d. sprendimas byloje Nr. C-376/08," http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-376/08.

189 „Teisingumo Teismo 1988 m. rugsėjo 22 d. sprendimas byloje Nr. C-45/87," http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61987CJ0045.

190 „Teisingumo Teismo 2005 m. spalio 27 d. sprendimas byloje Nr. C-234/03," http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:62003CJ0234.

191 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-495/2013," http://www.infolex.lt/tp/731610.

dimo. Pažymėtina, kad išimtiniu atveju galimas nukrypimas nuo aukščiau minėtų draudimų, pavyzdžiui, remiantis visuomenės sveikatos priežastimis[192], bet pagal nusistovėjusią ESTT teismo praktiką tokie apribojimai turi tenkinti keturias sąlygas: jie turi būti taikomi nediskriminuojant, turi būti pateisinami privalomaisiais viešojo intereso pagrindais, turi būti tinkami jų siekiamam tikslui įgyvendinti ir neviršyti to, kas reikalinga jam pasiekti (proporcingumo principas).[193] Kartu perkančioji organizacija įpareigota neatskleisti tam tikros informacijos, jeigu jos atskleidimas prieštarauja įstatymams, daro nuostolių teisėtiems šalių interesams ar trukdo užtikrinti sąžiningą konkurenciją.

Akcentuotinas lygiateisiškumo principo aspektas, susijęs su perkančiajai organizacijai suteikta diskrecija aprašyti pirkimo objektą, nesudarant prielaidų diskriminacijai ir konkurencijos iškraipymui. Su lygiateisiškumo principu nesuderinamas toks teisinis reguliavimas, kai perkančiosioms organizacijoms suteikiama galimybė konkurso sąlygose nurodyti konkretų prekės ženklą, standartą ar kitus reikalavimus, kai eliminuojama galimybė tiekėjams pateikti tapačias prekes, paslaugas ar darbus[194].

D. Soloveičikas[195] teigia, kad lygiateisiškumo principas yra fundamentalus pagrindas daugeliui ES teisės laiduojamų teisių ir laisvių užtikrinti, tačiau neabejojama, kad nediskriminavim**o** principas kartu yra ir tiesioginė laisvo prekių, paslaugų ir asmenų judėjimo teisinė prielaida. Taigi, šių principų turinys panašus. ESTT[196] yra pažymėjęs, kad, remiantis lygiateisiškumo principu, kai pirkimą vykdanti organizacija pirkimo kvietime nustato tam tikras sąlygas, tiekėjų pasiūlymai turi jas atitikti, o jau pradėjus pirkimo procedūras nebegalima keisti ar kitaip modifikuoti sąlygų, t. y. pirkimą vykdanti organizacija privalo laikytis tų pirkimo sąlygų, kurios buvo nustatytos pirkimo proceso pradžioje. Kadangi pakeitus pirkimo sąlygas iš esmės gali pasikeisti tiekėjų teisinė padėtis, kai kuriems tiekėjams gali tekti atsisakyti dalyvauti konkurse. Taigi perkančioji organizacija negali keisti pirkimo dokumentų turinio vėliau ar jų aiškinti taip, kad būtų iš esmės pakeistos pirkimo sąlygos, nes tokiu atveju būtų pažeisti skaidrumo ir tiekėjų teisėtų lūkesčių principai. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 24 d. nutartis Nr. 3K-3-436/2011).

---

192 Pagrindinis Bendrijos normų dėl viešųjų pirkimų tikslas yra užtikrinti neiškraipytą konkurenciją visose valstybėse narėse. Tam, kad šis tikslas būtų pasiektas, svarbu, jog perkančiosios organizacijos neatskleistų informacijos, susijusios su viešojo pirkimo sutarčių sudarymo procedūromis, kuria galėtų būti pasinaudota siekiant iškraipyti konkurenciją tiek vykstant dabartinei sutarties sudarymo, tiek vėlesnėms procedūroms. Be to, dėl savo pobūdžio ir dėl Bendrijos reglamentavimo šioje srityje sistemos viešojo pirkimo sutarčių sudarymo procedūros grindžiamos pasitikėjimo tarp perkančiųjų organizacijų ir jose dalyvaujančių ūkio subjektų santykiais. Pastarieji privalo turėti galimybę šioms perkančiosioms organizacijoms pateikti bet kokią sutarčiai sudaryti naudingą informaciją nebijodami, kad šios organizacijos pateiks tretiesiems asmenims informaciją, kurios atskleidimas gali būti žalingas šiems ūkio subjektams („Teisingumo Teismo 2008 m. vasario 14 d. sprendimas byloje Nr. C-450/06," http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=c-450/06).

193 „Teisingumo Teismo 2008 m. vasario 14 d. sprendimas byloje Nr. C-450/06," http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=c-450/06.

194 Deividas Soloveičikas, „Viešųjų pirkimų principai, jų taikymas Europos Teisingumo Teismo ir Lietuvos teismų praktikoje," *Justitia* 3, 69 (2008): 25.

195 Soloveičikas, D., *supra* note 157, p. 25.

196 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (I) Nr. AC-38-1," *Teismų praktika* 38 (2013).

VPĮ 27 straipsnio 8 dalyje nustatyta, kad perkančioji organizacija neturi teisės pirkimo dokumentų pateikti anksčiau, negu paskelbiama apie pirkimą. Pateikdama pirkimo dokumentus, perkančioji organizacija vadovaujasi tiekėjų lygiateisiškumo ir nediskriminavimo principais. Taigi, viešųjų pirkimų procese konkurso dalyviai tokiu pačiu būdu informuojami apie pirkimų skelbimus, technines pirkimo objekto specifikacijas, pirkimo sąlygas, apie pasiūlymų atmetimo priežastis.

Lygiateisiškumo principas įpareigoja taip pat traktuoti fizinius ar juridinius asmenis, esančius tokioje pačioje situacijoje. Bet kokia asmenų, esančių identiškoje situacijoje, diskriminacija yra draudžiama. Taigi, nepaisant dalyvio formos, dydžio, lokalizacijos, viešųjų pirkimų dalyviai turi būti traktuojami vienodai. D. Soloveičikas pritaria S. Arrowsmith nuomonei, kad viešųjų pirkimų lygiateisiškumo principas draudžia bet kokį skirtingą tiekėjų, jų pasiūlymų, kurie yra lygiaverčiai arba iš esmės vienodai konkurencingi, ***vertinimą***, nebent tokį vertinimą galima būtų pateisinti[197].

Siekiant užtikrinti vienodo požiūrio ir nediskriminavimo principų taikymą, tiekėjams draudžiama leisti patikslinti pasiūlymą (netaikoma kvalifikacijos tikslinimui), išskyrus galimybę ištaisyti tam tikras rašymo klaidas. Teismų praktikoje yra pažymėta, kad tiekėjų lygiateisiškumas galėtų būti pažeistas tokiu atveju, jei tiekėjui būtų leista pataisyti akivaizdžią rašymo klaidą, o kitam konkurso dalyviui – ne, arba atvirkščiai, tačiau, pavyzdžiui, deklaracijos galiojimui neturintis įtakos ir jos esmės nekeičiantis datos pataisymas savaime (*per se*) nepažeidžia tiekėjų lygiateisiškumo principo ir nė vienam tiekėjui nesuteikia nepagrįsto pranašumo, juo labiau, kad tiekėjai turi teisėtų lūkesčių, kad galės ištaisyti tokio pobūdžio neatitiktis. VPĮ yra įtvirtinta perkančiosios organizacijos pareiga leisti viešai pataisyti tuos tiekėjų pasiūlymo įforminimo trūkumus, kuriuos įmanoma pataisyti posėdžio metu[198].

Pavyzdžiui, perkančiosios organizacijos diskrecija taikant VPĮ 39 straipsnio 1 dalies nuostatas iš esmės reiškiasi ne sprendimu leisti arba neleisti tiekėjui paaiškinti pasiūlymą, o įvertinimu, ar pasiūlymo trūkumo pobūdis leidžia jį pataisyti.[199]

Be to, ESTT[200] aiškinimu perkančioji organizacija, net įgyvendindama turimą diskreciją – teisę prašyti kandidatų paaiškinti savo pasiūlymus – turi vertinti kandidatus vienodai ir sąžiningai, todėl pasibaigus pasiūlymų atrankos procedūrai ir atsižvelgiant į jos rezultatą prašymas paaiškinti negali pasirodyti nepagrįstai palankus ar nepalankus kandidatui arba kandidatams, kuriems jis adresuotas.

---

197 Soloveičikas, D., *supra* note 157, p. 31.

198 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-583/2008," http://www.infolex.lt/tp/92072.

199 ESTT praktikoje išaiškinta, kad Direktyvos 2004/18 2 straipsniu konkrečiai nedraudžiama išimtiniais atvejais taisyti ar pildyti atskirus pasiūlymo duomenis dėl to, kad akivaizdžiai būtinas paprastas jų paaiškinimas, arba siekiant ištaisyti akivaizdžias redakcinio pobūdžio klaidas, jei dėl šio pakeitimo faktiškai nepateikiamas naujas pasiūlymas. Taigi įgyvendindama turimą diskreciją perkančioji organizacija turi traktuoti skirtingus kandidatus vienodai ir sąžiningai, todėl pasibaigus pasiūlymų atrankos procedūrai ir atsižvelgiant į jos rezultatą paaiškinimo prašymas negali atrodyti nepagrįstai palankus ar nepalankus tiekėjui ar kandidatams, kuriems jis adresuotas. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-237-415/2016,"http://www.infolex.lt/tp/1241440?nr=4.

200 „Teisingumo Teismo 2016 m. balandžio 7 d. sprendimas byloje Nr. C-324/14," http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-324/14.

Vienoje iš ESTT[201] bylų buvo sprendžiama, ar asmeniui, kuriam pavesta atlikti tyrimą, bandymus, studiją ar juos plėtoti, leidžiama pateikti prašymą dalyvauti viešajame konkurse įgyvendinant projektą. Minėtu atveju įmonė perkančiajai organizacijai nurodė, kad dėl to neįgyja nepagrįsto pranašumo, kuris galėtų iškraipyti normalias konkurencijos sąlygas. ESTT šiuo atveju pareiškė, kad direktyvos draudžia tokią taisyklę, kad asmeniui, kuriam buvo pavesta atlikti su viešųjų darbų, prekių ar paslaugų pirkimu susijusį tyrimą, bandymus, studiją ar juos plėtoti, draudžiama pateikti prašymą dalyvauti tame viešajame pirkime, taip pat pateikti jame paraišką, *nesuteikiant jam galimybės įrodyti, kad konkrečiomis aplinkybėmis jo įgyta patirtis negali iškraipyti konkurencijos*. Kyla klausimas, ar pakanka nustatyti riziką, kad tiekėjas turi konkurencinį pranašumą, ar būtina įrodyti, kad minėtas pranašumas nagrinėjamu atveju sukėlė konkrečių pasekmių.

Teismų praktikoje daugeliu atvejų buvo sprendžiama, ar iš tikrųjų visi *konkurso dalyviai buvo vertinami vienodai,* ar buvo užtikrintas kandidatų lygiateisiškumas – ar nebuvo pažeistos viešumo taisyklės, atviros rinkos sąlygos ir ar vykdant pirkimo procedūras nebuvo taikyti kiti skirtingi formalumai.

Kasacinis teismas[202] yra pasisakęs, kad neribota diskrecijos laisvė perkančiosios organizacijos veiksmuose draudžiama, todėl ji negali savo nuožiūra lanksčiai aiškinti ir vertinti konkurso sąlygose nustatytų reikalavimų: vienu atveju plačiau, kitu – siauriau. Toks ribojimas išplaukia iš dalyvių lygiateisiškumo ir skaidrumo principų, viešumo ir objektyvumo reikalavimų.

Taigi, lygiateisiškumo principas suponuoja, kad toje pačioje situacijoje esančių asmenų skirtingai traktuoti negalima. Perkančioji organizacija visiems tiekėjams turi sudaryti lygias teises dalyvauti pirkime. Dar vienas lygiateisiškumo aspektas – tiekėjai turi būti informuojami apie visas pirkimo procedūras ir sprendimus: apie konkurso sąlygas, jų pakeitimus, sąlygų paaiškinimus ir t. t., kad visi tiekėjai turėtų vienodas galimybes su jomis susipažinti, teikti paklausimus, jei kyla neaiškumų, ir parengti pasiūlymą, tenkinantį visas konkurso sąlygas.

Teismų praktikoje pabrėžiama, kad draudžiama tiekėjams leisti atlikti tokius veiksmus, dėl kurių pirkimo dokumentų neatitinkantys pasiūlymai taptų tinkami. Būtent tai yra pagrindas, draudžiantis priimti tokio pobūdžio tiekėjų dokumentus, nes jeigu tai būtų leista, būtų pažeidžiamas lygiateisiškumo ir skaidrumo principas kitų tiekėjų atžvilgiu.[203] Atkreiptinas dėmesys į tai, kad teismas gali konstatuoti tiekėjų lygiateisiškumo principo pažeidimą ne tik tada, kai nustato skirtingą tapačių reiškinių vertinimą (arba vienodą skirtingų), bet ir tada, kai visiems tiekėjams vienodai taikomi perkančiosios organizacijos veiksmai ar sprendimai *de facto* lemia skirtingus padarinius.[204]

Pažymėtina, kad lygias teises pateikti pasiūlymą turi turėti tiek Lietuvoje, tiek užsienyje registruoti fiziniai ir juridiniai asmenys – teisės aktai nustato draudimą ***diskriminuoti naci-***

201 „Teisingumo Teismo 2005 m. kovo 3 d. nutartis bylose Nr. C-21/03 ir C-24/03," http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62003CJ0021:LT:PDF.

202 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (I) Nr. AC-38-1," *Teismų praktika* 38 (2013).

203 „Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1341/2011," http://www.infolex.lt/tp/217041.

204 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-249/2011," http://www.infolex.lt/tp/205342.

onaliniu pagrindu. Pavyzdžiui, konkurso sąlygos negali būti nustatytos taip, kad nacionaliniai tiekėjai galėtų jas įgyvendinti paprasčiau nei užsienio operatoriai.[205] Kitoje byloje ESTT[206] sprendė dėl perkančiosios organizacijos nustatytų pasiūlymų vertinimo kriterijų, kurie pripažintini draudžiamais: perkančiajai organizacijai nustačius pasiūlymo vertinimo kriterijus, pagal kuriuos skirdama papildomus taškus pasiūlymo pateikimo momentu nustatomas deguonies gamybos, balionų priežiūros ir balionų užpildymo įrenginių, esančių ne toliau kaip už 1 000 kilometrų nuo šios provincijos, arba kitose nurodytose visuomenei atvirų biurų vietose buvimas, ir keliems pasiūlymams surinkus tiek pat taškų pirmenybė suteikta įmonei, kuri anksčiau jau teikė aptariamą paslaugą. Jeigu šie kriterijai taikomi diskriminuojant, jie nėra pateisinami privalomaisiais bendrojo intereso pagrindais, nėra tinkami įgyvendinti siekiamą tikslą arba viršija tai, kas reikalinga jam pasiekti, o tai turi patikrinti nacionalinis teismas. Dar kitu atveju ESTT[207] neįžvelgė diskriminacijos atsižvelgdamas į tą faktą, kad vieną iš perkančiosios organizacijos ekonomiškai naudingiausiam pasiūlymui nustatyti naudojamų kriterijų gali patenkinti tik mažas skaičius įmonių, kurioms priskirtina ir šiai organizacijai priklausanti įmonė – tai savaime nereiškia vienodo požiūrio principo pažeidimo. Pažymėtina, kad išimtiniu atveju galimas nukrypimas nuo aukščiau minėtų draudimų, pavyzdžiui, remiantis visuomenės sveikatos priežastimis[208], bet pagal nusistovėjusią ESTT teismo praktiką tokie apribojimai turi tenkinti keturias sąlygas: jie turi būti taikomi nediskriminuojant, turi būti pateisinami privalomaisiais viešojo intereso pagrindais, turi būti tinkami jų siekiamam tikslui įgyvendinti ir neviršyti to, kas reikalinga jam pasiekti (proporcingumo principas).[209] Kartu perkančioji organizacija įpareigojama neatskleisti tam tikros informacijos, jeigu jos atskleidimas prieštarauja įstatymams, daro nuostolių teisėtiems šalių interesams ar trukdo užtikrinti sąžiningą konkurenciją.

Kalbant apie viešųjų pirkimų principus, akcentuotinas konfidencialumo užtikrinimo būtinumas, derinamas su viešųjų pirkimų principais, pavyzdžiui, lygiateisiškumo, skaidrumo.

205 „Teisingumo Teismo 2005 m. spalio 27 d. sprendimas byloje Nr. C-234/03," http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:62003CJ0234.

206 Nepažeisdama šios direktyvos nuostatų, visų pirma nuostatų dėl įpareigojimų, susijusių su sudarytų sutarčių skelbimu ir informacijos teikimu kandidatams ir konkurso dalyviams, nurodytiems 35 straipsnio 4 dalyje ir 41 straipsnyje, ir laikydamasi perkančiajai organizacijai taikomų nacionalinių įstatymų, perkančioji organizacija neturi atskleisti ūkio subjektų jai atsiųstos informacijos, kurią jie pažymėjo kaip konfidencialią; į tokią informaciją įeina visų pirma technikos ir prekybos paslaptys bei konfidencialūs pasiūlymų aspektai.

207 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-495/2013," http://www.infolex.lt/tp/731610.

208 Pagrindinis Bendrijos viešųjų pirkimų normų tikslas yra užtikrinti neiškraipytą konkurenciją visose valstybėse narėse. Tam, kad šis tikslas būtų pasiektas, svarbu, jog perkančiosios organizacijos neatskleistų informacijos, susijusios su viešojo pirkimo sutarčių sudarymo procedūromis, kuria galėtų būti pasinaudota siekiant iškraipyti konkurenciją vykstant tiek sutarties sudarymo, tiek vėlesnėms procedūroms. Be to, dėl savo pobūdžio ir dėl Bendrijos reglamentavimo šioje srityje sistemos viešojo pirkimo sutarčių sudarymo procedūros grindžiamos pasitikėjimo tarp perkančiųjų organizacijų ir jose dalyvaujančių ūkio subjektų santykiais. Pastarieji privalo turėti galimybę šioms perkančiosioms organizacijoms pateikti bet kokią sutarčiai sudaryti naudingą informaciją nebijodami, kad šios organizacijos pateiks tretiesiems asmenims informaciją, kurios atskleidimas gali būti žalingas šiems ūkio subjektams („Teisingumo Teismo 2008 m. vasario 14 d. sprendimas byloje Nr. C-450/06," http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=c-450/06).

209 „Teisingumo Teismo 2008 m. vasario 14 d. sprendimas byloje Nr. C-450/06," http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=c-450/06.

Konfidencialumo reikalavimai kyla iš direktyvų nuostatų, o VPĮ 6 straipsnyje nurodyta, kad perkančioji organizacija, viešojo pirkimo komisija, jos nariai ar ekspertai ir kiti asmenys, nepažeisdami įstatymų reikalavimų, ypač dėl sudarytų pirkimo sutarčių skelbimo ir informacijos, susijusios su jos teikimu kandidatams ir dalyviams, negali tretiesiems asmenims atskleisti perkančiajai organizacijai pateiktos tiekėjo informacijos, kurios konfidencialumą nurodė tiekėjas**.** Tokią informaciją sudaro komercinė (gamybinė) paslaptis ir konfidencialieji pasiūlymų aspektai. Taigi, tiekėjas įsipareigoja nurodyti, kokia pasiūlyme pateikta informacija yra konfidenciali, o perkančioji organizacija konkurso sąlygose atitinkamai reikalauti, kad tiekėjas nurodytų, kokia pasiūlyme informacija yra laikoma konfidencialia.

Jei tiekėjas nurodo, kad visa pasiūlyme pateikta informacija yra konfidenciali, perkančioji organizacija turi pareigą prašyti tiekėjo pagrįsti tokį sprendimą, ir spręsdama dėl duomenų paviešinimo įsipareigoja paviešinti informaciją, kurią viešai skelbti įpareigoja Lietuvos Respublikos įstatymai ir ji negali būti tiekėjo nurodoma kaip konfidenciali. Kartu pažymėtina, kad perkančioji organizacija pirkimo dokumentuose gali nurodyti, kad tiekėjui nenurodžius konfidencialios informacijos laikoma, kad konfidencialios informacijos tiekėjo pasiūlyme nėra ir jį galima paskelbti. LAT[210] pasisakė, kad perkančiosios organizacijos veiksmai, susiję su konfidencialios informacijos atskleidimu ar įslaptinimu, skųstini teismui, kuris priima sprendimą, įvertinęs ūkio subjektų sąžiningos konkurencijos ir veiksmingos teisių gynybos pusiausvyrą. Viešųjų pirkimų tarnyba atkreipia dėmesį į tai, kad pagal formuojamą teismų praktiką kvalifikaciniai duomenys, kuriais tiekėjas remiasi siekdamas laimėti viešąjį pirkimą, negali būti laikomi konfidencialia informacija.[211]

Pagal kasacinio teismo praktiką[212], tam, kad informacija sudarytų komercinę paslaptį, nepakanka, kad ji būtų slapta, nes tokiu atveju tai tiesiog būtų paslaptis, o ne komercinė paslaptis. Be to, komercinė paslaptis turi suteikti jos turėtojui konkurencinį pranašumą, t. y. tam tikrų verslo privalumų, gamybinio pranašumo, finansinės naudos ir panašiai. Be to, informacija turi būti slapta dėl jos savininko ar kito asmens, kuriam savininkas ją yra patikėjęs, protingų pastangų išsaugoti jos slaptumą.

Kyla klausimas, ar perkančioji organizacija gali neatskleisti pasiūlymo turinio ir vykstant peržiūros procedūrai. ESTT yra pasisakęs[213], kad ir vykstant peržiūros procedūrai sudarant viešojo pirkimo sutartį, už šią procedūrą atsakinga institucija privalo turėti galimybę nuspręsti, kad su šios sutarties sudarymu susijusioje byloje esanti informacija šalims ir jų advokatams nebus suteikta, jeigu tai būtina užtikrinant sąžiningos konkurencijos ar ūkio subjektų teisėtų interesų apsaugą, kaip to reikalauja Bendrijos teisė. Be to, ESTT[214] taip pat pabrėžė, kad, remiantis nusistovėjusia Europos žmogaus teisių teismo praktika, proceso

210 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-495/2013," http://www.infolex.lt/tp/731610?nr=1.

211 „Viešųjų pirkimų tarnybos 2014-05-12 pateiktas atsakymas į klausimą", https://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/konfidencialumas20160729.pdf.

212 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-495/2013," http://www.infolex.lt/tp/731610.

213 „Teisingumo Teismo 2008 m. vasario 14 d. sprendimas byloje Nr. C-450/06," http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=c-450/06.

214 „Teisingumo Teismo 2008 m. vasario 14 d. sprendimas byloje Nr. C-450/06," http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=c-450/06.

rungtyniškumas yra vienas elementų, leidžiančių įvertinti jo teisingumą, tačiau jis gali būti lyginamas su kitomis teisėmis ir interesais.

VPĮ 41 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad susipažinti su informacija, susijusia su pasiūlymų nagrinėjimu, aiškinimu, vertinimu ir palyginimu, gali tiktai komisijos nariai ir perkančiosios organizacijos pakviesti ekspertai, Viešųjų pirkimų tarnybos atstovai, perkančiosios organizacijos vadovas, jo įgalioti asmenys, kiti asmenys ir institucijos, turinčios tokią teisę pagal Lietuvos Respublikos įstatymus, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu įgalioti Europos Sąjungos ar atskirų valstybių finansinę paramą administruojantys viešieji juridiniai asmenys. Tai baigtinis sąrašas asmenų, galinčių susipažinti su šia informacija, tuo tarpu tiekėjai nėra įtraukti į subjektų, galinčių susipažinti su tokio pobūdžio informacija, sąrašą.[215] Kartu atkreiptinas dėmesys į tai, kad perkančioji organizacija tiekėjams informaciją teikia vadovaudamasi VPĮ 31 straipsnio 2 dalimi, kuri taikoma, pavyzdžiui, kai pasiūlymai vertinami pagal ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijų, ir kur nustatyta, kad perkančioji organizacija, įvertinusi pasiūlymų techninius duomenis, patikrinimo ir įvertinimo rezultatus, privalo raštu pranešti visiems tiekėjams, kartu nurodyti antro vokų su pasiūlymais atplėšimo posėdžio laiką ir vietą. Visgi, tiekėjų galimai pažeistų teisių gynyba tam tikrais atvejais gali būti suvaržyta (pavyzdžiui, tiekėjui negalint susipažinti su detaliais ekspertų atliktais jų techninio pasiūlymo vertinimais dėl ekonominio naudingumo balų skyrimo ir pan.).

Pažymėtina, kad perkančioji organizacija privalo laikytis tiekėjų lygiateisiškumo, nediskriminavimo principų ir visiems tiekėjams taikyti tuos pačius vertinimo kriterijus, taikyti reikalavimus visiems tiekėjams vienodai, užtikrinti lygiateisišką ir nediskriminuojantį visų tiekėjų pasiūlymų vertinimą. Taigi, lygiateisiškumo ir nediskriminavimo principais vadovaujamasi aiškinant ir taikant visų VPĮ nuostatų turinį. Nė vienam ketinančiam dalyvauti ar dalyvaujančiam tiekėjui perkančioji organizacija negali suteikti pranašumo prieš kitus tiekėjus, kad jie atsidurtų nelygiavertėje padėtyje su kitais ar vienus tiekėjus diskriminuoti kitų atžvilgiu.

Pažymėtina, kad VPĮ projekto Nr. XIIP-3750 20 straipsnio 2 dalyje[216] detalizuojama, kokios informacijos negalima laikyti konfidencialia.

Kyla klausimas, ar, pavyzdžiui, tam tikros informacijos įslaptinimas įgyvendinant konfidencialumo reikalavimus sukuria palankesnę aplinką neskaidrumui ir konkurencijos paneigimui. Pažymėtina, kad ir konfidencialumo reikalavimų įgyvendinimo srityje būtina tam tikra pusiausvyra: tarp visuomenės intereso žinoti apie pirkimą ir rasti visą prieinamą informaciją apie vykdomas viešųjų pirkimų procedūras ir tiekėjo teisėto lūkesčio apsaugoti komercinę (gamybinę) paslaptį ir konfidencialiuosius pasiūlymų aspektus. Visgi tam tikrų duomenų atskleidimas, jei jis prieštarauja įstatymams, gali padaryti nuostolių teisėtiems tie-

215 „Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-2329/2013," http://www.infolex.lt/tp/775495.

216 Konfidencialia negalima laikyti informacijos: 1) jeigu tai pažeistų įstatymus, nustatančius informacijos atskleidimo ar teisės gauti informaciją reikalavimus, ir šių įstatymų įgyvendinamuosius teisės aktus; 2) jeigu tai pažeistų šio įstatymo 32 ir 56 straipsnių reikalavimus dėl paskelbimo apie sudarytą pirkimo sutartį, kandidatų ir dalyvių informavimo, įskaitant informaciją apie pasiūlyme nurodytą prekių, paslaugų ar darbų kainą, išskyrus jos sudedamąsias dalis; 3) pateiktos tiekėjų pašalinimo pagrindų nebuvimą ir atitiktį kvalifikacijos reikalavimams patvirtinančiuose dokumentuose, išskyrus informaciją, kurią atskleidus būtų pažeisti Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo reikalavimai.

kėjų interesams. Taigi, viešųjų pirkimų srityje ieškant bendro sprendimo visuomenės ir tiekėjų interesams suderinti pasiūlymo konfidencialumas ir viešumas sąveikauja tarpusavyje.

1.3.2. Proporcingumas, abipusis pripažinimas ir skaidrumas

Teismų praktikoje nurodoma, kad kiti viešųjų pirkimų principai laikytini išplaukiančiais iš lygiateisiškumo ir nediskriminavimo principų.[217] Nepakankamas skaidrumo ar proporcingumo lygis ar abipusio pripažinimo principo nesilaikymas gali reikšti tiekėjų lygiateisiškumo ir nediskriminavimo principų pažeidimą, nes taip nesudaromos vienodos sąlygos dalyvauti viešojo pirkimo procedūrose, o ESTT yra ne kartą pažymėjęs, kad lygiateisiškumo principas yra viešųjų pirkimų procedūrų reguliavimo pagrindas.[218] Dėl šių priežasčių proporcingumo, abipusio pripažinimo ir skaidrumo principai aptariami viename skyriuje.

Proporcingumo principo ištakos siejamos su Vokietijos teise, skiriami trys šio pricipo elementai: tinkamumo, būtinumo ir proporcingumo *stricto sensu*[219]. Remiantis proporcingumo principu, tam tikros priemonės neturi viršyti to, kas būtina tikslui pasiekti: turi būti nustatyti proporcingi konkurso sąlygų reikalavimai pirkimo objektui, negalima nustatyti tokių reikalavimų, kad tiekėjui sutarties vykdymas būtų neproporcingai suvaržytas ir panašiai. Perkančioji organizacija gali neproporcingai suvaržyti tiekėjų galimybes dalyvauti pirkime nustatydama neproporcingus pirkimo objekto kvalifikacinius ar kitus reikalavimus, nepagrįstai sujungdama kelis pirkimo objektus į vieną.

LAT yra konstatavęs, kad, nepaisant aplinkybės, jog perkančioji organizacija siekia teisėto, VPĮ ar kitų teisės aktų prasme leistino ir siektino tikslo, tačiau, jai pasirinkus netinkamas priemones, jos sprendimas nustatyti atitinkamas pirkimo sąlygas pripažintinas neteisėtu kaip prieštaraujantis proporcingumo principui, o tokia išvada darytina, *inter alia*, tada, kai nustatoma, kad perkančiosios organizacijos siekiamo tikslą buvo ir yra galima pasiekti mažiau tiekėjus varžančiomis priemonėmis. Taigi, pagal teismų praktiką proporcingumo principo turinį sudaro siekiamų tikslų ir jiems pasiekti pasirenkamų priemonių derinimas, o toks priemonių adekvatumo tikslams vertinimas turi būti grindžiamas tinkamumo ir reikalingumo kriterijais[220].

ESTT[221] sprendė, ar direktyvose nustatytas papildomų pasiūlymo atmetimo pagrindų sąrašas yra baigtinis, ar valstybės narės gali nustatyti papildomus pagrindus, ir pasisakė, kad valstybei narei netrukdoma nustatyti kitų neleidimo dalyvauti pagrindų, skirtų užtikrinti, kad vykdant viešojo pirkimo procedūras būtų laikomasi vienodo vertinimo ir skaidrumo principų, su sąlyga, kad tokios priemonės neviršija to, kas būtina šiam tikslui pasiekti.

---

217 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (I) Nr. AC-38-1," *Teismų praktika* 38 (2013).

218 *Ibid*.

219 Ingrida Danėlienė, „Proporcingumo principo taikymas administracinėje ir aplinkos teisėje," *Teisė* 72 (2009): 110–128.

220 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-533/2014," http://www.infolex.lt/tp/939878.

221 „Teisingumo Teismo 2009 m. gegužės 19 d. sprendimas byloje Nr. C-358/07," http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30dbc4d1a25129ae4490aa9ee7fa3101e217.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuLch50?doclang=LT&text=&pageIndex=0&part=1&mode=DOC&docid=78514&occ=first&dir=&cid=308194.

Vienoje iš bylų LAT[222] sprendė dėl neproporcingų ir perteklinių reikalavimų tiekėjams nustatymo. Byloje kilo klausimas, ar reikalavimas tiekėjams turėti pagal faktinę padėtį „atsarginį" statybos vadovą yra proporcingas bei objektyviai būtinas pirkimo objektui ir nusprendė, kad tokio pobūdžio reikalavimas nėra objektyviai suponuotas būtino poveikio siekiamam rezultatui, taigi tokia pirkimo sąlyga yra neproporcinga.

Perkančioji organizacija įgyvendindama diskrecijos teisę nustatyti reikalavimus tiekėjams yra įpareigojama įsitikinti, ar atitinkamų tikslų negalima pasiekti mažiau varžančiomis priemonėmis, užtikrinti tinkamą proporcingumo principo taikymą. Svarbu įsitikinti, kad, pavyzdžiui, perkančiosios organizacijos priimtas sprendimas atmesti tiekėjo pasiūlymą dėl formalaus netikslumo (klaidos) yra proporcingas.

Viešuosiuose pirkimuose **abipusio pripažinimo principas** glaudžiai susijęs su iš nediskriminavimo ir lygiateisiškumo principų kildinama **lygiaverčių standartų doktrina**, pagal kurią, siekiant išvengti konkretaus tiekėjo ar gamintojo protegavimo ir kitų dalyvių nelygiateisiškumo, perkančiajai organizacijai viešųjų pirkimų dokumentacijoje draudžiama nurodyti tikslius duomenis, apibūdinančius konkretų ir individualų pirkimo objektą[223]. Šis principas taip pat veikia užtikrinant konkurenciją. Abipusio pripažinimo principas viešųjų pirkimų kontekste suponuoja kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse išduotų dokumentų (patvirtinančių tiekėjų kvalifikaciją, liudijančių teikiamų prekių charakteristikų atitiktį konkurso reikalavimams ir kt.) pripažinimą ir tokių dokumentų pripažinimą prilygina nacionalinių institucijų išduotų dokumentų pripažinimui, todėl tiekėjai turi teisę pateikti kitoje valstybėje narėje išduotus dokumentus[224].

Pažymėtina, kad skaidrumo principas yra neatsiejamas nuo viešumo reikalavimų ir įsipareigojimų viešumui, todėl šis principas nagrinėjamas kartu aptariant viešumo reikalavimus. Mokslininkai pastebi, kad paradoksalu tai, jog visos Vyriausybės Lietuvoje pareiškimuose nurodė sieksiančios didesnio viešųjų pirkimų skaidrumo, viešumo; visos Vyriausybės teigė, kad jų veikimo laikotarpiu viešųjų pirkimų sistema buvo patobulinta, priimti sprendimai padidino šios srities skaidrumą, tačiau kiekviena Vyriausybė darbą pradėdavo nuo pareiškimo, kad situacija esanti bloga ir kad skaidrumo užtikrinimo veiksmai pradedami lyg ir nuo startinės pozicijos[225].

Skaidrumo ir viešumo reikalavimai iš esmės yra viešųjų pirkimų teisės aksiomos, įstatymų leidėjo tikslas pozityviąja teise sureguliuoti, kad perkančiosios organizacijos siektų skaidrumo ir viešumo. Kyla klausimas, ar perkančiosios organizacijos laikytųsi skaidrumo, viešumo, konkurencijos taisyklių, jei viešuosius pirkimus reguliuojantys teisės aktai neribotų perkančiųjų organizacijų diskrecijos.

Mokslininkai teigia, kad skaidrumo principas aktualiausias tiekėjams, siekiantiems sąžiningos kovos viešuosiuose pirkimuose, o perkančiosioms organizacijoms skaidrumo didinimas visada reiškia papildomus apsunkinimus, kurie viešųjų pirkimų procesą paverčia

222 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62-415/2016," http://www.infolex.lt/praktika/test/Default.aspx?id=20&item=doc&aktoid=1173467&nr=1&LoggedIn=1.

223 „Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo I–III skyrių komentaras", 2012, 44, http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Viesieji%20pirkimai/121030_VPI_I-III_skyri%C5%B3_komentaras_fn.pdf.

224 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-583/2008," http://www.infolex.lt/tp/92072.

225 Lastauskienė G. ir Rudauskienė R., *supra* note 6, p. 78.

ilgesnių ir sudėtingesnių procedūrų rinkiniu, dažnai dėl to atsiranda ir papildomų išlaidų, todėl skaidrumo reikalavimas turi būti įgyvendintas itin apdairiai, parenkant proporcingas priemones ir nesukuriant aštrios konfrontacijos su kitais principais[226].

Ch. Bovis[227] teigia, kad skaidrumas tarnauja viešųjų pirkimų atvirumui valstybėse narėse, todėl turi būti nustatytas aukštesnis atsakingumo laipsnis ir pašalinta potenciali tiesioginė diskriminacija nacionaliniu pagrindu. Tačiau, kaip teigia P. Trepter[228], nėra gairių, kurios leistų nustatyti, ar sutartimi bus suinteresuoti dalyviai iš kitų valstybių narių.

Vertinant istoriškai, matyti, kad jau 1985 m. Baltojoje knygoje[229] iš esmės akcentuojama svarba užtikrinti dar didesnį skaidrumą, o Žaliojoje knygoje[230] pažymima, kad viena iš būtinų viešųjų pirkimų skaidrumo sąlygų – jų atvėrimas konkurencijai. VPĮ skaidrumo principas įtvirtintas įgyvendinant ES direktyvas, greta kitų pagrindinių viešųjų pirkimų principų.

Skaidrumo reikalavimas kartu yra susijęs ir su racionaliu valstybės lėšų naudojimu, jo turi būti laikomasi visos procedūros metu: užtikrinant viešumą, nepaisant pirkimo vertės, garantuojant tikrą konkurenciją, vykdant įsipareigojimus ES, perkančiosioms organizacijoms turint pagrįstus pateisinimus dėl pirkimo būdo pasirinkimo. Taigi, viešųjų pirkimų procedūras atliekant skaidriai ir pagal įstatymo reikalavimus, bus racionaliai naudojamos lėšos ir pasiektas viešųjų pirkimų tikslas.

M. Paillet[231] teigia, kad skaidrumo sąvoka nėra teisinė, o veikiau susijusi su fizine būkle, todėl skaidrumo principo sampratą būtų sunku apibrėžti kaip konkretaus turinio teisinius įsipareigojimus ir tai nurodyti įstatyme.

Būtinumą įgyvendinti skaidrią viešųjų pirkimų sistemą akcentuoja ir S. Arrowsmith[232], teigdama, kad direktyvos riboja viešųjų pirkėjų diskreciją, reikalaujama laikytis konkurencijos taisyklių, t. y. paskelbimas apie viešųjų pirkimų konkursus viešai visiems tiekėjams, laikantis direktyvose nustatytų procedūrų, iš anksto atskleistų pasirinkimo ir sutarčių sudarymo kriterijus, taigi, diskriminacinės priemonės negali būti paslėptos po subjektyviomis sprendimų priėmimo priedangomis.

Skaidrumas nėra savitikslis, laikantis šio principo, įgyvendinamos kitos viešųjų pirkimų srities siekiamybės: konkurencija, informacijos sklaida ir viešumas. Skaidrumo principas ir konkurencijos užtikrinimas yra labai susijusios sampratos – skaidriai vykdant viešuosius pirkimus, užtikrinama ir konkurencija. Tą yra pažymėjęs ir LAT[233], pasisakydamas, kad skaidraus

226 Lastauskienė G. ir Rudauskienė R., *supra* note 6, p. 74.

227 Christopher H. Bovis, *supra* note 23, p. 36.

228 Peter Trepte, *supra* note 25, p. 25.

229 „Europos Komisijos Baltoji knyga „Completing the Internal Market: White Paper from the Commission to the European Council," COM(85) 310, http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com1985_0310_f_en.pdf.

230 „Europos Komisijos Žalioji knyga „Les marchés publics dans l'Union europpéenne:pistes de réflexions pour l'avenir," COM(96)0583, http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com-96-583_fr.pdf.

231 Michel Paillet, „De la loi Sapin au nouveau code pénal," *Les Petites Affiches* 110 (1995): 7.

232 Sue Arrowsmith ir Peter Kunzlik „Public procurement and horizontal policines in EC law: general principles," iš *Social and environmental policies in EC procurement law: new directives and new directions*, Sue Arrowsmith, Peter Kunzlik (Kembridžas: Cambridge University Press, 2009), 30.

233 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2009," http://www.infolex.lt/tp/130205.

viešojo pirkimo siekimas nėra savitikslis, jis padeda siekti kitų tikslų, visų pirma, – tiekėjų lygiateisiškumo. Skaidrumas yra vienas lemiančių veiksnių, kuriuo remiantis užtikrinama neiškraipyta tiekėjų tarpusavio konkurencija. Taigi, paskelbto viešojo pirkimo dokumentai negali būti aiškinami ar keičiami taip, kad keistųsi pagrindinių pirkimo sąlygų esmė.

Skaidrumo principas yra vienas iš pagrindinių ir svarbiausių viešųjų pirkimų teisės principų, glaudžiai susijęs ne tik su konkurencijos užtikrinimu, bet ir nediskriminavimo bei lygiateisiškumo principais. D. Soloveičikas pastebi, kad „skaidrumas nėra galutinis tikslas, tačiau priemonė, kuri gali būti panaudota siekiant daugelio viešojo pirkimo tikslų.“[234] Skaidrumo principas teisės doktrinoje dažniausiai siejamas su konkurencijos užtikrinimu, viešumu, korupcijos prevencija, taigi, galima kalbėti apie skaidrumą nustatant pirkimo sąlygas, vertinant tiekėjų pasiūlymus, vykdant pirkimo sutartį ir panašiai. Kaip teigia Ch. Bovis[235], skaidrumas kaip viešųjų pirkimų principas turi aiškų poveikį konkurencingai kainai.

ESTT[236] nurodė, kad skaidrumo principo, išplaukiančio iš tiekėjų lygiateisiškumo principo, pagrindinis tikslas yra garantuoti, kad bus pašalinta perkančiosios organizacijos protegavimo ir savavališkų veiksmų grėsmė. Taigi, reikia sukurti tokią sistemą, kuri užkirstų kelią nesąžiningai įtakai pirkimų procesuose, kad palankios sąlygos nebūtų sudaromos tik vienam tiekėjui, nes tokiu atveju iškraipoma konkurencija.

Skaidrumo principas užtikrinamas perkančiajai organizacijai laikantis **iš anksto paskelbtų** ir tiekėjams žinomų reikalavimų. Skelbiant apie viešuosius pirkimus viešai, tiekėjams užtikrinamos atviros galimybės varžytis dėl viešojo pirkimo sutarties sudarymo. Taigi, skaidrumo principas turi būti užtikrintas tiek rengiant skelbimą bei pirkimo dokumentus, tiek teikiant pasiūlymą bei nustatant laimėtoją, t. y. pasiūlymų vertinimo metu. Pavyzdžiui, tiekėjas, manantis, kad jo pasiūlymas vertinamas neskaidriai ar kad jis yra diskriminuojamas, gali ginčyti tam tikrus perkančiosios organizacijos nustatytus kriterijus.

LAT praktikoje[237] pažymėta, kad vienas iš skaidrumo viešuosiuose pirkimuose principo turinio elementų yra perkančiosios organizacijos viešųjų pirkimų teisės normų ir jos paskelbto viešojo pirkimo dokumentų sąlygų laikymasis. Pagal kasacinio teismo praktiką[238] tokie perkančiosios organizacijos veiksmai, kuriais ji priima ir vertina pirkimo sąlygų neatitinkantį tiekėjo pasiūlymą, ir, leidusi pakeisti pasiūlymą, vėliau jį pripažįsta laimėjusiu, pripažįstami neteisėtais dėl skaidrumo principo pažeidimo, nepaisant aplinkybės, kad šio tiekėjo pasiūlyta kaina yra mažiausia.

Rengiantis atlikti pirkimą, pirmiausiai nustatomi perkančiosios organizacijos poreikiai, vėliau pasirenkamas pirkimo būdas, didžiausias pasiekiamas atviro, riboto konkurso skaidrumas. Tačiau norint pasirinkti pavyzdžiui, pirkimo neskelbiamomis derybomis būdą, privaloma tenkinti objektyvias VPĮ ir direktyvose[239] nustatytas sąlygas.

---

234 Soloveičikas, D., *supra* note 46, p. 36.

235 Christopher H. Bovis, *EU Public procurement law* (Bodminas, Kornvalis: MPG Books Ltd, 2007), 67.

236 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2009,“ http://www.infolex.lt/tp/130205.

237 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-506/2015,“ http://www.infolex.lt/tp/141164?nr=1.

238 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2009,“ http://www.infolex.lt/tp/130205.

239 „Teisingumo Teismo 2000 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje Nr. C-324/98,“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-324/98.

Viešumas yra vienas pagrindinių viešojo intereso esmę atspindinčių kriterijų, siejamas su skaidrumu, tinkama informacijos sklaida tarp perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų, kitų viešųjų pirkimų subjektų. U. Trumpulis[240] yra išskyręs tokius literatūroje minimus pagrindinius viešumo principo esmės ir reikšmės aspektus administracinėje teisėje: a) valstybės valdymo institucijų priimami norminiai teisės aktai, susiję su piliečių teisėmis ir laisvėmis, negali būti taikomi, kol jie nėra viešai paskelbti; b) viešai skelbiami ir valstybinio valdymo institucijų veiklos rezultatai; c) visuomenė turi būti informuojama apie administracinius sprendimus. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo[241] 3 straipsnyje nurodyta – skaidrumo principas reiškia, kad viešojo administravimo subjekto veikla turi būti vieša, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus.

Pagrindiniai viešumo reikalavimai kyla iš viešųjų pirkimų politikos tikslų – atverti nacionalines rinkas konkurencijai iš kitų valstybių narių. Prie viešųjų pirkimų rinkų atvėrimo tarptautinei konkurencijai prisideda ir privalomi reikalavimai dėl viešo informacijos skelbimo (viešųjų pirkimų skelbimų ir kitos informacijos publikavimo) VPT tvarkomoje informacinėje sistemoje[242] (Lietuva), kitose ES valstybėse narėse veikiančiose sistemose ir kitur. Tokie valstybėse narėse veikiantys portalai tapo viešumo instrumentais. Nacionaliniu lygiu veikiančius portalus papildė viešumo organizavimas ES lygiu (Europos viešųjų pirkimų portalai).

Taigi, pakankamas viešumas yra viena iš skaidrumo garantijų. Viešumas reikalauja viešai skelbti apie planuojamus ir vykdomus pirkimus, taip pat pirkimo dokumentus pateikti visiems tiekėjams tokiu pačiu būdu, tiekėjus tinkamai informuoti apie pasiūlymo atmetimo priežastis (pateikiant konkrečius argumentus), preliminarius pasiūlymus ir kita. Viešumas nėra tik formalumas, jis užtikrina tam tikrą skaidrumo lygį, tačiau svarbus ir pirkimo dokumentų turinys, t. y. kad ir pirkimo dokumentai, ir perkančiosios organizacijos priimami sprendimai būtų priimti vadovaujantis VPĮ nuostatomis nepažeidžiant suteiktų diskrecijos ribų. Tiekėjai, nesutinkantys su perkančiosios organizacijos sprendimais, galėtų efektyviai ginti savo pažeistas teises įstatymų nustatyta tvarka.

Teigiama, kad didesnis viešumas paskatino didesnę organizacijų, vykdančių viešuosius pirkimus, atsakomybę ir savikontrolę, nes, palyginti su 2011 m., dvigubai sumažėjo viešųjų pirkimų pažeidimų[243].

Viešas paskelbimas suponuoja tiekėjų teisėtus lūkesčius, kad perkančioji organizacija suteikdama visiems tiekėjams galimybę pateikti savo paraiškas (pasiūlymus)[244] sudarys

240 Trumpulis, Ugnius. „Viešojo intereso kategorija administracinėje teisėje“, *supra* note 106.

241 Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas Nr. VIII-1234, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0BDFFD850A66/OCQvcNCBEt.

242 Viešųjų pirkimų portalų http://verslolink.lt/viesuju-pirkimu-portalai/.

243 „Lietuvos Respublikos Prezidentės pranešimas spaudai „Viešųjų pirkimų pažeidimų sumažėjo dvigubai,“ žiūrėta 2014-01-30, https://www.lrp.lt/lt/spaudos-centras/pranesimai-spaudai/viesuju-pirkimu-pazeidimu-sumazejo-dvigubai/18599.

244 Skaidrumo principas viešojo pirkimo paskelbimo kontekste suponuoja ir tiekėjų teisėtus lūkesčius, kad perkančioji organizacija tiekėjams suteiks lygias galimybes sudaryti viešojo pirkimo sutartį, t. y. nustatys objektyvius ir nediskriminuojančius viešojo pirkimo konkurso kriterijus („Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo I–III skyrių komentaras,“ 2012, 44, http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Viesieji%20pirkimai/121030_VPI_I-III_skyri%C5%B3_komentaras_fn.pdf).

jiems vienodas sąlygas konkuruoti tarpusavyje (galimybių viešumą). Atkreiptinas dėmesys, kad pareiga užtikrinti skaidrumą tenka perkančiajai organizacijai.

VPĮ reguliuojami įvairūs perkančiosioms organizacijoms taikytini viešųjų pirkimų skelbimo reikalavimai, terminai ir kiti privalomi veiksmai[245].

Viešumo taisyklių taikymas nukreiptas į tai, kad visos viešojo pirkimo procedūros yra viešos, informacija apie pirkimus Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje ir perkančiosios organizacijos svetainėje, jei tokia yra, skelbiama viešai (teisės aktų nustatyta tvarka skelbiamos suvestinės apie metų pirkimų planus, techninių specifikacijų projektai, laimėjusių dalyvių pasiūlymai, sudarytos pirkimo sutartys ir jų pakeitimai, pirkimo sutarties neįvykdę ar netinkamai ją įvykdę tiekėjai). Taigi, visuomenei ir tiekėjams tokia informacija apie planuojamus viešuosius pirkimus, jų eigą, sudarytas sutartis ir jų pakeitimus yra viešai prieinama, tačiau perkančiosioms organizacijoms toks viešinimas sukuria papildomą administracinę naštą.

VPT, 2015 m. atlikusi tyrimą, nustatė, kad 828 perkančiosios organizacijos nepateikė 4 172 pirkimų procedūrų ataskaitų. VPT nuomone, tokiu atveju, jei ataskaitos nepateikiamos, nėra aiškus pirkimo procedūrų pabaigos rezultatas, todėl neaišku, ar buvo užtikrinti viešųjų pirkimų skaidrumo, atvirumo ir lygiateisiškumo principai[246]. Taigi, reikėtų kalbėti apie perkančiųjų organizacijų vadovų ir (ar) atsakingų asmenų atsakomybę už įstatymo reikalavimų nevykdymą.

Viešumas sudaro prielaidą, kad bus laikomasi viešuosius pirkimus reguliuojančiuose teisės aktuose nurodytų terminų, pirkimo būdai bus pasirenkami remiantis įstatymų normomis, taip pat bus laikomasi terminų, taikomų ginčų sprendimų procedūrose. VPT direktoriaus 2015 m. gruodžio 31 įsakymu Nr. 1S-222 „Dėl Informacijos viešinimo Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje tvarkos aprašo patvirtinimo“ patvirtinta informacijos viešinimo tvarka.[247].

Elektroninių priemonių naudojimas leidžia didinti viešųjų pirkimų efektyvumą siekiant paskatinti platesnę konkurenciją, trumpinant pirkimams skiriamą laiką, didinant

245 *Viešųjų pirkimų skelbimas*. Apie numatomus prekių ir paslaugų pirkimus perkančioji organizacija privalo iš anksto paskelbti tik prasidėjus finansiniams metams, o apie numatomus darbų pirkimus – iš karto priėmus sprendimą (VPĮ 22 str.).
Pirkimo procedūrų ataskaita pildoma Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje Viešųjų pirkimų tarnybos nustatyta tvarka ir terminais ir baigiama pildyti ne vėliau kaip per 5 darbo dienas pasibaigus pirkimui (VPĮ 19 str.).
Pasiūlymo bei sutarčių išviešinimas. Perkančioji organizacija laimėjusio dalyvio pasiūlymą, sudarytą pirkimo sutartį ir pirkimo sutarties sąlygų pakeitimus, išskyrus informaciją, kurios atskleidimas prieštarautų teisės aktams arba teisėtiems tiekėjų komerciniams interesams arba trukdytų laisvai konkuruoti tarpusavyje, ne vėliau kaip per 10 dienų nuo pirkimo sutarties sudarymo ar jos sąlygų pakeitimo turi paskelbti Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje (VPĮ 18 str. 11 d.).
Apie sudarytą (nesudarytą sutartį) reikia paskelbti per 48 dienas (22 str. 3 d., 74 str., 86 str. 4 d.); įvykdytos ar nutrauktos pirkimo sutarties (preliminariosios sutarties) ataskaitą – ne vėliau kaip per 14 dienų, įvykdžius ar nutraukus pirkimo sutartį (preliminariąją sutartį) (19 str. 5 d.).

246 „Viešųjų pirkimų tarnybos pranešimas spaudai „828 perkančiosios organizacijos nepateikė 4172 pirkimų procedūrų ataskaitų,“ žiūrėta 2014-03-02, http://old.vpt.lt/rtmp8/dtd/?nid=1221469869&module=news&lan=LT.

247 Informacijos viešinimo Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje tvarkos aprašas, patvirtintas Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2015 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. 1S-222 „Dėl Informacijos viešinimo Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje tvarkos aprašo patvirtinimo,“ https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/54d37da0b3bf11e598c4c7724bda031b.

skaidrumą ir nediskriminuojant tiekėjų geografiškai. Elektroninių priemonių įdiegimas ir plėtra yra taip pat priemonė, kurią įgyvendinant skaidrumo principo reikalavimai itin svarbūs asmenims, norintiems parduoti savo prekes (darbus ir paslaugas), dera su perkančiųjų organizacijų noru greitai ir be didelių apsunkinimų įsigyti norimus produktus ekonomiškiausiomis sąlygomis[248]. Pažymėtina, kad vykdant viešųjų pirkimų procedūras reikalingas aukštesnis saugumo lygis, tačiau viešojoje erdvėje buvo pasirodę abejonių dėl CVP IS nesaugumo[249], o tai sudarė prielaidą abejoti viešųjų pirkimų skaidrumu.

Teismų praktikoje taip pat buvo kvestionuojamas ir techninių priemonių veikimo tinkamumas, tačiau argumentai, kad CVP IS nėra pritaikyta tam tikrai plačiai prieinamai operacinei sistemai ir diskriminuoja tiekėjus, teismo nebuvo pripažinti pagrįstais (kita vertus, galimas ir šiek tiek kitoks vertinimas – būtent teismai atsakomybę už sugebėjimą naudotis techninėmis priemonėmis perkėlė pačioms perkančiosioms organizacijoms, nes teoriškai galėjo būti suformuota ir kita praktika, didesnę atsakomybę suteikianti valstybei)[250]. Taigi, elektroninių pirkimų įgyvendinimas – tam tikras iššūkis tiek perkančiosioms organizacijoms, tiek tiekėjams ir teismams.

Taigi, perkančioji organizacija neturi absoliučių teisių tiek nustatydama pirkimo sąlygas, tiek vertindama pirkimų pasiūlymus, tiek vykdydama kitas VPĮ nuostatas. Pirmiausia, viešųjų pirkimų principai ir viešųjų pirkimų tikslai riboja perkančiųjų organizacijų diskreciją, taip siekiant užtikrinti skirtingų interesų pusiausvyrą viešuosiuose pirkimuose. VPĮ principai aiškintini ir taikytini taip, kad būtų užtikrinamas tiek viešasis interesas, tiek teisėti tiekėjų lūkesčiai. Viešųjų pirkimų principų laikymasis garantuoja, kad bus pasiekti atliekamo viešo konkurso tikslai ir bus išvengta galimų nesąžiningos konkurencijos prielaidų viešo konkurso procedūroje, taigi, jų laikymasis ir tinkamas taikymas nėra tik besąlyginė perkančiųjų organizacijų pareiga laikytis VPĮ 3 straipsnio nuostatų, bet ir viešųjų pirkimų tikslų pasiekimo garantas[251].

Pažymėtina, kad viešųjų pirkimų principų ir kitų VPĮ nuostatų pažeidimai sukelia konkrečias teisines pasekmes. Teismai turi spręsti dėl: viešojo pirkimo sandorio negaliojimo[252], žalos atlyginimo, restitucijos taikymo (netaikymo) ir pan. Todėl itin svarbus VPĮ numatytų normų taikymas, ypač viešųjų pirkimų principų, kurių turinys VPĮ konkrečiai neapibrėžtas. Tinkamas minėtų nuostatų taikymas svarbus tiek viešojo intereso, tiek ir tiekėjų teisėtų

248 Lastauskienė G. ir Rudauskienė R., *supra* note 6, p. 74.

249 „Kur galima neteisėtai įsigyti slaptą informaciją apie viešuosius pirkimus?," žiūrėta 2016-02-05, http://www.alfa.lt/straipsnis/15057834/kur-galima-neteisetai-isigyti-slapta-informacija-apie-viesuosius-pirkimus.

250 Lastauskienė, G. ir Rudauskienė, R., *op. cit*., p. 79.

251 „Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. vasario 15 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-1052/2012," http://www.infolex.lt/tp/365702?nr=1.

252 Dėl imperatyviųjų teisės normų pažeidimo ir jų reikšmės teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į kasacinio teismo praktiką, kurioje nuosekliai pabrėžiama, kad sandorių negaliojimo instituto paskirtis – siekti, kad civiliniuose santykiuose būtų užtikrintas teisėtumas, kartu nepažeisti šių santykių stabilumo ir teisinio tikrumo įgytų civilinių teisių atžvilgiu; Civilinio kodekso 1.80 straipsnio 1 daliai taikyti būtina konstatuoti dviejų sąlygų visetą: kad teisės norma yra imperatyvi ir kad šios normos pažeidimo pasekmė yra sandorio negaliojimas; sprendžiant dėl abiejų šių sąlygų esminę reikšmę turi ne lingvistinė normos išraiška, o interesas, kurio apsaugą ji užtikrina; imperatyvioji teisės norma Civilinio kodekso 1.80 straipsnio prasme yra tokia, kuria siekiama apsaugoti visos visuomenės interesus, viešąją tvarką, todėl aiškinantis normos imperatyvumą turi būti nustatyta, ar egzistuoja viešasis interesas, kuriam užtikrinti ji skirta („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-534/2014," http://www.infolex.lt/tp/939842?nr=1).

lūkesčių užtikrinimo prasme, kadangi pagrindinis tiekėjo lūkestis yra dalyvauti viešajame pirkime ir jį laimėti, sudaryti viešojo pirkimo sutartį, o jam įrodžius, kad perkančioji organizacija pažeidė jo teises, turi būti atlyginti nuostoliai. Tačiau tuo atveju, kai, pavyzdžiui, sutartis jau būna įvykdyta, pažeistų tiekėjų teisių gynybos mechanizmai tampa sudėtingi ir neatkuria pažeistų tiekėjų teisių varžymosi teisėtumo.

Viešųjų pirkimų principų pažeidimo nustatymas sudaro pagrindą teismui pripažinti tokius perkančiosios organizacijos veiksmus neteisėtais ir sukelia neigiamas pasekmes viešajam interesui (pareiga atlyginti žalą tiekėjui, neskaidriai ir neefektyviai panaudotos lėšos), taip pat tiekėjui (gali būti nesudarytos sąlygos pakartotinai skaidriai varžytis dėl viešojo pirkimo sutarties sudarymo).

Taigi viešųjų pirkimų principai yra vienas su kitu glaudžiai susiję, vienas kitą papildantys ir kartu persipinantys su viešųjų pirkimų tikslais. Skaidrumo sampratą ar kitus viešųjų pirkimų principus būtų sunku apibrėžti kaip konkretaus turinio teisinius įsipareigojimus ir tai nustatyti įstatyme. Nors viešųjų pirkimų principų turinio įstatyme apibrėžti neįmanoma, tačiau rengiant šią disertaciją atliktas tyrimas leido išskirti tam tikrus viešųjų pirkimų principų požymius. Kaip matyti, viešųjų pirkimų principai viešuosiuose pirkimuose pasireiškia įvairiais aspektais visose viešojo pirkimo procedūros stadijose, pavyzdžiui, nustatant viešojo pirkimo sąlygas, taip pat iki pasiūlymų pateikimo momento, vertinant tiekėjų gautus pasiūlymus bei sudarant ir vykdant viešojo pirkimo sutartį. Taigi tiek viešųjų pirkimų principai, tiek viešųjų pirkimų tikslai riboja perkančiųjų organizacijų diskreciją ir jų turi būti laikomasi visų viešųjų pirkimų procedūrų metu, užtikrinant perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų teises bei pareigas ir siekiant efektyvių, skaidrių ir konkurencingų procedūrų.

1.4. Interesų konfliktų valdymo būtinumas

Diskrecijos teisės ribojimas, susijęs su perkančiąja organizacija, sietinas su reikalavimu, kad perkančiosios organizacijos priimtų sprendimus vadovaudamosi viešaisiais interesais, t. y. kad jų priimami sprendimai nebūtų veikiami privačių interesų. Perkančiosios organizacijos turi užtikrinti, kad interesų konfliktų organizuojant viešuosius pirkimus būtų išvengta, taigi, jos turi būti ne tik rūpestingos, bet tam tikrais atvejais ir aktyvios, kad tokių situacijų nepasitaikytų. Viešojo pirkimo procesas, veikiamas interesų konfliktų, nesąžiningų viešuosius pirkimus atliekančių asmenų veiksmų, negali pasiekti viešųjų pirkimų tikslų. Taigi toks perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės ribojimas siejamas su viešuoju interesu bei skaidrumo siekiu viešųjų pirkimų procedūrų metu.

Teisinėje literatūroje išskiriami interesai, kurie gali paveikti pirkimų procesą: pirma, *asmeniniai* viešuosius pirkimus vykdančių ar galinčių turėti įtakos kitų pirkimams asmenų interesai; tai apima atvejus, kai viešojo pirkimo sutartys sudaromos su įmonėmis, kurios siūlo kyšį (paperka) viešuosius pirkimus vykdančius asmenis, kai pirkimus vykdantys asmenys yra susiję su įmonėmis draugystės ar asmeniniais saitais; antra, *politiniai ar sektoriniai interesai* – viešojo pirkimo sutartys sudaromos su įmonėmis, norinčiomis sumokėti „dėkingumo mokestį“ vadovaujančiai politinei partijai, arba įmonėms, kurioms vadovauja politikų rėmėjai; trečia, *pramoniniai (industriniai) interesai* – tiekėjai kooperuojasi, siekdami rinkoje užtikrinti aukštas kainas, teikdami klaidingą informaciją ar nesąžiningas pre-

tenzijas, t. y. tam tikrą „sąmokslišką pasiūlymą“[253]. Kaip matyti, literatūroje apibrėžiama plati interesų, galinčių paveikti pirkimų procesą, samprata. Taigi, pirkimų procesas gali būti paveiktas ne tik viešuosius pirkimus vykdančių asmenų asmeninio suinteresuotumo, tačiau ir asmenų galinčių turėti įtakos pirkimo procesui interesų. Be to, pirkimo procesą gali paveikti ir tiekėjų susitarimai. Manytina, kad pastarųjų dviejų interesų (politinių ar industrinių) buvimą įrodyti itin sudėtinga, todėl dažnai jie lieka neatskleisti.

Kaip matyti, viešuosiuose pirkimuose susiduria įvairūs interesai, galimos įvairios interesų konfliktų situacijos, kurių baigtinį sąrašą būtų sudėtinga nustatyti. Kartu pažymėtina, kad interesų konfliktai galimi ne tik iš perkančiosios organizacijos, tačiau ir iš tiekėjų pusės, t. y. tarp tiekėjų. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos verslo konfederacijos iniciatyva yra parengtas Tiekėjų etikos kodeksas viešuosiuose pirkimuose[254], kurio tikslas nustatyti etiško tiekėjų elgesio ribas, kad etiškas elgesys dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose taptų standartu, pavyzdžiui, nesitarti su kitais tiekėjais dėl kainų nustatymo ar dalyvavimo / nedalyvavimo pirkimo procedūrose; nebandyti paveikti perkančios organizacijos atstovų; nevilkinti pirkimo procedūrų; nesitarti su perkančiąja organizacija dėl pasiūlymų vertinimo ir kitų pirkimo metu priimamų spendimų; neslėpti nuo kitų tiekėjų tokios informacijos, kuri nėra komerciškai jautri; nesiūlyti akivaizdžiai per mažos kainos; tinkamai vykdyti sutartį ir panašiai.

Teigiama, kad vietinių tarnautojų ir vietinių tiekėjų ryšys paprastai yra glaudus: jie yra linkę turėti tokį patį arba panašų nacionalinį kultūrinį etnosą, taigi esant tokiai situacijai vystomi santykiai gali turėti įtakos tarnautojų karjeros ateities pokyčiams[255] (pvz., įsidarbinant, konsultavimo arba reguliavimo vaidmuo).

Viešojoje erdvėje pasitaiko nuomonių, kad viešųjų pirkimų srityje esama nepotizmo, favoritizmo, savivaliavimo apraiškų, tačiau tai ne visada lengva įrodyti, nes dalyvavimas organizuojant viešuosius pirkimus gali būti netiesioginis. Teigiama, kad nepotiniai santykiai Lietuvoje aptariami kaip viešųjų ir privačių interesų konfliktas ir grėsmė korupcijai kilti darbo santykiuose, viešuosiuose pirkimuose ir kt.[256], kitaip tariant, pavojus, kad viešieji resursai gali būti panaudoti privatiems, giminiškumu pagrįstiems socialinio tinklo interesams.

Taigi, visi viešųjų pirkimų subjektai turi būti nepriklausomi nuo politinių, ekonominių ar kitų veiksnių. Interesų konfliktai valstybinėje tarnyboje siejami su tuo, kad valstybės pareigūnas užuot kėlęs pasitikėjimą valdžios institucijomis ir atstovavęs viešiesiems interesams, vykdydamas savo pareigas bando siekti asmeninės naudos. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo[257] 3 straipsnyje nurodyta, kad viešojo administravimo subjektai savo veikloje vadovaujasi šiais principais: *įstatymo viršenybės* (šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektų įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą turi būti

253 Sue Arrowsmith, John Linarelli ir Don Wallace, *supra* note 24, p. 33.

254 „Tiekėjų etikos kodeksas viešuosiuose pirkimuose,“ http://www.lvk.lt/lt/tiekeju-etikos-kodeksas-viesuosiuose-pirkimuose.

255 Sue Arrowsmith ir Keith Hartley, *Public Procurement I & II* (The International Library of Critical Writings in Economics: 2002), 123.

256 Loreta Petrauskaitė ir Jolita Vveinhardt, „Nepotizmo prevencija Lietuvos privataus sektoriaus organizacijose: teorinės gairės,“ *Organizacijų Vadyba: Sisteminiai Tyrimai* 69 (2014): 140.

257 Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas Nr. VIII-1234, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0BDFFD850A66/OCQvcNCBEt.

nustatyti teisės aktuose, o veikla turi atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus; administraciniai aktai, susiję su asmenų teisių ir pareigų įgyvendinimu, visais atvejais turi būti pagrįsti įstatymais); *objektyvumo* (šis principas reiškia, kad administracinio sprendimo priėmimas ir kiti oficialūs viešojo administravimo subjekto veiksmai turi būti nešališki ir objektyvūs, tačiau šios nuostatos taikomos tik viešąjį administravimą vykdančių subjektų veiklai). Valstybės tarnautojų etikos taisyklių[258] 6 punkte nustatyta, kad vadovaudamasis nešališkumo principu valstybės tarnautojas privalo: būti objektyvus ir neturėti asmeninio išankstinio nusistatymo priimdamas sprendimus; elgtis nešališkai, skirti tinkamą dėmesį žmonių teisėms vykdydamas savo pareigas; elgtis teisėtai ir savo įgaliojimus naudoti nešališkai priimdamas sprendimus; nesinaudoti kitų žmonių klaidomis ar nežinojimu; išklausyti ir pateikti tokią informaciją, kuri padėtų asmeniui priimti tinkamiausią sprendimą. Teisės aktuose itin pabrėžiamas valstybės tarnyboje dirbančių asmenų sąžiningumas, jų veiksmų teisėtumas, viešojo intereso viršenybės principas. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatyme[259] nurodyta, kad siekiama suderinti valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų privačius ir visuomenės viešuosius interesus, užtikrinti, kad priimant sprendimus pirmenybė būtų teikiama viešiesiems interesams, įtvirtinti priimamų sprendimų nešališkumą ir užkirsti kelią atsirasti bei plisti korupcijai valstybinėje tarnyboje. Konstitucinis Teismas 1999 m. gegužės 11 d. nutarime[260] nurodė, kad teisinėje sistemoje turi būti įtvirtinta galimybė pašalinti iš pareigų valstybės pareigūnus, kurie pažeidžia įstatymus, asmeninius ar grupinius interesus iškelia virš visuomenės interesų, savo veiksmais diskredituoja valstybės valdžią.

Teigiamai vertintina galimybė valstybės tarnyboje dirbantiems asmenims interneto svetainėje http://www.vtek.lt/patarejas/ pasitikrinti, ar valstybės tarnyboje dirbantis asmuo gali priimti dovanas, atstovauti kitiems asmenims, dalyvauti sprendžiant tam tikrus klausimus.

Apibendrinant reikia pasakyti, kad interesų konflikto situacijų svarbu vengti ne tik viešųjų pirkimų srityje, bet ir vykdant pareigas valstybinėje tarnyboje apskritai. Įtakos viešųjų pirkimų procesui gali turėti įvairūs interesai ir veiksniai, todėl viešuosius pirkimus vykdantys asmenys pirmiausia turėtų atskleisti savo interesus, t. y. juos deklaruoti ir prireikus nusišalinti nuo sprendimų vykdant viešojo pirkimo procedūras.

Interesų konfliktas gali iškilti įvairiuose viešojo pirkimo etapuose (rengiant konkurso sąlygas, vertinant pasiūlymus, sudarant viešojo pirkimo sutartį ir pan.), pavyzdžiui, jei su viešaisiais pirkimais susiję asmenys yra veikiami privačių interesų. Iš esmės aiškesnės yra tos situacijos, kai viešojo pirkimo procese tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvaujantys asmenys turi tam tikrą finansinį ar kitokį ryšį su tiekėju, todėl jam turi būti draudžiama dalyvauti rengiant pirkimo dokumentus, taip pat pirkimo procedūrose, priimti dovanas, kitas paslaugas ir panašiai, nei tos situacijos, kuriose suinteresuotumas netiesioginis, tam tikra prasme „paslėptas“.

258 Valstybės tarnautojų etikos taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 968 „Dėl Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklių patvirtinimo,“ http://www.infolex.lt/ta/100249?nr=1.

259 Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas Nr. VIII-371, http://www.infolex.lt/ta/74651?ref=5&nr=1.

260 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas byloje Nr.3/99-5/99, http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta357/content.

Galima išskirti šias viešųjų pirkimų procese tiesiogiai ar netiesiogiai (galinčius daryti poveikį procedūros rezultatams) dalyvaujančių asmenų grupes, galinčias susidurti su interesų konfliktu: 1) perkančiosios organizacijos ar jos vardu veikiančio pagalbinės pirkimų veiklos paslaugų teikėjo darbuotojai, komisijos nariai ar ekspertai, konsultantai ir panašiai; 2) viešųjų pirkimų kontrolę vykdantys asmenys (priežiūros (kontrolės) tarnybų darbuotojai ir pan.); 3) asmenys, dalyvaujantys pirkimo procedūroje stebėtojo teisėmis ar kiti asmenys, galintys daryti įtaką pirkimų rezultatams ir turintys tiesioginį ar netiesioginį suinteresuotumą.

Taigi, net ir nedalyvaudami pirkimo procedūroje asmenys gali būti suinteresuoti, o tai gali daryti neigiamą įtaką priimamų sprendimų nešališkumui ir nepriklausomumui. Kaip matyti, interesų konfliktas gali kilti ne tik tarp perkančiosios organizacijos ar jos vardu veikiančio pagalbinės pirkimų veiklos paslaugų teikėjo darbuotojų, komisijos narių ar ekspertų, tačiau, pavyzdžiui, ir tarp privačių konsultantų. Juk greičiausiai galima tokia situacija, kai konsultantas padeda perkančiajai organizacijai rengti pirkimo specifikacijas, o vėliau įsidarbina tiekėjo įmonėje, kuri dalyvauja konkurse. Tiesa, kiekvienas interesų konflikto atvejis yra individualus, o aplinkybės labai įvairios, todėl svarbiausia tinkamai identifikuoti interesų konflikto situaciją ir ją suvaldyti, todėl teisiniame reguliavime turėtų būti numatyta aiški interesų konfliktų samprata.

Pavyzdžiui, sutarčių sudarymo procedūrų komisijai vykdant išorės veiksmus praktiniame vadove[261], skirtame įgyvendinti finansinę pagalbą trečiosioms šalims, interesų konflikto samprata apibūdina, kad interesų konfliktas kyla tais atvejais, kai dėl priežasčių, susijusių su šeima, emociniu gyvenimu, politine arba pilietine priklausomybe, ekonominiais interesais arba kitais su nauda iš Europos Sąjungos finansuojamų programų susijusiais bendrais interesais, kyla pavojus, kad perkančioji organizacija nebegalės nešališkai ir objektyviai vykdyti savo funkcijų arba vykstant sutarties skyrimo procedūrai ar vykdant sutartį bus nevienodai vertinami kandidatai, konkurso dalyviai ar pareiškėjai. Interesų konflikto pavojus kyla, kai pavyzdžiui, procedūroje (vertinimo komitete, perkančiojoje organizacijoje ir t. t.) dalyvaujantis asmuo gali suteikti sau ar kitam asmeniui tiesioginį ar netiesioginį pranašumą ir taip padaryti įtaką procedūros rezultatui; kai ekspertas ar bendrovė [turi] galimybę gauti viešai neatskleistos informacijos ir dėl to per vėlesnes ar susijusias procedūras atsiranda nesąžininga konkurencija.[262]

Viešuosius pirkimus vykdantys asmenys ar kiti su viešaisiais pirkimais susiję asmenys (kaip minėta, perkančiosios organizacijos ar jos vardu veikiantys pagalbinės pirkimų vei-

261 „Teisingumo Teismo 2015 m. spalio 13 d. sprendimas byloje T-403/12," http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:62012TJ0403.

262 Pavyzdžiui, kiekviena bendrovė ar kiekvienas ekspertas, dalyvaujantis rengiant projektą (pavyzdžiui, technines užduotis), turi būti apskritai pašalinti iš konkursų, rengiamų remiantis tais parengtais dokumentais, nebent [jie] perkančiajai organizacijai įrodo, kad [jų] dalyvavimas ankstesniuose konkurso etapuose nėra nesąžiningos konkurencijos veiksmas. Kandidatai, konkurso dalyviai ar pareiškėjai, patekę į interesų konfliktą vykstant sutarties skyrimo arba dotacijos skyrimo procedūrai, turi būti pašalinti iš minėtos procedūros. Pašalinimo pagrindai kiekvienu atveju turi būti analizuojami atskirai. Pagal nusistovėjusią Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktiką pašalinimas turi būti grindžiamas tuo, kad egzistuoja realus interesų konflikto pavojus, paremtas konkrečiomis atitinkamos bylos aplinkybėmis. Dėl automatinio pašalinimo kandidatas, konkurso dalyvis ar pareiškėjas netenka teisės pateikti įrodymų, kuriais remiantis būtų galima pašalinti bet kokį įtarimą dėl interesų konflikto („Teisingumo Teismo 2015 m. spalio 13 d. sprendimas byloje T-403/12," http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:62012TJ0403).

klos paslaugų teikėjo darbuotojai, komisijos nariai ar ekspertai, visuomenės atstovai, dalyvaujantys pirkimo procedūroje, kontrolės funkcijas atliekantys ekspertai ir pan.) atlikdami savo funkcijas turi tarnauti viešiesiems interesams, iš jų reikalaujama sąžiningumo, objektyvumo ir nešališkumo. Todėl labai svarbu tinkamai identifikuoti potencialaus ar faktinio interesų konflikto atvejus viešųjų pirkimų srityje, taip pat imtis reikiamų priemonių jiems išvengti, nustatyti ir pašalinti.

Doktrinoje teigiama, kad teisinis interesų konfliktų reguliavimas padeda užkirsti kelią faktinei korupcinei praktikai ir padeda išlaikyti pasitikėjimą valdžia pašalinant bet kokius korupcijos pasireiškimo atvejus. Galimos situacijos, kai pareigūnai yra suinteresuoti tam tikromis saugumo ar aplinkosaugos priemonėmis, taikomomis įmonėms, kurių atžvilgiu jie turi tam tikrą interesą.[263] Verta paminėti Niujorko miesto etikos politikos nuostatas, nustatančias iš esmės keturias pagrindines taisykles, kurios reguliuoja pareigūnų elgesį viešųjų pirkimų metu ir kurių aktualumas neabejotinas: 1) visada skatinti konkurenciją, gaunant geriausią pirkimų vertę ir užkertant kelią favoritizmui; 2) nepriimti jokių dovanų, paslaugų iš tiekėjų ar būsimų tiekėjų ir viešąjį interesą iškelti aukščiau savo interesų; 3) nenaudoti konfidencialios informacijos, gautos vykdant pareigas; 4) apie nustatytus korupcijos ar neetiškos praktikos atvejus pranešti pareigūnams.[264] Teigiamai vertinami būtų konkrečiose perkančiose organizacijoje priimami etikos kodeksai – specialūs teisės aktai, reguliuojantys etikos klausimus organizacijose, pavyzdžiui, AB „Lietuvos geležinkeliai" galioja darbuotojų etikos kodeksas, tačiau jo nuostatos nėra viešai pateikiamos. Tokius teisės aktus rekomenduotina priimti kiekvienoje perkančiojoje organizacijoje.

Direktyvoje 2014/24/ES valstybės narės įpareigojamos imtis reikiamų priemonių, kad būtų užkertamas kelias interesų konfliktams. Direktyvos 2014/24/ES ir Direktyvos 2014/25/ES 24 straipsnyje nurodyta, kad interesų konfliktų koncepcija turi apimti visus atvejus, kai perkančiosios organizacijos darbuotojai arba perkančiosios organizacijos vardu veikiančio pirkimo paslaugų teikėjo darbuotojai, kurie dalyvauja vykdant pirkimo procedūrą arba gali padaryti poveikį tos procedūros rezultatams, turi tiesioginį arba netiesioginį finansinį, ekonominį ar kitokį asmeninį suinteresuotumą, kuris galėtų būti laikomas kenkiančiu jų nešališkumui ir nepriklausomumui vykstant pirkimo procedūrai.

Taigi, interesų konfliktai viešuosiuose pirkimuose suprantami kaip tam tikros situacijos, kai viešųjų pirkimų procese dalyvaujantys asmenys (arba asmenys, galintys turėti įtakos tos procedūros rezultatams), atlikdami savo pareigas viešuosiuose pirkimuose turi *tiesioginį arba netiesioginį finansinį, ekonominį ar kitokį asmeninį suinteresuotumą*, kuris galėtų būti laikomas kenkiančiu jų nešališkumui ir nepriklausomumui vykstant pirkimo procedūrai.

Teigiamai vertintina, kad VPĮ projekte Nr. XIIP-3750 pateikiama interesų konflikto sąvoka ir numatoma, kad pirkimuose kylantiems interesų konfliktams priskiriami atvejai, kai perkančiosios organizacijos ar pagalbinės pirkimų veiklos paslaugų teikėjo darbuotojai, komisijos nariai ar ekspertai, stebėtojai, dalyvaujantys pirkimo procedūroje ar galintys daryti įtaką jos rezultatams, turi tiesioginį ar netiesioginį finansinį, ekonominį ar kitokio pobūdžio asmeninį suinteresuotumą, galintį pakenkti jų nešališkumui ir nepriklausomumui pirkimo metu. Taip pat numatyta, kad pirkimo procedūrose dalyvautų ar su pirkimu

263 Sue Arrowsmith, John Linarelli ir Don Wallace, *supra* note 24, p. 39.

264 *Ibid*., p. 44.

susijusius sprendimus priimtų asmenys, kurie prieš tai pasirašė konfidencialumo pasižadėjimą ir nešališkumo deklaraciją.

Viešojo pirkimo komisijos sudarymo ir jos veiklos organizavimo rekomendacijose[265] nustatytos nešališkumo deklaracijos ir konfidencialumo formos, t. y. iš dalies nurodyti nešališkumo nustatymo kriterijai (pavyzdžiui, viešojo pirkimo komisijos pirmininkas, narys ar ekspertas pasižada objektyviai, dalykiškai, be išankstinio nusistatymo, vadovaudamasis visų tiekėjų lygiateisiškumo, nediskriminavimo, proporcingumo, abipusio pripažinimo ir skaidrumo principais, atlikti pareigas; paaiškėjus, kad pirkimo procedūrose kaip tiekėjas dalyvauja kaip nors su jais susijęs asmuo ar susiklosčius bet kokioms panašioms situacijos, kai gali kilti interesų konfliktas, jie turi nedelsdami raštu pranešti apie tai paskyrusios perkančiosios organizacijos vadovui ir nusišalinti). Pažymėtina, kad VPĮ projekto Nr. 16-9567 21 straipsnyje nurodyta, kad perkančioji organizacija, siekdama užkirsti kelią pirkimuose kylantiems interesų konfliktams, turi reikalauti, kad kiekvienas įstatyme nurodytas asmuo pirkimo procedūrose dalyvautų ar su pirkimu susijusius sprendimus priimtų tik prieš tai pasirašęs konfidencialumo pasižadėjimą ir VPT ir VTEK nustatytos formos nešališkumo deklaraciją.

Kaip turi elgtis VPT darbuotojai taip pat nurodyta Viešųjų pirkimų tarnybos rekomendacijose dėl priemonių, kurių asmuo turi imtis, norėdamas savo tarnybinę veiklą suderinti su Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo nuostatomis[266].

Etiško elgesio viešuosiuose pirkimuose mokomojoje priemonėje (toliau – priemonė)[267] nurodomi viešųjų pirkimų specialistų profesinės etikos ir elgesio principai vykdant viešuosius pirkimus, šia priemone siekiama skatinti minėtų principų taikymą profesinėje veikloje, užkirsti kelią neetiškam elgesiui ir padėti priimti sprendimus profesinėje veikloje susidūrus su skirtingomis vertybėms ir interesais. Pažymėtina, kad priemonėje iš esmės atkartojamos Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo nuostatos, tačiau joje nėra apibrėžiamos procedūros, skirtos interesų konfliktams nustatyti, užkirsti jiems kelią ir juos pašalinti.

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo[268] 3 straipsnio 1 dalies 4 punkte nustatyta, kad valstybės tarnautojas privalo elgtis nepriekaištingai, turi būti nepaperkamas, nepriimti dovanų, pinigų ar paslaugų. Etiško elgesio viešuosiuose pirkimuose mokomojoje priemonėje[269] nurodyta, kad politikams, valstybės ir savivaldybių pareigūnams

265 Viešojo pirkimo komisijos sudarymo ir jos veiklos organizavimo rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos prie Vyriausybės direktoriaus 2006 m. lapkričio 29 d. įsakymas Nr. 1S-73 „Dėl Viešojo pirkimo komisijos sudarymo ir jos veiklos organizavimo rekomendacijų patvirtinimo".

266 Viešųjų pirkimų tarnybos rekomendacijos dėl priemonių, kurių asmuo turi imtis, kad savo tarnybinę veiklą suderintų su Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo nuostatomis, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2011 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. 1S-202 „Dėl Viešųjų pirkimų tarnybos rekomendacijų dėl priemonių, kurių asmuo turi imtis, kad savo tarnybinę veiklą suderintų su Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo nuostatomis patvirtinimo," http://old.vpt.lt/vpt/uploaded/2014/2013-05-31_1S-111.pdf.

267 Etiško elgesio viešuosiuose pirkimuose mokomoji priemonė, patvirtinta Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2010 m. rugsėjo 7 d. įsakymu Nr. 1S-135 „Dėl Etiško elgesio viešuosiuose pirkimuose mokomosios priemonės patvirtinimo," http://www.infolex.lt/ta/337111?nr=1.

268 Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas Nr. VIII-1316, http://www.infolex.lt/ta/17188?nr=1.

269 Etiško elgesio viešuosiuose pirkimuose mokomoji priemonė, *supra* note 267.

bei kitiems valstybės tarnautojams ir jų artimiesiems giminaičiams, kai tai susiję su politiko, pareigūno ar valstybės tarnautojo tarnybine padėtimi ar tarnybinėmis pareigomis, dovanas priimti draudžiama. Tačiau kitose šios priemonės nuostatose yra aptariami atvejai, kai dovanos gali būti priimamos, t. y. nurodoma, kad reikia laikytis perkančiojoje organizacijoje nustatytos dovanų politikos (jei tokia politika perkančiojoje organizacijoje taikoma); viešojo pirkimo sutarties vykdymo metu leidžiama priimti oficialias simbolinės vertės reprezentacines dovanas (puodeliai, bloknotai, rašikliai ir pan.), kurias siūlytina registruoti perkančiosios organizacijos dovanų registre. Jei tokio registro perkančiojoje organizacijoje nėra, nurodyta apie tokias dovanas informuoti tiesioginį vadovą. Atsižvelgus į pateiktas priemonės nuostatas, teigtina, kad viešųjų pirkimų srityje apie jokią dovanų politiką apskritai neturėtų būti kalbama, turėtų būti įvestas draudimas priimti bet kokias (net ir smulkias) dovanas.

Užsienio valstybių teisės aktuose galima rasti konkrečių interesų konfliktų reguliavimo pavyzdžių, pavyzdžiui, pagal Čekijos Respublikoje[270] galiojančius teisės aktus tiekėjai turi pateikti įmonės akcininkų ir darbuotojų, dėl kurių gali iškilti interesų konfliktas viešojo pirkimo sutarties sudarymo procese, sąrašą. Slovakijoje[271] galioja specialus teisės aktas, padedantis užkirsti kelią interesų konflikto atvejams – jei komisijos ar projekto konkurso komisijos narys yra asmuo, kuris buvo susijęs su konkurso dalyviais (pavyzdžiui, dirbo vieno iš konkurso dalyvių įmonėje ar priežiūros asociacijoje) vienerius metus, jis konkurso komisijos nariu būti negali. Vengrijoje[272] galioja nuostata, kad asmenims, kurie turi bendrų (ar kitų) interesų su tiekėju, dalyvaujančiu viešojo pirkimo sutarties sudarymo procedūroje, draudžiama dalyvauti procedūroje perkančiosios organizacijos vardu. Vis dėlto, toks teisinis reguliavimas nėra aiškus, nėra numatyta kas galėtų būti „bendri ar kiti" to asmens ir tiekėjo, dalyvaujančio viešojo pirkimo sutarties sudarymo procedūroje, interesai. Pavyzdžiui, Pavyzdinio viešųjų pirkimų įstatymo dėl prekių, darbų ir paslaugų pirkimo įstatymo[273] 15 straipsnyje nurodyta, kad perkančioji organizacija turi atmesti pasiūlymą tokio tiekėjo, kuris įsipareigoja bet kokia forma tiesiogiai ar netiesiogiai atsilyginti perkančiajai organizacijai (jos darbuotojams) už kokius nors sprendimus vykdant pirkimų procedūras. VPĮ projekto Nr. 16-9567 21 straipsnyje nurodyta, kad perkančioji organizacija, nustačiusi, kad asmuo pateko į interesų konflikto situaciją, pašalina jį nuo su atitinkamu pirkimu susijusių sprendimų priėmimo ir įvertina, ar dėl nustatyto interesų konflikto neatsirado įstatyme nurodytas pagrindas pašalinti tiekėją[274]. VPĮ projekte numatyta, kad perkančioji organizacija pašalina tiekėją iš pirkimo procedūros, jeigu jis pirkimo metu pateko į interesų konflikto situaciją, kaip apibrėžta šio įstatymo

270 „Transparency and accountability in public procurement: the case of Visegrad countries," (K-Monitos Public Association, 2002), 42, www.budapestinstitute.eu/.../v4_ppstudy_kmonitor.pdf.

271 *Ibid*., p. 22.

272 *Ibid*.

273 „Model Law on procurement of goods, construction nad services (1994)," http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/procurement_infrastructure/1994Model.html.

274 VPĮ projekto Nr. 16-9567 21 straipsnis. Perkančiajai organizacijai gavus pagrįstos informacijos apie tai, kad šio straipsnio 1 dalyje nurodytas asmuo gali būti patekęs į interesų konflikto situaciją ir nenusišalino nuo su atitinkamu pirkimu susijusių sprendimų priėmimo proceso ar jo stebėjimo, perkančiosios organizacijos vadovas ar jo įgaliotasis atstovas sustabdo nurodyto asmens dalyvavimą su atitinkamu pirkimu susijusių sprendimų priėmimo procese ar jo stebėjime ir atlieka to asmens su pirkimu susijusios veiklos patikrinimą.

21 straipsnyje, ir atitinkamos padėties negalima ištaisyti (atitinkamos padėties dėl interesų konflikto negalima ištaisyti, jei į interesų konfliktą patekę asmenys ***nulėmė*** komisijos ar perkančiosios organizacijos sprendimus ir šių sprendimų pakeitimas prieštarautų šio įstatymo nuostatoms).

Italijoje nuo 1999 m. galioja Elgesio kodeksas viešojo administravimo institucijų darbuotojams[275], nustatantis etikos taisykles ir atvejus, kurie yra *nesuderinami su darbuotojo pareigomis*. Kodeksas, be kita ko, nurodo, kad interesų konflikto atveju darbuotojui draudžiama dalyvauti priimant bet kokį sprendimą, susijusį (tiesiogiai ar netiesiogiai) su asmeniniu interesu, draudžiama priimti arba prašyti bet kokios rūšies dovanų iš bet kurio viešojo ar privataus subjekto. Kodeksas taip pat nurodo, kad darbuotojai, vykdydami savo funkcijas, turi veikti nešališkai, be to, draudžiamas bet koks palankesnis elgesys bet kurio valstybinio ar privataus subjekto atžvilgiu. Nurodoma, kad su darbuotojų pareigomis nesuderinamas bet koks kitų funkcijų vykdymas, konsultavimo veikla; jie negali atstovauti bet kokio pobūdžio viešųjų ar privačių įmonių pozicijoms; jie negali dalyvauti politinių partijų veikloje. Be to, darbuotojai negali būti įdarbinti bet kokioje kitoje darbovietėje, negali praktikuoti bet kokios kitos rūšies profesinės, komercinės ar pramoninės veiklos.

Apibendrinus tai, kas pasakyta anksčiau, kyla klausimas, ar savaiminis interesų konflikto egzistavimas suponuoja tai, kad sprendimas priimtas šališkai; ar visais atvejais esant interesų konfliktui reikia įrodyti, kad perkančiosios organizacijos darbuotojo sprendimai turėjo ar neturėjo poveikio sprendimui.

Pažymėtina, kad su interesų konfliktu gali susidurti ir privatūs ekspertai, kuriuos perkančioji organizacija parenka rengti tam tikrus projektus, specifikacijas, prižiūrėti jų vykdymą, įskaitant jau sudarytų sutarčių priežiūrą. Interesų konfliktų vengimo ir nešališkumo svarba yra itin akcentuojama teismų praktikoje. ESTT[276] yra pasisakęs, kad „šališkumo“ sąvoka ir jos nustatymo kriterijai turi būti apibrėžti nacionalinėje teisėje. Taigi, būtent nacionalinėje teisėje turi būti nustatyta, ar (ir kokia apimtimi) kompetentingos administracinės ir teisminės valdžios institucijos privalo atsižvelgti į aplinkybę, kad eventualus ekspertų šališkumas nebūtų turėjęs poveikio sprendimui dėl sutarties sudarymo. Perkančioji organizacija bet kuriuo atveju privalo patikrinti, ar egzistuoja interesų konfliktai, ir imtis tinkamų priemonių, skirtų jų išvengti, jiems nustatyti ir pašalinti. Nagrinėjant ieškinį, kuriuo siekiama panaikinti sprendimą dėl sutarties sudarymo remiantis ekspertų šališkumu, iš konkurso dalyvio, kurio pasiūlymas atmestas, negalima reikalauti konkrečiai įrodyti, kad ekspertų elgesys buvo šališkas.

LAT pastaraisiais metais nagrinėjo dvi bylas, susijusias su interesų konfliktų teisiniais aspektais viešuosiuose pirkimuose. Toliau aptartina viena byla[277] dėl ekspertų ir specialistų sąsajų. Remiantis bylos duomenimis, jie buvo susiję tarpusavio, darbo ir moksliniais ryšiais. LAT, nagrinėdamas šią bylą, sprendė, ar nešališkumo atveju būtinas tik objektyvusis

275 Daugiau žr.: http://www.avcp.it/portal/public/classic/home/_RisultatoRicerca?id=528241d00a77642d0511c51b77e24189&search=ethical+code.

276 „Teisingumo teismo 2015 m. kovo 12 d. sprendimas byloje Nr. C-538/13,“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-538/13.

277 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-309-248/2015,“ http://www.infolex.lt/tp/1048346.

pobūdis (faktai, keliantys abejonių), ar būtina įrodyti ir subjektyvųjį pobūdį (ar sprendimui buvo padarytas realus poveikis, išankstinis nusistatymas). Teismas pažymėjo, kad galėjo susidaryti „uždaro rato" sistema, galėjusi iškraipyti sąžiningą tiekėjų varžymąsi. Nuspręsta, kad vieno ar kelių ekspertų interesų konfliktai ar šališkumo apraiškos sukelia abejonių ir kitų vertinime dalyvavusių ekspertų išvadų patikimumu. Dėl to turėjusių nusišalinti, bet to nepadariusių asmenų pateiktos išvados dėl pasiūlymų vertinimų negalėjo būti naudojamos priimant sprendimus dėl dalyviams skiriamų balų, pasiūlymo eilės sudarymo ir laimėtojo išrinkimo. LAT kartu pažymėjo, kad nacionaliniame įstatyme gali būti įtvirtinta, kad tam tikra asmeninė tiekėjo padėtis nesuderinama su skaidriomis viešojo pirkimo procedūromis ir sąžiningu tiekėjų varžymusi dėl sutarties, jei dalyvis įtikinamai nepaneigia teisės normose nustatytos prezumpcijos taikymo būtinybės. Taigi, pagal teismų praktiką nešališkumo atveju pakanka nustatyti objektyvųjį kriterijų – abejonių keliančius faktus.

Aptarti atvejai turi būti griežtai vertinami ir nėra būtina įrodyti, ar dėl tiekėjo ir eksperto sąsajos tiekėjas įgyja privilegijuotą padėtį kitų tiekėjų atžvilgiu, t. y. įrodyti, ar jis savo veiksmais turėjo įtakos pirkimui. Vien pasirašyta nešališkumo deklaracija neužtikrina darbuotojų nešališkumo, todėl perkančiose organizacijose turi būti patvirtinta tvarka, padedanti išvengti tokių atvejų, o jei kyla abejonių ir darbuotojas nenusišalina pats, galimybė jį nušalinti turėtų būti suteikta perkančiosios organizacijos vadovui.

Kasacinis teismas[278] taip pat pasisakė, kad naujojoje viešųjų pirkimų direktyvoje (nors ji nagrinėjamam ginčui neaktuali) interesų konfliktai įtvirtinti šių nesusiejant su padariniais pirkimo procedūrų eigai. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad vieno ar kelių ekspertų interesų konfliktai ar šališkumo apraiškos sukelia neigiamų padarinių ir kitų vertinime dalyvavusių ekspertų išvadų patikimumui. Šiame kontekste kasacinio teismo jau pasisakyta, kad ekspertizės išvada yra kolegiali, parengta bendradarbiaujant visiems ją atlikusiems ekspertams, todėl nėra galimybės atskirti vieno eksperto veiksmų įtakos ekspertizei ir jos išvadoms nuo kitų ekspertų veiksmų.

Minėtinas ir VTEK sprendimas[279] nagrinėjant situaciją, kai perkančiosios organizacijos darbuotojas atliko eksperto funkcijas, rengė techninę specifikaciją ir kitus pirkimo dokumentus, o viena iš pirkimo konkurso dalyvių buvo įmonė, kurios specialistė ir konkursinio projekto vadovė buvo minėto darbuotojo sutuoktinė. VTEK pasisakė, kad Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje[280] įstatymo nuostatos nebuvo pažeistos, nes iš komisijai pateiktų dokumentų matyti, kad darbuotojas, dalyvaudamas viešųjų pirkimų komisijos darbe kaip ekspertas, atliko tarnybines pareigas ir nedalyvavo priimant sprendimus dėl pirkimo, kurie galėjo sukelti viešųjų ir privačių interesų konfliktą. Be to, nenustatyta faktų, kad darbuotojas naudojosi viešai neskelbiama tarnybine informacija ne tarnybinei veiklai.

Perkančioji organizacija turi įvertinti visas aplinkybes, kad būtų išvengta interesų konflikto, taigi, jeigu konkurso dalyvis, kurio pasiūlymas atmestas, pateikia objektyvios infor-

278 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-223/2014," http://www.infolex.lt/tp/821763.

279 „Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos 2014 m. gruodžio 16 d. sprendimas Nr. KS-134," http://old.vtek.lt/sprendimai/sprendimai.php?page=sp_rezultatai&uzklausa=visi&year=2014.

280 Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas Nr. VIII-371, http://www.infolex.lt/ta/74651?ref=5&nr=1.

macijos, keliančios abejonių dėl perkančiosios organizacijos eksperto nešališkumo, būtent ši perkančioji organizacija turi išnagrinėti visas reikšmingas aplinkybes, kurios lėmė sprendimo dėl sutarties sudarymo priėmimą, kad interesų konfliktas būtų nustatytas ir pašalintas, o prireikus prašyti šalių pateikti tam tikrą informaciją ir įrodymus.[281]

Akivaizdu, kad tokie anksčiau minėti atvejai turi būti griežtai vertinami ir nėra būtina įrodyti, ar dėl tiekėjo ir eksperto sąsajų tiekėjas įgyja privilegijuotą padėtį kitų tiekėjų atžvilgiu, t. y. nereikia įrodyti, ar savo veiksmais jis turėjo įtakos pirkimui. Vien pasirašyta nešališkumo deklaracija neužtikrina darbuotojų nešališkumo, todėl perkančiose organizacijose turi būti patvirtinta tvarka, padedanti išvengti tokių atvejų, o jei kyla abejonių ir darbuotojas nenusišalina pats, galimybė jį nušalinti turėtų būti suteikta perkančiosios organizacijos vadovui.

Tačiau kaip elgtis kitu atveju – esant interesų konflikto situacijai tarp dviejų tiekėjų – teismas sprendimo dar nepriėmė, kadangi 2016 m. spalio 18 d. LAT kreipėsi į ETT su prašymu priimti preducinį sprendimą ir pateikė keturis svarbius klausimus, susijusius su tarpusavyje susijusių asmenų dalyvavimu viešuosiuose pirkimuose. Kyla klausimas, kaip elgtis tokiais atvejais, kai konkurso paskelbimo metu galiojusiame nacionaliniame teisiniame reguliavime nebuvo įtvirtinta tiekėjų pareiga paviešinti sąsajas su kitais atitinkamame viešojo pirkimo konkurse dalyvaujančiais ūkio subjektais ir perkančiųjų organizacijų pareiga šias sąsajas tikrinti, vertinti ar dėl jų priimti sprendimus, o konkurso sąlygose tokių tiekėjų ir perkančiosios organizacijos pareigų taip pat nenustatyta. LAT išreiškė abejones, ar perkančiosios organizacijos pasyvumas *horizontalaus* interesų konflikto atveju (perkančiosios organizacijos ir tiekėjo santykis) sukelia (turėtų sukelti) lygiaverčius padarinius, kurie kiltų susidarius *vertikalaus* interesų konflikto situacijai (tiekėjo ir kito tiekėjo santykis). <...> Kita vertus, kyla abejonių ir dėl to, ar perkančiosios organizacijos, nenustačiusios tiekėjų pareigos paviešinti ekonominius ar kitokio pobūdžio ryšius su kitais dalyviais, pačios turėtų preventyviai aiškintis, ar tokie ryšiai vis dėlto egzistuoja.[282] Taigi kyla klausimas, ar tuo atveju, kai teisiniame reguliavime nėra įtvirtinta perkančiosios organizacijos pareiga išsiaiškinti vienų tiekėjų ryšius su kitais, ši pareiga kyla iš viešųjų pirkimų principų ir pareigos užtikrinti konkurenciją. Iš anksčiau nurodytų teisės aiškinimo taisyklių taip pat darytina išvada, kad, *pirma*, nesąžiningos konkurencijos faktą teismas iš principo gali nustatyti pagal netiesioginius įrodymus, *inter alia*, iš įprastinės atitinkamo verslo praktikos išsiskiriančias aplinkybes, tačiau šie įrodymai turėtų būti objektyvūs ir nuoseklūs tam, kad pagal juos, *antra*, galima būtų padaryti dalyvavimo atliekant suderintus veiksmus prezumpcijos išvadą, kurią, *trečia*, priešingai privalėtų ginčyti ir įrodinėti neteisėtais veiksmais įtariami subjektai.[283]

Iš esmės perkančioji organizacija gavusi tam tikrų „signalų“ kiekvienu atveju turi preventyviai ir tinkamai išsiaiškinti visas aplinkybes, ar interesų konfliktas egzistuoja, ir pri-

281 „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-309-248/2015,“ http://www.infolex.lt/tp/1048346.

282 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-439-469,“ http://www.infolex.lt/tp/1390645?nr=1.

283 *Ibid*.

imti atitinkamus motyvuotus sprendimus siekdama užkirsti kelią abejonėms dėl pirkimo procedūrų neskaidrumo.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta ankščiau, tikslinga pirmiau minėtus VPT neprivalomo pobūdžio teisės aktus sistemiškai peržiūrėti, t. y. konkretizuoti interesų konflikto sampratą, numatyti, kad interesų konflikto atvejais ar net tokiais atvejais, kai kyla abejonių dėl tokio konflikto buvimo, su viešaisiais pirkimais susiję asmenys turi apie tai pranešti ir nusišalinti nuo bet kokio sprendimų priėmimo. Siekiant išvengti interesų konfliktų, esant tokio interesų konflikto kilimo tikimybei, svarbu, kad perkančiosioms organizacijoms būtų prieinami aktualūs įmonės akcininkų ir darbuotojų sąrašai. Tokiu būdu perkančiajai organizacijai atsirastų galimybė iš anksto sužinoti tiesioginius tiekėjų ryšius ir užtikrinti viešųjų pirkimų procedūrų skaidrumą.

Teisiniu reguliavimu siekiama reguliuoti, kad perkančioji organizacija imtųsi priemonių dėl esamų, galimų ar preziumuojamų interesų konfliktų su pirkime dalyvaujančio tiekėjo darbuotojais – užkirstų kelią tokiems interesų konfliktams, juos nustatytų ar pašalintų, o jeigu padėties negalima ištaisyti kitomis priemonėmis – pašalintų iš pirkimo patį tiekėją, o visos priemonės, kurių buvo imtasi dėl interesų konfliktų, būtų pateikiamos pirkimo procedūros ataskaitoje[284]. Perkančioji organizacija turi imtis priemonių, kad būtų išvengta interesų konfliktų, jie tinkamai identifikuoti, o jiems kilus – jie būtų pašalinti.

Siekiant užkirsti kelią pirkimuose kylantiems interesų konfliktams, tikslinga būtų papildyti Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymą numatant, kad asmenų, dirbančių valstybinė tarnyboje kategorijai priskirtini ir viešojo pirkimo komisijos nariai bei kiti asmenys, dalyvaujantys pirkimo procedūroje, ir kurie turėtų deklaruoti privačius interesus teisės aktų nustatyta tvarka pateikdami privačių interesų deklaracijas. Taipogi įstatyme reikėtų numatyti, jog ir viešojo pirkimo komisijos narių bei kitų asmenų, dalyvaujančių pirkimo procedūroje, deklaracijų duomenys yra vieši ir Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos nustatyta tvarka skelbiami Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos interneto svetainėje.

Taigi, perkančioji organizacija, įgyvendindama suteiktą tam tikrą diskrecijos teisę, turi siekti, kad viešųjų pirkimų procesas nebūtų veikiamas interesų konfliktų ir esant bet kokiems abejones keliantiems faktams atitinkami asmenys nusišalintų nuo sprendimų priėmimo ar dalyvavimo juos priimant, siekiant išvengti galimos bet kokių interesų įtakos, galinčios pakenkti jų nešališkumui ir nepriklausomumui viešojo pirkimo metu.

1.5. Perkančiųjų organizacijų pareiga užtikrinti sąžiningą tiekėjų konkurenciją

Pažymėtina, kad pareiga užtikrinti konkurenciją viešuosiuose pirkimuose yra bendroji pareiga ir ji turi būti vykdoma visų viešųjų pirkimų procedūrų metu. Perkančiųjų organizacijų diskrecija sudaryti viešojo pirkimo sutartį ribojama tuo aspektu, kad išsirinkdama geriausią pasiūlymą ji įpareigojama užtikrinti konkurenciją tarp tiekėjų.

284 Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e200b7f0891311e5bca4ce385a9b7048?jfwid=-sxzzl7m6y.

Be to, LAT[285] yra pasisakęs, kad nesuvaržyta tiekėjų konkurencija – iš VPĮ implicitiškai išplaukiantis reikalavimas, jo neįtvirtinimas įstatyme *expressis verbis* nepaneigia šio perkančiajai organizacijai keliamo reikalavimo, nes vienas svarbiausių viešųjų pirkimų procedūrų reguliavimo siekių – užtikrinti konkurenciją.

VPĮ konkurencijos užtikrinimą apibrėžia kaip **pareigą**, o ne **kaip principą**. Pavyzdžiui, perkančioji organizacija, skaidydama pirkimo objektą į dalis, turi *užtikrinti konkurenciją* ir nediskriminuoti tiekėjų (VPĮ 24 str. 6 d.); techninė specifikacija turi *užtikrinti konkurenciją* ir nediskriminuoti tiekėjų (VPĮ 25 str. 2 d.); perkančioji organizacija nurodytais atvejais negali teikti informacijos, jei pastarosios atskleidimas prieštarauja teisės aktams, kenkia visuomenės interesams, teisėtiems tiekėjų komerciniams interesams arba trukdo *užtikrinti sąžiningą konkurenciją* (41 str. 3 d.); perkančioji organizacija gali vykdyti kandidatų, kuriuos pakvies pateikti planus ar projektus, kvalifikacinę atranką. Šiuo atveju perkančioji organizacija pirkimo dokumentuose turi nustatyti nediskriminuojančius ir realią konkurenciją užtikrinančius kvalifikacinės atrankos kriterijus (VPĮ 68 str. 6 d.). Jeigu perkančioji organizacija to neužtikrina, tiekėjai turi teisę ginti pažeistas teises įstatymų nustatyta tvarka.

Pažymėtina, kad viešųjų pirkimų teisės doktrinoje vartojamas tiek *pareigos užtikrinti konkurenciją*, tiek ir *konkurencijos principo* terminas. A. S. Graells[286] pabrėžia konkurencijos principo taikymo svarbą vykdant viešųjų pirkimų procedūras ir pažymi, kad Europos Sąjungos viešųjų pirkimų direktyvos yra paremtos atvira ir konkurencinga viešųjų pirkimų proceso paradigma ir tai, kad konkurencija yra vienas iš fundamentalių viešųjų pirkimų principų. Konkurencijos užtikrinimas yra viešųjų pirkimų teisės pagrindas, todėl tiek teisiniame reguliavime, tiek teismų praktikoje ši pareiga itin akcentuojama. Taigi, pareiga užtikrinti konkurenciją yra viena svarbiausių viešųjų pirkimų teisės taisyklių ir principinių nuostatų. Iš tikrųjų laisvos ir atviros konkurencijos užtikrinimas viešųjų pirkimų srityje tapo bendruoju teisiniu viešųjų organizacijų principu ir pagrindiniu tikslu užtikrinant viešąjį interesą[287].

Užtikrinti konkurenciją viešuosiuose pirkimuose yra pagrindinė perkančiosios organizacijos pareiga – tai yra racionalaus lėšų naudojimo garantas. Viešieji prekių ir paslaugų pirkimai viešajame sektoriuje sudaro didelę dalį viešųjų išlaidų (pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje svyruoja nuo 11 iki 18 proc. bendrojo vidaus produkto), todėl, priklausomai nuo perkančiųjų organizacijų elgesio, tokia padėtis gali paveikti konkurenciją[288]. Konkurencingi pasiūlymai didina makroekonomikos augimą[289], esant konkurencijai taupomos lėšos[290].

285 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-249/2011," http://www.infolex.lt/tp/205342.

286 Albert Sánchez Graells, *Public procurement and the EU competition rules* (Oksfordas: Hart publishing, 2011), 189.

287 Ibid., p. 102

288 „Asssesing the impact of public sector procurement on competition: main report," (Office of fair trading: 2004), www.dotecon.com/assets/images/oftmain.pdf.

289 Jörg Finsinger, „Non-competitive and protectionist government purchasing behavior," *European Economic Review* 32,1 (1988): 69–80.

290 W. S. Atkins, „The Cost of Non-Europe in Public Sector Procurement," *Costs of Non-Europe–Basic studies: executive summaries*, 1 (Liuksemburgas: Office for official publications of the European Communities, 2008), 166.

Taigi, konkurencijos užtikrinimu suinteresuota tiek visuomenė, tiek tiekėjai, kurie varžosi siekdami parduoti prekes, paslaugas ar darbus ir pateikia geriausią pasiūlymą.

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne[291] *konkurencija* apibrėžiama kaip varžymasis dėl pirmavimo. Aiškinamajame įmonės vadybos terminų žodyne[292] pateikta tokia *kainų konkurencijos* apibrėžtis: tiekėjų konkurencijos forma, kuria mėginama laimėti klientų paklausą įsigyti gaminį mažesne kaina negu varžovų.

Prancūzijos Respublikos viešųjų pirkimų kodekse[293] (galiojusiame iki 2016 m. kovo 25 d., dekreto dėl viešųjų pirkimų Nr. 2016-360[294]) buvo nustatyta, kad konkurencijos užtikrinimas yra viena iš būtinų sąlygų tinkamam viešųjų lėšų naudojimui ir efektyvumui garantuoti, o ankstesnis kodeksas nurodė tik tai, kad konkurencija yra reikalavimas, leidžiantis tinkamai įgyvendinti viešuosius pirkimus.

Yra manančių, kad konkurencijos užtikrinimas – sudedamoji viešųjų pirkimų dalis. Tačiau viešųjų pirkimų teisė nėra vien konkurencijos teisė, šios teisės turi tiek skirtumų, tiek panašumų. Pritartina A. S. Graells[295] nuomonei, kad tiek viešųjų pirkimų, tiek konkurencijos teisė yra svarbi ES politikai ir įstatymų leidybai, abi teisės artimai susijusios kuriant vidaus rinką. Taigi, viešųjų pirkimų reikšmė valstybių narių ekonomikai yra neabejotina. Pažymėtina, kad A. S. Graells yra išsamiai išnagrinėjęs konkurencijos ir viešųjų pirkimų teisės sąveiką. Šią pareigą perkančioji organizacija įgyvendina vykdydama pirkimo procedūras pagal teisės aktų reikalavimus. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba[296] nustatė, kad 2007–2012 m. registruotas dvidešimt vienas konkurenciją ribojantis susitarimas, net aštuoni iš jų sudaryti vykdant viešuosius pirkimus.

Viešieji pirkimai ir konkurencija yra neatsiejami vienas nuo kito. Teisės aktuose ir teismų praktikoje pabrėžiama efektyvios konkurencijos užtikrinimo viešųjų pirkimų srityje svarba. Viename iš ESTT sprendimų[297] patvirtinta, kad, siekiant veiksmingos konkurencijos plėtotės, sutarčių sudarymas turi būti suorganizuotas taip, kad perkančioji organizacija vadovaudamasi objektyviais kriterijais galėtų palyginti įvairius pasiūlymus ir išsirinkti geriausią.

Konkurencijos principas yra vienas kertinių viešųjų pirkimų įgyvendinimo principų. Konkurencijos teisės taisyklės pirmiausia reguliuoja įmonių ekonominės veiklos elgesį (nustato konkurenciją ribojančių susitarimų, piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi

---

291 Stasys Keinys et. al. (red.), *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008), 324.

292 Bronislovas Martinkus et. al. (red.), *Aiškinamasis įmonės vadybos terminų žodynas* (Kaunas: Technologija, 2000), 185.

293 Prancūzijos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas, http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000005627819&dateTexte=20160111.

294 Prancūzijos 2016 m. kovo 27 d. dekretas dėl viešųjų pirkimų Nr. 2016-360, https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000032295952&categorieLien=id.

295 Albert Sánchez Graells, *supra* note 26, p. 3.

296 Elonas Šatas, „Konkurencija viešuosiuose pirkimuose: kas nuveikta bendromis jėgomis su VPT ir ko ketinama imtis ateityje?“ Pranešimas konferencijoje „Viešieji pirkimai: kokių pokyčių laukti?“, Vilnius, viešbutis „Novotel Vilnius“, 2013 m. gegužės 23 d., http://kt.gov.lt/naujienos/docpr/2013-05-23-es.pdf.

297 „Teisingumo Teismo 2004 m. spalio 7 d. sprendimas byloje Nr. C-247/02,“ http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=49161&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=174969.

draudimą), tačiau nereguliuoja kitos perkančiųjų organizacijų veiklos – viešųjų pirkimų procedūrų. Šias procedūras, kuriomis užtikrinama konkurencija tarp ES valstybių narių tiekėjų sudarant viešojo pirkimo sutartis, reguliuoja viešųjų pirkimų teisė, taigi, viešųjų pirkimų ir konkurencijos teisės sąlytis akivaizdus.

Kitas svarbus klausimas – ar centrinės perkančiosios organizacijos veikla yra suderinama su konkurencijos teise. Prancūzijoje[298] nagrinėtas atvejis dėl centrinės perkančiosios organizacijos veiklos: teigta, kad tiekėjas užima dominuojančią padėtį konkursų procedūrų rinkoje, tačiau tokia padėtis nėra savaime neteisėta. Kita vertus, išimtinių teisių suteikimas yra nesuderinamas su konkurencijos teisės taisyklėmis tokiu atveju, jei dominuojančia padėtimi siekiama pasinaudoti tuo piktnaudžiaujant.[299]

Galima sakyti, kad konkurencijos užtikrinimo reguliavimo viešuosiuose pirkimuose užuomazgos Europos Sąjungoje siejamos su Europos Bendrijų Steigimo Sutartimi, nors konkurencijos praktikos atvejų aptinkama ir anksčiau (pavyzdžiui, Prancūzijos teisėje 1836 m. gruodžio 4 d. nutarime nustatytas reikalavimas visus valstybės pirkimus vykdyti laikantis konkurencijos ir viešumo reikalavimų, pirmajame Prancūzijoje 1964 m. priimtame viešųjų pirkimų kodekse nurodyta konkurencijos užtikrinimo pareiga kaip viena iš esminių taisyklių, taikomų vykdant viešuosius pirkimus (2004 m. priimtas kodeksas dar labiau sustiprino konkurencijos užtikrinimo svarbą)). Taigi, viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo pradžia – XIX a. Tiesa, literatūroje[300] nurodoma, kad pirmieji rašytiniai dokumentai dėl karališkųjų pareigūnų pavedimo vykdyti darbus datuojami 1349 m., tačiau konkurencija dar neegzistavo, nors pirkimuose turėjo būti taikomas didžiausios nuolaidos principas. Pavyzdžiui, išlaidos turėjo būti pateisintos valstybės nariams (pranc. *États généraux*), kontroliavusiems mokesčių naudojimą. Įdomus ir A. Laguerre[301] paminėtas atvejis, kai XVI a. buvo reikalaujama ne tik siekti nuolaidų, tačiau ir užtikrinti informacijos viešumą.

Nors į Europos Bendrijos Steigimo (Romos) Sutartį nuostatos, apibrėžiančios bendrąją viešųjų pirkimų politiką, nebuvo įtrauktos, Europos Komisija kai kuriais atvejais rėmėsi laisvą prekių ir paslaugų judėjimą reguliuojančiomis nuostatomis, pavyzdžiui, nediskriminavimo ir nacionalinio statuso suteikimo, ir taikė jas viešiesiems pirkimams[302]. Septintajame ir aštuntajame dešimtmečiuose priimtomis direktyvomis buvo siekiama viešųjų pirkimų procedūrų skaidrumo, kad konkurentai iš kitų valstybių galėtų naudotis vienodomis sąlygomis, galėtų dalyvauti skelbiamuose konkursuose su vietinėmis įmonėmis. Visgi valstybės narės dažnai teikdavo pirmenybę nacionalinėms įmonėms, šitaip ribodamos konkurenciją bendrojoje rinkoje. Pagal Europos Bendrijos Steigimo Sutarties 7A straipsnį, siekiant sukurti vidaus rinką, t. y. erdvę be vidinių sienų, kurioje būtų užtikrintas laisvas prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas, viešųjų pirkimų

298 Catherine Ribot, Emmanuelle Marc ir Pascale Idoux, Dico Moniteur des marchés publics: définitions, textes officiels, jurisprudences et avis (Le Moniteur, 2008), 621.

299 „Prancūzijos teismo 2011 m. liepos 27 d. nutartis Nr. 218067," http://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriAdmin.do?oldAction=rechJuriAdmin&idTexte=CETATEXT000008018761&fastReqId=703749687&fastPos=1.

300 Souhir Fourati, „La mise en concurrence dans les marchés publics (essai de comparaison des droits français et tunisien)," daktaro disertacija (Paryžiaus Panthéon-Assas universitetas, 2006), 226.

301 *Ibid*., p. 27.

302 Gediminas Vitkus (sud.), *Europos Sąjunga: enciklopedinis žinynas* (Vilnius: Eugrimas, 2008), 325.

rinkos liberalizavimas tapo vienu pagrindinių Europos Komisijos uždavinių. Dėl šios priežasties Europos Komisija priėmė nemažai direktyvų, grindžiamų iš esmės trimis pagrindiniais principais: 1) visoje Bendrijoje skelbti reklamą, užtikrinančią sutarčių informacijos aiškumą ir prieinamumą; 2) panaikinti diskriminaciją, nustatant aiškius atrankos kriterijus ir standartus, grindžiamus privalomu EB instrukcijų ir standartų naudojimu; 3) visus EB konkursus dėl kontraktų pasirašymo grįsti realia konkurencija. Taigi, laisvas prekių, asmenų ir kapitalo judėjimas – svarbiausios viešųjų pirkimų srities nuostatos, kurios yra ryšys tarp konkurencijos teisės ir taisyklių, kuriomis siekiama užtikrinti sąžiningą konkurenciją viešuosiuose pirkimuose. Galima teigti, kad EB Steigimo Sutartyje nustatytų principų laikymasis garantuoja ir racionalų viešųjų lėšų panaudojimą, ir efektyvią tiekėjų konkurenciją.

Konkurencijos politika Europos Sąjungoje grindžiama Europos Bendrijos Steigimo Sutarties (toliau – Sutartis) 3 straipsniu, kuriame nurodyta, jog turi būti užtikrinta neiškraipyta vidaus rinkos konkurencija. Sutarties 81 ir 85 straipsniai draudžia įmonių susitarimus ir suderintus veiksmus, galinčius riboti prekybą EB. Sutarties 81 straipsnyje nustatytos įmonėms taikomos taisyklės, nurodančios, koks įmonių elgesys yra draudžiamas ir nesuderinamas su bendrąja rinka. 82 straipsnyje sureguliuotas piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi draudimas. ESTT[303] yra pasisakęs, kad dominuojanti padėtis ar grupės dominavimas gali pasireikšti piktnaudžiavimu savo padėtimi siūlant neteisingai mažas kainas iš savo tiekėjų. Konkurencijos taisyklės iš esmės nustatytos EB Steigimo Sutarties 81 ir 82 straipsniuose. Pastarasis straipsnis yra mažiau svarbus viešųjų pirkimų srityje, tačiau šių abiejų straipsnių nuostatos turi tiesioginę įtaką viešiesiems pirkimams. Pažymėtina, kad Europos Komisija yra kompetentinga[304] patvirtinti, kokia veikla yra draudžiama pagal EB Steigimo Sutarties 81 ir 82 straipsnius.

Aiškiai su viešaisiais pirkimais yra susijęs tik Sutarties 183(4) straipsnis, kuriame nurodyta, kad Bendrijos finansuojamoms investicijoms skelbiami konkursai ir pasiūlymai yra lygiais pagrindais atviri visiems fiziniams ir juridiniams asmenims, kurie yra valstybės narės arba šalių ir teritorijų nacionaliniai subjektai, ir 296 straipsnis, tiesiogiai susijęs su viešaisiais pirkimais gynybos sektoriuje.

Direktyvos yra tarsi teisiniai instrumentai, įgyvendinantys ES viešųjų pirkimų politiką, t. y. valstybės narės turi pasiekti direktyvose nustatytus tikslus, tačiau tam gali pasirinkti formas ir metodus. ESTT[305], pasisakydamas dėl viešojo pirkimo procedūrų koordinavimo Bendrijos lygiu, išskiria ne tik laisvo prekių, paslaugų judėjimo, įsisteigimo laisvės apsaugą, bet ir tiekėjų ekonominių interesų apsaugą bei šių tiekėjų tarpusavio konkurencijos skatinimą (pvz., 2000 m. spalio 5 d. sprendimas byloje Nr. C-16/98[306], 108 punktas). Todėl būtina patikrinti, ar direktyva iš tiesų prisideda prie pastebimų konkurencijos iškraipymų

303 Trepte, P., *supra* note 25, p. 47.

304 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo (OJ L 1, 4.1.2003, p. 1–25).

305 „Teisingumo Teismo 2000 m. spalio 5 d. sprendimas byloje Nr. C-376/98," http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-376/98.

306 „Teisingumo Teismo 2000 m. spalio 5 d. sprendimas byloje Nr. C-16/98," http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=lt&jur=C,T,F&num=C-16/98&td=ALL.

pašalinimo. Kitoje byloje Teismas[307] yra pasisakęs, kad iš Direktyvos 93/37 antrosios ir dešimtosios konstatuojamųjų dalių matyti, jog šiuo derinimu siekiama viešojo darbų pirkimo srityje vienu metu įgyvendinti įsisteigimo laisvę ir laisvę teikti paslaugas bei plėtoti veiksmingą Bendrijos masto konkurenciją skatinant, kad kuo daugiau valstybių narių rangovų pareikštų susidomėjimą.

ESTT[308] yra pažymėjęs, kad pagrindinis EB normų dėl viešųjų pirkimų tikslas – užtikrinti neiškraipytą konkurenciją visose valstybėse narėse. Iš esmės pripažįstama, kad neiškraipytos konkurencijos užtikrinimas lemia racionalų tam skirtų lėšų naudojimą ir viešųjų pirkimų tikslų pasiekimą. Pagal Europos Sąjungos direktyvas viešųjų pirkimų tikslas nėra tik racionalus lėšų naudojimas, bet ir geriausio tiekėjo pasirinkimas.

Prireikė daug laiko, kol Europos Sąjungos viešųjų pirkimų srityje buvo padaryta reali pažanga atveriant viešųjų pirkimų rinkas tarptautinei konkurencijai. Kaip minėta, į Europos Bendrijų Steigimo Sutartį nebuvo įtrauktos nuostatos dėl bendros viešųjų pirkimų politikos, tačiau didelis dėmesys buvo skiriamas tarifų kliūtims šalinti. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Mastrichto sutartyje (ES sutartyje, pasirašytoje 1992 m.) nurodoma, kad EB tikslas – stiprinti Bendrijos pramonės mokslinį bei technologinį pagrindą ir skatinti pramonės konkurencingumą tarptautiniu mastu, kartu remiant visus mokslinius tyrimus, kurie, manoma, yra reikalingi pagal kitus šios Sutarties skyrius.

ESTT[309] yra pažymėjęs, kad EB nenustato įgaliojimų reguliuoti bendrąją rinką, tačiau numato įgaliojimus priimti priemones, kurios pagerintų įsisteigimo ir vidaus rinkos funkcionavimą ir būtų skirtos pašalinti kliūtis laisvam judėjimui ar konkurencijos iškraipymams, ne tik abstrakčioms rizikoms.[310]

Direktyvomis siekiama sukurti efektyvią ir atvirą viešųjų pirkimų sistemą, todėl šie tikslai įgyvendinami derinant teisės aktus viešųjų pirkimų srityje. ES teisinio reguliavimo derinimo tikslas nėra pakeisti nacionalines sistemas – siekiama skatinti konkurenciją Europos Sąjungos viešuosiuose pirkimuose.

Kaip matyti, tiek nacionaliniame, tiek tarptautiniame teisiniame reguliavime konkurencijos užtikrinimas yra viena dominuojančių perkančiųjų organizacijų pareigų. Reikia paminėti, kad VPĮ projekto Nr. XIIP-3750 17 straipsnyje dar daugiau dėmesio skiriama konkurencijai – nurodyta, kad planuojant pirkimus ir jiems rengiantis negali būti siekiama išvengti šiame įstatyme nustatytos tvarkos taikymo ar dirbtinai sumažinti konkurenciją. Minėtame projekte taip pat nustatyta, kad konkurencija yra dirbtinai sumažinta, kai tam tikriems tiekėjams nepagrįstai sudaromos palankesnės ar nepalankesnės sąlygos. Pirmiausia tai pareiga perkančiosioms organizacijoms veikti tokiu būdu, kad būtų užtikrinama dalyvių konkurencija. Galima sakyti, kad perkančioji organizacija, vykdanti viešųjų pirkimų procedūras, yra pagrindinis konkurencijos „organizatorius“. Konkurenciją riboja

307 „Teisingumo Teismo 2008 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje Nr. C-213/07,“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-213/07.

308 „Teisingumo Teismo 2008 m. vasario 14 d. sprendimas byloje Nr. C-450/06,“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=c-450/06.

309 „Teisingumo Teismo 2000 m. spalio 5 d. sprendimas byloje Nr. C-376/98,“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-376/98.

310 Anthony Arnull et al., *Wyatt and Dashwood's European Union Law* (Sweet and Maxwell, 2006), 87.

neaiškūs, nepagrįsti ir specifiniai reikalavimai, kurie iš patikimų ir pajėgių tiekėjų atima galimybę dalyvauti pirkimų procedūrose, todėl kiekvienu atveju perkančioji organizacija turi turėti išsamų nustatytų kvalifikacijos reikalavimų paaiškinimą ir pagrindimą, kad atitinka VPĮ nuostatas.

Teismų praktikoje yra itin akcentuojama pareiga užtikrinti sąžiningos konkurencijos laisvę viešojo administravimo srityje – tai viena esminių pareigų. Svarbu, kad visiems pajėgiems tiekėjams būtų sudarytos vienodos sąlygos dalyvauti viešajame pirkime. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2008 m. gruodžio 5 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A-756-1976/2008 nurodė, kad „konkurencijos įstatymo nuostatos laikytinos *lex generali* viešųjų pirkimų teisės aktų atžvilgiu. Jos įtvirtina bendrąjį principą – pareigą užtikrinti sąžiningos konkurencijos laisvę viešojo administravimo srityje. Ši pareiga gali būti detalizuojama atskiruose *lex specialis* teisės aktuose, be kita ko, susijusiuose su viešaisiais pirkimais“[311].

Konstitucijos 46 straipsnyje nustatyta, kad įstatymas draudžia monopolizuoti gamybą ir rinką, saugo sąžiningos konkurencijos laisvę. SESV 119 straipsnyje nustatyta, kad Europos Sąjungos ekonominė politika yra vykdoma vadovaujantis atviros rinkos ekonomikos esant laisvai konkurencijai principu. Laisva konkurencija yra esminis atviros rinkos ekonomikos elementas, skatinantis ekonominę veiklą, o viešuosiuose pirkimuose – galimybę perkančiosioms organizacijoms įsigyti geriausias prekes, paslaugas ar darbus konkurencingiausiomis kainomis užtikrinantis dalykas. Tai galima pasiekti, kai konkurencija nėra dirbtinai sumažinama, kai pirkimų sąlygos nėra parengiamos sudarant palankesnes ar nepalankesnes sąlygas tam tikriems tiekėjams.

Pavyzdžiui, LAT[312], pasisakydamas dėl sąžiningos konkurencijos laisvės apsaugos konstitucinio imperatyvo ir jo taikymo viešuosiuose pirkimuose, pažymėjo, kad, remiantis oficialios konstitucinės doktrinos nuostatomis, galima teigti, jog sąžiningos konkurencijos laisvė – konstitucinė vertybė, kadangi, Konstitucinio Teismo teigimu sąžiningos konkurencijos apsauga yra pagrindinis būdas užtikrinti asmens ir visuomenės interesų darną reguliuojant ūkinę veiklą.

Konkurencijos politikos nuostatų taikymo gairėse[313] (toliau – Gairės) numatyta, kad sąžiningą konkurenciją valstybė užtikrina formuodama ir nustatydama konkurencijos politiką, įgyvendindama konkurencijos principus ir taisykles. Teigiama, kad sąžininga ir laisva konkurencija rinkose – visuotinė vertybė, garantuojanti konstitucinę ūkinės veiklos laisvę ir iniciatyvą, sudaranti sąlygas vartotojų gerovei ir ekonomikos augimui. Gairėse taip pat nurodyta, kad organizuojant ir skelbiant viešuosius pirkimus ar konkursus, taip pat tais atvejais, kai priimami sprendimai gali tiesiogiai ar netiesiogiai riboti pavienių ūkio subjektų ar jų grupių konkurencijos laisvę, turi būti laikomasi skaidrumo, aiškumo, proporcingumo ir lygiateisiškumo principų.

311 „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. gruodžio 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-756-1976/2008,“ http://www.infolex.lt/tp/92129.

312 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje e3K-3-155-415/2016,“ http://www.infolex.lt/tp/1221622?nr=1.

313 Konkurencijos politikos nuostatų taikymo gairės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. gruodžio 12 d. nutarimu Nr. 1510 „Dėl Konkurencijos politikos nuostatų taikymo gairių patvirtinimo,“ https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F023A2A2D273.

Vienu iš aptariamų atvejų VPT nustatė, kad buvo neracionaliai naudojamos lėšos ir ribojama konkurencija, kai viešųjų pirkimų laimėtoja buvo pripažinta VšĮ „Kretingos maistas“, pasiūliusi vos 0,01 Eur gamybos įkainį vaikui. Kiti dalyviai siūlėsi gaminti už 0,45 Eur mokiniams ir 0,29 Eur ikimokyklinio amžiaus vaikams.[314]

Formaliai perkančiosios organizacijos nustatytos konkurso sąlygos gali atrodyti atitinkančios teisės aktų reikalavimus, tačiau analizuojant situaciją paaiškėja, kad konkurencija praktiškai ribojama. Dažnai perkančiosios organizacijos naudojasi suteiktomis diskrecijos teisėmis ir neužtikrina pakankamos konkurencijos, t.y. galimai piktnaudžiauja suteiktomis diskrecijos teisėmis, pavyzdžiui, kai techninės druskos pirkimuose 7 metus dominuoja viena įmonė[315]. Rinkoje veikia virš 5 000 statybos įmonių, tačiau 20 įmonių laimi 50 procentų viešųjų pirkimų, o pirkimuose iš viso dalyvauja 529 įmonės.[316] Informacinių technologijų (IT) paslaugoms įsigyti valstybės įstaigos kasmet išleidžia apie 76,5 mln. eurų, IT pirkimai sudaro daugiau nei dešimtadalį visų paslaugų pirkimų vertės, tačiau šios paslaugos dažniausiai perkamos iš vieno tiekėjo, o viena esminių problemų – pasirašytų sutarčių priežiūros stoka.[317]

Galimo konkurencijos ribojimo atvejai aptinkami vykdant kelių ženklinimo, maitinimo paslaugų, medicinos, informacinių technologijų ir kitus konkursus.

Užtikrinti konkurenciją reiškia ne tik sudaryti sąlygas įmonėms konkuruoti, tačiau ir išlaikyti gautus rezultatus net ir tada, kai sutartis pasirašyta. Iš esmės jokia teisės norma negali užtikrinti absoliutaus konkurencijos sąlygų laikymosi. Konkurencijos užtikrinimas, kaip matyti, daugeliu atveju yra subtilus dalykas ir teisės normose negali būti numatytos visos galimos situacijos, kurioms susiklosčius kyla grėsmė neužtikrinti konkurencijos.

Bet koks perkančiosios organizacijos elgesys, galintis iškreipti konkurenciją, yra draudžiamas. Pavyzdžiui, teismų praktikoje pasisakyta, kad nėra būtinybės pirkimo dokumentuose atskleisti pirkimui skiriamų lėšų sumos. Pavyzdžiui, vienu iš nagrinėjamų atvejų Vilniaus apygardos teismas pasisakė, kad preliminarios skiriamos lėšų sumos atskleidimas turi įtakos tam, kad laisvos konkurencijos principas liks neužtikrintas tarp tiekėjų, t. y. teismas sutiko su atsakovo argumentais, kad jeigu viešojo pirkimo procedūrų metu tiekėjams būtų atskleista informacija apie pirmajai pirkimo daliai numatomą finansavimą, tai

---

314 Analizuodama maisto produktų ir maitinimo paslaugų viešuosius pirkimus, VPT dar pernai konstatavo, kad 56 proc. rinkos dalijasi trys įmonės – UAB „Sanitex“ bei per akcininkus susijusios VšĮ „Kretingos maistas“ ir UAB „Pontem“. Tuo tarpu likusius 44 proc. rinkos sudaro 252 bendrovės. „Viešųjų pirkimų tarnybos pranešimas spaudai „Maitinimo pirkimai Jonavos mokyklose: maisto gamyba gali kainuoti vos 0,01 Eur,“ žiūrėta 2016-09-13, http://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/maitinimo-pirkimai-jonavos-mokyklose-maisto-gamyba-gali-kainuoti-vos-0-01-eur.

315 „Viešųjų pirkimų tarnybos pranešimas spaudai „Techninės druskos pirkimuose 7 metus dominuoja viena įmonė,“ žiūrėta 2015-12-18, http://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/technines-druskos-pirkimuose-7-metus-dominuoja-viena-imone.

316 „Viešųjų pirkimų tarnybos pranešimas spaudai: Viešųjų pirkimų tarnyba pristato statybos sektoriaus apžvalgą“, žiūrėta 2015-11-12, https://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/viesuju-pirkimu-tarnyba-pristato-statybos-sektoriaus-apzvalga.

317 „Viešųjų pirkimų tarnybos pranešimas spaudai: VPT 2011-2015 m. IT paslaugų viešųjų pirkimų apžvalga: vienas pasiūlymas, vienas tiekėjas ir sutarčių priežiūros stoka“, žiūrėta 2017-03-29, http://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/vpt-2011-2015-m-it-paslaugu-viesuju-pirkimu-apzvalga-vienas-pasiulymas-vienas-tiekejas-ir-sutarciu-prieziuros-stoka.

padarytų įtaką jų siūlomoms kainoms ir iškreiptų konkurencines viešojo pirkimo sąlygas, taip pat LAT minėtu atveju pabrėžė, kad skaidrumo principo laikymasis *per se* nesuponuoja būtinybės pirkimo dokumentuose atskleisti pirkimui skiriamą lėšų sumą.[318] Tiesa, laisva konkurencija nebūtų užtikrinta, jei, pavyzdžiui, vykdant neskelbiamas derybas (su keliais tiekėjais atskirai) kitiems dalyviams būtų atskleista iš tiekėjo gauta informacija. Laisva konkurencija leidžia skirtingiems varžovams konkuruoti be jokių kliūčių ar apribojimų. Manytina, kad pirkimui skirtos lėšų sumos išviešinimas daugeliu atvejų nėra tikslingas, kadangi tiekėjai rengdami pasiūlymus sutelkia dėmesį į tai, kad kaina būtų panaši į skiriamą, užuot nustatę mažesnę kainą ir skatinę tiekėjus ieškoti perkančiajai organizacijai ekonomiškai racionalesnių sprendimų ir teikti konkurencingus pasiūlymus.

Tiekėjas, dalyvaudamas viešajame pirkime su savo prekėmis ar paslaugomis, yra ir atitinkamos rinkos dalyvis, taigi, net ir nežinodamas, kokią kainą yra pasirengusi mokėti perkančioji organizacija, jis turi žinoti savo konkurencines galimybes varžytynėse su kitais rinkos dalyviais – pirkime su juo konkuruojančiais tiekėjais[319].

Taigi, konkurencijos principas reiškia perkančiosios organizacijos diskrecijos ribojimą, t. y., perkančioji organizacija turi užtikrinti sąžiningą konkurenciją tarp tiekėjų ir tinkamą šio principo taikymą praktikoje. Užtikrinta sąžininga konkurencija yra viešasis interesas, tačiau kartu ir tiekėjų teisėtas lūkestis, kad viešųjų pirkimų procedūros būtų atliekamos skaidriai ir sąžiningai. Matyti, kad yra dominuojančių tiekėjų tam tikruose sektoriuose, tačiau nėra gairių, kaip spręsti problemas, kuriose numatoma tiekėjų elgsena, apribojimai ir siekiamybės.

318 Kasatorius teigė, kad, pirkimo dokumentuose neatskleidus informacijos apie preliminarią pirkimo objektui įsigyti skiriamą lėšų sumą, buvo pažeistas skaidrumo principas, o perkančiajai organizacijai buvo suteikta neribota diskrecija spręsti dėl per didelės, perkančiajai organizacijai nepriimtinos kainos ir taikyti VPĮ 39 straipsnio 2 dalies 3 punktą. Teisėjų kolegija su tuo nesutiko. Kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, kad skaidrumo principas reiškia perkančiosios organizacijos pareigą užtikrinti: konkurso sąlygų aiškų ir suprantamą išdėstymą, jų paskelbimą ir taikymą; konkurso sąlygų keitimą įstatymo ar konkurso sąlygų nustatyta tvarka; vienodą požiūrį į konkurso dalyvius (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje V. N. v. Plungės rajono savivaldybės administracija ir kt., bylos Nr. 3K-3-83/2009). Kitaip tariant, perkančioji organizacija turi nustatyti aiškius pasiūlymų vertinimo kriterijus ir juos vienodai taikyti visiems pasiūlymus pateikusiems subjektams, tačiau skaidrumo principo laikymasis *per se* nesuponuoja būtinybės pirkimo dokumentuose atskleisti pirkimui skiriamų lėšų sumą („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-158/2012," http://www.infolex.lt/tp/377351).

319 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-158/2012," http://eteismai.lt/byla/216431224426114/3K-3-158/2012.

2. PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ BEI TIEKĖJŲ SKIRTINGI TEISĖTI INTERESAI IR JŲ DERINIMO BŪTINYBĖ VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ TEISINIAME REGULIAVIME IR TEISMŲ PRAKTIKOJE

2.1. Perkančiųjų organizacijų diskrecijos ribos planuojant viešuosius pirkimus ir rengiantis atlikti viešųjų pirkimų procedūras

Kaip jau minėta, viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas turi specifinę paskirtį suderinti perkančiųjų organizacijų, tiekėjų ir visos visuomenės interesus. Viešųjų pirkimų įstatymas savo paskirtimi ir konkrečiais teisiniais nurodymais išskiria sąžiningai vykdomų viešųjų pirkimų organizavimą. Tam įstatyme pasitarnauja viešųjų pirkimų teisės normos, viešųjų pirkimų principai, sąžiningumo užtikrinimo procedūros ir, be abejo, perkančiosioms organizacijoms suteikiama diskrecijos teisė. Ji nėra savitikslė, kitu atveju ji būtų kliuvinys. Diskrecijos paskirtis stipriai koreliuoja su interesų derinimu, iš to kyla ir pareiga pasinaudoti diskrecija kaip teisine priemone derinant viešuosius ir tiekėjų privačiuosius interesus. Taigi visos šios priemonės sistemingai nukreipia perkančiosios organizacijos veiksmus į įvairių fragmentinių pareigų atlikimą, kurių visuma ir sudaro pareigą derinti skirtingus interesus viešuosiuose pirkimuose.

Galima prisiminti P. Leono mintį[320]: ,,Teisės tikslas – apsaugoti asmens laisves ir suderinti priešingus interesus“. Manytina, kad viešosios teisės paskirtis šioje situacijoje yra dar konkretesnė. Tai matoma ir iš viešosios teisės įstatymų įgyvendinimo visumos. Tiek reguliacinės normos, tiek apsauginės normos dera su interesų derinimu, viešojo intereso primatu. Be abejonės, šiais klausimais savo publikacijose yra pasisakę daugelis įvairių teisės šakų autorių. Diskrecija atlieka ir reguliacinę funkciją ginant viešąjį interesą jeigu laikomasi viešųjų pirkimų teisės normų, principų ir suformuotos teismų praktikos.

Perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisė nėra absoliuti. Jos ribų, žinoma, teisės aktais matematiškai tiksliai apibrėžti neįmanoma. Diskrecijos ribų apibrėžimas vyksta individualiai konkrečiuose viešuose pirkimuose. Perkančiosios organizacijos veiksmai ir priimami sprendimai konkrečiuose vykdomuose viešuosiuose pirkimuose turi atitikti įstatymais nustatytus diskrecijos suteikimo tikslus – įgyvendinti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus. Iš esmės perkančiųjų organizacijų pasirinkimo galimybėms yra keliami reikalavimai: kelio nesąžiningai konkurencijai užkirtimas planuojant ir rengiant viešųjų pirkimų procedūras, laikantis viešųjų pirkimų ir kitų įstatymų normų bei viešųjų pirkimų principų nuostatų (procedūrų skaidrumas ir lankstumas), šiais klausimais suformuotos teismų praktikos; racionalus lėšų panaudojimas, antikorupcinė kontrolė, diskrecijos teisės įgyvendinimo orientavimas į viešųjų interesų pirmumą bei perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų interesų derinimą.

Perkančiosios organizacijos tam tikrą įstatymų suteiktą diskreciją turi nustatydamos pirkimo dokumentų reikalavimus, o tam tikrais atvejais – ir vertindamos tiekėjų pasiūlymų atitiktį konkurso sąlygoms. Pavyzdžiui, perkančiosios organizacijos, vertindamos objektyvų tiekėjo pasiūlytos paslaugų ar prekių kainos ir jos sudedamųjų dalių pagrįstumą

320 Petras Leonas, *Teisės filosofijos istorija* (Vilnius: Mintis, 1995), 52.

(neįprastai mažos kainos įvertinimas), privalo iš tiekėjo pareikalauti tinkamų kainos pagrįstumo įrodymų, o tiekėjo pasiūlymą jos gali atmesti tik tuo atveju, jeigu tokie įrodymai nėra pateikiami arba jei jie nėra tinkami ir t. t. Taigi, joms suteikiama tam tikra veiksmų laisvė, tačiau naudojimasis ja ribojamas siekiant paisyti viešojo intereso tikslų ir norint užtikrinti tiek viešojo intereso, tiek privačių tiekėjų interesų pusiausvyrą. Galima sakyti, kad pagal galiojantį teisinį reguliavimą siekiama, kad perkančiųjų organizacijų sprendimų priėmimo procesas viešųjų pirkimų srityje būtų skaidrus ir viešas, kad būtų kuo siauresnės perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės, griežta jų veiksmų kontrolė, tačiau kartu norima, kad viešųjų pirkimų taisyklės būtų supaprastintos ir didinamas jų lankstumas.

Taigi, apibūdinant viešojo pirkimo objektą ir nustatant pirkimo sąlygas gali būti skiriami pagrindiniai viešojo pirkimo procedūros etapai, kuriuos įgyvendinant kyla daugiausiai ginčų dėl to, ar perkančioji organizacija tinkamai naudojosi jai suteikta diskrecijos teise: techninės specifikacijos rengimas, kvalifikacinių ir kitų reikalavimų nustatymas, pasiūlymo vertinimo kriterijai, pirkimo objekto skaidymas į dalis ir pan. Toliau perkančiųjų organizacijų diskrecijos ir naudojimosi ja ribų nustatymo klausimai analizuojami tokia eilės tvarka:

1. viešojo pirkimo planavimas ir rengimasis jį atlikti;
2. viešojo pirkimo dokumentų nustatymas;
3. konkurse dalyvaujančių tiekėjų pasiūlymų vertinimas;
4. viešojo pirkimo sutarties sudarymas ir vykdymas.

Nustatydama konkurso sąlygas, perkančioji organizacija negali naudotis neribota diskrecija, nes vadovaujasi įstatyme nustatyta tvarka. Kasacinio teismo bylų nagrinėjimo praktikoje[321] pabrėžiama, kad VPĮ perkančiajai organizacijai suteikiama nuožiūros teisė viešojo pirkimo procese privalo būti naudojama tiek, kad ši teisė neperaugtų į nevaržomą diskreciją. Svarbu, kad nebūtų sudarytos sąlygos perkančiųjų organizacijų savivalei. Todėl perkančiosios organizacijos sprendimai pagal VPĮ nuostatas ar viešųjų pirkimų taisykles turi būti itin konkrečiai motyvuoti ir objektyviai pagrįsti, o priimami sprendimai negali pažeisti viešųjų pirkimų principų ir nukrypti nuo viešųjų pirkimų tikslo.

Pirkimų planavimo ir rengimosi jį atlikti etapas labai svarbus, nes jo metu įvertinami ne tik poreikiai, bet ir skaičiuojama numatomo viešojo pirkimo vertė, atliekama rinkos analizė, pradedami rengti pirkimų dokumentai, sprendžiama, kokius pasiūlymų vertinimo kriterijus pasirinkti, skaidyti pirkimo objektą į dalis ar ne. Todėl itin svarbu užtikrinti pakankamą viešumo lygį, laikytis pagrindinių principų ir užtikrinti konkurenciją. Šiame skyriuje analizuojant pasirengimą pirkimui aptariama ir pasiūlymų vertinimo kriterijų analizė bei pirkimo objekto skaidymo į dalis problematika.

Metinių pirkimo planų sudarymas – svarbi perkančiosios organizacijos funkcija, kai kiekviena perkančioji organizacija įvertina numatomų viešųjų pirkimų poreikį atsižvelgdama į vykdomas specialias institucines ir kitas funkcijas bei skiriamą finansavimą. Metiniai pirkimų planai rengiami įvertinant konkrečių biudžetinių metų finansavimą. VPĮ 7 straipsnis nustato pareigą perkančiosioms organizacijoms rengti viešųjų pirkimų planus ir iki kovo 15 d. skelbti tais metais planuojamų atlikti viešųjų pirkimų suvestinę. VPĮ projekto

321 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-533/2014," http://www.infolex.lt/tp/939878. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-249/2011," http://www.infolex.lt/tp/205342.

Nr. 16-9576 25–26 straipsniai taip pat skirti pirkimo planavimui ir pasirengimui aptarti. Juose numatyta, kad perkančioji organizacija turi parengti ir patvirtinti einamaisiais biudžetiniais metais planuojamų atlikti viešųjų pirkimų planus, skelbti suvestinę įstatymų nustatyta tvarka. Atsižvelgdama į tai, kiekviena perkančioji organizacija rengia pirkimų planą, kuriame teikia einamaisiais biudžetiniais metais planuojamų vykdyti prekių, paslaugų ir darbų pirkimų sąrašą, o patvirtinus pirkimų plano suvestinę, ją skelbia viešai Centrinės viešųjų pirkimų tarnybos informacinėje sistemoje ir savo interneto svetainėje.

VPT yra patvirtinusi Viešųjų pirkimų gaires perkančiosios organizacijos vadovui (toliau – perkančiosios organizacijos vadovo gairės)[322] – rekomendacinio pobūdžio dokumentą, kurio tikslas – pabrėžti pagrindinius perkančiosios organizacijos vadovo veiksmus, kurių jis ***turėtų*** imtis, siekdamas efektyvaus pirkimų proceso organizavimo ir vykdymo, taip sumažindamas VPĮ ir kitų viešuosius pirkimus reguliuojančių teisės aktų pažeidimų riziką. Viena iš pagrindinių rekomendacijų, nurodytų perkančiosios organizacijos vadovo gairių 6.1 papunktyje, yra ta, kad perkančiosios organizacijos vadovas turėtų patvirtinti pirkimų perkančiojoje organizacijoje organizavimo taisykles, nustatančias atsakingus asmenis ir perkančiosios organizacijos pirkimų organizavimo tvarką nuo pirkimų poreikio formavimo iki pirkimo sutarties rezultato įvertinimo, arba, jeigu pirkimo sutartis nebuvo sudaryta, – iki pirkimo procedūros pabaigos. Manytina, kad šios taisyklės turėtų apimti ir reikalavimus įvykdytoms viešojo pirkimo sutartims analizuoti, šių sutarčių viešinimo kriterijus ir perkančiųjų organizacijų atskaitomybės prieš visuomenę tvarką.

Pažymėtina, kad autorės atliktas tyrimas parodė (žr. priedą), kad vykdant pirkimus perkančiosiose organizacijose daugeliu atveju nėra patvirtintų viešųjų pirkimų planavimo, organizavimo ir vykdymo taisyklių. Nors ir nėra nuostatų dėl jų privalomo tvirtinimo, t. y. perkančiosios organizacijos turi diskrecijos teisę dėl tokių taisyklių patvirtinimo, tačiau daugeliu atvejų jos padėtų užtikrinti tinkamą viešųjų pirkimų planavimą, organizavimą, pirkimo verčių apskaičiavimą, pirkimo būdo pasirinkimą ir panašiai.

Manytina, kad, siekiant skaidraus viešųjų pirkimų planavimo ir norint užtikrinti viešųjų pirkimų efektyvumą, jų teikiamą naudą visuomenei, viešųjų pirkimų planavimo ir organizavimo taisyklės turėtų būti privalomos visose perkančiosiose organizacijose.

Sudarant metinius pirkimo planus, svarbiausia yra tinkamai įvertinti perkančiosios organizacijos poreikius, finansines galimybes ir perkamų prekių, paslaugų ar darbų naudą visuomenei. Akcentuotina, kad VPT yra patvirtinusi Perkančiųjų organizacijų viešųjų pirkimų organizavimo ir vidaus kontrolės rekomendacijas[323]. Jose itin daug dėmesio skiriama tinkamam perkančiosios organizacijos poreikių nustatymui, tačiau nėra akcentuojama, kad poreikiai nustatomi užtikrinant viešąjį interesą.

Suprantama, kad ***poreikių nustatymas*** nėra paprastas procesas, pirmiausia reikia nustatyti, kad vykdomas pirkimas yra viešasis (ne prekių ar paslaugų koncesija ar pan.), toliau

322 Viešųjų pirkimų gairės perkančiosios organizacijos vadovui, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2011 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. 1S-204 „Dėl Viešųjų pirkimų gairių perkančiosios organizacijos vadovui patvirtinimo," https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D97E7B71ED3D.

323 Perkančiųjų organizacijų viešųjų pirkimų organizavimo ir vidaus kontrolės rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2011 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. 1S-174 „Dėl Perkančiųjų organizacijų viešųjų pirkimų organizavimo ir vidaus kontrolės rekomendacijų patvirtinimo", http://www.infolex.lt/ta/151866?nr=1.

įvertinami poreikiai, kurie turi būti objektyvūs. Taigi įsigyjant bet kokias vertybes perkančiųjų organizacijų poreikiams tenkinti, turi būti pateisinama nauda visuomenei.

Minėtose rekomendacijose siūlomos tam tikros perkančiosios organizacijos pirkimų vidaus kontrolės priemonės ir procedūros (patikros lapų pildymas, prevencinę kontrolę atliekančio asmens paskyrimas ir kt.) gali būti nustatomos pirkimų organizavimo taisyklėse, įvertinus perkančiosios organizacijos žmogiškuosius, finansinius išteklius ir numatomas pirkimų vidaus kontrolės sąnaudas, organizuojant ir vykdant pirkimus. Pastebėtina, kad tik keliose perkančiosiose organizacijose yra paskirti prevencinę pirkimų ir pirkimo sutarčių vykdymo kontrolę atliekantys asmenys.[324] Tokių asmenų paskyrimas perkančiosiose organizacijose ar kitų priemonių, galinčių valdyti rizikas, taikymas yra vertinamas teigiamai.

Pagal galiojantį teisinį reguliavimą, perkančiosios organizacijos turi pakankamai plačią diskreciją pačios reguliuoti pirkimų planavimo, organizavimo ir kontrolės tvarką, įskaitant ir pareigą patvirtinti supaprastintų pirkimų vykdymo taisykles[325]. Pastebėtina, kad nauju teisiniu reguliavimu perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės ribojamos: siekiama perkančiosioms organizacijoms nepalikti galimybės tvirtinti supaprastintų pirkimų taisyklių, t. y. tarptautinį ar supaprastintą pirkimą perkančioji organizacija atliktų VPĮ nustatyta tvarka (išskyrus tam tikrus atvejus), o mažos vertės pirkimai būtų atliekami pagal VPT patvirtintas taisykles (VPĮ projekte Nr. XIIP-3750 24 straipsnio 2 dalis). VPĮ projekto Nr. XIIP-3750 aiškinamajame rašte teigiama, kad vienodas tarptautinių ir supaprastintų pirkimų reguliavimas palengvins įstatymo taikymą perkančiosioms organizacijoms, tiekėjams ir priežiūrą atliekančioms institucijoms, o tiekėjams ir priežiūrą atliekančioms institucijoms nebereikės perprasti daugelio skirtingų perkančiųjų organizacijų patvirtintų supaprastintų pirkimų taisyklių, sumažės klaidų tikimybė atliekant viešųjų pirkimų procedūras. Taip pat pažymima, kad mažos vertės pirkimus perkančiosios organizacijos turės atlikti pagal Viešųjų pirkimų tarnybos patvirtintas taisykles, jiems bus taikomi lankstesni reikalavimai[326]. Iš esmės su tokia pozicija galima sutikti – vienodų taisyklių taikymas prisidės prie vienodų procedūrų atlikimo, palengvins jų taikymą, tačiau nėra aišku, kaip tokiu atveju būtų įvertinama kiekvienos perkančiosios organizacijos vykdomų mažos vertės pirkimų specifika, apimtis, kitos svarbios aplinkybės.

Tyrimas taip pat atskleidė, kad supaprastintų pirkimų taisyklės turi būti nuolat koreguojamos, o tai iš perkančiųjų organizacijų reikalauja papildomų laiko sąnaudų, nes jos turi nuolat sekti besikeičiantį teisinį pirkimų reguliavimą, todėl įstatymo leidėjo pasirinkimas, kad mažos vertės pirkimų taisykles tvirtintų VPT, vertintinas teigiamai. Be to, tyrimo metu

324 Prevencinę pirkimų kontrolę atliekantis asmuo - perkančiosios organizacijos vadovo paskirtas darbuotojas ar struktūrinis padalinys, perkančiosios organizacijos vadovo nustatyta tvarka vykdantis išankstinę pirkimo proceso procedūros stebėseną, patikrinimą, taip pat prevencinę perkančiosios organizacijos sudarytų pirkimo sutarčių vykdymo kontrolę.

325 VPĮ 85 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad perkančioji organizacija, išskyrus šio straipsnio 5 ir 6 dalyse nurodytus atvejus, supaprastintus pirkimus atlieka pagal pasitvirtintas taisykles, kurias ne vėliau kaip per 3 darbo dienas nuo jų patvirtinimo paskelbia šio įstatymo 86 straipsnyje nustatyta tvarka Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje ir savo tinklalapyje, jeigu toks yra, taip pat sudaro kitas galimybes tiekėjams susipažinti su šiomis taisyklėmis.

326 Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas,, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e200b7f0891311e5bca4ce385a9b7048?jfwid=-sxzzl7m6y.

perkančiosios organizacijos pateikė siūlymų dėl lankstesnių mažos vertės pirkimo procedūrų vykdymo, administracinės naštos mažinimo. Siūloma mažinti pirkimo procedūrų sudėtingumą; smarkiai mažinti reikalingų dokumentų kiekį; rengti aiškesnes taisykles; pateikti daugiau informacijos ir pavyzdžių Viešųjų pirkimų tarnybos interneto svetainėje; mažinti administracinę naštą (įvairių anketų, pažymų, ataskaitų pildymą); tobulinti vertinimą pagal ekonominio naudingumo kriterijų.

Pažymėtina, kad VPĮ Nr. 16-9576 projekte siūloma, kad perkančiosios organizacijos galėtų (tačiau neprivalėtų, kaip buvo anksčiau) skelbti techninių specifikacijų projektus bei vertinti dėl jų gautas pastabas, taip pat iš Direktyvos 2014/24/ES būtų perkelta išankstinių rinkos konsultacijų galimybė. Šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas viešinti technines specifikacijas (išskyrus mažos vertės pirkimų) yra nacionalinės teisėkūros rezultatas, o ne iš direktyvų kylantis įpareigojimas.

Siūloma išankstinių rinkos konsultacijų galimybė reiškia, kad siekdama kokybiškesnių pirkimų perkančioji organizacija gali konsultuotis su nepriklausomais ekspertais, institucijomis, rinkos dalyviais dėl pirkimų planavimo, atlikimo, pirkimo dokumentų rengimo. Tokios konsultacijos turi vykti nepažeidžiant tiekėjų konkurencijos, nediskriminavimo, skaidrumo principų. Pirkime nedraudžiama dalyvauti tiekėjui, kuris padėjo jam pasirengti, tačiau jeigu jo dalyvavimas pažeidžia tiekėjų konkurenciją ir to neįmanoma atitaisyti mažiau intervencinėmis priemonėmis, tokio tiekėjo pasiūlymas atmetamas[327].

Taigi, perkančioji organizacija, kuriai sudėtinga apibrėžti pirkimo objektą ar trūksta techninių, bei specialiųjų žinių, siekdama išsiaiškinti rūpimus klausimus ir geriau aprašyti pirkimo objektą turės galimybę konsultuotis su rinkos dalyviais. Pažymėtina, kad iki šiol tokios konsultacijos nebuvo reguliuojamos, tačiau tikėtina, kad ši nauja galimybė ateityje padės perkančiosioms organizacijoms tinkamai aprašyti pirkimo objektą ir išvengti galimų netinkamų diskrecijos įgyvendinimo atvejų. Žinoma, kartu kyla rizika, kad dėl tokių konsultacijų gali būti iškreipiama konkurencija ir pažeidžiami nediskriminavimo ir skaidrumo principai, kyla korupcinių susitarimų grėsmė, todėl itin svarbus sąžiningas viešojo pirkimo dalyvių elgesys.

Taigi teisės aktuose nustatytos įvairios teisinės priemonės, kurias pritaikius galima būtų tinkamiau planuoti pirkimų procesą, įvertinti pirkimo procedūrų trukmę, tinkamai pasirinkti pirkimo objektą, pirkimo būdą ir kitus svarbius aspektus. Pirkimų planavimas ir tinkama rinkos analizė užtikrins, kad pirkimui skirtos lėšos būtų naudojamos racionaliai.[328]

Nors perkančiosios organizacijos nėra įpareigotos prieš pirkimą atlikti rinkos tyrimų, vis dėlto būtų naudinga kiekvieno pirkimo atveju pasiaiškinti, kiek rinkoje kainuoja tam tikros prekės, paslaugos ar darbai, ir siekti kuo didesnio efektyvumo nustatant proporcingus ir pagrįstus kvalifikacinius bei techninius reikalavimus užtikrinant tinkamą diskrecijos teisės įgyvendinimą.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad VPĮ įtvirtinta perkančiosios organizacijos pareiga atmesti tiekėjų pasiūlymus dėl per didelės, perkančiajai organizacijai nepriimtinos kainos,

327 Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e200b7f0891311e5bca4ce385a9b7048?jfwid=-sxzzl7m6y.

328 „Viešųjų pirkimų tarnybos informacinis pranešimas „Į ką atkreipti dėmesį siekiant pirkti racionaliai?," žiūrėta 2016-10-13, http://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/i-ka-atkreipti-demesi-siekiant-pirkti-racionaliai.

t.y. įstatymas nenumato išimčių. Taigi gavusios pasiūlymus su didesnėmis nei planuota kainomis, dalis perkančiųjų organizacijų tokius pasiūlymus atmeta, kitos perkančiosios organizacijos sprendžia papildomo finansavimo klausimus. Taigi tiekėjų pasiūlymų atmetimo dėl per didelės kainos teisiniame reguliavime trūksta teisinio aiškumo. Tam tikrais atvejais perkančiajai organizacijai gali būti sudaryta galimybė subjektyviai vertinti VPĮ įtvirtintą „per didelės, perkančiajai organizacijai nepriimtinos kainos" institutą ir sudaryti sutartį už pasiūlytą kainą, viršijančią konkrečiam viešajam pirkimui skirtas lėšas.

Perkančioji organizacija turi tinkamai pasirinkti pirkimo būdą pirkimo vertei apskaičiuoti ir vadovautis VPĮ 9 straipsniu, taip pat Numatomo viešojo pirkimo vertės skaičiavimo metodika[329], kurios 30 punkte numatyta, kad siekdama nustatyti pirkimo vertę perkančioji organizacija turi parengti perkamų prekių ar paslaugų technines specifikacijas ir nustatyti kiekius ar apimtis, numatyti perkamų darbų apimtis, numatyti numatomos (numatomų) sudaryti sutarties (sutarčių) sąlygas (sutarties terminas, kainodara, pratęsimo galimybė ir t. t.), remdamasi skaičiuojamosiomis kainomis, panašių pirkimų praktika, rinkos ir kitais tyrimais nustatyti numatomos (numatomų) sudaryti pirkimo sutarties (sutarčių) preliminarią vertę, vadovaudamasi šios metodikos nuostatomis nustatyti kitų, į pirkimo vertės skaičiavimą įtrauktinų sutarčių vertę, vadovaudamasi šios metodikos nuostatomis apskaičiuoti pirkimo vertę.

Tendencijos rodo, kad daugiausiai viešųjų pirkimų atliekama atviro konkurso būdu[330]. Neskelbiamų derybų būdo taikymas (kai perkančioji organizacija derasi su pasirinktais tiekėjais ar vienu tiekėju) laikomas nekonkurencingu pirkimo būdu, todėl juo naudotis galima tik išimtiniais atvejais, pavyzdžiui, dėl skubos. Neskelbiamų derybų procedūra labiausiai riboja konkurenciją, todėl direktyvose nurodyti šio pirkimo būdo taikymo apribojimai. Neskelbiamų derybų atveju, ypač, kai į derybas kviečiamas tik vienas tiekėjas, konkurencijos veikimą (konkurencingas kainas pagal tuo metu rinkoje siūlomas geriausias kainas) turi užtikrinti perkančioji organizacija. Vienu atveju LAT konstatavo, kad teisinės atsakomybės tarp skirtingų ūkio subjektų paskirstymo klausimas nepateisina ir išimtinių VPĮ nuostatų dėl neskelbiamų derybų taikymo[331].

Pažymėtina, kad vien atviros procedūros kaip pirkimo būdo pasirinkimas ne visada reiškia savaiminį konkurencijos užtikrinimą, kadangi būtina laikytis VPĮ reikalavimų, neriboti konkurencijos ir pan. (pavyzdžiui, nustatant reikalavimus tiekėjams, techninę specifikaciją, skaidant pirkimo objektą į dalis ir pan.). Tik tokiu būdu galima atverti viešuosius pirkimus konkurencijai. Vengiant tinkamai taikyti šias taisykles iškraipoma konkurencija.

Atviro konkurso (pasiūlymus gali pateikti visi norintys tiekėjai), riboto konkurso procedūros yra dažniausios, kurias taikant sukuriama galimybė užtikrinti plačiausią konkurenciją ir iš visų dalyvaujančių tiekėjų įstatymų nustatyta tvarka išsirinkti vieną. Riboto

329 Numatomo viešojo pirkimo vertės skaičiavimo metodika, patvirtinta Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2003 m. vasario 26 d. įsakymu Nr. 1S-26 „Dėl Numatomo viešojo pirkimo vertės skaičiavimo metodikos patvirtinimo".

330 „Viešųjų pirkimų tarnybos pateikta informacija apie 2015 m. IV ketvirtį įvykusius viešuosius pirkimus," žiūrėta 2016-01-10, http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/Informacija%20apie%202015%20m_%20IV%20ketv_%20vykdytus%20vie%C5%A1uosius%20pirkimus.pdf.

331 „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-309-248/2015," http://www.infolex.lt/tp/1048346.

konkurso atveju paraiškas dalyvauti konkurse gali pateikti visi norintys konkurse dalyvauti tiekėjai, o pasiūlymus konkursui – tik perkančiosios organizacijos pakviesti tiekėjai, t. y. procedūros vykdomos dviem etapais, tačiau tiek atviro, tiek ir riboto konkurso atveju derybos tarp perkančiosios organizacijos ir tiekėjų yra negalimos.

Visgi Lietuvoje vykdomiems viešiesiems pirkimams paprastai būdinga nedidelė tiekėjų konkurencija, o vidutinis dalyvių skaičius ribotuose ir atviruose konkursuose beveik nesiskiria. Pvz., analizuojant statybų sektoriaus pirkimus, 2015 m. ribotame konkurse dalyvavo vidutiniškai 4,9, atvirame – 5,4 dalyvio (2011–2015 m. laikotarpiu ribotame konkurse vidutiniškai dalyvavo 5,9, atvirame – 4,6 dalyvio). VPT nurodo, kad atviras konkursas turėtų būti pirmasis pasirinkimas renkantis pirkimo būdą, ypač statybų sektoriuje. Tuo tarpu ribotas konkursas turėtų būti organizuojamas tik gerai apgalvojus jo tikslus, rekomenduoja VPT, išanalizavusi 2015–2016 m. I-ojo pusmečio statistiką apie vykdytus riboto ir atviro pirkimo konkursus bei vidutinį jų dalyvių skaičių.[332]

Derybų procedūros gali būti taikomos tik griežtai direktyvose ir įstatyme nustatytomis sąlygomis. Vienoje iš bylų ESTT[333] atkreipė dėmesį į tai, kad tiekėjų teisių suvaržymas galimas tik tuo atveju, kai egzistuoja išimtinės aplinkybės. Aplinkybių pasirinkimo įrodinėjimo našta tenka tai šaliai, kuri tomis aplinkybėmis rėmėsi. Neskelbiamų derybų pirkimo išskirtinumą lemia tai, kad jų metu nėra užtikrinama pakankama tiekėjų konkurencija, kaip kad vykdant įprastines atviras pirkimo procedūras, o deramasi tik su vienu ar keliais pasirinktais tiekėjais[334].

Pažymėtina, kad Lietuvos apeliacinis teismas[335] yra išaiškinęs, kad perkančioji organizacija, siekdama sėkmingai ir laiku atlikti pirkimą, turi tinkamai planuoti vykdomo pirkimo procedūrų atlikimo laiką, įvertinti ne tik įstatymo sureguliuotus jų vykdymo terminus, bet ir pretenzijų pateikimo ar procedūrų sustabdymo laikotarpį.

Taigi, itin svarbu, kad perkančiosios organizacijos poreikiai būtų pagrįsti būtinumu ir viešojo intereso tenkinimo nauda. Kyla pagrįstų abejonių dėl daug įvykdytų tyrimų, galimybių studijų, įvairių modelių kūrimo projektų ir jų teikiamos naudos bei realių jų panaudojimo galimybių, tačiau tam aptarti reikalingas atskiras tyrimas.

Apibendrinant reikia pasakyti, kad perkančiosios organizacijos poreikiai turi būti pagrįsti būtinumu ir perkamo objekto socialine bei ekonomine nauda visuomenei, o visos pirkimo procedūros planuojamos ir organizuojamos tinkamai, skaičiuojant vykdomo pirkimo procedūrų atlikimo laiką, įvertinant ne tik įstatymo sureguliuotus jų vykdymo terminus, bet ir pretenzijų pateikimo ar procedūrų sustabdymo laikotarpį, vadovaujantis nustatytomis taisyklėmis.

---

332 „Viešųjų pirkimų tarnybos informacinis pranešimas „Ribotas konkursas – tik gerai apgalvojus (papildyta),“ žiūrėta 2016-03-13, http://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/ribotas-konkursas-tik-gerai-apgalvojus-papildyta.

333 „Teisingumo Teismo 1996 m. kovo 28 d. sprendimas byloje Nr. C-318/94,“ http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61994CJ0318.

334 Eglė Sakalauskaitė, „Neskelbiamų derybų, kaip išimtinio pirkimo būdo, pasirinkimo ir vykdymo ypatumai viešųjų pirkimų įstatymo 56 straipsnio 1 dalies 2 ir 4 punkto pagrindu,“ *Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 6/3, (2014): 681–705.

335 „Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-630/2009,“ http://eteismai.lt/byla/245020931184709/2-630/2009.

2.2. Pirkimo objekto skaidymas į dalis: perkančiųjų organizacijų diskrecija ir pagarba skirtingų teisėtų interesų įgyvendinimui

Rengdamasi vykdyti viešųjų pirkimų procedūras, perkančioji organizacija turi įvertinti, ar būtina skaidyti pirkimo objektą į dalis, be to, sprendimas skaidyti ar neskaidyti pirkimo objektą į dalis turi būti pagrįstas.

Siekiant pirkimo tikslo, VPĮ įtvirtintais reikalavimais bei viešųjų pirkimų administracinės ir teisminės kontrolės mechanizmu užtikrinamas pirkimo objektų sujungimo į vieną bei skaidymo į dalis procesinis teisėtumas, neribotos diskrecijos negalimumas, viešojo intereso užtikrinimas ir tiekėjų teisėtų interesų įgyvendinimas, racionalus lėšų panaudojimas, tiekėjų neiškraipytos konkurencijos skatinimas, korupcijos prevencija ir pan.

Pagal šiuo metu galiojantį teisinį reguliavimą skaidyti pirkimo objektą į dalis ar atskirus pirkimus yra perkančiosios organizacijos teisė, bet ne pareiga, tačiau bet kokie perkančiosios organizacijos priimami sprendimai turi būti pagrįsti ir motyvuoti. Be to, yra patvirtintos VPT rekomendacijos dėl pirkimo objekto skaidymo į dalis konkrečių pirkimų atveju (pavyzdžiui, viešinimo paslaugų ir pan.).

Jei perkančioji organizacija mano, kad skaidyti pirkimo objektą į dalis yra netikslinga, ji turėtų nurodyti tai pagrindžiančias priežastis. VPĮ 24 straipsnio 6 dalyje nurodyta, kad perkančioji organizacija, skaidydama pirkimo objektą į dalis, turi užtikrinti konkurenciją ir nediskriminuoti tiekėjų. Tokia nuostata siekiama, kad perkančiosios organizacijos aktyviau naudotųsi galimybe skaidyti pirkimo objektą į dalis ir tokiu būdu sudarytų sąlygas platesniam ratui tiekėjų dalyvauti viešuosiuose pirkimuose.

Taigi, šiuo metu galiojantys teisės aktai nustato perkančiosioms organizacijoms tam tikrą diskrecijos teisę dėl pirkimo objekto skaidymo į dalis[336], tačiau bet koks pirkimo objekto skaidymas ar neskaidymas nelemia neribotos perkančiųjų organizacijų diskrecijos, kadangi kiekvienu atveju turi būti įvertinta, ar bus užtikrinta konkurencija ir tiekėjų nediskriminavimas, o bet kokie varžymai, susiję su tiekėjų dalyvavimu turi būti pagrįsti.

Siekiant sudaryti palankesnes sąlygas tiekėjams dalyvauti pirkimuose (ypač smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams), perkančiajai organizacijai rekomenduojama didelės apimties pirkimus skaidyti į dalis, nes mažesnis pirkimo dalių dydis suteiks galimybę pirkimuose dalyvauti didesniam skaičiui tiekėjų, o pirkimo dalių turinys labiau atitiks tiekėjų pajėgumą. Tokiu atveju pirkimų skaidymas į dalis, sudarantis sąlygas didelės apimties pirkimuose dalyvauti didesniam tiekėjų skaičiui, paskatins konkurenciją rinkoje[337]. VPT taip pat rekomenduoja visais atvejais identifikuoti pirkimo objektą dirbtinai jo neskaidant.

336 VPĮ 24 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad tais atvejais, kai perkančioji organizacija pirkimo objektą skaido į dalis, kurių kiekvienai numatoma sudaryti atskirą pirkimo sutartį, pirkimo dokumentuose gali būti nurodyta, kelioms pirkimo objekto dalims (vienai, dviem ar daugiau) tas pats tiekėjas gali teikti pasiūlymus. Jeigu pirkimo dokumentuose nenurodyta, kelioms pirkimo objekto dalims tas pats tiekėjas gali teikti pasiūlymus, laikoma, kad tas pats tiekėjas gali teikti pasiūlymus visoms pirkimo dalims.

337 „Viešųjų pirkimų tarnybos informacija dėl pirkimo objekto skaidymo ir numatomo viešojo pirkimo vertės skaičiavimo moteodikos taikymo skaičiuojant perkių vertes," žiūrėta 2016-05-10,: https://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/LT_versija/Konsultacine_medziaga/Perkanziosioms_organizacijoms/VPI/Geroji_praktika/2014-08-18%20PRANESIMAS%20del%20maisto%20prekiu%20verciu%20skaiciavimo_FNL2v.pdf.

Perkančioji organizacija pirkimo dokumentuose gali nurodyti, kelioms pirkimo objekto dalims (vienai, dviem ar daugiau) tas pats tiekėjas gali teikti pasiūlymus. Bet kokie ribojimai pateikti pasiūlymą, pavyzdžiui, abiems pirkimo dalims, gali būti pripažinti neteisėtais, jeigu pažeidžiami pirkimų principai. [338]

Analizuojant VPĮ 3 straipsnį matyti, kad jame nėra aiškiai nustatytas viešųjų pirkimų principų ir viešųjų pirkimų tikslo santykis. Jis matomas tik sistemiškai aiškinant VPĮ 3 straipsnio 1 ir 2 dalių prasmę. Perkančioji organizacija, siekdama viešųjų pirkimų tikslo, privalo vadovautis VPĮ 3 straipsnio 2 dalyje nustatytais reikalavimais. Taigi, VPĮ 3 straipsnio nuostatų aiškinimo prasme būtina išskirti dvi veiksmų teisėtumo įtvirtinimo sąlygas. Pagal pirmąją sąlygą yra nustatoma, ar nepažeisti viešųjų pirkimų principai ir šių pirkimų tikslas. Antrosios sąlygos reikalavimas išimtinai siejamas su viešųjų pirkimų tikslu, aiškinantis, ar jis nėra pažeistas. Taigi, pagal pirmąją veiksmų teisėtumo įtvirtinimo sąlygą perkančiosios organizacijos diskreciją riboja lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo ir skaidrumo principų laikymasis, o pagal antrąją diskrecijos taikymo absoliutinimą riboja viešųjų pirkimų tikslas.

Kaip minėta, VPĮ ar kituose teisės aktuose perkančiajai organizacijai nėra nustatyta pareiga išskaidyti sudėtinį pirkimo objektą į dalis, tačiau tai nereiškia, kad perkančiajai organizacijai šioje srityje suteikiama visiška diskrecija[339]. VPĮ įtvirtinta pareiga užtikrinti viešųjų pirkimų principų laikymąsi ir konkurenciją, todėl iš esmės teismų praktikoje vien konkurencijos skatinimo tikslais buvo suformuluotos naujos pirkimo objektų sujungimo draudimo taisyklės.

Konkurenciją riboja nepagrįstas pirkimo objektų sujungimas. Tam tikrais atvejais, pavyzdžiui, tarpusavio susitarimų atveju, gali būti iškraipoma konkurencija. Vienu iš atvejų Konkurencijos taryba[340] yra pasisakiusi, kad AB „Lietuvos geležinkeliai“ vieši pareiškimai, skatinantys, kad atskirų konkurso dalių laimėtojus nulemtų ir konkurso dalis „pasidalintų“ patys viešojo pirkimo dalyviai, gali skatinti konkurenciją ribojančius ar iškreipiančius veiksmus.

---

338 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-249/2011,“ http://www.infolex.lt/tp/205342.

339 Dėl pirkimo objektų sujungimo į vieną kasacinis teismas pasisakė, kad nors nei VPĮ, nei kituose teisės aktuose perkančiosioms organizacijoms nenustatyta pareiga išskaidyti sudėtinį pirkimo objektą į kelis, atskirų pirkimo objektų sujungimas į vieną turi būti pagrįstas svarbiomis priežastimis, ypač atsižvelgiant į aplinkybę, kad atskirų pirkimo objektų sujungimas į vieną lemia mažesnį dalyvių skaičių, nei jis būtų šiuos pirkimo objektus išskaidžius; pirkimo objektų sujungimo pagrįstumo vertinimui ypač svarbus ir proporcingumo principas; net ir tais atvejais, kai pirkimo objektų sujungimas lems mažesnį dalyvių skaičių, t. y. neleis kai kuriems tiekėjams pateikti pasiūlymų, tai neturėtų būti laikoma neteisėta, jei toks sujungimas ne tik pagrįstas svarbiomis priežastimis, bet ir yra būtinas perkančiosios organizacijos tikslui pasiekti, o kitomis priemonėmis, pavyzdžiui, pirkimo objektų išskaidymu, šio tikslo nebūtų galima pasiekti („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-309-248/2015,“ http://www.infolex.lt/tp/1048346; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-162-469/2015,“ http://www.infolex.lt/tp/1023738; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-126/2010,“ http://www.infolex.lt/tp/159729).

340 „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2013 kovo 3 d. pranešimas spaudai „Konkurencijos taryba atkreipia perkančiųjų organizacijų dėmesį, kad turi būti užtikrinama konkurencija organizuojant viešuosius pirkimus,“ žiūrėta 2013-04-02, http://kt.gov.lt/index.php?show=news_view&pr_id=1108.

Perkančiosios organizacijos diskrecijos teisė nustatyti konkurso sąlygų turinį, atitinkantį perkančiosios organizacijos poreikius ir VPĮ reikalavimus, ne kartą buvo pažymėta ir apibrėžta teismų praktikoje. Tiekėjai, manydami, kad tokie reikalavimai yra pažeisti, dėl perkančiosios organizacijos veiksmų ar priimtų sprendimų gali kreiptis į teismą VPĮ nustatyta tvarka.[341]

LAT[342] yra pažymėjęs, kad viešųjų pirkimų teisiniu reguliavimu siekiama išvengti situacijų, kuriose perkančioji organizacija turėtų neribotą diskreciją. Atsižvelgiant į lygiateisiškumo ir skaidrumo principus, negalimas atskirų pirkimo objektų sujungimas į vieną, jeigu tai grindžiama tik perkančiosios organizacijos finansinių ir žmogiškųjų išteklių administravimo tikslais. Reikalavimas pirkimo procedūrose visiems tiekėjams užtikrinti lygias sąlygas ir draudimas juos diskriminuoti ar riboti konkurenciją negali būti suprantamas kaip visiškai absoliutus, tačiau bet koks perkančiosios organizacijos potencialus ar faktinis tiekėjų dalyvavimo viešojo pirkimo konkurse varžymas turi atitikti tokio varžymo tikslingumo ir pagrįstumo kriterijus.[343] Manytina, kad tinkamas tikslingumo ir pagrįstumo kriterijų taikymas leidžia pasiekti perkančiosios organizacijos iškeltus tikslus ir patenkinti jos poreikius.

Pažymėtina, kad VPT, vertindama atskirų pirkimo objektų sujungimo pagrįstumą, atsižvelgia į aplinkybes, turėjusias įtakos pirkimo rezultatams, – suinteresuotų tiekėjų ir pasiūlymus pateikusių tiekėjų (dalyvių) skaičių[344], taip pat analizuoja, ar identifikuojant pirkimo objektą atsižvelgta į galimą tiekėjų suinteresuotumą ir kitas aplinkybes. Tokios aplinkybės vertinamos kiekvieno viešojo pirkimo atveju atskirai, atsižvelgiant į perkančiosios organizacijos keliamus tikslus, remiantis proporcingumo, ekonomiškumo, racionalumo ir panašiais kriterijais.

Tinkamai aprašytas pirkimo objektas skiriamas potencialiems tiekėjams (konkurentams), todėl nepagrįstas pirkimo objekto sujungimas sumažina konkurenciją. Taigi, toks sujungimas galimas tik tuo atveju, kai tam yra svarbių priežasčių ir jei jis yra būtinas perkančiosios organizacijos tikslui pasiekti. Manytina, kad dėl to LAT praktikoje vien konkurencijos skatinimo tikslais buvo suformuluotos iš esmės naujos teismų praktikoje taisyklės, pavyzdžiui, pirkimo objektų sujungimo draudimas. LAT[345] yra pasisakęs, kad pirkimo objektų, pavyzdžiui, geležinkelio kelio statybos ir stočių rekonstrukcijos darbų,

341 Viešojo pirkimo sąlygų turinio nustatymas (pirkimo objekto, tiekėjo kvalifikacinių ir kitų reikalavimų) – *perkančiosios organizacijos teisė*, kurią realizuodama perkančioji organizacija privalo laikytis VPĮ reikalavimų (VPĮ 2 str. 20 d., 28 d., 3 str., 24 str. 1 d.). Tiekėjas, manydamas, kad tokie reikalavimai yra pažeisti, dėl perkančiosios organizacijos veiksmų ar priimtų sprendimų gali kreiptis į teismą VPĮ nustatyta tvarka (VPĮ 120 str. 1 d., 2 d., 122 str.) („Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-614/2007," http://www.infolex.lt/tp/81421).

342 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-126/2010," http://www.infolex.lt/tp/159729.

343 „Viešųjų pirkimų tarnybos informacinis pranešimas „Pranešimas perkančiosioms organizacijoms dėl atskirų pirkimo objektų sujungimo vykdant viešuosius pirkimus," žiūrėta 2016-03-13, http://old.vpt.lt/rtmp8/dtd/?nid=1221469267&module=news&lan=LT.

344 Galimų tiekėjų skaičius konkurse, nors yra reikšminga aplinkybė tokio pobūdžio ginčuose, tačiau neturi lemiamos reikšmės nustatant neteisėtą konkurencijos iškraipymą, nes atskirų pirkimo objektų sujungimas į vieną *per se* riboja tiekėjų varžymąsi („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-126/2010," http://www.infolex.lt/tp/159729).

345 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-183-248/2015," http://www.min.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=193707&Zd=LT.

eismo valdymo (ir kontrolės) sistemos išplėtimo darbų (apie dvidešimt procentų pirkimo vertės sudarančių darbų, kuriuos atlikti gali vienintelis tiekėjas), sujungimas nepagrįstai riboja konkurenciją (iš esmės skirtingo pobūdžio objektų pirkimas kartu). Minėtu atveju konstatuota, kad nebuvo pateiktas aiškus ir įtikinamas pagrindimas naudotis išimtine teise sujungti kelis pirkimo objektus į vieną, todėl perkančioji organizacija pažeidė viešųjų pirkimų skaidrumo, lygiateisiškumo ir proporcingumo principus (VPĮ 3 straipsnio 1 dalis).

Skaidant pirkimo objektą į dalis (ypač kai objektai yra skirtingo pobūdžio), pirmiausia kyla netinkamo projekto įgyvendinimo (atsakomybės paskirstymo) rizika, kai reikia koordinuoti kelių tiekėjų darbą. LAT[346] praktikoje akcentuota, kad sklandus projekto įgyvendinimas ir atsakomybės paskirstymo tarp skirtingų rangovų problemiškumas pirmiausia susijęs su organizacinėmis aplinkybėmis, kurios nėra nei išimtinės, nei savaime pateisinančios savo pobūdžiu skirtingų objektų sujungimą didelės vertės pirkime, be to, nepaneigiamos teisinės ir administracinės galimybės organizuoti dviejų skirtingų rangovų (pagal atskirus pirkimus ar jų dalis) – konkursų laimėtojų – bendrą darbą. Taigi, vien organizacinėmis, administracinėmis ir techninėmis sąlygomis grindžiamas skirtingų objektų sujungimas nėra pateisinamas.

Visais atvejais būtina nustatyti, ar esama priežasčių, pateisinančių objektų sujungimą. Teismų praktikoje[347] pažymėta, kad dėl racionalaus lėšų panaudojimo tikslo ir žmogiškojo faktoriaus aplinkybės vertintinos hipotetiškai (pvz., nebuvo nustatyta, kad pirkimo išskaidymas į dalis atsakovei kainuotų brangiau; tai mažai tikėtina, nes dėl vienos pirkimo dalies tiekėjų ratas vis vien lieka itin siauras, o dėl kitos – ūkio subjektų skaičius tik padidėtų), jos nepagrįstos objektyviais duomenimis, o tik perkančiosios organizacijos interpretacine pozicija.

Galima sakyti, kad organizacinės ir administracinės priežastys (kelių sutarčių sudarymas ir jų koordinavimas) savaime nėra pateisinimas neskaidyti pirkimo objekto į dalis. Svarbu įsitikinti, ar rinkoje yra pakankamai tiekėjų, galinčių pasiūlyti platų spektrą paslaugų, taip pat nustatyti kitas pagrįstas aplinkybes, dėl kurių pirkimo galima neskaidyti į dalis. Kaip pavyzdys galėtų būtų pateikiamas Prancūzijos teisės[348] atvejis – Viešųjų pirkimų kodekse (2006–2016 m.) buvo įtvirtinta bendra taisyklė – pirkimo objektą skaidyti į dalis įstatyme nustatytais atvejais, siekiant užtikrinti didžiausią įmanomą konkurenciją, tačiau tik tuo atveju, jei pirkimo objektas leidžia identifikuoti skirtingų paslaugų rūšis. Tokiu atveju perkančioji organizacija laisvai pasirenka pirkimo dalių skaičių, ypač atsižvelgdama į norimų paslaugų technines charakteristikas, ekonominio sektoriaus struktūrą, ir, jei būtina, į taisykles, taikomas tam tikroms profesijoms. Kandidatai ir pasiūlymai vertinami pagal kiekvieną pirkimo dalį atskirai. Jei su tuo pačiu tiekėju sudaromos kelios sutartys, yra galimybė pasirašyti tik vieną sutartį pergrupuojant visas dalis. Perkančioji organizacija gali sudaryti bendrą sutartį (t. y. neskaidyti pirkimo objekto į dalis), jei tikėtina, kad konkrečiu atveju gali būti apribota konkurencija arba jei kyla rizika, kad bus sudėtinga techniškai,

346 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-162-469/2015," http://www.infolex.lt/tp/1023738.

347 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-84-248/2015," http://www.infolex.lt/tp/1006618.

348 Prancūzijos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas, http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000005627819&dateTexte=20160111.

brangu arba perkančioji organizacija negalės užtikrinti atskirų dalių organizavimo, vadovavimo ir koordinavimo užduočių. Be to, 2016 m. kovo 25 d. dekrete Nr. 2016-360 dėl viešųjų pirkimų[349] (12 straipsnis) taip pat pabrėžta pirkimo objekto skaidymo į dalis pareiga su tam tikromis išimtimis. Perkančioji organizacija, kuri nusprendžia neskaidyti pirkimo į dalis, tokį sprendimą turi motyvuoti dekrete nustatytais atvejais.

Skaidant pirkimo objektą į dalis skatinamas smulkiojo ir vidutinio verslo subjektų dalyvavimas viešuosiuose pirkimuose, taip skatinama konkurencija, o naudos gauna tiek perkančiosios organizacijos, tiek tiekėjai. Pastebėtina, kad naujosios direktyvos nustato palankesnes sąlygas smulkiosioms ir vidutinėms įmonėms dalyvauti viešuosiuose pirkimuose[350]. Tai iš esmės buvo numatyta ir Lietuvos viešųjų pirkimų sistemos tobulinimo ir plėtros 2009–2013 metų strategijoje[351] – skatinti smulkiojo ir vidutinio verslo subjektų dalyvavimą viešuosiuose pirkimuose.

Teismų praktikoje[352] taip pat pabrėžiamas pirkimo skaidymo įvertinimo būtinumas siekiant suteikti galimybę dalyvauti mažoms ir vidutinėms įmonėms, t. y. nors nei įstatyme, nei Kvalifikacijos vertinimo metodinėse rekomendacijose ar praktikoje nėra aiškiai įtvirtintas tiekėjų ekonominio pajėgumo reikalavimo nustatymo centralizuotuose pirkimuose pagrindas, tačiau centrinė perkančioji organizacija, atlikdama tokius atitinkamų objektų pirkimus, turi tinkamai įvertinti rinką ir nustatyti, ar pirkimuose galės dalyvauti mažos ir vidutinės įmonės, ar pirkimo objekto, atitinkamos rinkos ir ekonominių santykių pobūdis (lankstumas, dinamiškumas, didelis ūkio subjektų skaičius) nepadidina galimo nepajėgaus tiekėjo išrinkimo grėsmės (pvz., dėl konkretaus užsakymo jį lengvai ir greitai galėtų pakeisti kitas). Atitinkamai centralizuotuose pirkimuose galima būtų atsižvelgti ir į skirtingų tiekėjų galimybes varžytis, pavyzdžiui, skelbiant atskirus pirkimus (sudaryti preliminariąsias sutartis, taikant dinaminę pirkimų sistemą) tam tikroms degalų kiekių riboms.[353]

---

349 Prancūzijos 2016 m. kovo 27 d. dekretas dėl viešųjų pirkimų Nr. 2016-360,: https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000032295952&categorieLien=id.

350 Direktyva 2014/24 viešieji pirkimai turėtų būti pritaikyti MVĮ (mažų ir vidutinių įmonių) poreikiams. Perkančiosios organizacijos turėtų būti skatinamos naudotis Gerosios patirties kodeksu, nustatytu 2008 m. birželio 25 d. Komisijos tarnybų darbiniame dokumente „Europos gerosios patirties kodeksas, kuriuo siekiama suteikti MVĮ daugiau galimybių sudaryti viešųjų pirkimų sutartis", kuriame pateikiamos rekomendacijos, kaip taikant viešųjų pirkimų sistemą suteikti MVĮ daugiau galimybių dalyvauti viešuosiuose pirkimuose. Siekiant to tikslo ir siekiant skatinti konkurenciją perkančiosios organizacijos turėtų būti visų pirma skatinamos skaidyti stambias sutartis į pirkimo dalis. Taip skaidyti galima kiekybiniu pagrindu, kad atskirų sutarčių apimtis labiau atitiktų MVĮ pajėgumą, arba kokybiniu pagrindu, atsižvelgiant į atitinkamas skirtingas profesijas ir specializacijas, siekiant atskirų sutarčių turinį labiau pritaikyti prie specializuotų MVĮ sektorių arba atsižvelgiant į skirtingus vėlesnius projekto etapus (Vytautas Vengrauskas, Zinaida Gineitienė, Karolis Šerpytis, Juozapas Girdenis, „Smulkiojo ir vidutinio verslo įmonių vaidmuo Lietuvos viešųjų pirkimų rinkoje," *Viešasis administravimas* 3(19) (2008).

351 Lietuvos viešųjų pirkimų sistemos tobulinimo ir plėtros 2009–2013 metų strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. spalio 14 d. nutarimu Nr. 1332 „Dėl Lietuvos viešųjų pirkimų sistemos tobulinimo ir plėtros 2009–2013 metų strategijos patvirtinimo," http://www.infolex.lt/ta/77910?nr=2.

352 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-255/2014," http://www.infolex.lt/tp/822091?nr=1.

353 *Ibid.*

Be to, Europos Komisijos komunikate „Visų pirma galvokime apie mažuosius“ Europos iniciatyva „Small Business Act“[354] pabrėžiama, kad pagrindinė ES užduotis – užtikrinti sklandų perėjimą prie žiniomis grįstos ekonomikos. Sėkmingai ją išsprendus bus sukurta konkurencinga ir dinamiška ekonomika, duosianti daugiau ir geresnių darbo vietų bei užtikrinsianti tvirtesnę socialinę sanglaudą. Direktyva 2014/24 nustato, kad siekiant skatinti konkurenciją perkančiosios organizacijos turėtų būti visų pirma skatinamos skaidyti stambias sutartis į pirkimo dalis. Direktyvos 2014/24 78 punkte nurodyta, kad perkančiajai organizacijai nusprendus, kad sutartį skaidyti į pirkimo dalis būtų netikslinga, atskiroje ataskaitoje arba pirkimo dokumentuose turėtų būti nurodytos perkančiosios organizacijos pagrindinės pasirinkimo priežastys. Viena tokių priežasčių galėtų būti ta, kad perkančiosios organizacijos nuomone dėl išskaidymo kiltų rizika, kad sutarties vykdymas taps techniniu požiūriu pernelyg sudėtingas ir brangus, kad sumažės konkurencija arba tai, kad būtinybė koordinuoti skirtingus pirkimo dalių rangovus labai trukdys tinkamai vykdyti sutartį.

Pavyzdžiui, Informavimo ir viešinimo paslaugų viešojo pirkimo dokumentų rengimo rekomendacijų, patvirtintų Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2014 m. liepos 4 d. įsakymu Nr. 1S-109 12 punkte nustatyta, kad perkančioji organizacija gali neskaidyti pirkimo objekto į dalis ir įsigyti paslaugų derinio paketą iš vieno paslaugų teikėjo, atsakingo tiek už kūrybinių, tiek už planavimo, tiek už ryšių su visuomene ir komunikacijos paslaugų teikimą, kai perkančioji organizacija mano, kad skaidymas į dalis sumažins konkurenciją, pirkimo sutarties vykdymas taps techniškai pernelyg sudėtingas ir (ar) brangesnis, viešinimo kampanija nebus tinkamai įgyvendinama dėl trukdžių koordinuojant skirtingus pirkimo dalių paslaugų teikėjus ir pan. Taigi, perkančioji organizacija gali neskaidyti pirkimo objekto į dalis, kai, pavyzdžiui, perkami objektai yra panašaus pobūdžio, tačiau taip pat turėtų būti įvertinama, ar nesumažės tiekėjų konkurencija.

Toliau pateikiamas pavyzdys, keliantis abejonių, ar perkančioji organizacija tinkamai naudojosi suteikta diskrecijos teise ir pasirinko sprendimą maisto produktų pirkimą ikimokyklinio ugdymo įstaigose organizuoti neskirstydama pirkimo į atskirus pirkimo objek-

354 Europos Komisijos komunikatas „Visų pirma galvokime apie mažuosius“ Europos iniciatyva „Small Business Act“, http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=LT&f=ST%2011262%202008%20INIT. Europos Komisija siekdama paskatinti pirkimų sistemų pokyčius, pateiks savanoriškai taikomą Gerosios patirties kodeksą perkančiosioms organizacijoms. Šiame kodekse bus pateikta gairių, kaip mažinti biurokratizmą, didinti skaidrumą ir informuotumą bei užtikrinti vienodas sąlygas visoms MVĮ; toliau stengsis sudaryti palankesnes sąlygas gauti informacijos apie pirkimų galimybes, papildydama veikiančias viešiesiems pirkimams skirtas ES svetaines kitomis iniciatyvomis, pvz., galimybėmis skelbti pranešimus apie viešųjų pirkimų sutartis, sudaromas dėl nustatytų ribinių sumų neviršijančių sutarčių, tiesioginės prijungties režimu veikiančias verslo partnerių paieškos priemones, bei kitaip užtikrindama skaidresnius viešųjų pirkimų reikalavimus; paskelbs Valstybės pagalbos vadovą MVĮ (angl. *Vademecum on State Aid for SMEs*), siekdama plačiau skleisti informaciją apie galimybes gauti paramą. Valstybės narės raginamos sukurti elektroninius portalus, kad su informacija apie viešųjų pirkimų, kurių vertė nesiekia ES nustatytų ribinių dydžių, galimybėmis galėtų susipažinti kuo daugiau įmonių; skatinti nacionalines perkančiąsias organizacijas, kai įmanoma, skirstyti sutartis dalimis ir labiau pabrėžti subrangos galimybes; priminti nacionalinėms perkančiosioms organizacijoms, kad jos privalo vengti neproporcingų kvalifikacinių ir finansinių reikalavimų; skatinti MVĮ ir didelių pirkėjų konstruktyvų dialogą ir tarpusavio supratimą, teikiant informaciją, rengiant mokymus, stebint bei keičiantis gerąja patirtimi; performuluoti valstybės pagalbos politiką, kad ji labiau atitiktų MVĮ poreikius, taip pat ir rengiant tikslingesnes priemones.

tus. Viešojoje erdvėje plačiai diskutuojama dėl vaikų maitinimo viešojo pirkimo sutarčių sudarymo ir jų vykdymo. Tiekėjas „Pontem“ (buvęs „Smulkus urmas“) užima nemenką rinkos dalį ir kitose maitinimo srityse – ligonių, nuteistųjų, suimtųjų maitinimo srityse ir panašiai[355]. Buvo iškilęs klausimas, ar minėtas vaikų maitinimo pirkimas buvo vykdomas sąžiningai ir tiekiami reikiamos kokybės produktai. VPT 2014 m. įvertinusi perkančiosios organizacijos (Vilniaus miesto savivaldybės administracijos) pateiktus dokumentus, susijusius su vykdomu atviru konkursu „Maisto produktų Vilniaus miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigoms pirkimas“, konstatavo, kad perkančioji organizacija pažeidė VPĮ 25 straipsnio 2 dalies nuostatas, reikalaujančias užtikrinti konkurenciją ir nediskriminuoti tiekėjų. Šis pažeidimas neužtikrina VPĮ 3 straipsnio 1 dalyje įtvirtintų pagrindinių pirkimų principų laikymosi, nes, siekdama įgyvendinti šių principų užtikrinimą, perkančioji organizacija privalėjo suskirstyti pirkimo objektą į atskiras dalis pagal tiekėjų suinteresuotumą, kas sudarytų galimybę didesniam tiekėjų skaičiui pateikti konkurencingus pasiūlymus, o perkančiajai organizacijai – racionaliai naudoti pirkimui skirtas lėšas. Pirkimo objektų sujungimas į vieną varžo tiekėjų konkurenciją ir rinkos plėtrą, diskriminuoja tiekėjus[356].

Kitu aptariamu atveju VPT nustatė, kad perkančioji organizacija, techninę pirkimo specifikaciją parengusi pagal vieno gamintojo katalogą ir neskaidžiusi pirkimo į dalis, nesudarė sąlygų tiekėjams dalyvauti pirkimo procedūrose pagal atskirus objektus.[357] Taigi pirkimo objekto neskaidymas į dalis daugeliu atveju neužtikrina ir neskatina konkurencingumo kitų tiekėjų atžvilgiu.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad VPT vertinimo išvadose vis dažniau nustato netinkamų perkančiųjų organizacijų diskrecijos įgyvendinimo atvejų, kai perkančioji organizacija, neskaidydama pirkimo objekto į dalis, pažeidžia VPĮ įtvirtintus skaidrumo, lygiateisiškumo ir proporcingumo principus.

Vienu iš netinkamos diskrecijos teisės įgyvendinimo atvejų dėl pirkimo objekto neskaidymo į dalis viešojo pirkimo komisijos nariams buvo taikyta ir administracinė atsakomybė. Minėtu atveju buvo konstatuota, kad pirkimo objekte nurodytų paslaugų sujungimas ir neskaidymas į savarankiškas pirkimo objekto dalis apribojo tiekėjų, galinčių pateikti pasiūlymus, skaičių, tuo buvo pažeisti VPĮ įtvirtinti nediskriminavimo

355 „Viešųjų pirkimų tarnybos informacija apie pasirašytas sutartis,“ žiūrėta 2016-01-10, http://www.freedata.lt/vpt/searchContracts?q=Pontem.

356 „Viešųjų pirkimų vertinimo išvados, 2014 m.; III ketv., Eil Nr. 69,“ žiūrėta 2016-01-12, http://vpt.lrv.lt/lt/ukio-subjektu-prieziura/isvados-ataskaitos/viesieji-pirkimai-atliekami-pagal-lr-viesuju-pirkimu-istatyma-1/vertinimo-isvados/2014-m.

357 Perkančioji organizacija, siekdama užtikrinti tiekėjų konkurenciją, turėjo Pirkimo objektą suskirstyti į dalis pagal lauko virtuvių remontui reikalingas atsargines detales ir pagal virtuvės reikmenis (pavyzdžiui, termosas, virtuvinė šakutė, pjaustymo lentelė, samtis ir pan.), taip pat turėjo parengti techninę specifikaciją, konkrečiai nustatydama techninius reikalavimus virtuvės reikmenims, kas sudarytų galimybę didesniam tiekėjų skaičiui pateikti konkurencingus pasiūlymus, o perkančiajai organizacijai – racionaliai ir efektyviai naudoti pirkimui skirtas lėšas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pirkimo objektų sujungimas į vieną varžo tiekėjų konkurenciją ir rinkos plėtrą, diskriminuoja tiekėjus bei apriboja smulkiojo ir vidutinio verslo subjektų galimybes dalyvauti pirkime. VPT rekomenduoja rengiant pirkimo dokumentus atsižvelgti į Smulkiojo ir vidutinio verslo subjektų skatinimo dalyvauti viešuosiuose pirkimuose rekomendacijų, patvirtintų Tarnybos direktoriaus 2010 m. rugsėjo 30 d. įsakymu Nr. 1S-139, nuostatas. http://vpt.lrv.lt/lt/ukio-subjektu-prieziura/isvados-ataskaitos/viesieji-pirkimai-atliekami-pagal-lr-viesuju-pirkimu-istatyma-1/vertinimo-isvados/2016-m.

ir lygiateisiškumo principai ir neužtikrinta tiekėjų konkurencija. VPT konstatavo, kad perkančioji organizacija turėjo suskirstyti pirkimo objektą į dalis pagal paslaugų grupes ir tai būtų suteikę galimybę didesniam tiekėjui skaičiui pateikti konkurencingus pasiūlymus, o perkančiajai organizacijai – racionaliau naudoti pirkimui skirtas lėšas.[358]

Pažymėtina, kad pasitaiko atvejų, kai specialūs įstatymai numato, kad darbo projekto ekspertizės atlikimo organizavimas negali būti patikėtas rangovui, nes tai yra užsakovo pareiga, kurios vykdymas gali būti nebent deleguotas statinio projektavimo vadovui.[359]

Direktyva 2014/24/ES (78) numato, kad perkančioji organizacija turėtų būti įpareigota svarstyti, ar tikslinga padalyti sutartis į pirkimo dalis, tačiau jai turėtų būti leidžiama nuspręsti savo nuožiūra, atsižvelgiant į, jos nuomone, svarbias priežastis, jos atžvilgiu netaikant administracinės ar teisminės priežiūros[360].

Direktyvos 2014/24/ES 46 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad perkančiosios organizacijos gali nuspręsti skirti sutartį į atskiras pirkimo dalis ir nustatyti tokių pirkimo dalių dalyką ir dydį[361], o 46 straipsnio 4 dalyje nustatyta galimybė nacionalinėje teisėje numatyti perkančiųjų organizacijų pareigą pirkimą skaidyti į dalis tam tikromis sąlygomis, atsižvelgiant į

358 „Administracinės nuobaudos, 2015 m." žiūrėta 2016-01-12, https://vpt.lrv.lt/lt/ukio-subjektu-prieziura/administracines-nuobaudos/viesieji-pirkimai-atliekami-pagal-lr-viesuju-pirkimu-istatyma/2016-m-4.

359 Statybos įstatymo 15 straipsnio 7 dalies 3 punkte nurodyta, kad rangovas turi teisę atlikti kitų statybos dalyvių funkcijas, išskyrus paties statomo statinio statybos techninę priežiūrą ir šio statinio projekto bei šio statinio ekspertizę; 12 straipsnio 1 dalies 3 punkte įtvirtinta, kad statytojas (užsakovas) privalo, *inter alia,* organizuoti statinio projekto ekspertizę, kai ji privaloma arba savo iniciatyva; be to, šio įstatymo 17 straipsnyje nustatytos statinio projektavimo ir statybos valdytojų teisės ir pareigos. Atsižvelgiant į tai, pagal pirmiau nurodytą teisinį reguliavimą darbo projekto ekspertizės atlikimo organizavimas negalėjo būti pavestas rangovui, nes tai užsakovo pareiga, kurios vykdymas gali būti nebent deleguotas statinio projektavimo vadovui. („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-324-378/2015," https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/LITEKO.25CB510B642D.)

360 Kai perkančioji organizacija nusprendžia, kad sutartį skaidyti į pirkimo dalis būtų netikslinga, atskiroje ataskaitoje arba pirkimo dokumentuose turėtų būti nurodytos perkančiosios organizacijos pagrindinės pasirinkimo priežastys. Viena tokių priežasčių galėtų būti ta, kad perkančiosios organizacijos nuomone dėl išskaidymo kiltų rizika, kad sutarties vykdymas taps techniniu požiūriu pernelyg sudėtingas ir brangus, kad sumažės konkurencija arba tai, kad būtinybė koordinuoti skirtingus pirkimo dalių rangovus labai trukdys tinkamai vykdyti sutartį. Valstybėms narėms turėtų būti leidžiama padaryti daugiau, kad MVĮ būtų lengviau dalyvauti viešųjų pirkimų rinkoje, išplečiant pareigą svarstyti sutarties skaidymą į pirkimo dalis, sudarant mažesnes sutartis, tikslingumą, apimtį, nustatant reikalavimą perkančiosioms organizacijoms pagrįsti sprendimą neskaidyti sutarčių į pirkimo dalis arba nustatant, kad skaidymas į pirkimo dalis tam tikromis sąlygomis yra privalomas. Siekdamos to paties tikslo valstybės narės taip pat turėtų turėti galimybę sukurti tiesioginio mokėjimo subrangovams sistemas.

361 Išskyrus atvejus, kai sutartis skaidyti į pirkimo dalis yra privaloma pagal šio straipsnio 4 dalį, perkančiosios organizacijos nurodo pagrindines savo sprendimo neskaidyti sutarties į pirkimo dalis priežastis, kurios įtraukiamos į pirkimo dokumentus arba į 84 straipsnyje nurodytą atskirą ataskaitą.
Net ir tais atvejais, kai galima teikti pasiūlymus dėl kelių ar visų pirkimo dalių, perkančiosios organizacijos gali apriboti vienam konkurso dalyviui skirtinų pirkimo dalių skaičių su sąlyga, kad maksimalus vienam konkurso dalyviui skirtinas pirkimo dalių skaičius nurodomas skelbime apie pirkimą arba kvietime patvirtinti susidomėjimą. Perkančiosios organizacijos pirkimo dokumentuose nurodo objektyvius ir nediskriminacinius kriterijus arba taisykles, kuriuos jos ketina taikyti spręsdamos, kurios pirkimo dalys bus skirtos, kai pritaikius skyrimo kriterijus paaiškėtų, kad vienam konkurso dalyviui būtų skirta daugiau pirkimo dalių nei nustatytas jų maksimalus skaičius.

ES teisės reikalavimus. Nacionaliniu teisiniu reguliavimu siekiama perkančiąsias organizacijas skatinti skaidyti pirkimo objektą į dalis, taip sudarant galimybę stambiuose pirkimuose dalyvauti ir smulkesniems subjektams. VPĮ projekto Nr. XIIP-3750 ir VPĮ projekto Nr. 16-9576 27 straipsnyje numatyta, kad tarptautinis pirkimas privalo būti, o supaprastintas pirkimas gali būti vykdomas skaidant pirkimo objektą į dalis, kurių kiekvienai numatoma sudaryti atskirą pirkimo sutartį, ir apibrėžiant šių dalių apimtį bei dalyką. Pirkimo objektas skaidomas į dalis kiekybiniu, kokybiniu pagrindu ar pagal skirtingus jo įgyvendinimo etapus. Taigi, perkančiosios organizacijos yra įpareigojamos skaidyti pirkimą į dalis ir tokiu atveju perkančioji organizacija skelbime apie pirkimą, kvietime patvirtinti susidomėjimą ar kituose pirkimo dokumentuose, kuriais kviečiama dalyvauti pirkime, nurodo atitinkamą informaciją[362]. Tuo pačiu nauju teisiniu reguliavimu perkančiosioms organizacijoms tam tikrais atvejais siekiama palikti galimybę tarptautinio pirkimo į dalis neskaidyti. VPĮ Nr. 16-9576 projekto 27 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad perkančioji organizacija gali neskaidyti pirkimo objekto į dalis, jeigu perkančioji organizacija pirkimo dokumentuose pagrindžia, kad dėl to sumažėtų tiekėjų konkurencija, pirkimo sutarties vykdymas taptų per daug brangus ar sudėtingas techniniu požiūriu, skirtingų pirkimo objekto dalių įgyvendinimas būtų glaudžiai susijęs ir dėl to atsirastų būtinybė koordinuoti šių dalių tiekėjus, o tai keltų riziką netinkamai įvykdyti pirkimo sutartį, ar nurodo kitas pagrįstas aplinkybes, dėl kurių netikslinga pirkimo objektą skaidyti į dalis.

VPĮ nuostatomis, kuriomis siekiama perkančiąsias organizacijas ***skatinti*** skaidyti pirkimo objektą į dalis, stengiamasi padidinti konkurenciją viešuosiuose pirkimuose, paskatinti smulkiojo ir vidutinio verslo įmonių dalyvavimą, perkančiosios organizacijos taip pat įpareigojamos į dalis skaidyti ir tarptautinio pirkimo objektą[363]. Nors perkančiosioms organizacijos ir privalo pagrįsti sprendimą (pavyzdžiui, komisijos protokole nurodyti sprendimo motyvus), kodėl pirkimo objektas nėra skaidomas į dalis, t. y. didėja jų administracinė našta (tam tikrais atvejais specialistų ar ekspertų išvadų poreikis), manytina, kad privalomos pareigos nustatymas (su tam tikromis išimtimis) skaidyti pirkimo objektą į dalis yra proporcinga priemonė siekiamam konkurencijos skatinimo tikslui ir racionaliam lėšų panaudojimui pasiekti. Visgi perkančiosioms organizacijoms paliekama ir galimybė pirkimo objekto į dalis neskaidyti, jeigu dėl to sumažėtų tiekėjų konkurencija, pirkimo sutarties vykdymas taptų per daug brangus ar sudėtingas techniniu požiūriu, atsirastų būtinybė koordinuoti skirtingus pirkimo objekto dalių tiekėjus ir tai trukdytų tinkamai vykdyti pirkimo sutartį. Taigi vienu ar kitu atveju perkančiosios organizacijos sprendimai skaidyti pirkimo objektą į dalis ar atskirus pirkimus turi būti pagrįsti, t.y. nurodytos vienokio ar kitokio sprendimo

362 Perkančiosios organizacijos dokumentuose taip pat nurodo: 1) kelioms pirkimo objekto dalims (vienai, dviem ar daugiau) tas pats tiekėjas gali pateikti pasiūlymą; 2) maksimalų skaičių pirkimo objekto dalių, kurias gali laimėti tas pats tiekėjas, jeigu perkančioji organizacija nusprendžia šį skaičių riboti. Pirkimo dokumentuose turi būti nurodyti objektyvūs ir nediskriminuojantys kriterijai ar taisyklės, taikomos nustatant, kurias pirkimo objekto dalis laimėjo tiekėjas, jeigu pagal pasiūlymų vertinimo rezultatus tam pačiam tiekėjui turėtų atitekti didesnis nei nustatytas maksimalus pirkimo objekto dalių skaičius; 3) pirkimo objekto dalis, dėl kurių perkančioji organizacija gali sudaryti vieną sutartį, jeigu šias dalis laimėtų tas pats tiekėjas.

363 Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e200b7f0891311e5bca4ce385a9b7048?jfwid=-sxzzl7m6y.

pasirinkimo priežastys. Taigi tam tikra diskrecija yra paliekama perkančiosioms organizacijoms sprendžiant klausimus dėl pirkimo objekto skaidymo ar jo neskaidymo.

Kadangi pirkimo objekto neskaidymas į dalis gali riboti konkurenciją, siekiant išvengti konkurencijos varžymo atvejų yra labai svarbu, kad perkančioji organizacija pirmiausia turėtų objektyvų pagrindimą, kuriame būtų nurodomos priežastys, pateisinančios pirkimo neskaidymą į dalis. Teismų praktikoje nurodoma, kad kiekvienu atveju būtina įvertinti, ar kelių objektų sujungimas pagrįstas svarbiomis priežastimis ir ar negalima to pasiekti mažiau varžančiomis priemonėmis (proporcingumo principo įgyvendimas), o vien tik svarbių priežasčių nustatymas savaime nepateisina pirkimo objektų sujungimo į vieną. Be to, vien tik galimų tiekėjų skaičius neturi lemiamos reikšmės nustatant konkurencijos iškraipymą. Pažymėtina, kad administracinės, organizacinės, finansinės perkančiosios organizacijos priežastys nėra savaime pateisinančios pirkimo objektų sujungimą, jei nenustatoma kitų svarbių priežasčių, pateisinančių tokį sprendimą. Svarbu užtikrinti nesuvaržytą tiekėjų konkurenciją ir kiekvieną sprendimą pagrįsti objektyviais duomenimis.

Gali būti, kad pirkimo objektus sujungus į vieną (kai sudaromos sąlygos teikti pasiūlymą tik keliems ūkio subjektams susijungus), ūkio subjektai turi remtis kitų ūkio subjektų pajėgumu, pasitelkti subrangovus, subtiekėjus ar subteikėjus.

Taigi perkančiųjų organizacijų spėjamos (numanomos) organizacinės, administracinės, sudėtingesnio kelių sudarytų sutarčių koordinavimo priežastys savaime nėra pateisinimas neskaidyti pirkimo objekto į dalis, daug svarbesnis yra konkurencijos užtikrinimo siekis, pastangos paskatinti smulkiojo ir vidutinio verslo įmonių dalyvavimą ir pan.

2.3. Perkančiųjų organizacijos diskrecijos ribos rengiant pirkimo dokumentus

Perkančiosios organizacijos turi teisę nustatyti konkurso sąlygas nepažeisdamos VPĮ nuostatų, nesuvaržydamos ūkio subjektų konkurencijos ir leisdamos pajėgiems tiekėjams, galintiems įvykdyti pirkimo sutartį, dalyvauti konkurse. Taigi perkančiosios organizacijos nustatydamos konkurso sąlygas negali peržengti **joms įstatymais suteiktų diskrecijos ribų**. Be pirkimo sąlygų teisėtumo, perkančiosios organizacijos turėtų įvertinti ir jų tikslingumą (racionalumą), taip pat nuspręsti, ar formuluojamos pirkimo sąlygos reikalingos ir tikslingos, pernelyg neapsunkins ar nesuklaidins, ar dėl jų nekils ginčų[364].

Teismų praktikoje akcentuojama, kad pirkimo sąlygose turėtų būti vengiama abstrakčių, dviprasmiškai suprantamų ar deklaratyvių formuluočių, nes šios sunkina tiekėjų dalyvavimą pirkime, dėl to gali kilti tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčų, o kita vertus, perkančiosios organizacijos taip pat neturėtų nustatyti perteklinių (nors ir teisėtų) pirkimo sąlygų tiekėjams, net ir siekdamos papildomos apsaugos.[365]

Taigi, perkančiajai organizacijai yra suteikta diskrecijos teisė nustatyti konkurso sąlygų reikalavimus: apibūdinti pirkimo objekto savybes techninėje specifikacijoje, nustatyti kvalifikacinius reikalavimus tiekėjams, kitus reikalavimus, susijusius su pirkimo objektu,

364 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-544/2014," http://www.infolex.lt/tp/940695.

365 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-39-690/2015, http://www.infolex.lt/tp/994829?nr=1.

nustatyti pasiūlymo rengimo, vertinimo reikalavimus ir pan. Perkančioji organizacija įpareigojama tinkamai parengti pirkimo dokumentus ir užtikrinti interesų pusiausvyrą.

Iš esmės vykdant viešųjų pirkimų procedūras dažnai susiduriama su teisinio reguliavimo nustatytų tikslų ir galimybių juos įgyvendinti ribų klausimu. Pavyzdžiui, teisė nustatyti konkurso sąlygas priskirtina perkančiųjų organizacijų diskrecijai, tačiau perkančioji organizacija turi būti rūpestinga ir atidi, nurodydama reikalavimus tiekėjams, t. y. nepažeisti viešųjų pirkimų principų, tam tikrais atvejais ji taip pat privalo analizuoti rinkos situaciją, siekdama užtikrinti konkurenciją. Pažymėtina, kad tiekėjų galimybė konkuruoti gali būti pažeidžiama dėl perkančiųjų organizacijų perteklinių reikalavimų nustatymo, dėl neigiamo pobūdžio, taip pat dėl per daug aukštų (specifinių), pirkimo objektui neadekvačių reikalavimų nustatymo, kitų nepagrįstų draudimų ar apribojimų, dėl kurių tinkami ir pajėgūs tiekėjai negali dalyvauti pirkimo procedūrose. Taigi tiekėjų dalyvavimą viešuosiuose pirkimuose gali riboti pirkimo objekto neskaidymas į dalis, pertekliniai ar aukšti tiekėjų kvalifikacijos reikalavimai, techninės specifikacijos reikalavimai ar kitos pirkimo dokumentų sąlygos.

Pirmiausia perkančiosios organizacijos pareiga – tinkamai apibūdinti perkamų prekių, paslaugų ar darbų savybes pirkimo sąlygose. Rengdama pirkimo dokumentus perkančioji organizacija turi pakankamą diskrecijos teisę aprašyti tam tikrų pirkimo objekto savybių technines specifikacijas, reikalavimus tiekėjams, tačiau kartu privalo tai daryti nepažeisdama pagrindinių viešųjų pirkimų principų ir viešųjų pirkimų teisės normų. Taigi, perkančioji organizacija naudodamasi suteikta diskrecijos teise turi nustatyti ir apibrėžti pirkimo objekto savybių technines specifikacijas, kitus reikalavimus, kurie jos nuomone yra būtini siekiant užtikrinti sėkmingą pirkimo sutarties įvykdymą. Realizuodama šį tikslą, perkančioji organizacija turi užtikrinti sąžiningą tiekėjų varžymąsi, racionalų lėšų naudojimą ir panašiai. Taigi, dėl to būtina derinti skirtingus interesus. Perkančiosioms organizacijoms netinkamai įgyvendinant suteiktas diskrecijos teises reikalingos vertybės neįsigyjamos tam skirtas lėšas naudojant efektyviai ir skaidriai, o visuomenė nusivilia valstybę valdančia valdžia.

Perkančiajai organizacijai tinkamai apibrėžus perkamų darbų ir siekiamo rezultato (objekto) pobūdį (pvz., ypatingo ar ne statinio statyba), tiekėjai gali suprasti, ar jų kvalifikacija pakankama šiuos darbus atlikti.[366]

ESTT yra pažymėjęs, kad pareigos aiškiai suformuluoti pirkimo sąlygas visiems potencialiems tiekėjams nesilaikoma, kai pirkimo dokumentuose pirkimo objektas nėra tiksliai apibrėžtas (pvz., darbų apimtis ir jų atlikimo vieta), o tik pateikiama nuoroda į atitinkamus teisės aktus.[367]

Kasacinio teismo praktika[368] dėl pirkimo sąlygų aiškumo, dėl perkančiosios organizacijos pareigų laikantis skaidrumo principo nustatyti tikslias sąlygas, taip pat dėl tiekėjų rūpestingumo ir informuotumo savaime neprieštarauja jurisprudencijai dėl sisteminio pirkimo sąlygų aiškinimo, nes pastarasis nėra beribis, nepriklauso išimtinai nuo perkančiosios organizacijos

366 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (I) Nr. AC-38-1," *Teismų praktika* 38 (2013).

367 *Ibid*.

368 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-609-690/2015," http://www.infolex.lt/tp/1157691?nr=1.

diskrecijos ir teismų teisės aiškinti konkursų nuostatas. LAT pabrėžia, kad sisteminis pirkimo sąlygų aiškinimas turi ribas, juo negali būti pateisintas konkurso nuostatų neaiškumas ir vidinis prieštaravimas, jei vidutinis atitinkamos srities tiekėjas objektyviai negali perkančiajai organizacijai pateikti pasiūlymo ar yra pernelyg suvaržytas tai padaryti.

Perkančioji organizacija turi pareigą nustatyti aiškius ir tinkamai išreikštus reikalavimus ir visiems tiekėjams juos vienodai taikyti vertindama pasiūlymus. Pirkimo sąlygų aiškumas užtikrina ne tik tai, kad tiekėjai tinkamai jas supras, bet ir tai, kad pati perkančioji organizacija turės galimybę įvertinti tiekėjų pasiūlymų atitiktį joms ir taip priimti teisėtus sprendimus.[369]

Taigi, jei perkančioji organizacija parengia neaiškias, dviprasmiškas konkurso sąlygas, netinkamai apibūdina pirkimo objektą, nenustato aiškių reikalavimų, tiekėjai negali tinkamai įvertinti pasiūlymo kainą, o perkančioji organizacija racionaliai naudoti skirtas lėšas ir įsigyti reikalingų prekių, paslaugų ar darbų.

LAT[370] yra konstatavęs, kad perkančiosios organizacijos valios ir ketinimų, jei tokių buvo, svarba sumenksta, jei pirkimo sąlygose jie netinkamai ir nesuprantamai materializuojami ir jei būtų priešingai, perkančiosios organizacijos „tikrosios“ valios pirmenybė viešųjų pirkimų ar jos sprendimų peržiūros procedūrose iš esmės reikštų naudojimąsi neribota diskrecija.

LAT[371] yra pažymėjęs, kad neaiškių, netikslių ir dviprasmiškų pirkimo dokumentų nuostatų nulemtų negatyvių padarinių rizika tenka pačiai perkančiajai organizacijai. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad teismų praktikoje vertinama, ar ginčytinos konkurso sąlygų nuostatos neaiškumas nepagrįstai suvaržė galimybę kuriam nors konkurso dalyviui sudaryti viešojo pirkimo sutartį, t. y. ar perkančiųjų organizacijų nustatyti reikalavimai turi įtakos konkurso dalyvių ir kitų tiekėjų teisių apimčiai.[372] Pirkimo procesas turi būti skaidrus – atviras, aiškus, be situacijų, sudarančių galimybę interpretuoti tą patį veiksmą skirtingai ir suabejoti proceso (viešojo konkurso) skaidrumu.[373] Perkančioji organizacija siekdama išvengti galimų ginčų dėl pirkimo sąlygų aiškinimo turi užtikrinti, kad konkurso sąlygos būtų vienodai suprantamos ir visi neaiškumai būtų pašalinti. Lietuvos apeliacinis teismas[374] yra pažymėjęs, kad perkančioji organizacija turi diskrecijos teisę nustatyti reikalavimus pirkimo objektui, o tiekėjai turi vertinti pirkimo sąlygų visumą, nes pirkimo sąlygos turi būti vertinamos sistemiškai.

Nors perkančioji organizacija ir turi teisę tikėtis, kad tiekėjai bus pakankamai informuoti ir rūpestingi, tačiau tokio teisėto lūkesčio sąlyga yra ta, kad pati perkančioji organizacija turi būti aiškiai suformulavusi savo reikalavimus, *a fortiori*, šiuo lūkesčiu negali būti remia-

369 „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje nr. 2A-806/2014, http://eteismai.lt/byla/14376464345320/2A-806/2014.

370 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-376/2014,“ http://www.infolex.lt/tp/833552?nr=1.

371 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2009,“ http://www.infolex.lt/tp/130205.

372 „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. sausio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-858-136/2011,“ http://www.infolex.lt/tp/189077.

373 „Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1341/2011,“ http://www.infolex.lt/tp/217041.

374 „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1161/2014,“ http://www.infolex.lt/tp/827219.

masi siekiant atleisti perkančiąsias organizacijas nuo įsipareigojimų, kuriuos joms nustato viešųjų pirkimų teisės normos.[375]

Siekiant procedūrų skaidrumo, perkančiosios organizacijos pirkimo dokumentai turi būti tikslūs, aiškūs ir nedviprasmiški, juos pirkimo dalyviai turi vienodai suprasti ir taikyti, o perkančiosios organizacijos turi tinkamai patikrinti dalyvių atitiktį nustatytiems reikalavimams ir racionaliai naudoti skirtas lėšas įsigyjant reikalingų prekių, paslaugų ar darbų.

2.3.1. Techninės specifikacijos rengimo ypatumai

VPĮ nurodyta, kad techninė specifikacija turi užtikrinti konkurenciją ir nediskriminuoti tiekėjų. Konkurenciją riboja, pavyzdžiui, techninės specifikacijos reikalavimai, pritaikyti konkrečiam tiekėjui ir pan. Iš esmės bet kokie ribojimai turi būti proporcingi ir pagrįsti svarbiomis priežastimis.

Įgyvendinant viešųjų pirkimų direktyvų nuostatas, VPĮ 25 straipsnio 8 dalyje nustatyta, kad, apibūdinant pirkimo objektą, techninėje specifikacijoje negali būti nurodytas konkretus modelis ar šaltinis, konkretus procesas ar prekės ženklas, patentas, tipai, konkreti kilmė ar gamybos vieta, dėl kurių tam tikroms įmonėms ar tam tikriems produktams būtų sudarytos palankesnės sąlygos arba jie būtų atmesti. Toks nurodymas yra leistinas išimties tvarka, kai pirkimo objekto yra neįmanoma tiksliai ir suprantamai apibūdinti pagal minėto straipsnio reikalavimus. Šiuo atveju nurodymas leistinas tik išimties tvarka, kai pirkimo negalima tiksliai apibūdinti pagal įstatymo reikalavimus ir tokiu atveju pateikiamas nurodymas įrašant žodžius „arba lygiavertis“. Tokiu būdu siekiama, kad būtų užtikrinta kuo platesnė konkurencija, t. y. kuo daugiau potencialių tiekėjų galėtų pateikti savo pasiūlymus. Reikia pastebėti, kad lygiavertiškumo samprata nėra apibrėžta. Manytina, kad, siekiant neapriboti konkurencijos, ši sąvoka turi būti aiškinama pakankamai plačiai, pavyzdžiui, kaip lygiaverčių rezultatų, siekiant vykdyti tam tikras funkcijas, pasiekimas, o ne tik kaip konkrečių priemonių lygiavertiškumas, kas riboja konkurenciją. D. Kenstavičius[376] teigia, kad lygiavertiškumas vertinamas pagal perkančiosios organizacijos iškeltus pirkimo objekto įsigijimo tikslus bei funkcinius reikalavimus, todėl tiekėjas turi pateikti tinkamus įrodymus, o perkančioji organizacija įvertinti, ar pateikti įrodymai yra pakankami. Kai kuriais atvejais perkančiajai organizacijai ar teismui gali būti sudėtinga įvertinti produktų lygiavertiškumą, tada reikėtų kreiptis į ekspertus, siekiant išsiaiškinti tam tikrų specialių žinių reikalaujančius klausimus.

LAT nagrinėjo atvejį, kai perkančioji organizacija įgyvendindama suteiktą diskrecijos teisę nustatyti konkurso sąlygų reikalavimus konkurso sąlygose nurodė konkretų perkamą vaistinį preparatą „Remicade 100 mg N1“ (veiklioji medžiaga – *Infliximab*). Tokią pirkimo sąlygą teismas pripažino neteisėta, taigi perkančioji organizacija netinkamai įgyvendino suteiktas diskrecijos teises nustatyti reikalavimus konkurso sąlygose, kadangi nebuvo pateikta konkrečių atliktų tyrimų, medicininio pagrindo (klinikinių indikacijų), kad ne-

375 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1,“ *Teismų praktika* 39 (2013).

376 Dainius Kenstavičius, „Galimybė siūlyti lygiagrečius produktus,“ žiūrėta 2016-05-01, http://www.kenstavicius.lt/apzvalgos/viesieji-pirkimai/galimybe-siulyti-lygiavercius-produktus.

galima keisti jau vartojamų vaistus kitais, lygiaverčiais. Atsižvelgdamas į tai, tiekėjas kito pavadinimo preparatą laikė lygiaverčiu vaistiniu preparatu (be to, nurodė, kad šio vaisto ekvivalentiškumą[377] (lygiavertiškumą) konkrečiai įvardytajam patvirtina atlikti oficialūs tyrimai; šį vaistinį preparatą galima sėkmingai pakeisti kitu ir tai nesukels jokių neigiamų padarinių; šis preparatas yra sėkmingai vartojamas kitose Europos Sąjungos valstybėse). Vertindamas šią situaciją, LAT pasisakė, kad klinikinės indikacijos nenustatymas keisti vienus vaistus kitais *per se* nereiškia, kad savo pobūdžiu ir poveikiu pacientams lygiaverčiai vaistai tokiais nepripažintini VPĮ 25 straipsnio taikymo aspektu, juolab, kad ieškovas byloje pateikė duomenis apie kitų šalių praktiką šioje srityje. Jei perkančioji organizacija vertina, kad tiekėjo pateikiamais duomenimis neįrodytas siūlomos prekės lygiavertiškumas, ji šią poziciją turi detaliai pagrįsti, *inter alia*, pateikdama turimus įrodymus, o teismai visus byloje pateiktus duomenis turi išsamiai įvertinti.[378]

LAT[379] minėtoje byloje konstatavo, kad VPĮ 25 straipsnio nuostatos aiškios, tikslios, iš esmės nepaliekančios taikymo laisvės, t. y. išimties, ir nurodė, jog bendrųjų įstatymo normų – viešųjų pirkimų principų (ar bendrųjų teisės principų) – taikymas, taip pat siekis užtikrinti viešąjį interesą nepateisina praktikos, kuria būtų akivaizdžiai nukrypta nuo teisinio reguliavimo, iškreipta įstatymo leidėjo valia sureguliuoti atitinkamus teisinius santykius.

Svarbu paminėti 2015 m. VPT įvertintą atvirąjį konkursą „Labiausiai skurstantiems asmenims skiriamų maisto produktų ir jų tiekimo pirkimas“, kurį vykdė Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūra ir aptarti pirkimo specifikacijos reikalavimus, kurie numatė, kad perkamuose kvietiniuose miltuose turi būti 15 proc. baltymų, o perkami sausi pusryčiai turi būti konkrečios formos ir dydžio. VPT, įvertinusi šį pirkimą, ir *gindama viešąjį interesą* – aprūpinti labiausiai socialiai pažeidžiamą visuomenės grupę būtinais maisto produktais – taip pat atsižvelgdama į tai, kad perkančioji organizacija nediskriminuoja miltų ir sausų pusryčių gamintojų (minimos kokybės miltus ir sausus pusryčius gali tiekti kelios įmonės), neprieštaravo[380], kad pirkimo procedūros būtų tęsiamos, nors pasisakė, kad perkančioji organizacija galimai neužtikrino pirkimo tikslo pasiekimo, ir rekomendavo nustatant techninę specifikaciją atlikti išsamius rinkos tyrimus, įvertinti kaimyninių užsienio valstybių (Latvijos, Estijos, Lenkijos) gerąją praktiką, įvertinti pirkimo objekto apimties pagrįstumą.

Minėtu atveju VPT taip pat pastebėjo, kad **techninėse sąlygose** įvardyti tikslūs, dažnai per aukšti ir pertekliniai reikalavimai pastebimi ir kitose srityse, bet pabrėžiamas valstybės

377 Ekvivelantiškumo reikšmė ESTT praktikoje: Constant De Koninck ir Thierry Ronse, European public procurement law: the European public procurement directives and 25 years of jurisprudence by the Court of Justice of the European Communities: texts and analysis. (Kluwer Law International, 2008), 203; „Teisingumo Teismo 1995 m. sausio 24 d. sprendimas byloje Nr. C-359/93,“ http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61993CJ0359; „Teisingumo Teismo 2001 m. gruodžio 3 d. sprendimas byloje Nr. C-59/00,“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-59/00.

378 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-96-916/2015,“ http://www.infolex.lt/tp/1008113.

379 *Ibid*.

380 „Viešųjų pirkimų 2015 m. ataskaita,“ žiūrėta 2016-01-12, http://vpt.lrv.lt/lt/ukio-subjektu-priezi ura/isvados-ataskaitos/viesieji-pirkimai-atliekami-pagal-lr-viesuju-pirkimu-istatyma-1/vertinimo-isvados/2015-m.

tikslas viešaisiais pirkimais įsigyti geriausios kokybės produktą ar paslaugą už geriausią kainą. Nagrinėjant šį klausimą, vis dėlto kyla abejonių, ar nebuvo pažeistas visuomenės interesas užtikrinti nesuvaržytą tiekėjų konkurenciją ir racionalų lėšų panaudojimą. Nustatyti reikalavimai galėjo apriboti kitų potencialių miltų tiekėjų galimybes pateikti pasiūlymus, nes buvo nustatyti tam tikri baltymingumo reikalavimai. Liko abejonių, ar būtent toks baltymingumo lygis užtikrina kokybę ir poreikius (t. y. ar iš tikrųjų buvo būtini tik tokio baltymingumo miltai, ar taip buvo tik norima padidinti kainą). Vertėtų prisiminti, kad perkančioji organizacija, aprašydama pirkimo objektą ir jo funkcinius reikalavimus, turi užtikrinti konkurenciją ir nediskriminuoti tiekėjų, tuo pačiu racionaliai panaudoti lėšas. Tikėtina, kad padedant Viešųjų pirkimų tarnybai šios abejonės dėl panašių pirkimų ateityje bus išsklaidytos.

Pažymėtina, kad disertacijos rengimo metu 2016 m. Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūros (toliau – Agentūra) vykdytas pirkimas buvo nutrauktas[381], o dėl 2014 m. vykdyto maisto pirkimo skurstantiesiems Europos Sąjungos paramą Lietuvoje administruojanti Europos socialinio fondo agentūra (ESFA) pareikalavo, kad Agentūra už organizuotą pirkimą grąžintų daugiau kaip 332 tūkst. eurų[382]. Vilniaus apygardos administracinio teismo teisėjų kolegija, išnagrinėjusi administracinę bylą, nusprendė, kad Europos socialinio fondo agentūra teisėtai ir pagrįstai konstatavo, kad Agentūra pažeidė teisės aktų, reglamentuojančių viešuosius pirkimus, nuostatas ir netinkamomis finansuoti išlaidomis pripažino 5 proc. išlaidų, todėl pareiškėjos skundą atmetė kaip nepagrįstą.[383]

Akivaizdu, kad už valstybės institucijų padarytas klaidas moka visuomenė – visi mokesčių mokėtojai, o ar tikrieji atsakomybės subjektai bus nustatyti, telieka spėlioti.

Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad 2016 m. VPT atliko tyrimą ir nustatė, kad didžioji dalis maisto produktų ir maitinimo paslaugų viešųjų pirkimų (60 proc.) buvo vykdomi pirkimo objekto neskaidant į dalis. Tarnyba konstatavo, kad konkurencija šioje rinkoje beveik išnyko – didžiąją dalį pirkimų visoje Lietuvoje laimi trys įmonės. Be to, vidutinė miltų tonos įsigijimo kaina analizuojamuoju laikotarpiu siekė 485 eurus už toną. Brangiausiai miltus pirko VĮ „Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūra“ (732 Eur už toną), pigiausiai – Kybartų pataisos namai (379 Eur už toną)[384].

Taip pat pastebėtina, kad dažnai kyla problemų dėl **techninėse specifikacijose** nurodytų prekių sudedamųjų dalių, galingumo reikalavimų ir panašiai, kas daro didelę įtaką konkurencijos užtikrinimui. VPĮ nustatyta, kad pirkimo dokumentuose turi būti: prekių, paslaugų ar darbų pavadinimas, kiekis (apimtis), su prekėmis teiktinų paslaugų pobūdis,

381 Lauryna Vireliūnitė, „Rinkos reguliavimo agentūra nutraukė auksinių miltų pirkimą – o kas po to?“ žiūrėta 2016-03-25, http://www.lrt.lt/naujienos/ekonomika/4/131241.

382 Lauryna Vireliūnitė, „Maistą skurstantiems pirkusi agentūra turės grąžinti 0,3 mln. Eurų ES paramos,“ žiūrėta 2016-04-08, http://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/132761.

383 „Teismų pranešimai spaudai „Teismas: Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūra, pirkdama maisto produktus skurstantiesiems, pažeidė Viešųjų pirkimų įstatymą,“ žiūrėta 2016-09-15, http://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-pranesimai-spaudai/teismas-lietuvos-zemes-ukio-ir-maisto-produktu-rinkos-reguliavimo-agentura-pirkdama-maisto-produktus-skurstantiesiems-pazeide-viesuju-pirkimu-istatyma/3819.

384 „Viešųjų pirkimų tarnybos informacinis pranešimas „Maisto produktų ir maitinimo paslaugų pirkimai. Įžvalgos,“ žiūrėta 2016-03-13, http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/VPT_maistas_03_16.pdf.

prekių tiekimo, paslaugų teikimo ar darbų atlikimo terminai, o techninė specifikacija[385] turi užtikrinti konkurenciją ir nediskriminuoti tiekėjų. ESTT[386] yra pažymėjęs, kad techninės specifikacijos turi sudaryti vienodas sąlygas visiems dalyviams, neturi sukurti nepateisinamų kliūčių viešųjų pirkimų atvėrimui ir konkurencijai, privalo būti pakankamai tikslios, kad konkurso dalyviai galėtų nustatyti sutarties objektą, o perkančiosios organizacijos galėtų sudaryti sutartį, be to, jos turi būti aiškiai išdėstytos, kad dalyviai žinotų, ką apima perkančiosios organizacijos nustatyti reikalavimai.

Viešųjų pirkimų tarnyba, 2015 m. atlikusi lengvųjų automobilių viešųjų pirkimų analizę, konstatavo, jog neretai lengvųjų automobilių viešuosiuose pirkimuose nustatomi netinkami, perkančiosios organizacijos poreikių išsamiai neapibūdinantys ar tiekėjus diskriminuojantys pirkimo dokumentų reikalavimai[387].

Toliau nagrinėjant šį klausimą, minėtinas ir Lietuvos apeliacinio teismo sprendimas[388], kai buvo nagrinėjamas automobilių pirkimo atvejis ir nustatyta, kad perkančioji organizacija pažeidė VPĮ 25 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą draudimą dirbtinai riboti konkurenciją ir imperatyvius viešųjų pirkimų principus sudarydama techninę specifikaciją. Teismas šiuo atveju pasisakė, kad nors teoriškai pasiūlymus galėjo pateikti ne vienas tiekėjas, tačiau atsižvelgiant į ganą smulkią nepagrįstai aukštų reikalavimų techninę specifikaciją (be kitų reikalavimų buvo numatyta, kad visi stabdžiai būtinai turi būti tik diskiniai, o vairo stiprintuvas – elektromechaninis) bei nustatytą automobilių rinkos klasifikaciją, akivaizdu, kad pirkimą iš esmės galėjo laimėti vienintelis tiekėjas. Nagrinėjant aptariamą atvejį, reikėtų pastebėti, kad perkančioji organizacija nesudarė galimybių tiekėjams siūlyti lygiavertes

385 VPĮ pateikti terminai vartojami tokiomis reikšmėmis: 1) darbų pirkimo atveju techninė specifikacija – pirkimo dokumentuose pateikta techninių reikalavimų visuma, nustatanti medžiagų, produktų bei tiekimų duomenis, kuriuos naudojant galima būtų medžiagą, produktą ir tiekimą apibūdinti tokiu būdu, kad būtų nustatyta jų ir perkančiosios organizacijos reikmių atitiktis. Šie duomenys apima poveikio aplinkai rodiklius, visų reikalavimų pritaikymą (taip pat ir galimybę naudotis neįgaliesiems) ir jų atitikties įvertinimą, eksploatacines savybes, saugos reikalavimus arba duomenis, apimančius kokybės užtikrinimo tvarką, terminologiją, simbolius, bandymus ir bandymų metodus, pakavimą, žymėjimą ir ženklinimą, gamybos procesus bei metodus. Duomenys taip pat apima nurodymus, susijusius su projektavimu ir savikainos kalkuliavimu, patikrinimu, kontrole ir darbų bei statybos metodų ar technologijos priėmimo sąlygomis, taip pat visas kitas technines sąlygas, kurias perkančioji organizacija gali nustatyti pagal bendruosius ar specialiuosius reglamentus, susietus su baigtais darbais bei medžiagomis ar jų sudėtinėmis dalimis; 2) prekių ar paslaugų pirkimo atveju techninė specifikacija – pirkimo dokumentu nustatyti produktui ar paslaugai apibūdinti reikalingi duomenys, tokie kaip kokybės lygio, poveikio aplinkai rodiklių, visų reikalavimų (taip pat ir galimybės naudotis neįgaliesiems) ir jų atitikties įvertinimo atlikimo, eksploatacinių savybių, produkto vartojimo (naudojimo), arba duomenys, apimantys produktui taikytinus reikalavimus, būtent: pavadinimas, kuriuo produktas parduodamas, terminologija, simboliai, bandymai ir bandymų metodai, pakavimas, žymėjimas ir ženklinimas, vartojimo (naudojimo) instrukcijos, gamybos procesai ir metodai ir atitikties įvertinimo tvarka (Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas Nr. I-1491, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C54AFFAA7622/tMqkMXuKvO).

386 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1," *Teismų praktika* 39 (2013).

387 Viešųjų pirkimų tarnybos 2015 metų veiklos ataskaita, žiūrėta 2016-03-01, http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/VPT%20veiklos%20ataskaita%202015%20m%20_redaguota_16-05-02_paskelbimui.pdf.

388 „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. liepos 3 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-411-180/2015," http://www.infolex.lt/tp/1095122.

stabdžių ir vairo sistemas, iš tiesų nustatė per aukštus ir pernelyg specifinius reikalavimus, kurių įtikinamai nepagrindė, ir tuo nepagrįstai apribojo kitų tiekėjų sąžiningą konkurenciją. Be to, perkančioji organizacija tinkamai nepagrindė ir kitų techninėje specifikacijoje nurodytų reikalavimų, nustatytos kitos aplinkybės, kurios apibūdina viešojo pirkimo komisiją kaip nerūpestingą viešojo pirkimo subjektą ir kelia abejonių dėl ginčo pirkimo skaidrumo. Perkančioji organizacija privalo įsitikinti, kad pagal jos parengtą techninę specifikaciją pirkimo objektui keliamus reikalavimus atitinka bent trijų tiekėjų siūlomos prekės ar paslaugos.

Kitu aptariamu atveju VPT[389] nustatė, kad techninė specifikacija pritaikyta konkrečiam automobilio modeliui ir konstatavo, kad perkančioji organizacija dirbtinai apribojo realią tiekėjų konkurenciją ir techninę specifikaciją sudarė taip, kad pirkimą laimėtų konkretus pirkimo dalyvis. VPT įvertino, kad perkančioji organizacija techninėje specifikacijoje nustatė jos siekiamam tikslui neproporcingus reikalavimus ir tuo pažeidė VPĮ įtvirtintus skaidrumo, nediskriminavimo ir proporcingumo principus, taip pat neužtikrino įstatyme įtvirtinto pirkimų tikslo *sudaryti pirkimo sutartį, leidžiančią įsigyti perkančiajai organizacijai <...> reikalingų prekių, paslaugų ar darbų, racionaliai naudojant tam skirtas lėšas*, nes, VPT duomenimis, rinkoje yra reprezentatyvių, komfortiškų ir visus saugumo reikalavimus atitinkančių automobilių, kurių kaina mažesnė už tiekėjo pasiūlymo kainą, tačiau dėl nepagrįstai nustatytų aukštų reikalavimų kiti tiekėjai negalėjo teikti pasiūlymų.

Turėtume aptarti ir pozityviąją diskrecijos pusę – jei nebūtų tam tikros veiksmų nuožiūros laisvės, nebūtų įmanoma įvairovė, o pirkimų rezultatai būtų tokie pat – panašūs ar vienodi kompiuteriai, automobiliai ir pan., t. y. būtų palaikomi tik mažiausias kainas siūlantys tiekėjai.

Viena vertus, pernelyg detalios techninės sąlygos viešuosiuose pirkimuose gali sumažinti konkurenciją ir galimų tiekėjų skaičių, kita vertus, per mažai tikslumo apibrėžiant sąlygas gali sukelti riziką dėl konkurencijos iškraipymo, nes pasiūlymai gali būti sunkiai palyginami. Svarstytina, kad būtų tikslinga parengti tam tikrus bendrus reikalavimus kaip technines gaires, kurios reguliuotų techninius viešųjų pirkimų vykdymo aspektus (ką, beje, įstatymas padaryti leidžia – VPĮ 25 straipsnyje nurodyta, kad Viešųjų pirkimų tarnyba turi teisę patvirtinti techninėms specifikacijoms taikomus reikalavimus ir šie reikalavimai perkančiosioms organizacijoms yra privalomi).

Techninių specifikacijų rengimo atvejais labai svarbi viešųjų pirkimų komisijos narių kompetencija, jų techninės žinios ir išmanymas, kaip teisingai parengti technines specifikacijas nepažeidžiant teisės aktų nuostatų. Tampa svarbu, kad vyktų sąžiningas ir atviras perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų dialogas, pavyzdžiui, kad perkančiosioms organizacijoms įgyvendinant suteiktas diskrecijos teises rengti techninę specifikaciją ir reikalavimus tiekėjams, būtų atsižvelgta į konsultacijų su rinkos dalyviais rezultatus, taip siekiant užtikrinti viešuosius interesus (ypač veiksmingą konkurenciją). Užtikrinus skaidrų ir racionalų valstybės biudžeto lėšų naudojimą, bus įgyvendinti viešųjų pirkimų tikslai ir užtikrintas viešasis interesas, t. y.

389 „Viešųjų pirkimų tarnybos I ketvirčio ataskaita," žiūrėta 2016-01-07, http://vpt.lrv.lt/lt/ukio-subjektu-prieziura/isvados-ataskaitos/viesieji-pirkimai-atliekami-pagal-lr-viesuju-pirkimu-istatyma-1/vertinimo-isvados/2016-m/i-ketvirtis-4.

perkančioji organizacija gaus geriausią pasiūlymą – kokybę už geriausią įmanomą piniginę vertę (efektyviausiu būdu) tiekėjams skaidriai ir sąžiningai konkuruojant rinkoje.

Pažymėtina, kad VPT yra patvirtinusi kelias techninio pobūdžio *rekomendacijas*: Kompiuterių techninių specifikacijų rengimo rekomendacijas[390], Interneto svetainės paslaugų viešojo pirkimo techninių specifikacijų rengimo rekomendacijas[391], Keleivių pervežimo oro transportu paslaugų (lėktuvo bilietų) viešojo pirkimo dokumentų rengimo rekomendacijas[392], Informavimo ir viešinimo paslaugų viešojo pirkimo dokumentų rengimo rekomendacijas[393], Statinio (-ių) ar statinių grupės projektavimo paslaugų viešojo pirkimo rekomendacijas[394], Lengvųjų automobilių pirkimo rekomendacijas[395], Terminuotųjų indėlių ir indėlių iki pareikalavimo paslaugų viešojo pirkimo rekomendacijas[396].

Teigiamai vertintina, kad VPT siekdama, jog perkančiosios organizacijos tinkamai įgyvendintų joms suteiktas diskrecijos teises, patvirtino įvairių pirkimų rekomendacijas, tačiau ar rekomendacijos taikomos praktikoje, priklauso nuo pačių perkančiųjų organizacijų. Be to, Kasacinis teismas pasisakė, kad VPT rekomendacijos – ne norminio pobūdžio teisės aktas, nepatenkantis į pozityviosios teisės reglamentavimo sritį, todėl tiek konkrečiu atveju atsakovė (taip pat kitos perkančiosios organizacijos kituose ginčuose) negali pateisinti ieškovės ginčijamų Konkurso sąlygų vien tik VPT rekomendacijų nuostatomis[397].

Pavyzdžiui, vienu iš naujausių atvejų, nors ir yra VPT patvirtintos lengvųjų automobilių pirkimo rekomendacijos, perkančiosios organizacijos pažeidė VPĮ reikalavimus ir pritai-

---

390 Kompiuterių techninių specifikacijų rengimo rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2005 m. lapkričio 2 d. įsakymu Nr. 1S-46 „Dėl Kompiuterių techninių specifikacijų rengimo rekomendacijų patvirtinimo," http://www.infolex.lt/ta/10893?nr=3.

391 Interneto svetainės paslaugų viešojo pirkimo techninių specifikacijų rengimo rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2014 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. 1S-100 „Dėl Interneto svetainės paslaugų viešojo pirkimo techninių specifikacijų rengimo rekomendacijų patvirtinimo," http://www.infolex.lt/ta/307319?nr=1.

392 Kelionių organizavimo paslaugų viešojo pirkimo rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2015 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. 1S-220 „Dėl kelionių organizavimo paslaugų viešojo pirkimo rekomendacijų patvirtinimo," https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/a6594310b3ad11e598c4c7724bda031b.

393 Informavimo ir viešinimo paslaugų viešojo pirkimo dokumentų rengimo rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2014 m. liepos 4 d. įsakymu Nr. 1S-109 „Dėl Informavimo ir viešinimo paslaugų viešojo pirkimo dokumentų rengimo rekomendacijų patvirtinimo," http://www.infolex.lt/ta/307961?nr=1.

394 Statinio (-ių) ar statinių grupės projektavimo paslaugų viešojo pirkimo rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2014 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. 1S-266 „Dėl Statinio (-ių) ar statinių grupės projektavimo paslaugų viešojo pirkimo rekomendacijų patvirtinimo," http://www.infolex.lt/ta/323506?nr=1.

395 Lengvųjų automobilių viešųjų pirkimų rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2015 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. 1S-221 „Dėl Lengvųjų automobilių viešųjų pirkimų rekomendacijų patvirtinimo," http://www.infolex.lt/ta/350443?nr=1.

396 Terminuotų indėlių ir indėlių iki pareikalavimo paslaugų viešojo pirkimo rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2015 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. 1S-214 „Dėl Terminuotų indėlių ir indėlių iki pareikalavimo paslaugų viešojo pirkimo rekomendacijų patvirtinimo," https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/3a9f3db0afc911e5b12fbb7dc920ee2c.

397 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-1-969/2017," http://www.infolex.lt/tp/1418131?nr=1.

kė sąlygas konkretaus modelio automobiliui[398]. Kitu atveju VPT nurodė, kad automobilio techninėje specifikacijoje nustatyti 56 privalomi reikalavimai lengvajam automobiliui, o mikroautobuso techninėje specifikacijoje yra 50 privalomų reikalavimų keleiviniam mikroautobusui. Perkančioji organizacija, sudarydama techninę specifikaciją, visiškai neatsižvelgė į VPT direktoriaus 2015 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. 1S-222 patvirtintas Lengvųjų automobilių viešųjų pirkimų rekomendacijas (toliau – Rekomendacijos), kurių 7 punkte nustatyta, kad „Siekiant užtikrinti tiekėjų konkurenciją, rekomenduojama techninėje specifikacijoje nustatyti tik pačius būtiniausius reikalavimus automobiliams ir su jais susijusioms paslaugoms (jei jos įsigyjamos, pavyzdžiui, automobilio registravimas, draudimas ir kt.), o kitas savybes vertinti lyginant pasiūlymus“.[399] VPT pabrėžia, kad yra parengusi automobilių pirkimo rekomendacijas bei mokomąją medžiagą, ir perkant automobilius VPT rekomenduoja techninėje specifikacijoje nustatyti tik pačius būtiniausius reikalavimus automobiliams ir susijusioms paslaugoms, jei tokios įsigyjamos (pavyzdžiui, automobilio registravimas, draudimas ir kt.), o kitas savybes vertinti lyginant pasiūlymus.[400]

Taigi galime sakyti, kad patvirtintos praktinės rekomendacijos neišsprendžia kylančių problemų ir netinkamų perkančiųjų organizacijų diskrecijos įgyvendinimo atvejų, kuriuos nustato kontroliuojančios institucijos.

Apibendrinant tai, kas aptarta anksčiau, pasakytina, kad tiek perteklinės techninės sąlygos, tiek pernelyg griežti reikalavimai dažnai turi tiesioginį poveikį konkurencijai. Tokiais atvejais neišvengiama, kad nustatytus reikalavimus atitiks tik ribotas skaičius tiekėjų, todėl tokios sąlygos iš esmės yra diskriminacinės. Konkurencija yra ribojama ir tada, kai, pavyzdžiui, tik vienas tiekėjas atitinka reikalavimus dėl tam tikrų licencijų ar išimtinių teisių turėjimo, tačiau perkančioji organizacija gali teigti, kad konkurencija vis dėlto yra, nes suteikiama galimybė tiekėjams siūlyti technines alternatyvas, siekiant tokio pat rezultato.

Aptariamu atveju VPT nustatė, kad virtuvės įrankius Lietuvos kariuomenė įsigijo maždaug aštuoniais kartais brangiau, nei tuo metu jos kainavo rinkoje.[401] Kyla pagrįstas klausimas, kaip perkančioji organizacija šiuo atveju naudojosi suteikta diskrecijos teise apibrėžti pirkimo objektą, nustatyti reikalavimus tiekėjams, techninę specifikaciją ir pan. Minėtu atveju VPT nustatė, kad perkančioji organizacija pirkimo dokumentuose nustatė, jog pirkimo objektas – lauko virtuvių TFK-25 atsarginės detalės ir agregatai, o taip pat Pirkimo dokumentų Priede Nr. 2 pateikė prekių techninę specifikaciją 190 prekių rūšių, nurodydama prekių gamintojo „Karcher“ gamyklinį numerį iš TFK-250 katalogo, pavyzdžiui, (9 Eil. Nr.) pagrindinio purkštuko komplektas, Nr. 4.130-096.0; (72 Eil. Nr.) poveržlė, Nr. 6.437-257.0; (Eil. Nr. 143) pjaustyklė, Nr. 6.393-354.0; (Eil. Nr.149) pjaustymo lentelė,

398 „Viešųjų pirkimų tarnybos pranešimas spaudai „Utenos ligoninė pritaikė sąlygas konkrečiam automobiliui“, žiūrėta 2016-05-09, http://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/utenos-ligonine-pritaike-pirkimo-salygas-konkreciam-automobiliui.

399 „Viešųjų pirkimų tarnybos IV ketvirčio ataskaita,“ žiūrėta 2016-06-07, http://vpt.lrv.lt/lt/ukio-subjektu-prieziura/isvados-ataskaitos/viesieji-pirkimai-atliekami-pagal-lr-viesuju-pirkimu-istatyma-1/vertinimo-isvados/2016-m/i-ketvirtis-4.

400 „Viešųjų pirkimų tarnybos 2016 m. spalio 11 d. pranešimas spaudai „VPT neleido Radviliškio savivaldybei pirkti brangiausios komplektacijos „Volkswagen“, , žiūrėta 2016-10-11, http://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/vpt-neleido-radviliskio-savivaldybei-pirkti-brangiausios-komplektacijos-volkswagen.

401 „Viešųjų pirkimų tarnybos 2016 m. rugpjūčio 30 d. pranešimas spaudai „Virtuvės įrankiai aštuoniskart brangiau“, žiūrėta 2016-08-30, http://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/virtuves-irankiai-astuoniskart-brangiau.

Nr. 6.393-360.0, tačiau konkrečių techninių reikalavimų prekėms nenustatė. VPT konstatavo, kad perkančioji organizacija, parengusi techninę specifikaciją pagal vieno gamintojo katalogą ir neskaidžiusi pirkimo objekto į dalis, nesudarė sąlygų tiekėjams dalyvauti pirkimo procedūrose pagal atskirus objektus.

Taigi, perkančiosios organizacijos turi būti aktyvios, analizuoti rinkas, jų klasifikacijas ir atlikti atitinkamus tyrimus siekdamos įsitikinti, kad jų poreikiai įsigyti tam tikras prekes, paslaugas ar darbus bus patenkinti, o konkurencija – užtikrinta.

Manytina, kad būtų tikslinga, jei būtų patvirtintos viešųjų pirkimų konkurencijos užtikrinimo gairės. Analogija – Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintos Valstybės valdomų įmonių veiklos skaidrumo užtikrinimo gairės[402]. Šio teisės akto paskirtis – didinti įmonių veiklos skaidrumą, atsakingumą visuomenei ir pan.

Pažymėtina, kad naujame viešųjų pirkimų teisiniame reguliavime techninės specifikacijos rengimo reikalavimai išlieka panašūs, t. y. perkančiosios organizacijos turi siekti atverti viešuosius pirkimus konkurencijai ir siekti tvarumo tikslų. VPĮ projekto Nr. 16-9567 aiškinamajame rašte numatyta, kad techninės specifikacijos gali būti rengiamos laisvai pasirenkant įstatymo projekte nurodytus metodus (apibūdinant norimą rezultatą, nurodant funkcinius reikalavimus, standartą, techninį liudijimą, bendrąsias technines specifikacijas ar naudojant šių būdų derinį) ir iš perkančiųjų organizacijų nereikalaujama pagrįsti savo pasirinkimo. Tobulinant reguliavimą Įstatymo projektas papildomas nuostatomis, kad techninės specifikacijos reikalavimai turi būti susiję su pirkimo objektu (apimantys jo gamybos ar kito gyvavimo ciklo etapo procesus) ir turi būti atsižvelgiama į tinkamumo visiems naudotojams, įskaitant neįgaliuosius, kriterijus.

Taigi, perkančiosios organizacijos negali kelti nepagrįstai aukštų, detalių ar netinkamai apibrėžtų techninės specifikacijos reikalavimų, dėl kurių tampa neįmanomas sąžiningas tiekėjų varžymasis dėl pirkimo sutarties sudarymo, t.y. pažeidžiami tiekėjų interesai. Viešųjų pirkimų tarnybos tvirtinamų rekomendacijų dažnai nesilaikoma motyvuojant jų neprivalomumu, todėl teisiškai sunku įvertinti rekomendacijų laikymosi ar nesilaikymo sąlygas.

2.3.2. Tiekėjams keliamų kvalifikacijos reikalavimų nustatymo ypatumai

Perkančioji organizacija turi diskrecijos teisę pirkimo dokumentuose nustatyti tiekėjams taikomus ***minimalius*** kvalifikacijos (teisės verstis atitinkama veikla, finansinio, ekonominio ir techninio pajėgumo) reikalavimus, siekdama išaiškinti ar tiekėjas yra kompetentingas, patikimas ir pajėgus įvykdyti pirkimo sąlygas (VPĮ 32 straipsnio 1 dalis). Taip pat VPĮ numato, kad perkančiosios organizacijos nustatyti minimalūs kandidatų ar dalyvių kvalifikacijos reikalavimai negali *dirbtinai* riboti konkurencijos. Jie turi būti pagrįsti ir proporcingi pirkimo objektui, tikslūs ir aiškūs.

Pažymėtina, kad perkančioji organizacija neturi absoliučios diskrecijos teisės nustatydama kvalifikacinius reikalavimus tiekėjams, t. y. ji turi teisę nustatyti pagrįstus minimalius

402 Valstybės valdomų įmonių veiklos skaidrumo užtikrinimo gairių aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 14 d. nutarimu Nr. 1052 „Dėl Valstybės valdomų įmonių veiklos skaidrumo užtikrinimo gairių aprašo patvirtinimo ir koordinuojančios institucijos paskyrimo," https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F4AB9539E95E/ZpUNpfxUsE.

tiekėjų kvalifikacijos reikalavimus, proporcingus pirkimo objektui. Tokia teise perkančioji organizacija negali piktnaudžiauti nustatydama pernelyg aukštus reikalavimus, kadangi įstatymas įtvirtina minimalių reikalavimų sampratą.

VPĮ nurodytas terminas *minimalūs kvalifikacijos reikalavimai* sietinas su tiekėjo pajėgumu, patikimumu ir kompetentingumu įvykdyti konkrečios sutarties sąlygas, tai taip pat su tuo, kad reikalavimai dirbtinai neribotų konkurencijos ir neprieštarautų pagrindiniams viešųjų pirkimų principams, būtų pagrįsti, proporcingi pirkimo objektui ir svarbūs konkrečiai pirkimo sutarčiai vykdyti. Tam tikri kvalifikacijos reikalavimai turi koreliuoti su pirkimo objektu ir būti jam proporcingi.[403] Tą pažymėjo ir LAT: konkurenciją riboja aukšti arba specifiniai, neadekvatūs pirkimo pobūdžiui ar neproporcingi jo sąlygoms reikalavimai, atimantys galimybę pirkimo procedūrose dalyvauti sutartį gebantiems įvykdyti kandidatams ar dalyviams. Perkančiosios organizacijos nustatyti aukšti arba specifiniai reikalavimai pateisinami tik tada, jeigu pateikiamas patikimas ir įtikinamas tokių reikalavimų nustatymo pagrindimas, o tokiu įrodymu gali būti ypatinga perkamo objekto svarba ar sutarties, kuria siekiama įsigyti šį objektą, specifinė paskirtis bei tai, kad aukštą [kvalifikacijos] reikalavimą pateisina viešojo intereso apsauga[404]. Vien tai, kad tiekėjo turimi kvalifikaciniai pajėgumai neatitinka nustatytųjų, nėra pagrindas pripažinti, kad šie kriterijai yra apskritai diskriminaciniai.[405] Taigi, aukšti reikalavimai gali būti pagrįsti dėl ypatingos pirkimo objekto svarbos arba viešojo intereso apsaugos, tačiau viešasis interesas neturėtų būti suabsoliutinamas ir visa apimantis, t. y. jis yra ypač svarbus, bet vien juo remiantis neturėtų būtų pateisinami bet kokie aukšti, pertekliniai reikalavimai, viešuoju interesu negali būti „prisidengiama“ siekiant pateisinti galimai neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus. Taigi, perkančiosios organizacijos turi pakankamai plačią diskreciją nustatyti reikalavimus tiekėjams, tačiau visgi negali kelti tokių reikalavimų, kurie yra nepateisinami, todėl reikalinga tikslų ir priemonių pusiausvyra, kuri nepažeistų nei viešųjų, nei tiekėjų privačių interesų, visiems potencialiai pajėgiems tiekėjams būtų sudarytos sąlygos varžytis dėl viešojo pirkimo sutarties sudarymo.

Pagal kasacinę praktiką reikalavimai tiekėjams skirstomi taip: reikalavimai tiekėjų kvalifikacijai, negatyvaus pobūdžio reikalavimai, ribojantys ar draudžiantys tiekėjų dalyvavimą konkurse, ir kiti reikalavimai (pavyzdžiui, jungtinės veiklos sutarties reikalavimai). Taigi laikytina, kad neigiamo pobūdžio sąlygos (draudžiančios ir ribojančios tiekėjų dalyvavimą pirkime, VPĮ 33 straipsnis), nors ir turi panašų reguliavimo tikslą ir turinį, pagal VPĮ reguliavimą griežtai nelaikomos kvalifikaciniais reikalavimais (VPĮ 35–37 straipsniai)[406]. Toks aiškinimas pagal kasacinio teismo praktiką yra išplaukiantis iš Lietuvos teisinio reguliavimo (iš dalies ir iš ES teisės reguliavimo), akcentuojant skirtumus tarp grynai kvalifikacinių reikalavimų ir neigiamo pobūdžio nuostatų vertinimo. Toks skirstymas tapo svarbus vertinant reikalavimus pasiūlymui (siaurąja prasme) ir reikalavimus tiekėjams (plačiąja prasme), taip pat jiems taikomas tokių reikalavimų nustatymo ir vertinimo procedūras.

403 Sakalauskaitė, E., *op. cit*., p. 598.

404 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-126/2010,“ http://www.infolex.lt/tp/159729.

405 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga,“ *Teismų praktika* 31 (2009).

406 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-340/2013,“ http://www.infolex.lt/tp/700952.

Pažymėtina, kad D. Soloveičikas teigia, jog sisteminis teisės normų aiškinimas suponuoja priešingą išvadą, t. y. tai, kad negatyvaus pobūdžio reikalavimai tiekėjams yra ne kas kita kaip kvalifikacijos kategorija ir maža to, teisės mokslo šaltiniuose pastarieji reikalavimai taip pat analizuojami kaip kvalifikacijos reikalavimai (angl. *selection criteria* arba *qualification*), neišskiriant reikalavimų tiekėjams į kvalifikacijos reikalavimus ir „negatyviuosius reikalavimus", kurie tariamai nėra kvalifikacija[407]. Pažymėtina, kad VPĮ neapibrėžia ir nereguliuoja negatyvaus pobūdžio reikalavimų sampratos, t. y. reikalavimų, kurie riboja ar draudžia tiekėjų dalyvavimą konkurse, to, kaip jie turėtų būti vertinami, kokios nuostatos turėtų būti taikomos vertinant tiekėjų atitiktį VPĮ 33 straipsnio reikalavimams.

Teismų praktika dėl reikalavimų pasiūlymui (siaurąja prasme) ir reikalavimų tiekėjams (plačiąja prasme) kvalifikavimo buvo pradėta formuoti dėl skirtingų viešojo pirkimo procedūrų – *reikalavimų tiekėjų kvalifikacijai ir pasiūlymui (siaurąja prasme) nustatymo ir atitikties vertinimo* – atribojimo prasme, kuri ypač buvo aktuali dėl galimybių tikslinti tiekėjų kvalifikaciją. LAT yra pažymėjęs, kad *pasiūlymas siaurąja prasme* iš esmės reiškia tą pasiūlymo dalį, kuria tiekėjas siūlo viešojo pirkimo sutarties objektą, nurodo jo savybes, kainą, sutarties vykdymo aplinkybes ir pan., o sąvoka „pasiūlymas plačiąja prasme" plačiau išaiškinta LAT 2010 m. lapkričio 9 d. nutartyje[408], kurioje nurodyta, kad *pasiūlymo plačiąja prasme sąvoka* suprantama kaip visų tiekėjo perkančiajai organizacijai pateikiamų dokumentų visuma.

Pažymėtina, kad įstatymų leidėjas siekia ištaisyti kilusią problemą dėl teisės normų, reguliuojančių tiekėjų kvalifikaciją, aiškinimo ir jų taikymo, siekia nubrėžti aiškią ribą tarp tiekėjams keliamų reikalavimų dėl jų pašalinimo (teistumas, mokesčių nemokėjimas, draudžiami susitarimai su kitais tiekėjais, profesiniai pažeidimai ir pan.) ir kvalifikacijos (teisė verstis veikla, finansinis, ekonominis, techninis pajėgumas)[409].

Siekiant sumažinti administracinę naštą, perkančiosios organizacijos visuose pirkimuose įpareigojamos tiekėjo atitiktį reikalavimams dėl pašalinimo ir kvalifikacijos pirmiausia vertinti pagal jo užpildytą deklaraciją – Europos bendrąjį viešųjų pirkimų dokumentą.[410]

VPĮ projekte Nr. 9567 pateikiamas išsamus ir baigtinis galimų tiekėjų kvalifikacijos patikrinimo reikalavimų sąrašas ir aiškiai nurodoma, kad tokios sąlygos negali dirbtinai riboti konkurencijos, turi būti proporcingos ir susijusios su pirkimo objektu ir jos gali būti tik tokios, kokios yra reikalingos norint įsitikinti tiekėjo gebėjimu tinkamai įvykdyti sudarytą pirkimo sutartį. Naujame teisiniame reguliavime taip pat siūloma įtvirtinti, jog tiekėjo kvalifikacijos reikalavimus perkančioji organizacija turės nustatyti pagal Viešųjų pirkimų tarnybos patvirtintą metodiką, t.y. nustatyti privalomą tiekėjų kvalifikacijos reikalavimų nustatymo metodiką, nes šiuo metu galioja VPT patvirtintos tiekėjų kvalifikacijos vertinimo metodinės rekomendacijos[411].

---

407 Deividas Soloveičikas, „Viešųjų pirkimų teisės tikslai ir jų įgyvendinimas," *Teisė* 91 (2014): 58.

408 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-425/2010," http://www.infolex.lt/tp/178703.

409 Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e200b7f0891311e5bca4ce385a9b7048?jfwid=-sxzzl7m6y.

410 *Ibid.*

411 Tiekėjų kvalifikacijos vertinimo metodinės rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2003 m. spalio 20 d. įsakymu Nr. 1S-100 „Dėl Tiekėjų kvalifikacijos vertinimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo," http://www.infolex.lt/ta/43171?ref=5&nr=2.

Taigi siekiama riboti perkančiųjų organizacijų diskreciją, susijusią su tiekėjų kvalifikacijos reikalavimų nustatymu.

Kalbant apie perkančiųjų organizacijų diskrecijos ribojimą dėl teisės verstis tam tikra veikla kvalifikacinio reikalavimo nustatymo, jo vertinimo ir apibūdinant teisę verstis tam tikra veikla, pažymėtina VPĮ 34 straipsnio nuostata, kad perkančioji organizacija turi teisę pirkimo dokumentuose pareikalauti kandidato ar dalyvio turėti teisę verstis ta veikla, kuri reikalinga pirkimo sutarčiai įvykdyti. Reikalavimas turėti teisę verstis tam tikra veikla yra priskiriamas prie minimalių kvalifikacijos reikalavimų tiekėjams, tačiau tokie reikalavimai turi tiesiogiai sietis su pirkimo objektu ir negali būti pertekliniai, t. y. turi egzistuoti tiesioginis tokių reikalavimų ryšys su pirkimo objektu ir sutarties vykdymo tinkamumu. Tokių reikalavimų nustatymo ribos viršijamos, kai tarp reikalavimo ir pirkimo sutarties objekto bei sutarties vykdymo tinkamumo nėra tiesioginio ryšio. Šios diskrecijos ribos viršijamos ir reikalavimai pripažįstami neteisėtais tokiais atvejais, kai nustatomi kvalifikaciniai reikalavimai yra pertekliniai ir nesusiję su viešojo pirkimo sutartimi[412].

Iš suformuotos LAT praktikos (nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-411/2014) taip pat matyti, kad perkančioji organizacija diskrecijos neturi tose srityse, kuriose teisė verstis veikla reguliuojama specifinių teisės aktų. Net tokiu atveju, jei perkančioji organizacija pirkimo sąlygose neįtvirtina tam tikros patikros, tačiau gavusi pretenziją dėl laimėtojo kvalifikacijos patikros rezultatų, neatleidžia nuo pareigos tą kvalifikaciją patikrinti.

Pažymėtina, kad nauju teisiniu reguliavimu siekiama nustatyti, kad perkančioji organizacija neprivalės kelti visų reikalavimų, susijusių su tiekėjo teise vykdyti sutartį: VPĮ projekto 35 straipsnio 2 dalies 3 punkte nustatyta, kad pirkimo pirkimo dokumentuose turi būti nurodyta informacija, kad jei tiekėjo kvalifikacija verstis atitinkama veikla nebuvo tikrinama arba tikrinama ne visa apimtimi, tiekėjas perkančiajai organizacijai įsipareigoja, kad pirkimo sutartį vykdys tik tokią teisę turintys asmenys.

Teisiniu reguliavimu siekiama, kad perkančiosios organizacijos, nustatydamos reikalavimus tiekėjams, užtikrintų konkurenciją, o viešuosiuose pirkimuose dalyvautų kuo daugiau potencialių tiekėjų, galinčių siūlyti reikiamas prekes, paslaugas ar darbus, t. y. konkursuose dalyvautų ne po vieną ar du tiekėjus, bet kuo daugiau.

Teismų praktikoje pažymima, kad reikalavimai tiekėjams susiaurina visų galimų tiekėjų sąrašą tam tikrų tiekėjų nenaudai, taigi, tiek perkančioji organizacija, tiek teismai turėtų kreipti ypatingą dėmesį į tokių kriterijų taikymo *tikslingumą* ir *pagrįstumą* kiekvieno viešojo pirkimo kontekste, tačiau, kita vertus, šie kriterijai skirti perkančiajai organizacijai įsitikinti, kad būsimasis viešojo pirkimo sutarties kontrahentas yra patikimas ir pajėgus nustatytu laiku tinkamai įvykdyti sutartinius įsipareigojimus. Atsiranda poreikis kiekvienu atveju nustatyti ir įvertinti tokio (leistino) ribojimo ir juo siekiamo tikslo pusiausvyrą[413]. Tačiau ESTT[414] yra ne kartą pažymėjęs, kad viešojo pirkimo sąlyga, nustatanti atrankos

412 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-158/2011," http://www.infolex.lt/tp/199125.

413 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga," *Teismų praktika* 31 (2009).

414 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1," *Teismų praktika* 39 (2013).

kriterijų, kurį gali atitikti tik mažas skaičius tiekėjų, nėra pakankama, kad būtų galima pripažinti tiekėjų lygiateisiškumo principo pažeidimą, tačiau visgi kiekvienu atveju reikia įvertinti, ar egzistuoja motyvuotas atitinkamų reikalavimų pagrindimas.

Tiekėjų sąžininga konkurencija negali būti garantuojama tik kiekybiniu dalyvavimo pirkimo procedūrose kriterijumi (kuo daugiau tam tikros srities tiekėjų) neatsižvelgiant į kokybinį kriterijų, – tiekėjų kvalifikacijos, jų naudojamų įrenginių ir siūlomo pirkimo objekto atitiktį pirkimo sąlygoms, VPĮ ir kitoms imperatyviosioms įstatymų nuostatoms[415].

Pažymėtina, kad Tiekėjų kvalifikacijos vertinimo metodinių rekomendacijų 20.1 papunktyje nurodyti rekomenduojami kandidatų ir dalyvių techninį ir profesinį pajėgumą apibūdinantys kriterijai: tiekėjų patirtis – per paskutinius 3 metus arba per laiką nuo tiekėjo įregistravimo dienos (jeigu tiekėjas vykdė veiklą mažiau nei 3 metus) įvykdytų (ir) ar vykdomų pagrindinių panašių patiektų prekių ar suteiktų paslaugų pirkimo sutarčių (pirkimo sutarčių, kurių dalykas ir įvykdymo sąlygos panašios), kurių kiekvienos rekomenduojama vertė yra ne mažesnė kaip 0,7 pirkimo objekto (pasiūlymo) vertės, skaičius. Jei tiekėjas teikia informaciją apie vykdomas sutartis, laikoma, kad jo patirtis atitinka keliamą reikalavimą, jei vykdomos sutarties įvykdyta dalis yra ne mažesnė kaip 0,7 pirkimo objekto (pasiūlymo) vertės[416].

Pirmiausia pažymėtina, kad Tiekėjų kvalifikacijos vertinimo metodinės rekomendacijos – ne įsakmaus pobūdžio teisės aktas, jo nuostatos daugiau orientacinės, o ne privalomos, todėl jų 20.1 punkte įtvirtintos nuostatos dėl minimalaus pajėgumo vertinimo kriterijaus – 0,7 pirkimo vertės dalies – taikymas *per se* nepagrindžia kvalifikacijos reikalavimo pobūdžio, t. y. jis yra minimalus, proporcingas, neiškreipia konkurencijos ir pan.[417]

Peržengus tam tikras ribas, neužtikrinus tikslų ir priemonių pusiausvyros, tiekėjų kvalifikacijos vertinimo metu gali būti nepagrįstai pašalinami pajėgūs, patikimi, kompetentingi bei ekonomiškai naudingus pasiūlymus perkančiajai organizacijai siūlantys konkurso dalyviai ir taip pažeidžiami pagrindiniai viešųjų pirkimų principai, nepasiekiamas viešojo pirkimo tikslas.[418]

Pavyzdžiui, vienu iš atvejų[419] perkančioji organizacija priežiūros paslaugas pirko bendram objektų skaičiui (t. y. neskirstė pirkimo į dalis pagal įstaigas ar jų grupes), tiekėjams nustatė iš tiesų aukštus ekonominius, finansinius ir techninius reikalavimus, todėl šiomis nuostatomis galėjo apriboti tiekėjų, galinčių pateikti pasiūlymus, ratą. Pagal konkurso sąlygas pirkime galėjo dalyvauti tik stambūs ir labai pajėgūs ūkio subjektai, kuriems nereikia papildomos finansinės pagalbos iš kitų. Tai, *inter alia,* matyti ir iš konkurso rezultatų, nes pasiūlymus pateikė tik dvi įmonės, nors, kaip ne kartą deklaratyviai nurodė atsakovas, jų yra žymiai daugiau.

---

415 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-359/2012," http://www.infolex.lt/tp/390505.

416 Tiekėjų kvalifikacijos vertinimo metodinės rekomendacijos, *supra* note 411.

417 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio liepos 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-255/2014," http://www.infolex.lt/tp/822091?nr=1.

418 Sakalauskaitė, E., *op. cit.*, p. 598.

419 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-415/2013," http://www.infolex.lt/tp/706831.

Pavyzdžiui, vienoje iš kasacinio teismo spręstų bylų[420] nuspręsta, kad reikalavimas turėti *tris, o ne du specialistus*, turinčius teisę eiti ypatingo statinio statybos vadovo pareigas visose perkančiosios organizacijos nurodytose statinių grupėse (susisiekimo komunikacijos: keliai, valstybinės reikšmės keliai; kiti transporto statiniai), yra ne tik neproporcingas bei objektyviai nebūtinas dėl pirkimo objekto, bet ir ribojantis konkurenciją, nes ginčijamo kvalifikacijos reikalavimo, kaip perteklinio, vykdymas bet kuriuo atveju suponuotų vienų, tokius specialistus turinčių tiekėjų neteisėtą konkurencinį pranašumą prieš kitus, dėl vienų ar kitų priežasčių tokios galimybės neturinčius tiekėjus. Buvo konstatuota, kad šis kandidatų ar dalyvių kvalifikacijos reikalavimas dirbtinai riboja konkurenciją (VPĮ 32 straipsnio 2 dalis), taigi yra neteisėtas. Aptariamu atveju reikalavimas tiekėjams turėti „atsarginį" statybos vadovą nėra suponuotas objektyviai būtino poveikio siekiamam rezultatui, taigi tokia sąlyga yra neproporcinga.

Kyla klausimas, ar yra teisėta reikalauti tiekėjo turimos apyvartos, kuri būtų žymiai didesnė už pirkimo objektą. Pažymėtina, kad nuo 2014 m. sausio 1 d. įsigaliojo VPĮ pakeitimas (35 str. 1 d. 3 p.), nustatantis, kad mažiausia reikalaujama metinė tiekėjo veiklos pajamų suma negali būti daugiau kaip du kartus didesnė už numatomo pirkimo vertę. Jeigu pirkimo objektas skaidomas į dalis, šio punkto reikalavimas dėl mažiausios reikalaujamos metinės tiekėjo veiklos pajamų sumos taikomas kiekvienai pirkimo objekto daliai atskirai. Apyvartos reikalavimas, kuris neretai yra kliūtis smulkiojo ir vidutinio verslo įmonių dalyvavimui viešuosiuose pirkimuose, aiškiai apribojamas nustatant, kad jis negali būti daugiau kaip du kartus didesnis už numatomą pirkimo vertę, išskyrus pagrįstus atvejus.[421]

Taip pat reikia akcentuoti, kad, pavyzdžiui, neabejotina, jog kvalifikacijos reikalavimas tiekėjui taikyti aplinkos apsaugos vadybos priemones yra susijęs su darniųjų pirkimų dalimi – aplinkai palankių (žaliųjų) pirkimų idėja, politika ir jos įgyvendinimu[422].

Svarbu aptarti ir kitas VPĮ nuostatas, suteikiančias teisę tiekėjui, neturinčiam tam tikrų išteklių ar patirties, dalyvauti konkurse, taigi, tenkinančias tiekėjo privatų interesą dalyvauti konkurse pasitelkiant trečiųjų asmenų pajėgumus. VPĮ 32 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad prireikus konkretaus pirkimo atveju tiekėjas gali remtis kitų ūkio subjektų pajėgumais, neatsižvelgdamas į tai, kokio teisinio pobūdžio būtų jo ryšiai su jais, t. y. pripažįstama tiekėjo teisė remtis kitų ūkio subjektų pajėgumais, jei jis perkančiajai organizacijai įrodo, kad tokie ištekliai bus prieinami.

Teismų praktikoje pabrėžiama, kad pasinaudojimo tokia teise (remtis trečiųjų asmenų pajėgumais) galimybė pirkimo dokumentuose dažniausiai numatoma nustatant tiekėjų ekonominės padėties, techninės galios ir profesinės patirties kvalifikacinius kriterijus. Tai sietina su tikslu į pirkimą įtraukti kuo daugiau potencialių tiekėjų, sudaryti jiems lygias

420 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62-415/2016,"http://www.infolex.lt/praktika/test/Default.aspx?id=20&item=doc&aktoid=1173467&nr=1&LoggedIn=1.

421 Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e200b7f0891311e5bca4ce385a9b7048?jfwid=-sxzzl7m6y.

422 Indrė Žvaigždinienė ir Rimantė Rudauskienė, „ Reikalavimas taikyti aplinkos apsaugos vadybos priemones kaip dalyvavimo viešuosiuose pirkimuose sąlyga Lietuvoje," *Teisė* 87 (2013): 54.

sąlygas dalyvauti pirkimo procedūrose, skatinti konkurenciją[423]. Taigi, perkančiajai organizacijai atsiranda daugiau galimybių tenkinant savo poreikius pasirinkti geriausią pasiūlymą, o tiekėjui remtis kitų asmenų ištekliais (apyvartinėmis lėšomis, atsargomis, žmogiškaisiais ir kt. ištekliais). Ši galimybė sietina su tiekėjo galimybe sutarties vykdymo metu naudotis kitų asmenų pajėgumu (pvz., techninėmis priemonėmis, tam tikrais specialistais, ekspertais ir pan.), tačiau praktikoje kyla problemų dėl šios normos taikymo, kai tiekėjai remiasi kitų tiekėjų pajėgumais, susijusiais su išsilavinimu ar profesinėmis kvalifikacijomis (patirtimi), pavyzdžiui, byla C-324/14.

Pažymėtina, kad direktyvoje 2014/24/ES įtvirtinti esminiai pakeitimai susiję su tiekėjų galimybėmis remtis kitų ūkio subjektų pajėgumais numatant galimybę remtis kito asmenų pajėgumais tuo atveju, jeigu pastarieji atliks darbus ar teiks paslaugas, kuriems reikalaujama tokių pajėgumų[424]. Iš esmės nauju teisiniu reguliavimu užtikrinamas teisinis aiškumas ir išsprendžiamos praktikoje kylančios problemos dėl minėtos normos taikymo.

Tiekėjų kvalifikacijos vertinimo metodinių rekomendacijų[425] 23 punkte nurodyta, kad perkančioji organizacija pirkimo dokumentuose nurodo, kad prireikus konkretaus pirkimo atveju tiekėjai gali remtis kitų ūkio subjektų pajėgumais, neatsižvelgdami į tai, kokio teisinio pobūdžio būtų jų ryšiai. Tokiu atveju tiekėjas remiasi tokiais ūkio subjekto pajėgumais, kuriais jis gali disponuoti sutarties vykdymo metu, o disponavimas sutarties vykdymo metu sietinas su galimybe faktiškai perimti, paskolinti tretiesiems asmenims priklausančias turtines ir neturtines vertybes ir jomis naudotis. Įgyvendinant tokias nuostatas, siekiama užtikrinti, kad viešojo pirkimo sutarties vykdymo metu pagrindinis tiekėjas galės efektyviai naudotis kitų tiekėjų, su kuriais pagrindinis tiekėjas yra tiesiogiai ar netiesiogiai susijęs, ištekliais. ESTT yra pasisakęs, kad teisinga, jog paslaugų teikėjas, siekdamas, kad

423 Kaip minėta, teisė remtis kitų ūkio subjektų pajėgumais pirmiausia siejama su reikalavimais tiekėjų ekonominei ir techninei padėčiai bei profesiniams gebėjimams įvykdyti prekių, paslaugų ar darbų pirkimo sutartį. Reikšminga vertinamoji dimensija yra ta, kad galimybės tiekėjui remtis kito asmens pajėgumais neturi sąlygoti kaip nors formalizuotas jų ryšių teisinis pobūdis. Kito ūkio subjekto pajėgumais besinaudojantis tiekėjas turi vieną pareigą - įrodyti perkančiajai organizacijai, kad vykdant sutartį kito asmens pajėgumai ir ištekliai jam bus prieinami. Galimybė remtis kitų ūkio subjektų pajėgumais taikytina įrodinėjant atitikimą minimaliems kvalifikacijos reikalavimas pagal perkančiosios organizacijos pirkimo dokumentuose nustatytas sąlygas. Reikalavimai tiekėjų ekonominei ir finansinei būklei, techniniam ir profesiniams pajėgumui apima tiekėjų kokybinės atrankos kriterijus. VPĮ 32 straipsnio 3 dalies norma suteikia galimybę atitikimą perkančiosios organizacijos nustatytiems kokybinės atrankos kriterijams įrodinėti ir per trečiuosius asmenis, pateikiant perkančiajai organizacijai priimtinus įrodymus dėl galimybės veiksmingai pasinaudoti tų trečiųjų asmenų ištekliais ir kvalifikacija vykdant sutartį. Tiekėjas viešojo pirkimo sutartį gali vykdyti tiek pats, tiek pasitelkdamas su juo susijusius asmenis (pvz., tos pačios įmonių grupės kitą įmonę) arba kitus trečiuosius asmenis (subrangovus, subtiekėjus, subteikėjus), nežiūrint, kokio teisinio pobūdžio ryšiai juos besietų. Bet kuriuo atveju toks tiekėjas turi tik įrodyti, kad jis galės naudotis kitų asmenų finansiniais ir techniniais ištekliais, kurie bus reikalingi sutarčiai įvykdyti („Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-937/2011," http://www.infolex.lt/tp/205192?nr=1).

424 Direktyvoje 2014/24/ES (63 straipsnyje) nurodyta, kad kriterijų, susijusių su techniniu ir profesiniu pajėgumu, atžvilgiu tiekėjas atitinkamais atvejais dėl konkrečios sutarties gali remtis kitų subjektų pajėgumu, nepriklausomai nuo ryšių su jais teisinio pobūdžio, tačiau kriterijų, susijusių su išsilavinimu ir profesinėmis kvalifikacijomis, atžvilgiu gali remtis kitų subjektų pajėgumu tik tuo atveju, kai pastarieji atliks tuos darbus ar teiks tas paslaugas, kuriems reikalaujama šių pajėgumų.

425 Tiekėjų kvalifikacijos vertinimo metodinės rekomendacijos, *supra* note 411.

jam būtų leista dalyvauti konkurse, ir nurodydamas organizacijų ar įmonių, su kuriomis yra tiesiogiai ar netiesiogiai susijęs, pajėgumus, privalo įrodyti, kad iš tikrųjų disponuoja šioms organizacijoms ar įmonėms priklausančiais resursais, kurių jis pats neturi ir kurie yra būtini sutarčiai įvykdyti[426].

Pažymėtina, kad LAT[427] dėl bendro ūkio subjektų dalyvavimo pirkimo procedūrose yra pasisakęs, kad perkančiosioms organizacijoms nesuteikta teisė riboti tiekėjų galimybes kooperuotis siekiant laimėti viešojo pirkimo konkursą, ir pažymėjęs, kad perkančiosioms organizacijoms draudžiama riboti tiek jungtinę veiklą, tiek subrangą, tiek rėmimąsi kitų ūkio subjektų pajėgumais kvalifikacijai įrodyti. Taigi perkančioji organizacija pirkimo dokumentuose turi nurodyti, kad **leidžia pasitelkti subtiekėjus, subteikėjus, subrangovus, remtis kitų ūkio subjektų pajėgumais kvalifikacijai patvirtinti.** Tiekėjams galima remtis ne tik kitų ūkio subjektų pajėgumais (ištekliais), bet ir subrangovų, subtiekėjų pajėgumais sutarties sąlygų tinkamam vykdymui užtikrinti. Tačiau pastarieji turi tiesiogiai dalyvauti vykdant sutartį, o ne tik įrodant kvalifikaciją.

Tuo pačiu atkreiptinas dėmesys į tai, kad VPĮ projekto 48 straipsnio 7 dalyje numatyta, kad perkant darbus, paslaugas arba kai perkamas prekes reikia montuoti ar diegti, perkančioji organizacija pirkimo dokumentuose ***gali*** reikalauti, kad jos nurodytas esmines užduotis atliktų pats pasiūlymą pateikęs tiekėjas, o jeigu pasiūlymą pateikė tiekėjų grupė – tos grupės dalyvis. Taigi perkančiajai organizacijai numatyta teisė reikalauti, kad jos nurodytas esmines užduotis atliktų pats pasiūlymą pateikęs tiekėjas, o ne pasitelkti kiti ūkio subjektai. Tuo tarpu galiojančio VPĮ 24 straipsnio 5 dalyje numatyta jog, pirkimo dokumentuose **turi būti** reikalaujama, kad kandidatas ar dalyvis savo pasiūlyme nurodytų, kokius subrangovus, subtiekėjus ar subteikėjus jis ketina pasitelkti, ir **gali būt**i reikalaujama, kad kandidatas ar dalyvis savo pasiūlyme nurodytų, kokiai pirkimo daliai jis ketina pasitelkti subrangovus, subtiekėjus ar subteikėjus.[428] Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad atsakydamas į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kreipimąsi, ESTT (byloje C- 298/15) konstatavo, kad VPĮ 24 straipsnio 5 dalis, kurioje nustatyta, kad jeigu darbų pirkimo sutarčiai vykdyti pasitelkiami subrangovai, pagrindinius darbus, kuriuos nustato perkančioji organizacija, privalo atlikti pats tiekėjas, prieštarauja ES teisei.[429]

Pažymėtina, kad ETT[430] aiškindamas direktyvos 2004/18 47 straipsnio 2 dalį ir 48 straipsnio 3 dalį pasisakė, jog negalima atmesti galimybės, kad naudojimasis šia teise gali būti apribotas esant ypatingoms aplinkybėms, atsižvelgiant į atitinkamos pirkimo su-

426 „Teisingumo Teismo 2004 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje Nr. C-126/03," http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=49676&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=181416.

427 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1," *Teismų praktika* 39 (2013).

428 Jeigu darbų pirkimo sutarčiai vykdyti pasitelkiami subrangovai, pagrindinius darbus, kuriuos nustato perkančioji organizacija, privalo atlikti tiekėjas.

429 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 7 d. pranešimas spaudai „ES Teisingumo Teismas priėmė sprendimą Klaipėdos valstybinio jūrų uosto krantinės rekonstrukcijos byloje". Žiūrėta 2017-04-07, http://www.lat.lt/lt/naujienos/pranesimai/es-teisingumo-teismas-ckrg.html.

430 „Teisingumo Teismo 2016 m. balandžio 7 d. sprendimas byloje Nr. C-324/14," http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-324/14.

tarties objektą ir jos tikslus. ETT pabrėžė, kad būtent taip ir yra, kai trečiojo asmens turimų pajėgumų, būtinų šiai pirkimo sutarčiai įvykdyti, negalima perduoti kandidatui ar dalyviui, todėl pastarasis šiais pajėgumais galėtų remtis tik jei šis trečiasis subjektas vykdant sutartį dalyvautų tiesiogiai ir asmeniškai.

Taip pat ETT yra išaiškinęs, kad , vis dėlto, jei pirkimo dokumentuose reikalaujama, kad konkurso dalyviai savo pasiūlymuose nurodo sutarties dalį, kuriai jie ketina pasitelkti subrangovus, ir siūlomus subrangovus, kaip numatyta Direktyvos 2004/18 25 straipsnio pirmoje pastraipoje, perkančioji organizacija turi teisę uždrausti pasitelkti subrangovus, kurių pajėgumų ji negali patikrinti pasiūlymų nagrinėjimo ir konkurso laimėtojo atrankos etapuose.[431]

Tiekėjai konkuruoja ir dėl projekto įgyvendinimo terminų, stengdamiesi įvertinti savo pajėgumus laiku įvykdyti sutartį, taigi kitų ūkio subjektų pajėgumais jie gali remtis kaip galimybe dalyvauti konkurse. Pagal VPĮ nuostatas tiekėjas, dalyvaujantis viešajame pirkime, tiekti prekes, teikti paslaugas ar atlikti darbus gali pats, taip pat pirkimo sutarčiai vykdyti gali pasitelkti subrangovus (subtiekėjus, suteikėjus) (VPĮ 24 straipsnio 5 dalis) arba remtis kitų ūkio subjektų pajėgumais, neatsižvelgdamas į tai, kokio teisinio pobūdžio būtų jo ryšiai su jais (VPĮ 32 straipsnio 3 dalis)[432].

Atsižvelgiant į tai, ūkio subjektas gali būti jungtinės veiklos sutarties partneris, subrangovas, subtiekėjas, subteikėjas arba kitas ūkio subjektas, kurio pajėgumais remiamasi, t. y., kuris paskolina tiekėjui pirkimo sutarčiai vykdyti reikiamą įrangą ir sutartimi, ketinimų protokolu ar kitokiu susitarimu su tiekėju patvirtina, kad tiekėjas galės naudotis skolinama įranga visą sutarties vykdymo laikotarpį, tačiau vykdant sutartį šis ūkio subjektas nedalyvauja ir nevykdo sutartinių tiekėjo prievolių. Pažymėtina, kad subteikėjai, subtiekėjai, subrangovai yra ūkio subjektai, kurie nėra tiekėjai, tačiau perkančioji organizacija jiems taiko tam tikrus reikalavimus kaip ir tiekėjams, t.y. perkančioji organizacija turi patikrinti jų kvalifikaciją, juos paviešinti pasiūlymo teikimo metu, keisti juos gali tik nustatytomis sąlygomis ir panašiai. Pavyzdžiui, LAT[433] konstatavo, kad perkančioji organizacija pirkimo dokumentuose negali nustatyti sąlygų, ribojančių subrangą, gali tik pareikalauti tiekėjų išviešinti subrangovus.

Perkančiosios organizacijos diskrecijos teisė nustatyti tam tikras pirkimo sąlygas nepateisina tokio ribojimo net ir siekiant didesnių viešojo pirkimo sutarties įvykdymo garantijų. Realus tiekėjo gebėjimas įvykdyti skelbime apie pirkimą nurodytas sąlygas vertinamas vėlesniame procedūros etape, taikant pozityviuosius ir negatyviuosius kokybinės atrankos kriterijus, o ne išankstiniu draudimu dalyvauti pirkimo procedūrose. Aptariamu ribojimo draudimu siekiama kuo platesnės tiekėjų konkurencijos, suteikiant naudos ne tik ūkio subjektams, bet ir perkančiosioms organizacijoms, taip pat viešųjų pirkimų procedūrų atvėrimo smulkioms ir vidutinėms įmonėms[434].

431 „Teisingumo Teismo 2016 m. liepos 14 d. sprendimas byloje Nr. C-406/14," http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-406/14.

432 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-554-690/2015," http://www.infolex.lt/tp/1147062?nr=1

433 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-43/2013," http://www.infolex.lt/tp/511511.

434 „Teisingumo Teismo 2013 m. spalio 10 d. sprendimas byloje Nr. C-94/12," http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=142822&doclang=LT.

Taigi tiekėjas, neatitinkantis kvalifikacijos reikalavimų, turi teisę remtis kitų ūkio subjektų pajėgumais (kurių jis pats neturi) ir įrodyti perkančiajai organizacijai priimtinomis priemonėmis, kad vykdydamas sutartį galės disponuoti jų ištekliais. Be to, LAT apžvalgoje[435] teigiama, kad sistemingas daugiskaitos vartojimas Direktyvos 47 straipsnio 2 dalyje ir 48 straipsnio 3 dalyje („gali remtis kitų ūkio subjektų pajėgumais“) rodo, jog šiomis nuostatomis iš principo nedraudžiama kandidatams remtis kelių kitų ūkio subjektų pajėgumais įrodinėjant savo atitiktį minimaliems pajėgumo reikalavimams. Taigi perkančiosioms organizacijoms draudžiama atmesti pasiūlymą dėl to, kad tiekėjas remiasi kitų ūkio subjektų pajėgumais ir jos privalo patikrinti, ar dalyvis galės disponuoti atitinkamais ištekliais. ESTT yra pažymėjęs, kad direktyvos aiškinamos taip, jog perkančioji organizacija, siekdama, kad sutartis būtų tinkamai įvykdyta, gali esant ypatingoms aplinkybėms skelbime apie pirkimą arba specifikacijose aiškiai nurodyti išsamias taisykles, pagal kurias ūkio subjektas gali remtis kitų subjektų pajėgumais, jeigu šios taisyklės susijusios su tos pirkimo sutarties objektu ir tikslais ir yra jiems proporcingos[436].

Lietuvos apeliacinis teismas[437] yra pažymėjęs, kad tai turi būti ne bet kokie duomenys, o tokie, kurie įrodo, jog kito ūkio subjekto pajėgumo ištekliais tiekėjas galės naudotis, t. y. naudojimosi tokiais ištekliais galimybė turi būti įrodyta arba, kitaip tariant, neabejotina. Tai galėtų būti įrodyta perkančiajai organizacijai tinkamomis priemonėmis, kurios pagrindžia, kad kandidatas ar dalyvis galės remtis kitų ūkio subjektų pajėgumais vykdydamas įsipareigojimus. Taigi tiekėjui tinkamai neįrodžius, kad jis iš tiesų gali naudotis kitais ištekliais, tokio tiekėjo pasiūlymas gali būti atmestas. Pažymėtina, kad nei viešųjų pirkimų direktyvos, nei VPĮ nenumato konkrečių nuostatų, kokiais įrodymais ar priemonėmis turi būti grindžiamas galėjimas remtis kitų ūkio subjektų pajėgumais, tačiau paprastai tokiais įrodymais laikomos sutarčių, ketinimų protokolų, kitų dokumentų kopijos ir kiti dokumentai, kurie neabejotinai patvirtintų, kad vykdydamas įsipareigojimus tiekėjas galės pasinaudoti kitų ūkio subjektų ištekliais. Iš esmės perkančiajai organizacijai suteikiama diskrecija nuspręsti, ar tam tikri įrodymai yra priimtini, tačiau diskrecija ribojama VPĮ teiginiu, kad dalyvis **turi teisę remtis kitų ūkio subjektų pajėgumais**, jeigu gali įrodyti, kad vykdydamas įsipareigojimus galės disponuoti jų ištekliais, t. y. galės realiai pasinaudoti kitų ūkio subjektų ištekliais.

Pažymėtina, kad perkančiosios organizacijos rengiami dokumentai turi būti tikslūs, aiškūs, nedviprasmiški – tokie, kad tiekėjai suprastų jų tikslią reikšmę ir būtų galimybė juos aiškinti vienodai, kad perkančioji organizacija galėtų tinkamai patikrinti, ar tiekėjas atitinka nustatytus kriterijus. Pirkimo dokumentų sąlygos aiškinamos sistemiškai, jas aiškinant nesuteikiama pirmenybė perkančiosios organizacijos „tikrajai“ valiai, t. y. perkančiosios organizacijos ketinimams, jeigu jie buvo netinkamai ar neaiškiai suformuluoti pirkimo dokumentuose.

435 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1,“ *Teismų praktika* 39 (2013).

436 „Teisingumo Teismo 2016 m. balandžio 7 d. sprendimas byloje Nr. C-324/14,“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-324/14.

437 „Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-442/2007,“ http://www.infolex.lt/tp/81182?nr=1.

Taigi, teisės subjektų skirtingų interesų derinimo iniciatyva priklauso perkančiosioms organizacijoms. Iniciatyvos pasireiškimo atveju diskrecijos institutas suteikia perkančiosioms organizacijoms teisines galimybes konkrečiuose vykdomuose viešuosiuose pirkimuose lanksčiai taikyti teisės principus, pagal suformuotą teismų praktiką suderinti savo institucinius teisėtus interesus su viešaisiais ir tiekėjų teisėtais interesais. Kita vertus, tyrimu nustatyta, kad perkančiosios organizacijos konkrečiuose viešuose pirkimuose minimą iniciatyvą gali panaudoti kaip privilegiją neteisėtai naudai gauti. Piktnaudžiaujant turima diskrecijos teise ar formaliai ją įgyvendinant galima nustatyti neaiškias, neišsamias pirkimo sąlygas, neproporcingas, tiekėjų konkurenciją ribojančias kvalifikacijos nuostatas, pernelyg detaliai išplėtoti techninių specifikacijų reikalavimus, formaliai ar netinkamai įvertinti pasiūlymus, priimti neobjektyvius, priešingus esamai viešųjų pirkimų situacijai sprendimus dėl pirkimo objekto skaidymo ar neskaidymo į dalis ir panašiai.

2.4. Pasiūlymų vertinimo ypatumai ir problematika

Pirkimo sąlygų nustatymas ir tiekėjų pasiūlymų vertinimo teisėtumas sprendžiamas vertinant, ar perkančioji organizacija neperžengė joms suteiktų VPĮ diskrecijos ribų. Pasiūlymų vertinimo ypatumų aptarimą tikslinga pradėti nuo pasiūlymų vertinimo kriterijų nustatymo. Viešojo pirkimo sutartys turi būti sudaromos remiantis objektyviais kriterijais, užtikrinant pagrindinių viešųjų pirkimų principų laikymąsi ir geriausių pasiūlymų atrinkimą sąžiningai konkuruojant tiekėjams.

Pavyzdžiui, galiojančios VPĮ nuostatos[438] perkančiajai organizacijai leidžia pasirinkti, kaip vertinti tiekėjų pateiktus pasiūlymus, – pagal ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijų ar pagal mažiausios kainos vertinimo kriterijų[439]. Pasiūlymų vertinimą tik pagal mažiausią kainą perkančioji organizacija turėtų pasirinkti tais atvejais, kai kitos perkamo objekto savybės ar kitos pasiūlymo sąlygos neturi didesnės reikšmės būsimam perkamo objekto naudojimui ar sutarties vykdymui (pavyzdžiui, pagal mažiausią kainą pasiūlymai dažniausiai vertinami perkant automobilių degalus, elektros ar šilumos energiją, taip pat darbus, kai perkančioji organizacija jau turi išsamią projektinę dokumentaciją).[440]

ESTT pabrėžia, jog viešuosiuose pirkimuose kriterijai visada turi būti ekonominio pobūdžio ir nurodo, jog sutarčių sudarymo kriterijai, kai vertinama remiantis ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijumi, turi atitikti keturias sąlygas: turi būti objektyvūs, taikomi visiems tiekėjams, griežtai susiję su pirkimo objektu ir teikti tiesioginę ekonominę naudą perkančiajai organizacijai[441].

438 VPĮ projekto 53 straipsnio 1 dalies a punkte numatyta, kad sutartis sudaroma perkančiajai organizacijai pasirenkant ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą.

439 Viešųjų pirkimų pasiūlymų vertinimo ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo arba mažiausios kainos vertinimo kriterijumi rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2006 m. spalio 12 d. įsakymu Nr. 1S-53 „Dėl Viešųjų pirkimų pasiūlymų vertinimo ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo arba mažiausios kainos vertinimo kriterijumi rekomendacijų," http://www.infolex.lt/ta/68281?nr=1.

440 *Ibid*.

441 Christopher H. Bovis, *EU Public procurement law* (Bodminas, Kornvalis: MPG Books Ltd, 2007), 277.

ESTT praktikoje pabrėžta, kad nacionaliniai teisės aktai negali perkančiosios organizacijos įpareigoti taikyti vienintelį atrankos kriterijų – mažiausios kainos pasiūlymo: „bendrai ir abstrakčiai nustatydamas vienintelį kriterijų, kuriuo vadovaujantis sudaromos darbų viešojo pirkimo sutartys, nacionalinis įstatymų leidėjas atima iš perkančiųjų organizacijų galimybę atsižvelgti į atskirų rinkų pobūdį bei ypatumus ir pasirinkti kriterijų, kuris geriausiai tiktų siekiant užtikrinti laisvą konkurenciją ir geriausio pasiūlymo pasirinkimą“[442]. Kartu pažymėtina, kad perkančioji organizacija, rinkdamasi atrankos kriterijus, neturi neribotos diskrecijos. Pavyzdžiui, ESTT byloje Nr. C-31/8[443] sprendė dėl nacionalinės teisės aktų suderinamumo su direktyvos nuostatomis ir pasisakė, kad, nors atitinkamos nuostatos ir leidžia perkančiosioms organizacijoms pasirinkti kriterijus, kuriais remiantis sutartis būtų sudaroma, tačiau toks pasirinkimas gali būti susijęs su kriterijais, kuriais siekiama nustatyti pasiūlymą, kuris yra ekonomiškai naudingiausias, o neribotos diskrecijos suteikimas perkančiajai organizacijai būtų nesuderinamas su direktyva. Vien faktas, kad sutarties sudarymo kriterijus susijęs su faktiniu veiksniu, kuris bus tiksliai žinomas po to, kai bus sudaryta sutartis, negali būti pripažintas kaip suteikiantis neribotą diskreciją perkančiosioms organizacijoms[444].

Teisės aktai nustato, kad perkančioji organizacija iš anksto turi paskelbti taikytiną pasiūlymo vertinimo kriterijų. Tais atvejais, kai pasirenkamas ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijus, pirkimo dokumentuose perkančioji organizacija nurodo santykinį kiekvieno kriterijaus lyginamąjį svorį, pagal kurį bus nustatomas ekonomiškai naudingiausias pasiūlymas. Pareiga nustatyti kriterijų lyginamuosius svorius pirmiausia susijusi su tuo, kad perkančioji organizacija neturėtų neribotos diskrecijos ir būtų galima jos veiksmų kontrolė, antra, išankstinis viešumas leidžia tiekėjams geriau suprasti perkančiosios organizacijos poreikius. Kriterijų lyginamųjų svorių (balų intervalų) nustatymas reiškia, kad pasiūlymas bus įvertintas atsižvelgiant į kiekvieną kriterijų ir jų lyginamąjį svorį, t. y. bus užtikrintos sąžiningos ir skaidrios procedūros ir užkirstas kelias neteisėtiems veiksmams.

Rengiant šią disertaciją atliktas tyrimas (žr. Priedą) parodė, kad 73,5 proc. respondentų vykdydami tiekėjų atranką taiko mažiausios kainos kriterijų, kiti respondentai – ekonominio naudingumo kriterijų. Taigi, daugumai perkančiųjų organizacijų, vykdančių tiekėjų atranką supaprastintuose pirkimuose, mažiausia kaina yra pagrindinis kriterijus. Ekonominio naudingumo kriterijus taikomas gerokai rečiau. Jis paprastai susijęs su kokybės, kainos, techninių privalumų, estetinių, funkcinių ir aplinkosaugos charakteristikų, eksploatavimo išlaidų, veiksmingumo, garantinio aptarnavimo ir techninės pagalbos, pristatymo datos ir laiko vertinimu. Reikia sutikti, kad perkančiosioms organizacijoms ekonominio naudingumo kriterijaus taikymas praktikoje yra sudėtingesnis.

442 „Teisingumo Teismo 2004 m. spalio 7 d. sprendimas byloje Nr. C-247/02,“ http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=49161&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=174969.

443 „Teisingumo Teismo 1996 m. kovo 28 d. sprendimas byloje Nr. C-31/87,“ http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61987CJ0031.

444 „Teisingumo Teismo 2001 m. spalio 18 d. sprendimas byloje Nr. C-19/00,“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-19/00.

VPT 2015 metų veiklos ataskaitoje pabrėžia, kad ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijus itin retai taikomas vykdant mažos vertės pirkimus, dažniausiai taikomas tarptautiniuose viešuosiuose pirkimuose[445].

Iš esmės tiek perkančiajai organizacijai, tiek visai visuomenei yra ekonomiškai naudinga, kai tiekėjas skatinamas pasiūlyti kokybišką produktą geriausiu kainos ir kokybės santykiu.

Atliktame tyrime perkančiosios organizacijos pabrėžia ekonominio naudingumo svarbą siekiant efektyvesnių pirkimų, kainos ir kokybės santykio derinimą akcentuojant viešojo pirkimo objekto kokybę ir nurodo atvejus, kai, pavyzdžiui, laimėtojas pasiūlo labai pigią įrangą, tačiau jos eksploatavimo išlaidos peržengia protingumo kriterijų. Taigi, konkrečiomis ekonominėmis aplinkybėmis susiformavusi praktika atspindi situaciją viešųjų pirkimų procese, kai valstybinių institucijų perkančiosios organizacijos turi būti suinteresuotos ekonomiškiausiu ir (ar) efektyviausiu pirkimu, tuo tarpu tiekėjai (verslo organizacijos) – galimai maksimaliu pelnu atlikus viešąjį pirkimą[446].

Šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas nenurodo, kokiais atvejais taikomas mažiausios kainos, o kokiais – ekonomiškiausio pasiūlymo vertinimo kriterijus. Perkančiosios organizacijos turi alternatyvų pasirinkimą, t. y. pasiūlymą vertinti pagal mažiausios kainos ar ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijų. Tačiau net ir tokiu atveju, kai atrankos kriterijus yra mažiausia kaina, tai nesudaro kliūčių perkančiajai organizacijai palyginti įvairius pasiūlymus ir išsirinkti geriausią, remiantis iš anksto nustatytu objektyviu kriterijumi[447]. Tačiau esamas teisinis reguliavimas neskatina perkančiųjų organizacijų taikyti ekonominio naudingumo vertinimo kriterijaus[448]. Taigi, teisinis reguliavimas, suteikiantis plačią diskrecijos teisę pasirenkant pasiūlymo vertinimo kriterijų, t. y. nenustatant tam tikrų ribojimų, neskatina perkančiųjų organizacijų rinktis ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijaus ir atsižvelgti į sutaupymą ilguoju laikotarpiu, tam tikrų

445 Tarptautinių pirkimų, kuriuose buvo taikomas ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijus, vertė 2015 m. sudarė 15,4 proc. bendros tarptautinių pirkimų vertės, supaprastintų pirkimų – tik 2,5 proc. bendros supaprastintų pirkimų vertės (Viešųjų pirkimų tarnybos 2015 metų veiklos ataskaita, žiūrėta 2016 03 01, http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/VPT%20veiklos%20ataskaita%202015%20m%20_redaguota_16-05-02_paskelbimui.pdf).

446 Simona Ereminaitė, „Institucinės ekonomikos teorijų raiška viešųjų pirkimų procese," *Viešoji politika ir administravimas* 13, 2 (2014): 280.

447 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1," *Teismų praktika* 39 (2013).

448 Rengiant šią disertaciją atliktas tyrimas (žr. Priedą) dėl kriterijų taikymo tarptautiniuose pirkimuose parodė, kad dažniausiai vadovaujamasi mažiausios kainos kriterijumi – 58,8 proc., tačiau nemaža respondentų dalis taiko ir ekonominio naudingumo kriterijų. Perkančiosios organizacijos, siekdamos minėtų tikslų, renkasi mažiausios kainos kriterijų, kuris yra paprastesnis, pasirinkus jį lengviau vertinti ir tiekėjų pateiktus pasiūlymus. Tokia išvada pateikiama ir Viešųjų pirkimų tarnybos 2014 m. veiklos ataskaitoje („Viešųjų pirkimų tarnybos 2014 metų veiklos ataskaita", žiūrėta 2015-02-12, old.vpt.lt/vpt/uploaded/2014/vp/VPT veiklos ataskaita_ 2014 m.pdf), kurioje nurodoma, kad ekonomiškai naudingiausio pasiūlymų vertinimo kriterijus buvo taikomas tarptautiniuose viešuosiuose pirkimuose, kurių vertė 2014 m. sudarė apie 72 proc. visų viešųjų pirkimų vertės. VPT taip pat nurodo, kad pagal įvykusių pirkimų skaičių 2014 m., kaip ir 2013 m., dažniausiai ekonomiškai naudingiausio pasiūlymų vertinimo kriterijus buvo taikomas įsigyjant IT paslaugas: konsultavimo, programinės įrangos kūrimo, interneto ir aptarnavimo paslaugas (26 proc. bendro viešųjų pirkimų, taikant ekonomiškai naudingiausio pasiūlymų vertinimo kriterijų, skaičiaus) ir verslo paslaugas: teisines, rinkodaros, konsultavimo, įdarbinimo, spausdinimo ir apsaugos (25 proc.).

produktų ilgaamžiškumą. Atsižvelgiant į gerai žinomą posakį „Ar esame tokie *turtingi*, kad perkame *pigiausius* darbus, prekes ir paslaugas“, kyla klausimas, ar mažiausios kainos kriterijaus pasirinkimas užtikrina efektyvius viešuosius pirkimus ir ar viešajame sektoriuje efektyvumo kriterijus visada įvertinamas.

Direktyvoje 2014/24/ES nustatyta (preambulės 90 punktas), kad sutartys turėtų būti skiriamos remiantis objektyviais kriterijais, kuriais būtų užtikrinama, kad būtų laikomasi skaidrumo, nediskriminavimo ir lygiateisiškumo principų, siekiant užtikrinti galimybę objektyviai palyginti santykinę pasiūlymų vertę, kad būtų galima veiksmingos konkurencijos sąlygomis nustatyti ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą (geriausią kainos ir kokybės santykį).

VPĮ projekte Nr. XIIP-3750[449] numatyta, kad perkančioji organizacija vertintų pasiūlymus remdamasi tik ekonominio naudingumo kriterijumi[450] (53 straipsnis), pagal kainos ar kaštų ir kokybės santykį; kaštus, kurie apskaičiuojami pagal gyvavimo ciklo[451] sąnaudų metodą; kainą. Taigi, siekiama, kad perkančioji organizacija nebeturėtų diskrecijos teisės rinktis vieną ar kitą pasiūlymo vertinimo kriterijų, pavyzdžiui, mažiausios kainos ar ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo ir visada siektų atsirinkti ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą, o pirkimai, vykdomi taikant kaštų ar kainos, t. y. mažiausios kainos, pasiūlymų vertinimo kriterijų, kiekvienais kalendoriniais metais negalėtų sudaryti daugiau kaip 50 procentų nuo perkančiosios organizacijos viešųjų pirkimų bendros vertės.

Siekiant kokybiškesnių viešųjų pirkimų rezultatų, Direktyva 2014/24/ES leidžia valstybėms narėms apriboti kainos ir sąnaudų kriterijaus taikymą. Naudojantis šia galimybe, VPĮ projekte Nr. XIIP-3750 ir VPĮ projekto Nr. 16-9567 numatoma, kad iki 2019 m. gruodžio 31 d. pirkimai, atliekami taikant kainos ar sąnaudų kriterijų, kiekvienais kalendoriniais metais negali sudaryti daugiau kaip 60 procentų nuo perkančiosios organizacijos viešųjų

449 Taip pat ir VPĮ projekte Nr. 16-9567.

450 Praktikoje šis kriterijus būtų pritaikomas vienu iš trijų būdų, t. y. vertinant pagal kainą, sąnaudas arba kainos ar sąnaudų ir kokybės santykį. Taigi, kurį iš būdų bepasirinktų perkančioji organizacija, ji visada turi siekti ekonomiškai naudingiausio sprendimo. Atkreiptinas dėmesys, kad ekonomiškai naudingiausiu negalėtų būti išrinktas pasiūlymas, kuriame nurodyta kaina viršija perkančiojo subjekto pirkimui skirtas lėšas, nustatytas ir užfiksuotas dokumentuose prieš pradedant pirkimo procedūrą. Susipažinusi su tiekėjų pasiūlymais perkančioji organizacija paprastai nebegalėtų padidinti pirkimui skirto biudžeto, išskyrus atvejus, kai tenkinamos šios dvi sąlygos: pirkimui skirtas biudžetas nebuvo nurodytas skelbime apie pirkimą ar kituose pirkimo dokumentuose ir visų tiekėjų, kurių pasiūlymai atitiko pirkimo dokumentų reikalavimus, pasiūlymai viršijo perkančiosios organizacijos nustatytą biudžetą. Kadangi pasiūlymų vertinimo viešuosiuose pirkimuose terminologija pasikeitė, svarbu paaiškinti jos santykį su ankstesniuoju reguliavimu. Anksčiau vartota ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijaus sąvoka atitiks naująją kainos ar sąnaudų ir kokybės santykio kriterijaus sąvoką, o mažiausios kainos pasiūlymų vertinimo kriterijus atitiks naująjį kainos kriterijų. Į tai reikės atsižvelgti aiškinant ankstesniąją teismų praktiką (Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e200b7f0891311e5bca4ce385a9b7048?jfwid=-sxzzl7m6y.)

451 Gyvavimo ciklas – visi vienas po kito einantys ir (arba) tarpusavyje susiję produkto tiekimo, darbų atlikimo ar paslaugų teikimo etapai nuo žaliavų įsigijimo ar išteklių gavimo iki produkto išėmimo iš apyvartos, utilizavimo, sunaikinimo ar paslaugų teikimo pabaigos, įskaitant atliktinus mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą, gamybą, prekybą ir jos sąlygų įvertinimą, transportavimą, naudojimą ir priežiūrą (VPĮ projekto Nr. XIIP-3750 2 str. 11 d.).

pirkimų bendros vertės, o nuo 2020 m. sausio 1 d. negali sudaryti daugiau kaip 30 procentų nuo perkančiosios organizacijos viešųjų pirkimų bendros vertės [452].

Toliau teikiamas ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo reguliavimo palyginimas (Direktyvoje 2004/18 ir 2014/24) (žr. 1 lentelę)

1 lentelė. *Ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo reguliavimo palyginimas.*

Direktyva 2004/18 ir VPĮ	**Direktyva 2014/24 ir VPĮ projektas Nr. XIIP-3750**
Kaina	Kainos ir kokybės santykis, kuris turėtų visada apimti kainos arba išlaidų aspektą
Kokybė	Kokybė (kainos ir kokybės santykis)
Techniniai privalumai	Techniniai privalumai
Aplinkosaugos kriterijai	Aplinkosaugos (socialiniai) kriterijai
Pristatymo data, pristatymo laikas arba užbaigimo laikas	Pristatymo data, pristatymo procesas ir pristatymo arba užbaigimo laikotarpis
Estetinės ir funkcinės charakteristikos	Estetinės ir funkcinės charakteristikos
Garantinis aptarnavimas ir techninė pagalba	Garantinis aptarnavimas ir techninė pagalba
Rentabilumas (ekonomiškumas)	Prieinamumas, tinkamumas visiems naudotojams, socialinės, aplinkosauginės ir inovacinės charakteristikos, prekyba ir jos sąlygos

Apibendrinant tai, kas pasakyta, galima teigti, kad iš esmės nauju teisiniu reguliavimu siekiama, jog nustatant atrankos kriterijus būtų atsižvelgiama ne tik į kainą, bet ir į ilgalaikiškumą, eksploatacines sąlygas, spartumą, kitus naudojimo aspektus, taip pat estetinius aspektus, ekonominį, aplinkosaugos ir socialinį pagrįstumą, t. y. sąlygas, kurios turi reikšmės galutinei įsigyjamų prekių, paslaugų ar darbų kokybei. Taigi, keičiamu teisiniu reguliavimu perkančiosios organizacijos įpareigojamos siekti efektyvių pirkimų rezultatų tikslų („vertės už pinigus“), rinkdamosi ekonominio naudingumo vertinimo kriterijų jos turi vykdyti pareigą aiškiai ir tiksliai nustatyti ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo pasirinkimo kriterijus ir jų reikšmes. ESTT bylų praktikoje itin akcentuojamas reikalavimas, kad visą informaciją, kuria remiasi perkančioji organizacija, galimi konkurso dalyviai žinotų dar rengdami savo pasiūlymus. Pavyzdžiui, ESTT[453], spręsdamas, ar galimas vėlesnis pirkimo specifikacijose arba skelbime nurodytų sutarties sudarymo kriterijų lyginamojo svorio koeficientų ir subkriterijų nustatymas, pasisakė, kad, atsižvelgiant į vienodo požiūrio į ūkio subjektus principą ir iš jo išplaukiančią skaidrumo pareigą, draudžiama, kad vykstant viešojo pirkimo procedūrai perkančioji organizacija specifikacijose arba skelbime apie pirkimą nurodytų sutarties sudarymo kriterijų[454]. Taigi, teismų praktikoje pabrė-

452 Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e200b7f0891311e5bca4ce385a9b7048?jfwid=-sxzzl7m6y.

453 „Teisingumo Teismo 2008 m. sausio 24 d. sprendimas byloje Nr. C-532/06,“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-532/06.

454 Direktyvose vartojamas terminas „kvalifikacinės atrankos kriterijai“ reiškia ekonominių, finansinių ir techninių pajėgumų kriterijus, o „sutarties sudarymo kriterijai“ – mažiausia kaina arba ekonomiškai naudingiausias pasiūlymas.

žiamas kriterijų ir šių kriterijų lyginamųjų svorių (balų intervalų) paviešinimas iš anksto pradedant konkurso procedūras ir draudimas juos keisti visos procedūros metu. Be to, lyginamųjų svorių (balų intervalų) nustatymas bei detalus jų aprašymas svarbus ir tuo, kad prisidėtų prie tinkamo ir teisingo ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo parinkimo.

Ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijus yra siejamas su ekonominio racionalumo reikalavimais, kurie nebūtinai yra susiję su mažiausia kaina. Turi būti nurodomi konkretūs kriterijai (kokybė, kaina, techniniai privalumai, estetinė, funkcinė ir aplinkosaugos charakteristikos, eksploatavimo išlaidos, veiksmingumas, garantinis aptarnavimas ir techninė pagalba, pristatymo data, pristatymo arba užbaigimo laikas) ir kiekvienam ekonomiškai naudingiausiam pasiūlymui nustatyti pasirinkto kriterijaus lyginamieji svoriai. Viešųjų pirkimų pasiūlymų vertinimo ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo arba mažiausios kainos vertinimo kriterijų rekomendacijose[455] nustatyta, kad rekomenduojama vengti tokių kriterijų, kurie neturi tiesioginės įtakos pirkimo objektui, arba ta įtaka labai nedidelė, kurie riboja tiekėjų galimybes dalyvauti viešajame pirkime ar sudaro tam tikriems tiekėjams palankesnes sąlygas. Teismų praktikoje pabrėžiama, kad sąsaja su pirkimo dalyku turi būti suprantama taip, kad tam tikras kriterijus su produktu susijęs tik plačiąja prasme (nereikalaujama, kad sutarties sudarymo kriterijus būtų susijęs su vidine produkto charakteristika, t. y. elementu, kuris materialine prasme įsikūnija šiame produkte, pvz., iš žaliųjų šaltinių pagaminta elektros energija savo fizikinėmis savybėmis nesiskirs nuo energijos, pagamintos didelės taršos įrenginiais, arba produkto skonis bus vienodas nepriklausomai nuo to, kaip sąžiningai bus atlyginta trečiojo pasaulio gamintojui), tačiau ne su bendra tiekėjo politika tam tikroje srityje, pavyzdžiui, ekologija ar socialine atsakomybe[456].

Pažymėtina, kad minėtose rekomendacijose aprašytos ekonominio naudingumo vertinimo procedūros, reikalavimai vertinimo užduotims ir jų atlikimui, balų suteikimui ir jų pagrindimui. Viešųjų pirkimų tarnyba išvadose[457] pabrėžia, kad perkančiosioms organizacijoms svarbu savo sprendimus motyvuoti – nurodyti ne tik skiriamus balus, bet ir pagrindimą, kodėl skiriamas būtent konkretus balas, ir taip užtikrinti viešųjų ir tiekėjų interesų apsaugą.

Perkančiųjų organizacijų skelbiami kriterijai ir subkriterijai yra įvairūs, skiriasi ir jų lyginamieji svoriai. Pažymėtina, kad perkančioji organizacija pirmiausiai turi aiškiai apibrėžti kiekvieno nustatomo kriterijaus (subkriterijaus) svarbą ir turėti tokio pasirinkimo pateisinimą. Teigiama[458], kad rekomenduojama kriterijus grupuoti, pavyzdžiui, investavimo kaina (27 proc.); išlaikymo sąnaudos (18 proc.); produkcijos kokybė (16 proc.), bet dažniausiai skelbiami trys pagrindiniai kriterijai: kaina (45 proc.), techninė vertė (40 proc.); aplinkos kokybė (15 proc.).

---

455 Viešųjų pirkimų pasiūlymų vertinimo ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo arba mažiausios kainos vertinimo kriterijumi rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2006 m. spalio 12 d. įsakymu Nr. 1S-53 „Dėl Viešųjų pirkimų pasiūlymų vertinimo ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo arba mažiausios kainos vertinimo kriterijumi rekomendacijų," http://www.infolex.lt/ta/68281?nr=1.

456 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1," *Teismų praktika* 39 (2013).

457 „Viešųjų pirkimų tarnybos I ketvirčio ataskaita," žiūrėta 2015-12-01, http://vpt.lrv.lt/lt/ukio-subjektu-prieziura/isvados-ataskaitos/viesieji-pirkimai-atliekami-pagal-lr-viesuju-pirkimu-istatyma-1/vertinimo-isvados/2016-m/i-ketvirtis-4.

458 Maxime Jacob, Pierre Ravenel ir Antoine Pasquier-Desvignes *Politique et organisation de la fonction achat, choix des critères et pondération, méthodes* (Paryžius: Le Moniteur, 2007), 168–169.

Pirmiausia perkančioji organizacija suteiktomis diskrecijos teisėmis turi naudotis įvertindama, ką gali pasiekti nustatydama ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijų. Todėl itin svarbus tampa pirkimo dokumentuose kiekvienam ekonomiškai naudingiausiam pasiūlymui nustatytas pirkimo kriterijaus lyginamasis svoris, kuris gali būti išreikštas konkrečiu dydžiu arba nustatant intervalą, į kurį patenka kiekviena kriterijui priskiriama reikšmė. Perkančiosios organizacijos teisė pasirinkti pasiūlymo vertinimo kriterijų ir jų reikšmes nėra absoliuti, turi būti laikomasi pagrindinių viešųjų pirkimų principų, o tiekėjai, nustatę, kad pasiūlymų vertinimo kriterijai ir jų reikšmės yra diskriminuojančios[459], gali ginčyti tokius perkančiosios organizacijos veiksmus. Taigi tik aiškūs ir konkretūs ekonominio naudingumo vertinimo kriterijai ir balų suteikimo tvarka, t. y. įtvirtinti detalūs vertinimo kriterijai ir jų parametrai bei nurodytos kriterijų ir jų parametrų vertinimo balų reikšmės suteikia aiškumo situacijoms tiekėjų atžvilgiu ir riboja perkančiųjų organizacijų diskreciją pasiūlymų vertinimo metu. Visi perkančiųjų organizacijų sprendimai, priimti vertinant pasiūlymus, turi būti motyvuoti bei pagrįsti ir priimti objektyviai, dalykiškai, be išankstinio nusistatymo, vadovaujantis viešųjų pirkimų principais ir aiškiai aprašyta tvarka.

Pažymėtina, kad vienu iš atvejų teismas, spręsdamas tiekėjo ginčą su perkančiąja organizacija dėl galimai netinkamai įvertinto tiekėjo pasiūlymo ir skirtų ekonominio naudingumo balų pagal paskelbtas konkurso sąlygas, pasisakė, kad perkančioji organizacija geriausiai žino, kokią paslaugą siekia įsigyti, be to, tinkamam techninių pasiūlymų vertinimui ji pasitelkė ekspertus, turinčius specialių žinių ir patirties vertinamo objekto srityje, taip pat perkančioji organizacija turi diskrecijos teisę paskirstyti balus už aukščiau minėtus vertinimo kriterijus, taigi šiuo atveju teismas neturi teisės spręsti ar ieškovei turėjo būti skirti kitokie balai, kadangi tai yra fakto, o ne teisės klausimai. [460]

Pažymėtina, kad teisės aktuose nustatytas pasiūlymo vertinimo kriterijų sąrašas nėra baigtinis[461], tai daugiau orientyras, padedantis perkančiosioms organizacijoms nurodyti kriterijus ir nustatyti ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą[462].

---

459 Teisingumo Teismas nagrinėjo vienos Austrijos žemės (regioninio administracinio vieneto) paskelbto elektros viešojo pirkimo sutarties sudarymo (tiekėjų vertinimo) – ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo – kriterijų, pagal kurį 55 proc. maksimalaus kiekio taškų būtų skiriami už kainą, o 45 proc. – už konkretų valdžios institucijos nustatytą reikalaujamą elektros, kuri būtų pagaminta iš atsinaujinančių šaltinių, kiekį. Pažymėtina, kad taškai už tiekėjų siūlomą elektros kiekį buvo skiriami už tą elektros kiekio dalį, kuri viršijo perkančiosios organizacijos nustatytą jai reikalingą kiekį (ne mažiau 22,5 GKV). Teisingumo Teismas konstatavo, kad energijos, pagamintos iš atsinaujinančių šaltinių, kiekis, viršijantis perkančiosios organizacijos numatomą metinį energijos suvartojimą, kuris buvo paskelbtas pirkimo dokumentuose, nėra susijęs su viešojo prekių pirkimo sutarties objektu. Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad tokiu būdu pranašumas gali būti suteiktas didžiausią gamybinį ar tiekimo pajėgumą turintiems tiekėjams. Taip gali būti nepateisinamai diskriminuojami tiekėjai, galintys pateikti perkančiajai organizacijai reikalingą kiekį elektros, bei apriboti rinkos atvėrimą konkurencijai. Toks kriterijaus elementas yra nepateisinamas ir siekiu užtikrinti elektros aprūpinimo saugumą („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1," *Teismų praktika* 39 (2013).

460 Vilniaus apygardos teismo 2016 m. rugpjūčio 24 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-5113-345/2016.

461 „Teisingumo Teismo 2002 m. rugsėjo 17 d. sprendimas byloje Nr. C-513/99," 54 paragrafas, http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=47670&doclang=LT.

462 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1," *Teismų praktika* 39 (2013).

Taigi, tiek ESTT, tiek nacionalinių teismų praktikoje ekonomiškai naudingiausio kriterijaus taikymas aiškinamas plačiai. Kaip jau minėta, ESTT[463] atkreipė dėmesį į tai, kad ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijaus nustatymas turi būti paremtas objektyviais kriterijais ir tokie kriterijai turi būti nurodyti pirkimo skelbime ar dokumentuose. Iš to, kas pasakyta, matyti, kad perkančioji organizacija turi taikyti kriterijus, kuriuos nustatė ir viešai paskelbė, su kuriais dalyviai susipažino, kurie yra objektyvūs ir tikslingi siekiant įvertinti ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą. Siekiant užtikrinti vienodo požiūrio ir skaidrumo principų laikymąsi, svarbu, kad visus elementus, į kuriuos perkančiosios organizacijos atsižvelgia nustatydamos ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą, ir, jei tai įmanoma, jų santykinę svarbą, galimai pasiūlymus teiksiantys asmenys žinotų dar rengdami savo pasiūlymus[464].

Darytina išvada, kad ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijus apima perkančiosios organizacijos pasirinktų veiksnių kombinaciją (derinį), įskaitant kainą, pristatymo įvykdymo terminą, einamąsias išlaidas, ekonomiškumą, pelningumą, techninius privalumus, prekės ar darbo kokybę, estetines ir funkcines charakteristikas, įsipareigojimus, susijusius su atsarginėmis dalimis ir komponentais, priežiūros išlaidas ir paslaugų saugumą.

ESTT[465] yra pasisakęs, kad perkančiajai organizacijai vykdant viešojo pirkimo procedūrą draudžiama atsižvelgti į konkurso dalyvių patirtį, jų personalą, įrangą ir gebėjimą įvykdyti sutartį nustatytu laikotarpiu kaip į „sutarties sudarymo kriterijus“, o ne kaip į „kvalifikacinės atrankos kriterijus“. Pavyzdžiui, 2013 m. įsigaliojo VPĮ nuostata (90 str.), kad vykdant supaprastintus pirkimus, kai pirkimo sutarties įvykdymo kokybė priklauso nuo už pirkimo sutarties įvykdymą atsakingų darbuotojų kompetencijos, išrenkant ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą taip pat gali būti vertinama darbuotojų kvalifikacija ir patirtis.

Pažymėtina, kad naujame teisiniame reguliavime įtvirtinama, kad ir tarptautinių pirkimų atveju perkančioji organizacija, atrinkdama ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą, gali vertinti pirkimo sutarčiai įvykdyti paskirtų darbuotojų organizavimą, kvalifikaciją ir patirtį (VPĮ projekto Nr. XIIP-3750 53 str. 1 d. 1 p. b papunktis).

Minėtoje ESTT byloje[466] nurodyta, kad perkančiosios organizacijos skelbime apie pirkimą svarbos tvarka buvo nurodyti šie sutarties sudarymo kriterijai: 1) įrodyta eksperto patirtis, įgyta atliekant tyrimus per pastaruosius trejus metus; 2) įstaigos personalas ir įranga; 3) gebėjimas atlikti tyrimus nustatytu laikotarpiu ir su juo susiję įstaigos bei jo mokslinio personalo įsipareigojimai. ESTT pasisakė, kad negalima laikyti „sutarties sudarymo kriterijais“ kriterijų, kuriuos taikant ne siekiama nustatyti ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą, o iš esmės norima įvertinti konkurso dalyvių gebėjimą įvykdyti nagrinėjamą sutartį.

463 „Teisingumo Teismo 2008 m. sausio 24 d. sprendimas byloje Nr. C-532/06,“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-532/06.

464 „Teisingumo Teismo 2005 m. lapkričio 24 d. sprendimas byloje Nr. C-331/04,“ 24 paragrafas, http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-331/04.

465 „Teisingumo Teismo 2008 m. sausio 24 d. sprendimas byloje Nr. C-532/06,“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-532/06.

466 *Ibid.*

Pabrėžtina, kad svarbu yra atskirti reikalavimus tiekėjų kvalifikacijai, kurie negali būti sutapatinami su tiekėjų pasiūlymų vertinimo kriterijais. LAT[467] taip pat konstatavo, kad perkančioji organizacija gali kelti tuos pačius reikalavimus tiekėjų kvalifikacijai ir pirkimo objektui, tačiau šiais turi siekti ne vieno, o dviejų tikslų, t. y. tiek įsitikinti tiekėjo patikimumu ir pajėgumu vykdyti panašaus pobūdžio sutartinius įsipareigojimus, tiek pagal iš anksto paskelbtas pirkimo sąlygas vertinti tiekėjo pateiktą pasiūlymą (siaurąja prasme) viešojo pirkimo sutarties įvykdymo prasme. Taigi, ESTT bylos C-532/06[468] aiškinimu, kvalifikaciniai reikalavimai iš esmės gali būti nustatomi kaip pasiūlymų vertinimo kriterijai, jei tuo siekiama skirtingų tikslų[469], t. y. įvertinti ne tiekėją, o pasiūlymą, siekiant nustatyti ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą, ir kai yra būtinybė įvertinti tam tikrus aspektus. Reikia pastebėti, kad šioje byloje perkančiųjų organizacijų diskrecija ribojama tuo atžvilgiu, kad perkančioji organizacija turi vertinti pasiūlymus laikydamasi eiliškumo, t. y. pirmiausia įvertinti tiekėjų kvalifikaciją ir tik vėliau pasiūlymą (siaurąja prasme).

Kartu atkreiptinas dėmesys į tai, kad VPĮ projekto Nr. XIIP-3750 ir VPĮ projekto Nr. 16-9576 projektu siūloma formuoti kitokią praktiką. Šio projekto 57 straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad perkančioji organizacija gali nesilaikyti pirkimo procedūrų eiliškumo ir pirmiausia vertinti dalyvių pateiktus pasiūlymus, o įvertinusi pasiūlymus patikrinti, ar nėra ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą pateikusio dalyvio pašalinimo pagrindo ir ar šio dalyvio kvalifikacija atitinka nustatytus reikalavimus.

Pavyzdžiui, prekių viešojo pirkimo sutarties sudarymo kriterijus, pagal kurį produktai, kurie yra konkursų objektas, būtų galimi patikrinti 300 km spinduliu nuo perkančiosios organizacijos, nėra sutarties sudarymo kriterijus dėl šių priežasčių: pirma, perkančiosios organizacijos gali reikalauti, kad pavyzdžiai, aprašymai ir (ar) produktų nuotraukos būtų pateiktos kaip nuorodos ar įrodymai, patvirtinantys tiekėjų techninį pajėgumą įvykdyti atitinkamą sutartį; antra, toks kriterijus nėra leidžiantis identifikuoti ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą 26 straipsnio prasme pagal direktyvą ir todėl bet kuriuo atveju negali būti laikomas sutarties sudarymo kriterijumi šios nuostatos prasme[470].

Pažymėtina, kad VPĮ kvalifikacijos vertinimą reguliuojančiame straipsnyje nurodyta, kad perkančioji organizacija turi teisę prašyti tiekėjo pateikti prekių pavyzdžius, aprašymus, nuotraukas, kurių autentiškumą perkančiosios organizacijos pageidavimu kandidatas ar dalyvis turi patvirtinti. Vis dėlto, manytina, kad atitiktis šiems reikalavimams turėtų būti vertinama vertinant pasiūlymus, o ne tikrinant tiekėjų kvalifikaciją.

---

467 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-126/2010," http://www.infolex.lt/tp/159729.

468 „Teisingumo Teismo 2008 m. sausio 24 d. sprendimas byloje Nr. C-532/06," p. 30, http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-532/06.

469 Pavyzdžiui, „Teisingumo Teismo 2009 m. lapkričio 12 d. sprendimas byloje Nr. C-199/07" (http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=76423&doclang=LT) perkančiosios organizacijos kaip „sutarties sudarymo kriterijai" numatyti ginčijamo skelbimo apie konkursą IV skyriaus 2 punkte taikomi kriterijai iš esmės susiję su patirtimi, kvalifikacija ir priemonėmis, užtikrinančiomis tinkamą nagrinėjamos sutarties įvykdymą. Taigi joje kalbama apie kriterijus, kuriuos taikant siekiama nustatyti konkurso dalyvių gebėjimą įvykdyti šią sutartį ir kurių negalima priskirti „sutarties sudarymo kriterijams".

470 „Teisingumo Teismo 2003 m. birželio 19 d. sprendimas byloje Nr. C-315/01," 71–72 paragrafai, http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-315/01.

Kartu pažymėtina, kad tam tikras kriterijus gali būti netinkamas dėl negalėjimo jo pritaikyti, pavyzdžiui, kriterijus, kuris nėra pagrįstas reikalavimais, leidžiančiais efektyviai patikrinti tiekėjų pateiktą informaciją, yra prieštaraujantis Bendrijos teisės principams viešųjų pirkimų srityje[471].

Taigi, taikant kainos ar sąnaudų ir kokybės santykio kriterijų pasiūlymams vertinti, **gali būti** atsižvelgiama į įvairiausius kokybinius, aplinkosaugos, socialinius kriterijus, tačiau visada turi būti vertinamas ir kainos ar sąnaudų elementas. Vertinami kriterijai turi būti susiję su perkamu objektu (apimant visus jo gyvavimo ciklo etapus nuo produktui skirtų žaliavų išgavimo iki produkto utilizavimo), jie turi užtikrinti tiekėjų konkurenciją, būti efektyviai patikrinami ir jais perkančiajai organizacijai negali būti suteikiama neribota pasirinkimo laisvė. Išsamiau šių kriterijų reikalavimai yra aptarti ESTT byloje *Wienstrom* C–448/01.[472]

Pavyzdžiui, perkančioji organizacija, vykdydama žaliuosius pirkimus ir vertindama pasiūlymus pagal ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijų, gali tiekėjų prašyti pateikti alternatyvų žaliąjį pasiūlymą. Jeigu ji nėra tikra, ar rinkoje yra žaliųjų prekių, gali įvertinti prekės būvio ciklo sąnaudas – produkto poveikį aplinkai per visą jo gyvavimo trukmę, taikant moksliškai pagrįstą būvio ciklo išlaidų apskaičiavimo metodiką, ir neperkelti poveikio aplinkai iš vieno būvio ciklo etapo į kitą[473].

Neabejotina, kad viešųjų pirkimų sutarčių sudarymas turi ir politinę bei ekonominę reikšmę, kas turi įtakos įmonių struktūrai, jų veiklai, tačiau ar įmanoma, kad viešaisiais pirkimais būtų siekiama patenkinti ir kitus tikslus, pavyzdžiui aplinkosauginius ir socialinius? Šios problemos iš esmės sprendžiamos Direktyvomis 2014/24, 2014/25 ir nauju siūlomu nacionaliniu teisiniu reguliavimu. Aplinkosaugos reikalavimai gali prisidėti prie ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo identifikavimo. Aplinkosaugos, priešingai nei socialiniai kriterijai, turi tiesioginį ryšį su pirkimo objektu. Socialinių aspektų kriterijai gali būti naudojami siekiant nustatyti ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą, suteikiantis ekonominį pranašumą perkančiajai organizacijai, susijusiai su produktu ar paslauga, kuri yra sutarties dalykas. Direktyvose 2004/18 (19 str.) ir 2004/17 (28 str.) socialinio kriterijaus įgyvendinimas buvo nustatytas, pavyzdžiui, leidžiant rezervuotus pirkimus, t. y. valstybės narės globojamoms darbo grupėms gali rezervuoti teisę dalyvauti viešųjų sutarčių sudarymo procedūrose arba numatyti, kad tokios sutartys gali būti vykdomos pagal globojamas įdarbinimo programas, kuriose dauguma darbuotojų yra asmenys su negalia, dėl savo negalios pobūdžio arba rimtumo negalintys dirbti įprastomis sąlygomis.

Pavyzdžiui, VPĮ 91 straipsnyje nustatyta, kad vykdant supaprastintus pirkimus ne mažiau kaip 5 procentus visų pirkimų reikia atlikti iš neįgaliųjų ar kitų socialinių įmonių, tačiau tyrimas (žr. Priedą) parodė, kad perkančiosios organizacijos nurodo problemas, su kuriomis susiduria vykdydamos pirkimus iš socialinių įmonių: reikiamų paslaugų ar prekių VPĮ 91 straipsnyje nurodytos įmonės neteikia ir negamina – tai perteklinis reikalavimas perkančiosioms

471 „Teisingumo Teismo 2003 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje Nr. C-448/01," 52 paragrafas, http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=c-448/01.

472 Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e200b7f0891311e5bca4ce385a9b7048?jfwid=-sxzzl7m6y.

473 „Viešųjų pirkimų tarnybos atsakymai apie žaliuosius pirkimus," žiūrėta 2015-12-15, http://old.vpt.lt/vpt/uploaded/2011/2011-11-10%20DUK%20zali.pdf.

organizacijoms; kai kada socialinės įmonės piktnaudžiauja esama padėtimi; kai kurioms perkančiosioms organizacijoms šios įstaigos neturi ką pasiūlyti, nėra produktų pasirinkimo.

Kaip minėta, VPĮ projekto Nr. XIIP-3750 53 straipsnio 1 dalies a punkte nustatyta, kad perkančioji organizacija ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą išrenka pagal kainos ar kaštų ir kokybės santykį. Vertinant pasiūlymą atsižvelgiama į kainą arba kaštus ir į kriterijus, susijusius su pirkimo objektu, įskaitant kokybinius, aplinkosaugos ir (ar) socialinius, pavyzdžiui, gali būti vertinama, kiek tiekėjo siūlomas atlyginimas pirkimo sutartį vykdysiantiems darbuotojams viršija jo kilmės šalyje nustatytą minimalų darbo užmokestį.

ESTT 2002 m. rugsėjo 17 d. bylos Nr. C-513/99 sprendime [474] nurodė, kad Direktyvos 92/50 36 straipsnio 1 dalies a punktas turi būti aiškinamas taip, kad jei vykstant miesto autobusų transporto paslaugų viešajam pirkimui perkančioji organizacija nusprendžia sudaryti sutartį su ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą pateikusiu dalyviu**, ji gali** atsižvelgti į su aplinkos apsauga susijusius kriterijus, kaip antai autobusų išmetamo azoto oksido kiekį ar triukšmo lygį, jei šie kriterijai susiję su sutarties objektu, nesuteikia šiai perkančiajai organizacijai neribotos pasirinkimo laisvės, yra aiškiai paminėti specifikacijose ar pranešime apie pirkimą ir neprieštarauja nė vienam iš pagrindinių Bendrijos teisės principų, visų pirma nediskriminavimo principui. ESTT[475] yra pažymėjęs, kad atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimas elektros energijos gamybai, kurį siekiama skatinti tokiais teisės aktais kaip pakeistas *Stromeinspeisungsgesetz*, yra naudingas aplinkos apsaugai, nes jis prisideda prie šiltnamio efektą sukeliančių dujų (vienos iš pagrindinių klimato kaitos, su kuria įsipareigojo kovoti Europos Bendrija ir valstybės narės, priežasčių) kiekio mažinimo. Taigi aplinkos apsaugos kriterijaus taikymas kaip vieno iš ekonomiškai naudingiausių pasiūlymų kriterijaus yra galimas, tačiau jis turi būti objektyvus, susijęs su pirkimo sutartimi, nustatytas nepažeidžiant viešųjų pirkimų principų ir neabejotinai teikiantis ekonominę naudą perkančiajai organizacijai.

Taigi, perkančioji organizacija turėtų nustatyti aplinkosauginius ir socialinius kriterijus ir jais remdamasi vertinti pasiūlymus. Perkančiosios organizacijos taip pat turi teisę pasirinkti sutarties sudarymo kriterijus, pagrįstus socialinės tvarkos pagrindais, kurie gali būti susiję su darbų, prekių arba paslaugų naudotojais ar gavėjais, kitais asmenimis, pavyzdžiui, užtikrinantys geras jų gyvenimo ir verslo sąlygas (sąžiningos prekybos kriterijus)[476]. Perkančiosios organizacijos turi tinkamai įgyvendinti suteiktą diskrecijos teisę šioje srityje ir siekti socialinių bei aplinkosauginių tikslų įgyvendinimo, kadangi viešieji pirkimai nėra tik ekonomikos politika. Visgi iš esmės nuo perkančiųjų organizacijų nuožiūros priklauso, kokiomis priemonėmis ji to sieks ir ar apskritai sieks, nors tam tikrais atvejais teisės aktai įpareigoja tai daryti.

Taigi, nors perkančiosios organizacijos ir įpareigojamos vykdyti tiek socialinius, tiek žaliuosius, tiek inovatyvius pirkimus, tačiau vis dar pastebima tendencija, kad ne visos per-

474 „Teisingumo Teismo 2002 m. rugsėjo 17 d. sprendimas byloje Nr. C-513/99," http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=47670&doclang=LT.

475 „Teisingumo Teismo 2001 m. kovo 13 d. sprendimas byloje Nr. C-379/98," http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=lt&jur=C,T,F&num=C-379/98&td=ALL.

476 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1," *Teismų praktika* 39 (2013).

kančiosios organizacijos vykdo šiuos reikalavimus, be to, nėra mechanizmų, įpareigojančių jas įgyvendinti šias įstatymo nuostatas.

Neginčytina viešųjų pirkimų svarba socialinei ir ekonominei raidai, todėl didesnė žaliųjų pirkimų paklausa organizacijose gali sukurti ir išplėsti mažiau aplinkai kenkiančių produktų ir paslaugų rinkas, taip pat paskatinti įmones sukurti aplinkosaugines technologijas. Pažymėtina, kad perkančiosios organizacijos, turėdamos diskrecijos teisę nustatyti reikalavimus, taiko mažai aplinkosauginių ir socialinių kriterijų. Komisijos komunikate „Viešieji pirkimai geresnei aplinkai užtikrinti“[477] nurodoma, kad svarbiausios kliūtys, dėl kurių nedaug valstybių narių įgyvendina žaliuosius viešuosius pirkimus, yra neaiškios teisinės galimybės įtraukti aplinkosaugos kriterijus į viešųjų pirkimų konkurso dokumentus.

Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. balandžio 16 d. nutarimu Nr. XII-1626 „Dėl Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“ nurodyta, kad turi būti skatinama žaliųjų viešųjų pirkimų sistemos plėtra, norima pasiekti, kad viešųjų pirkimų būdu įsigyjant didelį poveikį aplinkai darančias prekes, paslaugas ir darbus, būtų taikomi žaliųjų pirkimų kriterijai. Taip bus skatinamas tausus gamtos išteklių naudojimas, produktų antrinis panaudojimas ir perdirbimas, didesnis atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimas, aplinkosaugos technologijų plėtra, didinama aplinką tausojančių prekių, paslaugų ir darbų pasiūla.

Perkančiosios organizacijos tam tikrais atvejais turi diskrecijos teisę dėl aplinkosaugos ir socialinių kriterijų taikymo, tačiau tam tikroms perkančiosioms organizacijoms nurodyta, kiek tokių pirkimų jos turi atlikti, kam pateikti tokią informaciją. Nustatytos[478] perkančiosios organizacijos, kurios, vykdydamos prekių, paslaugų ir darbų viešuosius pirkimus, kuriems nustatyti aplinkos apsaugos kriterijai, turi taikyti šiuos kriterijus, skaičiuojant pagal skaičių ir pagal vertę – ne mažiau kaip 40 procentų tokių pirkimų 2016 metais, ne mažiau kaip 45 procentų 2017 metais[479].

Pavyzdžiui, VPĮ 14 straipsnyje centrinei perkančiajai organizacijai nustatyta pareiga Viešųjų pirkimų tarnybai pateikti informaciją apie perkančiųjų organizacijų pirkimus, atliktus per ketvirtį iš centrinės perkančiosios organizacijos arba per ją, ir kartu nurodyti informaciją apie atliktus žaliuosius pirkimus ir jų vertes bei energijos vartojimo efektyvumo reikalavimų taikymą.

---

477 „Komisijos komunikatas Europos parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui – Viešieji pirkimai geresnei aplinkai užtikrinti, COM/2008/0400,“ http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52008DC0400.

478 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. vasario 10 d. nutarimas Nr. 125 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 21 d. nutarimo Nr. 1133 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 8 d. nutarimo Nr. 804 „Dėl Nacionalinės žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programos patvirtinimo“ ir jį keitusių nutarimų pripažinimo netekusiais galios“ pakeitimo“, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/0947df20d3b311e583a295d9366c7ab3.

479 Ne mažiau kaip 45 procentams – 2018 metais, ne mažiau kaip 50 procentų – 2019 metais ir ne mažiau kaip 50 procentų – 2020 metais, išskyrus tuos atvejus, kai rinkoje nėra prekių, neteikiamos paslaugos ar neatliekami darbai, atitinkantys žaliesiems pirkimams nustatytus aplinkos apsaugos kriterijus, taip pat tais atvejais, kai jų taikymo išimtys numatytos Lietuvos Respublikos įstatymuose, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimuose ir kituose teisės aktuose.

Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje[480] nustatyti ilgalaikiai tikslai: augant bendram gaminių ir paslaugų vartojimui pasiekti, kad didėjantis vartojimas neblogintų aplinkos būklės, pirmenybę teikti palankioms aplinkai paslaugoms ir gaminiams, kurių gamybai ir eksploatavimui sunaudojama kuo mažiau energijos ir kitų gamtos išteklių, nenaudojama toksinių medžiagų, kurie daro kuo mažesnį neigiamą poveikį aplinkai per visą būvio ciklą. Be to, nustatomi ir tokie tikslai: pasiekti, kad aplinkai palankūs (žalieji) pirkimai apimtų visą viešąjį sektorių ir atitiktų pirmaujančių šioje srityje ES valstybių lygį; skatinti individualius palankius aplinkai (žaliuosius) pirkimus ir ekologiškų produktų vartojimą; teikti perkančiosioms organizacijoms ir visuomenei metodinę pagalbą žaliųjų pirkimų klausimais; pasiekti, kad valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos laikytųsi tausojančio vartojimo standartų.

Taigi, Vyriausybė teisės aktais įpareigoja perkančiąsias organizacijas taikyti aplinkosauginius ir socialinius kriterijus, tačiau turėtų būti įtvirtinti kontrolės mechanizmai, kuriais besiremdamos perkančiosios organizacijos vertintų pasiūlymus ir būtų skatinamos naudotis suteiktomis diskrecijos teisėmis aplinkosauginiams ir socialiniams tikslams pasiekti.

Pasiūlymų vertinimo aspekte taip pat aptartinas **neįprastai mažos kainos institutas**. Pavyzdžiui, kalbant apie neįprastai mažos kainos institutą viešuosiuose pirkimuose, perkančiosios organizacijos diskrecija ribojama – nustačiusi neįprastai mažos kainos pasiūlymą, tokio pasiūlymo perkančioji organizacija negali atmesti iškart, tačiau privalo tiekėjo paprašyti tokią kainą pagrįsti. Tiekėjai, siekdami laimėti konkursą, siūlo prieinamas kainas, tačiau pasitaiko atvejų, kai siūlomos **kainos yra neįprastai mažos**, dėl to nukenčia paslaugų kokybė ir pan. Taigi, perkančioji organizacija turi teisę tiekėjo paprašyti pagrįsti neįprastai mažą kainą, siekdama įsitikinti kainos realumu ir tiekėjo pajėgumu tinkamai įvykdyti pirkimo sutartį, ir tuo, ar nėra iškraipoma konkurencija, ar mokami privalomi mokesčiai ir pan.

Pasiūlyme nurodytos neįprastai mažos prekių, paslaugų ar darbų kainos pagrindimo rekomendacijų, patvirtintų Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2009 m. lapkričio 10 d. įsakymu Nr. 1S-122 „Dėl Pasiūlyme nurodytos prekių, paslaugų ar darbų neįprastai mažos kainos pagrindimo rekomendacijų patvirtinimo“ 6 punkte nurodyta, kad, kreipdamasi į tiekėją dėl neįprastai mažos kainos pagrindimo, perkančioji organizacija, be kita ko, gali prašyti jo pateikti įrodymus, pagrindžiančius pasiūlymo ekonomiškumą ir jo mažą kainą, kurie gali būti ir įrodymai, kad tiekėjas laikosi norminių dokumentų reikalavimų dėl darbo sąlygų, (pavyzdžiui, pažyma apie ketinamų pasitelkti darbuotojų darbo užmokesčio vidurkius), taip pat tai gali būti ir kainos išskaidymas, kur būtų matyti detalios sudedamosios kainos dalys (jeigu pasiūlyme yra nurodyta tik bendra kaina, jos nedetalizuojant) ir išskaidytų kainų pagrindimas.

Tokiais atvejais konkurencijos rezultatai pagal siūlomas kainas yra sunkiai palyginami, nes tiekėjas siūlo minimalius reikalavimus atitinkančias prekes ar paslaugas. Taigi šiame kontekste svarbus neįprastai mažos kainos instituto nustatymas ir, jei yra pagrindas, tokio pasiūlymo atmetimas. Paprastai, kai nurodoma neįprastai maža kaina, perkančiajai organizacijai svarbu įvertinti, ar tokia kaina gali būti pakankama tinkamai įvykdyti vie-

480 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimas Nr. 1160 „Dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo,“ http://www.infolex.lt/ta/42993?nr=13.

šojo pirkimo–pardavimo sutartį. Jeigu nustatoma, kad kaina yra neįprastai maža, įstatymas įpareigoja perkančiąją organizaciją pirmiausia paprašyti tiekėjo ją pagrįsti. Analizuojamas viešųjų pirkimų teisės institutas yra tiesiogiai susijęs su viešųjų pirkimų principų įgyvendinimu, nes tiekėjai, siūlydami neįprastai mažą kainą, gali piktnaudžiauti teise, taip nepagrįstai ribodami konkurenciją dempinguojant kainas. Be to, viešasis pirkimas negali būti laikomas teisėtu ir teisingu, jeigu perkančioji organizacija nėra įpareigojama tiekėjo pasiūlytą neįprastai mažą kainą tikrinti, siekdama sudaryti tinkamas prielaidas efektyviai vykdyti viešojo pirkimo sutartį bei tiekėjo galimų viešojo pirkimo sutarties pažeidimų prevencijai įgyvendinti[481]. D. Soloveičikas[482], cituodamas S. Arrowsmith, pažymi, kad ji teisingai nurodo, jog analizuojamas institutas taikomas tais atvejais, kai dėl pernelyg palankių tiekėjo perkančiajai organizacijai pasiūlytų finansinių sąlygų kyla objektyviai pagrįstas įtarimas, kad tiekėjas arba nesugebės tinkamai ir visiškai įvykdyti viešojo pirkimo sutarties, arba (ir) pareikalaus papildomo atlyginimo, kurio nebuvo nurodęs pasiūlyme.

Direktyvų nuostatos, taip pat nacionalinės teisės aktai nurodo, kad jeigu perkančioji organizacija nustato neįprastai mažą kainą, pirmiausia turi prašyti tiekėjo pagrįsti tokią kainą, kadangi perkančiajai organizacijai kyla rizika, kad sutartis gali būti neįvykdyta ar įvykdyta netinkamai. Pagrindinė problema yra ta, kad perkančiajai organizacijai, kuri nėra ekonomikos ekspertė, sudėtinga tinkamai įvertinti neįprastai mažos kainos pagrįstumą.

Pagal VPT direktoriaus 2009 m. rugsėjo 30 d. įsakymą Nr. 1S-96 „Dėl Pasiūlyme nurodytos prekių, paslaugų ar darbų neįprastai mažos kainos sąvokos apibrėžimo“[483], pasiūlyme nurodyta prekių, paslaugų ar darbų kaina visais atvejais turi būti laikoma neįprastai maža, jeigu ji atitinka bent vieną iš šių sąlygų: yra 15 ir daugiau procentų mažesnė už visų tiekėjų, kurių pasiūlymai neatmesti dėl kitų priežasčių, pasiūlytų kainų aritmetinį vidurkį; yra 30 ir daugiau procentų mažesnė nuo suplanuotų viešajam pirkimui skirti lėšų. VPT direktoriaus patvirtintos ir rekomendacijos[484], padedančios perkančiajai organizacijai išsiaiškinti, ar tiekėjo pasiūlyme nurodyta neįprastai maža prekių, paslaugų ar darbų kaina yra pagrįsta. Rekomendacijose nurodyta, kokių įrodymų perkančioji organizacija gali prašyti kreipdamasi į tiekėją dėl neįprastai mažos kainos pagrindimo per protingai nustatytą terminą. Svarbu, kad perkančioji organizacija turėtų tikslą išsiaiškinti pasiūlymo kainos pagrįstumą ir realumą, siekdama įsitikinti tiekėjo patikimumu ir pajėgumu tinkamai įvykdyti sutarties sąlygas.

---

481 Deividas Soloveičikas, „Neįprastai mažos pasiūlytos kainos koncepcijos taikymo ypatumai pagal Europos Sąjungos ir Lietuvos viešųjų pirkimų teisę,“ *Teisė* 67 (2008): 13.

482 *Ibid*., p. 14.

483 Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2009 m. rugsėjo 30 d. įsakymas Nr. 1S-96 „Dėl Pasiūlyme nurodytos prekių, paslaugų ar darbų neįprastai mažos kainos sąvokos apibrėžimo“, http://www.infolex.lt/ta/62056?nr=1.

484 Pasiūlyme nurodytos prekių, paslaugų ar darbų neįprastai mažos kainos pagrindimo rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2009 m. lapkričio 10 d. įsakymu Nr. 1S-122 „Dėl Pasiūlyme nurodytos prekių, paslaugų ar darbų neįprastai mažos kainos pagrindimo rekomendacijų patvirtinimo,“ http://www.infolex.lt/ta/107677?nr=2.

Vienu iš atvejų VPT, įvertinusi tiekėjo pateiktą kainos pagrindimą, kuriame iš esmės atsispindi tik tiekėjo paaiškinimas, o nurodytos aplinkybės nėra patvirtintos jokiais objektyviais įrodymais, pavyzdžiui, pajamomis, skaičiavimais iš panašios veiklos, pareiškė, jog tai nesuteikia pagrindo teigti, kad tiekėjas pagrindė neįprastai mažą kainą.[485]

Įprastais atvejais perkančiosios organizacijos prašo pateikti įrodymus, pagrindžiančius pasiūlymo ekonomiškumą ir jo mažą kainą (pvz., valstybės pagalba, nereikalingos papildomos lėšos darbo jėgai pasitekti ir organizuoti, kas leidžia sumažinti pasiūlymo kainą ir pan.). Kartu svarbu įsitikinti, kad darbuotojams bus mokamas ne mažesnis nei nustatyta minimalus darbo užmokestis, kiti su darbo užmokesčiu susiję mokesčiai. Kasacinis teismas nurodė, kad tais atvejais, kai tiekėjas neįprastai mažą pasiūlymo kainą grindžia pajamomis, gautinomis iš su perkamu objektu susijusios veiklos, ar kitais ištekliais (pvz., nuostolingą kainą dengia bendra apyvarta), perkančioji organizacija gali būti pernelyg suvaržyta pateiktų skaičiavimų tikrinimo. Tokiais atvejais tiekėjams gali būti keliami didesni jų pateikiamos informacijos aiškumo, detalumo, suprantamumo reikalavimai[486].

Teismų praktikoje pripažįstama, kad tiekėjas viešojo pirkimo sutartimi gali ne tik siekti piniginės ir tiesioginės finansinės naudos, bet ir gali turėti tikslą didinti konkurencingumą ir savo žinomumą, iš viešojo pirkimo sutarties vykdymo gauti netiesioginių pajamų, o sąžiningos tiekėjų konkurencijos pažeidimas galėtų būti pripažintas tik tuo atveju, jei tiekėjas, pasiūlęs nepelningą ar net nuostolingą kainą, tam tikroje produkto ar geografinėje rinkoje taip piktnaudžiauja vyraujama (dominuojama) padėtimi.[487] Iš esmės formuojama teismų praktika riboja perkančiųjų organizacijų galimybes nustatyti kainos pagrįstumą, nes perkančioji organizacija pernelyg suvaržyta, o tiekėjo nepasirengimas įvykdyti sutartį gali paaiškėti tik sutarties vykdymo metu.

VPĮ projekto Nr. XIIP-3750 ir VPĮ projekto Nr. 16-9567 55 straipsnyje nustatyta, kad pasiūlyme nurodyta prekių, paslaugų ar darbų kaina arba sąnaudos visais atvejais turi būti laikomos neįprastai mažomis, jeigu jos yra 30 ir daugiau procentų mažesnės už visų tiekėjų, kurių pasiūlymai neatmesti dėl kitų priežasčių, pasiūlytų kainų arba sąnaudų aritmetinį vidurkį. Tokiu atveju perkančioji organizacija, siekdama, kad neįprastai mažos kainos arba sąnaudos būtų pagrįstos, raštu kreipiasi į tokią kainą arba sąnaudas pasiūliusį dalyvį ir prašo pateikti, jos manymu, reikalingas pasiūlymo detales, įskaitant kainos ar sąnaudų sudėtines dalis ir skaičiavimus. Taigi, iš esmės neįprastai mažos kainos pasiūlymas identi-

485 „Viešųjų pirkimų tarnybos 2016 m. vertinimo išvados.“ Žiūrėta 2016-10-30, http://vpt.lrv.lt/lt/ukio-subjektu-prieziura/isvados-ataskaitos/viesieji-pirkimai-atliekami-pagal-lr-viesuju-pirkimu-istatyma-1/vertinimo-isvados/2016-m.
VPT pažymi, kad nors tiekėjas ir gautų pajamų, ekonominės naudos, kuri kompensuotų jo patirtas išlaidas, tačiau pati paslaugų specifika neabejotinai reikalauja tam tikrų išlaidų bei tam tikrų žmogiškųjų išteklių. Tai patvirtina Pirkimui pateiktuose tiekėjų pasiūlymuose nurodytų įkainių skirtumai. Atsižvelgdama į išdėstytą, VPT sprendžia, kad perkančiosios organizacijos veiksmai ir sprendimai, atliekant neįprastai mažos kainos vertinimą, ypač įvertinus tą aplinkybę, kad nebuvo nustatytas aiškus pirkimo objektas ir tikslios (preliminarios) paslaugų apimtys, neleidžia daryti neginčijamos išvados, kad tiekėjo pasiūlytos kainos įvertinimas yra skaidrus ir objektyvus.

486 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1,“ *Teismų praktika* 39 (2013).

487 *Ibid*.

fikuojamas atsižvelgiant į prekių, paslaugų ar darbų kaštus (pasiūlymo kainos sudedamieji elementai).

ESTT vienu iš atvejų svarstė, ar teisės aktuose gali būti įtvirtinti automatiniai ir aritmetiniai pasiūlymų mechanizmai nepaliekant perkančiosioms organizacijoms galimybės patikrinti pasiūlymų sudėties. ESTT pasisakė[488], kad EB sutarties pagrindinės taisyklės dėl įsisteigimo laisvės ir laisvės teikti paslaugas bei bendrasis nediskriminavimo principas draudžia nacionalinės teisės aktus, numatančius perkančiųjų organizacijų imperatyvią pareigą sudarant sutartis, kurių vertė mažesnė nei direktyvose nustatyta ribinė vertė, ir kurios kelia aiškų tarptautinį interesą, kai galiojančių pasiūlymų yra daugiau kaip penki, automatiškai atmesti pasiūlymus, kuriuose nurodyta kaina pagal šiuose teisės aktuose numatytą matematinį kriterijų laikoma neįprastai maža atliktinų darbų atžvilgiu, nepaliekant minėtoms perkančiosioms organizacijoms jokios galimybės patikrinti šių pasiūlymų sudėties, atitinkamų dalyvių paprašant pateikti išsamesnės informacijos. Minėtoje byloje generalinis advokatas pabrėžė, kad tokie teisės aktai gali lemti konkurencijai prieštaraujantį nacionalinių ar vietos įmonių elgesį ir susitarimus arba net suderintus veiksmus, kuriais siekiama, kad viešojo darbų pirkimo sutartys tektų vien šioms įmonėms.[489]

Galima teigti, kad perkančiosios organizacijos, vykdančios viešųjų pirkimų procedūrą, turi didelę diskreciją spręsti, į kurias aplinkybes reikia atsižvelgti priimant sprendimą sudaryti sutartį[490], tačiau reikia pripažinti, kad tokia jų teisė varžoma griežtų viešųjų pirkimų taisyklių ir įvairių apribojimų (pavyzdžiui, identifikuoti neįprastai mažos kainos pasiūlymą ir negavus tinkamų kainos pagrįstumo įrodymų – atmesti ir pan.).

Perkančiųjų organizacijų veiksmų laisvė nėra neribota – pirkimo procedūros bei pasiūlymų vertinimas turi vykti griežtai pagal nustatytus ir išviešintus objektyvius kriterijus, o pats pasiūlymų vertinimas turi būti nešališkas ir objektyvus.

2.5. Perkančiųjų organizacijų diskrecijos ribojimas vykdant viešojo pirkimo sutartį

VPĮ 18 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad sudarant pirkimo sutartį joje negali būti keičiama laimėjusio tiekėjo pasiūlymo kaina, derybų protokole ar po derybų pateiktame galutiniame pasiūlyme užfiksuota galutinė derybų kaina ir pirkimo dokumentuose bei pasiūlyme nustatytos pirkimo sąlygos.

Pažymėtina, kad Viešojo pirkimo–pardavimo sutarčių kainodaros taisyklių nustatymo metodikos[491] 4 punkte nustatyta, kad sudaromų viešojo pirkimo-pardavimo sutarčių kainodaros taisyklės turi būti aiškios ir nedviprasmiškos ir turi atitikti tiek perkančiosios

488 „Teisingumo Teismo 2008 m. gegužės 15 d. sprendimas bylose Nr. C-147/06 ir C-148/06," http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-147/06.

489 *Ibid*., 6 par.

490 „Teisingumo Teismo 2008 m. kovo 13 d. sprendimas byloje Nr. C-125/06," http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&jur=C,T,F&num=c-125/06&td=ALL.com.

491 Viešojo pirkimo–pardavimo sutarčių kainodaros taisyklių nustatymo metodika, patvirtinta Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2003 m. vasario 25 d. įsakymu Nr. 1S-21 „Dėl Viešojo pirkimo–pardavimo sutarčių kainodaros taisyklių nustatymo metodikos patvirtinimo", https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.89FF7123B1E0/fGzHDgIfrC.

organizacijos, tiek tiekėjo interesus, perkančioji organizacija negali prisiimti per didelės rizikos dėl sutarties kainos, iš kitos pusės, perkančioji organizacija neturi siekti, kad tiekėjas veiktų jam nepalankiomis sąlygomis. Taigi perkančiosios organizacijos privalo nustatyti kainodaros taisykles, atitinkančias tiek perkančiosios organizacijos, tiek tiekėjo interesus.

Pažymėtina, kad VPĮ 7 straipsnio 4 dalis[492] numato viešojo pirkimo pabaigos momentus, vienas iš jų – kai sudaroma pirkimo sutartis (preliminarioji sutartis).

VPĮ 18 straipsnio 8 dalyje nurodyta, kad pirkimo sutarties sąlygos sutarties galiojimo laikotarpiu negali būti keičiamos, išskyrus tokius pakeitimus, kuriais nebūtų pažeisti šio įstatymo 3 straipsnyje nustatyti principai bei tikslai ir kai tokiems pirkimo sutarties sąlygų pakeitimams yra gautas VPT sutikimas. Viešųjų pirkimų tarnybos sutikimo nereikalaujama, kai atlikus supaprastintą pirkimą sudarytos sutarties vertė yra mažesnė kaip 3 000 eurų (be pridėtinės vertės mokesčio) arba kai pirkimo sutartis sudaryta atlikus mažos vertės pirkimą.

Taigi pagrindinių viešųjų pirkimų principų turi būti laikomasi ir keičiant pirkimo sutarties sąlygas. Perkančioji organizacija turi teisę keisti sutarties sąlygas, tačiau turi pareigą motyvuoti ir pagrįsti savo sprendimą, nes VPĮ sutarčių keitimui numato dvi esmines sąlygas, t. y. turi būti laikomasi viešųjų pirkimų principų ir gaunamas VPT sutikimas (kai jis yra reikalingas).

Pažymėtina, kad siūlomu nauju teisiniu reguliavimu[493] siekiama perkančiosioms organizacijoms suteikti daugiau diskrecijos galimybių keisti sutartis, t.y. įtvirtinti lankstesnes sutarties keitimo galimybes. Taip pat kai kurios anksčiau buvusios neskelbiamų derybų sąlygos VPĮ projekte Nr. 16-9576 nustatomos kaip sutarties pakeitimo sąlygos.

Iš esmės perkančiosios organizacijos diskrecijos teisės įgyvendinimas ribojamas tuo aspektu, kad, pavyzdžiui, ribojama perkančiosios organizacijos diskrecijos teisė neribotai keisti pirkimo sutarties sąlygas, t. y. bet kokie perkančiųjų organizacijų atliekami sutarčių pakeitimai neturi pažeisti viešųjų pirkimų principų ir tikslų. Taigi viešojo pirkimo sutartis turi būti sudaroma remiantis pirkimo dokumentais (sutapti su pagrindinėmis pateiktomis pirkimo sutarties sąlygomis, sutarties projektu, jeigu toks pateikiamas) ir negali būti keičiama po sutarties sudarymo, išskyrus VPĮ numatytus atvejus.

Pažymėtina, kad nugalėjęs kitus konkurencinius pasiūlymus tiekėjas yra atsakingas už sutarties įvykdymą, sutarties sąlygų laikymąsi (įskaitant įvykdymo terminus, sutarties kainą ir t. t.). Tinkamas sutarties sąlygų laikymasis taip pat yra ir konkurencijos pareigos užtikrinimas (baigus konkurencinę kovą svarbu ir tinkamai įvykdyti sąlygas, kuriomis pasiūlymas pripažintas laimėjusiu). Sutarties nesilaikymo atveju turi būti taikomi sutartyje nurodyti prievolių užtikrinimo būdai, o tą užtikrinti turi perkančioji organizacija.

---

492 Pirkimas (ar atskiros dalies pirkimas) pasibaigia, kai: 1) sudaroma pirkimo sutartis (preliminarioji sutartis) arba nustatomas projekto konkurso laimėtojas; 2) atmetamos visos paraiškos ar pasiūlymai; 3) nutraukiamos pirkimo procedūros; 4) per nustatytą terminą nepateikiama nė viena paraiška ar pasiūlymas; 5) pasibaigia pasiūlymų galiojimo laikas ir pirkimo sutartis nesudaroma dėl priežasčių, kurios priklauso nuo tiekėjų; 6) visi tiekėjai atsiima pasiūlymus ar atsisako sudaryti pirkimo sutartį.

493 Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projekto (Nr. 16-8505(3)) aiškinamasis raštas, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/a5e44670703411e6a421ea2bde782-b94?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=a1d4d704-55ad-4bfa-86c3-7cf4ab3914a0.

2.6. Viešųjų pirkimų įstatymo teisinio reguliavimo išimtys

Doktrinoje išskiriami vadinamieji vidaus sandoriai (angl. *in-house*), kvazisutartys (pranc. *quasi-régie*[494]), kurios nėra viešojo pirkimo sutartys. Šioms sutartims VPĮ nustatyta išimtis, kad šio įstatymo reikalavimai joms netaikomi[495], kai tenkinamos visos įstatyme nurodytos sąlygos ir tokios sutartys sudaromos siekiant iš esmės savo jėgomis tenkinti poreikius. Pažymėtina, kad perkančiosios organizacijos diskrecijos teisė sudaryti tokius sandorius yra ribojama, t. y. perkančiosios organizacijos neturi visiškos diskrecijos nuspręsti, kokia bus tiekėjų parinkimo forma.

Laisvosios rinkos institutas[496] yra pasisakęs, kad vidaus sandorio išimtis prieštarauja VPĮ nustatytiems principams ir mažina konkurenciją. Galimybė taikyti vidaus sandorio išimtį kenkia vartotojams, nes taip užkertamas kelias atlikti darbus mažiausia kaina, be to, vidaus sandorio išimtis trukdo veikti privačiam verslui, nes sukuria prielaidas viešojo administravimo subjektams proteguoti jai priklausančias įmones. Tiek VPT, tiek Konkurencijos taryba ne kartą yra išreiškusios neigiamą nuomonę dėl VPĮ įtvirtintos teisės pirkimus vykdyti vadovaujantis įstatymo 10 straipsnio 5 dalyje nustatyta išimtimi, t. y. netaikant konkurencingos procedūros, nors rinkoje yra tiekėjų, galinčių pasiūlyti perkančiajai organizacijai reikalingų prekių, paslaugų ar darbų[497].

Iš esmės perkančiosios organizacijos turi diskreciją spręsti dėl vidaus sandorių sudarymo tik tuo atveju, jei tenkinami teisės aktuose nustatyti kriterijai (gavus VPT leidimą), kadangi vidaus sandorių sudarymo atvejais gali būti varžoma tiekėjų konkurencija ir neužtikrinamas efektyvus lėšų panaudojimas. Tokioms sutartims sudaryti netaikomi viešųjų pirkimų taisyklių reikalavimai, tokie kaip viešumo, konkurencijos ir panašiai. Direktyvos 2014/24/ES 12 straipsnis nurodo, kad ši direktyva nėra taikoma vidaus sandoriams, taigi, valstybėms narėms paliekama galimybė pačioms nuspręsti dėl vidaus sandorių teisinio reguliavimo. Pažymėtina, kad daugelyje Europos Sąjungos valstybių vidaus sandoriai yra įteisinti nacionaliniame teisiniame reguliavime, dalis valstybių ketina įtvirtinti vidaus sandorius nacionaliniame teisiniame reguliavime.

494 „Les contrats conclus entre entités appartenant au secteur public," žiūrėta 2015-03-10, http://www.economie.gouv.fr/files/directions_services/daj/marches_publics/conseil_acheteurs/fiches-techniques/champs-application/contrats-quasi-regie.pdf.

495 VPĮ 10 straipsnis nustato, kad įstatymo reikalavimai netaikomi pirkimams, jeigu perkančioji organizacija sudaro sutartį su atskirą juridinio asmens statusą turinčiu subjektu, kurį ji kontroliuoja kaip savo pačios tarnybą ar struktūrinį padalinį ir kuriame ji yra vienintelė dalyvė (arba įgyvendina valstybės ar savivaldybės, kaip vienintelės dalyvės, teises ir pareigas), ir jeigu kontroliuojamas subjektas ne mažiau kaip 80 procentų pardavimo pajamų per paskutinius finansinius metus (arba per laiką nuo subjekto įsteigimo dienos, jeigu subjektas vykdė veiklą mažiau kaip vienerius finansinius metus) gauna iš veiklos, skirtos perkančiosios organizacijos poreikiams tenkinti ar perkančiosios organizacijos funkcijoms atlikti. Pirkimas šioje dalyje nurodytu būdu gali būti pradedamas tik gavus Viešųjų pirkimų tarnybos sutikimą.

496 „Lietuvos laisvosios rinkos instituto ekspertizė „Viešųjų pirkimų įstatyme – konkurencijos užtikrinimo spragos," žiūrėta 2014-11-02, http://www.llri.lt/naujienos/ekonomine-politika/konkurencija/ekspertize-viesuju-pirkimu-istatyme-konkurencijos-uztikrinimo-spragos/lrinka.

497 Viešųjų pirkimų tarnybos 2015 metų veiklos ataskaita, žiūrėta 2016-03-01, http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/VPT%20veiklos%20ataskaita%202015%20m%20_redaguota_16-05-02_paskelbimui.pdf.

Pastebėtina, kad Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo[498] 4 straipsnyje nustatyta, jog viešojo administravimo subjektams draudžiama priimti teisės aktus arba kitus sprendimus, kurie teikia privilegijas arba diskriminuoja atskirus ūkio subjektus ar jų grupes ir dėl kurių atsiranda ar gali atsirasti konkurencijos sąlygų skirtumų atitinkamoje rinkoje konkuruojantiems ūkio subjektams, išskyrus atvejus, kai skirtingų konkurencijos sąlygų neįmanoma išvengti vykdant Lietuvos Respublikos įstatymų reikalavimus. Galima sakyti, kad vienas įstatymas viešojo administravimo subjektams tai leidžia, o kitas draudžia. Konkurencijos taryba yra pasisakiusi, kad subjektinė teisė savivaldybėms, esant tam tikroms sąlygoms sudaryti sutartis netaikant šiame įstatyme nustatytų viešųjų pirkimų procedūrų, negali būti taikoma tokiu būdu, kad paneigtų Konstitucijos 46 straipsnyje ir Konkurencijos įstatymo 4 straipsnyje nurodytus konkurencijos apsaugos reikalavimus[499]. Pažymėtina, kad VPT atliekamas vidaus sandorio vertinimas apima tik VPĮ 10 straipsnio 5 dalyje nurodytų sąlygų vidaus sandoriui sudaryti vertinimą. Toks vertinimas neapima paties sandorio įtakos konkurencijai, atsižvelgiant į Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio ar Konstitucijos 46 straipsnio konkurencijos apsaugos reikalavimus.

VPĮ vidaus sandoriai yra įteisinti nuo 2010 metų, tačiau tokių taisyklių nustatymas dėl vidaus sandorių išimties kyla iš 1999 m. lapkričio 18 d. ESTT sprendimo byloje Nr. C-107/97[500] nustatytų dviejų kriterijų, kad išimtis gali būti taikoma tik tais atvejais, kai: 1) perkančioji organizacija turi kontroliuoti kitą sandorio šalį panašiai kaip savo pačios tarnybas; 2) kita sandorio šalis savo ruožtu didžiąją dalį savo veiklos vykdo kartu su perkančiąją organizacija. Taigi, aiškinant VPĮ 10 straipsnio 5 dalies nuostatas, privaloma vadovautis anksčiau minėtais kriterijais. LAT apžvalgoje[501] teigiama, kad prie pirmiau nurodytų išimčių, nelaikytinų skaidrumo pareigos paskelbti apie pirkimą pažeidimu, priskirtini ir vidaus sandoriai (angl. *in house providing*), sudaryti laikantis jiems nustatytų sąlygų, taip pat viešųjų subjektų tarpusavio bendradarbiavimą numatančios sutartys, kuriomis siekiama užtikrinti su viešąja paslauga susijusios jiems bendros užduoties įgyvendinimą. Kartu minėtoje apžvalgoje pažymėta, kad praktiką dėl vidaus sutarčių iš esmės plėtoja administracinės kompetencijos teismai.

Minėtina ir aktuali LVAT praktika dėl vidaus sandorių sudarymo. LVAT[502], spręsdamas ginčą tarp Vilniaus miesto savivaldybės ir Konkurencijos tarybos dėl Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2006 m. rugsėjo 20 d. sprendimo Nr. 1-1342 „Dėl pavedimo uždarajai akcinei bendrovei „GRINDA“ teikti privalomąsias paslaugas“, pasisakė, kad UAB „Grinda“ 2009 me-

498 Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas Nr. VIII-1099, http://www.infolex.lt/ta/37214?ref=5&nr=1.

499 „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2014 m. birželio 26 d. nutarimas Nr. 2S-6/2014,“ http://kt.gov.lt/index.php?show=nut_view&nut_id=1545.

500 „Teisingumo Teismo 1999 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje Nr. C-107/98,“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=lt&jur=C,T,F&num=C-107/98&td=ALL.

501 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (I) Nr. AC-38-1,“ *Teismų praktika* 38 (2013).

502 „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. gegužės 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-858-1491-11,“ http://www.infolex.lt/tp/203369. Iš nurodyto reguliavimo matyti, kad įstatymų leidėjas įtvirtino vidaus sandorių išimtį, kurios požymiai iš esmės atitinka ESTT suformuotą doktriną vidaus sandorių srityje.

tais tenkino abu Viešųjų pirkimų įstatymo 10 straipsnio 5 dalyje (2010 m. kovo 2 d. redakcija) įtvirtintus kriterijus. Tačiau kitu atveju LVAT patvirtino Konkurencijos tarybos išvadas, kad 2009 m. Vilniaus miesto savivaldybė, sudarydama sutartį dėl dispečerinės ir avarinės tarnybos paslaugų teikimo, privilegijavo UAB „Grinda" šioje rinkoje ir taip diskriminavo kitus rinkos dalyvius. Teismas pripažino, kad Vilniaus miesto savivaldybė turėjo ir galėjo sudaryti sąlygas dėl minėtų paslaugų teikimo varžytis ir kitiems ūkio subjektams, teikaintiems dispečerinės ir avarinės tarnybos paslaugas. Taigi, savivaldybė be pagrindo apribojo konkurenciją minėtoje rinkoje. LVAT nustatė, kad, nors bendrovė ir yra savivaldybės kontroliuojama, tačiau jos gaunamas pajamas sudaro ne vien įsipareigojimų savivaldybei vykdymas, bet ir, pavyzdžiui, fizinių asmenų mokėjimai[503]. Iš esmės priimtos prieštaringos LVAT nutartys, tačiau teismas vertino VPĮ nustatytų kriterijų atitikimą konkrečiais, individualiais atvejais.

Laikytina, kad perkančioji organizacija kontroliuoja teisiškai nuo jos atskirtą subjektą (įmonę, įstaigą ar organizaciją) kaip savo administracijos padalinius, jei jai vienai ar kartu su kitomis viešosios valdžios institucijomis priklauso visas bendrovės, su kuria sudaryta sutartis, kapitalas. Pavyzdžiui, jei perkančioji organizacija valdo akcinę bendrovę ar uždarąją akcinę bendrovę, jai vienai ar kartu su kita perkančiąja organizacija turi priklausyti 100 proc. valdomos bendrovės akcijų. Privataus trečiojo asmens buvimas, nors jis ir turi mažumą bendrovės kapitalo, neleidžia perkančiajai organizacijai vykdyti kontrolės, analogiškos savo pačios tarnybų kontrolei. Sutarties sudarymas su įmone, kurios kapitalą sudaro valstybinis ir privatus kapitalas, nepaskelbus konkurso, pažeistų atviros ir neiškraipytos konkurencijos tikslą bei lygiateisiškumo principą, nes dalį įmonės kapitalo turinti privati įmonė atsidurtų palankesnėje situacijoje nei jos konkurentai[504].

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2015 m. sausio 15 d. nutarime[505] dėl kelių transporto vežėjo parinkimo būdo savivaldybėje pasisakė, kad iš esmės savivaldybė turi teisę parinkti vežėją ne konkurso būdu tik išimtiniu atveju, o savivaldybė, nuspręsdama dėl keleivinio kelių transporto viešųjų paslaugų teikėjo parinkimo būdo, turi atsižvelgti, *inter alia*, į tai, ar yra kitų ūkio subjektų, norinčių ir galinčių teikti keleivinio kelių transporto viešąsias paslaugas, ir, jei jų esama, užtikrinti, kad jiems būtų sudarytos sąlygos konkuruoti dėl galimybės teikti šias paslaugas. Savivaldybės, turinčios pareigą užtikrinti bendrus interesus atitinkančių keleivinio kelių transporto paslaugų teikimą, neturi absoliučios diskrecijos nuspręsti dėl šias paslaugas teikiančių vežėjų parinkimo būdo. Savivaldybės sprendimus dėl keleivinio kelių transporto viešąsias paslaugas teikiančių vežėjų parinkimo pagal Kelių transporto kodekso 17^1 straipsnio (2009 m. gruodžio 17 d. redakcija) 2 dalies 2 punktą (su vežėjais tiesiogiai sudarydamos viešųjų paslaugų teikimo sutartis įstatyme numatytomis sąlygomis), o ne pagal 1 punktą (konkurso būdu), *gali priimti tik tuo atveju, jeigu tokiais sprendimais nebus teikiama privilegijų arba diskriminuojami atskiri ūkio subjektai ar jų grupės.* Taigi, tiekėjams turi būti sudarytos lygios galimybės konkuruoti dėl galimybės teikti

503 „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2012 rugsėjo 14 d. pranešimas spaudai „LVAT patvirtino, kad Vilniaus miesto savivaldybė privilegijavo UAB „Grinda", žiūrėta 2012 09 20, http://kt.gov.lt/index.php?show=news_view&pr_id=1043.

504 „Teisingumo Teismo 2005 m. sausio 11 d. sprendimas byloje Nr. C-26/03," http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-26/03.

505 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. sausio 15 d. nutarimas „Dėl konkurencijos keleivių vežimo paslaugų srityje," http://www.infolex.lt/tp/955189.

minėtas paslaugas, o pasirinkti vežėją ne konkurso būdu galima tik tokiu atveju, jei rinkoje tokių tiekėjų nėra.

Taigi iš anksčiau pateiktų pavyzdžių matyti, kad pasitaiko nemažai atvejų, kai tiekėjų konkurencija nėra užtikrinama, galimai neužtikrinimas racionalus lėšų naudojimas, todėl teisiniu reguliavimu ribojamas toks sandorių sudarymas siekiant išvengti jau paplitusių piktnaudžiavimo atvejų savivaldybėse ir kitose įmonėse.

VPĮ XIIP-3570 projekte buvo siūloma įtvirtinti, kad vidaus sandoris gali būti sudaromas tik tuo atveju, jeigu tenkinamos tam tikros sąlygos ir jį sudarius prekės, paslaugos ir darbai būtų įsigyjami *efektyviau*. Manytina, kad, prieš sudarant vidaus sandorį, turėtų būti išanalizuojama rinka ir tik atlikus analizę (pavyzdžiui, viešai skelbiama apklausa) gali būti priimtas sprendimas sudaryti vidaus sandorį, jeigu tenkinamos visos sąlygos. Toks griežtas teisinis reguliavimas gali lemti ir sprendimus dėl tam tikrų įmonių likvidavimo. Įmonės, neatitinkančios įstatymuose keliamų reikalavimų, nebegalėtų būti išimtinai „maitinamos" pajamomis iš vidaus sandorių, o kartu atidžiai įvertinamos galimybės ir teisės aktų reikalavimai dėl tokių įmonių steigimo tikslingumo, jeigu tam tikros funkcijos gali būti atliekamos savo jėgomis nesteigiant tokių įmonių, o būtinas paslaugas perkant iš privačių tiekėjų, kurie rinkoje tokias paslaugas teikia, tokiu būdu užtikrinant sąžiningą dalyvių konkurenciją, racionalų lėšų naudojimą ir perkančiųjų organizacijų poreikius. Teisės aktai numato galimybę savivaldybėms viešąsias paslaugas teikti būtent per savivaldybių bendroves, tačiau darytina išvada, kad turėtų būti steigiamos tik tokios įmonės, kurios gali teikti tokias paslaugas, kurių neatlieka rinkos subjektai, o savivaldybė (kitos organizacijos) neturi galimybių savo funkcijų atlikti per savo struktūrinius padalinius.

Pažymėtina, kad naujame nacionaliniame teisiniame reguliavime buvo svarstoma galimybė įtvirtinti vidaus sandorių sudarymo efektyvumo kriterijų, t. y. numatyti, kad vidaus sandoris sudaromas tik tuo atveju, jeigu tenkinamos tam tikros sąlygos, nėra pažeidžiama Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme nustatyta viešojo administravimo subjekto pareiga užtikrinti sąžiningos konkurencijos laisvę; jį sudarius, prekės, paslaugos ir darbai būtų įsigyjami efektyviau, nei sudarius pirkimo sutartį, vadovaujantis šio įstatymo reikalavimais. Pavyzdžiui, numatant, kad toks efektyvumas būtų nustatomas pagal VPT parengtas gaires[506]

Pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų sferos perkančiųjų subjektų, įstatymo projekto aiškinamajame rašte[507], taip pat ir VPĮ projekto aiškinamajame rašte[508] teigiama, kad dėl vidaus sandorių gali sumažėti pirkimų skaidrumas, konkurencija, efektyvumas (galimi pirkimai didesnėmis nei rinkos kainomis) ir tai lemtų neigiamas pasekmes vartotojų gerovei. Gali susidaryti prielaidos monopolijoms ir konkurencijos teisės pažeidimams, gali būti dirbtinai palaikomas neefektyviai veikiančių

506 Pažymėtina, kad sudarant vidaus sandorį paprastai konkurencija neužtikrinama, todėl tik griežtomis jų sudarymo sąlygomis galėtų būti užtikrinama sąžiningos konkurencijos laisvė kreipiantis į rinką ir tiekėjus parenkant VPĮ nustatytomis procedūromis.

507 Pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymo projekto aiškinamasis raštas, https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:W1Kb3W5pScIJ:https://e-seimas.lrs.lt/rs/lasupplement/TAD/dbfd68b1887f11e5bca4ce385a9b7048/7d90750088b711e5bca4ce385a9b7048/+&cd=2&hl=lt&ct=clnk&gl=us.

508 Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e200b7f0891311e5bca4ce385a9b7048?jfwid=-sxzzl7m6y.

perkančiųjų organizacijų įsteigtų ir kontroliuojamų įmonių egzistavimas. Tačiau VPĮ projekte Nr. XIIP-3750 pabrėžiamos ir teigiamos vidaus sandorių sudarymo įteisinimo pasekmės: sudaromos palankesnės sąlygos perkančiųjų organizacijų investicijoms, užtikrinama didesnė sudarytų vidaus sandorių vykdymo kontrolė ir palankesnės perkančiųjų organizacijų įsteigtų įmonių funkcionavimo sąlygos.

Visgi VPĮ projekto Nr. 16-9567 aiškinamajame rašte nurodoma, kad, atsižvelgiant į galimas prieštaringas vidaus sandorių įteisinimo pasekmes, taip pat į labai išsiskyrusias suinteresuotų institucijų nuomones dėl jų įteisinimo, nutarta šiame etape iš esmės nekeisti galiojančio vidaus sandorių reguliavimo, o ateityje šį klausimą išsamiau išanalizuoti ir prireikus papildomai patobulinti teisinį reguliavimą, t. y. projekte sugriežtinami Direktyvoje 2014/24/ES nustatyti vidaus sandorio sudarymo kriterijai, nes jame išlieka šiuo metu galiojantis reguliavimas, papildytas apribojimu, kad vidaus sandoriai leidžiami išskirtinai tarp tų subjektų, kurie abu turi perkančiosios organizacijos statusą[509] ir jei tenkinamos kitos VPĮ numatytos sąlygos. Taip pat VPĮ siūloma įtvirtinti, kad valstybės įmonės, akcinės bendrovės ir uždarosios akcinės bendrovės, kuriose valstybei nuosavybės teise priklausančios akcijos suteikia daugiau kaip 1/2 balsų visuotiniame akcininkų susirinkime, vidaus sandorių sudaryti negali.

Taigi, svarbiausia, kad sudarant vidaus sandorį nebūtų suteikiamos privilegijos konkretiems ūkio subjektams ir nebūtų diskriminuojami kiti rinkoje veikiantys subjektai, galintys pasiūlyti reikiamas prekes ar paslaugas. Sąžiningos konkurencijos laisvės užtikrinimas įgyvendinant pavestus uždavinius yra vienas esminių reikalavimų, o sudarant vidaus sandorius, tiekėjas pasirenkamas be konkurso (konkurencijos) galimai pažeidžiant viešuosius ir tiekėjų privačius interesus.

Kita paminėtina 2012 m. VPĮ priimta pataisa, kad politinė partija nelaikoma perkančiąja organizacija (t. y. VPĮ nuostatos netaikomos politinių partijų vykdomoms procedūroms). Ši nuostata galiojo ilgiau nei pusantrų metų, tačiau 2014 m. liepos mėn. svarstant Viešųjų pirkimų įstatymo pataisas, Lietuvos Respublikos Prezidentė grąžino Lietuvos Respublikos Seimui pakartotinai svarstyti Viešųjų pirkimų įstatymo pataisas, kurios leistų politinėms partijoms netaikyti Viešųjų pirkimų įstatymo reikalavimų. Lietuvos Respublikos Prezidentė yra pabrėžusi, kad politinėms partijoms turi būti taikomi aukščiausi viešumo ir skaidrumo reikalavimai, o priimtos pataisos sudaro prielaidas korupcijai, atveria kelią šešėliniam partijų finansavimui, prieštarauja viešajam interesui užtikrinti partijų veiklos bei lėšų panaudojimo skaidrumą ir yra nesuderinamos su ES teise. Lietuva 2012 m. po Europos Komisijos perspėjimų dėl Viešųjų pirkimų įstatymo išimties politinėms partijoms jau kartą turėjo skubos tvarka taisyti Viešųjų pirkimų įstatymą. Todėl, jeigu įsigaliotų tokios įstatymo pataisos, Lietuvos atžvilgiu gali būti atnaujinta ES teisės pažeidimo procedūra[510]. Reikia priminti, kad politinės partijos gauna lėšų iš valstybės biudžete numatytų asignavimų politinėms partijoms, kurios gali būti skiriamos politinių partijų veiklai finansuoti, o iki 2012

509 Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projekto (Nr. 16-8505(3)) aiškinamasis raštas, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/a5e44670703411e6a421ea2bde782-b94?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=a1d4d704-55ad-4bfa-86c3-7cf4ab3914a0.

510 „Lietuvos Respublikos Prezidentės pranešimas spaudai „Skaidri politinių partijų veikla – visuomenės interesas," žiūrėta 2014-08-30, https://www.lrp.lt/lt/spaudos-centras/pranesimai-spaudai/skaidri-politiniu-partiju-veikla-visuomenes-interesas/6596/19798.

m. sausio 1 d. lėšos buvo skiriamos ir daliai politinės kampanijos išlaidų kompensuoti.[511] Taigi, iš esmės politinėms partijoms paliekama galimybė supaprastinta tvarka pirkti politinei kampanijai skirtas reklamos kampanijų, propagandinių filmų bei vaizdajuosčių gamybos paslaugas, kai šiuos pirkimus politinės partijos atlieka rinkimų agitacijos kampanijos metu, tačiau dėl gaunamų lėšų iš valstybės biudžeto asignavimų atsiranda viešasis interesas, kad lėšos būtų naudojamos skaidriai ir efektyviai. Mokslininkai teigia, kad politinių partijų pirkimų reguliavimo atveju buvo pademonstruotas išskirtinai ydingas pavyzdys, leidžiantis spręsti, kad galėjimas priimti sprendimus ir noras kurti „sau" naudingą teisinį reguliavimą leidžia nesilaikyti netgi Europos Sąjungos teisės reikalavimų <...> nors su išlygomis ir buvo išplėstas skaidrumo bei viešumo principo įgyvendinimas šiose srityje.[512]

Taigi, bet koks VPĮ įstatymo išimčių nustatymas turi būti detaliai įvertintas, o pačios išimtys turi būti aiškinamos griežtai ir išimtinės aplinkybės perkančiosioms organizacijoms naudojantis suteiktomis diskrecijos teisėmis įvertinamos atsižvelgiant į siekį, kad valstybės biudžeto lėšos būtų naudojamos skaidriai ir efektyviai, kad nebūtų pažeistas tiekėjų teisėtų lūkesčių principas ir viešasis interesas.

511 „Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos skelbtas „Valstybės biudžeto dotacijos ir dalies išlaidų politinei kampanijai kompensavimas," žiūrėta 2015 06 02, http://www.vrk.lt/valstybes-biudzeto-dotacijos-ir-dalies-islaidu-politinei-kampanijai-kompensavimas.

512 Lastauskienė G. ir Rudauskienė R., *supra* note 6, p. 90.

3. KONTROLIUOJANČIŲJŲ INSTITUCIJŲ VEIKLA UŽTIKRINANT SKIRTINGŲ TEISĖTŲ INTERESŲ DERINIMĄ PERKANČIOSIOMS ORGANIZACIJOMS ĮGYVENDINANT DISKRECIJOS TEISĘ

3.1. Kontroliuojančių institucijų vykdoma viešųjų pirkimų priežiūra

2014 m. atlikta viešųjų pirkimų vertė siekia 5,22 mlrd. eurų, 2015 m. – 4,16 mlrd. eurų[513] t. y. apie 40–50 proc. valstybės biudžeto lėšų. Todėl tik tinkamas perkančiųjų organizacijų diskrecijos įgyvendinimas gali užtikrinti skirtingų interesų viešuosiuose pirkimuose pusiausvyrą, t. y. kad perkančioji organizacija įsigytų reikalingų vertybių, išsirinktų geriausią tiekėją ir pasiektų viešųjų pirkimų tikslų, o tiekėjas turėtų galimybę dalyvauti konkurse ir jį laimėti. Šių tikslų įgyvendinimui užtikrinti yra numatyti perkančiųjų organizacijų diskrecijos patikros mechanizmai.

Išaugęs ir viešųjų pirkimų, ir su jais susijusių bylų skaičius. Bylų nagrinėjimo pirmos instancijos teismuose rezultatų analizė parodė, kad iš 321 nagrinėjamos bylos 173 ieškiniai buvo atmesti, o 57 ieškiniai buvo patenkinti (visiškai arba iš dalies)[514]. Taigi, labai svarbu, kad sprendžiant kiekvieną bylą būtų paisoma interesų derinimo, tinkamai sprendžiami perkančiųjų organizacijų diskrecijos įgyvendinimo klausimai.

Pažymėtina, kad VPT patikrina vos 3–4 procentus[515] viešųjų pirkimų (pagal nustatytą metodiką atrinkdama rizikingiausius viešuosius pirkimus), taigi itin svarbu, kad perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisių įgyvendinimas nevirstų neleistinu naudojimusi suteiktomis teisėmis, piktnaudžiavimu.

Rengiant šią disertaciją atliktų tyrimų (daugiau žr. priedą) duomenimis, perkančiųjų organizacijų atstovai nurodė nemažai tobulintinų dalykų viešųjų pirkimų srityje: tiekėjai turi per daug galimybių piktnaudžiauti savo teisėmis; įstatymas turėtų ginti ne tik tiekėjų interesus, bet turėtų būti atsižvelgiama ir į perkančiosios organizacijos teisę apskųsti nesąžiningus tiekėjus, kurie siekia iškreipti konkurenciją rinkoje ir užimti dominuojančią padėtį; tiekėjai, pažeisdami pagrindinius teisingumo principus, teikia nepagrįstas pretenzijas ir taip užmaskuotai vilkina ginčų nagrinėjimą; egzistuoja didelė korupcijos tikimybė, kai konkursus dažniausiai laimi tas pats tiekėjas; trūksta skaidrumo, konkursuose pasitaiko tiekėjų tarpusavio susitarimų; viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas yra nepaprastai sudėtingas, viešųjų pirkimų komisijų narių teisinės žinios gana menkos; per didelė perkančiųjų organizacijų vadovų įtaka komisijos nariams; per daug apribojimų vykdant mažos vertės pirkimus.

513 „Viešųjų pirkimų tarnybos 2015 metų veiklos ataskaita," Viešųjų pirkimų tarnyba, žiūrėta 2016 m. kovo 1 d., http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/VPT%20veiklos%20ataskaita%202015%20m%20_redaguota_16-05-02_paskelbimui.pdf.

514 „Viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo teismuose vidutinės trukmės nustatymas," Viešųjų pirkimų tarnyba, žiūrėta, 2016 m. sausio 20 d., http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/Vie%C5%A1%C5%B3j%C5%B3%20pirkim%C5%B3%20byl%C5%B3%20nagrin%C4%97jimas%20teismuose%202014%20m__papildyta_ataskaita.pdf.

515 „VPT įstengia patikrinti vos 4 proc. viešųjų pirkimų," ekonomika.lt, liepos 10, 2015, http://ekonomika.tv3.lt/naujiena/vpt-istengia-patikrinti-vos-4-proc-viesuju-pirkimu-8078.html.

Atliktas tyrimas rodo, kad perkančiųjų organizacijų padaryti viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimai, nepakankama viešųjų pirkimų komisijos narių kvalifikacija, perdėtai smulkmeniškas supaprastintų (ikidirektyvinės vertės) pirkimų reguliavimas arba netinkamai taikomos pirkimų organizavimo taisyklės lemia neteisėtą, neefektyvų valstybės biudžeto lėšų panaudojimą ir sudaro sąlygas korupcijai. Tai kenkia viešojo administravimo efektyvumui ir sukelia neigiamų pasekmių: sumažėja sąžininga konkurencija, prarandamas verslininkų pasitikėjimas valstybės institucijomis, netenkama galimų investicijų.

Įtakos viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimų skaičiui turi ir dažnai keičiami viešųjų pirkimų teisės aktai, jų sudėtingumas ir aiškumo stoka. Tyrimas atskleidė, kad VPĮ yra painus, nepakankamai aiškus, o tai sudaro palankias galimybes įstatymą interpretuoti kiekvienai pusei – perkančiajai organizacijai ir (ar) tiekėjams – naudinga linkme. Trūksta griežtos VPT pozicijos atitinkamais klausimais. Todėl, kalbant apie teisines priemones ir siekiant racionalesnio viešiesiems pirkimams skirtų lėšų naudojimo, svarbu, kad teisės aktai kuo rečiau keistųsi, o viešųjų pirkimų tvarka būtų kuo paprastesnė ir aiškesnė. Be to, svarbus glaudus VPT ir perkančiųjų organizacijų bendradarbiavimas.

Dalį ankščiau minėtų problemų siekiama spręsti nauju viešųjų pirkimų teisiniu reguliavimu. Pažymėtina, kad kovai su nepagrįstais tiekėjų skundais naudojamos CPK nustatytos priemonės[516]. Siekiant spręsti egzistuojančią problemą dėl tiekėjų piktnaudžiavimo nepagrįstais skundais, kurie užvilkina viešųjų pirkimų procedūras ir stabdo investicinių projektų įgyvendinimą, siekiama dar padidinti žyminį mokestį viešųjų pirkimų bylose, atsižvelgiant į skirtingų pirkimų vertės ribas[517]. Be to, nauju teisiniu reguliavimu siekiama sutrumpinti pirkimo sutarties sudarymo atidėjimo terminą[518].

Reikia pastebėti, kad šiuo metu viešųjų pirkimų valdymo sistema tobulinama, siekiama, kad sprendimų priėmimo procesas šioje srityje būtų skaidrus ir viešas, todėl pasirinktas pakankamai detalus teisinis reguliavimas ribojant perkančiųjų organizacijų diskrecijos teises, nustatyta griežta perkančiųjų organizacijų veiksmų administracinė kontrolė (Viešųjų pirkimų tarnybos kontrolė: pažeidimų; sutikimų (leidimų) sistemos (dėl sutarčių keitimo, neskelbiamų derybų, vidaus sandorių, pirkimų nutraukimo atveju ir pan.)).

Veiksminga viešųjų pirkimų politika yra vienas iš esminių veiksnių, siekiant nepertraukiamo ilgalaikio ekonomikos augimo, verslo konkurencingumo didinimo, darbo vietų

516 Pateikiant ieškinį tiekėjo mokamas dviejų šimtų aštuoniasdešimt devynių eurų dydžio žyminis mokestis (80 straipsnio 1 dalies 4 punktas); atsakovo nuostolių, galinčių atsirasti dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, atlyginimo užtikrinimas (146 straipsnio 1 dalis); atsakovo teisė reikalauti nuostolių dėl ieškovo prašymu taikytų laikinųjų apsaugos priemonių atlyginimo įsiteisėjus sprendimui, kuriuo ieškinys atmetamas (146 straipsnio 2 ir 3 dalys); iki penkių tūkstančių septynių šimtų devyniasdešimt dviejų eurų bauda asmeniui už piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis (95 straipsnis).

517 Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 184 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 1, 80, 4232, 4233, 4237 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, TAIS, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/98b70a20703c11e6a421ea2bde782b94?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=2044a63f-de61-49d2-b95c-41092fb5e77a.

518 Siūloma numatyti, kad jis negali būti trumpesnis nei 10 dienų (supaprastintų pirkimų atveju – ne trumpesnis nei 5 darbo dienos), o jeigu pranešimas apie sprendimą nustatyti laimėjusį pirkimo pasiūlymą nebuvo siunčiamas elektroninėmis priemonėmis, negali būti trumpesnis nei 15 dienų.

kūrimo, geriausios vertės viešųjų paslaugų teikimo mokesčių mokėtojams[519]. Viešųjų pirkimų politikos įgyvendinimas sietinas su veikiančia viešųjų pirkimų institucine kontrolės sistema. Šios institucijos savo tiksline veikla gali taikomomis teisinėmis priemonėmis remti sąžiningą konkurenciją, skatinti tiekėjus dalyvauti viešųjų pirkimų konkursuose ir siūlyti konkurencingus pasiūlymus. Deja, 2012–2015 metais atliktų viešųjų pirkimų valstybinių auditų rezultatai rodo, kad dažniausiai pažeidimai kyla perkančiosioms organizacijoms įgyvendinant suteiktas diskrecijos teises. Pažeidimų kyla ir sudarant ir įgyvendinant viešųjų pirkimų sutartis: pažeidimų fiksuojama sudarant viešojo pirkimo sutartį, kai jos sąlygos (sutarties įvykdymo terminai, jos pratęsimo galimybės, prekių, paslaugų ar darbų kiekis, šalių atsakomybės ribos ir pan.) nesutampa su pirkimo dokumentuose tiekėjams nurodytomis sąlygomis, taip pat kai sudarytos sutarties sąlygos keičiamos nesilaikant nustatytos tvarkos, pvz., nesikreipiama į Viešųjų pirkimų tarnybą dėl sutikimo keisti sutarties sąlygas, kai tai yra privaloma, keičiama kaina ir kitos esminės sutarties sąlygos, kurių keisti negalima, įsigyjama kitokių objektų (prekių, paslaugų ar darbų), nei nurodyta pirkimo sutartyje; iki 20 proc. atvejų pažeidžiami bendrieji viešųjų pirkimų principai, pavyzdžiui, sutartys sudaromos netaikant viešųjų pirkimų procedūrų, pasirenkamas netinkamas pirkimo būdas, nustatomos neaiškios, neišsamios pirkimo sąlygos ir pan.; apie 10 proc. pažeidimų padaroma vykdant supaprastintus viešuosius pirkimus, iki 8 proc. – atliekant tiekėjų kvalifikacijos patikrinimą: nustatomi neproporcingi, tiekėjų konkurenciją ribojantys kvalifikacijos reikalavimai, nepagrįstai atmetami tiekėjų pasiūlymai ir nepaprašoma patikslinti kvalifikaciją pagrindžiančių dokumentų; sutartys sudaromos su pirkimo dokumentuose nustatytų kvalifikacijos reikalavimų neatitinkančiais tiekėjais.[520]

VPT išskiriami tokie dažniausi viešųjų pirkimų pažeidimai[521], atsirandantys dėl netinkamo perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės įgyvendinimo: ***susiję su kvalifikacinių reikalavimų kėlimu rengiant pirkimo dokumentus***: nustatyti kvalifikaciniai reikalavimai yra nepakankami, taip pat kvalifikacinių reikalavimų atitiktį patvirtinantys dokumentai yra nepakankami, kvalifikaciniai reikalavimai yra nepagrįsti ir neproporcingi pirkimo objektui, tiekėjui ir ūkio subjektų grupės pagrindiniam partneriui nurodyti skirtingi reikalavimai; ***susiję su iškeltų kvalifikacinių reikalavimų atitikties vertinimu:*** nebuvo tikslinami neišsamūs duomenys apie kvalifikaciją, tiekėjo (visų tiekėjų, subtiekėjo) kvalifikacija buvo pripažinta atitinkančia keliamus reikalavimus, nors neatitiko nustatyto (nustatytų) kvalifikacijos reikalavimo (reikalavimų) ir tiekėjo pasiūlymas turėjo būti atmestas, tiekėjo (visų tiekėjų, subtiekėjo) kvalifikacija buvo pripažinta neatitinkančia keliamų reikalavimų, nors atitiko nustatytą (nustatytus) kvalifikacijos reikalavimus (reikalavimą), tiekėjų kvalifikacija vertinama taikant skirtingus reikalavimus atskiriems tiekėjams; ***susiję su pirkimo dokumentų rengimu:*** pirkimo dokumentai neatitinka aktualaus VPĮ reglamentavimo, pirkimo

519 „Viešųjų pirkimų politika 2009–2010," žiūrėta 2011-02-14, www.vkontrole.lt/.../UM_ataskaita_2009_2010.pdf.

520 „Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės pranešimas spaudai „Valstybės kontrolė Seimui pateikė informaciją apie dažniausiai fiksuotus viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimus," žiūrėta 2016-05-04, http://vkontrole.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=21789.

521 „Viešųjų pirkimų tarnybos seminaro „Dažniausi pažeidimai atliekant viešuosius pirkimus ir vykdant sutartis, santrauka," http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/LT_versija/Konsultacine_medziaga/Perkanziosioms_organizacijoms/VPI/Mokymu_medziaga/Seminaro%20santrauka.pdf.

dokumentuose nepateikiama privaloma informacija, pirkimo dokumentai netikslūs, neaiškūs, dviprasmiški, techninė specifikacija rengiama nesilaikant VPĮ 25 straipsnio reikalavimų; ***susiję su tiekėjų pasiūlymų vertinimu:*** perkančioji organizacija kreipiasi į tiekėjus dėl pasiūlymo paaiškinimo ir leidžia pakeisti pasiūlymų esmę, pasiūlymus vertina nesivadovaudama pirkimo dokumentuose nustatyta tvarka ir sąlygomis, netinkamai atlieka neįprastai mažos kainos tikrinimo procedūrą ir pan.

Rengiant šį darbą atliktas tyrimas taip pat parodė, kad tarptautinių pirkimų atveju daugiausiai pretenzijų iš tiekėjų perkančiosios organizacijos gavo dėl netinkamo perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės įgyvendinimo: daugiausiai pretenzijų gauta dėl pasiūlymų vertinimo – 26,47 proc. 17,7 proc. apklaustųjų nurodė gavę skundus dėl techninės specifikacijos. Pretenzijų dėl reikalavimų teikėjų kvalifikacijai ir jos įvertinimo gavo 14,7 proc. respondentų. Supaprastintų pirkimų atveju daugiausiai pretenzijų gauta dėl tiekėjų kvalifikacijos ir jos vertinimo reikalavimų. Daugiausia pažeidimų tarptautinių pirkimų atveju nustatyta dėl netinkamo dokumentacijos įforminimo, pirkimo būdo pasirinkimo, techninės specifikacijos, supaprastintų pirkimų atveju – dėl netinkamos dokumentacijos įforminimo, reikalavimų tiekėjų kvalifikacijai ir jos vertinimo bei pasiūlymų vertinimo.

Pažymėtina, kad ir 2011 m. atlikto tyrimo, susijusio su viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo sistemos tobulinimu (toliau – tyrimas) metu nustatyta, kad perkančiosios organizacijos dažniausiai pažeidžia viešųjų pirkimų procedūras vykdydamos neskelbiamus pirkimus, vertindamos tiekėjų pasiūlymus (ypač ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijų). Tyrimo ataskaitoje nurodyta, kad pažeidimus lemia perkančiųjų organizacijų kvalifikacijos stoka, viešuosius pirkimus reguliuojančių teisės aktų kaita ir informacijos apie pasikeitimus trūkumas, nevienoda ir prieštaringa Viešųjų pirkimų įstatymo aiškinimo ir taikymo praktika. Ataskaitoje nurodyta, kad dažniausi perkančiųjų organizacijų pažeidimai yra pirkimo būdo pasirinkimas, kvalifikacinių reikalavimų nustatymas, reikalavimų pirkimo objektui nustatymas, tiekėjų pasiūlymų vertinimas ir kt. [522]

Pažymėtina, kad įstatymų stabilumas (kaip ir, pavyzdžiui, formali viešojo intereso gynimo praktika) yra bendra socialinė teisinė Lietuvos teisinės sistemos problema.

Be to, ir perkančiosios organizacijos pripažįsta, kad jos susiduria su VPĮ taikymo problematika. Pačios perkančiosios organizacijos teigia, kad tiekėjų kvalifikacijos vertinimas, konkurencijos ribojimas, nesąžininga tiekėjų konkurencija yra sunkumai, su kuriais jos susiduria vykdydamos viešuosius pirkimus.

Taigi visi tyrimo rezultatai patvirtina, kad dažniausiai viešųjų pirkimų taisyklių pažeidimai kyla perkančiosioms organizacijoms įgyvendinant suteiktas diskrecijos teises: nustatant neaiškias, neišsamias pirkimo sąlygas; neproporcingus, tiekėjų konkurenciją ribojančius kvalifikacijos reikalavimus, nepagrįstai atmetant tiekėjų pasiūlymus, nepaprašant patikslinti kvalifikaciją pagrindžiančių dokumentų; sutartis sudarant su pirkimo dokumentuose nustatytų kvalifikacijos reikalavimų neatitinkančiais tiekėjais. Tai gali būti siejama ir su perkančiųjų organizacijų nerūpestingumu ar neatidumu ar net galimu piktnaudžiavimu sudarant viešojo pirkimo sutartį, kai jos sąlygos nesutampa su pirkimo dokumentuose tiekėjams nurodytomis sąlygomis, taip pat kai sudarytos sutarties sąlygos keičiamos ne-

522 Projekto viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo sistemos tobulinimas“ ataskaita, 2011. http://ukmin.lrv.lt/uploads/ukmin/documents/files/Viesieji%20pirkimai/VPGNS[1].pdf.

silaikant nustatytos tvarkos, kai sutartys sudaromos su pirkimo dokumentuose nustatytų kvalifikacijos reikalavimų neatitinkančiais tiekėjais. Taigi tokiais atvejais perkančiosios organizacijos nukryptsta nuo viešuosius pirkimus reguliuojančių teisės aktų reikalavimų, suformuotos teismų praktikos ir piktnaudžiauja suteiktomis diskrecijos teisėmis, nesudaro tinkamų sąlygų užtikrinti viešuosius ir tiekėjų teisėtus interesus.

Perkančiosioms organizacijoms suteiktos diskrecijos teisės įgyvendinimas susijęs su tam tikra rizika, todėl svarbu, kad diskrecijos teisės įgyvendinimas būtų „pamatuotas", o perkančiųjų organizacijų sprendimų priėmimas naudojantis diskrecija nevirstų neleistinu naudojimusi suteiktomis teisėmis, skirtingų teisės subjektų interesų ignoravimu. Taigi būtina analizuoti teisines priemones, užtikrinančias, kad perkančiųjų organizacijų diskrecija nevirstų piktnaudžiavimu įgyvendinant joms suteiktas teises ir pareigas. Svarbus tampa protingumo, racionalumo, pagrįstumo ir teisingumo kriterijų taikymas, siekiant tinkamo perkančiosioms organizacijoms suteiktos diskrecijos teisės įgyvendinimo.

Ankščiau minėti skaičiai rodo, kad viešuosius pirkimus kontroliuojančios institucijos organizuodamos ir įgyvendindamos teisės subjektų, dalyvaujančių viešuosiuose pirkimuose, veiklos teisėtumą turi atsižvelgti į daugybės teisinių, ekonominių ir kitokių socialinių veiksnių sąveiką.

Taigi visi sprendimai, priimti įgyvendinant diskrecijos teises, turi būti teisėti, o viena iš iš diskrecijos paskirčių yra suteikti teisei lankstumo, kad taikomas įstatymas nebūtų vien tik akla norma.[523]

Žinia, įvairių visuomenės narių interesai viešųjų pirkimų srityje skirtingi. Antai, mokesčių mokėtojų interesas – racionalus ir ekonomiškai pagrįstas viešųjų lėšų panaudojimas, o tiekėjų teisėtas interesas – be kliūčių dalyvauti pirkimo konkurse ir jį laimėti, remtis sąžininga konkurencija bei paprastomis visapusiškai veikiančiomis procedūromis ir naudotis efektyviu pažeistų teisių apsaugos bei gynimo mechanizmu. Tuo tarpu įstatymų leidėjo interesas – užtikrinti tinkamą Europos Sąjungos bei tarptautinių teisės aktų įgyvenimą, sumodeliuoti teisines sąlygas sąžiningai konkurencijai, susieti ekonominį augimą su socialinės politikos tikslais. Taigi, būtinas platus sisteminis požiūris į viešuosius pirkimus, užtikrinantis įvairiapusiai suderintą žmogaus, visuomenės, valstybės interesų tinkamą įgyvendinimą. Šie klausimai turi tapti pačios viešųjų pirkimų institucinės sistemos organizacinės struktūros ir jos santykių su kitomis valdžios institucijomis tikslais, pagrindžiančiais jų teisinį, ekonominį ir kitokį socialinį statusą. Sprendžiant šias viešųjų pirkimų problemas ir siekiant išvengti netinkamo diskrecijos teisės įgyvendinimo yra svarbus perkančiųjų organizacijų diskrecijos ribų klausimas, t. y. viešojo intereso tenkinimas, tiekėjų teisėtų interesų nevaržymas, siekis nepažeisti skirtingų teisės subjektų interesų balanso.

Pirmiausia viešasis pirkimas yra neatsiejamai susijęs su **visuomenės suinteresuotumu**, kad viešojo pirkimo lėšos būtų naudojamos racionaliai, kad būtų užtikrintas viešųjų pirkimų teisės normų ir principų laikymasis, sąžininga tiekėjų konkurencija, efektyvumo ir skaidrumo principai. Visuomenė suinteresuota, kad viešasis interesas būtų nustatomas ir būtinais atvejais apgintas, kad mokesčių mokėtųjų lėšos būtų naudojamos racionaliai ir efektyviai, tiekėjai suinteresuoti, kad būtų užtikrinta konkurencija sudarant sąlygas dalyvauti konkurse ir jį laimėti.

523 Vidmantas Jurgaitis, Violeta Kosmačaitė, „Teisės vykdyti formalųjį profesinį mokymą administracinis teisinis reglamentavimas (antikorupcinis vertinimas)," *Socialinių mokslų studijos*, 1, 5 (2010). P. 106-107.

Taigi, visuomenė (mokesčių mokėtojai), neturinti teisės ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmų, yra suinteresuota tikėtis teisėtų ir patikimų pirkimo procedūrų. VPĮ suteikta teisė tiekėjams ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus.

Būtina, kad kvalifikuoti ir kompetentingi specialistai vykdytų viešųjų pirkimų procedūras, o jų siekis būtų paisyti viešojo intereso ir užtikrinti sąžiningą tiekėjų konkurenciją. Rengiant šią disertaciją atlikto tyrimo (žr. Priedą) duomenimis, tiekėjai ir perkančiosios organizacijos tikisi paprastų ir aiškių procedūrų, t. y. nesudėtingo teisinio reguliavimo. Keltinas klausimas, ar tik detaliu ir griežtu viešųjų pirkimų reguliavimu galima pasiekti viešųjų pirkimų tikslų. Be kita ko, reikia kalbėti ir apie mokesčių mokėtojų interesų užtikrinimą – viešųjų lėšų racionalų ir efektyvų panaudojimą, tiekėjų teisėtus interesus dalyvauti konkurse ir jį laimėti (komercinius interesus) esant sąžiningai konkurencijai. Be to, tiekėjas tikisi paprastų procedūrų ir efektyvaus pažeistų teisių gynimo mechanizmo, o įstatymų leidėjas siekia ne tik užtikrinti tinkamą Europos Sąjungos ir tarptautinių teisės aktų įgyvendinimą, bet ir konkurencingas sąlygas, mažų ir vidutinių įmonių platesnį dalyvavimą, visuomenės lūkesčius, socialinės, aplinkosaugos, inovacijų politikos tikslus ir panašiai. Taigi, iškyla poreikis derinti skirtingus, o kartais net ir priešingus interesus.

Lietuvoje viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo, organizavimo ir įgyvendinimo kontrolės procese dalyvauja įvairios kontroliuojančiosios viešojo administravimo institucijos, kitos įgaliotos valstybės institucijos, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu įgalioti Europos Sąjungos ar atskirų valstybių finansinę paramą administruojantys viešieji juridiniai asmenys pagal savo kompetenciją, teisėsaugos institucijos, teismai. Šias institucijas į viešųjų pirkimų sistemą galima įjungti ir grupuoti pagal įvairius kriterijus.

Taigi, kaip minėta, viešųjų pirkimų kontrolę atlieka ir kitos institucijos, pavyzdžiui, įstaigos, taikančios sankcijas ir (ar) finansines korekcijas paramos gavėjams už viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimus (Nacionalinė mokėjimų agentūra prie Žemės ūkio ministerijos; Centrinė projektų valdymo agentūra; teisėsaugos institucijos: Specialiųjų tyrimų tarnyba, kuri vykdo viešųjų pirkimų kontrolę, susijusią su korupcijos prevencija, taip pat tiria korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas; Finansinių nusikaltimų tarnyba, kuri atskleidžia ir tiria nusikalstamas veikas, kuriomis padaroma žala valstybės biudžetui, taip pat nusikalstamas veikas bei kitus teisės pažeidimus, susijusius su Europos Sąjungos ir užsienio valstybių finansinės paramos lėšų gavimu ir panaudojimu; Generalinė prokuratūra, kuri nagrinėja ir apygardų prokuratūrų gautus skundus, pareiškimus ar pranešimus apie nusikalstamas veikas dėl neskaidrių viešųjų pirkimų).

Teisės mokslininkai teigia, kad terminai *kontrolė* (angl. *control*) ir *priežiūra* (angl. *supervision*) administracinės teisės moksle turi skirtingą turinį. Tai galima pagrįsti Viešojo administravimo įstatymo[524] nuostatomis (5 straipsnis), pagal kurias viena iš pagrindinių viešojo administravimo sričių yra įstatymų ir administracinių sprendimų įgyvendinimo kontrolė (pavaldžių subjektų kontrolė, nepavaldžių subjektų priežiūra). Taigi, skiriamasis požymis yra pavaldumas ir nepavaldumo santykiai, kai pavaldžių subjektų tikrinimas ir stebėjimas siejamas su kontrolės sąvoka, o nepavaldžių subjektų tikrinimas – su priežiūros sąvoka. Vis dėlto kontrolė ir priežiūra – sinonimiški terminai. Pavyzdžiui, Lietuvių kalbos

524 Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas Nr. VIII-1234, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0BDFFD850A66/OCQvcNCBEt.

žodyne *kontrolė*[525] apibrėžta taip: patikrinimas; darbo, pareigų, priimtų nutarimų vykdymo priežiūra; *priežiūra* reiškia[526]: saugojimas, stebėjimas, kontrolė. VPĮ nurodyta, kad viena iš VPT funkcijų[527] yra **kontroliuoti**, kaip laikomasi teisės aktų reikalavimų ir sudarytų pirkimo sutarčių sąlygų įsigyjant reikalingų prekių, paslaugų ar darbų, taip pat tikrinti, kaip užtikrinamas tinkamas pirkimų planavimas, pirkimo sutarčių vykdymas, vertinti pirkimo sutarčių įvykdymo rezultatus, nors iš esmės tokia kontrolė susijusi su VPT nepavaldžiais subjektais (savarankiškomis perkančiosiomis organizacijomis).

Tam, kad perkančiosios organizacijos tinkamai naudotųsi diskrecijos teise vadovaudamosi įstatymais, reikalingi tam tikri diskrecijos kontrolės mechanizmai, kuriuos naudojant būtų galima įvertinti, ar diskrecijos teise naudojamasi tinkamai. Tokią veiksmų kontrolę pagal sukurtą sistemą vykdo kitos administracinės institucijos (administracinė kontrolė) (VPĮ 21[1] str. 1 d.)[528]. Taip pat tirtina teisminė kontrolė. Pažymėtina, kad VPT ginčų tarp tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų nenagrinėja.

Galima sakyti, kad plačiąja prasme tam tikrą kontrolę atlieka ir įstatymų leidžiamoji valdžia, siekdama tinkamai reguliuoti viešuosius pirkimus ES lygiu bei nacionaliniu lygmeniu. Taigi, galime išskirti politinį, vykdomąjį ir teisminį kontrolės lygmenis.

Pažymėtina, kad Europos Sąjungos valstybėse narėse egzistuoja įvairios skirtingos institucinės sistemos, kontroliuojančios perkančiųjų organizacijų veiksmų atitiktį teisės aktų reikalavimams. Kai kuriose valstybėse už kontrolę atsakingos institucijos kartu yra atsakingos ir už teisės aktų projektų rengimą (pvz., Lenkijoje). Italijoje viešųjų pirkimų kontrolė yra Audito teismo kompetencija, kai kuriose valstybėse narėse egzistuoja specialios viešųjų pirkimų tarnybos, kurios yra nepriklausomos (Lenkija, Lietuva, Slovakija (pirmininką skiria Slovakijos Vyriausybė 5 metų kadencijai), Rumunija (pirmininkas skiriamas Ministro Pirmininko), Malta). Kai kurios šių institucijų taiko ir poveikio priemones, jei pažeidžiamos Europos Sąjungos teisės normos (Slovakija, Malta). Norvegijoje ir Turkijoje taip pat įsteigtos nepriklausomos viešųjų pirkimų institucijos. Italijoje įsteigta viešųjų pirkimų sutarčių priežiūros institucija, Čekijoje viešųjų pirkimų procedūrų kontrolė ir sankcijų taikymas priskirtas Konkurencijos apsaugos tarnybos kompetencijai. Panašiai ir Švedijoje, kur už viešųjų pirkimų priežiūrą atsakinga Konkurencijos tarnyba. Latvijoje Viešųjų pirkimų monitoringo tarnyba vykdo viešųjų pirkimų kontrolę, tačiau kartu ir nagrinėja ginčus (pirmąja instancija).

---

525 Stasys Keinys et. al. (red.), *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008), 325.

526 *Ibid*., p. 603 .

527 VPĮ 8[2] straipsnyje nustatyta ir daugiau VPT funkcijų: vykdyti šio įstatymo ir kitų su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų pažeidimų prevenciją, kontroliuoti, kaip laikomasi šių teisės aktų reikalavimų ir sudarytų pirkimo sutarčių sąlygų įsigyjant reikalingų prekių, paslaugų ar darbų ir kaip užtikrinamas tinkamas pirkimų planavimas, pirkimo sutarčių vykdymas, taip pat vertinti pirkimo sutarčių įvykdymo rezultatus.

528 Kaip minėta, VPĮ 21[1] straipsnyje nurodyta, kad Viešųjų pirkimų kontrolę atlieka Viešųjų pirkimų tarnyba ir įgaliotos valstybės institucijos, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu įgalioti Europos Sąjungos ar atskirų valstybių finansinę paramą administruojantys viešieji juridiniai asmenys pagal savo kompetenciją.

Matyti, kad Europos Sąjungos valstybėse institucinės sistemos ir kontrolės funkcijų, teisės aktų projektų rengimo ir priežiūros funkcijų vykdymas skiriasi. Institucija panaši į Lietuvos VPT veikia Lenkijoje[529]. Ši institucija vykdo dar ir viešųjų pirkimų politikos formavimo ir koordinavimo funkciją, o Lietuvoje šią funkciją atlieka Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. VPT yra tik viešųjų pirkimų politiką įgyvendinanti institucija, prižiūrinti, kaip laikomasi VPĮ ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų.

VPĮ 8 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad Viešųjų pirkimų tarnyba – viešųjų pirkimų politiką įgyvendinanti ir prižiūrinti, kaip laikomasi šio įstatymo ir su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų, valstybės biudžetinė įstaiga, veikianti pagal šį ir kitus Lietuvos Respublikos įstatymus, teisės aktus, tarptautinius įsipareigojimus, savo nuostatus ir finansuojama iš valstybės biudžeto. VPT administracijos struktūrą tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė arba paveda ją tvirtinti Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriui. VPĮ 8^2 straipsnyje nustatyta Viešųjų pirkimų tarnybos kompetencija, tarnybos funkcijos ir teisės, taip pat akcentuojama, kad Viešųjų pirkimų tarnyba priima sprendimus savarankiškai ir nešališkai. Kiekvienų kalendorinių metų pabaigoje Viešųjų pirkimų tarnyba per 4 mėnesius parengia metinę veiklos ataskaitą, ją pateikia Lietuvos Respublikos Seimui, Lietuvos Respublikos Vyriausybei ir paskelbia viešai.

VPĮ 8^2 straipsnyje nustatyta viena pagrindinių Viešųjų pirkimų tarnybos funkcijų: vykdyti šio įstatymo ir kitų su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų pažeidimų prevenciją, kontroliuoti, kaip laikomasi šių teisės aktų reikalavimų ir sudarytų pirkimo sutarčių sąlygų įsigyjant reikalingų prekių, paslaugų ar darbų, ir kaip užtikrinamas tinkamas pirkimų planavimas, pirkimo sutarčių vykdymas, taip pat vertinti pirkimo sutarčių įvykdymo rezultatus.

Vertinant institucijų svarbą viešųjų pirkimų procesui galima teigti, kad be teisinio reguliavimo, institucijų įsikišimo ir kontrolės užtikrinti ūkinės veiklos skaidrumą būtų neįmanoma[530].

VPT įgyvendina VPĮ nustatytą kontrolės[531], pažeidimų prevencijos[532], pirkimo sutarčių vykdymo[533] priežiūros funkciją. Taip pat VPT turi teisę Lietuvos Respublikos įstatymų nu-

529 Lenkijos *Viešųjų pirkimų tarnyba* (toliau – Lenkijos VPT) buvo įkurta 1995 m. sausio 1 d., vadovaujantis 1994 m. birželio 10 d. Viešųjų pirkimų akto priėmimu. Tarnyboje dirba apie 130 darbuotų. Lenkijos VPT funkcijos: viešųjų pirkimų politikos formavimas ir koordinavimas, teisės aktų projektų, susijusių su viešaisiais pirkimais, rengimas; apeliacinių procedūrų pagal Viešųjų pirkimų įstatymą rengimas; atliktų procedūrų teisėtumo tikrinimas; mokymo programų rengimas, viešųjų pirkimų srities mokymų organizavimas ir rengimas; tarptautinio bendradarbiavimo viešųjų pirkimų srityje palaikymas. Institucija yra savarankiška, jos pirmininką skiria Ministras Pirmininkas.

530 Simona Ereminaitė, „Institucinės ekonomikos teorijų raiška viešųjų pirkimų procese," *Viešoji politika ir administravimas* 13,2 (2014): 277.

531 Kontrolę atlieka įtarusi VPĮ ir kitų su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų pažeidimus, ir vadovaudamasi teisingumo bei protingumo kriterijais turi teisę įpareigoti perkančiąją organizaciją sustabdyti pirkimo procedūras tol, kol Viešųjų pirkimų tarnyba pateiks perkančiosios organizacijos pateiktų dokumentų ir sprendimų vertinimą, o nustačiusi šiuos pažeidimus – įpareigoti perkančiąją organizaciją nutraukti pirkimo procedūras, pakeisti ar panaikinti neteisėtus sprendimus ar veiksmus (VPĮ 8^2 straipsnio 2 dalies 6 punktas).

532 VPĮ nustatytais atvejais leidžia perkančiajai organizacijai nutraukti pirkimo procedūras, pakeisti pirkimo sutarties sąlygas, atlikti pirkimą neskelbiamų derybų būdu arba šio įstatymo 10 straipsnio 5 dalyje nustatytu būdu dėl vidaus sandorių sudarymo (VPĮ 8^2 straipsnio 2 dalies 7 punktas).

533 Kontroliuoja, kaip laikomasi teisės aktų reikalavimų ir sudarytų pirkimo sutarčių sąlygų įsigyjant reikalingų prekių, paslaugų ar darbų ir kaip užtikrinamas tinkamas pirkimų planavimas, pirkimo sutarčių vykdymas, taip pat vertina pirkimo sutarčių įvykdymo rezultatus (VPĮ 8^2 straipsnio 2 dalies 2 punktas).

statyta tvarka traukti administracinėn atsakomybėn įstatymą pažeidusius ir Viešųjų pirkimų tarnybos reikalavimų ar sprendimų nevykdančius asmenis. Nustačiusi šio įstatymo ir kitų su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų pažeidimus ir gindama viešąjį interesą tarnyba gali kreiptis į teismą dėl pirkimo sutarties pripažinimo negaliojančia ir (ar) alternatyvių sankcijų taikymo. VPT, vykdydama priežiūros funkciją, atlieka planinius, operatyvius tikrinimus[534] ir vertinimus, planinį sutarčių sudarymo ir vykdymo tikrinimą, neplaninį[535] sutarčių vykdymo vertinimą. Atlikdama viešojo pirkimo vertinimą, VPT turi teisę paskirti įvairius įpareigojimus (pavyzdžiui, įpareigoti perkančiąją organizaciją sustabdyti pirkimo procedūras; nutraukti pirkimo procedūras, pakeisti ar panaikinti neteisėtus sprendimus ar veiksmus), o vertinimo metu nustačius VPĮ ir (ar) su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų pažeidimus, turėjusius įtakos pirkimo rezultatams, kai pirkimas pasibaigęs sudarius pirkimo sutartį, perkančioji organizacija informuojama, kad Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.80 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog imperatyvioms įstatymo nuostatoms prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja[536]. VPT gali tik rekomenduoti perkančiajai organizacijai nutraukti sutartį, tačiau neturi teisės įpareigoti perkančiąją organizaciją nutraukti sutartį, nes tokia nuostata prieštarautų Direktyvai 2007/66/EB, pagal kurią pripažinti sutartį negaliojančia gali tik nepriklausoma peržiūros institucija.

Pažymėtina, kad 2014 m.[537] pirkimų, kurių įvertinimo metu buvo nustatyti Viešųjų pirkimų įstatymo ir su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų pažeidimai ir paskirti įpareigojimai, vertė siekė 515,9 mln. Lt ir tai sudarė 12,9 proc. visų įvertintų viešųjų pirkimų vertės (4 009,7 mln. Lt), atitinkamai 2013 metais – 630,4 mln. Lt, kas sudarė 20,3 proc. visų įvertintų viešųjų pirkimų vertės (3 114,0 mln. Lt). Matyti, kad neįmanoma patikrinti visų pirkimų ir jų atlikimo teisėtumo, t. y. kartu įvertinti ir perkančiųjų organizacijų netinkamos diskrecijos įgyvendinimo atvejų.

---

534 Tikrinimas – tam tikros perkančiosios organizacijos veiklos, susijusios su pirkimų procedūrų vykdymu, įvertinimas, kurio metu analizuojamos ir vertinamos perkančiosios organizacijos vykdomos pirkimų planavimo procedūros, pirkimų vykdymo procedūros (nuo pirkimo pradžios, kaip ji apibrėžta Įstatymo 7 straipsnio 2 dalyje, iki pirkimo pabaigos, kaip ji apibrėžta Įstatymo 7 straipsnio 4 dalyje) (techninės specifikacijos reikalavimai, minimalūs kvalifikacijos reikalavimai, terminai ir pan.) ir / ar kita su pirkimų procedūromis susijusi veikla (pirkimų procedūrų ataskaitų pateikimas ir pan.). Daugiau žr. Perkančiųjų organizacijų veiklos, susijusios su viešųjų pirkimų procedūrų vykdymu, tikrinimų taisyklės, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2014 m. gegužės 30 d. įsakymu Nr. 1S-91 „Dėl Perkančiųjų organizacijų veiklos, susijusios su viešųjų pirkimų procedūrų vykdymu, tikrinimų taisyklių patvirtinimo," https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/12b039d0ea2711e38557d238694e3fc9.

535 Planinio perkančiosios organizacijos veiklos, susijusios su viešojo pirkimo–pardavimo sutarčių sudarymu ir vykdymu, tikrinimo atlikimo ir jo rezultatų įforminimo taisyklės, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2014 m. lapkričio 14 d. įsakymu Nr. 1S-222 „Dėl Planinio perkančiosios organizacijos veiklos, susijusios su viešojo pirkimo–pardavimo sutarčių sudarymu ir vykdymu, tikrinimo atlikimo ir jo rezultatų įforminimo taisyklių patvirtinimo," https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/e9c99be06e3a11e4942895da095d8b69.

536 Taip pat, atsižvelgiant į pirkimų tikslą ir principus, turi būti pateikta VPT rekomendacija nutraukti pirkimo sutartį ir, esant poreikiui, organizuoti naują pirkimą bei nustatomas protingas terminas perkančiajai organizacijai raštu informuoti Tarnybą apie priimtus sprendimus dėl pirkimo sutarties nutraukimo.

537 „Viešųjų pirkimų tarnybos 2014 metų veiklos ataskaita," žiūrėta 2015-02-12, old.vpt.lt/vpt/uploaded/2014/vp/VPT veiklos ataskaita_ 2014 m.pdf.

Taigi, Viešųjų pirkimų tarnybos vykdomomis kontrolės funkcijomis (administracinės kontrolės mechanizmu) siekiama užtikrinti racionalų ir skaidrų viešųjų lėšų naudojimą, neiškraipytą tiekėjų konkurenciją. Todėl itin svarbus tampa Viešųjų pirkimų tarnybai priskirtų funkcijų įgyvendinimo efektyvumas.

Pažymėtina, kad VPĮ yra numatyta 17 VPT funkcijų, be to, ji turi atlikti kitų teisės aktų nustatytas funkcijas. 2004 m. buvo teigiama, kad VPT daugiausia dėmesio skiria patikrinimams, kaip tiksliai atliekamos viešųjų pirkimų procedūros[538]. Išlieka rizika, kad perkančioji organizacija laikysis įstatymo raidės, o ne vadovausis įstatymo idėja[539]. Tokios išvados buvo padarytos dar 2004 m., tačiau ir 2012 m. – praėjus aštuoneriems metams – Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė dar kartą nustatė, kad dabartinėje viešųjų pirkimų sistemoje ypač daug dėmesio skiriama vykdomų viešųjų pirkimų procedūroms, o tai dažniausiai lemia nepakankamą dėmesį pačiam viešųjų pirkimų tikslui – lėšos panaudojamos ne pačiu racionaliausiu būdu, negaunama ekonominės naudos. Taip pat Valstybės kontrolė nustatė, kad perkančiosios organizacijos, norėdamos keisti sutarties sąlygas, privalo gauti VPT leidimą. Tačiau VPT ne visada įvertina savo sprendimų pasekmes galutiniam pirkimų rezultatui. Įstatymo reikalavimų vykdymo priežiūra neturėtų būti formali ir smulkmeniška, kai vertinamas tik procedūrų laikymasis, bet neatsižvelgiama į pasiektą rezultatą. Analizuodamos ir vertindamos viešųjų pirkimų procesą, visos kontrolės sistemoje dalyvaujančios įstaigos turėtų vadovautis teisingumo ir protingumo kriterijais. Kontrolė turėtų būti proporcingai paskirstyta taip, kad užtikrintų racionalų lėšų panaudojimą, užkirstų kelią neteisėtiems veiksmams.[540]

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymo 4 straipsniu, Valstybės kontrolė prižiūri, ar teisėtai ir efektyviai valdomas ir naudojamas valstybės turtas ir kaip vykdomas valstybės biudžetas; skatina teigiamą ir veiksmingą valstybinio audito poveikį valstybės finansų valdymo ir kontrolės sistemai bei į rezultatus ir visuomenės poreikius orientuotam viešajam valdymui. Tuo tarpu VPT iš esmės prižiūri labiau procedūrinius klausimus – kaip laikomasi VPĮ ir su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų reikalavimų. Taigi, Viešųjų pirkimų tarnyba nėra tiesiogiai VPĮ įgaliota prižiūrėti, ar perkančiosios organizacijos siekia efektyviai panaudoti viešąsias lėšas. VPĮ projekte Nr. XIIP-3750 numatyta, kad įstatymo tikslas[541] – skaidrus ir efektyvus lėšų naudojimas, VPĮ projekte Nr. 16-9567 numatytas įstatymo tikslas – užtikrinti efektyvių ir skaidrių viešųjų pirkimų ir projekto konkursų atlikimą, todėl tiek VPT, tiek ir Valstybės kontrolė turi imtis priemonių, kad viešosios lėšos būtų naudojamos efektyviai.

538 Andrius Meiženis, „Viešųjų pirkimų sistema Lietuvoje „Sigma akimus“ Viešieji pirkimai: Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletenis 1 (10), 2004, 3.

539 Rima Ambrazevičienė, „Viešųjų pirkimų valstybinio reguliavimo politikos raida Lietuvoje,“ *Jurisprudencija* 59, 51 (2004): 109.

540 „Viešųjų pirkimų tarnybos 2012 metų veiklos ataskaita,“ žiūrėta 2015-02-12, http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/LT_versija/Administracine_informacija/Ketvirtines_ir_metines_ataskaitos/Metines_veiklos_ataskaitos/2012m/ATASKAITA%202012%20GALUTINE.pdf.

541 Taip pat pastebima tendencija, kad tyrėjai, analizuojantys viešuosius pirkimus, yra linkę plačiai interpretuoti viešųjų pirkimų tikslų sąvoką, pasisakydami, kad viešųjų pirkimų tikslais laikomas sąžiningumas, interesų konfliktų ir korupcijos prevencija, lygiateisiškumas ir pan. Šios sąvokos vartojamos gana laisvai, o tai gali lemti tam tikrą doktrininį „nesusikalbėjimą“ (Giedrė Lastauskienė ir Rimantė Rudauskienė, „Viešųjų pirkimų skaidrumas kaip įstatymų leidėją saistantis principas“, *Teisė* 96 (2015): 74).

Taigi, tiek VPT, tiek kitos kontroliuojančiosios institucijos turi siekti, kad būtų ne tik tinkamai atliekamos pirkimo procedūros perkančiosioms organizacijoms naudojantis joms suteiktomis diskrecijos teisėmis, tačiau ir pasiektas viešųjų pirkimų efektyvumas (atliekama kainų analizė tam tikrose rinkose ir pan.).

LAT yra pabrėžęs, kad siekiant racionalaus lėšų panaudojimo, perkančiajai organizacijai viešuosius pirkimus reglamentuojančiu teisiniu reguliavimu turi būti sudaroma galimybė įsigyti prekes ar paslaugas kuo naudingesnėmis jai sąlygomis, o tai reiškia, kad perkančioji organizacija turi turėti tokias pačias sąlygas įsigyti prekes ar paslaugas rinkoje kaip ir bet kuris kitas pirkėjas.[542]

Be to, atkreiptinas dėmesys į tai, kad VPT 2016–2018 metų strateginiame veiklos plane nurodoma jos misija – *Viešasis pirkimas – skaidru, paprasta ir efektyvu*, taip pat akcentuojami veiklos prioritetai: pasirengti sukurti ir įdiegti patogią, sistemos vartotojų teigiamai vertinamą, naują Centrinę viešųjų pirkimų informacinę sistemą, efektyvinant teisėkūros procesus, užtikrinti viešųjų pirkimų procedūrų aiškumą, įgyvendinti tarnybos veiklos procesų optimizavimą[543].

VPT 2015 metų ataskaitoje nurodo sektorius, kuriuose pažeidimų pasireiškimo tikimybė yra didžiausia ir kuriems 2016 m. bus skiriamas didžiausias dėmesys, t.y. statyba, medicina, keliai, informacinės technologijos, viešinimo paslaugos.[544]

Be to, Lietuvos advokatai tvirtina, kad VPT turi visas galimybes tapti kur kas efektyvesne institucija, o pavyzdį galėtų imti iš Valstybinės mokesčių inspekcijos (VMI) ir kur kas didesnį dėmesį turėtų skirti viešųjų pirkimų tvarkos tobulinimui, o ne tik kontrolei ar priežiūrai, be to, teigiama, kad daugybė bylų teismuose atsidūrė tik dėl labai nelankščios viešųjų pirkimų teisinės bazės bei pagalbos nebuvimo iš VPT pusės.[545]

Manytina, kad VPT veikla turėtų labiau orientuotis į išankstinę kontrolę (nustatytus prioritetus), stebėjimą, tarnyba turėtų daugiau dėmesio skirti konsultacijoms, viešųjų pirkimų procese kylančių problemų sprendimui, teikti pasiūlymus dėl teisės aktų ir jų taikymo tobulinimo, siūlyti, kaip pagerinti viešųjų pirkimų procedūras – tam, kad viešuosius pirkimus reguliuojančių teisės aktų pažeidimų, t.y. netinkamų perkančiųjų organizacijų diskrecijos įgyvendinimo atvejų būtų išvengta. Tikslinga VPT funkcijas įvertinti racionalumo požiūriu, t. y. prioritetą skirti tų funkcijų vykdymui, kurios teiktų didžiausią naudą visuomenei apsaugant viešąsias lėšas ir užtikrinant konkurenciją. Be to, kontroliuojančiųjų institucijų patariamoji pagalba turėtų tapti reguliaria praktika vykdant valstybei svarbius projektus, pavyzdžiui, „Rail Baltica“ projekto įgyvendinimo atveju VPT ir Valstybės kon-

542 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-158/2012,“ http://www.infolex.lt/tp/377351.

543 „Viešųjų pirkimų tarnybos 2016–2016 metų strateginis veiklos planas,“ http://vpt.lrv.lt/lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai.

544 Viešųjų pirkimų tarnybos 2015 metų veiklos ataskaita, žiūrėta 2016-03-01, http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/VPT%20veiklos%20ataskaita%202015%20m%20_redaguota_16-05-02_paskelbimui.pdf.

545 „Advokatai siūlo Viešųjų pirkimų tarnybai pasekti Valstybinės mokesčių inspekcijos pavyzdžiu,“ žiūrėta 2016-09-10, http://www.15min.lt/verslas/naujiena/bendroves/advokatai-siulo-viesuju-pirkimu-tarnybai-pasekti-valstybines-mokesciu-inspekcijos-pavyzdziu-663-680955.

trolė sutarė bendradarbiauti ir ekspertų teisėmis dalyvauti projekto rizikas vertinsiančios bendros Baltijos šalių auditorių darbo grupės veikloje[546].

Valstybės kontrolė konstatavo, kad VPT, atlikdama viešųjų pirkimų kontrolę, nepakankamai dėmesio skiria *ex-ante* kontrolei, todėl neišnaudojamos visos priemonės, siekiant išvengti rimtų Viešųjų pirkimų įstatymo pažeidimų pasekmių, ir kyla rizika, kad Lietuvos viešųjų pirkimų sistemos tobulinimo ir plėtros 2009–2013 metų strategijoje[547] numatyti tikslai nebus pasiekti. Faktiškai, vykdydama minėtus pavedimus, VPT atlieka paskesniąją viešųjų pirkimų kontrolę, t. y. dauguma pirkimų jau įvykdyta ir būna suėję patraukimo administracinėn atsakomybėn senaties terminai, todėl VPT neturi galimybių efektyviai vykdyti VPĮ pažeidimų prevencijos ir *ex-ante* kontrolės funkcijos. Įvertinus VPT naudojamus perkančiųjų organizacijų ir pirkimų vertinimui nustatytus atrankos principus pastebėta, kad prioritetas *ex-ante* neskiriamas, todėl *ex-ante* kontrolės rezultatai yra atsitiktiniai ir nėra kryptingų priemonių, užtikrinančių strategijoje numatytų tikslų pasiekimą.[548]

Pavyzdžiui, nuo 1994 m. JAV, kur siekiama kiek įmanoma labiau supaprastinti viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą, perkančiosioms organizacijoms suteikta daugiau *ex ante* diskrecijos, tačiau sustiprinta *ex post* kontrolė.[549]

Prancūzijoje veikė konsultacinė komisija, kuri teikė pagalbą perkančiosioms organizacijoms, o iki 2009 m. ši komisija vertindavo konkursų dokumentus ir teikdavo su jais susijusias pastabas. Buvo nurodyta, kad kiekvienas konkurso sąlygų ar preliminariojo susitarimo projektas, parengtas valstybės tarnybų ar kitų pramonės bei komercinių institucijų, kurio suma didesnė nei 6 mln. eurų (be mokesčių), yra siunčiamas įvertinti konsultacinei viešųjų pirkimų komisijai prieš paskelbiant viešąjį pirkimą ar konsultacijų pradžią.[550]

Reikia pastebėti, kad VPT vykdomi teigiami pokyčiai. Planuojama daugiau dėmesio skirti konsultacinei veiklai, metodinei pagalbai.[551]

Viešųjų pirkimų tarnyba visuomenei pristatė 2003–2015 m. (iki 2015 m. birželio 30 d.) įvykusių viešųjų pirkimų duomenis, pateikiamus atviru, visiems vartotojams patogiu ir lengvai valdomu formatu[552].

VPT 2015 m. veiklos ataskaitoje teigiama, kad nuolat ieškoma kuo įvairesnių viešųjų pirkimų skaidrinimo būdų bei priemonių, imamasi pažeidimų prevencijos, pavyzdžiui, pradėtos rengti viešųjų pirkimų sektorinės apžvalgos: statybos sektoriaus, techninės drus-

546 „Viešųjų pirkimų tarnybos pranešimas spaudai „Valstybės kontrolė ir Viešųjų pirkimų tarnyba bendradarbiaus," žiūrėta 2016-02-24, http://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/valstybes-kontrole-ir-viesuju-pirkimu-tarnyba-bendradarbiaus.

547 Lietuvos Viešųjų pirkimų sistemos tobulinimo ir plėtros 2009–2013 metų strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. spalio 14 d. nutarimu Nr. 1332 „Dėl Lietuvos Viešųjų pirkimų sistemos tobulinimo ir plėtros 2009–2013 metų strategijos patvirtinimo," http://www.infolex.lt/ta/77910?nr=2.

548 „Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2011 m. lapkričio 25 d. Išankstinio tyrimo ataskaita „Viešųjų pirkimų sistemos apžvalga" Nr. IT-P-20-1-14," http://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=2475.

549 Deividas Soloveičikas, „Viešųjų pirkimų teisės tikslai ir jų įgyvendinimas," *Teisė* 91 (2014): 46.

550 Sakalauskaitė, E., *op. cit*., p. 609.

551 Viešųjų pirkimų tarnybos 2015 metų veiklos ataskaita, žiūrėta 2016-03-01, http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/VPT%20veiklos%20ataskaita%202015%20m%20_redaguota_16-05-02_paskelbimui.pdf.

552 *Ibid*.

kos pirkimų[553]. Reikia sutikti, kad VPT turėtų didesnį dėmesį skirti prevencijai, viešųjų pirkimų taisyklių tobulinimui, sektorinei rinkos analizei.

Taigi, labai svarbu, kad būtų sukurta tokia sistema, kuri užtikrintų, kad perkančioji organizacija ne tik laikysis įstatymo reikalavimų, bet ir sieks užtikrinti viešųjų pirkimų tikslų įgyvendinimą.

Analizuodamos ir vertindamos viešųjų pirkimų procesą, visos kontrolės sistemoje dalyvaujančios įstaigos turėtų vadovautis teisingumo ir protingumo kriterijais. Perkančiosioms organizacijoms įgyvendinant suteiktas diskrecijos teises kontrolė turėtų būti proporcingai paskirstyta taip, kad užtikrintų racionalų lėšų panaudojimą, viešuosius interesus ir sąžiningą tiekėjų konkurenciją bei užkirstų kelią neteisėtiems veiksmams.

Aptarus pagrindinių viešuosius pirkimus kontroliuojančiųjų institucijų funkcijas, taip pat svarbu akcentuoti **KT ir VPT** santykį. E. Šatas[554] yra pabrėžęs, kad viešojo pirkimo procedūros netaikymas pažeidžiant VPĮ yra lygus Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 4 straipsnio pažeidimui. Jis taip pat nurodo, kad „2011 m. susitarta su VPT dėl institucijų kompetencijų atribojimo, kad KT nebevertins, ar perkančioji organizacija laikosi VPĮ, tačiau kartu nurodoma, kad KT su VPT sieks, kad reguliavimas sudarytų galimybes pasinaudoti konkurencijos teikiama nauda tiek perkančiosioms organizacijoms, tiek ir tiekėjams." K. Šatas pažymi: „2007–2012 m. KT nustatė, kad sudarytas 21 konkurenciją ribojantis susitarimas, o 8 iš jų sudaryti viešuosiuose pirkimuose"[555]. Taigi, konkurencijos teisė ir viešųjų pirkimų teisė sąveikauja, tiekėjai tarpusavyje konkuruoja, turi nusistatyti konkurencinę strategiją (gali veikti ir apgaulingai – sudaryti antikonkurencinius susitarimus), tačiau viešųjų pirkimų teisės normų įgyvendinimas susijęs ir su pramoniniais, socialiniais, aplinkosauginiais, inovacijų politikos tikslais, o konkurencijos teisės normos nereguliuoja perkančiosios organizacijos atliekamų viešųjų pirkimų procedūrų.

Pavyzdžiui, Konkurencijos įstatymas reglamentuoja konkurenciją ribojančią ar galinčią riboti viešojo administravimo subjektų bei ūkio subjektų veiklą ir nesąžiningos konkurencijos veiksmus, nustato šių subjektų teises, pareigas ir atsakomybę bei konkurencijos ribojimo ir nesąžiningos konkurencijos priežiūros Lietuvos Respublikoje teisinius pagrindus, o VPĮ nustato viešųjų pirkimų tvarką, šių pirkimų subjektų teises, pareigas ir atsakomybę, viešųjų pirkimų kontrolės ir ginčų sprendimo tvarką.

Taigi viešųjų pirkimų teisė ir konkurencijos teisė yra dvi savarankiškos teisės šakos, nors ir glaudžiai susijusios. Konkurencijos teisė veikia, kai reikia sankcionuoti konkurencijos taisyklių piktnaudžiavimo atvejus, t. y. kai tiekėjai (dalyviai, kandidatai) pažeidžia tokias taisykles. Konkurencijos ir viešųjų pirkimų teisė yra panašios tuo, kad taikomos visų sutarčių atveju, ne tik viešųjų pirkimų, siekiant nustatyti, kokiais susitarimais padaroma žala konkurencijai.

---

553 Viešųjų pirkimų tarnybos 2015 metų veiklos ataskaita, žiūrėta 2016-03-01, http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/VPT%20veiklos%20ataskaita%202015%20m%20_redaguota_16-05-02_paskelbimui.pdf.

554 Elonas Šatas, „Konkurencija viešuosiuose pirkimuose: kas nuveikta bendromis jėgomis su VPT ir ko ketinama imtis ateityje?" Pranešimas konferencijoje *„Viešieji pirkimai: kokių pokyčių laukti?"*, Vilnius, viešbutis „Novotel Vilnius", 2013 m. gegužės 23 d., http://kt.gov.lt/naujienos/docpr/2013-05-23-es.pdf.

555 *Ibid*.

I. Deviatnikovaitė teigia, kad vienvaldiškumas prieštarauja pasaulyje plėtojamai infrastruktūrinių ekonomikos šakų reguliuotojų kolegialumo tendencijai. VPT nesusijusi su infrastruktūrinės ekonomikos šakomis, tačiau glaudžiai susijusi su *sąžiningos konkurencijos laisvės plėtojimu*, tad VPT funkcijos arba turėtų būti *perduotos KT, arba tarnyba turėtų būti kolegiali, kaip ir KT*.[556] Autorė nurodo Čekijos pavyzdį, kur Konkurencijos tarnyba vykdo ir viešųjų pirkimų funkcijas: „Čekijoje Ekonominės konkurencijos apsaugos įstaiga yra centrinis valstybinio administravimo subjektas (ček. *je ústředním orgánem státní správy*), turintis įgaliojimus konkurencijos apsaugos, viešųjų pirkimų ir koncesijų priežiūros, valstybės paramos atitikimo ES taisyklėms stebėjimo ir koordinavimo srityse."[557] Kaip matyti, panašios sistemos veikia Švedijoje ir Danijoje, tačiau būtų sunku vienareikšmiškai sutikti su I. Deviatnikovaitės nuomone, nes viešieji pirkimai nėra susiję išimtinai su konkurencijos teise. Tiesa, tiekėjai konkuruoja tarpusavyje, todėl taikomos konkurencijos taisyklės, tačiau yra ir daug kitų elementų, pavyzdžiui, pramoniniai, socialiniai, aplinkosauginiai tikslai. Kaip jau minėta, konkurencijos teisės taisyklės pirmiausia skirtos įmonių elgesiui reguliuoti (konkurenciją ribojantys susitarimai, piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi, draudimas, koncentracijos taisyklės), kuris yra susijęs su ekonomine veikla, tačiau šios teisės taisyklės nereguliuoja perkančiųjų organizacijų veiklos, viešųjų pirkimų procedūrų. Viešųjų pirkimų teisėje konkurencija nėra pagrindinė tiekėjų elgesį reguliuojanti taisyklė, yra detaliai sureguliuotos viešųjų pirkimų procedūros, dėl kurių užtikrinama konkurencija tarp ES valstybių narių tiekėjų jiems sudarant viešojo pirkimo sutartis, todėl viešųjų pirkimų ir konkurencijos teisės sąlyčio taškai negali būti paneigti.

Kaip minėta, trijose valstybėje narėse viešųjų pirkimų kontrolės institucijų kompetencija siejama su konkurencijos klausimais. Čekijoje viešųjų pirkimų procedūrų kontrolė ir sankcijų taikymas priskirtinas Konkurencijos apsaugos tarnybos kompetencijai. Panašiai ir Švedijoje, kur už viešųjų pirkimų priežiūrą yra atsakinga Konkurencijos tarnyba. R. Molden[558] teigia, kad Švedijos konkurencijos taryba turi teisę priimti tiek galutinius, tiek tarpinius sprendimus dėl Švedijos ir ES konkurencijos teisės pažeidimų. Už tokius pažeidimus gali būti skiriama nuobauda, kuri turi būti sumokėta tuo atveju, jei antimonopolinis pažeidėjas nesilaiko draudžiančio tarnybos sprendimo. Minėta tarnyba taip pat priima sprendimus – savanoriškus privalomus įsipareigojimus, iškilus baudos grėsmei, taip pat išduoda neprivalomus baudos įsakymus. Visi sprendimai gali būti skundžiami teismui.

Danijoje viešųjų pirkimų klausimams spręsti yra įsteigta konkurencijos ir vartotojų įstaiga, kuri atlieka rinkos analizę ir pataria tam tikroms valdžios institucijoms rengdama konsultacijas teisiniais ir praktiniais klausimais. Ši įstaiga taip pat atsakinga už teisės aktų rengimą viešųjų pirkimų srityje, įskaitant Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimą. Ji dirba taip pat, kaip Viešojo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimo taryba (dan. *Rådet for Offentlig-Privat Samarbejde*), kuri valdo Danijos viešųjų pirkimų portalą (udbud.dk), organizuoja viešojo ir privataus sektorių partnerystės tinklą (OPS-Netværk) ir yra atsakinga už

556 Ieva Deviatnikovaitė, „Nepriklausomos reguliavimo institucijos valstybinio administravimo institucijų sistemoje" (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012), 198, http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20121122_083258-49314/DS.005.0.01.ETD.

557 *Ibid*.

558 Robert Moldén, „Public procurement and competition law from a Swedish perspective – some proposals for better interaction," *Europarättslig Tidskrift* 4 (2012): 557.

rekomendacijų teikimą viešojo ir privataus sektorių partnerystės klausimais. Be to, įstaiga dalyvauja ir kitoje veikloje viešųjų pirkimų klausimais, pavyzdžiui, Viešųjų pirkimų tinklo (PPN) ekspertų grupės veikloje sprendžiant viešųjų pirkimų klausimus. Prancūzijoje už teisės aktų projektų siūlymus viešųjų pirkimų srityje atsakinga Ūkio ir finansų ministerija, o Teisinių reikalų direkcija (pranc. *Direction des Affaires Juridiques*) formuoja viešųjų pirkimų teisės doktriną, aiškina viešųjų pirkimų įstatymus. Tiesa, tokie paaiškinimai neturi teisinės galios, tačiau jais vadovaujasi perkančiosios organizacijos, kol teismas neišaiškina priešingai.

Taigi, siekiant viešųjų pirkimų tikslų iš esmės svarbus glaudus KT ir VPT bendradarbiavimas.

Tik esant sąžiningai konkurencijai gali būti pasiektas VPĮ 3 straipsnyje įtvirtintas viešųjų pirkimų tikslas – racionaliai naudoti valstybės (šiuo atveju – ir Europos Sąjungos) lėšas ir akivaizdu, jog dėl konkurenciją ribojančių įmonių susitarimų nukenčia ne tik paramos gavėjas, bet ir visa valstybė.[559] Itin svarbus tampa glaudus KT ir VPT bendradarbiavimas siekiant racionaliai panaudoti valstybės lėšas. Tiekėjams draudžiama derinti veiksmus (pavyzdžiui, teikiant pasiūlymus derinti tam tikras pasiūlymų detales, pasiūlymų kainas ir pan.).

Kalbant apie sąžiningos konkurencijos laisvės apsaugos konstitucinį imperatyvą ir jo taikymą viešuosiuose pirkimuose, reikia pabrėžti tai, jog konkurencijos teisės reikalavimų neatitinkančio susitarimo draudžiamumo esmė atskleistina per konkurencijos sampratą, o konstitucinė sąžiningos konkurencijos koncepcija, kuri, be kita ko, apima draudimus sudaryti konkurencijai prieštaraujančius susitarimus, suponuoja tai, kad ūkio subjektai, laisvai veikdami rinkoje, varžosi vieni su kitais lygiais teisiniais pagrindais, savarankiškai priima sprendimus dėl ūkinės veiklos ir šiuo požiūriu nepriklauso vieni nuo kitų.[560]

Taigi, kalbant apie susijusių įmonių dalyvavimą ir suderintų veiksmų įrodinėjimą viešuosiuose pirkimuose, iš esmės teismų praktikoje pripažinta, kad susijusių įmonių dalyvavimas viešuosiuos pirkimuose nėra draudžiamas, tačiau LAT[561] pasisakė, kad pasiūlymų derinimas iš esmės atitinka konkurentų veiksmų derinimą, kuris yra draudžiamas Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio nuostatomis. Teismų praktikoje pažymėta, kad suderinti veiksmai gali pasireikšti konkursinių pasiūlymų formų ir kitų pirkimo dokumentų panašumu ir (ar) vienodumu, vienodu šių formų užpildymo ir iš esmės vienodu kainų rašymo būdu, tų pačių asmenų dalyvavimu, bendrų vadovų, darbuotojų buvimu, įstatų ir jų laikymosi reikšme.

559 Iškyla grėsmė, jog dėl tokių susitarimų Europos Sąjungos paramą gavusios perkančiosios organizacijos bus priverstos įsigyti galimai nekokybiškas ir / ar rinkos kainas viršijančias prekes, paslaugas ar darbus, dėl ko paramos gavėjas gali turėti nenumatytų papildomų išlaidų, jam gali nepakakti projektui skirtos paramos sumos bei iškilti grėsmė paramos sutartyje numatytų rezultatų pasiekimui ir projekto įgyvendinimui (Lietuvos Respublikos konkurencijos tarnybos 2008 m. gruodžio 18 d. nutarimas Nr. 2S-26 „Dėl ūkio subjektų, teikiančių paslaugas dėl ES struktūrinių fondų paramos projektų įgyvendinimo, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams," http://kt.gov.lt/index.php?show=nut_view&nut_id=927).

560 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje e3K-3-155-415/2016," http://www.infolex.lt/tp/1221622?nr=1.

561 *Ibid.*

Pavyzdžiui, VPĮ projekte Nr. XIIP-3750 numatytas naujas tiekėjų pašalinimo pagrindas susijęs su neleistinais tiekėjų tarpusavio susitarimais. VPĮ projekto aiškinamajame rašte teigiama, kad taikydama pašalinimo pagrindą dėl neleistinų tiekėjų tarpusavio susitarimų perkančioji organizacija turės atsižvelgti į tokius akivaizdžius įrodymus kaip vienodi skirtingų tiekėjų parašai, identiškos aritmetinės ar kitokio pobūdžio klaidos. Konkurencijos tarybai pavedama funkcija konsultuoti perkančiąsias organizacijas šiuo klausimu.[562] Tokios nuostatos išliko ir VPĮ projekte Nr. 16-9567. Taigi šiuo atveju perkančioji organizacija įpareigojama išsiaiškinti, ar ūkio subjektai yra tarpusavyje susiję[563], ar nėra neleistinų tarpusavio susitarimų pagal Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymą. Taigi būtina taikyti tiek konkurencijos teisės normas, tiek viešųjų pirkimų teisės normas. Laikomasi pozicijos, kad kai kurie bendri akcininkai ir darbuotojai nesudaro pagrindo teigti, kad tokie ūkio subjektai nelaikytini konkurentais taikant Konkurencijos įstatymo 5 straipsnį.[564] Vertinant, ar ūkio subjektų elgesys laikytinas susitarimu pagal Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punktą, pakanka nustatyti eksplicitinį arba implicitinį šalių valios (norų, ketinimų) sutapimą (suderinimą) veikti rinkoje atitinkamu būdu, o subjektyvūs pareiškėjų siekiai susitarime paprastai neturi jokios reikšmės. Pavyzdžiui, ES teismų praktikoje suderintais veiksmais konkurencijos teisės prasme, be kita ko, laikomas ūkio subjektų, ketinan-

562 Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e200b7f0891311e5bca4ce385a9b7048?jfwid=-sxzzl7m6y.

563 Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 14 dalyje nurodyta, kad susijusių ūkio subjektų grupė – du ar daugiau ūkio subjektų, kurie dėl savitarpio kontrolės ar priklausomybės ir galimų suderintų veiksmų yra laikomi vienu ūkio subjektu apskaičiuojant bendrąsias pajamas ir rinkos dalį. Jeigu neįrodoma priešingai, laikoma, kad susijusių ūkio subjektų grupę sudaro kiekvienas nagrinėjamas ūkio subjektas ir: 1) ūkio subjektai, kuriuose, kaip ir nagrinėjamame ūkio subjekte, tas pats fizinis asmuo arba tie patys fiziniai asmenys turi akcijų dalį, kuri sudaro 1/3 ar daugiau įstatinio kapitalo, arba turi teises į 1/3 ar daugiau visų balsų; 2) ūkio subjektai, kurie su nagrinėjamu ūkio subjektu yra bendrai valdomi ar turi bendrą administracinį padalinį arba kurių stebėtojų taryboje, valdyboje ar kitame valdymo ar priežiūros organe yra pusė ar daugiau tų pačių narių kaip ir nagrinėjamo ūkio subjekto valdymo ar priežiūros organuose; 3) ūkio subjektai, kuriuose nagrinėjamas ūkio subjektas turi akcijų dalį, sudarančią 1/3 ar daugiau įstatinio kapitalo, arba turi teises į 1/3 ar daugiau visų balsų arba kurie yra įsipareigoję derinti savo ūkinės veiklos sprendimus su nagrinėjamu ūkio subjektu, arba už kurių prievolių tretiesiems asmenims įvykdymą yra įsipareigojęs atsakyti nagrinėjamas ūkio subjektas, arba kurie yra įsipareigoję perduoti visą arba dalį pelno ar suteikę teisę naudoti 1/3 ar daugiau savo turto nagrinėjamam ūkio subjektui; 4) ūkio subjektai, kurie nagrinėjamame ūkio subjekte turi akcijų dalį, sudarančią 1/3 ar daugiau įstatinio kapitalo, arba turi teises į 1/3 ar daugiau visų balsų arba su kuriais nagrinėjamas ūkio subjektas yra įsipareigojęs derinti savo ūkinės veiklos sprendimus, arba kurie yra įsipareigoję atsakyti už nagrinėjamo ūkio subjekto prievolių tretiesiems asmenims įvykdymą, arba kuriems nagrinėjamas ūkio subjektas yra įsipareigojęs perduoti visą arba dalį pelno ar suteikęs teisę naudoti 1/3 ar daugiau savo turto; 5) ūkio subjektai, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai, per kitus ūkio subjektus, yra susiję su šios dalies 1, 2, 3 ir 4 punktuose nurodytais ūkio subjektais bet kuriuo iš šios dalies 1, 2, 3 ir 4 punktuose nurodytų būdų. Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 8 dalyje įtvirtinta, kad kontrolė – visokios iš įstatymų ar sandorių atsirandančios teisės, suteikiančios juridiniam ar fiziniam asmeniui galimybę daryti lemiamą įtaką ūkio subjekto veiklai, įskaitant: 1) nuosavybės teisę į visą ar dalį ūkio subjekto turto arba teisę naudoti visą ar dalį ūkio subjekto turto; 2) kitas teises, kurios leidžia daryti lemiamą įtaką ūkio subjekto organų sprendimams ar personalo sudėčiai.

564 „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. 2S-16“, https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/del-ukio-subjektu-veiksmu-dalyvaujant-viesuosiuose-pirkimuose-atitikties-lietuvos-respublikos-konkurencijos-istatymo-5-straipsnio-reikalavimams.

čių dalyvauti ar dalyvaujančių viešųjų pirkimų procedūrose, keitimasis informacija apie sąnaudas, prekių charakteristikas ir jų kainas, nors tai yra informacija, kurią nepriklausomas rinkos dalyvis laikytų komercine paslaptimi.[565]

Perkančioji organizacija įpareigojama spręsti, ar tiekėjai veikė ne kaip konkurentai, bet kaip susiję asmenys, surasti pagrįstų įrodymų, jog pirkime dalyvaujantys tiekėjai derino veiksmus turėdami bendrą interesą laimėti konkursą, kad sudarė susitarimus, iškreipiančius tame pirkime dalyvaujančių tiekėjų konkurenciją, nustatyti akivaizdžių įrodymų buvimą: vienodus skirtingų tiekėjų parašus, identiškas aritmetines ar kitokio pobūdžio klaidas ir pan. Taigi labai svarbu, kaip perkančioji organizacija įgyvendina suteiktą diskrecijos teisę vertinti įrodymus, kad pirkime dalyvaujantys tiekėjai sudarė susitarimus, iškreipiančius tame pirkime dalyvaujančių tiekėjų konkurenciją, t. y. ar tam tikrais atvejais kreipiasi į kitas kompetentingas institucijas, ar vertina situaciją tik turimų dokumentų pagrindu.

Nagrinėjamame kontekste svarbu paminėti, kad 2016 m. spalio 18 d. LAT[566] pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą byloje (Byla V 531/16). Teismų atsakymai svarbūs dėl tarpusavyje susijusių tiekėjų pareigos perkančiajai organizacijai paviešinti ekonominius ryšius, dėl perkančiosios organizacijos aktyvaus vaidmens aiškinantis galimas nesąžiningos konkurencijos apraiškas ir jos pasyvumo padarinių, tarpusavyje susijusių tiekėjų nesąžiningo konkuravimo atvejų nustatymo. Tam, kad būtų galima konstatuoti Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio ir SESV 101 straipsnio (dėl pastarojo papildomai reikia nustatyti poveikį valstybių narių prekybai) pažeidimą, būtina nustatyti, kad susitarimas sudarytas tarp dviejų atskirų (savarankiškų) ūkio subjektų, ūkio subjektas (įmonė) suprantamas ir kaip „ekonominis vienetas“, net jei teisiniu požiūriu šį ekonominį vienetą sudaro keletas fizinių ar juridinių asmenų (pirmiau nurodytas Teisingumo Teismo sprendimas *Viho*, C-73/95 P).[567]

Taigi, siekiant užtikrinti sąžiningą konkurenciją viešuosiuose pirkimuose būtinas glaudus VPT, KT ir kitų institucijų bendradarbiavimas ir tinkamas perkančiųjų organizacijų konsultavimas.

3.2. Kontroliuojančių institucijų dalyvavimas ginant viešąjį interesą

Netinkamas perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės įgyvendinimas lemia ginčus, kuriuos galima išskirti į dvi grupes: tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų dėl tiekėjų interesų pažeidimo ir kontroliuojančiųjų institucijų ir perkančiųjų organizacijų dėl viešojo intereso pažeidimo.

565 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje e3K-3-155-415/2016,“ http://www.infolex.lt/tp/1221622?nr=1.

566 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-439-469,“ http://www.infolex.lt/tp/1390645?nr=1.

567 *Ibid*..
Kita vertus, kasacinio teismo vertinimu, kai tarpusavyje susijusios bendrovės atskirai kaip konkurentės dalyvauja viešojo pirkimo konkurse, manytina, kad jos *de jure* (priklausomai nuo nacionalinio reguliavimo, pvz., buvusių sąžiningumo deklaracijų) ir *de facto* atsisako naudos iš savo sąsajų, save laiko viena nuo kitos nepriklausomomis (konkurentėmis) ir taip perkančiajai organizacijai ir kitiems dalyviams deklaruoja, kad nesąžiningai nesinaudos ekonominiais tarpusavio ryšiais. Šiam tikslui jos pateikia du atskirus, savarankiškus, bet ne alternatyvius pasiūlymus, tarpusavyje ir su kitais konkuruoja dėl pasiūlymų kokybės ir kainos.

Pažymėtina, kad tuo atveju, kai viešasis interesas neužtikrinamas, kyla būtinybė jį ginti. Šis interesas neužtikrinamas ir turi būti ginamas, kai perkančiosios organizacijos netinkamai naudojasi suteiktomis diskrecijos teisėmis ir nesilaiko teisės aktų reikalavimų. Perkančiųjų organizacijų pažeidžiamos imperatyviosios teisės normos ir atitinkamų pažeidimų konstatavimas lemia pareigą pripažinti perkančiosios organizacijos veiksmus neteisėtais ir spręsti dėl tokių veiksmų padarinių. Viešuosiuose pirkimuose viešojo intereso apsauga užtikrinama, kai viešasis pirkimas yra atliktas teisėtai, vadovaujantis VPĮ normomis ir principais, o visi priimami sprendimai yra nešališki bei objektyvūs, be to, užtikrinamas viešojo pirkimo tikslas. *Viešojo intereso apsauga* – ne besąlygiška, o viena iš galimų perkančiosios organizacijos teisėtus veiksmus pagrindžiančių aplinkybių, vertintina pagal visus byloje surinktus duomenis.[568] Galima sakyti, jog ginant viešąjį interesą tam tikrais atvejais ginamas ir tiekėjo interesas į sąžiningas ir skaidrias viešojo pirkimo procedūras.

Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo[569] 19 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad prokurorai gina viešąjį interesą, kai nustato teisės akto pažeidimą, kuriuo pažeidžiamos asmens, visuomenės, valstybės teisės ir teisėti interesai, ir toks pažeidimas laikytinas viešojo intereso pažeidimu, o valstybės ar savivaldybių institucijos, kurių veiklos srityse buvo padarytas teisės aktų pažeidimas, nesiėmė priemonių jam pašalinti, arba kai tokios kompetentingos institucijos nėra.

VPĮ 8^2 straipsnyje nustatyta, kad VPT *gindama viešąjį interesą* ir nustačiusi šio įstatymo ir kitų su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų pažeidimus turi teisę kreiptis į teismą dėl pirkimo sutarties pripažinimo negaliojančia ir (ar) alternatyvių sankcijų taikymo. Svarbu paminėti, kad pastarųjų kelerių metų Viešųjų pirkimų tarnybos veiklos ataskaitose nepavyko rasti informacijos apie šios funkcijos įgyvendinimo rezultatus.

Viešojo intereso gynimas yra ne tik prokuratūros funkcija, teisę pareikšti ieškinius dėl viešojo intereso gynimo viešųjų pirkimų srityje turi ir VPT. Manytina, kad jei VPT nesiima ginti viešojo intereso, tokią funkciją pagrįstai galėtų vykdyti prokuratūra.

Viešojo intereso gynčas apibūdintinas kaip ginčas, dėl kurio visuomenė yra suinteresuota dėl turtinio ar kito svarbaus aspekto. Teisės doktrinoje viešasis interesas siejamas su visuomenės interesu, kuriam valstybė privalo atstovauti ir kurį privalo ginti. Taip pat pažymėtina, kad atvejai, kai prokuratūra ar VPT ryžtasi ginti viešąjį interesą viešųjų pirkimų srityje, nėra gausūs. Galbūt tam įtakos turi žmogiškųjų išteklių trūkumas ar sudėtingumas įvertinti ir nustatyti atvejus, kai teisės aktų pažeidimai laikytini viešojo intereso pažeidimais. Pastebėtina ir tai, kad, nors ir numatyta teisė ginti viešąjį interesą, tačiau tiek kompetentingos institucijos, tiek prokuratūra ar kiti asmenys ryžtasi jį ginti dažniausiai po viešojoje erdvėje išplatintos informacijos ir esant plačiam visuomenės susidomėjimui konkrečiu atveju ar kai ginamas objektas turi didelę reikšmę visuomenei.

Teismai reikalauja įrodyti, kad konkrečiu atveju buvo pažeistas viešasis interesas, o tam būtina įvertinti pažeidimo pobūdį bei mastą, taip pat identifikuoti visuomeninį subjektą, kuris patyrė ar patirs žalos dėl tokio pažeidimo. Visais atvejais sunku įrodyti, kokio dydžio bus žala neapgynus viešojo intereso, neaišku, kaip ją apskaičiuoti. Be to, teismų praktikoje

568 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-84-248/2015," http://www.infolex.lt/tp/1006618.

569 Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas Nr. I-599, http://www.infolex.lt/ta/4699?ref=5&nr=1.

viešųjų pirkimų bylose hipotetinė žala įvardijama remiantis prielaidomis, o ne konkrečiais skaičiavimais, naudojant tam tikrus ekonominius svertus. Visgi, teismas turėtų vertinti sukeliamą galimą žalą viešajam interesui naudodamas tam tikrus ekonominius svertus.

Taigi ***Viešųjų pirkimų tarnyba*** gindama viešąjį interesą turi teisę kreiptis dėl viešojo pirkimo sutarties pripažinimo negaliojančia ir (ar) alternatyvių sankcijų taikymo, t. y. ginčyti jau sudarytą viešojo pirkimo sutartį. VPĮ Viešųjų pirkimų tarnybai numato galimybę taip pat sustabdyti pirkimo procedūrą paaiškėjus, kad yra viešuosius pirkimus reguliuojančių teisės aktų pažeidimų: neteisėtai pasirinktas pirkimo būdas, kai apie pirkimą nėra skelbiama viešai ir kt. VPT, įtarusi VPĮ ir kitų jo įgyvendinamųjų teisės aktų pažeidimus ir vadovaudamasi teisingumo ir protingumo kriterijais, turi teisę įpareigoti perkančiąją organizaciją sustabdyti pirkimo procedūras, kol VPT pateiks perkančiosios organizacijos pateiktų dokumentų ir sprendimų vertinimą, o nustačiusi šiuos pažeidimus – įpareigoti perkančiąją organizaciją nutraukti pirkimo procedūras, pakeisti ar panaikinti neteisėtus sprendimus ar veiksmus.

VPT nustačiusi VPĮ pažeidimų ar galimų Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo pažeidimų bei galimų korupcijos apraiškų medžiagą tolesniam tyrimui turi perduoti teisėsaugos institucijoms ar kitoms valstybės institucijoms nagrinėti pagal kompetenciją. Jei yra duomenų, kad galimai padaryta žala valstybei pažeidus VPĮ ir jo įgyvendinamuosius teisės aktus, kontroliuojančiosios institucijos visais atvejais turi perduodi medžiagą teisėsaugos institucijoms dėl įrodymų surinkimo ir galimo baudžiamosios atsakomybės taikymo. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse nustatytos tokios korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos: kyšininkavimas, tarpininko kyšininkavimas, papirkimas, dokumentų klastojimas ir kt.

Tam tikrais atvejais gali būti svarbu ir teismai turi įvertinti, ar viešasis interesas gali būti apgintas tik tuo būdu, kurį prašoma taikyti ginčo atveju, ar toks būdas yra efektyviausias, ar ginant viešąjį interesą kaip prioritetinį nenukentės kito asmens ar net keleto asmenų teisėti interesai, ar toks viešojo intereso gynimas vienoje srityje nelems jo pažeidimo kitose srityse[570]. Pažymėtina, kad ginant viešąjį interesą gali būti panaudotos įvairios baudžiamosios, administracinės, civilinės ir kitos teisinės priemonės, todėl būtina kalbėti apie pasirinktų priemonių efektyvumą ir veiksmingumą.

Nagrinėjant kitų šalių pavyzdžius, paminėtinas Estijos pavyzdys – šios šalies teisės sistemoje nenumatytos tokios nuostatos, kad prokuroras gali kreiptis į teismą dėl viešojo pirkimo sutarties panaikinimo, tačiau teismas gali pritaikyti tam tikras sankcijas dėl Viešųjų pirkimų įstatymo pažeidimo[571]. Estijos Finansų ministerija vykdo priežiūrą, kaip laikomasi Viešųjų pirkimų įstatymo reikalavimų, bet neturi teisės pripažinti sutarties negaliojančia ar kreiptis į teismą dėl sutarties pripažinimo negaliojančia. Kita vertus, Estijos Finansų ministerija gali imtis priemonių, kol sutartis nesudaryta, arba gali atsakingam asmeniui arba perkančiajai organizacijai paskirti baudą (Estijos Viešųjų pirkimų įstatymo 106.2–108 ir 111–113 str. nuostatos). Estijoje yra galimybė tiekėjui, kandidatui ar asmeniui, suinteresuotam pirkimo sutarties sudarymu, ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus, jei

570 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-40/2013," http://www.infolex.lt/tp/511515.

571 Estijos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas, https://www.riigiteataja.ee/en/eli/502042015013/consolide.

manoma, kad pažeistos Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatos, t. y. tuo atveju, kai manoma, kad perkančioji organizacija pažeidžia jų teises ar interesus, yra galimybė Viešųjų pirkimų peržiūros komitetui pateikti prašymą dėl peržiūros. Peržiūros komitetas gali savo sprendimu nustatyti viešojo pirkimo sutarties neefektyvumą arba palikti viešąją sutartį galioti, tačiau sutrumpinti sutarties galiojimo terminą.

Pažymėtina, kad VPT ieškiniams ginant viešąjį interesą taikomas ne sutrumpintas[572], o bendras 10 metų ieškinio senaties terminas (CK 1.125 str. 1 d.). Pirminiame VPĮ projekte Nr. XIIP-3750 buvo siūloma nustatyti, kad Viešųjų pirkimų tarnyba ar kita viešąjį interesą ginanti institucija turi teisę pareikšti ieškinį dėl pirkimo sutarties pripažinimo negaliojančia per 12 mėnesių nuo pirkimo sutarties sudarymo dienos. Atsižvelgiant į tai, kad pažeidimai ne visada nustatomi per 12 mėnesių nuo pirkimo sutarties sudarymo dienos, o kalbama apie pažeidimus, kuriais pažeidžiamos asmens, visuomenės, valstybės teisės ir teisėti interesai, ir tokie pažeidimai laikytini viešojo intereso pažeidimais, tokio siūlymo 2015 m. lapkričio 12 d. pateiktame VPĮ projekte neliko. LAT yra pasisakęs, kad ilgas ieškinio senaties terminas tokio pobūdžio reikalavimams, ypač kai juos kelia pareigą ginti viešąjį interesą turintis subjektas, pateisinamas viešųjų pirkimų tikslu, o pernelyg trumpas ieškinio senaties termino taikymas visuomeninės reikšmės reikalavimams, nukreiptiems į visuomenės interesų apsaugą, neužtikrintų specialiojo įstatymo keliamų tikslų pasiekimo ir pažeistų teisėtus visuomenės lūkesčius.[573] Tokiai pozicijai galima pritarti – tik pakankamai ilgi ieškinio senaties terminai ginant viešąjį interesą gali užtikrinti visuomenės interesų apsaugą ir teisėtus visuomenės lūkesčius.

Viešųjų pirkimų tarnybos, ginančios viešąjį interesą, kreipimosi į teismą dėl viešojo pirkimo–pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia ir (ar) alternatyvių sankcijų taikymo taisyklėse[574] nustatyta, kad kreipiantis dėl viešojo intereso gynimo svarbu įvertinti nustatytų VPĮ ir kitų su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų nuostatų pažeidimų reikšmę asmenų, jų grupių, valstybės ir visuomenės teisėms bei teisėtiems interesams; pažeidimų įtaką viešojo pirkimo rezultatams; pažeidimų įtaką tiekėjų pasiūlymams; perkančiosios organizacijos pirkimo sutarties, sudarytos pažeidus VPĮ ir kitų su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų nuostatas, trukmę, įvykdymo mastą ir kitas aplinkybes; perkančiosios organizacijos sprendimo (-ų) įtaką lėšų panaudojimui, kuris galėjo būti neracionalus; kitas aplinkybes.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Viešųjų pirkimų tarnyba 2012 m. pateikė 4, 2013 m. – 2, 2014–2105 m. – 3 ieškinius dėl viešojo intereso gynimo, prašydama pripažinti sutartis negaliojančiomis. Tiek pateiktų ieškinių skaičius, tiek ir jų rezultatai, kurie darbe bus aptariami vėliau, verčia abejoti šios vykdomos funkcijos efektyvumu.

Taigi, pagal VPĮ 95^2 straipsnio 2 dalį teismas gali nepripažinti pirkimo sutarties negaliojančia ir taikyti alternatyvias sankcijas (baudą ar sutarties termino sutrumpinimą) pagal

572 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-415/2013," http://www.infolex.lt/tp/706831.

573 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-339/2010," http://www.infolex.lt/tp/166561.

574 Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2011 m. rugpjūčio 1 d. įsakymas Nr. 1S-104 „Dėl Viešųjų pirkimų tarnybos, ginančios viešąjį interesą, kreipimosi į teismą dėl viešojo pirkimo–pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia ir (ar) alternatyvių sankcijų taikymo taisyklių patvirtinimo," http://www.infolex.lt/ta/148363?ref=5&nr=1.

šio straipsnio 4 dalį, nors pirkimo sutartis buvo sudaryta neteisėtai pagal šio įstatymo 95[1] straipsnio 1 ir 2 dalies nuostatas, jeigu dėl viešojo intereso, įskaitant su pirkimo sutartimi nesusijusius ekonominius interesus, dėl kurių pirkimo sutarties pripažinimas negaliojančia turėtų neproporcingų pasekmių, būtina išsaugoti pirkimo sutarties pasekmes. Sutarties pripažinimas negaliojančia iš esmės yra perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų pasekmė ginant visuomenės interesus.

Kasacinio teismo praktikoje pasisakyta, kad nei teisiniame reguliavime, nei teismų praktikoje aiškiai nenurodyta, kurią vieną iš galimų alternatyviųjų sankcijų teismas turėtų skirti. Tai vertinama kiekvienu atveju atskirai, atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes. Teismų praktikoje pasisakyta, kad tikslingiau skirti konkrečią sankciją: baudą – kai pirkimo objektas (pavyzdžiui, darbai) nedalus, o sėkmingas sutarties įvykdymas reiškia visišką kontrahentų įsipareigojimų įgyvendinimą; sutarties termino sutrumpinimą – kai pirkimo objektas dalus, sutarties vykdymas – tęstinis (paprastai tam tikros periodiškai teikiamos paslaugos), o pastaruoju atveju ieškovui taip pat būtų sudaroma galimybė kuo greičiau varžytis dėl naujos viešojo pirkimo sutarties sudarymo[575].

Taigi 2012 m. VPT pateikė 4 ieškinius dėl viešojo intereso gynimo prašydama pripažinti viešojo pirkimo sutartis negaliojančiomis[576]. Vienu iš nagrinėtinų atvejų teismas leido **sutrumpinti sutarties terminą**[577], motyvuodamas tuo, kad sudarytas ginčijamas susitarimas prieštarauja teisės aktų nuostatoms, tačiau pažymėjo, kad valstybė rūpinasi žmonių sveikata ir moksleivių maitinimas mokyklose yra sudėtinė šios konstitucinės valstybės pareigos dalis, todėl ši aplinkybė leidžia daryti išvadą, kad ginčas yra susijęs su viešuoju interesu.

Kitu iš aptariamų atvejų teismas pasisakė[578], kad teismo sprendimu sudarytą susitarimą pripažinus negaliojančiu ir nutraukus sutartį, naujam paslaugų pirkimui organizuoti įstatymų nustatyta tvarka reikalingas ilgesnis laikotarpis, paslaugų teikėjo pakeitimas atsižvelgiant į jo investicijas, paslaugų teikimo nutraukimas būtų neproporcingas atsiradusioms pasekmėms, todėl sutarties pratęsimo terminas sutrumpinamas iki maksimalaus 3 metų termino (sutarties 19 punkte buvo numatyta galimybė pratęsti pirkimo sutarties galiojimo laikotarpį dar 5 metams nuo jos pasibaigimo).

2013 m. Viešųjų pirkimų tarnyba pateikė du ieškinius dėl viešojo intereso gynimo, prašydama pripažinti viešojo pirkimo sutartis negaliojančiomis. Vienu iš nagrinėjamų atvejų byla baigta taikos sutartimi[579]. Kitu nagrinėjamu atveju teismas[580] pripažino sutartį nega-

---

575 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1," *Teismų praktika* 39 (2013).

576 „Vilniaus apygardos teismo 2013 m. rugpjūčio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-2790-611/2013," http://www.infolex.lt/tp/719544. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-866/2014," http://www.infolex.lt/tp/801153.

577 „Kauno apygardos teismo 2012 m. liepos 9 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-1681-264/2012," http://www.infolex.lt/tp/400757.

578 „Kauno apygardos teismo 2012 m. liepos 9 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-1681-264/2012," http://www.infolex.lt/tp/400757.

579 „Klaipėdos apygardos teismo 2014 m. birželio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-905-479/2014," http://www.infolex.lt/tp/831296.

580 „Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugsėjo 3 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-2117/2013," http://www.infolex.lt/tp/726373.

liojančia, tačiau perkančiajai organizacijai taip pat taikė ne baudą, o kitą sankciją – pirkimo sutarties sutrumpinimą. Teismas pasisakė, kad svarbu atsižvelgti į tai, jog pirkimo sutarčių dalykas – atliekų surinkimas ir išvežimas šalinti – yra neabejotinai susiję su viešuoju interesu – visuomenės teise į švarią ir saugią aplinką. Pripažinus sutartis negaliojančiomis nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos, toks paslaugų teikimas sutriktų, kartu kiltų pavojaus nurodytiems visuomenės poreikiams. Akivaizdu, kad perkančiajai organizacijai skirta bauda nepadėtų išvengti ar neutralizuoti tokių neigiamų padarinių. Todėl, kolegijos vertinimu, buvo nuspręsta taikyti kitą sankciją – sutrumpinti sutarčių galiojimą.

Sutarties termino sutrumpinimas taikytas ir kitu atveju, kai Lietuvos apeliacinis teismas nusprendė sutrumpinti 2015 m. vasario 26 d. Paslaugų teikimo sutarties Nr. VPS9-12 tarp Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos ir uždarosios akcinės bendrovės „Viešųjų ryšių partneriai“ galiojimą iki 2016 m. kovo 1 d. Sutrumpinus viešojo pirkimo sutarties galiojimą, perkančiajai organizacijai buvo nebetikslinga skirti ir kitas alternatyvias VPĮ 95^2 straipsnio 4 dalyje numatytas sankcijas. Pažymėtina, kad byloje kilo ginčas dėl nemotyvuoto pirkimui numatytos sumos didinimo tinkamai jos nepagrindus, taip pat dėl pirkimo sąlygų reikalavimų aiškinimo[581].

Dar vienu iš aptariamų atvejų[582] VPT, gindama viešąjį interesą, kreipėsi į teismą su ieškiniu perkančiajai organizacijai, prašydama pripažinti sudarytą viešojo pirkimo sutartį negaliojančia nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos ir taikyti alternatyviąją sankciją, nurodytą VPĮ 95^2 straipsnio 4 dalies 2 punkte. VPT, atlikusi vykdyto pirkimo atitikties VPĮ bei su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų reikalavimams vertinimą, nustatė, kad pasiūlymas buvo nepagrįstai atmestas kaip neatitinkantis pirkimo sąlygose nustatyto minimalaus kvalifikacijos reikalavimo (nuosavybės teise turėti arba nuomotis (ar kitais pagrindais naudoti) sutarčiai vykdyti reikiamą kiekį transporto priemonių). Teismas sutiko su VPT, kad tai, ar ūkio subjektas taps subtiekėju ar subteikėju priklauso nuo pirkimo dokumentų reikalavi-

581 „Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-416-236/2016,“ http://www.infolex.lt/tp/1204991?nr=2. Ginčas kilo dėl to, ar tokia sąlyga aiškintina kaip reikalaujanti, kad teikėjas per 36 mėnesių laikotarpį iki pasiūlymų pateikimo pabaigos, t. y. per laikotarpį nuo 2011 m. lapkričio 24 d. iki 2014 m. lapkričio 24 d. būtų ir vykdęs, ir užbaigęs vykdyti bent vieną viešinimo ir informavimo paslaugų teikimo sutartį / sutarties dalį, kurios vertė / įvykdytos sutarties dalies vertė ne mažesnė nei 2 000 000 Lt, ar vertinant tiekėjo atitikimą šiai sąlygai, vertintina tik tai, ar atitinkama sutartis baigta vykdyti būtent šiuo laikotarpiu (pradėta bei vykdyta galėjo būti ir anksčiau). Byloje nagrinėjamu atveju perkančioji organizacija Viešųjų pirkimų taisyklėse numatyta tvarka ir pagal aukščiau nurodytus Viešųjų pirkimų tarnybos akcentuotus kriterijus nepagrindė UAB „Viešųjų ryšių partneriai“ pasiūlytos kainos priimtinumo, t. y. nepagrindė kainos priimtinumo objektyviomis kainos priimtinumui reikšmės turinčiomis aplinkybėmis, neatidėliotinu pirkimo vykdymo poreikiu, viešojo intereso apsauga, pasikeitusiomis rinkos kainomis, padidėjusiais mokesčiais ir pan., ką buvo būtina pagrįsti, kodėl dalyvio UAB „Viešųjų ryšių partneriai“ pasiūlyta didesnė, nei planuotos pirkimui lėšos, kaina perkančiajai organizacijai priimtina. Tokie perkančiosios organizacijos veiksmai pažeidžia VPĮ 3 straipsnio 2 dalies reikalavimus. Perkančiosios organizacijos nepagrįstas ir nemotyvuotas pirkimo kainos padidinimas sudarant sutartį reiškia VPĮ 3 straipsnio 1 dalyje nustatytų skaidrumo ir kitų principų pažeidimą, t. y. toks nemotyvuotas pirkimo kainos padidinimas gali būti taikomas vienam pirkimo dalyviui ir netaikomas kitam. Tokiomis aplinkybėmis perkančioji organizacija neturėjo teisės sudaryti sutarties su didesnę nei planuota kainą pasiūliusiu tiekėju pažeisdama VPĮ 3 straipsnio 1 ir 2 dalies reikalavimus.

582 „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-810-236/2015,“ http://www.infolex.lt/tp/1072026.

mų, t. y. kaip pirkimo dokumentuose aprašyti reikalavimai pirkimo objektui, tiekėjų kvalifikacijai ir panašiai, todėl, teismo vertinimu, ūkio subjekto tapimas subtiekėju ar subteikėju kiekvienu atveju vertinamas individualiai. Teismas, atsižvelgdamas į tai, kad perkančioji organizacija, parengusi netikslias ir neaiškias konkurso sąlygas, kuriomis iš esmės leido konkurso dalyviams remtis kitų subjektų transporto pajėgumais pristatant prekes, sprendė, kad perkančioji organizacija formaliai pasiremdama kvalifikacijos neatitikimu nepagrįstai atmetė trečiojo asmens pasiūlymą, t. y. perkančiajai organizacijai neturėtų būti svarbu, ar tiekėjas sutarčiai vykdyti reikalingas transporto priemones valdo kaip savininkas, ar kitu teisėtu pagrindu, svarbiausia įsitikinti, kad tiekėjas turėjo realias galimybes pristatyti prekes, t. y. tokiu būdu tiekėjas įrodė, kad tie ištekliai bus jam prieinami (buvo pateikta sutartis, pagal kurią įsipareigota pervežti krovinius pagal trečiojo asmens nustatytus maršrutus ir terminus). Minėtu atveju perkančiosios organizacijos sutartis, sudaryta dėl biuro reikmenų per elektroninę aprūpinimo sistemą, pripažinta negaliojančia, išsaugant iš jos šalims kylančias teises ir pareigas iki 2015 m. liepos 1 d., netaikant restitucijos. Kartu pažymėtina tai, kad, nors VPT ir prašė pripažinti pirkimo sutartį negaliojančia nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos ir taikyti alternatyviąją sankciją, nurodytą VPĮ 95^2 straipsnio 4 dalies 2 punkte – skirti perkančiajai organizacijai baudą, tačiau bauda perkančiajai organizacijai nebuvo skirta. Perkančioji organizacija nurodė ir motyvavo tuo, kad nuolat susiduria su finansinių išteklių trūkumu, todėl teismo sprendimas skirti baudą apsunkintų savivaldybės pareigą tinkamai užtikrinti vietos savivaldos įstatymo jai priskirtų funkcijų įgyvendinimą.

Vis dėlto yra atvejų, kai teismas[583] atsakovui skyrė kitą alternatyvią sankciją – **baudą** ir pasisakė, kad perkančiajai organizacijai laiku nenutraukus paslaugų teikimo sutarties buvo neužtikrintas konkurso dalyvių sąžiningas varžymasis, pirkimo skaidrumas, galimas ir netinkamas lėšų panaudojimas. Atsižvelgdamas į tai, kad perkančioji organizacija atsisakė nutraukti paslaugų teikimo sutartį Viešųjų pirkimų tarnybai konstatavus VPĮ normų ir principų pažeidimą, ir tai, kad paslaugų teikimo sutartis jau yra įvykdyta, teismas nusprendė, kad yra pagrindas perkančiajai organizacijai taikyti baudą.[584]

Paprastai tuo atveju, kai sutartis jau įvykdyta, teismų praktikoje taikoma viena iš alternatyvių sankcijų – bauda, tačiau kyla klausimas, kokio dydžio baudą skirti.

LAT yra pasisakęs[585], kad VPĮ neįtvirtinta aiškesnių baudos skyrimo aspektų, o tik nurodyta, kad perkančiajai organizacijai skiriama bauda turi būti ne didesnė negu 10 proc. pirkimo sutarties vertės (VPĮ 95^2 straipsnio 4 dalies 2 punktas). Pavyzdžiui, kasacinis teismas, įvertinęs viešojo pirkimo procedūrų metu atlikto pažeidimo svarbą ir kilusius padarinius, nusprendė perkančiajai organizacijai skirti įstatyme nurodytų maksimalaus ir minimalaus dydžių baudos vidurkį – 5 proc. Bet kokiu atveju, alternatyviosios sankcijos turi ir atgrasyti nuo pažeidimų, ir užtikrinti ieškovo (tiekėjo) teises (kai sutrumpinama sutarties trukmė) bei perkančiosios organizacijos interesus (sutrumpintas sutarties terminas turi būti pakan-

583 „Kauno apygardos teismo 2013 m. spalio 24 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-938-173/2013," http://eteismai.lt/byla/99512383291615/2-938-173/2013.

584 „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-866/2014," http://www.infolex.lt/tp/801153.

585 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-340/2013," http://www.infolex.lt/tp/700952.

kamas, kad būtų galima atlikti naujo pirkimo procedūras, o skiriama bauda neturi viršyti perkančiosios organizacijos realių galimybių ją sumokėti).[586]

Kitu nagrinėjamu atveju VPT[587], gindama viešąjį interesą, kreipėsi į teismą su ieškiniu prašydama viešojo pirkimo–pardavimo sutartį pripažinti negaliojančia ir pritaikyti alternatyvią sankciją, nurodytą VPĮ 95^2 straipsnio 4 dalies 2 punkte, kadangi buvo nustatyta VPĮ pažeidimų (perkančioji organizacija pirkimą vykdė neturėdama supaprastintų pirkimo taisyklių ir vadovavosi supaprastintų viešųjų pirkimų pavyzdinėmis taisyklėmis; netinkamai pasirinko pirkimo būdą skaičiuodama pirkimo vertę; VPT įsitikinusi, kad pasirašant pirkimo sutartį buvo pakeistas pirkimo sutarties projektas; pateiktas sutarties įvykdymo užtikrinimas galioja ne visą sutarties galiojimo laikotarpį). Pirmosios instancijos teismas VPT ieškinį tenkino iš dalies ir sutrumpino prekių ir paslaugų sutarties trukmę iki trejų metų. Teismas pasisakė, kad padaryti pažeidimai neabejotinai pažeidė viešąjį interesą, tačiau jie nesukėlė tokios žalos valstybei ir įstatymų saugomam interesui, kiek sukeltų šios sutarties pripažinimas negaliojančia, jos nutraukimas ir restitucijos taikymas, o baudos skyrimas neišvengiamai neigiamai paveiks socialiai pažeidžiamų asmenų grupę – gimnazijos mokinius, nes savivaldybės taryba turės baudai skirtą sumą numatyti biudžete ir sumažinti mokinio krepšelį ar skirti lėšų iš ūkio išlaidų ir taip sumažinti mokiniams, turintiems specialių ugdymo poreikių, skirtą finansavimą. Tačiau Lietuvos apeliacinis teismas, įvertinęs faktines bylos aplinkybes, kad katilinės modernizavimo darbai jau atlikti, šilumos energija tiekiama, o už atliktus darbus mokama periodiškai visą sutarties galiojimo laikotarpį kartu su šilumos energijos bei katilinės eksploatavimo kaina, ir sutrumpinus sutarties terminą kiltų kainų perskaičiavimo bei tolesnio sutarties vykdymo problematika, nutarė, kad taikyti sutarties termino sutrumpinimo sankciją nėra tikslinga. Apeliacinės instancijos teismas, atsižvelgdamas į tai, kad pirkimas, susijęs su gimnazijos šilumos įrenginių atnaujinimu ir šilumos energijos tiekimu, skirtas socialiai pažeidžiamos visuomenės grupės (vaikų) tinkamoms ugdymo sąlygoms, jų gerovei užtikrinti, neabejotinai susijęs su prioritetiniu viešuoju interesu, nusprendė taikyti kitokią sankciją, nei skyrė pirmosios instancijos teismas, – 0,5 proc. sutarties vertės baudą (1 178,46 Eur).

Kyla pagrįstas klausimas, kas laimi iš tokio teisingumo nustatymo? Juk baudą privalo sumokėti perkančioji organizacija, t. y. minėtais atvejais savivaldybė ar mokykla. Ar iš tikrųjų tokiais atvejais yra apginamas viešasis interesas, ar vyksta tik biudžeto lėšų „perskirstymas“, o ne socialinio teisingumo funkcijų įgyvendinimas. Juk paprastai tokie padariniai nukreipiami ne į atsakomybės adresatus arba atsakomybės adresatas nenustatomas visai. Pavyzdžiui, jei piniginė bauda būtų paskirta savivaldybei, tam tikri politikai gali būti neišrinkti kitai kadencijai ar pan., tačiau visais kitais atvejais atsakomybės subjektai gali būti nenustatyti.

U. Trumpulis[588] teigia, kad konkrečiais atvejais būtina nustatyti aplinkybes, patvirtinančias ar paneigiančias faktą, kad patenkinus prašymą bus apgintas viešasis interesas, t. y.

586 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1,“ *Teismų praktika* 39 (2013).

587 „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-647-180/2015,“ http://www.infolex.lt/tp/1057433.

588 Ugnius Trumpulis, „Viešojo intereso kategorija administracinėje teisėje,“ daktaro disertacija, *supra* note 106, p. 43.

šio intereso gynyba negali būti formali, kadangi tokiu atveju, kai nesiekiama materialinių teisinių padarinių pašalinimo, neracionaliai naudojami valstybės resursai, keliamas pavojus susiformavusių teisinių santykių stabilumui, viešojo intereso gynyba vertintina kaip tariama, imitacinė. Ginant viešąjį interesą visais atvejais turi būti įvertinama, ar konkretaus sprendimo priėmimas sudarys sąlygas tolesnėms realioms viešojo intereso pažeidimo sukeltoms pasekmėms pašalinti.

Konstitucijos vientisumo principas suponuoja, kad Konstitucijos saugomų vertybių sandūroje turi būti rasti sprendimai, užtikrinantys, kad nė viena iš tokių vertybių nebus paneigta ar nepagrįstai apribota[589]. Taigi, esant dviejų viešųjų interesų sankirtai, labai svarbu atskleisti tų interesų pusiausvyrą nustatant prioritetus. Kyla klausimas, kokie kriterijai taikytini pusiausvyrai nustatyti ir kaip turėtų būti ginamas viešasis interesas esant kelių viešųjų interesų sankirtai. Manytina, kad skirta bauda ankščiau minėtai perkančiajai organizacijai (gimnazijai) yra gana didelė, nes šiems ūkio subjektams finansavimo ir taip nuolat trūksta. Kartu pastebėtina, kad VPĮ pažeidimai atsirado dėl patirties trūkumo viešųjų pirkimų srityje, be to, byloje nėra konkrečių duomenų apie žalos dydį remiantis ekonominiais svertais. Visais atvejais svarbu įvertinti, ar tai nėra tik formalūs pažeidimai, nedarantys žalos teisei, ar vienas vertybes ginant nepadaroma didesnė žala kitoms viešojo intereso sferoms. Įvertinus tai, kas pasakyta anksčiau, keltinas klausimas – kokia yra valstybės strategija ginant viešąjį interesą viešųjų pirkimų srityje.

Išanalizavus teismų praktiką, kyla pagrįstų abejonių, ar visada ginant viešąjį interesą taikomos priemonės yra efektyvios bei proporcingos ir ar visais minėtais atvejais viešasis interesas buvo apgintas, o statistika tik atspindi padėtį, kad tam tikros funkcijos buvo vykdomos. 2014 m. rugsėjo 12 d. tarptautinėje konferencijoje „Viešasis interesas *versus* teisėti lūkesčiai“[590] buvo išsakyta, kad valstybės institucijoms sudėtinga nustatyti, kuris teisės akto pažeidimas laikytinas viešojo intereso pažeidimu.

Pažymėtina, kad ir viešųjų pirkimų srityje neretai skiriasi perkančiosios organizacijos ir VPT konkrečios situacijos vertinimai. Skirtingai vertinama situacija, ar konkrečiu atveju buvo pažeistas viešasis interesas, nes teisės aktai nepakankamai apibrėžia viešojo intereso turinį institucijų veiklos srityse. Dėl to kyla rizika, kad ne visada bus efektyviai panaudojami žmogiškieji ištekliai viešajam interesui ginti, o viešojo intereso pažeidimai liks neidentifikuoti arba bus identifikuoti netinkamai. Tai, kad VPĮ nenustatyta konkrečių mechanizmų, kaip apginti viešąjį interesą, *per se* nesudaro kliūčių sprendžiant ginčus, kylančius iš viešųjų pirkimų teisinių santykių, priešingai – įpareigoja teismą jį ginti. Svarstytina, ar siekiant, kad viešojo intereso gynimo procesas būtų efektyvesnis, nėra būtinos specialios procesinės taisyklės.

Teismų praktikoje vertinama konkreti situacija viešojo intereso gynimo bylose ir nustatoma, kokios gali būti neigiamos pasekmės valstybei, visuomenei ar jos daliai. Vienoje iš

589 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. kovo 16 d. nutarimas „Dėl Muziejų įstatymo,“ http://www.infolex.lt/tp/41559.

590 Albina Radzevičiūtė, „Viešojo intereso gynimas Valstybės kontrolės veikloje.“ Pranešimas tarptautinėje konferencijoje „Viešasis interesas *versus* teisėti lūkesčiai“, Vilnius, 2014 m. rugsėjo 12 d., http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:mDionHT_oFsJ:teise.org/data/Albinos-Radzeviciutes-.doc+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=us.

bylų Lietuvos apeliacinis teismas yra pasisakęs[591], kad sandorio pripažinimas negaliojančiu šiuo pagrindu yra sutarties laisvės principo išimtis, todėl, sprendžiant dėl sandorio negaliojimo aptariamuoju pagrindu, būtina nustatyti, ar yra atitinkamas visuomenės interesas, kuris reikalautų įsikišti į šalių privačius santykius, t. y. ar yra pakankamas pagrindas teigti, kad pamatinis visuomenės interesas reikalauja visuotinai pripažinti tokius sandorius negaliojančiais, nesiejant jo su konkrečiomis šalimis ar konkrečia situacija.

LAT[592] yra nurodęs, kad, ginant viešąjį interesą, sąžiningo tiekėjo teisėti interesai negali būti visiškai paneigiami, taip neužtikrinant jo, perkančiosios organizacijos ir kitų asmenų teisių pusiausvyros. Tiekėjo teisės gali būti suvaržytos tik tiek, kiek reikalinga šias vertybes realiai apsaugoti.

Taigi, teismo pasirinktos alternatyviosios sankcijos turi ir atgrasyti nuo pažeidimų, ir užtikrinti tiekėjo teises (kai sutrumpinama sutarties trukmė) bei perkančiosios organizacijos interesus (sutrumpintas sutarties terminas turi būti pakankamas, kad būtų galima atlikti naujo pirkimo procedūras), todėl alternatyvios sankcijos – sutarties termino sutrumpinimo – taikymas tuo metu, kai sutartis yra galiojanti, laikytinas pakankama ir veiksminga priemone, o bauda turi būti pasirenkama įvertinus visas aplinkybes, kartu ir perkančiosios organizacijos galimybes, be to, skiriamas baudos dydis turėtų būti proporcingas perkančiosios organizacijos padarytiems pažeidimams.

Taigi, iš esmės viešasis interesas yra nevienodo intensyvumo ir nevienodos svarbos. Anksčiau aptarti pavyzdžiai kelia klausimą, ar nėra taip, kad „apginamas" tik formalus viešasis interesas, o padariniai tenka kitai socialiai pažeidžiamų asmenų grupei (t. y. dviejų ar daugiau viešųjų interesų sandūra), pavyzdžiui, gimnazijos mokiniams, nes savivaldybės taryba baudai skirtą sumą greičiausiais turės numatyti biudžete ir sumažinti mokinio krepšelį ar skirti lėšas iš ūkio išlaidų ir taip sumažinti specialių ugdymo poreikių turintiems mokiniams ar kitoms ankščiau minėtoms įstaigoms skiriamą finansavimą.

Kyla pagrįstas klausimas, ar VPT nagrinėjami tinkamiausi ir reikšmingiausi visuomenei perkančiųjų organizacijų netinkamos diskrecijos įgyvendinimo atvejai ginant viešąjį interesą, t. y. ar visais atvejais įvertinta teisės aktų nuostatų pažeidimų reikšmė teisėtiems visuomenės interesams, pažeidimų įtaka pirkimo rezultams ir lėšų panaudojimui, taip pat kitos svarbios aplinkybės.

Minėtinas reikšmingas atvejis[593], kai Vilniaus miesto apylinkės vyriausiasis prokuroras, gindamas viešąjį interesą, pareiškė ieškinį, kuriuo prašė pripažinti niekine atsakovų statinio statybos valdytojo UAB „Vilniaus kapitalinė statyba" ir rangovo UAB „Veikmė" 2007 m. spalio 2 d. sudarytą viešojo (darbų) pirkimo sutartį Nr. 92-R (toliau – ir sutartis) dėl naci-

591 Kiekvienu konkrečiu atveju teismui nustačius, kad pažeista viešųjų pirkimų organizavimo, pretenzijų nagrinėjimo tvarka ir kad perkančioji organizacija nepagrįstai atmetė vieno ar kito pirkimų dalyvio pasiūlymą, teismas turi spręsti dėl konkrečių pažeidimų pobūdžio, taip pat spręsti, ar konkretus pažeidimas pateisina pirkimų komisijos sprendimo panaikinimą ir šio sprendimo pagrindu sudarytos sutarties pripažinimą niekine („Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-866/2014," http://www.infolex.lt/tp/801153.).

592 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-155/2011," http://www.infolex.lt/tp/199126.

593 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje 3K-3-505/2009," http://www.infolex.lt/tp/141163?nr=1.

onalinio stadiono su sporto kompleksu Vilniuje dėl netinkamo neskelbiamų derybų būdo pasirinkimo. UAB „Vilniaus kapitalinė statyba“ ir UAB „Veikmė“ 2007 m. spalio 2 d. viešojo (darbų) pirkimo sutartis Nr. 92-R buvo pripažinta niekine ir negaliojančia.

Reikia įvertinti visus būdus ir visas priemones, kuriomis viešasis interesas gali būti apgintas efektyviausiai (pavyzdžiui, įvertinant administracinės, baudžiamosios atsakomybės taikymo galimybes ir pan.). Svarbu, kad kompetentingos institucijos atidžiai įvertintų viešojo intereso gynimo būtinumą ir pasirinktų efektyviausias priemones. Labai svarbu teisingai įvertinti, kuris teisės akto pažeidimas laikytinas viešojo intereso pažeidimu, ir tik tada imtis priemonių jį ginti pasirenkant tinkamiausius ir veiksmingiausius viešojo intereso gynimo būdus ir atsižvelgiant į tai, ar taikomomis priemonėmis bus pašalinti pažeidimai ir išvengta neracionalaus lėšų naudojimo bei ar bus užtikrinta tiekėjų ir perkančiosios organizacijos interesų pusiausvyra.

Taigi, Lietuvoje susiformavo formali viešojo intereso gynimo praktika. Prevencinis sudaromų pirkimo sutarčių teisėtumo vertinimas ir galimų pažeidimų šalinimas vyksta vangiai. Keliamos abejonės ir įsitraukiama į teisinius ginčus jau sudarius sutartis. Tokia praktika lemia formalų viešojo intereso gynimą. Be to, viešąjį interesą ginantiems subjektams yra sunku nustatyti, kurie teisės aktų pažeidimai konkrečiuose viešuosiuose pirkimuose laikytini viešojo intereso pažeidimais ir įvertinti pažeidimų reikšmę asmenų, jų grupių, valstybės ir visuomenės teisėms bei teisėtiems interesams.

3.3. Teisminės kontrolės ypatumai ir ginčų, kylančių iš viešųjų pirkimų, nagrinėjimas

Teisėtumo principas garantuoja teisės normų realizavimą ir teisės principų veikimą. Taigi nors perkančiosios organizacijos turi diskrecijos galimybes, tačiau diskrecija nėra vien pasirinkimas, tai yra teisėtas pasirinkimas.[594]

U. Trumpulis[595] teigia, kad teisėtumo reikalavimas akivaizdžiai išskiriamas viešojo intereso proceso sampratoje, tačiau be šio reikalavimo neišsiverčia ir kitos viešojo intereso sampratos, faktiškai visose sampratose teisėtumo principo reikalavimų laikymasis yra viena esminių sąlygų nustatant, įgyvendinant ir ginant viešąjį interesą. Taigi, svarbu aptarti perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės ribojimo problematiką, kiek tai susiję su viešųjų ir tiekėjų privačių interesų gynyba ir perkančiosios organizacijos atsakomybe už priimamus sprendimus tiekėjų atžvilgiu. Tiekėjai, manantys, kad perkančioji organizacija nesilaikė VPĮ reikalavimų ar neteisėtai nutraukė sutartį dėl esminio pirkimo sutarties pažeidimo ir tuo pažeidė ar pažeis jų teisėtus interesus, turi teisę kreiptis į teismą, o perkančioji organizacija, priėmusi neteisėtus veiksmus, gali atsakyti įstatymų nustatyta tvarka. Interesų gynimo mechanizmai skatina perkančiąsias organizacijas priimti teisėtus sprendimus, kadangi neteisėtų sprendimų atveju perkančiajai organizacijai taikoma atsakomybė, o tam tikrais atvejais turime kalbėti ir apie asmenų, vykdžiusių viešojo pirkimo procedūras, asmeninę atsakomybę.

---

594 Rūta Bakševičienė, „Diskrecija vykdant teisėkūrą Lietuvoje“, Teisė 90 (2014): 23.

595 Ugnius Trumpulis, „Viešojo intereso kategorija administracinėje teisėje,“ *supra* note 106, p. 95.

D. Soloveičikas ir K. Šimanskis[596] atkreipia dėmesį į tai, kad Peržiūros direktyvose nustatyta, jog peržiūros procedūrose tiesiogiai ar netiesiogiai gali dalyvauti teisminė institucija, t. y. arba pati peržiūros institucija gali būti teisminė, arba jei peržiūros institucija nėra teisminė, jos sprendimą galima apskųsti teismui. Taigi, direktyva leidžia valstybėms narėms nuspręsti dėl peržiūros mechanizmo ir administracinių ir teisminių institucijų dalyvavimo. Pirmąja instancija peržiūros kompetencija priklauso teisminių institucijų kompetencijai trylikoje valstybių narių (Vokietijoje, Suomijoje, Prancūzijoje, Estijoje, Graikijoje, Airijoje, Italijoje, Nyderlanduose, Portugalijoje, Lietuvoje, Liuksemburge, Švedijoje ir Jungtinėje Karalystėje), o administracinių institucijų peržiūra – keturiolikoje valstybių narių (Austrijoje, Belgijoje, Bulgarijoje, Kipre, Čekijoje, Danijoje, Ispanijoje, Vengrijoje, Latvijoje, Maltoje, Lenkijoje, Rumunijoje, Slovėnijoje, Slovakijoje). Pažymėtina, kad administracinės institucijos valstybėse narėse yra kvaziteisminės prigimties (kaip nurodyta gautoje informacijoje iš Austrijos, Vengrijos ir Slovėnijos, bet panaši situacija yra ir kitose valstybėse narėse). Šiose šalyse asmenys, sprendžiantys minėtas bylas, atlieka panašias funkcijas kaip ir teisėjai. Valstybėse, kuriose peržiūros funkcijos priskirtos teisminėms institucijoms, nustatyti trumpesni sprendimų priėmimo terminai (Prancūzijoje – 21 diena), o Nyderlandų karalystėje nagrinėjama supaprastinto proceso tvarka[597].

Rengiant šią disertaciją buvo atliktas tyrimas (žr. Priedą) ir nustatyta, kad perkančiosios organizacijos, vykdydamos tarptautinius pirkimus, daugiausiai tiekėjų pretenzijų gauna dėl pasiūlymų vertinimo – 26,47 proc., dėl skundų, susijusių su techninėmis specifikacijomis, – 17,7 proc. Pretenzijų dėl reikalavimų teikėjų kvalifikacijai ir jos įvertinimo gavo 14,7 proc. respondentų. Vykdydami supaprastintus pirkimus, respondentai nurodė sulaukiantys tokių pretenzijų: dėl reikalavimų tiekėjų kvalifikacijai ir jos vertinimui – 28,95 proc., dėl techninės specifikacijos ir pasiūlymų vertinimo – po 7,9 proc., dėl terminų – 5,3 proc. Apklausoje dalyvavusių perkančiųjų organizacijų atstovų atsakymai rodo pretenzijų įvairovę, daugiausia jos yra dėl tiekėjų kvalifikacijos vertinimo. Be to, šis tyrimas parodo ir tai, kad dažniausiai yra patenkinama tik nedidelė dalis tiekėjų pateiktų pretenzijų.

Pastebėtina, kad pirmiausiai perkančioji organizacija privalo motyvuotai atsakyti į tiekėjų pateiktas pretenzijas, t. y. svarbus ikiteisminis tiekėjų teisių gynimo būdas. Svarbu, kad atsakymas būtų aiškus ir išsamus, kad būtų įsitikinta procedūrų skaidrumu. Tiekėjai, nesutikdami su pretenzijos išnagrinėjimo rezultatais, gali pasirinkti tolesnius savo teisių gynimo būdus. Pretenzijos gavimas perkančiajai organizacijai yra tam tikras išankstinis „signalas“ ir galimybė ištaisyti padarytas klaidas, t. y. jei buvo padaryta klaidų, yra galimybė jas ištaisyti dar ikiteisminėje stadijoje. Kitoje stadijoje pabrėžtinas ne tik operatyvus, bet ir efektyvus viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimas, siekiant, kad tiekėjams būtų sudarytos sąlygos ginčyti perkančiųjų organizacijų sprendimus, kuriais pažeidžiamos jų teisės[598]. Teismai, spręsdami tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčus, materialiosios ir proceso

596 Deividas Soloveičikas ir Karolis Šimanskis, „Viešojo pirkimo sutarties negaliojimas pagal Europos Sąjungos ir Lietuvos teisę,“ *Teisė* 83 (2012): 99.

597 „Europos Komisijos dokumentas „Annual public Procurement implementation review. SWD (212),“ http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/docs/implementation/20121011-staff-working-document_en.pdf.

598 „Teisingumo Teismo 1999 m. spalio 28 d. sprendimas byloje Nr. C-81/98,“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-81/98.

teisės normas *ex officio* aiškina ir taiko taip, kad tiekėjui būtų leista efektyviai įgyvendinti teisę į pažeistų teisių gynybą[599].

D. Soloveičiko nuomone galima teigti, kad tiekėjų teisių ir jų teisėtų interesų gynimas yra neatsiejama „viešųjų pirkimų teisės DNR" dalis, tačiau nepaisant to, kad besiformuojančioje Lietuvos viešųjų pirkimų teisės doktrinoje nėra teisinės analizės šia tema, būtent toks tyrimas ir tokios informacijos sklaida turėtų būti vienas iš prioritetinių uždavinių siekiant, kad viešųjų pirkimų sistemos dalis, susijusi su tiekėjų teisių gynimu, funkcionuotų sklandžiai ir nuosekliai.[600]

Viešųjų pirkimų teisiniame reguliavime nustatytas ryšys tarp pažeistų tiekėjų teisių gynybos veiksmingumo principo užtikrinimo ir tiekėjų bei perkančiųjų organizacijų ginčus sprendžiančio subjekto statuso.[601]

Galima sutikti su A. Tvaronavičiene[602], kuri siūlo inicijuoti šiuo metu Lietuvoje veikiančios teisminės viešųjų pirkimų ginčų sprendimo sistemos reformą, įsteigiant specializuotą nepriklausomą instituciją, kuri kokybiškai, greitai ir efektyviai spręstų ginčus, kylančius dėl perkančiųjų organizacijų priimtų sprendimų teisėtumo. Tačiau įstatymų leidėjas, nepaisydamas mokslininkų siūlymų, rengiamame VPĮ projekte nenumato tokios specializuotos institucijos steigimo. Pažymėtina, kad pirmąja instancija daugelyje valstybių yra įsteigtos perkančiųjų organizacijų sprendimų peržiūros institucijos, pavyzdžiui: Kipre (Tenders Review Authority), Čekijoje (Konkurencijos taryba), Danijoje (National Complaint Board), Estijoje (Public procurement appeal committe), Lenkijoje (National Appeal Chamber), Slovakijoje (Viešųjų pirkimų tarnyba), Ispanijoje (administracinė peržiūra), Suomijoje (Market Court), Makedonijoje, (State appeals commision), Latvijoje (Procurement Monitoring Bureau), Slovėnijoje (National Review commission). Manytina, kad jei įstatymų leidėjo sprendimu būtų numatytas ikiteisminis ginčų sprendimas, pavyzdžiui, specializuotos nepriklausomos institucijos pagalba, tokiu atveju būtų greičiau ir efektyviau sprendžiami ginčai, kylantys iš viešųjų pirkimų teisinių santykių. Tai prisidėtų prie spartesnio ginčų nagrinėjimo, kuriuo suinteresuotos tiek perkančiosios organizacijos, tenkinančios viešąjį interesą, tiek tiekėjai (derinant suinteresuotų šalių interesus, tiek iš perkančiosios organizacijos, tiek ir iš tiekėjų pozicijos).

VPĮ 93 straipsnyje nustatyta, kad tiekėjas, manantis, kad perkančioji organizacija nesilaikė šio įstatymo reikalavimų ir taip pažeidė ar pažeis teisėtus jo interesus, nustatyta tvarka gali kreiptis į apygardos teismą, kaip pirmosios instancijos teismą, dėl perkančiosios organizacijos sprendimų, kurie neatitinka šio įstatymo reikalavimų, panaikinimo ar pakeitimo, žalos atlyginimo, pirkimo sutarties pripažinimo negaliojančia, alternatyvių sankcijų taikymo, sutarties nutraukimo pripažinimo neteisėtu. Taigi, ginčai, kylantys iš viešųjų pirkimų teisinių santykių, šiuo metu nagrinėjami bendrosios kompetencijos teismuose. Tokia tvarka galioja

599 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-119/2011," http://www.infolex.lt/tp/196642.

600 Deividas Soloveičikas, „Efektyvumo principas ir laikinosios apsaugos priemonės bei žalos atlyginimas kaip tiekėjų teisių gynimo priemonės vykdant viešuosius pirkimus," *Teisė* 70 (2009): 67.

601 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-304/2011," http://www.infolex.lt/tp/227684.

602 Agnė Tvaronavičienė, „Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas" *supra* note 16, p. 158.

nuo 2003 m. kovo 1 d. Iki tol tokie skundai, kilus ginčui, kuris pagal savo prigimtį yra administracinis, buvo nagrinėjami administraciniuose teismuose.[603] Pažymėtina, kad viešųjų pirkimų ginčų priskyrimas administracinių teismų kompetencijai yra dažnas Europos valstybėse (viešosios teisės tradicijos), toks reguliavimas nustatytas Prancūzijoje, Ispanijoje, Švedijoje, Belgijoje, Italijoje, Portugalijoje ir Estijoje, o Lietuvoje, Jungtinėje Karalystėje, Olandijoje ir Graikijoje šios rūšies ginčų nagrinėjimas priskiriamas bendrosios kompetencijos teismams.

Kasacinio teismo praktikoje pasisakyta, kad *operatyvus ginčų, kilusių dėl viešųjų pirkimų, nagrinėjimas taip pat yra svarbus, siekiant užtikrinti viešąjį interesą*. Taigi, efektyvi teisminė gynyba ir teisingumo vykdymas yra teismo pareiga, kurią teismas tinkamai įvykdyti gali tik tada, kai ginčo šalys joms suteiktomis teisėmis naudojasi pagal nustatytas taisykles, protingai ir sąžiningai[604].

Viešojo intereso ir sąžiningų tiekėjų interesų pusiausvyros principas reikalauja, kad sprendimas dėl perkančiosios organizacijos veiksmų būtų priimtas ir būtų kuo anksčiau atkuriamos pažeistos tiekėjo teisės ar teisėti interesai, t. y. atkuriama buvusi padėtis. Pavyzdžiui, kol nėra sudaryta sutartis, įvykdytas pakartotinis tiekėjų vertinimas, kuo anksčiau sudaryta tiekėjams galimybė varžytis pakartotinai ar pan. Tam tikrais atvejais, kai sutartis jau sudaryta, teismas sprendžia sandorio negaliojimo, žalos atlyginimo, restitucijos taikymo (netaikymo) klausimus, t. y. tiekėjų interesų gynimas tampa apsunkintas.

Teismų praktikoje pabrėžiama, kad ginant viešąjį interesą sąžiningo tiekėjo teisėti interesai negali būti visiškai paneigiami, neužtikrinant jo, perkančiosios organizacijos ir kitų asmenų teisių pusiausvyros, o jos užtikrinimas svarbus tuo, kad negaliojančio sandorio išsaugojimas yra ne savitikslis, o išskirtinis instrumentas, kuris yra ir pažeistų tiekėjų teisių gynybos sistemos išimtis siekiant nesukelti žalos svarbiausiems visuomenės gėriams. Tiekėjo teisės (šiuo atveju – teisės sudaryti viešojo pirkimo sutartį) gali būti suvaržytos tik tiek, kiek reikalinga šias vertybes realiai apsaugoti[605].

Teismas tiekėjų teisių interesų gynimo srityje turi teisę pagal VPĮ 95^1 straipsnį pripažinti pirkimo sutartį negaliojančia bet kuriuo iš VPĮ nustatytų atvejų[606]. Teismas gali pripažinti

603 Stasys Šedbaras, Administracinio proceso teisinio reguliavimo problemos Lietuvos Respublikoje: monografija (Vilnius: Justitia, 2006), 147.
Problema dėl bylų nagrinėjimo trukmės egzistuoja jau ilgai. S. Šedbaras teigė, jog 2003 m. viešųjų pirkimų bylas perdavus bendrosios kompetencijos teismams, kurie iš pradžių neturėjo jokios šių bylų nagrinėjimo praktikos (iš dalies išskiriant Vilniaus apygardos teismą), procesas pirmojoje ir antrojoje apeliacinėje instancijoje trunka geriausiu atveju dvigubai ilgiau, o kasacine instancija – iki vienerių-dvejų metų. Klausimas retorinis: kam paskui bereikės teismo sprendimo, jeigu biudžetiniai metai yra pasibaigę ir pirkimo vykdymas gali pasidaryti neįmanomas?

604 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-307/2011," http://www.infolex.lt/tp/215994.

605 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-155/2011," http://www.infolex.lt/tp/199126.

606 Galimi VPĮ nurodyti atvejai: 1) perkančioji organizacija sudarė pirkimo sutartį nepaskelbusi apie tarptautinės vertės pirkimą Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje arba nepaskelbusi apie supaprastintą pirkimą, kai tai nėra leidžiama pagal šio įstatymo reikalavimus; 2) perkančioji organizacija pažeidė šio įstatymo 94^1 straipsnio 2 dalies, 95 straipsnio 2 dalies ar 18 straipsnio 9 dalies reikalavimus ir kitus šio įstatymo reikalavimus ir tai turėjo neigiamą įtaką teismui prašymą pateikusio ar ieškinį pareiškusio dalyvio galimybėms sudaryti pirkimo sutartį ir šis dalyvis neturėjo galimybės pasinaudoti teisių gynimo priemonėmis iki pirkimo sutarties sudarymo.

pirkimo sutartį negaliojančia ir kitų, įstatyme nenurodytų, įstatymo nuostatų pažeidimo atvejais, tačiau teismas negali pripažinti pirkimo sutarties negaliojančia, jeigu galioja visos VPĮ 95[1] straipsnio 3 dalyje nurodytos sąlygos. Teismas turi teisę taikyti sutarties pripažinimo niekine ir negaliojančia teisines priemones. LAT praktikoje akcentuojama, kad restitucijos taikymas turi užtikrinti sutarties šalių turtinės padėties atkūrimą, tačiau bendrosios restitucijos taisyklės nustato teismui teisę *išimtiniais* atvejais keisti restitucijos būdą ir netgi iš viso jos netaikyti, jeigu pagal teisinę situaciją niekinio sandorio konstatavimo metu šalių grąžinimas į ankstesnę padėtį prieštarautų viešajam interesui, sąžiningumo, protingumo ir teisingumo principams (Civilinio kodekso 6.145, 6.146 straipsniai)[607]. Dėl to teismai, spręsdami dėl niekinio sandorio padarinių, turi tirti sutarties vykdymo eigą, jos vykdymo specifiką, įvykdymo laipsnį, galimus nuostolius dėl restitucijos taikymo, kitas reikšmingas aplinkybes ir parinkti restitucijos būdą arba, esant išskirtinėms aplinkybėms, jos netaikyti.[608] Atsižvelgiant į tai, kad viešojo pirkimo sutartis visiškai įvykdyta, kad reikalinga išsaugoti jos padarinius ir tai, kad ekonominiai interesai sprendžiant sutarties galiojimo klausimą laikytini viršenybę turinčia priežastimi, nes jos negaliojimas turėtų neproporcingų padarinių, taip pat atsižvelgiant į Direktyvos 2007/66 2 dalį, teismas sprendė, kad nėra tikslinga ir būtina pripažinti minėtą sutartį niekine ir negaliojančia[609].

Kaip jau minėta, teismas perkančiosios organizacijos neteisėto sprendimo atveju ir neteisėtai sudarytos sutarties atveju turi teisę šalis grąžinti į prieš tai buvusią padėtį. Pagal LAT formuojamą praktiką tuo atveju, kai perkančiosios organizacijos sprendimas pripažįstamas neteisėtu ir dėl to jos sprendimas sudaryti viešojo pirkimo sutartį taip pat tampa neteisėtu, viešojo pirkimo teisinių santykių šalys grąžinamos į pirminę prieš pažeidimą buvusią padėtį, kurioje perkančioji organizacija, remdamasi viešuosius pirkimus reguliuojančiomis teisės normomis ir pirkimo dokumentais, privalo vykdyti savo kompetencijai priklausančias funkcijas ir pareigas[610]. Taigi, konstatavus, kad perkančioji organizacija netinkamai atliko jai pagal VPĮ tenkančią pareigą, t. y., pažeidė VPĮ įtvirtintą tvarką, perkančioji organizacija vis tiek turi atlikti veiksmus, kurie šią tvarką atitiktų[611]. Negrąžinti šalių į pirminę padėtį, o pripažinti visą konkursą negaliojančiu galima tik tada, kai perkančiosios organizacijos neteisėti veiksmai atlikti nustatant pirkimo sąlygas[612]. Tiekėjai suinteresuoti, kad pažeidimas būtų nustatytas kuo anksčiau, t. y. kol nesudaryta pirkimo sutartis, kad perkančioji organizacija galėtų persvarstyti priimamus sprendimus ir pakartotinai spręsti klausimą dėl viešojo pirkimo laimėtojo.

---

607 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1," *Teismų praktika* 39 (2013).

608 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-507/2011," http://www.infolex.lt/tp/310999.

609 „Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-591/2011," http://www.infolex.lt/tp/216770.

610 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-425/2010," http://www.infolex.lt/tp/178703.

611 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1," *Teismų praktika* 39 (2013).

612 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-126/2010," http://www.infolex.lt/tp/159729.

Kaip minėta, teismai turi teisę nepripažinti sutarties niekine ir negaliojančia dėl viešojo intereso apsaugos. Tam tikrais atvejais, nors ir nustatomi neteisėti perkančiosios organizacijos veiksmai, dėl viešojo intereso apsaugos kyla būtinybė išsaugoti neteisėtai sudarytą sandorį. Tokiu atveju taikytinos alternatyvios sankcijos[613]. Pavyzdžiui, galimi atvejai, kad sutarties, kurios pagrindu teikiamos moksleivių nemokamo maitinimo paslaugos, pripažinimas negaliojančia gali reikšti viešojo intereso pažeidimą, kadangi būtinas maitinimo nepertraukiamumas.

Pažymėtina, kad vienos didžiausių skirtų baudų už viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimus perkančiosioms organizacijoms yra 125 257 Eur ir 100 000 Eur. Nustatyti pažeidimai susiję su netinkamu perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės įgyvendinimu (t. y. neproporcingų ir perteklinių reikalavimų, ribojančių konkurenciją, nustatymu ir neskaidriu tiekėjų pasiūlymų vertinimu, atsižvelgiant į išorinių ekspertų interesų konfliktą).

Sprendžiant dėl perkančiųjų organizacijų neteisėtų veiksmų padarinių, didžiausia bauda skirta Lietuvos automobilių kelių direkcijai prie Susisiekimo ministerijos – 125 257 Eur dėl neproporcingų ir perteklinių reikalavimų, ribojančių konkurenciją, nustatymo[614]. Atsižvelgdamas į tai, kad perkančioji organizacija, nustatydama tiekėjams kvalifikacijos reikalavimus, iš esmės siekė teisėto viešąjį interesą atitinkančio tikslo, kad būtų maksimaliai užtikrinami tiekėjo (projekto vykdytojo) organizaciniai gebėjimai (darbų atlikimo sparta, kokybė ir pan.), įvertindamas objekto specifiškumą (darbai vykdomi valstybinės reikšmės magistraliniame kelyje, kuriuos atliekant neišvengiamai būtų ribojamas eismas: transporto intensyvumas, srautai ir judėjimo greitis, objekto statyba pasižymi kompleksiškumu, trumpais statybos terminais, tačiau šiam tikslui pasiekti neužtikrintas visiškas tiekėjų lygiateisiškumas), kasacinis teismas, vertindamas pažeidimo rimtumą, priėjo prie išvados, kad perkančiajai organizacijai skirtina 1 proc. bauda nuo pirkimo sutarties vertės. Iš Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje esančios pirkimo procedūrų ataskaitos matyti, kad pirkimo sutarties vertė – 12 525 791 Eur, todėl skirta bauda yra 125 257 Eur. Taigi, šiuo atveju buvo išsaugoti šios sutarties padariniai, neteisėtai sudarytas sandoris nepripažintas niekiniu ir perkančiajai organizacijai skirta viena iš galimų alternatyvių sankcijų – bauda.

Kitu aptariamu atveju teismas taip pat nusprendė nepripažinti neteisėtai sudaryto sandorio niekiniu ir perkančiajai organizacijai skirti vieną iš galimų alternatyvių sankcijų – baudą. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentui skirta 100 000 eurų bauda dėl neskaidraus tiekėjų pasiūlymų vertinimo atsižvelgiant į išorinių ekspertų interesų konfliktą[615]. Įvertinusi viešojo pirkimo procedūrų metu padaryto pažeidimo svarbą, kilusius

613 VPĮ 95^{2} straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad teismas gali nepripažinti pirkimo sutarties negaliojančia ir taikyti alternatyvias sankcijas pagal šio straipsnio 4 dalį, nors pirkimo sutartis buvo sudaryta neteisėtai pagal šio įstatymo 95^{1} straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatas, jeigu dėl viešojo intereso, įskaitant su pirkimo sutartimi nesusijusius ekonominius interesus, dėl kurių pirkimo sutarties pripažinimas negaliojančia turėtų neproporcingų pasekmių, būtina išsaugoti pirkimo sutarties pasekmes. Kitaip tariant, dėl viešojo intereso apsaugos pirkimo sutartis gali būti nepripažinta negaliojančia, o taikomos VPĮ nustatytos alternatyvios sankcijos.

614 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62-415/2016," http://www.infolex.lt/praktika/test/Default.aspx?id=20&item=doc&aktoid=1173467&nr=1&LoggedIn=1.

615 „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-309-248/2015," http://www.infolex.lt/tp/1048346.

padarinius, atsižvelgdama į viešojo pirkimo sutarties pobūdį ir vertę (CVP IS duomenimis, sudaryto sandorio vertė – 14 998 972,45 Lt (4 344 002,68 Eur), bei tai, kad VPĮ 95^2 straipsnio 4 dalies 2 punkte nurodyta bauda turi būti ne didesnė kaip 10 proc. pirkimo sutarties vertės, teisėjų kolegija atsakovui skyrė 100 000 Eur baudą, ji priteistina valstybės naudai.

Teismų praktikoje teigiama, kad neteisėtai sudarytų sandorių išsaugojimas dėl viešojo intereso – išimtinė nuostata, ji turi būti aiškinama ir taikoma griežtai, išimtinės aplinkybės, pateisinančios neteisėtai sudarytos sutarties išsaugojimą, turi būti laikomos baigtinėmis, o jų buvimo įrodinėjimo pareiga tenka asmeniui, siekiančiam jomis pasinaudoti[616]. LAT praktikoje akcentuojama, kad neteisėtai sudaryto sandorio išsaugojimas – daugiau išimtinė, o ne bendro pobūdžio situacija, šis instrumentas teismų aiškintinas ir taikytinas griežtai (pavyzdžiui, negalima plečiamai aiškinti priežasčių, dėl kurių reikėtų išsaugoti sutartį). Toks teisinis reguliavimas reiškia, kad, teismui nustačius, jog egzistuoja viešasis interesas, dėl kurio pirkimo sutarties pripažinimas negaliojančia turėtų neproporcingų padarinių, teismas gali nepripažinti tokios pirkimo sutarties negaliojančia, tačiau tokiu atveju turi taikyti alternatyvias sankcijas – sutrumpinti pirkimo sutarties trukmę arba skirti perkančiajai organizacijai baudą (VPĮ 95^2 straipsnio 4 dalis). Tokie reikalavimai nacionalinėje teisėje kyla iš ES teisės reikalavimų[617]. Taigi, atvejai, kai sąžiningas varžymasis neatkuriamas dėl viešojo pirkimo sutarties sudarymo turėtų būti reti, t. y. tiek, kiek būtina dėl svarbiausių visuomenei vertybių apsaugos.

Tačiau iškyla problema, kaip nustatyti viešojo intereso apsaugos ribas, kurių vienoje pusėje yra viešųjų pirkimų tvarkos laikymasis, kitoje – tiekėjo individualios teisės.

Viena vertus, būtina taikyti griežtus viešųjų pirkimų reikalavimus, kita vertus, reikia kalbėti apie visuomenei svarbius projektus ir būtinybę tam tikrais atvejais išsaugoti sutartį, nes, teismui nustačius, kad egzistuoja viešasis interesas, dėl kurio pirkimo sutarties pripažinimas negaliojančia turėtų neproporcingų padarinių, jis gali nepripažinti tokios pirkimo sutarties negaliojančia, tačiau tokiu atveju turi taikyti alternatyvias sankcijas. Viešasis interesas yra ginamas įstatymų nustatyta tvarka, tačiau reikia kalbėti ir apie viešąjį interesą, tiekėjo teisėtų ir perkančiųjų organizacijų interesų balansą.

Praktikoje nevienareikšmiškai vertinama būtinybė išsaugoti sutartį. Viešojoje erdvėje buvo pateiktas pavyzdys dėl teismų praktikos Danijoje ir pažymėta, kad neteisėtai sudaryta sutartis nebuvo nutraukta, nes, teismo manymu, tai padarytų didesnę viešąją žalą. Tiekėjui buvo atlyginta, pažeidusiesiems viešųjų pirkimų reikalavimus pritaikytos sankcijos, bet vertinama viešojo intereso požiūriu. Teigiama, kad jei padaryti labai šiurkštūs teisės pažeidimai, sutartys nutraukiamos, ir siekiama, kad mokesčių mokėtojai nepatirtų didelių nuostolių, pradėtas projektas būtų kuo greičiau užbaigtas ir būtų leidžiama parinkti kitą vykdytoją apklausos būdu neskelbiant konkurso[618]. Kitu atveju teigiama, kad viešųjų interesų daugiaaspektiškumas tapo tikra painiava, todėl tinkamas šių interesų subalansavimas

616 Soloveičikas, D., Šimanskis, K., *op. cit*., 596, p. 107.

617 Direktyvos 2007/66 2 straipsnio 7 dalies antrojoje pastraipoje nurodyta, dėl kurių pažeidimų peržiūros institucija neturi pareigos pripažinti sutarties negaliojančia; jei tai yra Direktyvos 2 straipsnyje nustatyti pažeidimai, bet jie neturėjo įtakos dalyvio teisei sudaryti viešojo pirkimo sutartį arba jei net ir nustačius šiuos pažeidimus būtina išsaugoti sandorį dėl viešojo intereso apsaugos.

618 „Viešasis interesas prieš viešąjį interesą?“, žiūrėta 2011-09-10, http://www.veidas.lt/viesasis-interesas-pries-viesaji-interesa.

įtraukiant tiesiogiai visuomenės patiriamus nuostolius būtų naudinga paspirtis priimti tinkamus sprendimus ir išspręsti šią teisinę dilemą[619].

Neteisėtai sudaryto sandorio išsaugojimo problema kyla ir kitose užsienio valstybėse, kai remiantis viešuoju interesu sutartis gali būti išsaugoma, nors ir yra sudaryta neteisėtai. Kalbant apie sutarties išsaugojimą ir remiantis viešuoju interesu, Belgijos teisėje[620] sutartis gali būti išsaugoma, tačiau kaip numato ES teisė gali būti priimtos „pakeičiamosios" sankcijos, tokios kaip sutarties termino sutrumpinimas ar finansinė bauda. Belgijos teisės aktuose nurodyta, kad jeigu nustatomos priežastys viešajam interesui užtikrinti, sutartis gali būti išsaugota ir gali būti taikomos sankcijos. Detalizuojama, kad ekonominis interesas dėl sutarties išsaugojimo negali būti laikomas svarbia priežastimi, išskyrus išimtines aplinkybes, kad sutarties pripažinimas negaliojančia turės neproporcingų pasekmių. Taigi dėl svarbių priežasčių (viešojo intereso) sutarties pasekmės turi būti išsaugotos nepaisant to, kad sutartis sudaryta neteisėtai.

Galima teigti, kad sutarties pripažinimas negaliojančia tam tikrais atvejais yra veiksmingiausias būdas atkurti konkurenciją ir sukurti naujas galimybes tiekėjams, iš kurių neteisėtai buvo atimta galimybė konkuruoti.

Pažymėtina, kad išimtinis naudojimasis viešojo pirkimo sutarties pripažinimu negaliojančia sudaro tam tikrą šalių grąžinimą į prieš tai buvusią padėtį. Pavyzdžiui, projekto neįgyvendinimas (kai jau atlikti statybos darbai ir pan.), atitinkamų lėšų grąžinimas į Europos Sąjungos fondus – ar pasiekus šiuos tikslus tikrai apginamas viešasis interesas? Vienu iš jau minėtų atvejų kasacinis teismas pasisakė, kad restitucija negalima; restitucijos negalimumą lemia viešojo pirkimo sutarties specifiškumas ir pobūdis bei byloje nustatyta aplinkybė dėl dalies darbų atlikimo[621]. CK 1.80 straipsnio 2 dalis nustato, kai sandoris negalioja, viena jo šalis privalo grąžinti kitai sandorio šaliai visa, ką yra gavusi pagal sandorį (restitucija), o kai negalima grąžinti to, ką yra gavusi natūra – atlyginti to vertę pinigais, jeigu įstatymai nenumato kitokių sandorio negaliojimo pasekmių.

Vienu atveju teismas sprendė[622], kad byloje viešasis interesas apsaugoti socialiai pažeidžiamą visuomenės grupę, užtikrinant jos nemokamo maitinimo nepertraukiamumą, nusveria ir yra viršesnis už visuomenės suinteresuotumą sąžininga tiekėjų konkurencija, tačiau konstatuota, kad ginant viešąjį interesą sąžiningo tiekėjo teisėti interesai negali būti visiškai paneigiami, neužtikrinant jo, perkančiosios organizacijos ir kitų asmenų teisių pusiausvyros. Minėtoje byloje ieškovo reikalavimai buvo patenkinti, siekiant tiekėjo, interesų ir konstitucinių vertybių (nemokamo vaikų maitinimo nepertraukiamumo ir jo užtikrinimo) apsaugos pusiausvyros, nurodant, kad ginčijamas negaliojančiu pripažintas sandoris terminuotai išsaugotinas, atsakovas privalo pakartotinai atlikti pirkimo procedūras, be kita

619 „Doc. dr. Vytautas Grigonis: Viešųjų interesų dilema kasdien kainuoja daugiau nei 23 tūkst. eurų," žiūrėta 2015-07-10, http://www.15min.lt/gazas/naujiena/nuomones/doc-dr-vytautas-grigonis-viesuju-interesu-dilema-kasdien-kainuoja-daugiau-nei-23-tukst-euru-536-512955.

620 David Renders, „Bruxelles," iš *Le contentieux des contrats publics en Europe*, 2011, 25, http://www.dalloz.fr/documentation/lien?famille=revues&dochype=RFDA/CHRON/2011/0028.

621 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-505/2009," http://www.infolex.lt/tp/141163.

622 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-155/2011," http://www.infolex.lt/tp/199126.

ko, išrinkti tinkamą konkurso laimėtoją ir su juo pasirašyti sutartį. Teismas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad pagal šios bylos duomenis paslauga, kurią perkančioji organizacija ginčijamu viešuoju konkursu siekė įsigyti (ir įsigijo), iš esmės yra *tęstinė* ir *daloma*, todėl, nustačius perkančiosios organizacijos pažeidimą, susijusį su vieno tiekėjo pasirinkimu, įmanomas jo pakeitimas kitu, nesudarant grėsmės viešajam interesui, teikiamos paslaugos kokybei ir panašiai. Tiekėjų siūlomų kainų skirtumas šiuo atveju teisiškai nereikšmingas. Kasacinio teismo praktikoje sutinkama, kad egzistuoja kelios ginčo šalių grįžimo (grąžinimo) į prieš pažeidimą buvusią padėtį išimtys, t. y. darytina prielaida, kad minėtu atveju taikyta priemonė galėtų būti adekvati alternatyviai sankcijai.

Teismų praktikoje viešojo ir privataus intereso sankirta detalizuojama tam tikrais aspektais[623], taip pat viešųjų pirkimų bylose akcentuojama kelių viešųjų (visuomenės) interesų sankirta – pirkimo objekto teikiamos naudos ir konkurso dalyvių sąžiningo varžymosi užtikrinimo[624]. Prioritetiškai turi būti ginama ta vertybė, kurios neapgynus atsirastų didesnė žala[625]. Kyla klausimas, ar visgi tam tikrais atvejais tiekėjo teisėti interesai gali būti paneigiami viešojo intereso atžvilgiu.

Tiekėjų teisių ir teisėtų interesų gynimas bei viešasis interesas turėtų būti derinami, o ne priešinami, turi būti siekiama šių konstitucinių vertybių balanso ir konkrečiu atveju sprendžiama, kuriai vertybei konkrečiu byloje nagrinėjamu atveju suteiktinas prioritetas[626].

Kitas svarbus aptartinas aspektas viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo kontekste – **laikinųjų apsaugos priemonių**[627] taikymo klausimų sprendimas užtikrinant interesų pusiausvyrą. Laikinųjų apsaugos priemonių institutas yra itin svarbus nagrinėjant viešųjų pirkimų ginčus dėl galimai netinkamo perkančiųjų organizacijų diskrecijos įgyvendinimo atvejų, nes jų taikymas siejamas su veiksmingu galimai pažeistų teisėtų tiekėjų interesų apgynimu, tačiau tam tikrais atvejais laikinosios apsaugos priemonės netaikomos dėl viešojo intereso.

Nepritaikius laikinųjų apsaugos priemonių, t. y. nesustabdžius pirkimo procedūrų, sutartis gali būti sudaroma, tačiau neaišku, ar visada su tuo tiekėju, kuris iš tikrųjų turėjo laimėti, ar taip užtikrinamas racionalus lėšų, skirtų perkančiajai organizacijai įsigyti reikalingų prekių, paslaugų ar darbų, naudojimas.

Teismų praktikoje pažymima, kad laikinosios apsaugos priemonės turi būti taikomos arba parenkamos taip, kad nesuteiktų nė vienai iš šalių perdėto pranašumo ar nesuvaržytų vienos proceso šalies teisių daugiau, nei būtina teisėtam tikslui pasiekti. Esminis tiekėjo interesas yra sudaryti viešojo pirkimo sutartį, todėl atsisakymas taikyti laikinąsias apsaugos priemones susilpnina veiksmingą pažeistų tiekėjų interesų apgynimą. Taigi prašymai taikyti laikinąsias apsaugos priemones turi būti motyvuoti ir pagrįsti tuo, ar tiekėjo interesams kils grėsmė tuo atveju,

623 Lina Beliūnienė et al., Viešojo intereso atpažinimo problema Lietuvos teisėje: kriterijai ir prioritetai (Vilnius: Teisės institutas, 2015), 24.

624 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-416," http://www.infolex.lt/tp/54306.

625 „Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. vasario 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-599-236/2016," http://www.infolex.lt/tp/1220811?nr=1.

626 „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-455-236/2015," http://www.infolex.lt/tp/999978.

627 Laikinųjų apsaugos priemonių paskirtis užkirsti kelią tam, kad teismo sprendimo įvykdymas pasunkėtų ar pasidarytų negalimas (CPK 144 straipsnio 1 dalis).

jeigu laikinosios apsaugos priemonės nebus pritaikytos. Teismų praktikoje nurodoma, kad teismas gali atsisakyti taikyti laikinąsias apsaugos priemones, jeigu jų taikymas pažeistų teisingumo principą, o valstybės taikomos poveikio priemonės būtų neproporcingos (neadekvačios) teisės pažeidimui bei neatitiktų siekiamų teisėtų tikslų, akivaizdžiai varžytų asmens teises labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti, būtų pažeista interesų pusiausvyra bei socialinio gyvenimo stabilumas, t. y. laikinosios apsaugos priemonės netaikomos, jeigu, pripažįstant vieno asmens interesus, būtų paneigti kito (kitų) asmens (-ų) teisėti interesai ir būtų pažeistas viešasis interesas.

Tiekėjui, kurio teises pažeidė perkančioji organizacija, gali būti atlyginami nuostoliai, tačiau kartais nebesuteikiamos galimybės iš naujo dalyvauti konkurse ir varžytis dėl viešojo pirkimo sutarties sudarymo. Be to, teismui perkančiosios organizacijos veiksmus pripažinus neteisėtais, teismas gali pripažinti sandorį niekiniu. Tačiau žalos atlyginimo procesai dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų yra ganėtinai sudėtingi įrodinėjimo prasme. Tiekėjui, siekiančiam prisiteisti žalos atlyginimą iš perkančiosios organizacijos, reikia įrodyti pastarosios neteisėtus veiksmus, žalą ir priežastinį ryšį tarp jų. Pagal LAT praktiką, laikoma, kad bylos šalis, reikšdama reikalavimą atlyginti netiesioginius nuostolius, turi įrodyti, kad ji patyrė realių nuostolių, t. y. negavo pajamų dėl neteisėtų sutarties kontrahento veiksmų padarinių. Patirti netiesioginiai nuostoliai turi būti pagrįsti realiomis, įrodytomis, neišvengiamomis, o ne tikėtinomis pajamomis. Kasacinio teismo[628] praktikoje laikomasi pozicijos, kad apie tai, ar patirti nuostoliai gali būti vertinami kaip negautos pajamos arba patirtos išlaidos (turto sumažėjimas), spręstina pagal tokius kriterijus: 1) ar pajamos buvo numatytos gauti iš anksto; 2) ar pagrįstai tikėtasi jas gauti esant normaliai veiklai; 3) ar šių pajamų negauta dėl neteisėtų skolininko veiksmų.

2007/66/EB direktyvos 2 straipsnio 1 dalies a punkte nustatyta, kad valstybės narės turi užtikrinti, kad peržiūros procedūrų priemonės turi apimti nuostatas dėl įgaliojimų: esant pirmai galimybei ir naudojant preliminarias procesines priemones taikyti laikinąsias priemones, kuriomis siekiama atitaisyti tariamą pažeidimą ar užkirsti kelią tolesnei žalai konkretiems interesams, įskaitant priemones sustabdyti sutarties suteikimo procedūrą ar bet kurio perkančiosios organizacijos priimto sprendimo įgyvendinimą ar užtikrinti tokį sustabdymą.

LAT[629] akcentuota, kad peržiūros procedūros veiksmingumo principas suponuoja efektyvų perkančiosios organizacijos veiksmų ir sprendimų apskundimo priemonių buvimą ir galimybę jomis realiai pasinaudoti.

2015 m. gruodžio 3 d. įsigaliojo CPK 423[7] straipsnis, nustatantis, kad teismas priima motyvuotą nutartį dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, vadovaudamasis ekonomiškumo, efektyvumo ir proporcingumo principais ir viešuoju interesu. Teismas gali netaikyti laikinųjų apsaugos priemonių, jeigu jų neigiamos pasekmės galėtų viršyti jų teikiamą naudą[630]. Taigi, teisiniame reguliavime įtvirtinti laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pagrindai: ekono-

628 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-324-378/2015," https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/LITEKO.25CB510B642D.

629 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-119/2011," http://www.infolex.lt/tp/196642.

630 Be šiame Kodekse nurodytų kitų laikinųjų apsaugos priemonių, kaip laikinosios apsaugos priemonės viešųjų pirkimų bylose gali būti taikoma: 1) viešojo pirkimo konkurso procedūrų sustabdymas; 2) įpareigojimas perkančiajai organizacijai nesudaryti viešojo pirkimo sutarties; 3) perkančiosios organizacijos priimto sprendimo įgyvendinimo sustabdymas; 4) su pirkimo laimėtoju sudarytos viešojo pirkimo sutarties vykdymo sustabdymas.

miškumo, efektyvumo ir proporcingumo principai ir viešojo intereso užtikrinimo reikalavimai. Be to, be CPK nurodytų kitų laikinųjų apsaugos priemonių kaip laikinosios apsaugos priemonės viešųjų pirkimų bylose gali būti taikoma: viešojo pirkimo konkurso procedūrų sustabdymas; įpareigojimas perkančiajai organizacijai nesudaryti viešojo pirkimo sutarties; perkančiosios organizacijos priimto sprendimo įgyvendinimo sustabdymas; su pirkimo laimėtoju sudarytos viešojo pirkimo sutarties vykdymo sustabdymas.

Ekonomiškumo principas reiškia, kad teismas turi parinkti tokią laikinąją apsaugos priemonę ar kelias priemones, kurios maksimaliai užtikrintų būsimo teismo sprendimo įvykdymą ir minimaliai ribotų atsakovo interesus, veiklą, neviršytų pareikštų ieškinio reikalavimų sumos[631]. Jeigu konkrečioje byloje taikytinos ar jau pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės daro ar gali daryti žalą visuomenei ar jos daliai, daryti neigiamą įtaką žmonių gerovei, teismas gali atsisakyti taikyti laikinąsias apsaugos priemones arba panaikinti pritaikytas laikinąsias apsaugos priemones[632]. Perkančiosios organizacijos priimtų sprendimų efektyvus ir greitas apsvarstymas pabrėžiamas ir ESTT praktikoje, būtent galėjimas pasinaudoti veiksmingomis teisių gynimo priemonėmis[633].

Pažymėtina, kad viešųjų pirkimų ginčai nėra vien tik privataus pobūdžio, o ir susiję su viešojo intereso apsauga[634]. Kaip jau minėta, visuomenė yra suinteresuota pirkimo objektu ir jo teikiama nauda bei tuo, kad būtų užtikrinta tiekėjų sąžininga konkurencija ir viešųjų pirkimų skaidrumo ir efektyvumo reikalavimai.

Lietuvos teismų praktikoje ne kartą akcentuota, kad sprendimas ginti viešąjį interesą kaip visuomenės suinteresuotumą pirkimo objektu ir jo teikiama nauda turėtų būti grindžiamas realios ar realiai numatomos žalos visuomenei ar jos daliai, neigiamos įtakos žmonių gerovei pagrindais, o konkuruojant kelioms teisinėms vertybėms – pirkimo procedūrų teisėtumo užtikrinimu ir operatyviu pirkimo procedūrų vykdymu, prioritetiškai turi būti ginama ta vertybė, kurios neapgynus atsirastų didesnė žala[635].

Lietuvos apeliacinis teismas dėl laikinųjų apsaugos priemonių viešųjų pirkimų bylose taip pat akcentuoja, kad reikia derinti viešojo intereso aspektus, t. y. kad pirkimas vyktų teisėtai ir lėšos jame būtų naudojamos ekonomiškai, nebūtų pažeisti potencialių tiekėjų teisėti interesai ir visuomenės suinteresuotumas pirkimo objektu[636]. Bylose dėl viešųjų pirkimų procedūros teisėtumo paprastai konkuruoja du viešieji interesai – viešasis interesas, kad pirkimas vyktų teisėtai ir lėšos būtų naudojamos ekonomiškai, kad nebūtų pažeisti potencialių tiekėjų teisėti interesai (nagrinėjamu atveju, kad be pagrindo nebūtų suvaržy-

631 „Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1207/2012," http://www.infolex.lt/tp/379902.

632 „Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-364/2007," http://www.infolex.lt/tp/78923.

633 „Teisingumo Teismo 2007 m. spalio 11 d. sprendimas byloje Nr. C-241/06," http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=69840&doclang=LT.

634 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-506/2009," http://www.infolex.lt/tp/141164?nr=1.

635 „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-870/2014," http://www.infolex.lt/tp/829263.

636 „Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. vasario 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-599-236/2016," http://www.infolex.lt/tp/1220811?nr=1.

ta tiekėjų konkurencija) bei kitas viešasis interesas – visuomenės neatidėliotinas interesas pirkimo objektu. Kiekvienu konkrečiu atveju prioritetas teikiamas tam viešajam interesui, kurio nepaisant būtų sukeliamos didesnės neigiamos pasekmės, žala, prarandamas didesnis visuomeninis gėris (CPK 423[7] str. 1 d.)[637].

Taigi viešojo intereso apsauga sprendžiant dėl laikinųjų apsaugos priemonių neturėtų būti aiškinama plačiai ir turėtų apimti tik ypatingas situacijas (visuomenės sveikata, mokinių maitinimas ir pan.). Laikinųjų apsaugos priemonių taikymas neturėtų būti kvalifikuojamas kaip pažeidžiantis viešąjį interesą, jei tokia situacija *per se* nėra laikoma kaip sukelianti realią žalą visuomenei, jei šiai nekyla akivaizdžios ir neištaisomos žalos, susijusios su svarbiausių konstitucinių gėrių apsauga arba jeigu visuomenės intereso patenkinimas nereikalauja ypatingos skubos, kuri pateisintų pirkimo objekto poreikio viršenybę prieš sąžiningą tiekėjų konkurenciją[638]. Pavyzdžiui, vienoje byloje kyla poreikis ginti viešąjį interesą – Klaipėdos miesto suinteresuotumą saugumu, švara ir higiena bei kitais poreikiais, kuriuos užtikrina beglobių gyvūnų gaudymas, surinkimas, laikymas, karantinavimas, eutanazija bei utilizavimas[639]. Kitu atveju visuomenė buvo suinteresuota baseino statybos pirkimu, akcentuota visuomenės sveikatos svarba[640]. Pažymėtina, kad kasacinio teismo praktikoje ne kartą pirmenybė dėl ypatingos svarbos buvo suteikta visuomenės suinteresuotumui pirkimo objektu: nemokamo vaikų maitinimo nepertraukiamumu[641]; poreikiu tinkamai surinkti ir patalpinti komunalines atliekas į tam skirtus tinkamos kokybės konteinerius, taip išvengiant aplinkos užteršimo ir užtikrinant sanitarines sąlygas[642]; sklandaus Lietuvos pirmininkavimo Europos Sąjungos Tarybai užtikrinimo[643].

Teismų praktikoje ekonomiškumo principas, be kita ko, reiškia, kad teismas turi taikyti tik tokias ir tik tiek laikinųjų apsaugos priemonių, kiek būtina ir pakanka būsimam galbūt ieškovui palankiam teismo sprendimui įvykdyti, o taikant laikinąsias apsaugos priemones teisingumo principas reikalauja išlaikyti proceso šalių interesų pusiausvyrą[644].

Teismas gali atsisakyti taikyti laikinąsias apsaugos priemones, jeigu jų taikymas pažeistų teisingumo principą, o valstybės taikomos poveikio priemonės būtų neproporcingos (neadekvačios) teisės pažeidimui bei neatitiktų siekiamų teisėtų tikslų, akivaizdžiai varžytų asmens teises labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti, būtų pažeista interesų pusiausvyra

637 „Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. vasario 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-599-236/2016," http://www.infolex.lt/tp/1220811?nr=1.

638 „Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugpjūčio 29 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje Nr. 2-2059/2013," http://www.infolex.lt/tp/725909?nr=1.

639 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-297/2011," http://www.infolex.lt/tp/213301.

640 „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1118-236/2015," http://www.infolex.lt/tp/1057473.

641 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-155/2011," http://www.infolex.lt/tp/199126.

642 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-340/2013," http://www.infolex.lt/tp/700952.

643 „Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-364/2007," http://www.infolex.lt/tp/78923.

644 „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-156-943/2015," http://www.infolex.lt/tp/994860.

bei socialinio gyvenimo stabilumas, t. y. laikinosios apsaugos priemonės netaikomos, jeigu, pripažįstant vieno asmens interesus, būtų paneigti kito (kitų) asmens (-ų) teisėti interesai ir pažeistas viešasis interesas[645]. Taigi, tampa svarbūs teisėtumo, skaidrumo principai, kurie turi būti derinami su ekonomiškumo principu ir vienas kitą papildyti, kad būtų užtikrinta principų pusiausvyra.

Teismų praktikoje paprastai įvertinama, ar perkančiajai organizacijai svarbu skubiai įsigyti reikalingų prekių, paslaugų ar darbų, kad projektas būtų įgyvendintas laiku. Pavyzdžiui, tinkamas ir laiku atliktas projekto, remiančio ir skatinančio naudingą visuomenei ūkinę veiklą, įgyvendinimas yra viešasis interesas[646].

Perkančiosios organizacijos tam tikrais atvejais pabrėžia Europos Sąjungos struktūrinių fondų praradimo ar sumažinimo grėsmę spręsdamos laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimus. Lietuvos apeliacinis teismas tokiais atvejais vertina perkančiosios organizacijos veiksmų teisėtumą. Prieita prie išvados, kad nagrinėjamu atveju prioritetas teiktinas pirkimo bei finansinių lėšų panaudojimo teisėtumui ir skaidrumui užtikrinti, todėl laikinosios apsaugos priemonės buvo pritaikytos[647]. Teismų praktikoje[648] pabrėžiama, kad viešasis interesas reikalauja išsiaiškinti, ar iš tiesų perkančioji organizacija – iš savivaldybės biudžeto išlaikoma įmonė – pagrįstai iš tolesnių pirkimo procedūrų pašalino ieškovą, pasiūliusį galimai daug mažesnę darbų atlikimo nei kiti tiekėjai, ar tokiu sprendimu nepadaryta žala valstybei bei ES, iš kurios fondų teikiama didesnė dalis piniginių lėšų projektui įgyvendinti.

Operatyvų procedūrų tęstinumą lemia ir konkretūs projekto įgyvendinimo ir finansavimo terminai. Remiantis teismų praktika[649], sprendžiant klausimą dėl viešojo pirkimo procedūrų, kurios yra finansuojamos Europos Sąjungos fondo lėšomis, būtina įvertinti galimybes pratęsti finansavimo terminus.

Pažymėtina, kad Projektų administravimo ir finansavimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos finansų ministro 2014 m. spalio 8 d. įsakymu Nr. 1K-316 numato galimybes keisti projektų sutartis esant objektyvioms aplinkybėms, todėl manytina, kad kiekvienu atveju turėtų būti įvertintos objektyvios galimybės pratęsti projektų įgyvendinimo sutartis. Taigi, reikėtų įvertinti, ar tam tikrai veiksmų programai įsipareigojimai panaikinami automatiškai, ar finansiniai įsipareigojimai tik sustabdomi, tačiau neprarandami.

Pažymėtina, kad teisingumo principas įpareigoja teismą išlaikyti proceso šalių interesų pusiausvyrą. Taigi, turi būti parenkamos tokios laikinosios apsaugos priemonės, kad nė vienai iš šalių nebūtų suteikiamas nepagrįstas pranašumas ir vienos proceso šalies teisės nevaržomos daugiau, negu būtina tikslui pasiekti, kitaip tariant, teismas, taikydamas tokias

645 „Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugpjūčio 29 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje Nr. 2-2059/2013," http://www.infolex.lt/tp/725909?nr=1.

646 „Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-364/2007," http://www.infolex.lt/tp/78923.

647 „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. liepos 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1582-370/2015," http://www.infolex.lt/tp/1087103?nr=1.

648 „Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1122/2009," http://www.infolex.lt/tp/134513?nr=1.

649 „Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1519/2009," http://www.infolex.lt/tp/143619?nr=1.

priemones, turėtų įvertinti tiek ieškovo, tiek atsakovo teisėtus interesus ir nė vienam iš jų nesuteikti nepagrįsto prioriteto[650].

Paprastai prašomomis laikinosiomis apsaugos priemonėmis būtų sustabdytas pirkimo sutarties sudarymas ir jos vykdymas, perkančioji organizacija negalėtų laiku nusipirkti jos funkcijoms vykdyti reikalingų prekių, paslaugų ar darbų ir stabdomas valstybei reikšmingo projekto įgyvendinimas, todėl teismai vertina laikinųjų apsaugos priemonių taikymą viešojo intereso aspektu. Pastebėtina tai, kad dažniausiai teikiamas prioritetas viešajam interesui, o ne tiekėjų turtiniams interesams ginti. Be to, teismų praktikoje pripažįstama, kad viešasis interesas paprastai turi prioritetą privataus intereso atžvilgiu.

Apžvelgus tai, kas pasakyta anksčiau, kyla klausimas, kaip vis dėlto suderinti skirtingus suinteresuotų šalių interesus: perkančiosios organizacijos poreikius, visuomenės interesą teisėtomis viešųjų pirkimų procedūromis ir racionaliu lėšų naudojimu ir tiekėjų interesą efektyviai apginti pažeistas teises.

Taigi, laikinųjų apsaugos priemonių taikymas (netaikymas) grindžiamas būtinumu užtikrinti viešąjį interesą ir perkančiosios organizacijos poreikiu laiku įsigyti reikalingų prekių, paslaugų ar darbų. Viešųjų pirkimų metu gali būti siekiama įsigyti prekių ar paslaugų, kurių neįsigijus ar skubiai negavus, gali labai nukentėti visuomenės ar jos dalies teisės ir teisėti interesai ir dėl to padaryta žala socialiai itin reikšmingoms vertybėms (sveikatai, aplinkai, valstybės saugumui ir pan.).[651]

Rengiant šį darbą atliktas tyrimas parodė, kad tarptautinių pirkimų atveju 58,8 proc. respondentų nurodė, kad nėra susidūrę su teisminiu ginčų nagrinėjimu, todėl galima daryti prielaidą, kad daugiau nei pusės respondentų tarptautinių pirkimų atveju teisinių ginčų nebuvo arba jie nepasiekė teismų. 23,5 proc. respondentų pažymėjo, kad laikinąsias apsaugos priemones teismai taikė dažnai, o 17,7 proc. apklaustųjų teigė, kad jos taikytos retai. Pažymėtina, kad visgi laikinųjų apsaugos priemonių taikymas yra gana retas. Supaprastintų pirkimų atveju 88,2 proc. respondentų nurodė, kad jiems neteko spręsti šio pobūdžio ginčų teismuose ir tik 2,9 proc. respondentų teigimu, jų organizacijoms teismai buvo pritaikę laikinąsias ginčų apsaugos priemones. Laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sumažėjimą galėjo lemti įstatymo leidėjo įtvirtintas terminas, per kurį teismui pareikšti ieškiniai turi būti išnagrinėti (CPK 423[8,9])[652].

---

650 „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. liepos 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1268/2014," http://www.infolex.lt/tp/837555.

651 „Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. rugpjūčio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1665/2012," http://www.infolex.lt/tp/401100.

652 2014 m. vidutinė nagrinėjimo trukmė pirmosios instancijos teismuose buvo 3 dienomis trumpesnė nei 2013 m. ir 4 dienomis ilgesnė, nei sureguliuota CPK. Vidutinė bylų nagrinėjimo trukmė aukštesnės instancijos teismuose 2014 m., palyginti su 2013 m., buvo ilgesnė 12 dienomis ir 19 dienų viršijo trukmę, numatytą CPK. Pastebima pastarųjų trejų metų tendencija, kad mažėja bylų, išnagrinėtų pagal CPK nustatytą terminą: pirmosios instancijos teismuose nuo 2012 m. iki 2014 m. procentinė dalis sumažėjo 5 procentais, o apeliacinės instancijos teismuose sumažėjo net 31 procentu (Viešųjų pirkimų tarnybos 2014 m. pateikti duomenys „Viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo teismuose vidutinės trukmės nustatymas," žiūrėta 2016-01-20, http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/Vie%C5%A1%C5%B3j%C5%B3%20pirkim%C5%B3%20byl%C5%B3%20nagrin%C4%97jimas%20teismuose%202014%20m_papildyta_ataskaita.pdf.)

Kaip matyti, teismai laikinąsias apsaugos priemones taiko gana retai ir nestabdo viešųjų pirkimų procedūrų, kol bus išnagrinėti tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčai. Tokia teismų pozicija paprastai grindžiama tuo, kad viešasis interesas reikalauja patikrinti, ar laikinųjų apsaugos priemonių taikymas nepažeis viešojo intereso. Vadinasi, jeigu konkrečioje byloje taikytinos ar jau pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės daro ar gali daryti žalą visuomenei ar jos daliai, teismas gali atsisakyti taikyti laikinąsias apsaugos priemones arba panaikinti jau pritaikytąsias[653]. Kyla klausimas, kaip nepažeisti interesų pusiausvyros, pavyzdžiui, kaip pripažįstant vieno asmens interesus, nepaneigti kitų asmenų (tiekėjų) interesų ir nepažeisti viešojo intereso.

Sprendžiant viešųjų pirkimų ginčus iš esmės visais atvejais reikia įvertinti viešojo ir tiekėjo intereso pusiausvyrą, nei vienam iš jų neteikiant išankstinio prioriteto, o interesų sankirtos atvejais, net esant pagrindui, kad viešasis interesas nusvers tiekėjo privatų interesą, egzistuoja ribos.

653 „Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-736/2009," http://www.infolex.lt/tp/128606.

IŠVADOS

Atliktas perkančiųjų organizacijų diskrecijos problemų derinant skirtingus interesus viešuosiuose pirkimuose tyrimas parodė, kad ginamieji disertacijos teiginiai pasitvirtino. Ginamųjų teiginių teisingumą patvirtina ir daugelis tyrimo išvadų:

1. Perkančiųjų organizacijų diskrecija viešųjų pirkimų procese yra tam tikra jų veiklos autonomijos sritis, kurioje jos priima sprendimus naudodamosi įstatymais nustatyta veiksmų laisve, t. y. turėdamos tam tikras pasirinkimo galimybes. Diskrecijos teisė negali būti suabsoliutinama bei aiškinama kaip lemianti besąlyginę perkančiosios organizacijos pasirinkimo laisvę. Viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas turi specifinę paskirtį – suderinti perkančiųjų organizacijų, tiekėjų ir viešuosius interesus. Taigi norėdamos šių veiksmų laisve naudotis tinkamai ir nepažeisdamos kitų subjektų teisių bei teisėtų interesų, perkančiosios organizacijos turi laikytis šių reikalavimų: kelio nesąžiningai konkurencijai užkirtimas planuojant ir rengiant viešųjų pirkimų procedūras, laikantis viešųjų pirkimų ir kitų įstatymų normų bei viešųjų pirkimų principų, tikslų, suformuotos teismų praktikos šiais klausimais; racionalus lėšų panaudojimas; antikorupcinė kontrolė, diskrecijos teisės įgyvendinimo orientavimas į viešųjų interesų pirmumą bei perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų interesų derinimą.
2. Detalus viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas nors apsunkina ir apriboja perkančiąsias organizacijas, tačiau juo siekiama tenkinti šiuos siekius: korupcijos prevencijos, viešųjų pirkimų efektyvumo, skaidrumo ir konkurencijos tarp tiekėjų didinimo. Taigi perkančiųjų organizacijų diskrecijos ribojimas turi aiškų tikslą – užtikrinti viešojo intereso apsaugą, socialiniu teisingumu pagrįstą ir subalansuotą socialinę ir ekonominę naudą žmogui, visuomenei ir valstybei. Viešojo intereso kategorija viešuosiuose pirkimuose iš esmės praneša apie racionalų lėšų naudojimą, procedūrų skaidrumą, sąžiningą konkurenciją, procedūrų lankstumą, efektyvumą, ekonominę plėtrą, ekonominės politikos vykdymą. Diskrecijos institutas suteikia perkančiosioms organizacijoms teisines galimybes vykdomuose viešuosiuose pirkimuose tinkamai taikyti teisės principus, suformuotos teismų praktikos pagrindu derinti savo ir tiekėjų keliamus teisėtus interesus su visuomenės viešaisiais interesais, t. y. naudojantis minimalia veiksmų laisve įsigyti reikalingų vertybių, atitinkančių jų poreikius.
3. Interesų sąvoka viešuosiuose pirkimuose yra įvairialypė, t. y. susiduria įvairių subjektų teisėti tikslai: visuomenės teisėti interesai (viešieji) pirkimo procedūrų teisėtumu, sąžininga konkurencija ir racionaliu lėšų naudojimu, pačiu pirkimo objektu ir jo teikiama nauda; perkančiosios organizacijos teisėtas interesas kuo paprastesnėmis ir lankstesnėmis procedūromis įsigyti ir naudoti reikalingus objektus. Tiekėjo teisėtas interesas rasti pirkėją, t. y. vienodomis ir skaidriomis sąlygomis dalyvauti konkurse ir jį laimėti, siekti pelno, išplėsti tinklą, didinti žinomumą rinkoje ir pan. Įstatymų leidėjo interesas užtikrinti tinkamą Europos Sąjungos ir tarptautinių teisės aktų įgyvendinimą, konkurencingas sąlygas, siekti socialinės, aplinkosaugos, inovacijų politikos tikslų. Iš anksto įstatymuose neįmanoma detaliai aprašyti

universalaus, visiems subjektams tinkamo interesų derinimo ir pusiausvyros užtikrinimo modelio. Interesų derinimas vyksta vertinant konkrečias viešųjų pirkimų situacijas ir viešųjų pirkimų faktus teisiniuose santykiuose tarp perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų.

4. Tyrimo duomenys rodo, kad perkančiosios organizacijos vedamos skirtingų motyvų, deja, nori diskreciją pirmiausiai panaudoti savo interesams tenkinti, sau palankesnėms viešojo pirkimo–pardavimo sutarties sąlygoms nustatyti, t. y. jos siekia būti nevaržomos ir dažnai laikosi nuomonės, kad viešojo intereso užtikrinimas yra įgyvendinamas tik per laisvą jų geranoriškumą. Iš dalies toks supratimas tradiciškai yra nulemtas to, kad perkančiųjų organizacijų interesas nebūtinai sutampa su viešuoju interesu ar tiekėjų interesu, o diskrecijos teisę perkančioji organizacija naudoja savo ar kitų asmenų interesams tenkinti, įgyvendindama šią teisę nepasiekia viešojo pirkimo tikslo, neužtikrina ekonominės ar socialinės viešųjų pirkimų naudos, kuri visiems subjektams gali būti sukuriama interesų derinimo, pusiausvyros užtikrinimo keliu.
5. Teisės subjektų skirtingų interesų derinimo pirminė iniciatyva, kylanti iš diskrecijos teisės, ir iš jos išplaukiančios pareigos priklauso perkančiosioms organizacijoms. Diskrecijos paskirtis stipriai koreliuoja su interesų derinimu, iš to kyla ir pareiga pasinaudoti diskrecija kaip teisine priemone derinant viešuosius ir tiekėjų interesus. Kita vertus, tyrimu nustatyta, kad perkančiosios organizacijos konkrečiuose viešuosiuose pirkimuose minimą iniciatyvą gali panaudoti kaip privilegiją neteisėtai naudai gauti. Nevykdant iš diskrecijos teisės kylančių pareigų ir piktnaudžiaujant turima diskrecijos teise ar tik formaliai ją įgyvendinant, kyla galimybė nustatyti neaiškias, neišsamias pirkimo sąlygas, neproporcingus, tiekėjų konkurenciją ribojančius kvalifikacijos reikalavimus, pernelyg detaliai išplėtoti techninių specifikacijų reikalavimus, formaliai ar netinkamai įvertinti pasiūlymus, priimti neobjektyvius, interesų konfliktų veikiamus ar priešingus esamai viešųjų pirkimų situacijai sprendimus, pirkimo objekto neskaidyti į dalis ir panašiai. Atliktas tyrimas atskleidžia, kad tam tikruose sektoriuose yra dominuojančių tiekėjų, neišvengiama konkurencijos iškraipymo atvejų, tačiau nėra gairių, kaip spręsti problemas, kuriose būtų numatoma tiekėjų elgsena, apribojimai ir siekiamybės. Šie atvejai rodo, kad įgyvendinant Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatas konkrečiuose viešuosiuose pirkimuose galimas tiek pozityvus, tiek negatyvus diskrecijos įgyvendinimas. Jei perkančioji organizacija nuklysta nuo jai priskirtų viešųjų pirkimų tikslų įgyvendinimo, pati diskrecijos teisė tampa privilegijos teise naudotis išskirtine padėtimi, diskriminuojančia tiekėjus.
6. Tyrimu nustatyta, kad dažniausiai viešųjų pirkimų taisyklių pažeidimai kyla perkančiosioms organizacijoms įgyvendinant suteiktas diskrecijos teises, t. y. nustatant neaiškias, neišsamias pirkimo sąlygas; neproporcingus, tiekėjų konkurenciją ribojančius kvalifikacijos reikalavimus, nepagrįstai atmetant tiekėjų pasiūlymus, nepaprašant patikslinti kvalifikaciją pagrindžiančių dokumentų; sutartis sudarant su pirkimo dokumentuose nustatytų reikalavimų neatitinkančiais tiekėjais ir pan. Negatyvaus perkančiųjų organizacijų diskrecijos įgyvendinimo atvejai kyla dėl piktnaudžiavimo, kai norima sąmo-

ningai apeiti viešųjų pirkimų teisės normas ir principus, ir dėl žmogiškojo faktoriaus, nesugebėjimo – kai dėl įstatymų kaitos viešųjų pirkimų specialistams trūksta įgūdžių ir kompetencijos. Taigi viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimus dažnai lemia perkančiųjų organizacijų kompetencijos trūkumai, nerūpestingumas, neatidumas, dažnai keičiamas ir nenuoseklus viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas, kartais – ir perkančiųjų organizacijų galimas piktnaudžiavimas. Tam tikrais atvejais trūksta teisinių ir iš jų kylančių organizacinių priemonių, siekiant užkirsti kelią tokiam piktnaudžiavimui, neišnaudojamos sisteminės galimybės, pastangos ieškoti teisinių arba organizacinių priemonių dedamos fragmentiškai.

7. Viešųjų pirkimų vykdymas reikalauja įvairių žinių, todėl viešųjų pirkimų specialistai turi nuolat kelti kvalifikaciją, susipažinti ne tik su VPĮ pakeitimais, tačiau ir su teismų praktika bei VPT rekomendacijomis (išaiškinimais) dėl konkrečių procedūrų, kuriomis vadovaujamasi atliekant patikrinimus, taip pat VPT standartiniais pirkimų dokumentais. Viešųjų pirkimų įstatymo stabilumas užtikrina tinkamą diskrecijos panaudojimą, tačiau dažnai keičiant norminį teisės reglamentavimą išbalansuojama viešųjų pirkimų teisės įgyvendinimo praktika. Tyrimas atskleidė, kad įgyvendinant Viešųjų pirkimų įstatymą perkančiosioms organizacijoms ir tiekėjams neretai kyla sunkumų būtent dėl to, kad nuolat kinta viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas, o įstatymas tampa neaiškus ir painus net ir teisės specialistams. Esant galiojančio įstatymo nestabilumui susidaro palankios galimybės įstatymą šališkai aiškinti perkančiųjų organizacijų ar tiekėjų naudai. Tokioms įstatymo įgyvendinimo problemoms šalinti trūksta tęstinų metodinių ir dalykinių Viešųjų pirkimų tarnybos darbų.
8. Pažymėtina, kad teismai, spręsdami ginčus, kylančius iš teisinių viešųjų pirkimų santykių, ir formuodami teisminę praktiką, diskrecijos ribas apibrėžia teisės ir fakto (*konkrečios viešųjų pirkimų bylos faktų buvimą per teisės normos taikymą sieja su konkrečių teisinių santykių atsiradimu, pasikeitimu arba pasibaigimu*) sąveikos sandūroje. Teismas teisės taikymą sistemiškai susieja su šiuolaikine teisės samprata. Jei perkančiosios organizacijos veiksmai ir priimami sprendimai neperžengia teise sureguliuotų diskrecijos įgyvendinimo ribų, t. y. nepažeidžia įstatymų ir teisės principų, tokių kaip teisės viešpatavimas ir kiti iš jo kylantys principai (lygiateisiškumo, nediskriminavimo, proporcingumo, protingumo, abipusio pripažinimo, skaidrumo, atskaitingumo, sąžiningumo ir t. t.), ir atitinka suformuotą teisminę praktiką, tuomet minėti veiksmai ir sprendimai sudaro tinkamas sąlygas užtikrinti viešuosius visuomenės ir teisėtus tiekėjų interesus. Sisteminis teisės sampratos požiūris atsižvelgiant į struktūrinę darną sudaro tinkamas sąlygas teismų veikloje vertinti visuomenės viešųjų, perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų teisėtų interesų užtikrinimą.
9. Lietuvoje susiformavo teisės subjektų teisėtų interesų apsaugos, gynybos bei kontrolės sistema, taikoma atsakomybė už viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimus. Perkančiųjų organizacijų diskrecijos įgyvendinimo pažeidimai šalinami pasitelkiant administracinę (įgaliotų institucijų ir tarnybų) bei teisminę kontrolę, tačiau susiduriama su perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės įgyvendinimo išankstinės kontrolės instrumentų trūkumu.

10. Lietuvoje egzistuoja nepakankamai efektyvi viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarka, veiksminga tiekėjų interesų gynyba, laikinosios apsaugos priemonės taikomos retai. Susiformavo formali viešojo intereso gynimo, kurį atlieka VPT ir prokuratūra, praktika viešuosiuose pirkimuose. Vangiai vyksta prevencinis sudaromų viešojo pirkimo–pardavimo sutarčių teisėtumo vertinimas ir galimų pažeidimų šalinimas. Abejonės keliamos ir į teisinius ginčus įsitraukiama jau sudarius sutartis. Tokia praktika lemia formalų viešojo intereso gynimą. Ne visais tyrime nagrinėtais atvejais viešojo pirkimo-pardavimo sutarties pripažinimas negaliojančia taikytas išimtinai kaip kraštutinė priemonė už šiurkščiausius imperatyviųjų teisės normų pažeidimus arba sukelti padariniai valstybei buvo reikšmingiausi. Viešųjų pirkimų tarnybos veiklą tikslinga organizuoti taip, kad funkcijų vykdymas būtų sukoncentruotas į tas sritis, kuriose galima nauda saugant viešąjį interesą yra didžiausia, daugiau dėmesio skiriant išankstinei pirkimų kontrolei ir pirkimų vertinimui iki sutarties sudarymo, rinkos tyrimams siekiant efektyvumo ir skaidrumo reikalavimų realizavimo. Tikslinga pakartotinai išanalizuoti specializuotos ikiteisminės viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo institucijos įsteigimo galimybes užtikrinant ne tik perkančiųjų organizacijų, tačiau ir tiekėjų veiksmingas interesų gynimo sąlygas bei priemones.

PASIŪLYMAI

1. Siekiant užkirsti kelią pirkimuose kylantiems interesų konfliktams, siūlytina papildyti Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 2 straipsnį ir numatyti, kad asmenų, dirbančių valstybinėje tarnyboje kategorijai priskirtini ir viešojo pirkimo komisijos nariai bei kiti asmenys, dalyvaujantys pirkimo procedūroje. Jie įsipareigotų deklaruoti privačius interesus teisės aktų nustatyta tvarka. Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 10 straipsnį papildyti ir numatyti, jog ir viešojo pirkimo komisijos narių bei kitų asmenų, dalyvaujančių pirkimo procedūroje, deklaracijų duomenys yra vieši ir Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos nustatyta tvarka skelbiami Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos interneto svetainėje.
2. Siūlytina tobulinti perkančiųjų organizacijų diskrecijos įgyvendinimo teisinį reguliavimą ir parengti Viešųjų pirkimų įstatymo tikslus konkretizuojančius įgyvendinamuosius teisės aktus. Viešųjų pirkimų tarnybos tvirtinamų rekomendacijų dažnai nesilaikoma motyvuojant jų neprivalomumu, todėl teisiškai sunku įvertinti rekomendacijų laikymosi ar nesilaikymo sąlygas. Siūlytina vietoj Viešųjų pirkimų tarnybos rengiamų rekomendacijų tvirtinti diskrecijos teisės taikymo ir įgyvendinimo metodikas, taisykles, kurios užtikrintų Viešųjų pirkimų įstatymo tikslų siekimą, perkančiųjų organizacijų, viešųjų ir tiekėjų interesų derinimo pusiausvyrą. Siūlytina Viešųjų pirkimų įstatyme įtvirtinti, kad Viešųjų pirkimų tarnyba turi patvirtinti tiekėjų kvalifikacijai ir techninėms specifikacijoms taikomus bendrus reikalavimus. Šie reikalavimai perkančiosioms organizacijoms būtų privalomi.
3. Siūlytina stiprinti perkančiųjų organizacijų vidaus kontrolės (savikontrolės) mechanizmus. Perkančiosios organizacijos turėtų patvirtinti ir viešai skelbti viešųjų pirkimų organizavimo, planavimo, vidinių procedūrų ir vidinės kontrolės atlikimo taisykles. Viešumas įtvirtintų skaidresnį viešųjų pirkimų planavimą, parodytų viešųjų pirkimų efektyvumo siekį ir naudai visuomenei. Būtina teisiškai reglamentuoti perkančiųjų organizacijų vykdomų viešųjų pirkimų centralizuotą ir vietinę žinybinę prevencinę kontrolę. Šios vertikalios kontrolės taisyklės (priemonės) turėtų būti skelbiamos perkančiųjų organizacijų interneto svetainėse.
4. Siekiant sumažinti perkančiųjų organizacijų piktnaudžiavimą turimomis diskrecijos teisėmis ir užtikrinti tinkamą interesų konfliktų prevencijos sistemos funkcionavimą, siūlytina Viešųjų pirkimų įstatyme įtvirtinti Viešųjų pirkimų tarnybos kartu su Vyriausiąja tarnybinės etikos komisija patvirtintas interesų konfliktų nustatymo ir valdymo taisykles, apibrėžiančias aiškias procedūras, kuriomis būtų nustatomi bei šalinami interesų konfliktai, užkertamas kelias jų atsiradimui.
5. Teisėtas perkančiųjų organizacijų naudojimasis suteiktomis diskrecijos teisėmis turi būti įgyvendinamas Viešųjų pirkimų tarnybai teikiant nuolatinę kvalifikuotą metodinę ir kitokią pagalbą. To siekdama Viešųjų pirkimų tarnyba turėtų:
   5.1. nuolat teikti VPĮ taikymo komentarus, rengti ir skleisti pozityvios diskrecijos įgyvendinimo apžvalgas;

5.2. organizuoti mokymus ir jų rezultatus skelbti Viešųjų pirkimų tarnybos interneto svetainėje;
5.3. parengti pavyzdines etiško elgesio vykdant viešuosius pirkimus taisykles, kuriose būtų aiškiai nustatyta, kaip elgtis tam tikrais atvejais, kaip vykdyti konkrečias nusišalinimo procedūras, kaip išvengti piktnaudžiavimo atvejų. Siūlytina administruoti etiško elgesio patarimų viešuosiuose pirkimuose svetainę, pavyzdžiui, panašią į tarnybinės etikos patarėjo interneto svetainę (http://www.vtek.lt/patarejas);
5.4. reguliariai analizuoti konkurencijos būklę skirtinguose viešųjų pirkimų sektoriuose ir teikti informaciją suinteresuotoms institucijoms ir visuomenei;
5.5. formuoti išankstinės prevencinės viešųjų pirkimų kontrolės praktiką (tinkamas ikisutartinės, sutartinės rizikos įvertinimas, kad pažeidimai būtų nustatyti kuo anksčiau, pavyzdžiui, išankstinis pirkimo sąlygų patikrinimas perkančiajai organizacijai pageidaujant ir pan.);
5.6. ekspertų teisėmis dalyvauti suinteresuotų šalių valstybinės reikšmės projektų darbo grupėse.

PRIEDAS. VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ TYRIMAI

Rengiant šią disertaciją buvo atlikti trys tyrimai: 1) tarptautinių pirkimų; 2) supaprastintų pirkimų; 3) mažos vertės pirkimų; **Duomenų apdorojimas.** Apklausos rezultatų duomenys analizuoti naudojant SPSS programinę įrangą.

Tyrimų metodas. Atliekant tyrimus taikytas empirinis kiekybinis metodas, elektroninė apklausa.

Tyrimų organizavimas. Pirmiausia respondentams buvo siunčiamas elektroninis laiškas su apklausos prieigos adresu ir prašymu atsakyti į anketoje pateiktus klausimus. Kiekvienam tyrimui atlikti buvo išsiųsta 5 000 elektroninių laiškų (perkančiųjų organizacijų statusą turintiems subjektams). Baigus kiekvieno tyrimo apklausą pirminiai duomenys surinkti ir parengti statistinei analizei. Tyrimas buvo atliekamas ir duomenys apdorojami 2011–2015 m.

Tyrimų imtis. Kiekvienam tyrimui atlikti atrinkta visuma yra 5 000 Lietuvos institucijų, įmonių bei organizacijų ir kitų subjektų, turinčių perkančiosios organizacijos statusą ir privalančių atlikti viešuosius pirkimus pagal Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatyme nustatytas procedūras. Tiriamosios visumos dalis – imties dydis – apskaičiuotas pagal tokią formulę[654]: n= 0,09 / [(0,05/1,96) + (0,09/5000)] = 135 respondentai.

Gauti duomenys parodė reikiamą respondentų skaičių, reprezentuojantį atrinktą visumą. Respondentai atrinkti atsitiktinės atrankos būdu, nes taip galima užtikrinti, kad kiekvienas visumos narys turės vienodą galimybę būti įtrauktas į tiriamąją imtį.

Šiame darbe pristatomi keturi tyrimai, todėl, siekiant atlikti palyginamąją tyrimo duomenų analizę, kiekvienoje tyrimo dalyje apklaustas vienodas respondentų skaičius, kuris apskaičiuotas padalinus tyrimo imtį: n= 135/4 = 34 respondentai.

Tiriant tik tam tikrą respondentų imtį, visuomet išlieka paklaida, kadangi neįmanoma tiksliai įvertinti visumos savybių apklausus tik jos dalį. Todėl paklaidos yra vertinamos atitinkamai respondentų atsakymų pasiskirstymui (žr. 1 lent.).

1 lentelė. *Paklaidos, atitinkančios respondentų atsakymų pasiskirstymą.*[655]

Atrankos dydis	Atsakymų pasiskirstymas (proc.)									
	50	45/55	40/60	35/65	30/70	**25/75**	**20/80**	**15/85**	**10/90**	**5/95**
10	31,0	30,8	30,4	29,6	28,4	26,8	24,8	22,1	18,6	13,5
30	17,9	17,8	17,5	17,1	16,4	15,5	14,3	12,8	10,7	7,8
50	13,9	13,8	13,6	13,2	12,7	12,0	11,1	9,9	8,3	6,0
75	11,3	11,3	11,1	10,8	10,4	9,8	9,1	8,1	6,8	4,9
100	9,8	9,8	9,6	9,3	9,0	8,5	7,8	7,0	5,9	4,3
150	8,0	8,0	7,8	7,6	7,3	6,9	6,4	5,7	4,8	3,5
200	6,9	6,9	6,8	6,6	6,4	6	5,5	4,9	4,2	3,0
300	5,7	5,6	5,5	5,4	5,2	4,9	4,5	4,0	3,4	2,5
400	4,9	4,9	4,8	4,7	4,5	4,2	3,9	3,5	2,9	21

1 lentelėje pateiktos paklaidos apskaičiuojamos taip: tarkime, kad apklausiama 30 respondentų, iš kurių 50 proc. į klausimą atsakė teigiamai. Tai reiškia, kad yra 95 proc. tikimybė, jog tikroji reikšmė yra 50 % ± 17,9 %.

654 Vytautas Dikčius, *Marketingo tyrimai: teorija ir praktika* (Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2003), 186.

655 Reklamos pastebėjimas. TNS Gallup, 2005. 12 p., p. 4. http://www.tns.lt/lt/

Tarptautinių pirkimų tyrimas

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti, kokios perkančiosios organizacijos dažniausiai vykdo viešuosius pirkimus per Centrinę perkančiąją organizaciją ir kokios perkančiosios organizacijos šia sistema naudojasi rečiausiai.
2. Nustatyti, ar Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas aiškiai reguliuoja tarptautinių pirkimų procedūras.
3. Nustatyti pagrindines tarptautinių pirkimų procedūrų problemas, su kuriomis susiduria perkančiosios organizacijos.
4. Išsiaiškinti, kaip galėtų būti tobulinamas tarptautinių pirkimų procedūrų reguliavimas.

Anketa apie tarptautinius pirkimus sudaryta iš 23 uždaro ir atviro tipo klausimų. Užduodant kiekvieną klausimą, siekta nustatyti tam tikrus dalykus. Toliau nurodomi klausimų numeriai ir norimi išsiaiškinti dalykai:

1–4 klausimai – respondentų juridinis statusas, viešųjų pirkimų vykdymo patirtis, atsakingų už viešuosius pirkimus darbuotojų skaičius ir demografiniai požymiai;

5 klausimas – respondentų poreikis kelti kvalifikaciją viešųjų pirkimų srityje;

6 klausimas – perkančiųjų organizacijų vykdomų elektroninių pirkimų vertė;

7 klausimas – vykdomų elektroninių pirkimų skaičius;

8 klausimas – kokiems pirkimams vykdyti dažniausiai naudojamas tarptautinio pirkimo būdas;

9 klausimas – pagrindinės priežastys, dėl kurių perkančiosios organizacijos neskelbia pranešimo dėl *ex ante principo, ex ante skaidrumo*;

10 klausimas – pasiūlymų pateikimo terminas, kurį dažniausiai nustato organizacijos, skelbdamos atvirą konkursą;

11 klausimas – kriterijai, kuriais perkančiosios organizacijos, dažniausiai vadovaujasi vertindamos pasiūlymus;

12 klausimas – tarptautinių pirkimų reguliavimo vertinimas;

13 klausimas – procedūriniai tarptautinių pirkimų pažeidimai perkančiose organizacijose, kuriuos dažniausiai nustato Viešųjų pirkimų tarnyba;

14 klausimas – pretenzijos ar skundai iš tarptautinių pirkimų konkursų dalyvių, kuriuos dažniausiai gauna organizacijos;

15 klausimas – tiekėjų pateiktų pretenzijų patenkinimas (procentais);

16 klausimas – respondentų išskirtos pagrindinės ginčų nagrinėjimo procedūrų problemos;

17 klausimas – kaip dažnai teismai taiko laikinąsias apsaugos priemones, jei ginčai buvo nagrinėti teismuose;

18 klausimas – respondentų nuomonė dėl elektroninių pirkimų efektyvumo vykdant viešuosius pirkimus ir galimi pasiūlymai dėl elektroninių pirkimų vykdymo;

19 klausimas – problemos, su kuriomis susiduria perkančiosios organizacijos, vykdydamos žaliuosius pirkimus;

20 klausimas – ar perkančiosios organizacijos yra patvirtinusios viešųjų pirkimų planavimo, organizavimo ir vykdymo taisykles;

21 klausimas – Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo reguliuojamų tarptautinių pirkimų procedūrų aiškumas;

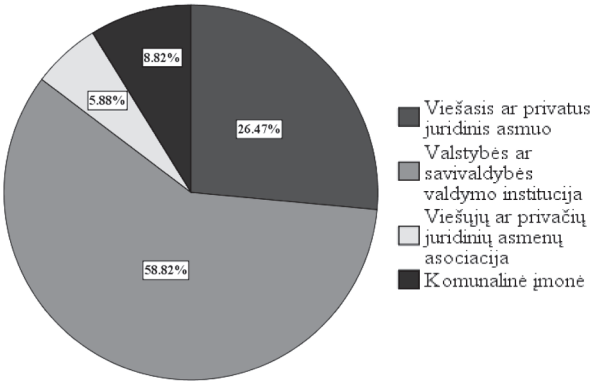
22 klausimas – pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria perkančiosios organizacijos, vykdydamos tarptautinių pirkimų procedūras;

23 klausimas – respondentų nuomonė dėl tarptautinių pirkimų procedūrų reguliavimo tobulinimo.

Duomenų apdorojimas. Apklausos rezultatų duomenys analizuoti naudojant SPSS programinę įrangą.

Rezultatai

58,8 proc. tyrime dalyvavusių respondentų sudarė valstybės ar savivaldybės valdymo institucijos. 24,47 proc. respondentų buvo viešieji ir privatūs juridiniai asmenys. 8,82 proc. – komunalinės įstaigos, o 5,88 proc. – viešųjų ar privačių juridinių asmenų asociacijos. Taigi, respondentų daugumą sudarė valstybės ar savivaldybės valdymo institucijos (žr. 1 pav.).

1 pav. *Respondentų pasiskirstymas pagal perkančiąją organizaciją.*

Toliau atliekant tyrimą nustatyta, kad 61,76 proc. respondentų organizacijose už viešuosius pirkimus atsakingi nuo 1 iki 3 darbuotojų. 23,5 proc. respondentų nurodė turintys 4–6 atsakingus darbuotojus. 8,82 proc. sudarė organizacijos, kuriose už viešuosius pirkimus atsakingi 10 ir daugiau darbuotojų, o 5,88 proc. – organizacijos, kuriose šias funkcijas atlieka nuo 7 iki 9 darbuotojų.

Iš gautų duomenų matyti, kad tarptautinius pirkimus vykdo nemažas skaičius darbuotojų. Galima daryti prielaidą, kad šie pirkimai yra sudėtingi, todėl jiems vykdyti reikalingas didesnis darbuotojų skaičius nei kitiems pirkimams.

82,4 proc. respondentų nurodė turintys aukštąjį išsilavinimą. 8,8 proc. apklaustųjų nurodė turintys aukštesnįjį, tiek pat – specialųjį vidurinį išsilavinimą. Iš gautų rezultatų matyti, kad perkančiosiose organizacijose tarptautinius pirkimus vykdo aukštos kvalifikacijos darbuotojai.

Respondentai pagal specialybes pasiskirstė beveik po lygiai – 35,29 proc. apklaustųjų buvo ekonomistai, o po 32,35 proc. respondentų buvo teisininkai ir kitų specialybių atstovai. Tai reiškia, kad tarptautinių pirkimų funkcijas gali vykdyti įvairios specializacijos darbuotojai.

82,4 proc. respondentų į klausimą, ar jie kelia kvalifikaciją viešųjų pirkimų srityje, atsakė teigiamai, o 17,65 proc. – neigiamai. Nors prieš tai nustatyta, kad tarptautinius pirkimus atlieka aukštos kvalifikacijos darbuotojai, nuolatinis kompetencijos ugdymas šioje srityje yra reikalingas.

Kitu klausimu buvo siekiama nustatyti organizacijų tarptautinių elektroninių pirkimų vertę per metus. Respondentai nurodė šias vertes:

- virš 1 mln. Lt[656] (289 620,02 euro);
- 0,8–1 mln. Lt (231 696,01–289 620,02 euro);
- 1,3 mln. Lt (376 506,02 euro);
- virš 100 tūkst. Lt (28 962 eurai);
- 1,2 mln. Lt (347 544,02 euro);
- apie 2 mln. Lt (579 710 eurų);
- 90 000 Lt (26 065,80 euro).

Iš gautų atsakymų matyti, kad didžiausia tarptautinių elektroninių pirkimų vertė siekia 2 mln. litų (579 710 eurų), mažiausia – 90 000 litų (26 065,80 euro). Galima daryti prielaidą, kad šios sumos sudaro apie pusę visų vykdomų perkančiųjų organizacijų viešųjų pirkimų bendrosios vertės, nes pagal Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 15 straipsnį perkančiosios organizacijos, išskyrus Lietuvos Respublikos diplomatines atstovybes, konsulines įstaigas užsienyje ir Lietuvos Respublikos atstovybes prie tarptautinių organizacijų, turi užtikrinti, kad prekių, paslaugų ir darbų viešieji pirkimai, atliekami Centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos priemonėmis (kai pirkimo atveju elektroninėmis priemonėmis pateikiamas skelbimas apie pirkimą (neskelbiamų pirkimų atveju – kvietimas), kiti pirkimo dokumentai ir priimami tiekėjų pasiūlymai) kiekvienais kalendoriniais metais sudarytų ne mažiau kaip 50 procentų perkančiosios organizacijos viešųjų pirkimų bendrosios vertės.

Tiriant tarptautinių elektroninių pirkimų skaičių organizacijose, gauti šie duomenys:

- 30–50 per metus;
- vienas kas kelerius metus;
- 1–3 per metus;
- 29 per metus;
- virš 50 per metus;
- 2–3 per metus;
- iki 50 per metus;
- 80 per metus.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad per metus įvykdoma nuo 1 iki 80 tarptautinių elektroninių pirkimų. Tai rodo, kad šioje srityje diferenciacija yra gana didelė.

Atliekant šį tyrimą išsiaiškinta, kad 52,9 proc. respondentų tarptautinio pirkimo būdą naudoja įsigyti prekėms, 38,2 proc. – paslaugoms, o 8,8 proc. – darbams.

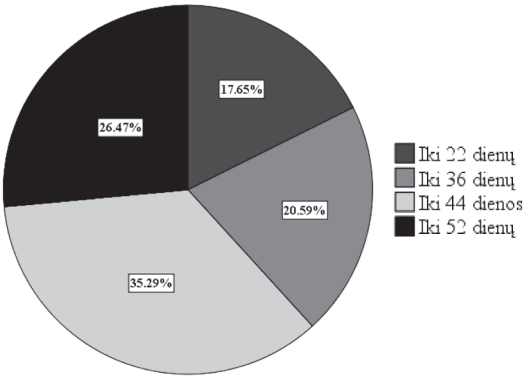
656 Apklausa vykdyta dar tuo metu, kai valiuta buvo litai, tačiau čia jie perskaičiuoti ir skliaustuose pateikiami eurais.

Toliau respondentų buvo prašoma nurodyti pagrindines priežastis, dėl kurių perkančiosios organizacijos neskelbia pranešimų dėl savanoriško *ex ante* skaidrumo paskelbimo. Išskirtinos tokios pagrindinės priežastys:

- metinis biudžeto planavimas – neužtenka laiko planui sudaryti, derinti, paskelbti, procedūroms ir sutarčiai vykdyti per vieną ataskaitinį laikotarpį;
- užsienio tiekėjai nedalyvauja konkursuose;
- dėl procedūros sudėtingumo ir pirkimo būdo nustatymo, netinkamo pirkimų planavimo;
- dėl neaiškumo;
- neįvertina rizikos ir pasekmių;
- tai neprivalomas reikalavimas;
- skelbia viešai.

Nurodytos priežastys atskleidžia, kad pranešimo ex ante skelbimas yra problemiškas dėl jo neaiškumo, poreikio nebuvimo, pasekmių rizikos neįvertinimo ir kitų priežasčių.

Toliau paveiksle pateikti duomenys apie nustatomus pasiūlymų teikimo terminus skelbiant atvirą konkursą.

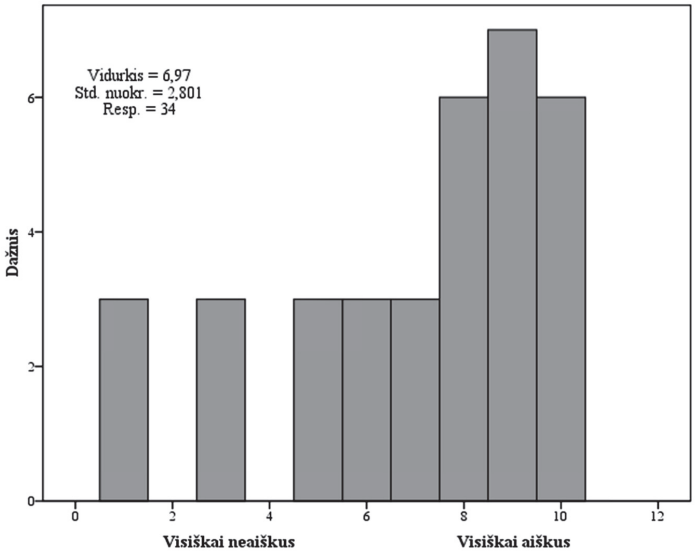

2 pav. *Skelbiant atvirą tarptautinį pirkimo konkursą nustatomi pasiūlymų pateikimo terminai.*

Kaip matyti iš 2 paveiksle teikiamų duomenų, 35,3 proc. respondentų nurodė iki 44 dienų terminą, 26,5 proc. respondentų nustato iki 52 dienų laikotarpį. Mažiausiai – 17,7 proc. respondentų nustato iki 22 dienų terminą. Tai reiškia, kad tarptautinių pirkimų dalyviai laiko atžvilgiu turi palankias galimybes suformuoti savo pasiūlymus.

Dalyvaudami tyrimo apklausoje respondentai nurodė, kad dažniausiai vadovaujamasi mažiausios kainos kriterijumi – 58,8 proc. Tačiau nemaža respondentų dalis (41,2 proc.) taiko ir ekonominio naudingumo kriterijų. Taigi, nors vykdant tarptautinius pirkimus ir vertinant tiekėjų pasiūlymus dominuoja mažiausios kainos kriterijus, dažnai keliamas ir ekonominio naudingumo kriterijus.

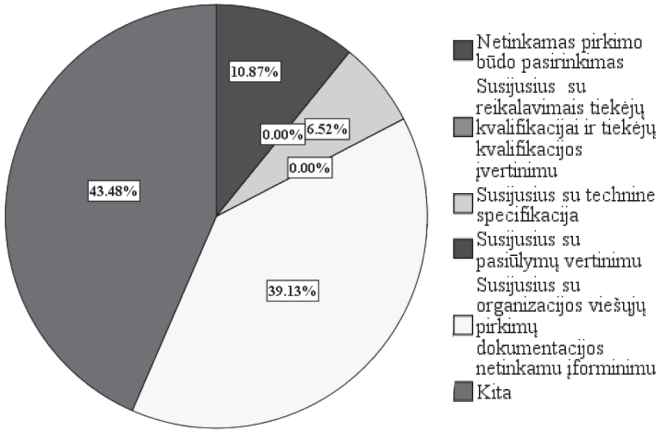
Viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas perkančiosioms organizacijoms kelia tam tikrų problemų, todėl respondentų buvo prašoma įvertinti šį aspektą tarptautinių pirkimų atveju (žr. 3 pav.).

3 pav. *Tarptautinių pirkimų reguliavimo vertinimas.*

Atlikus duomenų analizę gautas bendras vertinimų vidurkis − 6,97 balo. Tai rodo, kad tarptautinių pirkimų teisinis reguliavimas kai kurioms organizacijoms kelia sunkumų, dėl to gali būti pažeidžiami viešųjų pirkimų vykdymo reikalavimai.

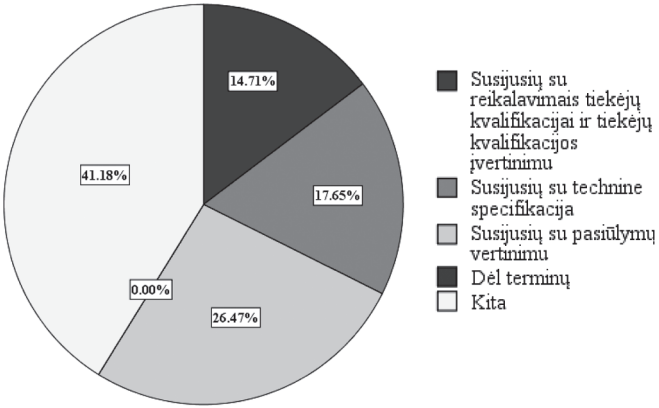
Kitu klausimu buvo siekiama nustatyti, kokius procedūrinius tarptautinių pirkimų pažeidimus perkančiose organizacijoje dažniausiai nustato Viešųjų pirkimų tarnyba (žr. 4 pav.).

4 pav. *Dažniausiai Viešųjų pirkimų tarnybos nustatomi perkančiųjų organizacijų procedūriniai tarptautinių pirkimų pažeidimai.*

Kaip matyti iš 4 paveiksle teikiamų duomenų, 43,5 proc. respondentų nurodė, kad šių pažeidimų jų organizacijose nebuvo nustatyta. 39,1 proc. apklaustųjų atskleidė, kad buvo nustatyta pažeidimų dėl viešųjų pirkimų dokumentacijos įforminimo. 10,9 proc. respondentų nurodė, kad buvo nustatyta, jog jie netinkamai pasirinko pirkimo būdą. 6,5 proc. apklaustųjų teigė, kad buvo nustatyta techninės specifikacijos pažeidimų. Tai rodo, kad pažeidimų buvo nustatyta daugiau nei pusėje respondentų perkančiųjų organizacijų. Remiantis gautais duomenimis, galima daryti prielaidą, kad tarptautinių pirkimų pažeidimų nustatoma dėl viešųjų pirkimų teisės normų taikymo neaiškumo.

Toliau teikiamame paveiksle matyti, kokių pretenzijų iš tarptautinių pirkimų konkursų dalyvių perkančiosios organizacijos gauna dažniausiai.

5 pav. *Dažniausiai iš tarptautinių pirkimų konkursų dalyvių gaunamos pretenzijos ar skundai.*

Iš 5 paveiksle teikiamų duomenų matyti, kad 41,2 proc. respondentų pretenzijų nėra gavę. Daugiausiai pretenzijų gauta dėl pasiūlymų vertinimo – 26,47 proc. 17,7 proc. apklaustųjų nurodė gavę skundus dėl techninės specifikacijos. Pretenzijų dėl reikalavimų teikėjų kvalifikacijai ir jos įvertinimo gavo 14,7 proc. respondentų. Siūlytina, kad elektroninėje sistemoje dalyviams būtų galima susipažinti su kitų tiekėjų pasiūlymais, išskyrus tą informaciją, kurią jie nurodė kaip konfidencialią. Tačiau atkreiptinas dėmesys ir į tam tikrus vertinimų kriterijų trūkumus.

Į klausimą, kiek procentų konkursų dalyvių pretenzijų yra patenkinama, gauti tokie atsakymai:

- 100 proc.
- 50 proc.;
- 20 proc.;
- 10 proc.;
- 5 proc.;
- 2 proc.

Tyrimas parodė, kad konkurso dalyvių pretenzijų patenkinimo skaičius labai skirtingas – vienos patenkina labai mažą pretenzijų skaičių – tik 2 proc., kitos – 100 proc.

Respondentų nurodytos pagrindinės ginčų nagrinėjimo procedūrų problemos:

- tiekėjų piktnaudžiavimas savo teisėmis;
- per ilgi terminai, ypač aktualu, kai finansavimas skiriamas iš Lietuvos Respublikos biudžeto vieneriems metams;
- nėra nuobaudų nesąžiningiems tiekėjams, kurie specialiai pateikdami pretenziją stabdo pirkimo procedūras;
- ilgas ginčų sprendimo procesas.

Gauti atsakymai leidžia daryti prielaidą, kad viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas tarptautinių pirkimų atveju yra pakankamas, tačiau veiksmingų įrankių tiekėjų veiksmams valdyti nėra.

58,8 proc. respondentų nurodė, kad nėra susidūrę su teisminiu ginčų nagrinėjimu, todėl galima daryti prielaidą, kad daugiau nei pusės respondentų tarptautinių pirkimų atveju teisinių ginčų nebuvo arba jie nepasiekė teismų. 23,5 proc. respondentų pažymėjo, kad laikinąsias apsaugos priemones teismai taikė dažnai, o 17,7 proc. apklaustųjų teigė, kad jos taikytos retai. Tai rodo, kad laikinųjų apsaugos priemonių taikymas yra gana retas.

Atliktas tyrimas parodė, kad elektroninių priemonių naudojimą skatina sparti informacinių sistemų plėtra ir nuolat tobulinamos jų naudojimo galimybės. Tai ypač aktualu tarptautiniuose pirkimuose, kai tiekėjai ir pirkėjai veikia ne toje pačioje vietoje. Kai kurie respondentai nurodė, kad naudodami elektronines priemones gali efektyviai vykdyti tarptautinius pirkimus, tačiau buvo ir teigiančiųjų, kad elektroninių priemonių naudojimas mažoms perkančiosioms organizacijoms trukdo.

Respondentai nurodė, kaip būtų galima tobulinti elektroninius pirkimus:

- būtina glausčiau ir aiškiau pateikti informaciją;
- tobulinti Centrinės viešųjų pirkimų tarnybos informacinę sistemą, atsisakyti neelektroninių skelbimų.

Apibendrinant reikia pasakyti, kad pirkimų vykdymas elektroninėmis priemonėmis perkančiųjų organizacijų ne visais atvejais vertinamas palankiai.

Su kokiomis problemomis susiduria perkančiosios organizacijos, vykdydamos tarptautinius žaliuosius pirkimus, parodo šie atsakymai:

- nepakankama prekių kokybė;
- nėra aiškaus reguliavimo ir techninių specifikacijų.

Toliau atliekant tyrimą aiškintasi, ar perkančiosiose organizacijose yra patvirtintos viešųjų pirkimų planavimo, organizavimo ir vykdymo taisyklės. Gauti tokie atsakymai:

- nėra patvirtintos. Planavimas ir vykdymas reguliuojamas supaprastintų pirkimų taisyklėse (tiek, kiek nereguliuoja Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas);
- taip, yra patvirtintos;
- atskirų nėra, bet tam tikros nuostatos įtvirtintos supaprastintų pirkimų taisyklėse, atskiruose viršininko įsakymuose;
- dėl tarptautinių pirkimų – ne;
- taip, bet tik supaprastintų pirkimų atveju.

Remiantis gautais respondentų atsakymais, matyti, kad perkančiosiose organizacijose daugeliu atveju nėra patvirtintų viešųjų pirkimų planavimo, organizavimo ir vykdymo taisyklių. Nors jos ir nėra privalomos, tačiau padėtų užtikrinti tinkamą viešųjų pirkimų planavimą, organizavimą, pirkimo verčių apskaičiavimą, pirkimo būdo pasirinkimą ir pan.

Atliekant tyrimą respondentų teirautasi, kaip perkančiosios organizacijos vertina Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo tarptautinių pirkimų procedūrų reguliavimo ir taikymo aiškumą. 55,9 proc. respondentų pažymėjo, kad Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatyme tarptautinių pirkimų procedūrų reguliavimas jiems yra aiškus, tačiau 44,1 proc. respondentų buvo priešingos nuomonės. Taigi, nemaža dalis perkančiųjų organizacijų susiduria su tarptautinių pirkimų procedūrų taikymo problemomis, dėl to gali būtų pažeidžiamos viešųjų pirkimų teisės normos.

Respondentai nurodė tokias pagrindines tarptautinių pirkimų procedūrų problemas:

- Procedūras reguliuojančiuose teisės aktuose nustatyti per ilgi terminai, kai norima vykdyti didelės apimties projektus per vienerius metus. Paprastai pirkimai pradedami kovo mėn. po planų paskelbimo. Išankstinis techninių specifikacijų derinimas – 1 mėn.; tarptautinės procedūros – 2 mėn.; vertinimas (ekonominis naudingumas) – 1 mėn.; atidėjimo laikotarpis, sutarties sudarymas – 1 mėn. Iš viso: 5 mėn., jei procedūros neužsitęsia dėl skundų. Tokiu būdu sutartis sudaroma liepos ar rugpjūčio mėnesį. Jei projektą reikia įvykdyti tais pačiais metais, kyla sunkumų vykdyti didelės apimties sutartį per 4–5 mėn. laikotarpį.
- Per ilgi pasiūlymų pateikimo terminai nesudėtingiems prekių pirkimams, pvz., automobilių, kompiuterių, spausdintuvų ir panašiai.
- Nėra aiškaus reguliavimo, trūksta metodikos, nėra glaudaus bendradarbiavimo su Viešųjų pirkimų tarnyba, konsultacijos su ja užtrunka per ilgai. Viešųjų pirkimų tarnyba į raštus atsako nesilaikydama Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo nuostatų.
- Visiškai skirtingos paslaugos priklauso tai pačiai paslaugų kategorijai, pavyzdžiui, perkant techninės priežiūros, techninių projektų parengimo, techninių projektų ekspertizės paslaugas, pirkimo vertė skaičiuojama pagal tą pačią kategoriją. Taigi, norint atlikti paslaugų pirkimus, kurių vertė nuo 1 000 iki 50 000 litų, reikia skelbti atvirus konkursus.

Iš gautų atsakymų matyti, kad pagrindinės procedūrinės šių pirkimų problemos – terminai ir paslaugų pirkimų verčių skaičiavimas. Todėl toliau respondentų buvo prašoma atsakyti, kaip jie siūlytų tobulinti tarptautinių pirkimų procedūras. Gauti tokie pasiūlymai:

- reikėtų glaudesnio bendradarbiavimo ir tiesioginės pagalbos iš Viešųjų pirkimų tarnybos;
- reikia iš esmės keisti paslaugų pirkimų vertės skaičiavimą, kad visiškai skirtingų paslaugų vertės nebūtų skaičiuojamos pagal tą pačią kategoriją;
- mažinti administracinę naštą perkančiosioms organizacijoms.

Supaprastintų pirkimų tyrimas

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti, kokios perkančiosios organizacijos dažniausiai vykdo supaprastintus pirkimus.
2. Nustatyti, ar Viešųjų pirkimų tarnybos parengtos standartinės supaprastintų pirkimų taisyklės yra aiškios.
3. Nustatyti, su kokiomis pagrindinėmis problemomis susiduria perkančiosios organizacijos, vykdydamos supaprastintų pirkimų procedūras.
4. Sužinoti perkančiųjų organizacijų nuomonę, kaip galėtų būti tobulinamas supaprastintų pirkimų procedūrų reguliavimas.

Anketa. Apklausos apie supaprastintus pirkimus anketa sudaryta iš 22 uždaro ir atviro tipo klausimų. Užduodant kiekvieną klausimą, siekta nustatyti tam tikrus dalykus. Toliau nurodomi klausimų numeriai ir norimi išsiaiškinti dalykai:

1–4 klausimai – respondentų juridinis statusas, atsakingų už viešuosius pirkimus darbuotojų skaičius ir jų demografiniai požymiai;

5 klausimas – kvalifikacijos viešųjų pirkimų srityje kėlimas;

6 klausimas – perkančiųjų organizacijų vykdomų elektroninių pirkimų vertė;

7 klausimas – per metus vykdytų elektroninių pirkimų skaičius;

8 klausimas – pasiūlymų pateikimo terminas, kurį dažniausiai nustato perkančiosios organizacijos, skelbdamos apie pirkimą;

9 klausimas – kriterijai, kuriais dažniausiai vadovaujasi organizacijos, vykdydamos supaprastinto pirkimo tiekėjų atranką;

10 klausimas – perkančiųjų organizacijų supaprastintų pirkimų taisyklių aiškumas;

11 klausimas – Viešųjų pirkimų tarnybos parengtų standartinių supaprastintų pirkimų taisyklių aiškumas;

12 klausimas – perkančiųjų organizacijų supaprastintų pirkimų taisyklių koregavimo dažnumas;

13 klausimas – procedūriniai supaprastintų pirkimų pažeidimai, kuriuos dažniausiai organizacijose nustato Viešųjų pirkimų tarnyba;

14 klausimas – dažniausiai iš supaprastintų pirkimų konkursų dalyvių gaunamos pretenzijos ar skundai;

15 klausimas – tiekėjų pateiktų pretenzijų patenkinimas procentais;

16 klausimas – pagrindinės ginčų nagrinėjimo procedūrų problemos;

17 klausimas – kaip dažnai teismai taiko laikinąsias apsaugos priemones, jei ginčai buvo nagrinėti teismuose;

18 klausimas – respondentų nuomonė dėl elektroninių pirkimų efektyvumo vykdant viešuosius pirkimus ir galimi pasiūlymai dėl elektroninių pirkimų vykdymo;

19 klausimas – problemos, su kuriomis susiduria perkančiosios organizacijos, vykdydamos žaliuosius pirkimus;

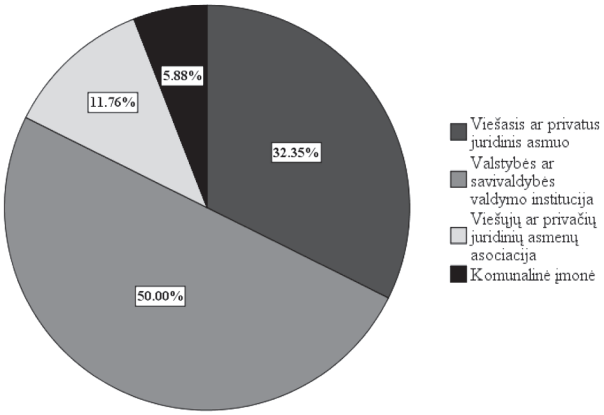
20 klausimas – problemos, su kuriomis susiduria perkančiosios organizacijos, vykdydamos Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 91 straipsnyje nurodytus pirkimus;

21 klausimas – pagrindinės supaprastintų pirkimų procedūrų problemos;

22 klausimas – supaprastintų pirkimų procedūrų reguliavimo tobulinimas.

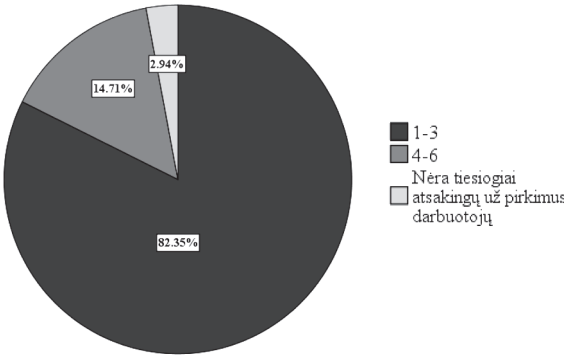
Rezultatai

Šiame tyrime dalyvavo įvairios perkančiosios organizacijos. Pusę supaprastintų pirkimų tyrimo dalyvių sudarė valstybės ar savivaldybės valdymo institucijų atstovai. Kitą dalį respondentų – 32,4 proc. – sudarė viešieji ar privatūs juridiniai asmenys. 11,8 proc. apklaustųjų buvo iš viešųjų ar privačių juridinių asmenų asociacijų, 5,9 proc. – iš komunalinių įmonių (žr. 1 pav.).

1 pav. *Respondentų pasiskirstymas pagal perkančiąją organizaciją.*

82,4 proc. respondentų nurodė, kad perkančiosiose organizacijose už supaprastintus pirkimus atsakingi nuo 1 iki 3 darbuotojų. 14,7 proc. respondentų nurodė 4–6 darbuotojus. Be to, tyrime dalyvavo respondentų, kurių organizacijose nėra tiesiogiai už pirkimus atsakingų darbuotojų. Galima daryti išvadą, kad dažniausiai perkančiose organizacijose dirba ne daugiau nei trys asmenys, atsakingi už supaprastintus pirkimus. Tačiau galima daryti prielaidą, kad jei pirkimų apimtys yra didesnės, juos gali vykdyti ir daugiau darbuotojų (žr. 2 pav.).

2 pav. *Respondentų pasiskirstymas pagal darbuotojų, atsakingų už supaprastintus pirkimus, skaičių.*

Daugiau nei pusė – 64,7 proc. – respondentų buvo įvairių sričių specialistai, turintieji teisininko išsilavinimą sudarė 20,6 proc., ekonomikos – 14,7 proc. Galima daryti prielaidą, kad už supaprastintus pirkimus perkančiose organizacijose gali būti atsakingi ne tik teisininkai ar ekonomistai, bet ir kitų specialybių darbuotojai.

88,2 proc. respondentų turėjo aukštąjį išsilavinimą. Tai reiškia, kad dauguma perkančiosiose organizacijose už supaprastintus pirkimus atsakingų darbuotojų yra aukštos kvalifikacijos. Tik 5,8 proc. darbuotojų turi aukštesnįjį išsilavinimą ir 2,94 proc. – vidurinį.

Atlikto tyrimo duomenimis, 52,9 proc. respondentų kvalifikacijos nekelia. Prie šio skaičiaus galima priskirti ir 5,9 proc. nurodžiusiųjų, kad paprastai nekelia kvalifikacijos šioje srityje, nes jos jiems pakanka. Taigi, daugiau nei pusė respondentų neturi poreikio kelti savo kvalifikacijos viešųjų pirkimų srityje.

Respondentai, atsakydami į klausimą apie perkančiųjų organizacijų vykdomų elektroninių pirkimų vertę, nurodė:

- virš 1 mln. Lt (289 620,02 Eur);
- 30 mln. Lt (8 688 600,56 Eur);
- elektroninių pirkimų nevykdo;
- iki 150 000 Lt (43 443 Eur);
- iki 200 000 Lt (57 924 Eur);
- daugiau nei 50 procentų bendros pirkimų vertės;
- 500 000 Lt (144 810 Eur);
- 10–30 mln. Lt (2 896 200–8 688 600 Eur);
- 20 000 Lt (5 792 Eur);
- 150 000 Lt (43 443 Eur);
- 35 000 Lt (10 136 Eur);
- 2 000 Lt (579 Eur);
- 100 000 Lt (28 962 Eur);
- 15 000 Lt (4 344 Eur).

Taigi, mažiausia elektroninėmis priemonėmis vykdytų pirkimų vertė yra 2 000 litų (579 Eur), o didžiausia – 30 mln. litų (8 688 600 Eur). Tai rodo, kad šių pirkimų vertė gali būti įvairi, priklausomai nuo perkančiųjų organizacijų poreikių ir galimybių.

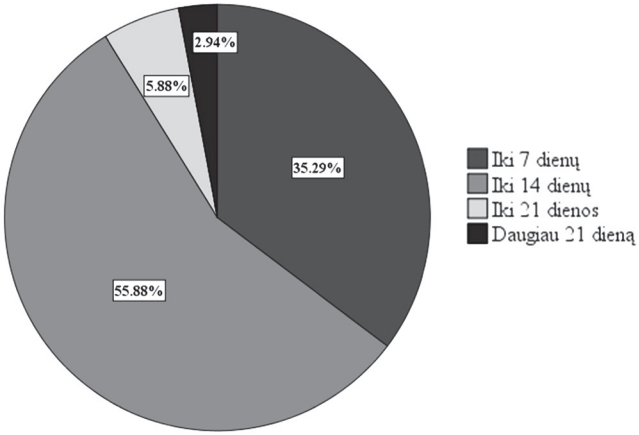
Respondentų atsakymai į klausimą apie elektroninių pirkimų skaičių per metus parodo, kaip dažnai perkančiosios organizacijos, vykdydamos viešuosius pirkimus, naudojasi elektroninėmis priemonėmis:

- 140;
- 30–50;
- iki 5;
- iki 3;
- vienas;
- elektroninių pirkimų nevykdo.

Elektroninių pirkimų skaičius svyruoja nuo 1 iki 140. Tai rodo, kad per mėnesį perkančioji organizacija gali įvykdyti apie 12 elektroninių pirkimų. Galima daryti prielaidą, kad didelis elektroninėmis priemonėmis vykdomų pirkimų skaičius rodo jų naudingumą perkančiosioms organizacijoms. Kita vertus, tai gali būti nulemta to, kad organizacijos pri-

valo vadovautis Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 15 straipsniu, pagal kurį jos (išskyrus Lietuvos Respublikos diplomatines atstovybes, konsulines įstaigas užsienyje ir Lietuvos Respublikos atstovybes prie tarptautinių organizacijų) turi užtikrinti, kad prekių, paslaugų ir darbų viešieji pirkimai, atliekami Centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos priemonėmis (kai pirkimo atveju elektroninėmis priemonėmis pateikiamas skelbimas apie pirkimą (neskelbiamų pirkimų atveju – kvietimas), kiti pirkimo dokumentai ir priimami tiekėjų pasiūlymai) kiekvienais kalendoriniais metais sudarytų ne mažiau kaip 50 procentų perkančiosios organizacijos viešųjų pirkimų bendrosios vertės.

Toliau paveiksle pateikti duomenys parodo, kokius skelbiamų pirkimų pasiūlymų pateikimo terminus perkančiosios organizacijos nustato dažniausiai.

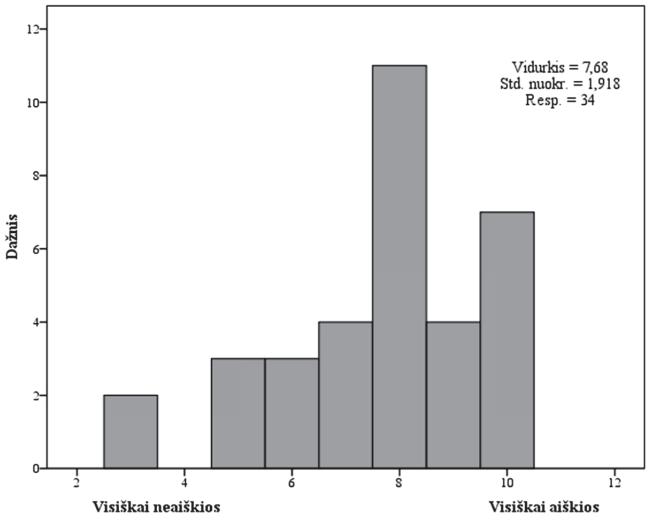

3 pav. *Nustatomi skelbiamų pirkimų pasiūlymų pateikimo terminai.*

55,9 proc. respondentų teigė, jog jų perkančiosios organizacijos nustato iki 14 dienų pasiūlymų pateikimo terminą, 35,3 proc. – iki 7 dienų terminą. Ilgesnį terminą nustato kur kas mažesnis perkančiųjų organizacijų skaičius. Galima daryti prielaidą, kad dažniausiai nustatomas supaprastintų pirkimų pasiūlymų pateikimo terminas yra iki dviejų savaičių.

73,5 proc. respondentų, vykdydami tiekėjų atranką, vadovaujasi mažiausios kainos kriterijumi. Kitiems respondentams (26,5 proc.) svarbesnis ekonominio naudingumo kriterijus. Daugumai perkančiųjų organizacijų, vykdančių tiekėjų atranką, mažiausia kaina yra pagrindinis kriterijus. Ekonominio naudingumo kriterijus (kokybė, kaina, techniniai privalumai, estetinė ir funkcinė charakteristika, aplinkosaugos charakteristika, eksploatavimo išlaidos, veiksmingumas, garantinis aptarnavimas ir techninė pagalba, pristatymo laikas ir kita) yra taikomas gerokai rečiau.

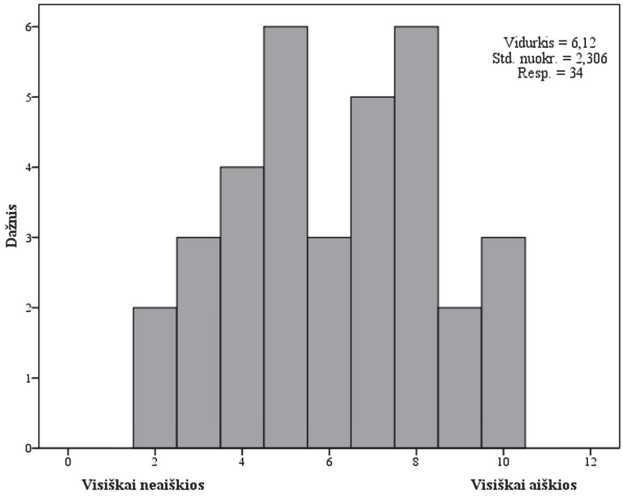
Toliau buvo tiriama, kaip organizacijų vertinamas supaprastintų pirkimų taisyklių aiškumas (žr. 4 pav.).

4 pav. *Perkančiųjų organizacijų supaprastintų pirkimų taisyklių aiškumo vertinimas.*

Bendras vertinimų vidurkis yra 7,68 balo. Tai rodo, kad dauguma atvejų perkančiųjų organizacijų supaprastintų pirkimų taisyklės yra gana aiškios, nors ir turi tam tikrų trūkumų.

Taip pat buvo aiškintasi, ar respondentams yra aiškios Viešųjų pirkimų tarnybos parengtos standartinių supaprastintų pirkimų taisyklės (žr. 5 pav.).

5 pav. *Viešųjų pirkimų tarnybos parengtų standartinių supaprastintų pirkimų taisyklių aiškumo vertinimas.*

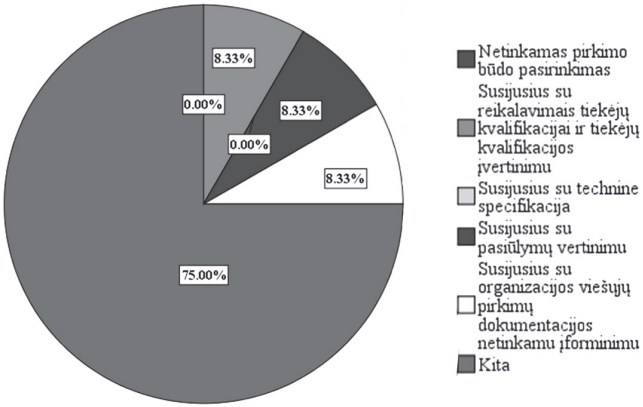
Iš 5 paveiksle teikiamų duomenų matyti, kad Viešųjų pirkimų tarnybos parengtų standartinių supaprastintų pirkimų taisyklių bendras vertinimas yra 6,12 balo. Šis vidurkis yra žemesnis nei pačių perkančiųjų organizacijų taisyklių vertinimo balas, ir tai parodo, kad jos yra mažiau aiškios ir sudėtingesnės. Perkančiosioms organizacijoms tai gali sudaryti sunkumų taikant šias taisykles, gali atsirasti įvairių pažeidimų ir gali kilti poreikis supaprastintas taisykles koreguoti.

Į klausimą, kaip dažnai perkančiosios organizacijos koreguoja taisykles, gauti tokie respondentų atsakymai:

- kartą per metus;
- 2–3 kartus per metus;
- atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimus;
- nekoreguoja.

Gauti respondentų atsakymai rodo, kad supaprastintų pirkimų taisyklės turi būti nuolat koreguojamos. Tai reikalauja iš perkančiųjų organizacijų papildomų laiko sąnaudų, nes jos turi nuolat sekti besikeičiantį šių pirkimų teisinį reguliavimą.

Kitu klausimu buvo siekiama nustatyti, kokie supaprastintų pirkimų procedūriniai pažeidimai dažniausiai nustatomi perkančiose organizacijose (žr. 6 pav.).

6 pav. *Dažniausiai Viešųjų pirkimų tarnybos nustatomi perkančiųjų organizacijų supaprastintų pirkimų procedūrų pažeidimai.*

Didžiausia dalis respondentų – 75 proc. – teigė, kad Viešųjų pirkimų tarnyba nenustatė supaprastintų pirkimų procedūrų pažeidimų arba buvo neįvykdyti reikalavimai pagal VPĮ 91 straipsnio 2 dalį. Iš kitų respondentų nurodytų pažeidimų po 8,3 proc. buvo susiję su reikalavimais tiekėjų kvalifikacijai ir jos įvertinimu, su pasiūlymų vertinimu, netinkamu organizacijų viešųjų pirkimų dokumentacijos įforminimu. Galima daryti prielaidą, kad perkančiosios organizacijos, vykdydamos supaprastintus pirkimus, susiduria su tam tikromis subjektyviomis ir objektyviomis procedūrinėmis problemomis.

Atsakydami į klausimą apie gaunamas pretenzijas ir skundus, 50 proc. respondentų nurodė, kad pretenzijų ir skundų iš konkursų dalyvių nėra gavę. Kiti respondentai nurodė tokias preten-

zijas: dėl tiekėjų kvalifikacijos ir jos vertinimo reikalavimų – 28,95 proc., dėl techninės specifikacijos ir pasiūlymų vertinimo – po 7,9 proc., dėl terminų – 5,3 proc. Gauti atsakymai rodo pretenzijų įvairovę, daugiausia jų gaunama dėl tiekėjų kvalifikacijos ir jos vertinimo reikalavimų.

Siekiant nustatyti, ar perkančiosios organizacijos reaguoja į tiekėjų pretenzijas, respondentų buvo klausiama, kiek procentų visų pretenzijų yra patenkinama. Gauti tokie atsakymų duomenys:

- apie 20 proc.;
- iš 2010 m. gautų 18 pretenzijų patenkintos buvo 2;
- 0 proc.;
- 100 proc.;
- 10 proc.

Gauti atsakymai rodo, kad dažniausiai yra patenkinama tik dalis tiekėjų pateiktų pretenzijų.

Respondentai išskyrė tokias pagrindines supaprastintų pirkimų ginčų nagrinėjimo procedūrų problemas:

- tiekėjai turi per daug galimybių piktnaudžiauti savo teisėmis;
- tiekėjai teikia nepagrįstas pretenzijas ir taip vilkina procedūras;
- naujos redakcijos Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas yra painus, nepakankamai aiškus, tai sudaro palankias galimybes įstatymą interpretuoti kiekvienai perkančiajai ir (ar) tiekiančiajai pusei naudinga linkme. Trūksta griežtos Viešųjų pirkimų tarnybos pozicijos šiuo klausimu;
- siekiant pašalinti kitus konkurso dalyvius, teikiamos nepagrįstos pretenzijos, tiekėjai piktnaudžiauja jiems suteikta teise skųsti pirkimus. Dėl to projektai ir finansavimas stabdomi;
- tiekėjai turi galimybes vilkinti ginčų nagrinėjimą.

Išvardytos problemos parodo tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų galimybes supaprastintų pirkimų procedūras taikyti savo nuožiūra.

Respondentų taip pat buvo klausiama apie teismų taikomas laikinąsias apsaugos priemones. 88,2 proc. respondentų nurodė, kad jiems neteko spręsti tokio pobūdžio ginčų teismuose. Tik 2,9 proc. respondentų teigimu, jų organizacijoms teismai buvo pritaikę laikinąsias apsaugos priemones, likusieji nurodė su šia situacija susiduriantys retai. Galima daryti prielaidą, kad laikinosios apsaugos priemonės taikomos retai.

Vykdant šį tyrimą, tirtas ir elektroninių priemonių naudojimo viešuosiuose pirkimuose efektyvumas. Respondentai šiuo požiūriu pateikė tokią nuomonę:

- elektroninės priemonės leidžia efektyviau vykdyti viešuosius pirkimus;
- jie nesinaudoja šiomis priemonėmis, nes apie tai trūksta informacijos;
- mažų pirkimų vykdytojams šis būdas tik apsunkina darbą;
- neefektyvu, nes sistema netvarkinga;
- pirkimai nebūna sklandūs, kai pasirenkami trys tiekėjai;
- efektyvu, nes yra pašalinamas subjektyvumo veiksnys, komisijos nariai išvengia suinteresuotų tiekėjų spaudimo;
- yra aktualūs ir efektyvūs toms perkančiosioms organizacijoms, kurios labai dažnai vykdo viešuosius pirkimus;
- efektyvūs tik vykdant didesnės vertės pirkimus, nes mažos vertės elektroniniuose pirkimuose tiekėjai nenori dalyvauti;

- laiko požiūriu nėra efektyvūs;
- būtų efektyvesni, jei būtų plačiau taikomi;
- nėra labai efektyvus būdas, nes pati sistema turi daug techninių trūkumų, dažnai stringa. Dėl to tiekėjai negali laiku pateikti pasiūlymų arba susirašinėjimas vyksta nesklandžiai.

Gauti atsakymai rodo, kad elektroninių pirkimų sistema turi tam tikrų sisteminių trūkumų, kurie sukelia elektroninių pirkimų vykdymo problemų tiek perkančiosioms organizacijoms, tiek tiekėjams.

Respondentų pateikti siūlymai, kaip galima tobulinti šią sistemą:

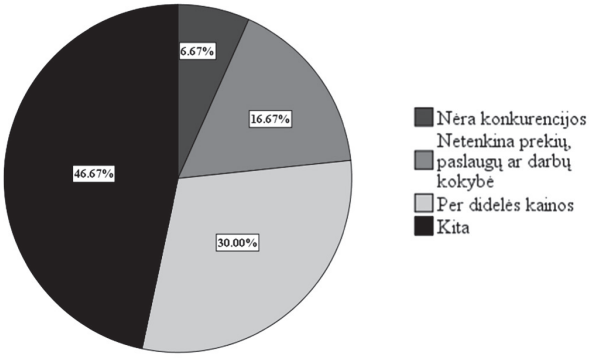
- mažinti administracinę naštą perkančiosioms organizacijoms – kuriamų ir saugomų popierinių dokumentų skaičių;
- visi pirkimai turėtų būti skelbiami viešai.

Taip pat buvo tiriama, su kokiomis problemomis susiduria perkančiosios organizacijos, vykdydamos žaliuosius pirkimus. Gauti šie respondentų atsakymai:

- žalieji produktai ne visada yra pakankamos kokybės;
- trūksta pasiūlos;
- netinka kainos;
- netinkami specifikacijų aprašymai;
- dėl veiklos specifikos tiekėjų rinka yra labai maža, nėra pasirinkimo galimybių.

Reikia pažymėti, kad žaliuosius pirkimus vykdė tik dalis respondentų. Išvardytos problemos parodo, kad dėl mažos paklausos žaliųjų produktų pasiūla yra maža, todėl perkančiosios organizacijos susiduria su žaliųjų produktų pasirinkimo problemomis.

Toliau paveiksle pateikti duomenys rodo, su kokiomis pagrindinėmis problemomis susiduria perkančiosios organizacijos, vykdydamos Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 91 straipsnyje nurodytus pirkimus[657] (žr. 7 pav.).

7 pav. *Problemos, su kuriomis susiduria respondentai, vykdydami Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 91 straipsnyje nurodytus pirkimus.*

657 Šis straipsnis reguliuoja supaprastintų pirkimų vykdymą iš neįgaliųjų socialinių įmonių, socialinių įmonių, įmonių, kuriose dirba daugiau kaip 50 procentų nuteistųjų, ir įmonių, kurių dalyviai yra sveikatos priežiūros įstaigos ir kuriose darbo terapijos pagrindais dirba ne mažiau kaip 50 procentų pacientų.

Iš 7 paveiksle teikiamų duomenų matyti, kad 30 proc. respondentų pažymėjo, kad prekių, paslaugų ar darbų kainos yra gana aukštos. 16,7 proc. respondentų nurodė, kad jų netenkina perkamų prekių, paslaugų ar darbų kokybė. 6,7 proc. respondentų nuomone, šioje srityje nėra konkurencijos. Kiti 46,7 proc. apklaustųjų pažymėjo, kad jie nevykdė pirkimų ar nesusidūrė su problemomis, tačiau dalis respondentų paminėjo šias problemas:

- reikiamų paslaugų ar prekių Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 91 straipsnyje nurodytos įmonės neteikia ir negamina – tai perteklinis reikalavimas perkančiosioms organizacijoms;
- kai kada socialinės įmonės piktnaudžiauja esama padėtimi;
- kai kurioms perkančiosioms organizacijoms šios įstaigos neturi ką pasiūlyti.
- nėra produktų pasirinkimo.

Išvardytos problemos parodo, kad ne kiekviena perkančioji organizacija gali įvykdyti Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 91 straipsnio reikalavimą, pagal kurį 5 proc. ir daugiau nuo visų supaprastintų pirkimų vertės turi būti skirti pirkimams iš tam tikrų socialinių įmonių. Kaip matyti, šios įmonės dažnai gamina, teikia paslaugas ar atlieka darbus, kurių paklausa rinkoje yra maža, o pasiūla neatitinka rinkos poreikių.

Atliekant tyrimą siekta išsiaiškinti, su kokiais sunkumais susiduria perkančiosios organizacijos, vykdydamos supaprastintų pirkimų procedūras. Respondentai nurodė tokius trūkumus:

- tiekėjai netinkamai informuojami apie procedūras;
- tiekėjai, teikdami pretenzijas, turi galimybę vilkinti procedūras. 15 dienų atidėjimo terminas yra per ilgas;
- procedūros yra per sudėtingos;
- daug laiko reikalaujantis, neapmokamas ir papildomas darbas;
- mažoms perkančiosioms organizacijoms, per metus išleidžiančioms vos kelis tūkstančius vykdant viešuosius pirkimus, tenka susidurti su per dideliu formalumu. Dažnai pirkimo suma nesiekia net šimto litų (28,96 euro), bet vis tiek tenka atlikti daug papildomo darbo, nesusijusio su pagrindine įstaigos veikla. Dažniausiai tokioje įstaigoje nėra žmogaus, dirbančio šioje srityje. Viešieji pirkimai turėtų palengvinti įstaigos darbą, o ne atvirkščiai;
- tiekėjų kvalifikacijos vertinimas, konkurencijos ribojimas, nesąžininga tiekėjų konkurencija;
- neaiškios supaprastintų pirkimų procedūros;
- per mažos pirkimų vertės;
- didelė administracinė našta, nes reikia pildyti daug įvairių dokumentų;
- didelė korupcijos tikimybė, nes konkursus dažniausiai laimi tas pats tiekėjas; trūksta skaidrumo, konkursuose pasitaiko tiekėjų tarpusavio susitarimų; viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas yra labai sudėtingas, viešųjų pirkimų komisijų narių teisinės žinios gana menkos; per didelė perkančiųjų organizacijų vadovų įtaka komisijos nariams; per daug apribojimų vykdant mažos vertės pirkimus;
- nuolatinis Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo keitimas, viešųjų pirkimų taisyklių sudėtingumas įpareigoja turėti teisinį išsilavinimą turintį darbuotoją, atsakingą už viešuosius pirkimus;
- pirkimas užsitęsia per ilgai;
- nepatogu.

Išvardytų problemų gausa leidžia daryti prielaidą, kad esant mažai supaprastintų pirkimų vertei perkančiosios organizacijos sugaišta daug laiko, kuris perkant nedaug prekių, paslaugų ar darbų ekonomiškai nepasiteisina. Tai rodo, kad, nepriklausomai nuo pirkimo sumos, būtinų atlikti procedūrų skaičius išlieka tas pats. Problemą dar labiau paaštrina tai, kad mažos perkančiosios organizacijos dažnai neturi viešųjų pirkimų specialisto, kurio kompetencija būtų pakankama ir kuris tiesiogiai vykdytų tik šias funkcijas. Taip pat svarbūs subjektyvumo, poveikio darymo bei korupcijos veiksniai.

Tyrimo pabaigoje iš respondentų buvo siekiama sužinoti, kaip galėtų būti tobulinamas supaprastintų pirkimų procedūrų teisinis reguliavimas. Buvo pateikti tokie siūlymai:

- nustatyti aiškesnius tiekėjų informavimo apie pirkimų procedūras principus, tiksliau reguliuoti numatomų pirkimų techninių specifikacijų išankstinio derinimo procedūras, atkreipti dėmesį ir griežčiau reguliuoti tiekėjų vaidmenį šiame procese, neapsiribojant tik perkančiųjų organizacijų nustatomomis prievolėmis;
- sutrumpinti pirkimų atidėjimo terminą;
- vykdyti apklausas ir atsižvelgti į apklausų rezultatus;
- viešųjų pirkimų teisės normų rengėjai turėtų turėti kelerių metų viešųjų pirkimų vykdymo patirties;
- įstatymas turėtų ginti ne tik tiekėjų interesus, bet turėtų būti atsižvelgiama ir į perkančiosios organizacijos teisę skųsti nesąžiningus tiekėjus, kurie siekia iškreipti konkurenciją rinkoje ir užimti dominuojančią padėtį;
- taisyklės turėtų būti paprastesnės;
- per dažnai keičiamas Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas. Mažoms perkančiosioms organizacijoms viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas yra per daug sudėtingas ir užima per daug laiko.

Gauti respondentų siūlymai parodo, kiek daug supaprastintų pirkimų procedūrų sričių reikėtų tobulinti. Apibendrinus matyti, kad daugiausia neaiškumų ir (ar) sunkumų kyla dėl Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo trūkumų, viešųjų pirkimų procedūrų sudėtingumo, atsakingų asmenų kompetencijos stokos arba kompetentingų asmenų nebuvimo organizacijose, perkančiųjų organizacijų interesų gynimo poreikio, komunikacijos tarp tiekėjų, perkančiųjų organizacijų ir Viešųjų pirkimų tarnybos tobulinimo, vartotojų poreikių tyrimo ir pan. Pašalinus nesklandumus šiose srityse, būtų užtikrintas didesnis supaprastintų pirkimų procedūrų taikymo efektyvumas.

Mažos vertės pirkimų tyrimas

Mažos vertės viešasis pirkimas pagal VPĮ yra priskiriamas prie supaprastintų pirkimų, kai galioja bent viena iš šių sąlygų:

1. prekių ar paslaugų pirkimo vertė yra mažesnė kaip 100 000 Lt (58 000 Eur) (be pridėtinės vertės mokesčio), o darbų pirkimo vertė mažesnė kaip 500 000 Lt (145 000 Eur) (be pridėtinės vertės mokesčio);
2. perkamos panašios prekės, paslaugos ar perkami darbai dėl to paties objekto yra suskirstyti į atskiras dalis, kurių kiekvienai numatoma sudaryti atskirą pirkimo sutartį (sutartis), jeigu bendra šių sutarčių vertė yra ne didesnė kaip 10 procentų nuo

supaprastintų to paties tipo prekių ar paslaugų pirkimų sutarčių vertės ir mažesnė kaip 100 000 Lt (58 000 Eur) (be pridėtinės vertės mokesčio), o perkant darbus – ne didesnė kaip 1,5 procento to paties objekto supaprastinto pirkimo vertės ir mažesnė kaip 500 000 Lt (145 000 Eur) (be pridėtinės vertės mokesčio).

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti, kokios perkančiosios organizacijos dažniausiai vykdo mažos vertės viešuosius pirkimus.
2. Nustatyti, ar Viešųjų pirkimų tarnybos parengtos standartinės mažos vertės pirkimų taisyklės yra aiškios perkančiosioms organizacijoms.
3. Nustatyti, kokius procedūrinius mažos vertės pirkimų pažeidimus perkančiosiose organizacijose dažniausiai nustato Viešųjų pirkimų tarnyba.
4. Nustatyti, ar perkančiosioms organizacijoms yra aiškus Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo mažos vertės pirkimų procedūrų reguliavimas.
5. Nustatyti, su kokiomis pagrindinėmis problemomis perkančiosios organizacijos dažniausiai susiduria atlikdamos mažos vertės pirkimų procedūras.
6. Išsiaiškinti, kaip galėtų būti tobulinamas mažos vertės pirkimų procedūrų reguliavimas.

Anketa apie mažos vertės viešuosius pirkimus sudaryta iš 19 uždaro ir atviro tipo klausimų. Užduodant kiekvieną klausimą, siekta nustatyti tam tikrus dalykus. Toliau nurodomi klausimų numeriai ir norimi išsiaiškinti dalykai:

1–4 klausimai – respondentų juridinis statusas, atsakingų už viešuosius pirkimus darbuotojų skaičius ir demografiniai požymiai;

5 klausimas – dažniausias mažos vertės pirkimo būdas;

6 klausimas – dažniausiai vykdomi mažos vertės pirkimai;

7 klausimas – paraiškų ar pasiūlymų pateikimo terminas, kurį dažniausiai nustato perkančiosios organizacijos, skelbdamos mažos vertės pirkimą;

8 klausimas – pirkimo sutarčių sudarymo būdas, kai perkančiosios organizacijos atlieka mažos vertės pirkimus iki 10 000 litų (2 896,20 Eur);

9 klausimas – kriterijai, kuriais dažniausiai vadovaujasi organizacijos, vertindamos mažos vertės pasiūlymus;

10 klausimas – perkančiosios organizacijos mažos vertės pirkimų taisyklių aiškumas;

11 klausimas – Viešųjų pirkimų tarnybos parengtų standartinių mažos vertės pirkimų taisyklių aiškumas;

12 klausimas – perkančiųjų organizacijų darbuotojų kvalifikacijos kėlimas viešųjų pirkimų srityje;

13 klausimas – perkančiųjų organizacijų mažos vertės (supaprastintų) pirkimų taisyklių koregavimo dažnumas;

14 klausimas – dažniausi perkančiųjų organizacijų procedūriniai mažos vertės pirkimų pažeidimai, kuriuos nustato Viešųjų pirkimų tarnyba;

15 klausimas – pretenzijos ar skundai, kuriuos gauna organizacijos iš mažos vertės pirkimų konkursų dalyvių;

16 klausimas – respondentų nuomonė apie Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo mažos vertės pirkimų procedūrų reguliavimo pakankamumą;

17 klausimas – Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo nuostatų, reguliuojančių mažos vertės pirkimų procedūras, aiškumas;

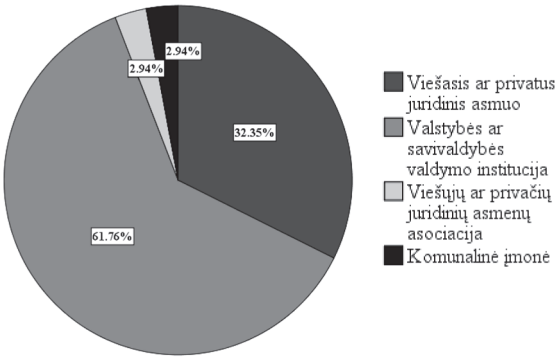
18 klausimas – pagrindinės problemos, su kuriomis perkančiosios organizacijos dažniausiai susiduria vykdydamos mažos vertės pirkimų procedūras.

19 klausimas – mažos vertės pirkimų procedūrų reguliavimo tobulinimas.

Duomenų apdorojimas. Apklausos rezultatų duomenys analizuoti naudojant SPSS programinę įrangą.

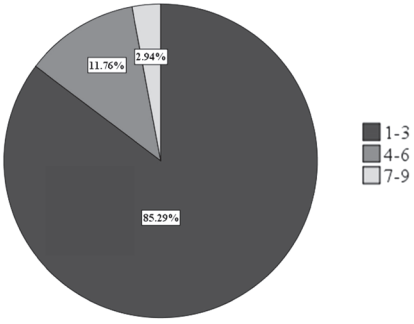
Rezultatai

Pirmieji keturi klausimai užduoti siekiant nustatyti respondentų požymius. 61,76 proc. respondentų sudarė valstybės ar savivaldybės valdymo institucijos. 32,3 proc. sudarė viešieji ir privatūs juridiniai asmenys. Komunalinių įmonių bei viešųjų ir privačių juridinių asociacijų buvo apklausta mažiausiai – po 2,94 proc. (žr. 1 pav.).

1 pav. *Respondentų pasiskirstymas pagal perkančiąją organizaciją.*

Iš apklausos duomenų taip pat nustatyta, kad 85,3 proc. organizacijų už viešuosius pirkimus atsakingi nuo 1 iki 3 darbuotojų (žr. 2 pav.).

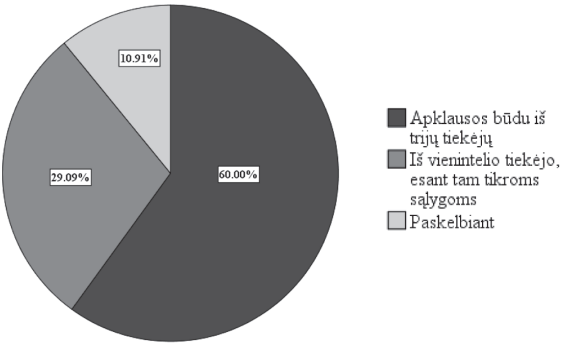

2 pav. *Respondentų pasiskirstymas pagal darbuotojų, tiesiogiai atsakingų už viešuosius pirkimus organizacijoje, skaičių.*

Galima daryti prielaidą, kad mažos vertės pirkimus organizacijose vykdančių darbuotojų skaičius yra optimalus ir atitinka kiekvienos perkančiosios organizacijos poreikį. Reikia pažymėti, kad pagal reikalavimus tai turi būti perkančiosios organizacijos vadovo paskirti darbuotojai, kurių reputacija yra nepriekaištinga ir kurie yra pasirašę nešališkumo deklaraciją bei konfidencialumo pasižadėjimą.

88,24 proc. respondentų turi aukštąjį išsilavinimą. Tai reiškia, kad perkančiosiose organizacijose dirba ar už mažos vertės pirkimus yra atsakingi daugiausia aukštos kvalifikacijos darbuotojai. Iš jų po 11,76 proc. yra teisininkų ir ekonomistų, o 76,47 proc. respondentų sudarė kitų specialybių atstovai. Tai rodo, kad viešuosius pirkimus dažniausiai vykdo darbuotojai, neturintys teisininko ar ekonomisto kvalifikacijos.

Toliau tyrimu buvo siekiama nustatyti mažos vertės pirkimų ypatumus. 60 proc. respondentų mažos vertės pirkimus atlieka apklausos būdu, apklausia tris tiekėjus. Šiuo atveju perkančiosios organizacijos tiesiogiai kreipiasi į tikslinę tiekėjų rinką. 29,09 proc. respondentų esant tam tikroms sąlygoms mažos vertės pirkimus vykdo rinkdamiesi iš vienintelio tiekėjo. Tai gali būti susiję su maža reikiamų produktų tiekėjų pasiūla arba ypatingais reikalavimais, kuriuos gali atitikti tik tam tikri siauros specializacijos tiekėjai. 10,9 proc. respondentų skelbia mažos vertės pirkimus. Galima daryti prielaidą, kad nauji tiekėjai turi tik apie 10 proc. galimybę dalyvauti mažos vertės viešuosiuose pirkimuose (žr. 3 pav.).

3 pav. *Būdai, kuriais dažniausiai atliekami mažos vertės pirkimai.*

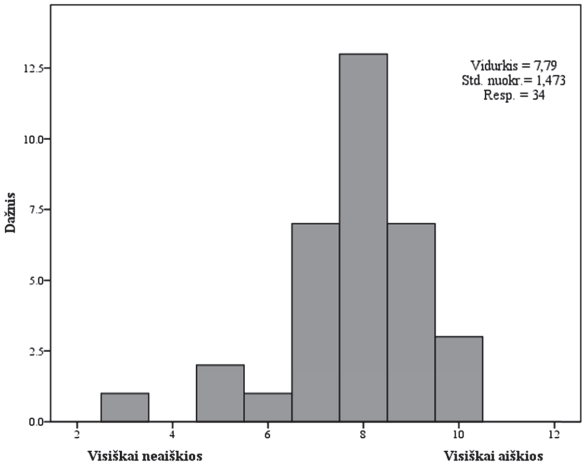
Atlikto tyrimo duomenys rodo, kad 73,53 proc. respondentų vykdydami mažos vertės pirkimus dažniausiai įsigyja prekes.

52,9 proc. respondentų, skelbdami mažos vertės pirkimą, dažniausiai nustato daugiau nei 5 dienų paraiškų ar pasiūlymų pateikimo terminą, o 38,2 proc. – iki 5 dienų. Kiti 8,8 proc. respondentų nustato terminą iki 3 dienų. Galima daryti prielaidą, kad, nustatydamos trumpą paraiškų pateikimo laikotarpį, perkančiosios organizacijos gali negauti pasiūlymų iš potencialių tiekėjų, nes per trumpą laiką sudėtingiau išsiaiškinti perkančiųjų organizacijų poreikius ir suformuoti pasiūlymus.

52,9 proc. respondentų, vykdydami mažos vertės pirkimus iki 10 000 litų (2 896,20 Eur), pirkimų sutartis sudaro žodžiu. Tai rodo perkančiųjų organizacijų pasitikėjimą tiekėjais, tačiau pirkimo sutartys dažniausiai sudaromos raštu.

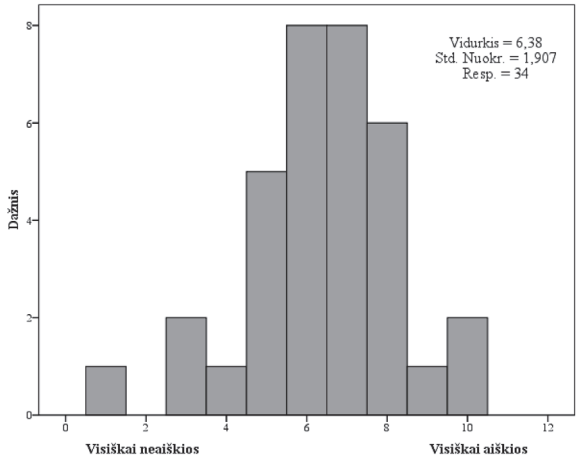
Tyrimo duomenys rodo, kad 82,4 proc. respondentų, vertindami mažos vertės tiekėjų pasiūlymus, vadovaujasi mažiausios kainos kriterijumi. Tai rodo, kad siekdamos taupyti turimas lėšas ar dėl kitų priežasčių perkančiosios organizacijos dažniausiai netaiko ekonominio naudingumo kaip pagrindinio vertinimo kriterijaus.

Respondentų buvo prašoma įvertinti savo mažos vertės pirkimų taisykles (žr. 4 pav.).

4 pav. *Perkančiųjų organizacijų supaprastintų (mažos vertės) pirkimų taisyklių vertinimas.*

Bendras perkančiųjų organizacijų supaprastintų (mažos vertės) pirkimų taisyklių vertinimo vidurkis yra 7,79 balo. Tai rodo, kad respondentų organizacijų parengtos taisyklės yra pakankamai aiškios.

5 pav. *Viešųjų pirkimų tarnybos parengtų standartinių mažos vertės pirkimų taisyklių vertinimas.*

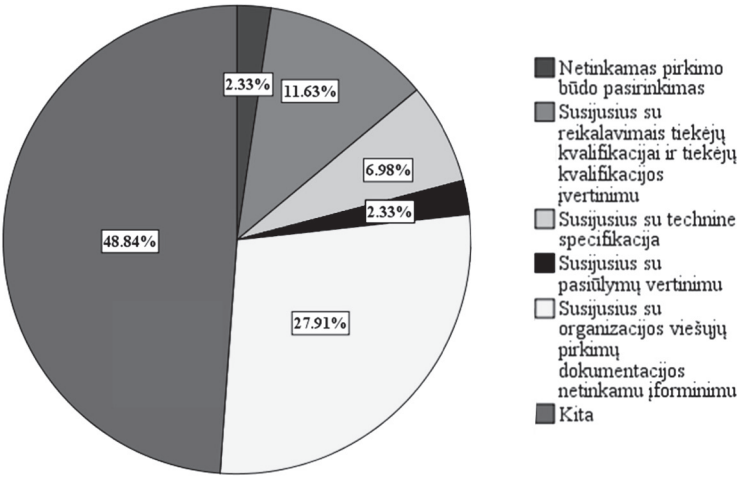
Vertinimų vidurkis – 6,38 balo, taigi prastesnis nei pačių organizacijų taisyklių aiškumo vertinimas. Tai rodo, kad Viešųjų pirkimų tarnybos parengtos standartinės supaprastintų (mažos vertės) pirkimų taisyklės nėra pakankamai aiškios. Standartinis nuokrypis – 1,9 – nėra labai ryškus, tačiau rodo tam tikrus išsiskiriančius tyrimo respondentų atsakymus.

Atliekant tyrimą siekta nustatyti kvalifikacijos kėlimo tendencijas viešųjų pirkimų srityje. 58,8 proc. respondentų kvalifikacijos nekelia. Prie jų galima pridėti 5,9 proc. respondentų, kurie nekelia kvalifikacijos, nes mano, kad jos pakanka. 35,3 proc. apklaustųjų į klausimą, ar kelia kvalifikaciją, atsakė teigiamai. Tai rodo, kad kvalifikacijos kėlimo aspektas yra aktualus kiek daugiau nei trečdaliui respondentų.

Į klausimą, kaip dažnai perkančiosios organizacijos koreguoja mažos vertės (supaprastintų) pirkimų taisykles, gauti tokie atsakymai:

- kartą per metus;
- taisyklės koreguojamos pasikeitus Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo nuostatoms;
- kas vienerius, dvejus ir trejus metus;
- pagal poreikį;
- pagal teisės aktuose numatytus laikotarpius;
- nekoreguoja.

Toliau paveiksle pateikti Viešųjų pirkimų tarnybos dažniausiai nustatomi procedūriniai mažos vertės pirkimų pažeidimai organizacijose.

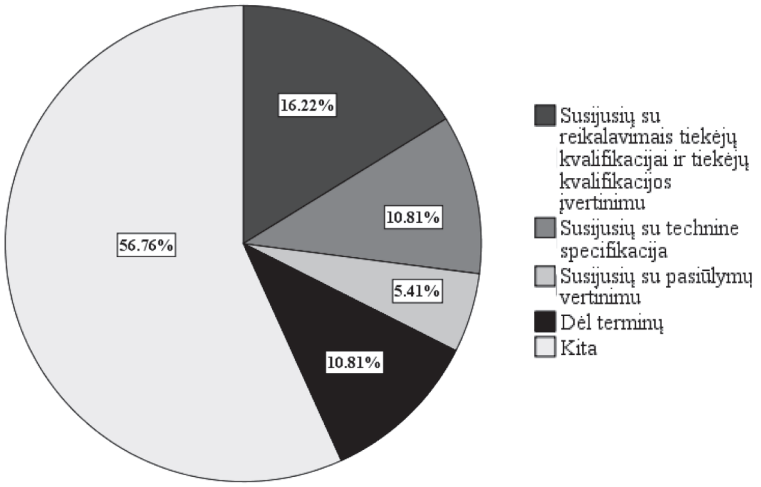

6 pav. *Dažniausi Viešųjų pirkimų tarnybos nustatomi procedūriniai mažos vertės pirkimų pažeidimai organizacijose.*

Iš 6 paveiksle teikiamų duomenų matyti, jog 48,8 proc. respondentų nurodo, kad jų organizacijose pažeidimų nebuvo nustatyta arba jos nebuvo tikrintos. Dažniausiai tarp apklaustųjų pasitaikantys pažeidimai yra susiję su netinkamu organizacijos viešųjų pirkimų

dokumentų įforminimu – 27,9 proc. Tai rodo, kad susiduriama su nustatytų taisyklių taikymo sunkumais. 11,6 proc. apklaustųjų nurodė, kad buvo nustatyta tiekėjų kvalifikacijos ir tiekėjų kvalifikacijos vertinimo pažeidimų. Techninės specifikacijos pažeidimų buvo nustatyta 6,98 proc.

Toliau buvo tiriama, kokių pretenzijų ar skundų dažniausiai gaunama iš mažos vertės pirkimų konkursų dalyvių (žr. 7 pav.).

7 pav. *Dažniausiai iš mažos vertės pirkimų konkursų dalyvių gaunamos pretenzijos ar skundai.*

56,8 proc. respondentų nurodė, kad pretenzijų ir skundų yra gavę mažai arba jų nėra gavę visai. Galima daryti prielaidą, kad daugiau nei pusė apklaustų respondentų tinkamai organizuoja mažos vertės pirkimų konkursus arba tiekėjai mažos vertės pirkimų atveju mažiau suinteresuoti ginti savo teises ir teisėtus interesus, nes pirkimo vertė yra maža. Kita apklaustųjų dalis yra gavę įvairių skundų: 16,2 proc. respondentų gavo konkursų dalyvių skundų dėl tiekėjų kvalifikacijos reikalavimų ir tiekėjų kvalifikacijos įvertinimo; po 10,8 proc. skundų dėl terminų ir techninės specifikacijos; 5,4 proc. – dėl pasiūlymų vertinimo.

Vertindami Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo mažos vertės pirkimų procedūrų reguliavimo pakankamumą, 67,7 proc. respondentų nurodė, kad Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo mažos vertės pirkimų procedūrų reguliavimą vertina kaip pakankamą, tačiau apie trečdalis apklaustųjų manė priešingai. Galima daryti prielaidą, kad mažos vertės pirkimų procedūrų reguliavimas turi tam tikrų trūkumų ir yra tobulintinas.

Pastebėtina, kad, 55,9 proc. respondentų teigimu, Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo mažos vertės pirkimų procedūrų reguliavimas nėra aiškus. Tai rodo, kad šis reguliavimas turi tam tikrų trūkumų.

Respondentų paklausus apie pagrindines mažos vertės pirkimų procedūrų problemas, gauti tokie atsakymai:

- nepakankamas viešųjų pirkimų centralizavimas valstybės mastu;

- didelė administracinė našta, nes net mažaverčiams vienkartiniams pirkimams vykdyti reikia atlikti daug pirkimo procedūrų ir įforminti daug pirkimo dokumentų;
- dėl didelės administracinės naštos trūksta laiko pirkimų procedūroms įforminti, o perkančiosios organizacijos neturi galimybių įdarbinti papildomų darbuotojų šioms funkcijoms vykdyti;
- būtina supaprastinti procedūras, pavyzdžiui, perkant prekes iki 100 Lt (28,9 Eur) nereikėtų atlikti apklausos;
- tiekėjų pasirinkimo galimybių stoka didina perkančiosios organizacijos išlaidas, pavyzdžiui, reikalavimas pirkti iš socialinių įmonių, kurių įkainiai gerokai didesni nei kitų įmonių;
- verčių skaičiavimas;
- tiekėjų vadybininkų nekompetencija (rengiant pasiūlymus pagal nustatytus reikalavimus);
- jei perkančioji organizacija vykdo tik mažos vertės pirkimus apklausos būdu, neturėtų būti privaloma pirkimą vykdyti elektroniniu būdu (privaloma 50 proc.). Bandant kelis kartus vykdyti pirkimą per sistemą, niekas nepateikė pasiūlymo ir neatsiliepė į skelbimą. Tokiu atveju iš Viešųjų pirkimų tarnybos buvo gautas paaiškinimas, kad jei niekas nesiūlo paslaugų, pirkimus galima vykdyti paprastai;
- sudėtinga, per daug apribojimų, didelė korupcinių susitarimų tikimybė;
- vertinant pagal mažiausios kainos kriterijų ne visada galima įsigyti geriausią prekę, tačiau kitas vertinimo būdas mažos vertės pirkimams yra per sudėtingas.

Išvardytos problemos atskleidžia, kad mažos vertės pirkimų procedūros yra per daug formalios, vykdytojams tenka didelė administracinė našta, kuri ekonomiškai nepasiteisina dėl mažos perkamų prekių ir paslaugų vertės.

Siekiant mažinti keliamas mažos vertės pirkimų procedūrų problemas, respondentų buvo prašoma pateikti savo siūlymus, kaip reikėtų tobulinti šių procedūrų reguliavimą. Gauti tokie pasiūlymai:

- mažinti pirkimo procedūrų sudėtingumą;
- labai sumažinti reikalingų pildyti dokumentų kiekį;
- atsisakyti reikalavimo atlikti apklausą, kai prekių ar paslaugų pirkimo vertė neviršija 100 Lt (28,9 Eur);
- rengti aiškesnes taisykles;
- pateikti daugiau informacijos ir pavyzdžių Viešųjų pirkimų tarnybos interneto svetainėje;
- jei vykdomi tik mažos vertės pirkimai, neturėtų būti privaloma registruotis Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje;
- mažinti administracinę naštą (įvairių anketų, pažymų, ataskaitų pildymą);
- tobulinti vertinimą pagal ekonominio naudingumo kriterijų.

Išvardyti pasiūlymai yra susiję su administracinės naštos mažinimu ir procedūrų supaprastinimu. Galima daryti prielaidą, kad šios priemonės padėtų sumažinti pažeidimų skaičių mažos vertės pirkimų atveju ir padidintų tiekėjų pasiūlymų kiekį.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

EUROPOS SĄJUNGOS NORMINIAI AKTAI

1. 1992 m. birželio 18 d. Tarybos direktyva 92/50/EEB dėl viešųjų paslaugų sutarčių sudarymo tvarkos koordinavimo. OL L 209, 1992 7 24, p. 1.
2. 1993 m. birželio 14 d. Tarybos direktyva 93/37/EEB dėl viešųjų darbų sutarčių sudarymo tvarkos koordinavimo. OL L 199, 1993 8 9 , p. 54.
3. 1993 m. birželio 14 d. Tarybos direktyva 93/38/EEB dėl įmonių, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ar telekomunikacijų srityje, viešojo pirkimo procedūrų koordinavimo. OL L 199, 1993 8 9, p. 84.
4. 1993 m. birželio 14 d. Tarybos direktyva 93/36/EEB dėl viešojo tiekimo sutarčių sudarymo tvarkos koordinavimo. OL L 199, 1993 8 9 , p. 1.
5. 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo. OJ L 1, 2003 1 4, p. 1–25.
6. 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/18/EB dėl Viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo. OL L 134 2004 4 30, p. 114.
7. 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/17/EB dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų tvarkos derinimo. OL *2004 m. specialusis leidimas,* 6 skyrius, 7 tomas, p. 19.
8. 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB. OJ L 94, 2014 3 28, p. 65.
9. 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/25/ES dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/17/EB. OJ L 94 2014 3 28, 9. 243.
10. Europos Bendrijos Steigimo Sutartis. http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=9224.

LIETUVOS REPUBLIKOS NORMINIAI AKTAI

11. „Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2003 m. vasario 21 d. įsakymas Nr. 4-72 „Dėl perkančiųjų organizacijų sąrašų patvirtinimo.“ https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FC53446C3698/pvMxoqXdbQ.
12. „Viešųjų pirkimų tarnybos 2016–2016 metų strateginis veiklos planas.“ http://vpt.lrv.lt/lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai.
13. Viešojo pirkimo–pardavimo sutarčių kainodaros taisyklių nustatymo metodika, patvirtinta Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2003 m. vasario 25 d. įsakymu Nr. 1S-21 „Dėl Viešojo pirkimo–pardavimo sutarčių kainodaros taisyklių nustatymo metodikos patvirtinimo“, prieiga perinternetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.89FF7123B1E0/fGzHDgIfrC.

14. Etiško elgesio viešuosiuose pirkimuose mokomojoje priemonė, patvirtinta Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2010 m. rugsėjo 7 d. įsakymu Nr. 1S-135 „Dėl Etiško elgesio viešuosiuose pirkimuose mokomosios priemonės patvirtinimo.“ http://www.infolex.lt/ta/337111?nr=1.
15. Informacijos viešinimo Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje tvarkos aprašas, patvirtintas Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2015 m. gruodžio 31 įsakymu Nr. 1S-222 „Dėl Informacijos viešinimo Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje tvarkos aprašo patvirtinimo.“ https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/54d37da0b3bf11e598c4c7724bda031b.
16. Informavimo ir viešinimo paslaugų viešojo pirkimo dokumentų rengimo rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2014 m. liepos 4 d. įsakymu Nr. 1S-109 „Dėl Informavimo ir viešinimo paslaugų viešojo pirkimo dokumentų rengimo rekomendacijų patvirtinimo.“ http://www.infolex.lt/ta/307961?nr=1.
17. Interneto svetainės paslaugų viešojo pirkimo techninių specifikacijų rengimo rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2014 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. 1S-100 „Dėl Interneto svetainės paslaugų viešojo pirkimo techninių specifikacijų rengimo rekomendacijų patvirtinimo.“ http://www.infolex.lt/ta/307319?nr=1.
18. Keleivių pervežimo oro transportu paslaugų (aviabilietų) viešojo pirkimo dokumentų rengimo rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2004 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. 1S-82 „Dėl Keleivių pervežimo oro transportu paslaugų (aviabilietų) viešojo pirkimo dokumentų rengimo rekomendacijų patvirtinimo.“ http://www.infolex.lt/ta/124230?nr=2.
19. Kompiuterių techninių specifikacijų rengimo rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2005 m. lapkričio 2 d. įsakymu Nr. 1S-46 „Dėl Kompiuterių techninių specifikacijų rengimo rekomendacijų patvirtinimo.“ http://www.infolex.lt/ta/10893?nr=3.
20. Konkurencijos politikos nuostatų taikymo gairės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. gruodžio 12 d. nutarimu Nr. 1510 „Dėl Konkurencijos politikos nuostatų taikymo gairių patvirtinimo.“ https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F023A2A2D273.
21. Lengvųjų automobilių viešųjų pirkimų rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2015 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. 1S-221 „Dėl Lengvųjų automobilių viešųjų pirkimų rekomendacijų patvirtinimo.“ http://www.infolex.lt/ta/350443?nr=1.
22. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas Nr. VIII-1029. http://www.infolex.lt/ta/23225?ref=5&nr=2.
23. Lietuvos Respublikos atitikties įvertinimo įstatymas Nr. VIII-870. http://www.infolex.lt/ta/99402?ref=5&nr=3.
24. Lietuvos Respublikos ekonomikos ministerijos ir Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 1993 m. birželio 9 d. nutarimas Nr. 3-1/8-1833/04-18 „Dėl prekių (paslaugų) įsigijimo tvarkos biudžetinėse įstaigose“ taikymo (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. sausio 22 d. nutarimas Nr. 22). https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.11F05CBF2DFC.

25. Lietuvos Respublikos koncesijų įstatymas Nr. I-1510, http://www.infolex.lt/ta/117591?ref=5&nr=4.
26. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas Nr. VIII-1099. http://www.infolex.lt/ta/37214?ref=5&nr=1.
27. Lietuvos Respublikos Konstitucija.
28. Lietuvos Respublikos metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. XII-1573 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos patvirtinimo.“ http://www.infolex.lt/ta/328695?nr=3.
29. Lietuvos Respublikos Nacionalinės kovos su korupcija 2011–2014 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. IX-711 „Dėl Lietuvos Respublikos Nacionalinės kovos su korupcija 2011–2014 metų programos patvirtinimo.“ http://www.infolex.lt/ta/56616?nr=3.
30. Lietuvos Respublikos pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymo projektas. http://www.infolex.lt/ta/344823.
31. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas Nr. I-599. http://www.infolex.lt/ta/4699?ref=5&nr=1.
32. Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas Nr. XI-2220. http://www.infolex.lt/ta/159843?ref=5&nr=3
33. Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas Nr. I-1120. http://www.infolex.lt/ta/87322?nr=1.
34. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas Nr. VIII-1316. http://www.infolex.lt/ta/17188?nr=1.
35. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas Nr. VIII-1234. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0BDFFD850A66/OCQvcNCBEt.
36. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas Nr. VIII-371. http://www.infolex.lt/ta/74651?ref=5&nr=1
37. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimo įstatymas Nr. XI-678. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A91EE63FD1A6.
38. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo projektas (Nr. 16-9576). https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/4347e1d070d811e6a421ea2bde782b94?positionInSearchResults=6&searchModelUUID=5c0938be-c8fe-4b04-be29-f9258e357c13.
39. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas Nr. I-1491. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C54AFFAA7622/tMqkMXuKvO.
40. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo projektas Nr. XIIP-3750. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/93ffb1a0891311e5bca4ce385a9b7048?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=eef5191c-51a5-440e-b05f-2dfbd74c1007.
41. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimas Nr. 1160 „Dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo.“ http://www.infolex.lt/ta/42993?nr=13.

42. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 21 d. nutarimas Nr. 1133 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 8 d. nutarimo Nr. 804 „Dėl Nacionalinės žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programos patvirtinimo“ ir jį keitusių nutarimų pripažinimo netekusiais galios.“ http://www.infolex.lt/ta/137314?ref=5&nr=1.
43. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. birželio 22 d. nutarimas Nr. 772 „Dėl Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros paslaugų, išskyrus tas mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros paslaugas, iš kurių gauta nauda yra naudojama tik perkančiosios organizacijos veiklos poreikiams tenkinti ir už kurias viską sumoka perkančioji organizacija, pirkimų tvarkos aprašo patvirtinimo.“ http://www.infolex.lt/ta/147271?nr=5.
44. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. vasario 10 d. nutarimas Nr. 125 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 21 d. nutarimo Nr. 1133 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 8 d. nutarimo Nr. 804 „Dėl Nacionalinės žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programos patvirtinimo“ ir jį keitusių nutarimų pripažinimo netekusiais galios“ pakeitimo“, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/0947df20d3b311e583a295d9366c7ab3.
45. Lietuvos viešųjų pirkimų sistemos tobulinimo ir plėtros 2009–2013 metų strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. spalio 14 d. nutarimu Nr. 1332 „Dėl Lietuvos viešųjų pirkimų sistemos tobulinimo ir plėtros 2009–2013 metų strategijos patvirtinimo.“ http://www.infolex.lt/ta/77910?nr=2.
46. Numatomo viešojo pirkimo vertės skaičiavimo metodika, patvirtinta Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2003 m. vasario 26 d. įsakymu Nr. 1S-26 „Dėl Numatomo viešojo pirkimo vertės skaičiavimo metodikos patvirtinimo“.
47. Pasiūlyme nurodytos prekių, paslaugų ar darbų neįprastai mažos kainos pagrindimo rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2009 m. lapkričio 10 d. įsakymu Nr. 1S-122 „Dėl Pasiūlyme nurodytos prekių, paslaugų ar darbų neįprastai mažos kainos pagrindimo rekomendacijų patvirtinimo.“ http://www.infolex.lt/ta/107677?nr=2.
48. Perkančiųjų organizacijų veiklos, susijusios su viešųjų pirkimų procedūrų vykdymu, tikrinimų taisyklės, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2014 m. gegužės 30 d. įsakymu Nr. 1S-91 „Dėl Perkančiųjų organizacijų veiklos, susijusios su viešųjų pirkimų procedūrų vykdymu, tikrinimų taisyklių patvirtinimo.“ https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/12b039d0ea2711e38557d238694e3fc9.
49. Perkančiųjų organizacijų viešųjų pirkimų organizavimo ir vidaus kontrolės rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2011 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. 1S-174 „Dėl Perkančiųjų organizacijų viešųjų pirkimų organizavimo ir vidaus kontrolės rekomendacijų patvirtinimo.“ http://www.infolex.lt/ta/151866?nr=1.
50. Planinio perkančiosios organizacijos veiklos, susijusios su viešojo pirkimo–pardavimo sutarčių sudarymu ir vykdymu, tikrinimo atlikimo ir jo rezultatų įforminimo taisyklės, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2014 m. lapkričio 14 d. įsakymu Nr. 1S-222 „Dėl Planinio perkančiosios organizacijos veiklos, susijusios su viešojo pirkimo–pardavimo sutarčių sudarymu ir vykdymu, tikrinimo atlikimo ir jo

rezultatų įforminimo taisyklių patvirtinimo.“ https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/e9c99be06e3a11e4942895da095d8b69.
51. Produktų, kurių viešiesiems pirkimams taikytini aplinkos apsaugos kriterijai, sąrašai, Aplinkos apsaugos kriterijai ir aplinkos apsaugos kriterijai, kuriuos perkančiosios organizacijos turi taikyti pirkdamos prekes, paslaugas ar darbus, taikymo tvarkos aprašas, patvirtinti Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2011 m. birželio 28 d. įsakymu Nr. D1-508 „Dėl Produktų, kurių viešiesiems pirkimams taikytini aplinkos apsaugos kriterijai, sąrašų, Aplinkos apsaugos kriterijų ir aplinkos apsaugos kriterijų, kuriuos perkančiosios organizacijos turi taikyti pirkdamos prekes, paslaugas ar darbus, taikymo tvarkos aprašo patvirtinimo.“ http://www.infolex.lt/ta/147521?ref=5&nr=1.
52. Smulkiojo ir vidutinio verslo subjektų skatinimo dalyvauti viešuosiuose pirkimuose rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2010 m. rugsėjo 30 d. įsakymu Nr. 1S-139 „Dėl Smulkiojo ir vidutinio verslo subjektų skatinimo dalyvauti viešuosiuose pirkimuose rekomendacijų patvirtinimo.“ http://www.infolex.lt/ta/139290?nr=3.
53. Statinio (-ių) ar statinių grupės projektavimo paslaugų viešojo pirkimo rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2014 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. 1S-266 „Dėl Statinio (-ių) ar statinių grupės projektavimo paslaugų viešojo pirkimo rekomendacijų patvirtinimo“. http://www.infolex.lt/ta/323506?nr=1.
54. Teisės aktų projektų rekomendacijų, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2013 m. gruodžio 23 d. įsakymu Nr. 1R-298 „Dėl Teisės aktų projektų rekomendacijų patvirtinimo.“ http://www.infolex.lt/ta/292808?nr=1.
55. Terminuotų indėlių ir indėlių iki pareikalavimo paslaugų viešojo pirkimo rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2015 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. 1S-214 „Dėl Terminuotų indėlių ir indėlių iki pareikalavimo paslaugų viešojo pirkimo rekomendacijų patvirtinimo“. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/3a9f3db0afc911e5b12fbb7dc920ee2c.
56. Tiekėjų kvalifikacijos vertinimo metodinės rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2003 m. spalio 20 d. įsakymu Nr. 1S-100 „Dėl Tiekėjų kvalifikacijos vertinimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo“. http://www.infolex.lt/ta/43171?ref=5&nr=2.
57. Valstybės tarnautojų etikos taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 968 „Dėl Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklių patvirtinimo.“ http://www.infolex.lt/ta/100249?nr=1.
58. Valstybinio pirkimo laikinosios taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. balandžio 12 d. nutarimu Nr. 510 „Dėl Valstybinio pirkimo laikinųjų taisyklių patvirtinimo.“ https://www.e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.69D24A2F6321.
59. Viešojo pirkimo komisijos sudarymo ir jos veiklos organizavimo rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos prie Vyriausybės direktoriaus 2006 m. lapkričio 29 d. įsakymas Nr. 1S-73 „Dėl Viešojo pirkimo komisijos sudarymo ir jos veiklos organizavimo rekomendacijų patvirtinimo.“ http://www.infolex.lt/ta/30569?nr=2.

60. Viešųjų pirkimų gairės perkančiosios organizacijos vadovui, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2011 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. 1S-204 „Dėl Viešųjų pirkimų gairių perkančiosios organizacijos vadovui patvirtinimo.“ https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D97E7B71ED3D.
61. Viešųjų pirkimų pasiūlymų vertinimo ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo arba mažiausios kainos vertinimo kriterijumi rekomendacijos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2006 m. spalio 12 d. įsakymu Nr. 1S-53 „Dėl Viešųjų pirkimų pasiūlymų vertinimo ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo arba mažiausios kainos vertinimo kriterijumi rekomendacijų patvirtinimo.“ http://www.infolex.lt/ta/68281?nr=1.
62. Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2009 m. rugsėjo 30 d. įsakymas Nr. 1S-96 „Dėl Pasiūlyme nurodytos prekių, paslaugų ar darbų neįprastai mažos kainos sąvokos apibrėžimo.“ http://www.infolex.lt/ta/62056?nr=1.
63. Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2011 m. rugpjūčio 1 d. įsakymas Nr. 1S-104 „Dėl Viešųjų pirkimų tarnybos, ginančios viešąjį interesą, kreipimosi į teismą dėl viešojo pirkimo–pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia ir (ar) alternatyvių sankcijų taikymo taisyklių patvirtinimo.“ http://www.infolex.lt/ta/148363?ref=5&nr=1.
64. Viešųjų pirkimų tarnybos rekomendacijos dėl priemonių, kurių asmuo turi imtis, kad savo tarnybinę veiklą suderintų su Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo nuostatomis, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2011 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. 1S-202 „Dėl Viešųjų pirkimų tarnybos rekomendacijų dėl priemonių, kurių asmuo turi imtis, kad savo tarnybinę veiklą suderintų su Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo nuostatomis patvirtinimo.“ http://old.vpt.lt/vpt/uploaded/2014/2013-05-31_1S-111.pdf.

EUROPOS TEISINGUMO TEISMO PRAKTIKA

65. „Teisingumo Teismo 1988 m. rugsėjo 22 d. sprendimas byloje Nr. C-45/87.“ http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61987CJ0045.
66. „Teisingumo Teismo 1990 m. kovo 20 d. sprendimas byloje Nr. C-21/88.“ http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61988CJ0021.
67. „Teisingumo Teismo 1995 m. kovo 28 d. sprendimas byloje Nr. C-324/93.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&jur=C,T,F&num=C-324/93&td=ALL.
68. „Teisingumo Teismo 1995 m. sausio 24 d. sprendimas byloje Nr. C-359/93.“ http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61993CJ0359.
69. „Teisingumo Teismo 1996 m. kovo 28 d. sprendimas byloje Nr. C-31/87.“ http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61987CJ0031.
70. „Teisingumo Teismo 1998 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje Nr. C-318/94.“ http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61994CJ0318.
71. „Teisingumo Teismo 1998 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje Nr. C-31/87.“ http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61987CJ0031.

72. „Teisingumo Teismo 1999 m. gruodžio 2 d. sprendimas byloje Nr. C-176/98.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-176/98.
73. „Teisingumo Teismo 1999 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje Nr. C-107/98.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=lt&jur=C,T,F&num=C-107/98&td=ALL.
74. „Teisingumo Teismo 1999 m. spalio 28 d. sprendimas byloje Nr. C-81/98.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-81/98.
75. „Teisingumo Teismo 2000 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje Nr. C-324/98.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-324/98.
76. „Teisingumo Teismo 2000 m. rugsėjo 26 d. sprendimas byloje Nr. C-225/98.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-225/98.
77. „Teisingumo Teismo 2000 m. spalio 5 d. sprendimas byloje Nr. C-16/98.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=lt&jur=C,T,F&num=C-16/98&td=ALL.
78. „Teisingumo Teismo 2000 m. spalio 5 d. sprendimas byloje Nr. C-376/98.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-376/98.
79. „Teisingumo Teismo 2001 m. gegužės 10 d. sprendimas byloje Nr. C-223/99 ir C-260/99.“ http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=46358&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=314269.
80. „Teisingumo Teismo 2001 m. gruodžio 3 d. sprendimas byloje Nr. C-59/00.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-59/00.
81. „Teisingumo Teismo 2001 m. kovo 13 d. sprendimas byloje Nr. C-379/98.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=lt&jur=C,T,F&num=C-379/98&td=ALL.
82. „Teisingumo Teismo 2001 m. spalio 18 d. sprendimas byloje Nr. C-19/00.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-19/00.
83. „Teisingumo Teismo 2001 m. vasario 1 d. sprendimas byloje Nr. C-237/99.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-237/99.
84. „Teisingumo Teismo 2002 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje Nr. C-470/99.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-470/99.
85. „Teisingumo Teismo 2002 m. rugsėjo 17 d. sprendimas byloje Nr. C-513/99.“ http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=47670&doclang=LT.
86. „Teisingumo Teismo 2003 m. birželio 19 d. sprendimas byloje Nr. C-315/01.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-315/01.
87. „Teisingumo Teismo 2003 m. gegužės 15 d. sprendimas byloje Nr. C-214/00.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=c-214/00.
88. „Teisingumo Teismo 2003 m. gegužės 22 d. sprendimas byloje Nr. C-18/01.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-18/01.
89. „Teisingumo Teismo 2003 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje Nr. C-448/01.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=c-448/01.
90. „Teisingumo Teismo 2004 m. balandžio 29 d. sprendimas byloje Nr. C-496/99.“ http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1452160374285&uri=CELEX:61999CJ0496.
91. „Teisingumo Teismo 2004 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje Nr. C-126/03.“ http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=49676&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=181416.

92. „Teisingumo Teismo 2004 m. spalio 7 d. sprendimas byloje Nr. C-247/02.“ http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=49161&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=174969.
93. „Teisingumo Teismo 2005 m. kovo 3 d. nutartis bylose C-21/03 ir C-24/03.“ http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62003CJ0021:LT:PDF
94. „Teisingumo Teismo 2005 m. kovo 3 d. sprendimas byloje Nr. C-21/03 ir C-34-03.“ http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62003CJ0021:LT:PDF
95. „Teisingumo Teismo 2005 m. lapkričio 24 d. sprendimas byloje Nr. C-331/04.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-331/04.
96. „Teisingumo Teismo 2005 m. sausio 11 d. sprendimas byloje Nr. C-26/03.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-26/03.
97. „Teisingumo Teismo 2005 m. spalio 27 d. sprendimas byloje Nr. C-234/03.“ http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:62003CJ0234.
98. „Teisingumo Teismo 2006 m. liepos 11 d. sprendimas byloje Nr. C-205/034.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-205/03.
99. „Teisingumo Teismo 2007 m. spalio 11 d. sprendimas byloje Nr. C-241/06.“ http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=69840&doclang=LT.
100. „Teisingumo Teismo 2008 m. balandžio 10 d. sprendimas byloje Nr. C-393/06.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=sv&jur=C,T,F&num=C-393/06&td=ALL.
101. „Teisingumo Teismo 2008 m. balandžio 3 d. sprendimas byloje Nr. C-346/06.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-346/06.
102. „Teisingumo Teismo 2008 m. gegužės 15 d. sprendimas bylose Nr. C-147/06 ir C-148/06.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-147/06.
103. „Teisingumo Teismo 2008 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje Nr. C-213/07.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-213/07.
104. „Teisingumo Teismo 2008 m. kovo 13 d. sprendimas byloje Nr. C-125/06.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&jur=C,T,F&num=c-125/06&td=ALL.com.
105. „Teisingumo Teismo 2008 m. sausio 24 d. sprendimas byloje Nr. C-532/06.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-532/06.
106. „Teisingumo Teismo 2008 m. vasario 14 d. sprendimas byloje Nr. C-450/06.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=c-450/06.
107. „Teisingumo Teismo 2009 m. birželio 4 d. sprendimas byloje Nr. C-250/07.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=lt&jur=C,T,F&num=C-250/07&td=ALL.
108. „Teisingumo Teismo 2009 m. gegužės 19 d. sprendimas byloje Nr. C-358/07.“ http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30dbc4d1a25129ae4490aa9ee/7fa3101e217.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuLch50?doclang=LT&text=&pageIndex=0&part=1&mode=DOC&docid=78514&occ=first&dir=&cid=308194.
109. „Teisingumo Teismo 2009 m. gegužės 19 d. sprendimas byloje Nr. C-538/07.“ http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=78514&doclang=LT.
110. „Teisingumo Teismo 2009 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje Nr. C-305/08.“ http://curia.europa.eu/juris/documents.jsf?num=C-305/08.
111. „Teisingumo Teismo 2009 m. gruodžio 23 d. sprendimas byloje Nr. C-376/08.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-376/08.

112. „Teisingumo Teismo 2009 m. lapkričio 12 d. sprendimas byloje Nr. C-199/07.“ http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=76423&doclang=LT.
113. „Teisingumo Teismo 2011 m. lapkričio 10 d. sprendimas byloje Nr. C-348/10.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-348/10.
114. „Teisingumo Teismo 2012 m. spalio 18 d. sprendimas byloje Nr. C-218/11.“ http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=128653&doclang=LT.
115. „Teisingumo Teismo 2013 m. spalio 10 d. sprendimas byloje Nr. C-94/12.“ http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=142822&doclang=LT.
116. „Teisingumo teismo 2015 m. kovo 12 d. sprendimas byloje Nr. C-538/13.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-538/13.
117. „Teisingumo Teismo 2015 m. spalio 13 d. sprendimas byloje T-403/12.“ http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:62012TJ0403.
118. „Teisingumo Teismo 2016 m. balandžio 7 d. sprendimas byloje N. C-324/14.“ http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-324/14.

LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISMŲ PRAKTIKA

119. „Kauno apygardos teismo 2012 m. liepos 9 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-1681-264/2012.“ http://www.infolex.lt/tp/400757.
120. „Kauno apygardos teismo 2013 m. spalio 24 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-938-173/2013.“ http://eteismai.lt/byla/99512383291615/2-938-173/2013.
121. „Kauno apygardos teismo 2015 m. lapkričio 27 d. nutartis administracinio teisės pažeidimo byloje Nr. ATP-1118-238/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1161019.
122. „Klaipėdos apygardos teismo 2014 m. birželio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-905-479/2014.“ http://www.infolex.lt/tp/831296.
123. „Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-252/2006.“ http://www.infolex.lt/tp/62206.
124. „Klaipėdos apygardos teismo 2015 m. kovo 10 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-988-826/2015.“ http://eteismai.lt/byla/237499258417853/e2-988-826/2015.
125. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-39-690/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/994829?nr=1.
126. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-158/2012.“ http://eteismai.lt/byla/216431224426114/3K-3-158/2012.
127. „Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-366/2005.“ http://www.infolex.lt/tp/54921.
128. „Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-364/2007.“ http://www.infolex.lt/tp/78923.
129. „Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-614/2007.“ http://www.infolex.lt/tp/81421.
130. „Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-442/2007.“ http://www.infolex.lt/tp/81182?nr=1.
131. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-255/2014.“ http://www.infolex.lt/tp/822091?nr=1.

132. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-255/2014.“ http://www.infolex.lt/tp/822091?nr=1.
133. „Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-442/2007.“ http://www.infolex.lt/tp/81182.
134. „Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-630/2009.“ http://eteismai.lt/byla/245020931184709/2-630/2009.
135. „Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1519/2009.“ http://www.infolex.lt/tp/143619?nr=1.
136. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e-34-3-112-969/2016.“ http://eteismai.lt/byla/45181818753920/e3K-3-112-969/2016?word=adomaitis%20v.%20r.%20padelskas.
137. „Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-736/2009.“ http://www.infolex.lt/tp/128606.
138. „Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1122/2009. http://www.infolex.lt/tp/134513?nr=1.
139. „Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. rugpjūčio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-713/2010.“ http://www.infolex.lt/tp/170219.
140. „Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-937/2011.“ http://www.infolex.lt/tp/205192?nr=1.
141. „Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-591/2011.“ http://www.infolex.lt/tp/216770.
142. „Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1341/2011.“ http://www.infolex.lt/tp/217041.
143. „Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-674/2011.“ http://www.infolex.lt/tp/216774?nr=1.
144. „Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1207/2012.“ http://www.infolex.lt/tp/379902.
145. „Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. rugpjūčio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1665/2012.“ http://www.infolex.lt/tp/401100.
146. „Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. vasario 15 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-1052/2012.“ http://www.infolex.lt/tp/365702?nr=1.
147. „Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-2329/2013.“ http://www.infolex.lt/tp/775495.
148. „Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1829/2013.“ http://www.infolex.lt/tp/703921.
149. „Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugpjūčio 29 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje Nr. 2-2059/2013.“ http://www.infolex.lt/tp/725909?nr=1.
150. „Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugsėjo 3 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-2117/2013.“ http://www.infolex.lt/tp/726373.
151. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1161/2014.“ http://www.infolex.lt/tp/827219.
152. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-870/2014.“ http://www.infolex.lt/tp/829263.

153. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. liepos 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1268/2014.“ http://www.infolex.lt/tp/837555.
154. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-866/2014.“ http://www.infolex.lt/tp/801153.
155. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-866/2014.“ http://www.infolex.lt/tp/801153.
156. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-866/2014.“ http://www.infolex.lt/tp/801153.
157. „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1118-236/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1057473.
158. „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-647-180/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1057433.
159. „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-958-180/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1161483.
160. „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-810-236/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1072026.
161. „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. liepos 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1582-370/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1087103?nr=1.
162. „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-813-516/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1072030.
163. „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. liepos 3 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-411-180/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1095122.
164. „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-455-236/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/999978.
165. „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-156-943/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/994860.
166. „Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-416-236/2016.“ http://www.infolex.lt/tp/1204991?nr=2.
167. „Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. vasario 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-599-236/2016.“ http://www.infolex.lt/tp/1220811?nr=1.
168. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1117/03.“ http://www.infolex.lt/tp/24332.
169. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-416.“ http://www.infolex.lt/tp/54306.
170. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-291/2006.“ http://www.infolex.lt/tp/60249.
171. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-458/2007.“ http://www.infolex.lt/tp/81938.
172. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-222/2008.“ http://www.infolex.lt/tp/85560.
173. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-185/2008.“ http://www.infolex.lt/tp/85422.

174. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-506/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/141164?nr=1.
175. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-505/2009.“ http://www.infolex.lt/tp/141163.
176. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-506/2009.“ http://www.infolex.lt/tp/141164?nr=1.
177. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-508/2009.“ http://www.infolex.lt/tp/141314.
178. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2009.“ http://www.infolex.lt/tp/130205.
179. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-25/2009.“ http://www.infolex.lt/tp/94000.
180. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-150/2010.“ http://www.infolex.lt/tp/156204?nr=1.
181. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-126/2010.“ http://www.infolex.lt/tp/159729.
182. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-425/2010.“ http://www.infolex.lt/tp/178703.
183. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-339/2010.“ http://www.infolex.lt/tp/166561.
184. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-155/2011.“ http://www.infolex.lt/tp/199126.
185. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-158/2011.“ http://www.infolex.lt/tp/199125.
186. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-297/2011.“ http://www.infolex.lt/tp/213301.
187. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-249/2011.“ http://www.infolex.lt/tp/205342.
188. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-507/2011.“ http://www.infolex.lt/tp/310999.
189. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-119/2011.“ http://www.infolex.lt/tp/196642.
190. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-307/2011.“ http://www.infolex.lt/tp/215994.
191. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-311/2011.“ http://www.infolex.lt/tp/215995.
192. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-304/2011.“ http://www.infolex.lt/tp/227684.
193. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-158/2012.“ http://www.infolex.lt/tp/377351.
194. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-43/2012.“ http://www.infolex.lt/tp/373366.

195. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-181/2012.“ http://www.infolex.lt/tp/374950?nr=1.
196. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-280/2012.“ http://www.infolex.lt/tp/380990.
197. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-359/2012.“ http://www.infolex.lt/tp/390505.
198. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-408/2012.“ http://www.infolex.lt/tp/448405).
199. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-340/2013.“ http://www.infolex.lt/tp/700952.
200. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-324/2013.“ http://www.infolex.lt/tp/690996.
201. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-415/2013.“ http://www.infolex.lt/tp/706831.
202. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-495/2013.“ http://www.infolex.lt/tp/731610.
203. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-43/2013.“ http://www.infolex.lt/tp/511511.
204. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-40/2013.“ http://www.infolex.lt/tp/511515.
205. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-223/2014.“ http://www.infolex.lt/tp/821763.
206. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-533/2014.“ http://www.infolex.lt/tp/939878.
207. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-544/2011.“ http://www.infolex.lt/tp/940695.
208. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-475/2014.“ http://www.infolex.lt/tp/895788.
209. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-376/2014.“ http://www.infolex.lt/tp/833552?nr=1.
210. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-411/2014.“ http://www.infolex.lt/tp/873135.
211. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-183-248/2015.“ http://www.min.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=193707&Zd=LT.
212. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-309-248/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1048346.
213. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-324-378/2015.“ https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/LITEKO.25CB510B642D.
214. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-162-469/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1023738.
215. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-96-916/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1008113.

216. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-609-690/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1157691?nr=1.
217. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-554-690/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1147062?nr=1.
218. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-554-690/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1147062.
219. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-84-248/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1006618.
220. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-175-415/2016.“ http://www.infolex.lt/tp/1234148?nr=1.
221. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje e3K-3-155-415/2016.“ http://www.infolex.lt/tp/1221622?nr=1.
222. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62-415/2016.“ http://www.infolex.lt/praktika/test/Default.aspx?id=20&item=doc&aktoid=1173467&nr=1&LoggedIn=1.
223. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-121-690/2016.“ http://www.infolex.lt/tp/1219020?nr=1.
224. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-534/2014.“ http://www.infolex.lt/tp/939842?nr=1.
225. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-439-469,“ http://www.infolex.lt/tp/1390645?nr=1.
226. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga.“ *Teismų praktika* 31 (2009).
227. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1.“ *Teismų praktika* 39 (2013).
228. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (I) Nr. AC-38-1.“ *Teismų praktika* 38 (2013).
229. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. kovo 16 d. nutarimas „Dėl Muziejų įstatymo.“ http://www.infolex.lt/tp/41559.
230. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 20011 m. kovo 31 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-822-2563/2011.“ http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=3377114c-0f95-4a50-888a-82c0d2b0ffb3.
231. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. gruodžio 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-756-1976/2008.“ http://www.infolex.lt/tp/92129.
232. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. gegužės 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-822-49/2010.“ http://www.infolex.lt/tp/163611.
233. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. gegužės 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-858-1491-11.“ http://www.infolex.lt/tp/203369.
234. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. sausio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-858-136/2011.“ http://www.infolex.lt/tp/189077.
235. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. birželio 13 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-502-940-13.“ http://www.infolex.lt/tp/702569?nr=2.

236. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenis „Administracinių teismų praktika Nr. 1“, 2001. http://www.lvat.lt/download/801/lvat_biuletenis_01.pdf.
237. „Vilniaus apygardos teismo 2013 m. rugpjūčio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-2790-611/2013.“ http://www.infolex.lt/tp/719544.
238. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas byloje Nr.3/99-5/99. http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta357/content.
239. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 „Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo“, Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 „Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=283322&p_query=&p_tr2=.
240. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. sausio 15 d. nutarimas „Dėl konkurencijos keleivių vežimo paslaugų srityje.“ http://www.infolex.lt/tp/955189.
241. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, nagrinėjant bylas pagal viešąjį interesą ginančių subjektų skundus (prašymus), apibendrinimas. *Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenis*. 2009, 6 (16): 334.

SPECIALIOJI LITERATŪRA

242. Allaire, Frédéric. *L'essentiel du droit des marchés publics*. Paryžius: Gualino, 2009.
243. Ambrazevičienė, Rima. „Teisėtumo užtikrinimo priemonės vykdant viešuosius pirkimus.“ *Jurisprudencija* 46, 38 (2003): 107–115.

244. Ambrazevičienė, Rima. „Viešųjų pirkimų valstybinio reguliavimo politikos raida Lietuvoje.“ *Jurisprudencija* 59, 51 (2004): 105–113.
245. Andrius Meiženis. „Viešųjų pirkimų sistema Lietuvoje „Sigma akimus“.“ *Viešieji pirkimai: Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletenis* 1, 10 (2004).
246. Andruškevičius, Arvydas. *Administracinės teisės: principai ir normų ribos*. Vilnius: Teisinės Informacijos Centras, 2004.
247. Arnull, Anthony, et al. *Wyatt and Dashwood's European Union Law*. Sweet and Maxwell, 2006.
248. Arrowsmith, Sue ir Keith Hartley. *Public Procurement I & II*. The International Library of Critical Writings in Economics: 2002.
249. Arrowsmith, Sue ir Martin Trybus (sud.). *Public procurement: the continuing revolution*. London: Kluwer Law International, 2002.
250. Arrowsmith, Sue ir Peter Kunzlik „Public procurement and horizontal policines in EC law: general principles.“ Iš *Social and environmental policies in EC procurement law: new directives and new directions*, Sue Arrowsmith, Peter Kunzlik, 9–55. Kembridžas: Cambridge University Press, 2009.
251. Arrowsmith, Sue, et al. *Social and environmental policies in EC procurement law: new directives and new directions*. Kembridžas: Cambridge University Press, 2009.
252. Arrowsmith, Sue, John Linarelli ir Don Wallace. *Regulating public procurement: national and international perspectives*. Haga: Kluwer Law International, 2000.
253. Arrowsmith, Sue. *The law of public and utilities procurement*. Jungtinė Karalystė: Sweet & Maxwell, 2005.
254. Atkins, W. S. „The Cost of Non-Europe in Public Sector Procurement.“ *Costs of Non-Europe–Basic studies: executive summaries*, *1*. Liuksemburgas: Office for official publications of the European Communities, 2008.
255. Bakaveckas, Audrius, et. al. *Lietuvos administracinė teisė: bendroji dalis: vadovėlis.* Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005.
256. Baublys, Linas, et al. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.
257. Beliūnienė, Lina, et al. *Viešojo intereso atpažinimo problema Lietuvos teisėje: kriterijai ir prioritetai*. Vilnius: Teisės institutas, 2015.
258. Beliūnienė, Lina. „Viešojo intereso pirmenybė prieš teisėtus lūkesčius konstitucinėje jurisprudencijoje.“ Pranešimas tarptautinėje konferencijoje, Lietuvos teisės institutui įgyvendinant projektą „Viešojo intereso atpažinimo Lietuvos teisėje problema: kriterijai ir prioritetai“, finansuojamą Lietuvos mokslo tarybos lėšomis, 2014 m. rugsėjo 12 d., Vilnius. http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:0fXzwA0IrisJ:teise.org/data/Lina-Beliuniene.pptx+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=us.
259. Bell, John. „Royaume-Uni.“ Iš *Le contentieux des contrats publics en Europe*, 2011, 85, http://www.dalloz.fr/documentation/lien?famille=revues&dochype=RFDA/CHRON/2011/0028.
260. Bendorienė, Aldona ir Virginija Bogušienė (sud.). *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera, 2001.

261. Bovis, H. Christopher. *EU Public procurement law*. Bodminas, Kornvalis: MPG Books Ltd, 2007.
262. Bretók, János. „The role of transperency in preventing corruption in public procurement: issues for consideration.“ Iš *Fighting corruption and promoting integrity in public procurement*, 85–93. Paryžius: Organisation for economic co-opertaion and development (OECD), 2005.
263. Bronislovas Martinkus, et. al. (red.), *Aiškinamasis įmonės vadybos terminų žodynas*. Kaunas: Technologija, 2000.
264. Caranta Roberto. „RFDA.“ Iš *Le contentieux des contrats publics en Europe*, 2011, 54 http://www.dalloz.fr/documentation/lien?famille=revues&dochype=RFDA/CHRON/2011/0028.
265. Danėlienė, Ingrida. „Proporcingumo principo taikymas administracinėje ir aplinkos teisėje.“ *Teisė* 72 (2009): 110–128.
266. Gumbis Jaunius. „Teisinė diskrecija: teorinis požiūris.“ *Teisė* 52 (2004).
267. Leonas, Petras. *Teisės filosofijos istorija*. Vilnius: Mintis, 1995.
268. Bakševičienė, Rūta. „Diskrecija vykdant teisėkūra Lietuvoje.“ *Teisė* 90 (2014): 19.
269. De Koninck, Constant ir Thierry Ronse. *European public procurement law: the European public procurement directives and 25 years of jurisprudence by the Court of Justice of the European Communities: texts and analysis*. Kluwer Law International, 2008.
270. Deviatnikovaitė, Ieva. „Nepriklausomos reguliavimo institucijos valstybinio administravimo institucijų sistemoje“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012, http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20121122_083258-49314/DS.005.0.01.ETD.
271. Dikčius, Vytautas. *Marketingo tyrimai: teorija ir praktika*. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2003.
272. Ereminaitė, Simona ir Algis Junevičius. „Viešųjų pirkimų tvarkos optimizavimo ir efektyvumo didinimo galimybės.“ *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai* 54 (2010): 67–84.
273. Ereminaitė, Simona. „Elektroninių viešųjų pirkimų brandos vertinimo aspektai.“ *Viešoji politika ir administravimas* 12, 4 (2013): 567–580.
274. Ereminaitė, Simona. „Institucinės ekonomikos teorijų raiška viešųjų pirkimų procese.“ *Viešoji politika ir administravimas* 13, 2 (2014): 275–289.
275. Finsinger, Jörg. „Non-competitive and protectionist government purchasing behavior.“ *European Economic Review* 32, 1 (1988): 69–80.
276. Fourati, Souhir. „La mise en concurrence dans les marchés publics (essai de comparaison des droits français et tunisien).“ Daktaro disertacija. Paryžiaus Panthéon-Assas universitetas, 2006.
277. Frédéric, Julien. *Guide pratique et juridique du contentieux des marchés publiques*. Editions du Puits Fleuri, 2011.
278. Garner, Bryan A. (sud.). *Black's Law Dictionary*. West group, 2014.
279. Gineitienė Zinaida ir Karolis Šerpytis. „Konkurencijos ir pirkimo apimties poveikis kainai viešųjų pirkimų konkursuose.“ *Socialinių mokslų studijos*. 3, 2 (2011): 473–485.

280. Gineitienė Zinaida, Karolis Šerpytis ir Vaidas Šakalis. „Viešųjų pirkimų organizavimo ypatumai sveikatos apsaugos sistemoje.“ *Socialinių mokslų studijos* 4, 4 (2012): 1487–1502.
281. Graells, Albert Sánchez. *Public procurement and the EU competition rules*. Oksfordas: Hart publishing, 2011.
282. Grégory, Kalflèche. „Des marchés publics à la commande publique: l'évolution du droit des marchés publics.“ Daktaro disertacija. Paryžiaus Panthéon-Assas universitetas, 2008.
283. Jacob, Maxime, Pierre Ravenel ir Antoine Pasquier-Desvignes *Politique et organisation de la fonction achat, choix des critères et pondération, méthodes*. Paryžius: Le Moniteur, 2007.
284. Jean Renauld, Claude et al. „Marchés publics et politique économique.“ *Annales de l'économie publique, sociale et coopérative* 72 (1984): 151–203.
285. Jurgelevičienė, Sigita. „Perkančiosios organizacijos statusas.“ *Viešieji pirkimai: Viešųjų pirkimų Tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės Informacinis biuletenis* 3, 16 (2005): 1–2.
286. Keinys, Stasys, et. al. (red.). *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008.
287. Kenstavičius, Dainius. „Galimybė siūlyti lygiagrečius produktus.“ Žiūrėta 2016-05-01. http://www.kenstavicius.lt/apzvalgos/viesieji-pirkimai/galimybe-siulyti-lygiavercius-produktus.
288. Kenstavičius, Dainius. „Konfidencialumo reikalavimų teisiniai pagrindai viešuosiuose pirkimuose.“ *Jurisprudencija* 21, 3 (2014): 803–821.
289. Kosmačaitė, Violeta ir Gytis Kuncevičius. „Viešųjų pirkimų taikant įprastą komercinę praktiką teorinis aspektas.“ *Jurisprudencija* 3, 105 (2008): 90–95.
290. Kostkevičius, Gediminas. „Pareigos būti perkančiąja organizacija teisinis reglamentavimas viešųjų pirkimų teisėje.“ *Justitia* 3, 57 (2005): 30–37.
291. Krivka, Egidijus. „Viešojo intereso gynimas Lietuvoje. Teisinis reglamentavimas: pasiekimai ir problemos.“ Pranešimas konferencijoje „Teisinės galimybės sprendžiant vartotojų ginčus Lietuvoje“, Vilnius, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2008 m. kovo 21 d.
292. Krivka, Egidijus. *Viešojo intereso gynimas civiliniame procese*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
293. Kuncevičius, Gytis. „Administracinės sutarties institutas ir jo teorinis pagrindimas“. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
294. Lastauskienė, Giedrė ir Rimantė Rudauskienė. „Viešųjų pirkimų skaidrumas kaip įstatymų leidėją saistantis principas.“ *Teisė* 96 (2015): 71–95.
295. Linditch, Florian. *Le droit droit des marchés publics*. Dalloz, 2009.
296. Marcou, Gérard, et al. (red.). *Le contrôle des marchés publics*. IRJS, 2009.
297. Mikelėnas, Valentinas. *Civilinis procesas. Pirmoji dalis. 2-oji pataisyta ir papildyta laida*. Vilnius: Justitia, 1997.

298. Mikulskienė, Birutė. „Viešasis sektorius XXI amžiuje.“ Žiūrėta 2015-09-30. https://www.vkontrole.lt/aktualiju_failai/files/Birute%20Mikulskiene%20Viesasis%20sektorius%20XXI%20amziuje.pdf.
299. Moldén, Robert. „Public procurement and competition law from a Swedish perspective – some proposals for better interaction.“ *Europarättslig Tidskrift* 4 (2012), 557–615.
300. Nekrošius, Vytautas. „Viešojo intereso gynimas civiliniame procese ir Konstitucinio Teismo doktrina.“ *Jurisprudencija* 19, 3, 2012: 1101–1110.
301. Paillet, Michel. „De la loi Sapin au nouveau code pénal.“ *Les Petites Affiches* 110 (1995).
302. Palidauskaitė, Jolanta ir Simona Ereminaitė. „Korupcija viešuosiuose pirkimuose: nuo teorinės apibrėžties iki atvejo studijos (II dalis).“ *Viešoji politika ir administravimas* 33 (2010): 93–102.
303. Petrauskaitė, Loreta, ir Jolita Vveinhardt. „Nepotizmo prevencija Lietuvos privataus sektoriaus organizacijose: teorinės gairės.“ *Organizacijų Vadyba: Sisteminiai Tyrimai* 69 (2014): 140.
304. Petravičienė, Stasė. „Viešojo intereso gynimo problemos.“ Žiūrėta 2015-10-11. http://www3.lrs.lt/docs3/kad6/w6_istorija.show6-p_r=7992&p_d=111937&p_k=1.html.
305. Pranevičienė, Birutė. *Kvaziteismai administracijos kontrolės sistemoje: monografija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
306. Prieß, Hans-Joachim (sud.). *Public procurement: an overview of regulation in 43 jurisdictions worldwide*. Global Competition Review, 2009. http://www.beiten-burkhardt.com/en/component/attachments/download/1196.
307. Puškorius, Stasys. „3E koncepcijos plėtra“. *Viešoji politika ir administravimas* 3 (2002): 31–38.
308. Renders, David. „Bruxelles.“ Iš *Le contentieux des contrats publics en Europe*, 2011, 25, http://www.dalloz.fr/documentation/lien?famille=revues&dochype=RFDA/CHRON/2011/0028.
309. Ribot, Catherine, Emmanuelle Marc ir Pascale Idoux. *Dico Moniteur des marchés publics: définitions, textes officiels, jurisprudences et avis*. Paryžius: Le Moniteur, 2008.
310. Richer, Laurient. *L'Europe des marchés publics*: *marchés publics et concessions en droit communautaire*. Paryžius: LGJD. Lextenso éditions: 2009.
311. Sakalauskaitė, Eglė. „Neskelbiamų derybų, kaip išimtinio pirkimo būdo, pasirinkimo ir vykdymo ypatumai viešųjų pirkimų įstatymo 56 straipsnio 1 dalies 2 ir 4 punkto pagrindu.“ *Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai* 6, 3 (2014): 681–705.
312. Sakalauskaitė, Eglė. „Tiekėjų kvalifikacijos reikalavimai ir kai kurie probleminiai jų nustatymo reikalavimai.“ *Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai* 5, 2 (2013): 593–615.
313. Snyder, Francis. „Foreword.“ Iš *The EC Public Procurement Rules: A Critical Analysis*, José Maria Fernandes Martin, vi-viii. Oxford: Clarendon Press, 1996.
314. Soloveičikas, Deividas, ir Karolis Šimanskis. „Viešojo pirkimo sutarties negaliojimas pagal Europos Sąjungos ir Lietuvos teisę.“ *Teisė* 83 (2012): 98–117.

315. Soloveičikas, Deividas. „Neįprastai mažos pasiūlytos kainos koncepcijos taikymo ypatumai pagal Europos Sąjungos ir Lietuvos viešųjų pirkimų teisę.“ *Teisė* 67 (2008): 7–24.
316. Soloveičikas, Deividas. „Tiekėjų teisių gynimo priemonių sistemos reforma Lietuvoje: laikinosios apsaugos priemonės ir žalos atlyginimas.“ *Justitia* 2, 74 (2010): 63–75.
317. Soloveičikas, Deividas. „Viešųjų pirkimų principai: jų taikymas remiantis Europos Teisingumo Teismo ir Lietuvos teismų praktika.“ *Justitia* 3, 69, 2008: 27–49.
318. Soloveičikas, Deividas. „Viešųjų pirkimų teisės tikslai ir jų įgyvendinimas.“ *Teisė* 91 (2014): 42–63.
319. Soloveičikas, Deividas. *Viešųjų pirkimų žinynas*. Vilnius: UAB „Verslo žinios“, 2007.
320. Stačiokas, Stasys ir Zenonas Namavičius. „Viešųjų ir privačių interesų derinimas – darnios civilinės visuomenės ir teisinės valstybės principas.“ Pranešimas konferencijoje „Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo VII konferencija“, Sieniava, Lenkija, 2002 m. birželio 26–29 d.
321. Šatas, Elonas. „Konkurencija viešuosiuose pirkimuose: kas nuveikta bendromis jėgomis su VPT ir ko ketinama imtis ateityje?“. Pranešimas konferencijoje „Viešieji pirkimai: kokių pokyčių laukti?“. Vilnius, viešbutis „Novotel Vilnius“, 2013 m. gegužės 23 d. http://kt.gov.lt/naujienos/docpr/2013-05-23-es.pdf.
322. Šedbaras, Stasys. *Administracinio proceso teisinio reglamentavimo problemos: monografija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
323. Šerpytis, Karolis, Vytautas Vengrauskas ir Zinaida Gineitienė. „Evaluation of financial effects of public procurement centralisation.“ *Ekonomika* 90, 3 (2011): 104–119.
324. Šerpytis, Karolis. „Viešųjų pirkimų centralizavimo finansinės naudos valstybei vertinimas (Lietuvos atvejis).“ Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, 2012. http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120118_131209-30256/DS.005.0.01.ETD.
325. Šileikis, Egidijus. „Viešasis interesas ir teisėti lūkesčiai politinių partijų finansavime: bendrieji ir specifiniai aspektai.“ *Teisės problemos* 1 (2015): 5–43.
326. Tatham, Alan. *Europos Sąjungos teisė*. Vilnius: Eugrimas: 1999.
327. Terence, Daintith. „Law as policy instrument: a comparative perspective.“ Iš *Law as an instrument of economic policy: comparative and critical approaches*, 3–56, Daintith Terence. Berlynas, Niujorkas: Wslter de Gruyter, 1987.
328. Thiel, Patrick ir Thomas Cambier, Sophie Jacques (sud.). *Dictionnaire des marchés publics des PPP*. Wolters Kluwer, 2014.
329. Trepte, Peter. *Public procurement in the EU: a practitioner's guide*. Oksfordas: Oxford University Press, 2007.
330. Trepte, Peter. *Regulating procurement: understanding the ends and means of public procurement regulation*. Oksfordas: Oxford University Press, 2004.
331. Trumpulis, Ugnius. „Viešojo intereso kategorija administracinėje teisėje“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2011. http://elaba.lvb.lt/primo_library/libweb/action/display.do?frbrVersion=4&tabs=detailsTab&ct=display&fn=search&doc=ELABAETD14384257&indx=3&recIds=ELABAETD14384257&recIdxs=2&elementId=2&renderMode=poppedOut&displayMode=full&frbrVers

ion=4&dscnt=0&scp.scps=scope%3A%28OCL02%29%2Cscope%3A%28CENTRAL%29&frbg=&tab=local&dstmp=1451905543358&srt=rank&vl(201301600UI0)=any&mode=Basic&&dum=true&vl(201301911UI1)=all_items&vl(1UIStartWith0)=contains&vl(freeText0)=Vie%C5%A1ojo%20intereso%20kategorija%20administracin%C4%97je%20teis%C4%97je&vid=ELABA.

332. Tvaronavičienė, Agnė. „Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas.“ Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015. http://elaba.lvb.lt/primo_library/libweb/action/display.do?frbrVersion=3&tabs=detailsTab&ct=display&fn=search&doc=ELABAETD8928259&indx=3&recIds=ELABAETD8928259&recIdxs=2&elementId=2&renderMode=poppedOut&displayMode=full&frbrVersion=3&dscnt=0&fctN=facet_local1&rfnGrp=1&frbg=&fctV=ELABAETD&scp.scps=scope%3A%28OCL02%29%2Cscope%3A%28CENTRAL%29&tab=local&dstmp=1451471688425&srt=rank&vl(201301600UI0)=any&mode=Basic&dum=true&vl(201301911UI1)=all_items&vl(1UIStartWith0)=contains&rfnGrpCounter=1&vl(freeText0)=Tvaronavi%C4%8Dien%C4%97&vid=ELABA.
333. Tvaronavičienė, Agnė. „Viešųjų pirkimų kaip vieno iš darniojo vystymosi koncepcijos įgyvendinimo instrumento naudojimo Lietuvos Respublikoje galimybės.“ *Verslas: teorija ir praktika* 3 (2012): 197–207.
334. Urmonas, Algimantas ir Birutė Pranevičienė. „Administracinės diskrecijos esmė ir diskrecijos kontrolės galimybės.“ *Jurisprudencija* 32(24) (2002): 54–64.
335. Vainienė, Rūta. *Ekonomikos terminų žodynas*. Vilnius: Tyto alba, 2005.
336. Vaišvila, Alfonsas. „Žmogaus teisės ir viešasis interesas“. Iš *Viešasis interesas ir jo gynimas*. Vilnius: Pozicija 2011, 12–16.
337. Vengrauskas, Vytautas, Zinaida Gineitienė, Karolis Šerpytis, Juozapas Girdenis. „Smulkiojo ir vidutinio verslo įmonių vaidmuo Lietuvos viešųjų pirkimų rinkoje.“ *Viešasis administravimas* 3, 19 (2008): 1648–4541.
338. Vitkus, Gediminas (sud.). *Europos Sąjunga: enciklopedinis žinynas*. Vilnius: Eugrimas, 2008.
339. Williams, Sope. „Coordinating public procurement to support EU objectives – a first step? The case of exclusions for serious criminal offences.“ Iš *Social and environmental policies in EC procurement law: new directives and new directions*, Sue Arrowsmith, Peter Kunzlik, 479–497. Kembridžas: Cambridge University Press, 2009.
340. Žvaigždinienė, Indrė ir Rimantė Rudauskienė. „Reikalavimas taikyti aplinkos apsaugos vadybos priemones kaip dalyvavimo viešuosiuose pirkimuose sąlyga Lietuvoje.“ *Teisė* 87 (2013): 51–68.

KITI ŠALTINIAI

341. „Asssesing the impact of public sector procurement on competition: main report.“ Office of fair trading: 2004. www.dotecon.com/assets/images/oftmain.pdf.
342. „Corruption perceptions index 2014.“ Vokietija: Transperency international International Secretariat, 2014. https://issuu.com/transparencyinternational/docs/2014_cpibrochure_en/12?e=2496456/10375453.

343. „Doc. dr. Vytautas Grigonis: „Viešųjų interesų dilema kasdien kainuoja daugiau nei 23 tūkst. eurų.“ Žiūrėta 2015 07 10. http://www.15min.lt/gazas/naujiena/nuomones/doc-dr-vytautas-grigonis-viesuju-interesu-dilema-kasdien-kainuoja-daugiau-nei-23-tukst-euru-536-512955.
344. „Europos Komisijos Baltoji knyga „Completing the Internal Market: White Paper from the Commission to the European Council.“ COM(85)310. http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com1985_0310_f_en.pdf.
345. „Viešųjų pirkimų tarnybos 2016 m. vertinimo išvados.“ Žiūrėta 2016-10-30, http://vpt.lrv.lt/lt/ukio-subjektu-prieziura/isvados-ataskaitos/viesieji-pirkimai-atliekami-pagal-lr-viesuju-pirkimu-istatyma-1/vertinimo-isvados/2016-m.
346. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje nr. 2A-806/2014, http://eteismai.lt/byla/14376464345320/2A-806/2014.
347. „Viešųjų pirkimų tarnybo 2016 m. rugpjūčio 30 d. pranešimas spaudai „Virtuvės įrankiai aštuoniskar brangiau.“ Žiūrėta 2016-08-30, http://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/virtuves-irankiai-astuoniskart-brangiau.
348. „Europos Komisijos dokumentas „Annual public Procurement implementation review. SWD (212).“ http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/docs/implementation/20121011-staff-working-document_en.pdf.
349. „Europos Komisijos Žalioji knyga „Les marchés publics dans l'Union europpéenne:pistes de réflexions pour l'avenir.“ COM(96)0583. http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com-96-583_fr.pdf.
350. „Viešųjų pirkimų tarnybos 2014-05-12 pateiktas atsakymas į klausimą“, https://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/konfidencialumas20160729.pdf
351. „Viešųjų pirkimų tarnybos seminaro „Dažniausi pažeidimai atliekant viešuosius pirkimus ir vykdant sutartis, santrauka,“ http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/LT_versija/Konsultacine_medziaga/Perkanziosioms_organizacijoms/VPI/Mokymu_medziaga/Seminaro%20santrauka.pdf.
352. „VPT įstengia patikrinti vos 4 proc. viešųjų pirkimų“. Žiūrėta 2015 07 10. http://ekonomika.tv3.lt/naujiena/vpt-istengia-patikrinti-vos-4-proc-viesuju-pirkimu-8078.html.
353. „Generalinės advokatės Christine Stix-Hackl išvada, pateikta 2004 m. liepos 1 d.“ http://publications.europa.eu/resource/cellar/694bc59d-44a3-427d-97a2-fccb8cf30fe4.0015.03/DOC_1.
354. „Teismų pranešimai spaudai „Teismas: Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūra, pirkdama maisto produktus skurstantiesiems, pažeidė Viešųjų pirkimų įstatymą.“ Žiūrėta 2016-09-15, http://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-pranesimai-spaudai/teismas-lietuvos-zemes-ukio-ir-maisto-produktu-rinkos-reguliavimo-agentura-pirkdama-maisto-produktus-skurstantiesiems-pazeide-viesuju-pirkimu-istatyma/3819.
355. „Komisijos komunikatas Europos parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui – Viešieji pirkimai geresnei aplinkai užtikrinti.“ COM/2008/0400. http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52008DC0400.

356. „Kur galima neteisėtai įsigyti slaptą informaciją apie viešuosius pirkimus?“ Žiūrėta 2016-02-05. http://www.alfa.lt/straipsnis/15057834/kur-galima-neteisetai-isigyti-slapta-informacija-apie-viesuosius-pirkimus.
357. „Les contrats conclus entre entités appartenant au secteur public.“ Žiūrėta 2015-03-10, http://www.economie.gouv.fr/files/directions_services/daj/marches_publics/conseil_acheteurs/fiches-techniques/champs-application/contrats-quasi-regie.pdf.
358. „Viešųjų pirkimų tarnybos informacija dėl pirkimo objekto skaidymo ir numatomo viešojo pirkimo vertės skaičiavimo metodikos taikymo skaičiuojant perkių vertes.“ Žiūrėta 2016-05-10. https://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/LT_versija/Konsultacine_medziaga/Perkanziosioms_organizacijoms/VPI/Geroji_praktika/2014-08-18%20PRANESIMAS%20del%20maisto%20prekiu%20verciu%20skaiciavimo_FNL2v.pdf.
359. „Viešųjų pirkimų tarnybos informacinis pranešimas „Ribotas konkursas – tik gerai apgalvojus (papildyta).“ Žiūrėta 2016-03-13, http://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/ribotas-konkursas-tik-gerai-apgalvojus-papildyta.
360. „Lietuvos laisvosios rinkos instituto ekspertizė „Viešųjų pirkimų įstatyme – konkurencijos užtikrinimo spragos“. Žiūrėta 2014-11-02, http://www.llri.lt/naujienos/ekonomine-politika/konkurencija/ekspertize-viesuju-pirkimu-istatyme-konkurencijos-uztikrinimo-spragos/lrinka.
361. „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2012 rugsėjo 14 d. pranešimas spaudai „LVAT patvirtino, kad Vilniaus miesto savivaldybė privilegijavo UAB „Grinda.“ Žiūrėta 2012-09-20, http://kt.gov.lt/index.php?show=news_view&pr_id=1043.
362. „Viešųjų pirkimų tarnybos informacinis pranešimas „Pranešimas perkančiosioms organizacijoms dėl atskirų pirkimo objektų sujungimo vykdant viešuosius pirkimus.“ Žiūrėta 2016-03-13, http://old.vpt.lt/rtmp8/dtd/?nid=1221469267&module=news&lan=LT.
363. „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2013 kovo 3 d. pranešimas spaudai „Konkurencijos taryba atkreipia perkančiųjų organizacijų dėmesį, kad turi būti užtikrinama konkurencija organizuojant viešuosius pirkimus.“ Žiūrėta 2013-04-02, http://kt.gov.lt/index.php?show=news_view&pr_id=1108.
364. „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2014 m. birželio 26 d. nutarimas Nr. 2S-6/2014.“ http://kt.gov.lt/index.php?show=nut_view&nut_id=1545.
365. „Lietuvos Respublikos Prezidentės pranešimas spaudai „Skaidri politinių partijų veikla – visuomenės interesas.“ Žiūrėta 2014-08-30, https://www.lrp.lt/lt/spaudos-centras/pranesimai-spaudai/skaidri-politiniu-partiju-veikla-visuomenes-interesas/6596/19798.
366. Prancūzijos 2016 m. kovo 27 d. dekretas dėl viešųjų pirkimų Nr. 2016-360, https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000032295952&categorieLien=id.
367. „Lietuvos Respublikos Prezidentės pranešimas spaudai „Viešųjų pirkimų pažeidimų sumažėjo dvigubai.“ Žiūrėta 2014-01-30, https://www.lrp.lt/lt/spaudos-centras/pranesimai-spaudai/viesuju-pirkimu-pazeidimu-sumazejo-dvigubai/18599.

368. „Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2011 m. lapkričio 25 d. Išankstinio tyrimo ataskaita „Viešųjų pirkimų sistemos apžvalga“ Nr. IT-P-20-1-14.“ http://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=2475.
369. „Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2012 m. gruodžio 27 d. Valstybinio audito ataskaita Supaprastintų viešųjų pirkimų vykdymas Nr. VA-P-20-8-20.“ www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=2812.
370. „Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės pranešimas spaudai „Valstybės kontrolė Seimui pateikė informaciją apie dažniausii fiksuotus viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimus.“ Žiūrėta 2016 05 04, http://vkontrole.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=21789.
371. „Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo I–III skyrių komentaras“. Vilnius: Advokatų kontora „LAWIN Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“, 2012. http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Viesieji%20pirkimai/121030_VPI_I-III_skyri%C5%B3_komentaras_fn.pdf.
372. „Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos skelbtas „Valstybės biudžeto dotacijos ir dalies išlaidų politinei kampanijai kompensavimas.“ Žiūrėta 2015-06-02, http://www.vrk.lt/valstybes-biudzeto-dotacijos-ir-dalies-islaidu-politinei-kampanijai-kompensavimas.
373. „Model Law on procuremenf of goods, construuction nad services (1994).“ http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/procurement_infrastructure/1994Model.html.
374. „Prancūzijos 2001 m. rugsėjo 3 dekretas Nr. 2001-797.“ http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=591A421BA2E168D600452D54D5C87E5C.tpdjo08v_3?cidTexte=JORFTEXT000000771745&dateTexte=20101211.
375. „Prancūzijos Respublikos administracinės justicijos kodeksas, http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=016D130289AA7922BA959654D442512A.tpdjo03v_3?idSectionTA=LEGISCTA000020602117&cidTexte=LEGITEXT000006070933&dateTexte=20140303.
376. „Prancūzijos teismo 2011 m. liepos 27 d. nutartis Nr. 218067.“ http://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriAdmin.do?oldAction=rechJuriAdmin&idTexte=CETATEXT000008018761&fastReqId=703749687&fastPos=1.
377. „Prancūzijos Valstybės tarybos 2002 m. liepos 29 d. nutartis Nr. 246921.“ http://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriAdmin.do?oldAction=rechJuriAdmin&idTexte=CETATEXT000008146263&fastReqId=760748924&fastPos=1.
378. „Prancūzijos Valstybės tarybos 2005 m. nutartis Nr. 271289.“ https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriAdmin.do?oldAction=rechJuriAdmin&idTexte=CETATEXT000008234434&fastReqId=853395013&fastPos=1.
379. „Report from the Commision to the Council and the European Parliament: EU anti-corruption report, Brussels, 3.2.2014, COM(2014)38.“ http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/anti-corruption-report/index_en.htm.
380. „The comparative survey on the national public procurement systems across the PPN.“ http://www.publicprocurementnetwork.org/docs/ItalianPresidency/Comparative%20survey%20on%20PP%20systems%20across%20PPN.pdf.

381. „Tiekėjų etikos kodeksas viešuosiuose pirkimuose," http://www.lvk.lt/lt/tiekeju-etikos-kodeksas-viesuosiuose-pirkimuose.
382. „Transparency and accountability in public procurement: the case of Visegrad countries." K-Monitos Public Association: 2002. www.budapestinstitute.eu/.../v4_ppstudy_kmonitor.pdf.
383. „Viešasis interesas prieš viešąjį interesą?" Žiūrėta 2011-09-10. http://www.veidas.lt/viesasis-interesas-pries-viesaji-interesa.
384. „Viešųjų pirkimų 2015 m. ataskaita." Žiūrėta 2016-01-12, http://vpt.lrv.lt/lt/ukio-subjektu-prieziura/isvados-ataskaitos/viesieji-pirkimai-atliekami-pagal-lr-viesuju-pirkimu-istatyma-1/vertinimo-isvados/2015-m.
385. „Viešųjų pirkimų politika 2009–2010." Žiūrėta 2011-02-14. www.vkontrole.lt/.../UM_ataskaita_2009_2010.pdf.
386. „Viešųjų pirkimų statistika." Žiūrėta 2011-10-02. http://www.cvpp.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=105.
387. „Viešųjų pirkimų tarnybos „Sudarytų, vykdomų ar įvykdytų viešojo pirkimo–pardavimo sutarčių vertinimo ir vykdytų viešųjų pirkimų patikrinimo ataskaita." Žiūrėta 2016-01-10. http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/LT_versija/Ukio_subjektu_prieziura/Isvados-ataskaitos/Viesieji_pirkimai%2C_atliekami_pagal_LR_Viesuju_pirkimu_istatyma/Tikrinimo_ataskaitos/2015m/galutine%20ataskaita%202015-09-16.pdf.
388. „Viešųjų pirkimų tarnybos 2012 metų veiklos ataskaita." Žiūrėta 2015-02-12, http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/LT_versija/Administracine_informacija/Ketvirtines_ir_metines_ataskaitos/Metines_veiklos_ataskaitos/2012m/ATASKAITA%202012%20GALUTINE.pdf.
389. „Viešųjų pirkimų tarnybos 2013 m. birželio 25 d. atsakymas." Žiūrėta 2014-11-02. http://old.vpt.lt/vpt/uploaded/2013/geroji_praktika/2013-06-25%20del%20remimosi%20pajegumais.pdf.
390. „Viešųjų pirkimų tarnybos 2013 metų veiklos ataskaita." Žiūrėta 2014-03-01. http://old.vpt.lt/vpt/uploaded/2013/vp/VEIKLOS_ATASKAITA_FIN_2013.pdf.
391. „Viešųjų pirkimų tarnybos 2014 metų veiklos ataskaita." Žiūrėta 2015-02-12. old.vpt.lt/vpt/uploaded/2014/vp/VPT veiklos ataskaita_ 2014 m.pdf.
392. „Viešųjų pirkimų tarnybos atsakymai apie žaliuosius pirkimus." Žiūrėta 2015-12-15, http://old.vpt.lt/vpt/uploaded/2011/2011-11-10%20DUK%20zali.pdf.
393. „Viešųjų pirkimų tarnybos atsakymas." Žiūrėta 2016-01-12. http://old.vpt.lt/vpt/uploaded/2013/geroji_praktika/2013-06-25%20del%20remimosi%20pajegumais.pdf.
394. „Viešųjų pirkimų tarnybos I ketvirčio ataskaita." Žiūrėta 2016-01-07. http://vpt.lrv.lt/lt/ukio-subjektu-prieziura/isvados-ataskaitos/viesieji-pirkimai-atliekami-pagal-lr-viesuju-pirkimu-istatyma-1/vertinimo-isvados/2016-m/i-ketvirtis-4.
395. „Viešųjų pirkimų tarnybos informacija apie pasirašytas sutartis." Žiūrėta 2016-01-10. Prieiga per internetą: http://www.freedata.lt/vpt/searchContracts?q=Pontem.
396. „Viešųjų pirkimų tarnybos informacinis pranešimas „Dėl subrangovo, subtiekėjo, subteikėjo sąvokų." Žiūrėta 2013-03-05. http://old.vpt.lt/rtmp8/dtd/?pid=12118921124&cid=121189211516&sid=1&lan=LT.

397. „Viešųjų pirkimų tarnybos informacinis pranešimas „Maisto produktų ir maitinimo paslaugų pirkimai. Įžvalgos.“ Žiūrėta 2016-03-13. http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/VPT_maistas_03_16.pdf.
398. „Viešųjų pirkimų tarnybos informacinis pranešimas „VPT kreipsis į teismą dėl NMA 4,1 mln. eurų vertės viešinimo sutarties.“ Žiūrėta 2015-09-10. http://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/vpt-kreipsis-i-teisma-del-nma-4-1-mln-euru-vertes-viesinimo-sutarties.
399. „Viešųjų pirkimų tarnybos pateikta informacija apie 2015 m. IV ketvirtį įvykusius viešuosius pirkimus.“ Žiūrėta 2016-01-10, http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/Informacija%20apie%202015%20m_%20IV%20ketv_%20vykdytus%20vie%C5%A1uosius%20pirkimus.pdf.
400. „Viešųjų pirkimų tarnybos pirkimo dokumentų rengimo praktika dėl Viešųjų pirkimų įstatymo 32 straipsnio 3 dalies.“ Žiūrėta 2015-12-02. http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/LT_versija/Konsultacine_medziaga/Perkanziosioms_organizacijoms/VPI/Geroji_praktika/Geroji%20praktika.pdf.
401. „Viešųjų pirkimų tarnybos pranešimas spaudai „828 perkančiosios organizacijos nepateikė 4172 pirkimų procedūrų ataskaitų.“ Žiūrėta 2014-03-02, http://old.vpt.lt/rtmp8/dtd/?nid=1221469869&module=news&lan=LT.
402. „Viešųjų pirkimų tarnybos pranešimas spaudai „Litexpo“ 9 mln. Vertės statybos darbų sutarts sudaryta neteisėtai.“ Žiūrėta 2016-04-24, http://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/litexpo-9-mln-vertes-statybos-darbu-sutartis-sudaryta-neteisetai.
403. „Viešųjų pirkimų tarnybos pranešimas spaudai „Techninės druskos pirkimuose 7 metus dominuoja viena įmonė.“ Žiūrėta 2015-12-18, http://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/technines-druskos-pirkimuose-7-metus-dominuoja-viena-imone.
404. „Viešųjų pirkimų tarnybos pranešimas spaudai „Valstybės kontrolė ir Viešųjų pirkimų tarnyba bendradarbiaus.“ Žiūrėta 2016-02-24, http://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/valstybes-kontrole-ir-viesuju-pirkimu-tarnyba-bendradarbiaus.
405. „Viešųjų pirkimų vertinimo išvados, 2014 m.; III ketv., Eil Nr. 69.“ Žiūrėta 2016-01-12, http://vpt.lrv.lt/lt/ukio-subjektu-prieziura/isvados-ataskaitos/viesieji-pirkimai-atliekami-pagal-lr-viesuju-pirkimu-istatyma-1/vertinimo-isvados/2014-m.
406. „Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos 2014 m. gruodžio 16 d. sprendimas Nr. KS-134.“ http://old.vtek.lt/sprendimai/sprendimai.php?page=sp_rezultatai&uzklausa=visi&year=2014
407. Estijos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas. https://www.riigiteataja.ee/en/eli/502042015013/consolide.
408. Europos Komisijos komunikatas „Visų pirma galvokime apie mažuosius“ Europos iniciatyva „Small Business Act.“ http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=LT&f=ST%2011262%202008%20INIT.
409. Konferencija „Viešojo intereso sampratos apibrėžties beieškant“, Vilnius, Teisingumo ministerija, 2015 m. rugsėjo 28 d. http://www.teise.org/file/Naujienos/id/179/title/Viesasis_interesas__kas_tai.
410. Lenkijos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas (vertimas, pateiktas Lenkijos viešųjų pirkimų tarnybos). https://www.uzp.gov.pl/en.

411. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarnybos 2008 m. gruodžio 18 d. nutarimas Nr. 2S-26 „Dėl ūkio subjektų, teikiančių paslaugas dėl ES struktūrinių fondų paramos projektų įgyvendinimo, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams.“ http://kt.gov.lt/index.php?show=nut_view&nut_id=927.
412. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e200b7f0891311e5bca4ce385a9b7048?jfwid=-sxzzl7m6y.
413. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 184 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 1, 80, 4232, 4233, 4237 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/98b70a20703c11e6a421ea2bde782b94?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=2044a63f-de61-49d2-b95c-41092fb5e77a.
414. Plytnikas, Žydrūnas. „Partijų rėmėjai gauna beveik pusę viešųjų pirkimų pinigų.“ Žiūrėta 2012 03 05. http://iq.lt/lietuva/z-plytnikas-partiju-remejai-gauna-beveik-puse-viesuju-pirkimu-pinigu.
415. Prancūzijos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas. http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000005627819&dateTexte=20160111.
416. Prancūzijos Respublikos viešųjų pirkimų kodeksas. http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=9DB9A3B768A5545BBBA43B9B9BF723D3.tpdjo08v_1?cidTexte=LEGITEXT000005627819&dateTexte=20131009
417. Radzevičiūtė, Albina. Pristatymo „Viešojo intereso gynimas Valstybės kontrolės veikloje “ medžiaga, 2014 m. rugsėjo 12 d. tarptautinėje konferencijoje „Viešasis interesas versus teisėti lūkesčiai.“ http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:mDionHT_oFsJ:teise.org/data/Albinos-Radzeviciutes-.doc+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=us.
418. Viešųjų pirkimų tarnybos 2014 m. pateikti duomenys „Viešųjų pirkimų bylų angrinėjimo teismuose vidutinės trukmės nustatymas.“ Žiūrėta 2016-01-20, http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/Vie%C5%A1%C5%B3j%C5%B3%20pirkim%C5%B3%20byl%C5%B3%20nagrin%C4%97jimas%20teismuose%202014%20m__papildyta_ataskaita.pdf.
419. Viešųjų pirkimų tarnybos 2015 metų veiklos ataskaita, žiūrėta 2016-03-01, http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/VPT%20veiklos%20ataskaita%202015%20m%20_redaguota_16-05-02_paskelbimui.pdf.
420. Vireliūnitė, Lauryna. „Maistą skurstantiems pirkusi agentūra turės grąžinti 0,3 mln. Eurų ES paramos.“ Žiūrėta 2016-04-08. http://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/132761.
421. Vireliūnitė, Lauryna. „Rinkos reguliavio agentūra nutraukė auksinių miltų pirkimą – o kas po to?“ Žiūrėta 2016-03-25. http://www.lrt.lt/naujienos/ekonomika/4/131241.

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Eglė Sakalauskaitė

PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ DISKRECIJOS PROBLEMOS DERINANT SKIRTINGUS INTERESUS VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2017

Daktaro disertacija rengta 2009–2017 metais, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui ir Vytauto Didžiojo universitetui Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 8 d. įsakymu Nr. V-1019 suteiktą doktorantūros teisę.

Moksliniai vadovai:

dr. Vytautas Šulija (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S) nuo 2009 m. iki 2010 m.

prof. dr. Romualdas Drakšas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S) nuo 2011 m. iki 2015 m.

prof. dr. Algimantas Urmonas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S) nuo 2015 m.

Daktaro disertacija ginama Mykolo Romerio universiteto ir Vytauto Didžiojo universiteto teisės mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas: prof. dr. Gediminas Mesonis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S).

Nariai:

prof. dr. Julija Kiršienė (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

prof. dr. Jānis Načisčionis (Turibos universitetas, Latvijos Respublika, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

doc. dr. Lina Novikovienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

doc. dr. Deividas Soloveičik (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S).

Daktaro disertacija bus ginama viešame teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2017 m. birželio 2 d. 13 val. Mykolo Romerio universiteto I-414 aud.

Adresas: Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva.

Daktaro disertacijos santrauka išsiųsta 2017 m. gegužės 2 d.

Daktaro disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (Gedimino pr. 51, Vilnius) bei Mykolo Romerio universiteto bibliotekoje (Ateities g. 20, Vilnius) ir Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekoje (K. Donelaičio g. 52, Kaunas).

Eglė Sakalauskaitė

PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ DISKRECIJOS PROBLEMOS DERINANT SKIRTINGUS INTERESUS VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE

Santrauka

Tyrimo aktualumas ir problematika

Pasirinktas tyrimas – perkančiųjų organizacijų diskrecijos problemų derinant skirtingus interesus viešuosiuose pirkimuose nagrinėjimas – yra vienas aktualiausių probleminių viešųjų pirkimų klausimų, nes dažniausiai nustatomi viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimai yra susiję su netinkamu perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės įgyvendinimu. Tiekėjai, gindami savo interesus, kreipiasi į teismus, kyla ilgi teisiniai ginčai, stabdomos pirkimų procedūros, perkančiosios organizacijos ne visada sugeba laiku įsigyti reikalingų prekių, paslaugų ar darbų. Taigi pasirinkta tema aktuali dėl perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės įgyvendinimo srityje šiuo metu egzistuojančių teorinio ir praktinio pobūdžio problemų.

Pažymėtina, kad viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas turi specifinę paskirtį – atitikti perkančiųjų organizacijų objektyviuosius poreikius įsigyti konkrečias paslaugas, prekes ar darbus, užtikrinančius organizacijos veiklos nepertraukiamumą, užtikrinti sąžiningą tiekėjų varžymąsi ir visos visuomenės suinteresuotumą pirkimo objektu ir jo teikiama nauda.

Taigi viešųjų pirkimų procese susiduria įvairūs interesai, tačiau šiame darbe pagrindinis dėmesys skiriamas viešojo ir tiekėjo privataus intereso sankirtai (kolizijai). Tyrime nagrinėjami viešieji interesai, perkančiosios organizacijos poreikis įsigyti tam tikras prekes, paslaugas arba darbus ir teisėti tiekėjų lūkesčiai dalyvauti konkurse ir jį laimėti.

Viešojo administravimo erdvėje nuolat ieškoma veiksmingų teisinio reguliavimo būdų ir priemonių, kuriuos įgyvendinus viešuosiuose pirkimuose būtų įmanoma užtikrinti tinkamą įvairių interesų sankirtų reguliavimą (derinimą) ir įgyvendinimą. Perkančiųjų organizacijų diskrecijos ribojimas padeda įgyvendinti viešojo intereso tikslus, t. y. užtikrinti racionalų lėšų naudojimą ir sąžiningą dalyvių konkurenciją, kas svarbu visiems visuomenės nariams. Vargu, ar perkančiosios organizacijos siektų didesnio skaidrumo, viešumo reikalavimų įgyvendinimo, jei turėtų neribotą diskreciją, taigi teisės aktai nustato tam tikrus reikalavimus, kurie riboja perkančiųjų organizacijų diskreciją siekiant užtikrinti tiek viešuosius, tiek privačius tiekėjų lūkesčius dalyvauti konkurse ir jį laimėti. Iš esmės perkančiųjų organizacijų diskrecijos ribojimo veiksniai yra sąmoningi ir nulemti poreikio užtikrinti skirtingų interesų apsaugą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tam tikrais atvejais reikia kalbėti ir apie pozityviąją diskrecijos pusę, kai perkančiųjų organizacijų diskrecija turėtų būti ne ribojama, o plečiama siekiant bendro sutarimo su tiekėjais, procedūrų lankstumo. Tačiau perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisių didinimas lemia ir didesnės jų atsakomybės bei kontrolės poreikį.

Diskrecija iš esmės reiškia tam tikro elgesio apimtį (laisvę), kurią nubrėžia (riboja) teisės normos[658]. Perkančiųjų organizacijų diskreciją galima apibūdinti kaip tam tikrą perkančiųjų organizacijų autonomijos sferą, kurioje jos priima sprendimus besinaudodamos

658 Baškevičienė, R., *supra* note 2, p. 19.

įstatymais reglamentuota veiksmų laisve, t. y. turėdamos pasirinkimo galimybes. Be to, diskrecijos teisę gana sudėtinga suderinti su tokių svarbių principų kaip patikimumas ir nuspėjamumas įgyvendinimu, mat „diskrecija atveria kelią nenuosekliems ir prieštaringiems sprendimams“[659].

Vertinant viešųjų pirkimų reikšmę socialinei ir ekonominei Europos Sąjungos valstybių narių raidai ir pačią viešojo pirkimo kategoriją, pirmiausiai pasakytina, kad perkančiosios organizacijos joms suteikta diskrecijos teise turi naudotis nepažeisdamos viešuosius pirkimus reglamentuojančių teisės aktų nuostatų, viešųjų pirkimų teisės principų, besilaikydamos suformuotos teismų praktikos.

Pagrindinis tiekėjų interesas – dalyvauti viešųjų pirkimų konkurse dažniausiai ignoruojamas ar pažeidžiamas, pavyzdžiui, dėl per griežtų sąlygų, per daug aukštų reikalavimų nustatymo, pernelyg detalių prekių ir paslaugų apibūdinimų (techninių specifikacijų), pirkimo objekto neskaidymo į dalis atvejų ir panašiai.

Dabartinis viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas pagal susidarančią teisinio reguliavimo praktiką nuolat tobulinamas[660]. Viešųjų pirkimų sritį galima laikyti viena iš labiausiai besikeičiančių teisinio reguliavimo sričių, kurioje reikia teisiškai vertinti perkančiųjų organizacijų veiksmų pagrįstumą, joms naudojantis diskrecijos[661] teise.

Pažymėtina, kad praktikoje egzistuojančios prevencinės priemonės nėra visais atvejais pakankamos norint užkirsti kelią tiek perkančiųjų organizacijų, tiek tiekėjų piktnaudžiavimui. Reikalingas nuoseklus ir strateginis valstybės požiūris ne tik į fragmentiškų, bet ir į kompleksinių priemonių taikymą siekiant viešųjų pirkimų tikslų. Pavyzdžiui, tam tikrais atvejais perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės įgyvendinimo pažeidimus lemia žema viešųjų pirkimų specialistų kompetencija, dažnai keičiamas ir nenuoseklus viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas, kartais – ir galimas perkančiųjų organizacijų piktnaudžiavimas, nerūpestingumas, neatidumas. Tam tikrais atvejais trūksta teisinių ir iš jų kylančių organizacinių priemonių, siekiant užkirsti kelią tokiems piktnaudžiavimams, o kartais neišnaudojamos sisteminės galimybės, fragmentiškai dedamos pastangos ieškoti teisinių arba organizacinių priemonių. Mokslininkai teigia, kad viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo pokyčiai buvo vykdomi bandymų ir klaidų būdu, neatliekant teisinio reguliavimo pokyčių vertinimo analizės, viešoji valdžia neturi aiškios strategijos, kuria linkme turėtų būti plėtojami viešieji pirkimai, o chaotiška teisėkūra ir strategijos neturėjimas prieštarauja gero (atsakingo) valdymo principui[662].

Todėl šiuo, pirmuoju tokio pobūdžio Lietuvoje tyrimu, siekiama ištirti perkančiųjų organizacijų diskrecijos problemas, skirtingų interesų taikymo praktiką, atskleisti spręstinus

---

659 Urmonas, A., Pranevičienė, B., *supra* note 3, p. 58.

660 Pavyzdžiui, 1996 m. rugpjūčio 13 d. priimtas Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas Nr. I-1491 įsigaliojo nuo 1997 m. sausio 1 d. Nuo priėmimo iki 2012 m. liepos 1 d. jis buvo keistas 37 kartus, taigi kas pusę metų. Be to, su šiuo įstatymu yra susiję daugiau kaip 600 kitų teisės aktų (duomenys iš Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2012 m. gruodžio 27 d. Valstybinio audito ataskaitos Nr. VA-P-20-8-20 „Supaprastintų viešųjų pirkimų vykdymas“).

661 Tarptautinių žodžių žodyne pateikiama termino *diskrecija* apibrėžtis: pareigūno ar valstybės organo teisė spręsti kokį nors klausimą savo nuožiūra (Aldona Bendorienė ir Virginija Bogušienė (sud.), *Tarptautinių žodžių žodynas* (Vilnius: Alma littera, 2001), 172).

662 Lastauskienė G. ir Rudauskienė R., *supra* note 6, p. 90.

interesų derinimo klausimus, perkančiosios organizacijos turimas diskrecijos teises, iš to kylančias problemas, interesų gynybos ypatumus viešųjų pirkimų srityje. Perkančiųjų organizacijų diskrecija ribojama siekiant užtikrinti skirtingų interesų pusiausvyrą, ne tik viešųjų pirkimų procedūrų teisėtumą, tačiau ir viešųjų pirkimų efektyvumą, skaidrumą, sąžiningą konkurenciją. Todėl ši sritis turi būti tiriama, o perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės įgyvendinimo praktika ir viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas tobulinamas atsižvelgiant į moksliškai pagrįstus tyrimų rezultatus.

Viešųjų pirkimų teisiniu reguliavimu siekiama sudaryti kuo mažesnes galimybes perkančiosioms organizacijoms piktnaudžiauti ir savivaliauti. Neribota perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisė sukeltų viešųjų ir tiekėjų interesų paneigimo riziką.

Pažymėtina, kad perkančiosioms organizacijoms suteikiama diskrecijos teisė negali būti suabsoliutinama, turi būti užtikrintas viešasis interesas ir jo apsauga vykdant viešųjų pirkimų procedūras ir viešojo pirkimo sutartį, suderinami skirtingi interesai, viešųjų pirkimų pažeidimų prevencija.

Vis dėlto, nepaisant didžiulių valstybės pastangų patobulinti viešųjų pirkimų sistemą, kiekviena Vyriausybė savo veiklą pradeda nuo pareiškimo apie būtinybę iš esmės pertvarkyti šią sritį[663].

Pažymėtina, kad rengiant viešuosius pirkimus reguliuojančius teisės aktus, kuriais siekiama ginti viešąjį interesą ir užtikrinti sąžiningą konkurenciją, yra pasirenkamos tam tikros geriausios atitikties[664] (angl. *compliance*) arba prevencijos valdymo priemonės: kontrolės, vidaus sandorių, neskelbiamų sandorių sudarymo griežtinimo, pirkimo objekto skaidymo į dalis įpareigojimų perkančiosioms organizacijoms.

Taigi viešųjų pirkimų teisinių santykių dalyviai turi atsižvelgti ne tik į viešojo pirkimo tikslą – perkančiajai organizacijai ir konkurso dalyviui sudaryti viešojo pirkimo sutartį ir organizacijai įsigyti reikalingų prekių, paslaugų ar darbų, bet ir į viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo tikslus, pavyzdžiui, racionalų ir efektyvų lėšų naudojimą, korupcijos prevenciją, viešųjų interesų tenkinimą, tiekėjų neiškraipytos konkurencijos skatinimą. Šių tikslų įgyvendinimo iš esmės siekiama detaliu teisiniu viešųjų pirkimų procedūrų reguliavimu.

Viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo srityje kylančių problemų analizė ir tobulinimo gairių nustatymas siekiant užtikrinti tinkamą interesų derinimą, taip pat analizuojant perkančiųjų organizacijų diskreciją, jos ribas ir tiekėjų teisėtų lūkesčių pusiausvyrą, yra aktuali ir svarbi mokslinių tyrimų kryptis.

Reikia paminėti vykdomų pirkimų apimtis ir kitus statistinius duomenis, kurie patvirtina, kad labai svarbūs yra efektyviai ir skaidriai vykdomi viešieji pirkimai siekiant patenkinti perkančiųjų organizacijų poreikius įsigyjant reikalingų paslaugų, prekių ar darbų, nepažeidžiant viešųjų ir tiekėjų teisėtų interesų. Viešųjų pirkimų, kaip vienos iš valstybės reguliuojamų ir kontroliuojamų sričių, svarbą atskleidžia toliau pateikiami duomenys: pavyzdžiui, remiantis VPT kasmet pateikiamais statistiniais duomenimis, viešųjų pirkimų apimtys Lietuvoje kiekvienais metais keičiasi: 2007 m. viešųjų pirkimų atlikta už 13,5 mlrd.

663 Lastauskienė G. ir Rudauskienė R., *supra* note 6, p. 72.

664 Atitiktis – produkto, proceso ar paslaugos atitikimas nustatytiems reikalavimams (Lietuvos Respublikos atitikties įvertinimo įstatymo Nr. VIII-870 2 straipsnio 1 dalis, INFOLEX, http://www.infolex.lt/ta/99402?ref=5&nr=3).

litų (3,9 mlrd. Eur), 2008 m. – už 13,5 mlrd. litų (3,9 mlrd. Eur), 2009 m. – už 9,1 mlrd. litų (2,63 mlrd. Eur), 2010 m. – už 10,9 mlrd. litų (3,15 mlrd. Eur), 2011 m. – už 12, 8 mlrd. litų (3,71 mlrd. Eur), 2012 m. – už 14, 6 mlrd. litų (4,24 mlrd. Eur), 2013 m. – už 14, 9 mlrd. litų (4,34 mlrd. Eur); 2014 m. – už 18,0 mlrd. litų (5,22 mlrd. Eur)[665]; 2015 m. – už 4,16 mlrd. Eur[666]. Europos Parlamento duomenimis, viešiesiems pirkimams ES išleidžiama iki 18 proc. bendrojo vidaus produkto (Lietuvoje atitinkamas rodiklis siekia iki 13 proc.). Taigi, šios srities svarba tinkamam ūkio funkcionavimui siekiant efektyviai ir skaidriai naudoti viešąsias lėšas neabejotina, o tam būtinas efektyvus viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas ir tinkama perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės įgyvendinimo praktika.

2013 m. VPT ataskaitoje[667] nurodyta, kad CVP IS buvo užregistruota daugiau nei 3 000 viešųjų pirkimų dalyvių: 585 perkančiosios organizacijos ir 2 469 tiekėjai (iš jų 181 – užsienio tiekėjas). 2013 m. gruodžio 31 d. CVP IS registruotų dalyvių skaičius pasiekė beveik 26 000: 8 059 perkančiosios organizacijos ir 17 705 tiekėjai, iš jų 792 (4,5 proc.) – užsienio tiekėjai. Auga ne tik užsienio tiekėjų, registruotų CVP IS, skaičius, bet plečiasi ir jų geografija[668]. Pažymėtina, kad 2015 m. VPT veiklos ataskaitoje duomenų apie CVP IS registruotus dalyvius nėra[669]. Teigiama, kad šiuo metu egzistuoja daugiau kaip 8 000 perkančiųjų organizacijų, tačiau Valstybės kontrolė atkreipia dėmesį, kad toks didelis jų skaičius apsunkina viešųjų pirkimų vykdymo procesą, dėl to didėja pažeidimų rizika ir trukdoma pasiekti norimų rezultatų, o darbą sunkina ir didėjančios šių pirkimų apimtys, nuolat besikeičianti teisinė bazė[670].

Perkančiosios organizacijos turi vadovautis viešuosius pirkimus reguliuojančiais teisės aktais ir nepiktnaudžiauti suteikta diskrecijos teise, nesukelti neigiamų padarinių (dėl priimtų nepagrįstų ir neteisingų sprendimų). Diskrecija yra tam tikras perkančiųjų organizacijų veikimo būdas, tačiau tik tinkamas naudojimasis ja padidina teisės (normų, principų, teisės doktrinos) taikymo galimybes. Vienais atvejais naudojimasis diskrecijos teise padeda įgyvendinti viešąjį interesą, t. y. didina perkančiosios organizacijos pasirinkimo laisvę ir sąžiningo pirkimo atveju pasitarnauja viešojo intereso labui, dar kitais atvejais diskrecijos ribojimas atlieka prevencinį vaidmenį, riboja nesąžiningumo pasireiškimo atvejus ir padeda

665 „Viešųjų pirkimų statistika," Viešųjų pirkimų tarnyba, žiūrėta 2011 m. spalio 2 d., http://www.cvpp.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=105; ir „Viešųjų pirkimų tarnybos 2014 metų veiklos ataskaita," žiūrėta 2015-02-12, old.vpt.lt/vpt/uploaded/2014/vp/VPT veiklos ataskaita_ 2014 m.pdf.

666 „Viešųjų pirkimų tarnybos 2015 metų veiklos ataskaita," Viešųjų pirkimų tarnyba, žiūrėta 2016 m. kovo 1 d., http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/VPT%20veiklos%20ataskaita%202015%20m%20_redaguota_16-05-02_paskelbimui.pdf.

667 „Viešųjų pirkimų tarnybos 2013 metų veiklos ataskaita," Viešųjų pirkimų tarnyba, žiūrėta 2014 m. kovo 1 d., http://old.vpt.lt/vpt/uploaded/2013/vp/VEIKLOS_ATASKAITA_FIN_2013.pdf.

668 2013 metais užsienio valstybių tiekėjai sudarė 4,5 procento visų tiekėjų skaičiaus. Aktyviausi buvo Latvijos (159), Vokietijos (102), Lenkijos (74), Jungtinės Karalystės (68), Estijos (57) tiekėjai.

669 „Viešųjų pirkimų tarnybos 2015 metų veiklos ataskaita," Viešųjų pirkimų tarnyba, žiūrėta 2016 m. kovo 1 d., http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/VPT%20veiklos%20ataskaita%202015%20m%20_redaguota_16-05-02_paskelbimui.pdf.

670 „Valstybės kontrolė Seimui pateikė informaciją apie dažniausiai fiksuotus viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimus," Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, 2016 m. gegužės 4 d., http://vkontrole.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=21789.

viešajam interesui realizuotis. Tačiau netinkamas naudojimasis suteiktomis diskrecijos teisėmis sudaro sąlygas viešojo intereso ir tiekėjų privačių interesų įgyvendinimo paneigimui bei perkančiųjų organizacijų diskrecijos įgyvendinimo pažeidimams (jų kilimo tikimybei). Visuomenė nusivilia veikiančia viešųjų pirkimų sistema, valdžia ar konkrečiais politikais.

Taigi tik tinkamai įgyvendinant perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisę ir egzistuojant sąžiningai viešuosiuose pirkimuose dalyvaujančių tiekėjų neiškraipytai konkurencijai galima sulaukti tinkamiausių visuomenės viešąjį interesą tenkinančių pasiūlymų. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad proteguojant vieną ar kitą tiekėją viešųjų pirkimų efektyvumo ir interesų derinimo pusiausvyrą pasiekti sunku, ypač tada, kai perkančiosios organizacijos yra siejamos su tam tikrų politinių partijų[671] ar kitais interesais. Taigi, keltinas klausimas, ar galima sukurti tokią viešųjų pirkimų valdymo sistemą, kuri užtikrintų tikrą, sąžiningą konkurenciją, tvarkytų funkcinių (didinančių sistemos veiksmingumą) ir disfunkcinių (mažinančių jos veiksmingumą) interesų sankirtų židinius, valdytų konkrečias teisinio reguliavimo priemones.

Viešieji pirkimai yra ta sritis, kurioje itin svarbus tiek mokslo ir verslo, tiek mokslo ir įvairių suinteresuotų institucijų bendradarbiavimas siekiant didinti susižinojimą apie tiriamas problemas, didinant objektyvumą ir mažinant subjektyvumą viešųjų pirkimų procesuose, sudarant tinkamas prielaidas korupcijos prevencijai.

Atliktas tyrimas reikšmingas teisės aktų rengimo, praktiniu ir teoriniu aspektais, jis užpildo fragmentišką erdvę, taip pat tai yra indėlis į viešųjų pirkimų organizavimo modelį pristatant naują viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą, praktikoje kylančių problemų analizę perkančiosioms organizacijoms įgyvendinant joms suteiktą diskreciją.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, pagrindinė tiriamoji problema – iškylantys prieštaravimai tarp įstatymais perkančiosioms organizacijoms suteiktos diskrecijos ir jų veiklos disfunkcinių rezultatų derinant tiekėjų, perkančiųjų organizacijų ir viešuosius interesus.

Tyrimo naujumas ir jo reikšmė

Lietuvoje yra apginta tik viena teisės krypties disertacija[672], kurioje atskleisti Lietuvoje taikomos ginčų, kylančių iš viešųjų pirkimų teisinių santykių, sprendimo tvarkos ypatumai ir jos veiksmingumas, tiesa, publikuota nemažai Lietuvos mokslininkų straipsnių, apginta magistro darbų atskirais viešųjų pirkimų teisės klausimais, kelios disertacijos viešųjų pirkimų tema yra rengiamos. Pažymėtina, kad tyrimo, nagrinėjančio interesų derinimo problematiką perkančiosioms organizacijoms viešųjų pirkimų srityje įgyvendinant diskreciją, nėra, išskyrus nedideles publikacijas, kuriose aptariami atskiri glaudžiai su tyrimo proble-

671 „Partijų rėmėjai gauna beveik pusę viešųjų pirkimų pinigų," *IQ*, kovo 5, 2012, http://iq.lt/lietuva/zplytnikas-partiju-remejai-gauna-beveik-puse-viesuju-pirkimu-pinigu.

672 Agnė Tvaronavičienė, „Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas" (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015), http://elaba.lvb.lt/primo_library/libweb/action/display.do?frbrVersion=3&tabs=detailsTab&ct=display&fn=search&doc=ELABAETD8928259&indx=3&recIds=ELABAETD8928259&recIdxs=2&elementId=2&renderMode=poppedOut&displayMode=full&frbrVersion=3&dscnt=0&fctN=facet_local1&rfnGrp=1&frbg=&fctV=ELABAETD&scp.scps=scope%3A%28OCL02%29%2Cscope%3A%28CENTRAL%29&tab=local&dstmp=1451471688425&srt=rank&vl(201301600UI0)=any&mode=Basic&dum=true&vl(201301911UI1)=all_items&vl(1UIStartWith0)=contains&rfnGrpCounter=1&vl(freeText0)=Tvaronavi%C4%8Dien%C4%97&vid=ELABA.

matika susiję klausimai. Palyginti su kitomis valstybėmis, Lietuvoje apgintų disertacijų šia tema ypač trūksta, nors viešieji pirkimai Lietuvoje pradėti reguliuoti dar 1995 m. Nuo to laiko pasirodo įvairių teorinių ir praktinių diskusijų, atliekami fragmentiški tyrimai, viešųjų pirkimų teisė pradėta skirti kaip nauja teisės šaka (pošakis) specialioje naujai reguliuojamoje santykių grupių srityje[673]. Galima sakyti, kad viešųjų pirkimų reguliavimo doktrina ir taikymo praktika dar tik formuojasi ir yra kintanti. Kartu pastebėtina, kad senųjų Europos Sąjungos valstybių narių patirtis yra didesnė, kadangi pirmosios viešųjų pirkimų direktyvos Europos Sąjungoje buvo priimtos dar 1971 metais.

2014 m. priimtos direktyvos 2014/24/ES ir 2014/25/ES, kurių galutinis įgyvendinimo terminas buvo numatytas iki 2016 m. balandžio 18 d., tačiau viešųjų pirkimų srityje apie reguliavimo problematiką ir būsimo teisinio reguliavimo modelio pasirinkimą tebediskutuojama intensyviai tebediskutuojama. Dėl laiku į nacionalinę teisę neperkeltų direktyvų reikalavimų Lietuva jau yra gavusi oficialų Europos Komisijos pranešimą dėl Europos Sąjungos teisės pažeidimų procedūros Nr. 2016/0380 dėl Direktyvos 2014/24/ES neperkėlimo ir neįgyvendinimo nacionalinėje teisėje[674].

Pažymėtina, kad nauju teisiniu reguliavimu siekiama suderinti Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų teisę su Europos Sąjungos teisės reikalavimais, o viešųjų pirkimų taisyklės supaprastinamos ir didinamas jų lankstumas, perkančiosioms organizacijoms suteikiama daugiau pasirinkimo galimybių, sumažinama joms ir tiekėjams tenkanti administracinė našta[675].

Viešieji pirkimai yra tarpšakinio pobūdžio, tarpdisciplininė tema yra taikomojo pobūdžio, tyrimo rezultatai rekomenduotini ne tik administracinei, civilinei teisei (praktikai ir mokslui), tačiau ir kitoms sritims – vadybai, viešajam administravimui, politikos mokslams. Tyrimu siekiama išryškinti viešųjų pirkimų instituto formavimosi dėsningumus ir padėti atskleisti kylančias problemas. Pažymėtina, kad gautos tyrimo išvados naudingos tiek pirkimus atliekančių subjektų, tiek teismo bei kitų institucijų veiklai, taip pat mokslininkams, studentams, tiekėjams ir kitiems suinteresuotiems asmenims. Taigi, tyrimas svarbus tolimesnei viešųjų pirkimų teisės mokslo ir praktikos raidai.

Disertacinio tyrimo objektas – perkančiųjų organizacijų diskrecijos panaudojimas derinant skirtingus teisėtus teisės subjektų interesus ir užtikrinant viešuosius interesus kaip bendrus valstybės, visos visuomenės ar jos dalies interesus.

Disertacinio tyrimo tikslas – ištirti perkančiųjų organizacijų diskrecijos įgyvendinimo ribas užtikrinant skirtingų teisės subjektų interesus ir jų apsaugą.

673 „Nors teisinė sistema itin sparčiai diferencijuojasi, atsiranda naujų reguliuojamų santykių grupių specialiose srityse, o jų pagrindu skiriamos naujos teisės šakos ir pošakiai (finansų, mokesčių, aplinkos, energetikos, licencijavimo, viešųjų pirkimų, koncesijų, statybos teisė ir kt.)“ (Gytis Kuncevičius, „Administracinės sutarties institutas ir jo teorinis pagrindimas“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2011), 153).

674 Pažymėtina, kad 2016-09-01 teisės aktų informacinėje sistemoje yra registruotas ir pakartotinai teikiamas Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projektas (toliau – Įstatymo projektas), kuris yra patobulintas po grąžinimo Lietuvos Respublikos Vyriausybei Lietuvos Respublikos Seimo vakarinio posėdžio 2016 m. birželio 30 d. protokolu Nr. SPP-373.

675 „Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projekto (Nr. 16-8505(3)) aiškinamasis raštas,“ TAIS, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/a5e44670703411e6a421ea2bde782b94?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=a1d4d704-55ad-4bfa-86c3-7cf4ab3914a0.

Siekiant ištirti teorines, pažintines ir praktines apibrėžto tikslo aplinkybes, formuluojami tokie jį atspindintys **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti disertaciniame tyrime ir viešųjų pirkimų praktikoje vartojamų teisinių sąvokų bei pagrindinių principų, perkančiųjų organizacijų diskrecijos ir skirtingų interesų derinimo esmę.
2. Atskleisti ir įvertinti teisės subjektų skirtingų teisėtų interesų derinimo ypatumus viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo srityje ir teismų praktikoje atskirais viešųjų pirkimų vykdymo etapais.
3. Ištirti teisės subjektų viešojo intereso ir kitų teisėtų interesų apsaugos, gynybos bei kontrolės įgyvendinimo formas ir būdus viešuosiuose pirkimuose.

Ginamieji teiginiai:

1. Tam tikros diskrecijos teisės suteikimas perkančiosioms organizacijoms sudaro joms sąlygas užtikrinti ne tik viešuosius, bet ir tiekėjų teisėtus interesus.
2. Netinkamas perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės įgyvendinimas dažniausiai susijęs su perkančiųjų organizacijų atitinkamų pareigų, susijusių su viešųjų pirkimų organizavimu, nevykdymu, iš to kylančiu piktnaudžiavimu turimomis teisėmis, nerūpestingu jų įgyvendinimu, tiekėjų skirtingų teisėtų interesų ignoravimu.

Darbo struktūra. Disertaciją sudaro įvadas, dėstomoji dalis, kurią sudaro trys skyriai, išvados, siūlymai, priedas (atlikti viešųjų pirkimų tyrimai), santrauka anglų kalba, literatūros sąrašas.

Pirmojoje darbo dalyje atskleidžiamos pagrindinės viešųjų pirkimų objekto ir subjektų teisinius santykius apibūdinančios sąvokos, įvertinami viešųjų ir tiekėjų interesų derinimo tikslai perkančiosioms organizacijoms įgyvendinant suteiktas diskrecijos teises. Analizuojama viešojo intereso kategorija ir jos aspektai viešuosiuose pirkimuose, analizuojami teisės principai, ribojantys perkančiųjų organizacijų diskreciją ir darantys įtaką viešajam interesui bei teisėtiems tiekėjų lūkesčiams, kalbama apie konkurencijos užtikrinimą kaip perkančiųjų organizacijų pareigą ir teisėtus tiekėjų lūkesčius.

Antrojoje dalyje analizuojami interesų derinimo aspektai viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo srityje ir teismų praktikoje skirtingais viešųjų pirkimų procedūrų etapais perkančiosioms organizacijoms įgyvendinant suteiktas diskrecijos teises: planuojant ir rengiantis atlikti viešuosius pirkimus, nustatant pirkimo sąlygas ir iki pasiūlymų pateikimo momento, vertinant tiekėjų pasiūlymus, sudarant ir vykdant sutartį. Teisinio reguliavimo įgyvendinimo aspektu tiriami interesų derinimo ypatumai, analizuojama doktrina, taip pat aktuali nacionalinių teismų, ESTT jurisprudencija. Kalbama apie bendrąsias viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo tendencijas ir perspektyvas, atskleidžiami probleminiai teisinio reguliavimo, aiškinimo ir taikymo aspektai: perkančiųjų organizacijų diskrecijos ribos planuojant ir rengiantis atlikti viešuosius pirkimus, skaidant pirkimo objektą į dalis, nustatant pirkimo dokumentų reikalavimus, reikalavimus tiekėjams, techninę specifikaciją, taip pat vertinant tiekėjų pasiūlymus, sudarant ir vykdant pirkimo sutartį. Taip pat aptariamos netinkamo naudojimosi suteiktomis diskrecijos teisėmis situacijos, nagrinėjamas vidaus sandorių sudarymas ir kitos VPĮ išimtys perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės ribojimo aspektu.

Trečiojoje dalyje analizuojama viešųjų ir tiekėjų privačių interesų apsaugos, interesų gynimo problematika, apžvelgiama aktuali teismų praktika, atskleidžiami ginčai, kylantys

perkančiosioms organizacijoms įgyvendinant suteiktas diskrecijos teises, t. y. ginčai tarp kontroliuojančiųjų institucijų ir perkančiųjų organizacijų, tarp perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų, kalbama apie skirtingų interesų derinimo problematiką. Atskleidžiami probleminiai laikinųjų apsaugos priemonių taikymo aspektai. Šioje dalyje taip pat pateikiami siūlomi problemų sprendimo būdai ir mokslinės įžvalgos apie perkančiųjų organizacijų diskrecijos įgyvendinimą derinant skirtingus interesus.

Kiekvienoje disertacinio tyrimo dalyje apibendrinami perkančiųjų organizacijų apklausos tyrimo rezultatai, gauti disertantei atlikus kiekybinį tyrimą pagal disertacinio tyrimo tikslus. Disertacijos pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai, literatūros sąrašas, priedas – atlikti viešųjų pirkimų tyrimų aprašymai.

Disertacijos rezultatų aprobavimas. Pagrindiniai tyrimo rezultatai ir įžvalgos yra paskelbti disertantės straipsniuose, šio darbo tema skaitytas pranešimas tarptautinėje konferencijoje.

Tyrimų apžvalga. Pagrindiniai disertacijos tyrimo šaltiniai yra Europos Sąjungos teisės aktai, nacionalinės teisės aktai, priimti viešųjų pirkimų teisės srityje, jurisprudencija ir teisės doktrina.

Nors valstybės narės įgyvendina tas pačias direktyvas, tačiau tam tikros teisinio reguliavimo priemonės pasirenkamos valstybių narių nuožiūra perkeliant atitinkamų direktyvų reikalavimus direktyvose numatytiems tikslams pasiekti, taip pat nacionalinės teisės aktų leidėjui neleidžiama apriboti perkančiųjų organizacijų diskrecijos, jei to aiškiai nenumato direktyva[676].

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad disertacijos rengimo metu vyksta ir naujų ES direktyvų perkėlimas į nacionalinę teisę, todėl disertacijoje aptariamos naujų direktyvų ir rengiamo VPĮ projekto Nr. 16-9567 ir VPĮ projekto Nr. XIIP-3750 nuostatos[677], analizuojamas tiek

676 „Generalinės advokatės Christine Stix-Hackl išvada, pateikta 2004 m. liepos 1 d.," http://publications.europa.eu/resource/cellar/694bc59d-44a3-427d-97a2-fccb8cf30fe4.0015.03/DOC_1.

677 Atkreiptinas dėmesys į tai, kad 2015 m. lapkričio 12 d. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės aktų informacinės sistemos Projektų registravimo posistemyje įregistruotame naujame Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo projekte (registracijos Nr. XIIP-3750) (toliau – VPĮ XIIP-3750 projektas) buvo siūloma įtvirtinti galimybę perkančiosioms organizacijoms konsultuotis su rinkos dalyviais, yra numatyti pirkimo objekto skaidymo į dalis įpareigojimai, sugriežtinti vidaus sandorių reikalavimai, nurodyti tiekėjų kvalifikacijos nustatymo, vertinimo ypatumai, siekiant užtikrinti viešojo intereso tikslų įgyvendinimą.
2016 m. rugsėjo 2 d. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės aktų informacinės sistemos Projektų registravimo posistemyje įregistruotas naujas Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo projektas (registracijos Nr. 16-9567) (toliau – VPĮ projektas Nr. 16-9567) (teikiamas pakartotinai), kuriame perkančiosioms organizacijoms suteikiama daugiau pasirinkimo galimybių ir teisių (perkančioji organizacija galės pasirinkti, ar socialinius, aplinkos apsaugos, darbo teisės kriterijus vertinti kaip tiekėjų pasiūlymų vertinimo, ar kaip sutarties vykdymo sąlygas; paliekama teisė pačioms perkančiosioms organizacijoms spręsti, ar vykdyti pirkimą pasinaudojant centrinės perkančiosios organizacijos paslaugomis, ar ne; perkančioji organizacija galės į viešojo pirkimo komisijos posėdžius stebėtojo teisėmis pasikviesti valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų atstovus; numatyta teisė perkančiosioms organizacijoms rezervuoti tam tikrus pirkimus ar jų dalį socialiniu verslu užsiimančioms įmonėms; yra galimybė perkančiajai organizacijai atskirai skaičiuoti numatomą pirkimo vertę savo padaliniams, savarankiškai atsakantiems už pirkimus; taip pat nustatyta galimybė, bet ne prievolė, atmesti tiekėjo pasiūlymą, kai jame nesilaikoma aplinkos apsaugos, socialinių, darbo teisės aktų, tačiau kartu nėra siūloma neįprastai maža kaina).
VPĮ projekte Nr. 16-9567 taip pat numatyti pirkimo objekto skaidymo į dalis įpareigojimai, tačiau vidaus sandorių teisinio reguliavimo siekiama nekeisti, taip pat nurodyti tiekėjų kvalifikacijos nustatymo, vertinimo ypatumai (pavyzdžiui, kad tiekėjo kvalifikacijos reikalavimus perkančioji organizacija turės nustatyti pagal VPT patvirtintą metodiką).

galiojantis, tiek ir naujas galimas teisinis reguliavimas, atliekant tyrimą sistemiškai pasitelkiami reikiami metodai. Direktyvos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis, todėl netinkamas jų perkėlimas ar to atlikimas ne laiku turėtų poveikį teisiniams ginčams. Jei netinkamai ar ne laiku perkeltos direktyvos nuostatos yra pakankamai aiškios, tikslios ir besąlyginės, privatūs asmenys (tiekėjai) galėtų jomis tiesiogiai remtis teismuose prieš perkančiąją organizaciją kaip prieš valstybę, nes vadovaujantis Teisingumo Teismo praktika ji įeina į valstybės sąvoką[678]. Taigi, vėluojantis direktyvų perkėlimas Lietuvoje gali turėti ir neigiamų Europos teisės pažeidimo procedūrų padarinių: piniginių baudų, teisinio neaiškumo situacijų. Be to, tiekėjų iniciatyva ETT gali būti sprendžiami klausimai, susiję su tiesioginiu Europos Sąjungos direktyvų veikimu.

Viešųjų pirkimų teisės problemas, įnešdami svarų indėlį į viešųjų pirkimų teisės mokslą, išsamiai analizavo užsienio mokslininkai: Ch. Bovis[679], S. Arrowsmith[680], P. Trepte[681]. Pažymėtina, kad viešųjų pirkimų teisės ir konkurencijos teisės aspektus nagrinėjo A. S. Graells[682]. Galima sakyti, kad viešųjų pirkimų ir konkurencijos teisės yra artimos teisės šakos, nes ir viešųjų pirkimų metu siekiama, užtikrinti ir konkurenciją tarp tiekėjų, ir sąžiningą konkurso dalyvių varžymąsi. Konkurencijos problematiką viešuosiuose pirkimuose taip pat nagrinėjo prancūzų mokslininkai A. Laguerre[683], S. Fourati[684] ir kt. Šių mokslininkų tyrimų rezultatai buvo panaudoti rengiant disertaciją.

Atskirus viešųjų pirkimų teisės probleminius aspektus nagrinėjo ir kiti užsienio mokslininkai, kurių tyrimais autorė rėmėsi: F. Allaire[685], F. Linditch[686], L. Richer[687], A. Laguerre[688], G. Kalflèche[689]. Minėtini Lietuvos mokslininkai, nagrinėję įvairius viešųjų pirkimų teisės

678 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga," *Teismų praktika* 31, 2009.

679 Christopher H. Bovis, *EU Public procurement law* (Bodminas, Kornvalis: MPG Books Ltd, 2007).

680 Sue Arrowsmith, *The law of public and utilities procurement* (Jungtinė Karalystė: Sweet & Maxwell, 2005); Sue Arrowsmith et al., *Social and environmental policies in EC procurement law: new directives and new directions* (Kembridžas: Cambridge University Press, 2009); Sue Arrowsmith, John Linarelli ir Don Wallace, *Regulating public procurement: national and international perspectives* (Haga: Kluwer Law International, 2000).

681 Trepte, P., *supra* note 25.

682 Albert Sánchez Graells, *Public procurement and the EU competition rules* (Oksfordas: Hart publishing, 2011).

683 Alain Laguerre, *Concurrence dans les marchés publics* (Berger-Levrault, 1989).

684 Souhir Fourati. „La mise en concurrence dans les marchés publics (essai de comparaison des droits français et tunisien)" (daktaro disertacija, Paryžiaus Panthéon-Assas universitetas, 2006).

685 Frédéric Allaire, L'essentiel du droit des marchés publics (Paryžius: Gualino, 2009); Frédéric Allaire, „Les marchés publics d'assurance (contribution à la théorie de la formation des contrats)," *La gouvernance territoriale: annuaire des collectivités locales*, 26 (2006): 667–674, http://www.persee.fr/doc/coloc_0291-4700_2006_num_26_1_1805.

686 Florian Linditch, Le droit *droit des marchés publics* (Dalloz, 2009).

687 Laurient Richer, L'Europe des marchés publics: marchés publics et concessions en droit communautaire (Paryžius: LGJD. Lextenso éditions, 2009).

688 Alain Laguerre, *Concurrence dans les marchés publics* (Berger-Levrault, 1989).

689 Grégory Kalflèche, „Des marchés publics à la commande publique: l'évolution du droit des marchés publics" (daktaro disertacija, Paryžiaus Panthéon-Assas universitetas, 2008).

probleminius aspektus: A. Tvaronavičienė[690], atlikusi disertacinį tyrimą viešųjų pirkimų ginčų tvarkos ypatumų ir efektyvumo tema, skyrusi dėmesį darniųjų pirkimų analizei ir pan., D. Kenstavičius[691], analizavęs konfidencialumo reikalavimų teisinius pagrindus viešuosiuose pirkimuose, R. Ambrazevičienė[692], analizavusi viešųjų pirkimų valstybinio reguliavimo politikos raidą Lietuvoje, teisėtumo užtikrinimo priemones viešuosiuose pirkimuose, G. Lastauskienė, R. Rudauskienė[693] ir kiti. Minėtini ir kiti ne teisės krypties viešųjų pirkimų srities mokslininkai, kurių tyrimais remtasi nagrinėjant viešųjų pirkimų reguliavimo ir įgyvendinimo problematiką: K. Šerpytis[694], Z. Gineitienė ir V. Vengrauskas,[695] J. Palidauskaitė[696] ir S. Ereminaitė (Briedienė)[697]. Teisinės diskrecijos samprata analizuota remiantis šių mokslininkų darbais: A. Urmono ir B. Pranevičienės[698], I. Linkevičiūtės, R. Bakševičienės[699], J. Gumbio[700], V. Kosmačaitės ir V. Jurgaičio[701] bei kt.

Pažymėtina, kad viešųjų pirkimų teisės probleminių klausimų analizė Lietuvos teisės moksle yra pakankamai fragmentiška. Taigi, kadangi išsamių kitų autorių tyrimų disertacijos tema nėra, buvo remtasi glaudžiai su disertacijos tyrimo objektu susijusiais kitų autorių darbais. Išskirtinas – D. Soloveičikas, kurio indėlis atskleidžiant įvairius viešųjų pirkimų

690 Agnė Tvaronavičienė, „Viešųjų pirkimų kaip vieno iš darniojo vystymosi koncepcijos įgyvendinimo instrumento naudojimo Lietuvos Respublikoje galimybės," *Verslas: teorija ir praktika* 3 (2012): 197–207; Agnė Tvaronavičienė, „Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas" (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015).

691 Dainius Kenstavičius, „Konfidencialumo reikalavimų teisiniai pagrindai viešuosiuose pirkimuose," *Jurisprudencija* 21, 3 (2014): 803–821.

692 Rima Ambrazevičienė, „Teisėtumo užtikrinimo priemonės vykdant viešuosius pirkimus," *Jurisprudencija* 46, 38 (2003): 107–115. Rima Ambrazevičienė, „Viešųjų pirkimų valstybinio reguliavimo politikos raida Lietuvoje," *Jurisprudencija* 59, 51 (2004),

693 Lastauskienė G. ir Rudauskienė R., *supra* note 6, p. 90.

694 Karolis Šerpytis, „Viešųjų pirkimų centralizavimo finansinės naudos valstybei vertinimas (Lietuvos atvejis)" (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2012), http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120118_131209-30256/DS.005.0.01.ETD.

695 Zinaida Gineitienė, Karolis Šerpytis ir Vaidas Šakalis, „Viešųjų pirkimų organizavimo ypatumai sveikatos apsaugos sistemoje," *Socialinių mokslų studijos* 4, 4 (2012): 1487–1502; Vengrauskas Vytautas, Zinaida Gineitienė, Karolis Šerpytis ir Juozapas Girdenis, „Smulkiojo ir vidutinio verslo įmonių vaidmuo Lietuvos viešųjų pirkimų rinkoje," *Viešasis administravimas* 3, 19 (2008): 1648–4541; Zinaida Gineitienė ir Karolis Šerpytis, „Konkurencijos ir pirkimo apimties poveikis kainai viešųjų pirkimų konkursuose," *Socialinių mokslų studijos* 3, 2 (2011): 473–485; Karolis Šerpytis, Vytautas Vengrauskas ir Zinaida Gineitienė, „Evaluation of financial effects of public procurement centralisation," *Ekonomika* 90, 3 (2011): 104–119.

696 Jolanta Palidauskaitė ir Simona Ereminaitė, „Korupcija viešuosiuose pirkimuose: nuo teorinės apibrėžties iki atvejo studijos (II dalis)," *Viešoji politika ir administravimas* 33 (2010): 93–102.

697 Simona Ereminaitė ir Algis Junevičius, „Viešųjų pirkimų tvarkos optimizavimo ir efektyvumo didinimo galimybės," *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai* 54 (2010): 67–84; Simona Ereminaitė, „Elektroninių viešųjų pirkimų brandos vertinimo aspektai," *Viešoji politika ir administravimas* 12, 4 (2013): 567–580; Simona Ereminaitė, „Institucinės ekonomikos teorijų raiška viešųjų pirkimų procese," *Viešoji politika ir administravimas* 13, 2 (2014): 275–289.

698 Urmonas, A., Pranevičienė, B., *supra* note 3.

699 Rūta Bakševičienė, „Diskrecija vykdant teisėkūra Lietuvoje," *Teisė* 90 (2014): 19.

700 Jaunius Gumbis, „Teisinė diskrecija: teorinis požiūris," *Teisė* 52 (2004).

701 Vidmantas Jurgaitis, Violeta Kosmačaitė, „Teisės vykdyti formalųjį profesinį mokymą administracinis teisinis reglamentavimas (antikorupcinis vertinimas)," *Socialinių mokslų studijos*, 1, 5 (2010).

probleminius klausimus (taip pat ir glaudžiai susijusius su disertaciniu tyrimu) Lietuvos viešųjų pirkimų teisės srityje autorės nuomone yra didžiausias. Minėti D. Soloveičiko pagrindiniai moksliniai straipsniai, kuriuose nagrinėjami tam tikri perkančiųjų organizacijų diskrecijos ribojimo aspektai, interesų derinimo ypatumai: viešųjų pirkimų principai ir jų taikymas remiantis teismų praktika[702], viešųjų pirkimų teisės tikslai ir jų įgyvendinimo problematika, tam tikri perkančiųjų organizacijų diskrecijos ribojimo aspektai[703], vidaus sandorių sudarymo problematika[704], neįprastai mažos kainos taikymo ypatumai[705], nemažą dėmesį šis autorius skiria tiekėjų teisių ir jų teisėtų interesų gynimo problematikai[706], tiekėjų teisių gynimo priemonių sistemos reformos Lietuvoje problematikai[707].

Pasitelkus šiame disertaciniame tyrime nagrinėjamus klausimus siekiama ištirti nacionalinės ir kai kurių Europos Sąjungos valstybių narių teisės ypatumus.

Tyrimo metodologija. Disertacija rengta naudojant šiuos tyrimo metodus: lyginamąjį, istorinį, lingvistinį, analitinį, kritinį, dokumentų ir literatūros analizės, anketų, abstrakcijos, apibendrinimo. Perkančiųjų organizacijų praktikos (vykdant viešųjų pirkimų procedūras) problemoms identifikuoti ir jų tyrimo poreikiui pagrįsti buvo atliktas kiekybinis tyrimas. Pasinaudojus atlikto tyrimo duomenimis, įmanoma gauti tikslesnius rezultatus ir taip pagrįsti mokslinio darbo naujumo kriterijų.

Lyginamasis metodas. Šis metodas taikytas vertinant skirtingų Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo redakcijų turinį ir analizuojant Europos Sąjungos valstybėse ir Lietuvoje egzistuojančias viešųjų pirkimų reguliavimo priemones, institucinę sistemą, atskleidžiant jų pranašumus ir trūkumus, taip pat kalbant apie viešųjų pirkimų srities ginčų sprendimą, skirtingų interesų užtikrinimo derinimą perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės ribojimo kontekste. Šis metodas leidžia pateikti praktinio pobūdžio išvadas apie viešųjų pirkimų teisės normų įgyvendinimą perkančiųjų organizacijų veikloje.

Mokslinės literatūros analizės metodu tyrinėta viešųjų pirkimų mokslinė doktrina. Mokslinės literatūros analizė leido atskleisti, kokios žinios apie pasirinktą mokslinio tyrimo objektą bei mokslinio tyrimo problemą jau yra publikuotos. Be to, nustatyta, kuo vykdoma mokslinė studija skirsis nuo jau publikuotų darbų ir kokios naujos informacijos apie perkančiųjų organizacijų diskreciją bei jos ribojimą ir interesų derinimo probleminius aspektus viešųjų pirkimų srityje ji suteiks teisės mokslo sričiai.

---

702 Soloveičikas, D., *supra* note 46, p. 27–40.

703 Deividas Soloveičikas, „Viešųjų pirkimų teisės tikslai ir jų įgyvendinimas," *Teisė* 91 (2014): 42–63; Deividas Soloveičikas, „Tiekėjų teisių gynimo priemonių sistemos reforma Lietuvoje: laikinosios apsaugos priemonės ir žalos atlyginimas," *Justitia* 2, 74 (2010): 63–75.

704 Deividas Soloveičikas, „Vidaus pirkimai kaip viešojo pirkimo sutarties išimtis," Teisė 71 (2009): 53–69.

705 Deividas Soloveičikas, „Neįprastai mažos pasiūlytos kainos koncepcijos taikymo ypatumai pagal Europos Sąjungos ir Lietuvos viešųjų pirkimų teisę," *Teisė: mokslo darbai* 67 (2008): 7–24.

706 Deividas Soloveičikas, „Tiekėjų teisių gynimo priemonių sistemos reforma Lietuvoje: laikinosios apsaugos priemonės ir žalos atlyginimas," *Justitia* 2, 74 (2010): 63–75. Deividas Soloveičikas, „Efektyvumo principas ir laikinosios apsaugos priemonės bei žalos atlyginimas kaip tiekėjų teisių gynimo priemonės vykdant viešuosius pirkimus," *Teisė* 70 (2009): 67–85.

707 Deividas Soloveičikas, „Vidaus pirkimai kaip viešojo pirkimo sutarties išimtis," Teisė 71 (2009): 53–69. Deividas Soloveičikas, „Tiekėjų teisių gynimo priemonių sistemos reforma Lietuvoje: laikinosios apsaugos priemonės ir žalos atlyginimas," *Justitia* 2, 74 (2010): 63–75.

Dokumentų analizės metodas taikytas analizuojant viešuosius pirkimus reguliuojančius teisės aktus (įstatymus ir jų įgyvendinamuosius teisės aktus), kuriuose nustatyta viešųjų pirkimų vykdymo tvarka ir reikalavimai. Atliekant tyrimą buvo analizuojami nacionaliniai, Europos Sąjungos ir tarptautiniai teisės aktai, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, Lietuvos teismų praktika viešųjų pirkimų srityje; užsienio valstybių teisės aktai, reguliuojantys viešuosius pirkimus; spaudos leidiniai; oficiali statistika; oficialios vyriausybinės publikacijos; privačių, valstybinių, profesinių ir kitų organizacijų dokumentai; kita informacija. Lietuvos ir užsienio valstybių viešųjų pirkimų įstatymų bei Europos Sąjungos teisės aktų, susijusių su viešaisiais pirkimais, nuostatų analizė leido nustatyti esamus teisinio reguliavimo ir jo įgyvendinimo trūkumus.

Istorinis metodas taikytas siekiant atkleisti viešųjų pirkimų sistemos kūrimą, nagrinėjant ES pirminius ir antrinius teisės aktus, nacionalinius teisės aktus, jų pokyčius, nustatant, kokios aplinkybės lėmė teisinio reguliavimo pokyčius, atskleidžiant galiojusių ir galiojančių teisės aktų esmę.

Lingvistiniu metodu remtasi nagrinėjant viešuosius pirkimus reguliuojančių teisės aktų prasmę įvairiais kalbotyros aspektais. Siekiant kuo tiksliau atskleisti teisės aktų turinį, užsienio valstybių teisės aktai buvo nagrinėjami originalo kalba, verčiami ar lyginami su kai kurių jų vertimais į lietuvių, anglų ar prancūzų kalbas.

Anketinės apklausos metodas taikytas siekiant išsiaiškinti, kaip galėtų būti tobulinama viešųjų pirkimų sistema. Anketų klausimai suformuluoti taip, kad atskleistų viešųjų pirkimų dalyvių nuomonę apie viešuosius pirkimus ir galimas su jais susijusias problemas, taip pat parodytų viešųjų pirkimų reguliavimo ir įgyvendinimo ypatumus perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės ir jos ribojimo srityje.

Apibendrinimo metodas taikomas apžvelgiant literatūros šaltinius, empirinio tyrimo duomenis, formuluojant tyrimo išvadas.

Atliekant kiekybinį perkančiųjų organizacijų tyrimą buvo analizuojamas jo turinys ir renkami atitinkami duomenys. Apklausos metu gauti duomenys buvo surinkti ir parengti statistinei analizei, kurios duomenys pateikiami tyrime.

Išvados

Atliktas perkančiųjų organizacijų diskrecijos problemų derinant skirtingus interesus viešuosiuose pirkimuose tyrimas parodė, kad ginamieji disertacijos teiginiai pasitvirtino. Ginamųjų teiginių teisingumą patvirtina ir daugelis tyrimo išvadų:

1. Perkančiųjų organizacijų diskrecija viešųjų pirkimų procese yra tam tikra jų veiklos autonomijos sritis, kurioje jos priima sprendimus naudodamosi įstatymais nustatyta veiksmų laisve, t. y. turėdamos tam tikras pasirinkimo galimybes. Diskrecijos teisė negali būti suabsoliutinama bei aiškinama kaip lemianti besąlyginę perkančiosios organizacijos pasirinkimo laisvę. Viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas turi specifinę paskirtį – suderinti perkančiųjų organizacijų, tiekėjų ir viešuosius interesus. Taigi norėdamos šių veiksmų laisve naudotis tinkamai ir nepažeisdamos kitų subjektų teisių bei teisėtų interesų, perkančiosios organizacijos turi laikytis šių reikalavimų: kelio nesąžiningai konkurencijai užkirtimas planuojant ir rengiant viešųjų pirkimų procedūras, laikantis viešųjų pirkimų ir kitų įstatymų normų bei viešųjų pirkimų principų, tikslų, suformuotos teismų praktikos šiais klausimais; racionalus lėšų panaudojimas; antikorupcinė kontrolė, diskrecijos teisės įgyvendinimo orientavimas į viešųjų interesų pirmumą bei perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų interesų derinimą.
2. Detalus viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas nors apsunkina ir apriboja perkančiąsias organizacijas, tačiau juo siekiama tenkinti šiuos siekius: korupcijos prevencijos, viešųjų pirkimų efektyvumo, skaidrumo ir konkurencijos tarp tiekėjų didinimo. Taigi perkančiųjų organizacijų diskrecijos ribojimas turi aiškų tikslą – užtikrinti viešojo intereso apsaugą, socialiniu teisingumu pagrįstą ir subalansuotą socialinę ir ekonominę naudą žmogui, visuomenei ir valstybei. Viešojo intereso kategorija viešuosiuose pirkimuose iš esmės praneša apie racionalų lėšų naudojimą, procedūrų skaidrumą, sąžiningą konkurenciją, procedūrų lankstumą, efektyvumą, ekonominę plėtrą, ekonominės politikos vykdymą. Diskrecijos institutas suteikia perkančiosioms organizacijoms teisines galimybes vykdomuose viešuosiuose pirkimuose tinkamai taikyti teisės principus, suformuotos teismų praktikos pagrindu derinti savo ir tiekėjų keliamus teisėtus interesus su visuomenės viešaisiais interesais, t. y. naudojantis minimalia veiksmų laisve įsigyti reikalingų vertybių, atitinkančių jų poreikius.
3. Interesų sąvoka viešuosiuose pirkimuose yra įvairialypė, t. y. susiduria įvairių subjektų teisėti tikslai: visuomenės teisėti interesai (viešieji) pirkimo procedūrų teisėtumu, sąžininga konkurencija ir racionaliu lėšų naudojimu, pačiu pirkimo objektu ir jo teikiama nauda; perkančiosios organizacijos teisėtas interesas kuo paprastesnėmis ir lankstesnėmis procedūromis įsigyti ir naudoti reikalingus objektus. Tiekėjo teisėtas interesas rasti pirkėją, t. y. vienodomis ir skaidriomis sąlygomis dalyvauti konkurse ir jį laimėti, siekti pelno, išplėsti tinklą, didinti žinomumą rinkoje ir pan. Įstatymų leidėjo interesas užtikrinti tinkamą Europos Sąjungos ir tarptautinių teisės aktų įgyvendinimą, konkurencingas sąlygas, siekti socialinės, aplinkosaugos, inovacijų politikos tikslų. Iš anksto įstatymuose neįmanoma detaliai aprašyti universalaus, visiems subjektams tinkamo interesų derinimo ir pusiausvyros užtikrinimo modelio. Interesų derinimas vyksta vertinant konkrečias viešųjų pirkimų

situacijas ir viešųjų pirkimų faktus teisiniuose santykiuose tarp perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų.

4. Tyrimo duomenys rodo, kad perkančiosios organizacijos vedamos skirtingų motyvų, deja, nori diskreciją pirmiausiai panaudoti savo interesams tenkinti, sau palankesnėms viešojo pirkimo-pardavimo sutarties sąlygoms nustatyti, t. y. jos siekia būti nevaržomos ir dažnai laikosi nuomonės, kad viešojo intereso užtikrinimas yra įgyvendinamas tik per laisvą jų geranoriškumą. Iš dalies toks supratimas tradiciškai yra nulemtas to, kad perkančiųjų organizacijų interesas nebūtinai sutampa su viešuoju interesu ar tiekėjų interesu, o diskrecijos teisę perkančioji organizacija naudoja savo ar kitų asmenų interesams tenkinti, įgyvendindama šią teisę nepasiekia viešojo pirkimo tikslo, neužtikrina ekonominės ar socialinės viešųjų pirkimų naudos, kuri visiems subjektams gali būti sukuriama interesų derinimo, pusiausvyros užtikrinimo keliu.
5. Teisės subjektų skirtingų interesų derinimo pirminė iniciatyva, kylanti iš diskrecijos teisės, ir iš jos išplaukiančios pareigos priklauso perkančiosioms organizacijoms. Diskrecijos paskirtis stipriai koreliuoja su interesų derinimu, iš to kyla ir pareiga pasinaudoti diskrecija kaip teisine priemone derinant viešuosius ir tiekėjų interesus. Kita vertus, tyrimu nustatyta, kad perkančiosios organizacijos konkrečiuose viešuosiuose pirkimuose minimą iniciatyvą gali panaudoti kaip privilegiją neteisėtai naudai gauti. Nevykdant iš diskrecijos teisės kylančių pareigų ir piktnaudžiaujant turima diskrecijos teise ar tik formaliai ją įgyvendinant, kyla galimybė nustatyti neaiškias, neišsamias pirkimo sąlygas, neproporcingus, tiekėjų konkurenciją ribojančius kvalifikacijos reikalavimus, pernelyg detaliai išplėtoti techninių specifikacijų reikalavimus, formaliai ar netinkamai įvertinti pasiūlymus, priimti neobjektyvius, interesų konfliktų veikiamus ar priešingus esamai viešųjų pirkimų situacijai sprendimus, pirkimo objekto neskaidyti į dalis ir panašiai. Atliktas tyrimas atskleidžia, kad tam tikruose sektoriuose yra dominuojančių tiekėjų, neišvengiama konkurencijos iškraipymo atvejų, tačiau nėra gairių, kaip spręsti problemas, kuriose būtų numatoma tiekėjų elgsena, apribojimai ir siekiamybės. Šie atvejai rodo, kad įgyvendinant Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatas konkrečiuose viešuosiuose pirkimuose galimas tiek pozityvus, tiek negatyvus diskrecijos įgyvendinimas. Jei perkančioji organizacija nuklysta nuo jai priskirtų viešųjų pirkimų tikslų įgyvendinimo, pati diskrecijos teisė tampa privilegijos teise naudotis išskirtine padėtimi, diskriminuojančia tiekėjus.
6. Tyrimu nustatyta, kad dažniausiai viešųjų pirkimų taisyklių pažeidimai kyla perkančiosioms organizacijoms įgyvendinant suteiktas diskrecijos teises, t. y. nustatant neaiškias, neišsamias pirkimo sąlygas; neproporcingus, tiekėjų konkurenciją ribojančius kvalifikacijos reikalavimus, nepagrįstai atmetant tiekėjų pasiūlymus, nepaprašant patikslinti kvalifikaciją pagrindžiančių dokumentų; sutartis sudarant su pirkimo dokumentuose nustatytų reikalavimų neatitinkančiais tiekėjais ir pan. Negatyvaus perkančiųjų organizacijų diskrecijos įgyvendinimo atvejai kyla dėl piktnaudžiavimo, kai norima sąmoningai apeiti viešųjų pirkimų teisės normas ir principus, ir dėl žmogiškojo faktoriaus, nesugebėjimo – kai dėl įstatymų kaitos viešųjų pirkimų specialistams trūksta įgūdžių ir

kompetencijos. Taigi viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimus dažnai lemia perkančiųjų organizacijų kompetencijos trūkumai, nerūpestingumas, neatidumas, dažnai keičiamas ir nenuoseklus viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas, kartais – ir perkančiųjų organizacijų galimas piktnaudžiavimas. Tam tikrais atvejais trūksta teisinių ir iš jų kylančių organizacinių priemonių, siekiant užkirsti kelią tokiam piktnaudžiavimui, neišnaudojamos sisteminės galimybės, pastangos ieškoti teisinių arba organizacinių priemonių dedamos fragmentiškai.

7. Viešųjų pirkimų vykdymas reikalauja įvairių žinių, todėl viešųjų pirkimų specialistai turi nuolat kelti kvalifikaciją, susipažinti ne tik su VPĮ pakeitimais, tačiau ir su teismų praktika bei VPT rekomendacijomis (išaiškinimais) dėl konkrečių procedūrų, kuriomis vadovaujamasi atliekant patikrinimus, taip pat VPT standartiniais pirkimų dokumentais. Viešųjų pirkimų įstatymo stabilumas užtikrina tinkamą diskrecijos panaudojimą, tačiau dažnai keičiant norminį teisės reglamentavimą išbalansuojama viešųjų pirkimų teisės įgyvendinimo praktika. Tyrimas atskleidė, kad įgyvendinant Viešųjų pirkimų įstatymą perkančiosioms organizacijoms ir tiekėjams neretai kyla sunkumų būtent dėl to, kad nuolat kinta viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas, o įstatymas tampa neaiškus ir painus net ir teisės specialistams. Esant galiojančio įstatymo nestabilumui susidaro palankios galimybės įstatymą šališkai aiškinti perkančiųjų organizacijų ar tiekėjų naudai. Tokioms įstatymo įgyvendinimo problemoms šalinti trūksta tęstinų metodinių ir dalykinių Viešųjų pirkimų tarnybos darbų.
8. Pažymėtina, kad teismai, spręsdami ginčus, kylančius iš teisinių viešųjų pirkimų santykių, ir formuodami teisminę praktiką, diskrecijos ribas apibrėžia teisės ir fakto (*konkrečios viešųjų pirkimų bylos faktų buvimą per teisės normos taikymą sieja su konkrečių teisinių santykių atsiradimu, pasikeitimu arba pasibaigimu*) sąveikos sandūroje. Teismas teisės taikymą sistemiškai susieja su šiuolaikine teisės samprata. Jei perkančiosios organizacijos veiksmai ir priimami sprendimai neperžengia teise sureguliuotų diskrecijos įgyvendinimo ribų, t. y. nepažeidžia įstatymų ir teisės principų, tokių kaip teisės viešpatavimas ir kiti iš jo kylantys principai (lygiateisiškumo, nediskriminavimo, proporcingumo, protingumo, abipusio pripažinimo, skaidrumo, atskaitingumo, sąžiningumo ir t. t.), ir atitinka suformuotą teisminę praktiką, tuomet minėti veiksmai ir sprendimai sudaro tinkamas sąlygas užtikrinti viešuosius visuomenės ir teisėtus tiekėjų interesus. Sisteminis teisės sampratos požiūris atsižvelgiant į struktūrinę darną sudaro tinkamas sąlygas teismų veikloje vertinti visuomenės viešųjų, perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų teisėtų interesų užtikrinimą.
9. Lietuvoje susiformavo teisės subjektų teisėtų interesų apsaugos, gynybos bei kontrolės sistema, taikoma atsakomybė už viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimus. Perkančiųjų organizacijų diskrecijos įgyvendinimo pažeidimai šalinami pasitelkiant administracinę (įgaliotų institucijų ir tarnybų) bei teisminę kontrolę, tačiau susiduriama su perkančiųjų organizacijų diskrecijos teisės įgyvendinimo išankstinės kontrolės instrumentų trūkumu.
10. Lietuvoje egzistuoja nepakankamai efektyvi viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarka, veiksminga tiekėjų interesų gynyba, laikinosios apsaugos priemonės taikomos retai. Susiformavo formali viešojo intereso gynimo, kurį atlieka VPT ir prokuratū-

ra, praktika viešuosiuose pirkimuose. Vangiai vyksta prevencinis sudaromų viešojo pirkimo–pardavimo sutarčių teisėtumo vertinimas ir galimų pažeidimų šalinimas. Abejonės keliamos ir į teisinius ginčus įsitraukiama jau sudarius sutartis. Tokia praktika lemia formalų viešojo intereso gynimą. Ne visais tyrime nagrinėtais atvejais viešojo pirkimo-pardavimo sutarties pripažinimas negaliojančia taikytas išimtinai kaip kraštutinė priemonė už šiurkščiausius imperatyviųjų teisės normų pažeidimus arba sukelti padariniai valstybei buvo reikšmingiausi. Viešųjų pirkimų tarnybos veiklą tikslinga organizuoti taip, kad funkcijų vykdymas būtų sukoncentruotas į tas sritis, kuriose galima nauda saugant viešąjį interesą yra didžiausia, daugiau dėmesio skiriant išankstinei pirkimų kontrolei ir pirkimų vertinimui iki sutarties sudarymo, rinkos tyrimams siekiant efektyvumo ir skaidrumo reikalavimų realizavimo. Tikslinga pakartotinai išanalizuoti specializuotos ikiteisminės viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo institucijos įsteigimo galimybes užtikrinant ne tik perkančiųjų organizacijų, tačiau ir tiekėjų veiksmingas interesų gynimo sąlygas bei priemones.

Pasiūlymai

1. Siekiant užkirsti kelią pirkimuose kylantiems interesų konfliktams, siūlytina papildyti Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 2 straipsnį ir numatyti, kad asmenų, dirbančių valstybinėje tarnyboje kategorijai priskirtini ir viešojo pirkimo komisijos nariai bei kiti asmenys, dalyvaujantys pirkimo procedūroje. Jie įsipareigotų deklaruoti privačius interesus teisės aktų nustatyta tvarka. Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 10 straipsnį papildyti ir numatyti, jog ir viešojo pirkimo komisijos narių bei kitų asmenų, dalyvaujančių pirkimo procedūroje, deklaracijų duomenys yra vieši ir Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos nustatyta tvarka skelbiami Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos interneto svetainėje.
2. Siūlytina tobulinti perkančiųjų organizacijų diskrecijos įgyvendinimo teisinį reguliavimą ir parengti Viešųjų pirkimų įstatymo tikslus konkretizuojančius įgyvendinamuosius teisės aktus. Viešųjų pirkimų tarnybos tvirtinamų rekomendacijų dažnai nesilaikoma motyvuojant jų neprivalomumu, todėl teisiškai sunku įvertinti rekomendacijų laikymosi ar nesilaikymo sąlygas. Siūlytina vietoj Viešųjų pirkimų tarnybos rengiamų rekomendacijų tvirtinti diskrecijos teisės taikymo ir įgyvendinimo metodikas, taisykles, kurios užtikrintų Viešųjų pirkimų įstatymo tikslų siekimą, perkančiųjų organizacijų, viešųjų ir tiekėjų interesų derinimo pusiausvyrą. Siūlytina Viešųjų pirkimų įstatyme įtvirtinti, kad Viešųjų pirkimų tarnyba turi patvirtinti tiekėjų kvalifikacijai ir techninėms specifikacijoms taikomus bendrus reikalavimus. Šie reikalavimai perkančiosioms organizacijoms būtų privalomi.
3. Siūlytina stiprinti perkančiųjų organizacijų vidaus kontrolės (savikontrolės) mechanizmus. Perkančiosios organizacijos turėtų patvirtinti ir viešai skelbti viešųjų pirkimų organizavimo, planavimo, vidinių procedūrų ir vidinės kontrolės atlikimo taisykles. Viešumas įtvirtintų skaidresnį viešųjų pirkimų planavimą, parodytų viešųjų pirkimų efektyvumo siekį ir naudai visuomenei. Būtina teisiškai reglamentuoti

perkančiųjų organizacijų vykdomų viešųjų pirkimų centralizuotą ir vietinę žinybinę prevencinę kontrolę. Šios vertikalios kontrolės taisyklės (priemonės) turėtų būti skelbiamos perkančiųjų organizacijų interneto svetainėse.

4. Siekiant sumažinti perkančiųjų organizacijų piktnaudžiavimą turimomis diskrecijos teisėmis ir užtikrinti tinkamą interesų konfliktų prevencijos sistemos funkcionavimą, siūlytina Viešųjų pirkimų įstatyme įtvirtinti Viešųjų pirkimų tarnybos kartu su Vyriausiąja tarnybinės etikos komisija patvirtintas interesų konfliktų nustatymo ir valdymo taisykles, apibrėžiančias aiškias procedūras, kuriomis būtų nustatomi bei šalinami interesų konfliktai, užkertamas kelias jų atsiradimui.
5. Teisėtas perkančiųjų organizacijų naudojimasis suteiktomis diskrecijos teisėmis turi būti įgyvendinamas Viešųjų pirkimų tarnybai teikiant nuolatinę kvalifikuotą metodinę ir kitokią pagalbą. To siekdama Viešųjų pirkimų tarnyba turėtų:
   5.1. nuolat teikti VPĮ taikymo komentarus, rengti ir skleisti pozityvios diskrecijos įgyvendinimo apžvalgas;
   5.2. organizuoti mokymus ir jų rezultatus skelbti Viešųjų pirkimų tarnybos interneto svetainėje;
   5.3. parengti pavyzdines etiško elgesio vykdant viešuosius pirkimus taisykles, kuriose būtų aiškiai nustatyta, kaip elgtis tam tikrais atvejais, kaip vykdyti konkrečias nusišalinimo procedūras, kaip išvengti piktnaudžiavimo atvejų. Siūlytina administruoti etiško elgesio patarimų viešuosiuose pirkimuose svetainę, pavyzdžiui, panašią į tarnybinės etikos patarėjo interneto svetainę (http://www.vtek.lt/patarejas);
   5.4. reguliariai analizuoti konkurencijos būklę skirtinguose viešųjų pirkimų sektoriuose ir teikti informaciją suinteresuotoms institucijoms ir visuomenei;
   5.5. formuoti išankstinės prevencinės viešųjų pirkimų kontrolės praktiką (tinkamas ikisutartinės, sutartinės rizikos įvertinimas, kad pažeidimai būtų nustatyti kuo anksčiau, pavyzdžiui, išankstinis pirkimo sąlygų patikrinimas perkančiajai organizacijai pageidaujant ir pan.);
   5.6. ekspertų teisėmis dalyvauti suinteresuotų šalių valstybinės reikšmės projektų darbo grupėse.

AUTORĖS PUBLIKACIJOS DISERTACIJOS TEMA

1. Sakalauskaitė, Eglė. „Neskelbiamų derybų, kaip išimtinio pirkimo būdo, pasirinkimo ir vykdymo ypatumai viešųjų pirkimų įstatymo 56 straipsnio 1 dalies 2 ir 4 punkto pagrindu.“ *Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai* 6, 3 (2014): 681–705.
2. Sakalauskaitė, Eglė. „Tiekėjų kvalifikacijos reikalavimai ir kai kurie probleminiai jų nustatymo reikalavimai.“ *Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai* 5, 2 (2013): 593–615.

GYVENIMO APRAŠYMAS

IŠSILAVINIMAS

2009–2016 m.	Teisės krypties doktorantūros studijos, Mykolo Romerio universitetas.
2003–2005 m.	Mykolo Romerio universitetas (teisės magistro kvalifikacinis laipsnis).
1999–2003 m.	Mykolo Romerio universitetas (teisės bakalauro kvalifikacinis laipsnis).

DARBO PATIRTIS

2015 m. – dabar	Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos Teisės ir pirkimų departamento Pirkimų skyriaus vedėja.
2010–2015 m.	Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus pavaduotoja.
2009–2010 m.	Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Personalo ir komunikacijos departamento direktorė.
2009–2010 m.	Teisinio darbo stažo pripažinimo komisijos pirmininkė.
2009–2010 m.	Auditorių garbės teismo pirmininkė.
2007–2009 m.	Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Personalo ir dokumentų administravimo departamento direktorė.
2005–2007 m.	Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Strateginio planavimo ir investicijų departamento, Finansų departamento direktoriaus pavaduotoja.
2003–2005 m.	Tarptautinės teisės departamento, Finansų departamento, Administracijos ir paslaugų departamento vyresnioji specialistė.

MOKSLINĖS STAŽUOTĖS

2011 m. vasaris–gegužė	Paryžiaus VIII Vinseno-Sen-Deni universitetas

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

Eglė Sakalauskaitė

PROBLEMS OF CONTRACTING AUTHORITIES' DISCRETION IN BALANCING DIFFERENT INTERESTS IN PUBLIC PROCUREMENT

Summary of Doctoral Thesis
Social Sciences, Law (01 S)

Vilnius, 2017

The doctoral thesis was written during the period of 2009–2017, defended at Mykolas Romeris University according to the right to carry out doctoral studies provided to Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University under the order of the Minister of Education and Science of the Republic of Lithuania, dated 8 June 2011, No. V-1019.

Scientific Supervisors:

Dr. Vytautas Šulija (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, 01 S) from 2009 to 2010;

Prof. Dr. Romualdas Drakšas (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, 01 S) from 2011 to 2015;

Prof. Dr. Algimantas Urmonas (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, 01 S) from 2015.

The doctoral thesis will be defended at the Law Research Council of Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University:

Chairman:
Prof. Dr. Gediminas Mesonis (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, 01 S).

Members:
Prof. Dr. Julija Kiršienė (Vytautas Magnus University, Social Sciences, Law, 01 S);
Prof. Dr. Jānis Načisčionis (Turiba University, Republic of Latvia, Social Sciences, Law, 01 S);
Assoc. Prof. Dr. Lina Novikovienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, 01 S);
Assoc. Prof. Dr. Deividas Soloveičik (Vilnius University, Social Sciences, Law, 01 S).

The public defence of the doctoral thesis will take place at the Law Research Council at Mykolas Romeris University on 2 June 2017 at 13.00 in the Conference Hall of Mykolas Romeris University (Room I-414).

Address: Ateities str. 20, LT-08303, Vilnius, Lithuania.

The Summary of the Dissertation was sent out on 2 May, 2017.

The doctoral thesis is available at Martynas Mažvydas National Library of Lithuania (Gedimino ave. 51, Vilnius) and the libraries of Mykolas Romeris University (Ateities str. 20, Vilnius) and Vytautas Magnus University (K. Donelaičio str. 52, Kaunas).

Eglė Sakalauskaitė

PROBLEMS OF CONTRACTING AUTHORITIES' DISCRETION IN BALANCING DIFFERENT INTERESTS IN PUBLIC PROCUREMENT

Summary

Relevance and problem of the research

The chosen research – a study of the problem issues of contracting authorities' discretion in balancing different interests in public procurement – deals with one of the most relevant public procurement issues, as violations of public procurement procedures related to improper exercise of the contracting authorities' right of discretion are among the most frequently found. Tenderers, in order to protect their interests, go to courts, legal disputes arise, procurement procedures are suspended, contracting authorities not always manage to purchase the necessary goods, services or works. Therefore, the relevance of the chosen topic is determined by the theoretical and practical problems currently existing in the field of the exercise of the contracting authorities' right of discretion.

Noteworthy is the fact that the legal regulation of public procurement has a specific purpose to satisfy the needs of contracting authorities to purchase certain services, goods or works ensuring the continuity of their activity as well as to ensure fair competition of suppliers and the interest of the whole society in the procured object and its use.

Thus, in the process of public procurement, there is a mix of various interests; however, in the present research, attention is focused on the clash (collision) of the public and private tenderers interests. The author analyses the public interests, the needs of contracting authorities to purchase certain services, goods or works as well as legitimate tenderers' expectations to participate in a procedure and be awarded a contract are under investigation.

In the field of public administration, there is a constant search for effective legal regulation approaches and measures that would allow ensuring proper regulation (balance) of the collisions of various interests and its implementation. The restriction of contracting authorities' discretion helps to reach the goals of the public interest, i.e. ensure rational use of funds and fair tenderers' competition that is important for all society members. Contracting authorities would hardly seek the implementation of the requirements for greater transparency and publicity if they had absolute discretion; therefore, legal acts establish certain requirements that restrict contracting authorities' discretion in order to ensure both the public interest and the private tenderers' expectations to participate in a procedure and be awarded a contract. In essence, the factors of the restriction of contracting authorities' discretion are purposive and determined by the need to ensure the protection of different interests. Attention must be paid to the fact that the positive side of discretion should also be taken into consideration: there are certain cases when contracting authorities' discretion must be expanded rather than restricted in order to reach a common agreement with the tenderers or flexibility of procedures. However, the expansion of contracting authorities' rights of discretion determines the need for an their increased responsibility and control.

Discretion, in essence, means the scope (freedom) of certain behaviour defined (restricted) by legal norms.[708] Contracting authorities' discretion may be defined as a certain sphere of their autonomy in which they make decisions using the freedom of action regulated by laws, i.e. having the possibility of choice. Furthermore, it is often difficult to find the right balance between the right of discretion and the implementation of such important principles as reliability and predictability, as 'discretion opens the way for inconsistent and contradictory decisions'[709].

As regards the evaluation of the impact of public procurement on the social and economic development of the European Union member states as well as of the category of public procurement itself, it must first of all be noted that contracting authorities have to use their rights of discretion without any prejudice to the provisions of legal acts regulating public procurement, the principles of public procurement law and following the provisions of the formed case-law.

The main interest of tenderers to participate in a public procurement procedure is most often ignored or violated as a result of, for example, the establishment of too strict terms and conditions, too high requirements, overdetailed descriptions of goods or services (technical specifications), cases of non-division of the procurement object into different parts, etc.

In essence, the rules for the restriction of contracting authorities' discretion established under the Law on Public Procurement aim at ensuring the protection of the public and tenderers' interests.

The existing legal regulation of public procurement is constantly being improved on the basis of the developing legal regulation practice[710]. The field of public procurement may be considered one of the fields of legal regulation that change the most, where the validity of the actions of contracting authorities in using their right of discretion[711] must be evaluated from the legal perspective.

It is important to say that the preventive measures existing in practice are not in all cases sufficient for the prevention of abuse by both contracting authorities and tenderers. There is a need for a consistent strategic approach of the state to the application of not only fragmented but also complex measures in reaching public procurement goals. For example, in certain cases, violations in the exercise of contracting authorities' right of discretion are caused by low competence of public procurement specialists, often-changing and inconsistent legal regulation, sometimes also potential abuse by contracting authorities, their

708 Rūta Bakševičienė, 'Discretion implementing lawmaking in Lithuania', *Law* 90 (2014): 19.

709 Algimantas Urmonas and Birutė Pranevičienė, 'The essence of administrative discretion and possibilities of discretions control', *Jurisprudence* 32, 24 (2002): 58.

710 For example, the Law on Public Procurement of the Republic of Lithuania No. I-1491 adopted on 13 August 1996 entered into force on 1 January 1997. During the period from its adoption to 1 July 2012 it has had 37 amendments, thus, it was amended every half a year. Furthermore, more than 600 other legal acts are related to this Law (National Audit Office of the Republic of Lithuania Public Audit Report No. VA-P-20-8-20 "Performance of Simplified Public Procurements" of 27 December 2012).

711 The Dictionary of International Words (in Lithuanian) gives the following definition of the term *discretion*: the right of an official or state body to make decisions based on individual choice or judgement Aldona Bendorienė and Virginija Bogušienė (eds), *Tarptautinių žodžių žodynas* [*Dictionary of International Words*] (Vilnius: Alma littera, 2001), 172.

negligence and carelessness. In certain cases, there is a lack of legal measures and organizational measures stemming from the legal measures for the prevention of such abuse, while sometimes systemic possibilities are not exhausted, efforts to find legal or organizational measures are fragmented. Scientists claim that changes in the legal regulation of public procurement have been implemented by means of testing and making mistakes without any analysis of the evaluation of the changes in the legal regulation; the public government does not have a clear strategy establishing the direction for the development of public procurement, while the chaotic legislation and the absence of a strategy contradicts the principle of good (responsible) governance[712].

Therefore, this research, which is the first of such type in Lithuania, is aimed at analysing the problem aspects of contracting authorities' discretion, the practice of the application of different interests, revealing the questions regarding the balancing of interests that need to be solved, contracting authorities' rights of discretion, respective problems arising, the peculiarities of the protection of interests in the field of public procurement. Contracting authorities' discretion is restricted in order to ensure the balance of different interests, not only the legitimacy of public procurement procedures but also the effectiveness, transparency of public procurement, fair competition. Therefore, this field must be researched into and the practice of the exercise of contracting authorities' right of discretion and the legal regulation of public procurement must be elaborated with reference to scientifically grounded research results.

Legal regulation of public procurement is aimed at limiting to the smallest possible extent the possibilities for contracting authorities' abuse and arbitrariness. Unrestricted contracting authorities' right of discretion would pose a risk of the denial of the public and tenderers' interests.

It must be noted that the right of discretion granted to contracting authorities should not be made absolute; while carrying out public procurement procedures and implementing public procurement contracts, the public interest and its protection must be ensured, different interests must be balanced and preventive measures against public procurement violations must be applied.

However, despite significant effort of the state to improve the public procurement system, every Government begins its activity from statements highlighting the necessity to introduce substantial reforms in this field.[713]

It must be mentioned that while drafting legal acts regulating public procurement that are intended for the protection of the public interest and guarantee of fair competition, certain best conformity[714] or prevention management measures are selected – tightening of control, in-house and unpublished transactions, the obligations for contracting authorities regarding the division of the procurement object into parts.

712 Giedrė Lastauskienė and Rimantė Rudauskienė, 'Transparency in public procurement as the principle binding on the legislature', *Law* 96 (2015): 90.

713 Lastauskienė G. ir Rudauskienė R., *supra* note 6, p. 72.

714 Conformity is fulfilment by a product, process or service of specified requirements (Article 2(1) of the Law on Conformity Assessment of the Republic of Lithuania No. VIII-870, INFOLEX, available from: http://www.infolex.lt/ta/99402?ref=5&nr=3).

Thus the participants of the legal relations of public procurement must take into account not only the purpose of public procurement – signing of a public procurement contract between a contracting authority and a tenderer and the purchase of goods, services or works necessary for the contracting authority – but also the purposes of the legal regulation of public procurement, for example, rational and efficient use of funds, prevention of corruption, commitment to the public interest, encouragement of undistorted competition among tenderers. The pursuit of this aim is based on explicit legal regulation of public procurement procedures.

The analysis of problems in the field of the legal regulation of public procurement and the setting of guidelines for its improvement seeking to ensure a proper balance of interests, also studying contracting authorities' discretion, its limits and the balance of legitimate interests, is a relevant field of scientific research.

It is important to mention the scope of public procurements and other statistical data proving the significance of effective and transparent public procurement procedures aimed at the satisfaction of the needs of contracting authorities to purchase necessary services, goods or works without violating the public and tenderers' interests. The importance of public procurement as one of the fields regulated and controlled by the state is revealed by the following data; for example, according to the statistical data provided by the Public Procurement Office on an annual basis, the extent of public procurement in Lithuanian changes every year: in 2007, a sum of 13.5 billion litas (3.9 billion euro) was spent on public procurement, in 2008 this sum amounted to 13.5 billion litas (3.9 billion euro), in 2009 it was 9.1 billion litas (2.63 billion euro), in 2010 – 10.9 billion litas (3.15 euro), in 2011 – 12. 8 billion litas (3.71 billion euro), in 2012 – 14.6 billion litas (4.24 billion euro), in 2013 – 14.9 billion litas (4.34 billion euro), in 2014 – 18.0 billion litas (5.22 billion euro)[715], in 2015 – 4.16 billion euro[716]. According to the data of the European Parliament, up to 18 per cent of the Gross Domestic Product are spent on public procurement in the EU (in Lithuania, the respective indicator is up to 13 per cent). Therefore, the importance of this field for the proper functioning of economy is obvious when the aim is to ensure efficient and transparent use of public funds, and for that purpose effective legal regulation of public procurement and proper practice of the exercise of the contracting authorities' right of discretion are a must.

As reported by the Public Procurement Office[717], in 2013, more than 3 000 public procurement participants were registered in the Central Public Procurement Information System (hereinafter referred to as the CPP IS): 585 contracting authorities and 2 469 tenderers (181 of which were foreign tenderers). On 31 December 2013, the number of participants

715 'Public Procurement Statistics', Public Procurement Office, accessed on 02-10-2011, http://www.cvpp.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=105 and 'Report on Activities of the Public Procurement Office of 2014', accessed on 12-02-2015, old.vpt.lt/vpt/uploaded/2014/vp/VPT veiklos ataskaita_ 2014 m.pdf.

716 'Report on Activities of the Public Procurement Office of 2015', Public Procurement Office , accessed on 01-03-2016, http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/VPT%20veiklos%20ataskaita%202015%20m%20_redaguota_16-05-02_paskelbimui.pdf.

717 'Report on Activities of the Public Procurement Office of 2013', Public Procurement Office, accessed on 01-03-2014, http://old.vpt.lt/vpt/uploaded/2013/vp/VEIKLOS_ATASKAITA_FIN_2013.pdf.

registered in the CPP IS reached almost 26 000: 8 059 contracting authorities and 17 705 tenderers, 792 (4.5 per cent) of which – foreign tenderers. Not only the number of foreign tenderers registered in the CPP IS is increasing but also their geography is expanding[718]. It should be noted that no data regarding the participants registered in the CPP IS was provided in the Report on Activities of the Public Procurement Office of 2015.[719] It is stated that currently there are more that 8000 contracting authorities; however, the National Audit Office of Lithuania notes that such a high number encumbers the process of carrying out public procurements and that, in its turn, results in an increase in the risk of violations and prevents form reaching the desired results, while the job is obstructed by increasing scopes of these procurements as well as the constantly changing legal basis. [720]

Contracting authorities must follow legal acts regulating public procurement and must not misuse their right of discretion or cause negative consequences (as a result of unjustified and unfair decisions taken). Discretion is a certain form of contracting authorities' action; however, only proper use of it expands the possibilities of the application of law (norms, principles, legal doctrine). In some cases, the use of the right of discretion helps implementing the public interest, i.e. expands the freedom of choice of the contracting authority and, in the case of a fair procurement, serves for the good of the public interest; yet in other cases the restriction of discretion plays a preventive role, limits the possibilities of the manifestation of dishonesty and enables the realization of public interest. However, improper use of discretion rights creates preconditions for the denial of the implementation of the public interest and the private interests of tenderers, violations in the exercise of contracting authorities' discretion (possibility of their occurrence). The system of public procurement, the government or certain individual politicians cause disappointment of the society.

Therefore, only proper implementation of the contracting authorities' right of discretion, fair and undistorted competition of tenderers participating public procurement can result in the most suitable offers satisfying the public interest of the society. Attention must be drawn to the fact that the protection of one or another tenderer does not allow reaching the effectiveness of public procurement and the balance of interests, especially when contracting authorities are related to the interests of certain political parties[721] or other. Therefore, it is necessary to raise a question whether it is possible to create a public procurement management system that would ensure real, fair competition, manage the source of the collision of functional (that increase the effectiveness of the system) and dysfunctional (that decrease the effectiveness of the system) interests as well as particular legal regulation measures.

---

718 In 2013, foreign tenderers comprised 4.5 per cent of all tenderers. Tenderers from Latvia (159), Germany (102), Poland (74), United Kingdom (68) and Estonia (57) were the most active.

719 'Report on Activities of the Public Procurement Office of 2015', Public Procurement Office, accessed on 01-03-2016, http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/VPT%20veiklos%20ataskaita%202015%20m%20_redaguota_16-05-02_paskelbimui.pdf.

720 'The National Audit Office of Lithuania provided the Seimas with information about most often public procurement procedure violations', National Audit Office of Lithuania, accessed on 04-05-2016, http://vkontrole.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=21789.

721 Žydrūnas Plytnikas, „Partijų rėmėjai gauna beveik pusę viešųjų pirkimų pinigų" ['Supporters of parties get almost half of the public procurement money'], *IQ*, 5 March 2012, http://iq.lt/lietuva/z-plytnikas-partiju-remejai-gauna-beveik-puse-viesuju-pirkimu-pinigu.

Public procurement is the field where the cooperation between science and business and between science and various interested institutions is of utmost importance for the efforts to increase objectivity and decrease subjectivity in public procurement processes by creating appropriate conditions for the prevention of corruption.

The research carried out is significant in terms of the legal acts drafting, practical and theoretical aspects, it fills the space that is fragmented; also, it is an input into the model of public procurement organization, as a new legal regulation of public procurement is presented, practical problems arising while exercising contracting authorities' discretion are analysed.

With reference to the abovementioned, the key research problem is the contradictions arising between discretion granted to contracting authorities by laws and the dysfunctional results of their actions in balancing the interests of tenderers, contracting authorities and the public.

Originality and significance of the research

Only one dissertation[722] in the field of Law revealing the peculiarities and effectiveness of the procedure for the resolution of disputes arising from public procurement legal relations has been defended. There have been scientific publications or Master theses focusing on different aspects of public procurement law, a few dissertations dealing with public procurement are being prepared. It must be mentioned that the issues of the balancing of interests in the field of public procurement have not been much investigated from the perspective of the implementation of the contracting authorities' discretion, except for some publications on separate aspects. In comparison to other countries, there is a lack of dissertations defended in this field, even though the regulation of public procurement in Lithuania started as early as in 1995. Various theoretical and practical discussions have been arising since then, fragmentary research has been carried out, public procurement law has been distinguished as a new branch of law (sub-branch) in the newly regulated special field of the groups of relations[723]. It is possible to claim that the doctrine of the regulation of public procurement and the practice of its application is still developing and changing. Also it must be noted that the older EU member states have greater experience, as the first public procurement directives were adopted as early as in 1971 in the EU.

722 Agnė Tvaronavičienė, 'The Particuliarities and Effectiveness of Public Procurement Dispute Resolution Procedure' (PhD dissertation, Mykolas Romeris University, 2015), http://elaba.lvb.lt/primo_library/libweb/action/display.do?frbrVersion=3&tabs=detailsTab&ct=display&fn=search&doc=ELABAETD8928259&indx=3&recIds=ELABAETD8928259&recIdxs=2&elementId=2&renderMode=poppedOut&displayMode=full&frbrVersion=3&dscnt=0&fctN=facet_local1&rfnGrp=1&frbg=&fctV=ELABAETD&scp.scps=scope%3A%28OCL02%29%2Cscope%3A%28CENTRAL%29&tab=local&dstmp=1451471688425&srt=rank&vl(201301600UI0)=any&mode=Basic&dum=true&vl(201301911UI1)=all_items&vl(1UIStartWith0)=contains&rfnGrpCounter=1&vl(freeText0)=Tvaronavi%C4%8Dien%C4%97&vid=ELABA.

723 'Even though the legal system is under rapid differentiation, new regulated groups of relations appear in the special fields on the basis of which new branches and sub-branches of law are distinguished (finance law, tax law, environment law, energy law, licensing law, public procurement law, concession law, construction law, etc.)' (Gytis Kuncevičius, 'The Institute of Administrative Contract and Its Theoretical Grounding' (PhD dissertation, Mykolas Romeris University, 2011), 153).

In 2014, directives 2014/24/ES and 2014/25/ES were adopted, the final deadline for their implementation being 18 April 2016; however, the problem aspects of regulation in the field of public procurement and the choice of the future legal regulation model are intensely being discussed. Lithuania has already received a letter of formal notice No. 2016/0380 on the EU law infringement procedure on non-transposition and the lack of the implementation of Directive 2014/24/ES into the national law[724].

It is to be noted that the new legal regulation is meant to coordinate the Lithuanian public procurement law with the requirements of the European Union law, while the rules for public procurement are simplified and their flexibility is increased, contracting authorities are granted more choices, administrative burden for contracting authorities and tenderers is reduced.[725]

Public procurement is of an inter-branch nature, the interdisciplinary topic is of applied nature, research results can serve as recommendations not only for the administrative and civil law (practice and science) but also other fields such as management, public administration, political science. The research is aimed at highlighting the patterns of the formation of the institute of public procurement and adding to the disclosure of problems arising. The conclusions of the research are useful for the activity of both subjects carrying out public procurements and courts as well as scientists, students, tenderers and other interested persons. Thus, the research is important for the further development of the public procurement law and practice.

The object of the dissertation research is the use of contracting authorities' discretion in balancing different legitimate interests of the subjects of law and ensuring public interests as interests common to the state, the whole society or a part of it.

The aim of the dissertation research is to analyse the limits of the exercise of contracting authorities' discretion in ensuring the interests of different subjects of law and their protection.

To analyse the theoretical, cognitive and practical aspects of the defined aim, the following **tasks** reflecting the aim are set:

1. To analyse the essence of the legal concepts and the main principles used in the dissertation research and public procurement practice as well as contracting authorities' discretion and the balancing of different interests.
2. To reveal and evaluate the specific features of the balancing of different interests of the subjects of law in the legal regulation of public procurement and case-law at separate stages of the public procurement procedure.
3. To analyse the forms and methods of the implementation of the protection, defence and control of the public interest of the subjects of law and other legitimate interests in public procurement.

724 It should be noted that on 1 September 2016, a Draft Law on the Amendment of the Law on Public Procurement of the Republic of Lithuania No. I-1491 (hereinafter referred to as the Draft Law) was registered in the Legal Acts Information System and re-submitted. The Draft Law was improved after being returned to the Government of the Republic of Lithuania under Protocol No. SPP-373 of the evening sitting of the Seimas of the Republic of Lithuania of 30 June 2016.

725 Explanatory note on the Draft Law on the Amendment of the Law on Public Procurement of the Republic of Lithuania No. I-1491 (No. 16-8505(3)), Legal Acts Information System, available from: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/a5e44670703411e6a421ea2bde782b94?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=a1d4d704-55ad-4bfa-86c3-7cf4ab3914a0.

Propositions to be defended:

1. The granting of a certain right of discretion to contracting authorities allows them to ensure not only the public interests but also the legitimate interests of tenderers.
2. Improper exercise of the contracting authorities' right of discretion is most often related to the contracting authorities' failure to comply with their obligations while carrying out public procurement procedures, the resulting abuse of their rights or their negligent implementation, disregard to different legitimate tenderers' interests.

The structure of the dissertation. The dissertation is comprised of the introductory part, the main body that includes three sections, conclusions, suggestions, an annex (public procurement analyses carried out), a summary in English and the list of references.

In the first section of the dissertation, the concepts defining legal relations between the object and the subjects of public procurement are revealed, the purposes of the balancing of the public and tenderers' interests as contracting authorities exercise the granted rights of discretion are evaluated. The category of the public interest and its aspects the context of public procurement are analysed, legal principles limiting contracting authorities' discretion and having an impact on the insurance of the public interest and tenderers' legitimate expectations, the guarantee of competition as the contracting authorities' obligation as well as the legitimate interests of the tenderers are discussed.

In the second section, the author analyses the aspects of the balance of interests in the legal regulation of public procurement and case-law at different stages of public procurement procedures as contracting authorities exercise granted the rights of discretion: from planning and preparation for a public procurement procedure, establishment of procurement terms and conditions to the moment of the submission of tenders and their evaluation; concluding the contract and implementing it. The author also studies the peculiarities of the balancing of interests from the perspective of the implementation of legal regulation, analyses the doctrine and the relevant case-law of national courts and the European Court of Justice. Also, the general tendencies and prospects of the legal regulation of public procurement are discussed, problem aspects of legal regulation, interpretation and application are revealed: the boundaries of contracting authorities' discretion while planning and preparing for a public procurement procedure, dividing a procurement object into different parts, establishing requirements for procurement documents, requirements for tenderers, technical specification as well as evaluating the tenders, concluding and implementing the contract. Situations of improper use of the granted rights of discretion are also discussed, in-house transactions and other exceptions to the Law of Public Procurement of the Republic of Lithuania related to the restriction of contracting authorities' right of discretion are analysed.

The third section deals with an analysis of the problem issues regarding the protection of the public interest and the private tenderers' interests as well as their defence, a review of relevant case-law, an analysis of disputes arising in the exercise of the contracting authorities' rights of discretion, i.e. disputes between controlling institutions and contracting authorities, between contracting authorities and tenderers, a review of the problem aspects of the balancing of different interests. The problem aspects of the application of temporary protection measures are also revealed. In this section, possible ways of solving the problems are suggested and scientific insights into the exercise of the contracting authorities' discretion in balancing different interests are shared.

Every section of the dissertation contains a summary of the results of the contracting authorities' questionnaire that has been carried out by the author of the dissertation in pursuit of the aims of the dissertation research. Finally, conclusions and recommendations as well as the list of references are presented together with an Annex containing the descriptions of the public procurement research.

Approval of the results of the dissertation. The main findings of the research and respective insights were published in scientific articles by the author of the dissertation, a presentation on the topic of this dissertation at an international conference was made.

Review of research. The main sources for the research are European Union legal acts, national legal acts adopted in the field of public procurement law, jurisprudence and legal doctrine.

Although member states transpose the same directives, certain measures of legal regulation are chosen at the member states' discretion in transposing the requirements of respective directives in order to reach the aims set out in the directives, furthermore, the national legislator cannot limit contracting authorities' discretion if it is not clearly established in a directive. [726]

Noteworthy is the fact that at the time of the preparation of this dissertation, the transposition of new EU directives into the national law is in process; therefore, the author of the dissertation discusses the provisions of the new directives as well as the Draft Law on Public Procurement No. 16-9567 and the Draft Law on Public Procurement No. XIIP-3750[727],

726 Opinion of Advocate General Christine Stix-Hackl of 1 July 2004, available from: http://publications.europa.eu/resource/cellar/694bc59d-44a3-427d-97a2-fccb8cf30fe4.0015.03/DOC_1

727 Attention must be paid to the fact that Draft Law on the Amendment of the Law on Public Procurement of the Republic of Lithuania No. I-1491 registered on 12 November 2015 in the Draft Legal Acts Registry Subsystem of the Legal Acts Information System of the Seimas of the Republic of Lithuania (registration No. XIIP-3750) (hereinafter referred to as the Draft Law on Public Procurement No. XIIP-3750) stipulated that contracting authorities may consult market participants, established the procurement split-up obligations, tightened requirements for in-house transactions, described the specific features of the establishment and assessment of tenderers' qualifications in order to ensure the implementation of the purposes of public procurement.

On 2 September 2016, a new Draft Law on the Amendment of the Law on Public Procurement of the Republic of Lithuania No. I-1491 was registered in the Draft Legal Acts Registry Subsystem of the Legal Acts Information System of the Seimas of the Republic of Lithuania (registration No. 16-9567) (hereinafter referred to as the Draft Law on Public Procurement No. 16-9567) (re-submission). The Draft Law on Public Procurement No. 16-9567 provided for more possibilities of choice and more rights (possibility to choose whether social, environment protection, labour law criteria are to be considered as conditions of the assessment of tenders or of the implementation of a contract; a right to decide on whether to draw on the services of the central purchasing body in carrying out procurement procedures; a possibility to invite representatives of state or municipal institutions or establishments to participate as observers in the Public Procurement Committee meetings; a right to reserve certain procurements or their parts for companies engaged in social business; a possibility for a contracting authority to individually calculate the intended procurement value for its subdivisions bearing separate responsibility for public procurement; a possibility but not an obligation to reject a tender if it is not in compliance with the legal acts of environment protection, social, labour law but does not offer an abnormally low price).

The Draft Law on Public Procurement No. 16-9567 also stipulates the obligations of the division of the procurement object into different parts; however, the legal regulation of in-house transactions is to remain unchanged. Also, certain peculiarities of the setting and assessment of tenderers' qualification are indicated (for example, it is stipulated that a contracting authority shall set tenderer's qualification requirements on the basis of a methodology approved by the Public Procurement Office).

analyses the existing as well as the possible new legal regulation, carries out a systemic research by applying the necessary research methods. Directives are a part of the legal system of the Republic of Lithuania; therefore, their improper or ill-timed transposition would be significant in case of legal disputes. If a provision of a directive the transposition of which was improper or ill-timed is sufficiently clear, explicit and unconditional, private persons (tenderers) could refer to them directly in proceedings against a contracting authority as a state because, on the basis of the case-law of the Court of Justice, they fall under the notion of 'state'[728]. Therefore, improper or ill-timed transposition of directives could have negative consequences of the EU law infringement procedures: fines, situations of legal uncertainty. Also, on the tenderers' initiative, the European Court of Justice may decide on matters related to the direct effect of EU directives.

It must be mentioned that the problem issues of the implementation of the contracting authorities' discretion in balancing different interests in public procurement in Lithuania have not been studied at a dissertation level.

Foreign scientists Christopher H. Bovis[729], Sue Arrowsmith[730], Peter Trepte[731] carried out in-depth studies of the problems in public procurement law and added a significant input into the public procurement jurisprudence. Albert Sánchez Graells[732] analysed different aspects of public procurement law and competition law. It is possible to claim that public procurement law and competition law are close branches of law, as public procurement procedures are aimed at ensuring tenderers' competition as well as fair competing among the participants of the procedure. Competition in public procurement has also been studied by French scholars Alain Laguerre[733] and Souhir Fourati[734]. The results of their studies were referred to while preparing the present dissertation.

Separate problem aspects of public procurement law were studied by a number of other foreign authors referred to in the present dissertation: Frédéric Allaire[735], Flo-

728 'Review of the public procurement regulation and case-law of the Supreme Court of Lithuania' *Case-law* 31 (2009).

729 Christopher H. Bovis, *EU Public procurement law* (Bodmin, Cornwall: MPG Books Ltd, 2007).

730 Sue Arrowsmith, *The law of public and utilities procurement* (United Kingdom: Sweet & Maxwell, 2005); Sue Arrowsmith et al., *Social and environmental policies in EC procurement law: new directives and new directions* (Cambridge: Cambridge University Press, 2009); Sue Arrowsmith, John Linarelli and Don Wallace, *Regulating public procurement: national and international perspectives* (Hague: Kluwer Law International, 2000).

731 Peter Trepte, *Public procurement in the EU: a practitioner's guide* (Oxford: Oxford University Press, 2007); Peter Trepte, *Regulating procurement: understanding the ends and means of public procurement regulation* (Oxford: Oxford University Press, 2004).

732 Albert Sánchez Graells, *Public procurement and the EU competition rules* (Oxford: Hart publishing, 2011).

733 Alain Laguerre, *Concurrence dans les marchés publics* (Berger-Levrault, 1989).

734 Souhir Fourati, 'La mise en concurrence dans les marchés publics (essai de comparaison des droits français et tunisien)' (PhD dissertation, Panthéon-Assas University, 2006).

735 Frédéric Allaire, *L'essentiel du droit des marchés publics* (Paris: Gualino, 2009); Frédéric Allaire, „Les marchés publics d'assurance (contribution à la théorie de la formation des contrats)," *La gouvernance territoriale: annuaire des collectivités locales*, 26 (2006): 667–674, http://www.persee.fr/doc/coloc_0291-4700_2006_num_26_1_1805.

rian Linditch[736], Laurient Richer[737], Alain Laguerre[738], Grégory Kalflèche[739]. Lithuanian scholars have also investigated various problem aspects of public procurement law: Agnė Tvaronavičienė[740] carried out a dissertation research into the peculierities and effectiveness of public procurement dispute resolution procedures and analysed sustainable public procurement, etc.; Dainius Kenstavičius[741] analysed the legal basis for the duty of confidentiality in public procurement; Rima Ambrazevičienė[742] analysed the development of the public procurement national regulation policy in Lithuania and the tools for safeguarding legal validity in public procurement; Giedrė Lastauskienė and Rimantė Rudauskienė[743] and others. Also, public procurement scientists from fields other than law, whose works were referred to while analysing the problem aspects of public procurement regulation and implementation, are to be mentioned: Karolis Šerpytis[744], Zinaida Gineitienė and Vytautas Vengrauskas,[745] Jolanta Palidauskaitė[746] and Simona Ereminaitė (Briedienė)[747]. The concept of legal discretion was analysed with reference to the works by the following scientists:

736 Florian Linditch, *Le droit droit des marchés publics* (Dalloz, 2009).

737 Laurient Richer, *L'Europe des marchés publics*: *marchés publics et concessions en droit communautaire* (Paris: LGJD. Lextenso éditions, 2009).

738 Alain Laguerre, *Concurrence dans les marchés publics* (Berger-Levrault, 1989).

739 Grégory Kalflèche, „Des marchés publics à la commande publique: l'évolution du droit des marchés publics" (PhD dissertation, Pantheon-Assas University, 2008).

740 Agnė Tvaronavičienė, 'The possibilities to use public procurement as one of the instruments of implementation of sustainable development concept in Republic of Lithuania'. *Business: Theory and Practice* 3 (2012): 197–207; Agnė Tvaronavičienė, 'Particuliarities and Effectiveness of Public Procurement Dispute Resolution Procedures' (PhD dissertation, Mykolas Romeris University, 2015).

741 Dainius Kenstavičius, 'Legal basis for the duty of confidentiality in public procurement', *Jurisprudence* 21, 3 (2014): 803–821.

742 Rima Ambrazevičienė, 'Tools of safeguarding legal validity in public procurement', *Jurisprudence* 46, 38 (2003): 107–115.

743 Giedrė Lastauskienė and Rimantė Rudauskienė, 'Transparency in public procurement as the principle binding on the legislature', *Law* 96 (2015): 90.

744 Karolis Šerpytis, 'Evaluation of State's Financial Benefits from Centralization of Public Procurement (the case of Lithuania)' (PhD dissertation, Vilnius University, 2012), http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120118_131209-30256/DS.005.0.01.ETD.

745 Zinaida Gineitienė, Karolis Šerpytis ir Vaidas Šakalis, 'Features of public procurement in the health care system', *Societal Studies* 4, 4 (2012): 1487–1502; Vengrauskas Vytautas, Zinaida Gineitienė, Karolis Šerpytis ir Juozapas Girdenis, 'The role of small and medium –sized business in the Lithuanian public procurement market', *Public Administration* 3, 19 (2008): 1648–4541; Zinaida Gineitienė ir Karolis Šerpytis, 'The impact of competition and purchase volume on the price in public procurement tenders', *Societal Studies* 3, 2 (2011): 473–485; Karolis Šerpytis, Vytautas Vengrauskas ir Zinaida Gineitienė, 'Evaluation of financial effects of public procurement centralisation', *Economics* 90, 3 (2011): 104–119.

746 Jolanta Palidauskaitė ir Simona Ereminaitė, 'Corruption in Public Procurement: From Definition towards a Case Study (Part II)', *Public Policy and Administration* 33 (2010): 93–102.

747 Simona Ereminaitė ir Algis Junevičius, 'Opportunities for public procurement procedures efficiency and optimization improvement', *Management of Organizations: Systematic Research* 54 (2010): 67–84; Simona Ereminaitė, 'Assessment aspects of electronic public procurement maturity', *Public Policy and Administration* 12, 4 (2013): 567–580; Simona Ereminaitė, 'Expression of institutional economic theories in public procurement process', *Public Policy and Administration* 13, 2 (2014): 275–289.

Algimantas Urmonas and Birutė Pranevičienė[748], Ingrida Linkevičiūtė, Rūta Bakševičienė[749], Jaunius Gumbys[750], Violeta Kosmačaitė and Vidmantas Jurgaitis[751], etc.

It must be noted that the analysis of the separate issues of public procurement law in the Lithuanian jurisprudence is rather fragmented. Therefore, in the absence of comprehensive research into the topic of the dissertation, works by other authors closely related to the object of the present dissertation research were referred to. Deividas Soloveičikas should be separately mentioned – his input in the field of public procurement law in Lithuania is, in the opinion of the author of the present dissertation, the most significant in revealing various public procurement issues, including those closely related to the present dissertation research. The main scientific articles by Soloveičikas dealing with certain aspects of the restriction of contracting authorities' discretion and peculiarities of the balancing of interests: public procurement principles and their application on the basis of case-law[752], the objectives of public procurement law and the problem aspects of their implementation and certain aspects of the restriction of contracting authorities' discretion[753], the problem aspects of in-house transactions[754], the specific features of the application of an abnormally low price[755], problem issues of the protection of tenderers' rights and legitimate interests[756] as well as the problem aspects of the reform of the system of the protection of tenderers' rights in Lithuania[757].

This dissertation research is oriented towards an analysis of the specific features of the national and certain European Union member states' law from the perspective of issues studied in the present research.

748 Algimantas Urmonas and Birutė Pranevičienė, 'The essence of administrative discretion and possibilities of discretions control', Jurisprudence 32, 24 (2002).

749 Rūta Bakševičienė, 'Discretion implementing lawmaking in Lithuania', *Law* 90 (2014): 19.

750 Jaunius Gumbis, 'Legal discretion: theoretical aspects', *Law* 52 (2004).

751 Vidmantas Jurgaitis, Violeta Kosmačaitė, 'Administrative legal regulation of the right to implement formal vocational education and training (anti-corruption aspect)', *Social Sciences Studies*, 1(5) (2010).

752 Deividas Soloveičikas, 'Public procurement principles: their application on the basis of the case-law of the European Court of Justice and Lithuanian courts', *Justitia* 3, 69 (2008): 27–40.

753 Deividas Soloveičikas, 'The objectives of public procurement law and their implementation', *Law* 91 (2014): 42–63; Deividas Soloveičikas, 'The reform of the system of the measures for the protection of tenderers' rights in Lithuania: temporary protection measures and compensation for damage', *Justitia* 2, 74 (2010): 63–75.

754 Deividas Soloveičikas, 'In-house agreements as the exception of the public contract', *Law* 71 (2009): 53–69.

755 Deividas Soloveičikas, 'The peculiarities of application of the concept of abnormally low offer according to the law of public procurement of European Community and Lithuania', *Law: Research Papers* 67 (2008): 7–24.

756 Deividas Soloveičikas, 'The reform of the system of the measures for the protection of tenderers' rights in Lithuania: temporary protection measures and compensation for damage', *Justitia* 2, 74 (2010): 63–75; Deividas Soloveičikas, 'The principle of effectiveness and interim measures as well as compensation of damages as the remedies in public procurement', *Law* 70 (2009): 67–85.

757 Deividas Soloveičikas, 'In-house agreements as the exception of the public contract', *Law* 71 (2009): 53–69. Deividas Soloveičikas, 'The reform of the system of the measures for the protection of tenderers' rights in Lithuania: temporary protection measures and compensation for damage', *Justitia* 2, 74 (2010): 63–75.

Research methodology. The following methods were applied in the dissertation research: comparative, historical, linguistic, analytical, critical, document and literature analysis, questionnaire, abstraction, generalization. Quantitative research was carried out in order to identify problems in the contracting authorities' practice (while carrying out public procurement procedures) and ground the need for their analysis. On the basis of the results of the research, better results can be obtained and thus the criteria of scientific novelty of the paper can be satisfied.

The comparative method. This method was applied for the evaluation of the content of different wordings of the Law on Public Procurement of the Republic of Lithuania and the analysis of the existing public procurement regulation measures in the European Union member states and Lithuania by revealing their advantages and drawbacks as well as by discussing the resolution of disputes in the field of public procurement, the balancing of different interests in the context of the restriction of the contracting authorities' right of discretion. This method allows providing practical conclusions regarding the implementation of the norms of public procurement law in the activity of contracting authorities.

The method of scientific literature analysis was applied to analyse the scientific doctrine of public procurement. Scientific literature analysis allowed revealing the already published knowledge about the object and the problem of the present research. Furthermore, the differences of the present scientific study from the previously published works and its use in providing the field of administrative law with new knowledge about contracting authorities' discretion and its limitation, the problem aspects of the balancing of interests in the field of public procurement were revealed.

Document analysis was applied to study legal acts regulating public procurement (laws or implementing legal acts) in which public procurement procedures and requirements are established. In the research, the author analysed national, European Union and international legal acts, case-law of the European Court of Justice and Lithuanian courts in the field of public procurement; foreign legal acts regulating public procurement; press publications; official statistics; official government publications; documents of private, state, professional and other organizations; other information. The analysis of Lithuanian and foreign laws of public procurement, the provisions of European Union legal acts adopted in the sphere of public procurement allowed determining the existing imperfections of legal regulation and implementation.

The historical method was used to reveal the development of the public procurement system on the basis of an analysis of EU primary and secondary legal acts, national legal acts, their changes as well as by identifying the circumstances determining the changes in legal regulation and by revealing the essence of the legal acts in effect and previously in effect.

The linguistic method served as the basis for the analysis of the meaning of the legal acts regulating public procurement from various linguistic perspectives. To reach the highest possible accuracy in revealing the content of legal acts, foreign countries' legal acts were analysed in their original language, translated or compared to some of their existing translations into Lithuanian, English or French.

The questionnaires were used to see how the public procurement system could be improved. The questions were formulated to reveal the opinion of the participants of public procurement about public procurement and possible problem spheres related to it as well as show the peculiarities of the regulation and implementation of public procurement from the perspective of the contracting authorities' right of discretion and its restriction.

The method of generalization was used in the review of literature sources and data of the empirical research as well as in the development of the conclusions of the research.

In the quantitative study of contracting authorities, their content was analysed and respective data was collected. The results of the questionnaire were systemized and prepared for a statistical analysis, the results of which are presented in the research.

CONCLUSIONS

The research into the problems of contracting authorities' discretion in balancing different interests in public procurement showed that the defended propositions were valid. The validity of the propositions is proved by the majority of the conclusions of the research:

1. Contracting authorities' discretion is a certain sphere of their autonomy in which they make decisions using the freedom of action regulated by laws, i.e. having the possibility of choice. The right of discretion should not be made absolute and interpreted as to determine the contracting authorities' unconditional freedom of choice. Legal regulation of public procurement has a specific purpose – to coordinate contracting authorities', tenderers' and public interests. Therefore, contracting authorities wishing to properly use this freedom of action without prejudice to other subjects' rights and legitimate interests have to follow these requirements: prevention of unfair competition in planning and carrying out public procurement procedures by following the provisions of public procurement and other laws as well as the principles, purposes of public procurement and the related case-law; rational use of funding; anti-corruption control; orientation of the right of discretion towards the priority of the public interests as well as the balancing of contracting authorities' and tenderers' interests.
2. Detailed legal regulation of public procurement burdens and poses limitations for contracting authorities; however, it is oriented towards the following goals: prevention of corruption, effectiveness and transparency of public procurement, encouragement of tenderers' competition. Thus, the restriction of contracting authorities' discretion has a clear purpose – to ensure the protection of the public interest, well-balanced and social justice-based social and economic benefit for an individual, the society and the state. The category of the public interest in public procurement carries the message about rational use of funds, transparency of procedures, fair competition, procedural flexibility, effectiveness, economic development, implementation of the economic policy. The institution of discretion provides contracting authorities with legal possibilities to properly apply the principles of law and coordinate their own and the tenderers' legitimate interests with the public interests of the society on the basis of the formed case-law while carrying out individual public procurement procedures, i.e. to acquire the necessary goods, corresponding to their needs, by using the minimum freedom of action.
3. The concept of interests in public procurement is multi-faceted, i.e. there is a mix of legitimate aims of different subjects: legitimate interests of the society (public) in the legitimacy of public procurement procedures, fair competition and rational use of funds, the object of procurement itself and the use of it; legitimate interest of contracting authorities in the most simple and flexible way of acquiring necessary objects and using them in their activity; legitimate interests of tenderers in finding purchasers, i.e. participating in a procedure on equal and transparent terms and conditions and being awarded a contract, seeking profit, expanding networks, enhancing visibility in the market, etc.; the interest of the legislator in ensuring proper

implementation of European Union and international legal acts, competitive conditions, seeking for social, environment protection, innovations policy goals. In legal acts, it is impossible to in advance provide a detailed description of a universal model for the coordination of interests and the guarantee of balance applicable for all subjects. The balancing of interests takes place in individual public procurement situations when the facts of public procurement in legal relations between contracting authorities and tenderers are evaluated.

4. The data of the research show that contracting authorities, driven by different motives, regrettably, want to use discretion to, first of all, satisfy their own interests and determine favourable terms and conditions of the sales and purchase agreements, i.e. they seek to be fully independent often considering that the public interest is ensured only through their free goodwill. Such understanding is partly traditionally determined by the fact that the interest of contracting authorities not necessarily coincides with the public interest or the interest of tenderers, and contracting authorities use the right of discretion to satisfy own or other individuals' interests and in this way neither reach the goal of public procurement nor ensure economic and social benefits of public procurement that could be created for all subjects by the coordination of interests and the guarantee of balance.
5. The primary initiative of the coordination of the different interests of the subjects of law, granted on the grounds of the right of discretion and the resulting obligations, belongs to contracting authorities. The purpose of discretion strongly correlates with the coordination of interests, resulting in an obligation to use discretion as a legal measure in balancing public and tenderers' interests. On the other hand, the research proves that in certain public procurement proceedings the abovementioned initiative may be used by contracting authorities as a privilege to gain illegal institutional benefit. Failure to fulfil the obligations stemming from the right of discretion, abuse of this right or its formal implementation opens the way for determining obscure and incomprehensive procurement terms and conditions, disproportionate and competition-restricting qualification provisions, overdetailed technical specification requirements, formal or improper assessment of tenders, making non-objective decisions determined by the conflict of interests or decisions contrary to the relevant public procurement context, non-division of the procurement object into different parts and so on. The research also reveals that dominating suppliers exist in certain sectors, cases of the distortion of competition occur; however, there are no guidelines for solving these problems that would include the description of possible tenderers' behaviour, limitations and goals. These cases show that in implementing the provisions of the Law on Public Procurement in particular public procurement proceedings, both positive and negative implementation of discretion is possible. If contracting authorities wander from the attainment of the objectives of public procurement, the right of discretion itself becomes a right of privilege to use an exceptional situation that discriminates suppliers.
6. The research shows that usually violations of public procurement rules occur in the implementation of the contracting authorities' right of discretion, i.e. determi-

nation of obscure and incomprehensive procurement terms and conditions, disproportionate and competition-restricting qualification provisions, ungrounded rejection of tenders, avoidance to request for the correction of documents proving the qualification, signing of contracts with tenderers that do not fulfil the criteria established in procurement documentation and so on. Cases of negative implementation of contracting authorities' discretion occur as a result of abuse – a conscious intention to evade the provisions and principles of public procurement law – and the human factor, inability – public procurement specialists' lack of skills and incompetence due to the changes of laws. Therefore, violations of public procurement procedures are often determined by contracting authorities' lack of competence, negligence, carelessness, often-changing and inconsistent legal regulation of public procurement, and sometimes by possible abuse by contracting authorities. In certain cases, there is a lack of legal and respective organizational measures to prevent such abuse, systemic possibilities are not fully used, efforts to search for legal or organizational measures are fragmentary.

7. To carry out public procurement procedures, one has to have broad knowledge; therefore, public procurement specialists have to constantly engage in qualification improvement, be acquainted not only with the amendments of the Law on Public Procurement but also with the case-law and recommendations (interpretations) of the Public Procurement Office on individual procedures for carrying out inspections, also with the Public Procurement Office's standard procurement documents. Therefore, the stability of the Law on Public Procurement ensures proper use of discretion; however, frequent changes in legal normative regulation destroy the balance of the practice of the implementation of public procurement law. The research revealed that in the implementation of the Law on Public Procurement, contracting authorities and tenderers often face difficulties precisely because of the frequent changes in the legal regulation of public procurement as a result of which the Law becomes obscure and complex for the specialists of law. The instability of the Law in force creates conditions for its biased interpretation in favour of the contracting authorities or the tenderers. There is a lack of continuous methodical and professional work of the Public Procurement Office in solving such problems of the implementation of the Law.
8. It has to be mentioned that courts, in hearing disputes arising from public procurement legal relations and formulating the case-law, define the limits of discretion in the interface of the interrelation between law and fact (*the existence of the facts of a particular public procurement case through the application of a legal norm is related to the origination, change or termination of certain legal relations*). The court systemically relates the application of law with the modern conception of law. If the actions and decisions of a contracting authority are within the law-regulated limits of the implementation of discretion, i.e. are not in violation of laws or legal principles such as the rule of law and other principles derived from it (equality, non-discrimination, proportionality, rationality, mutual acknowledgement, transparency, accountability, honesty, etc.), also correspond to the formed case-law, these actions

and decisions then create proper conditions for the guarantee of public and private tenderers' interests.

9. A system of the protection, defense and control of the legitimate interests of the subjects of law has formed in Lithuania, responsibility for the violations of public procurement procedures is established. Therefore, violations in the implementation of the contracting authorities' discretion are eliminated by applying administrative (authorized institutions and services) and judicial control; however, the lack of the instruments of early control of the implementation of contracting authorities'discretion is faced.
10. In Lithuania, the effectiveness of the procedure of the solution of public procurement disputes as well as the protection of interests are insufficient, the application of temporary protection measures is rare. The formal practice of the protection of the public interest implemented by the Public Procurement Office and the Prosecutor's Office has formed. The processes of the preventive evaluation of the legitimacy of public procurement sales and purchase agreements concluded and the elimination of possible violations are slow. Doubts are raised and legal disputes arise already after the conclusion of agreements. Such practice determines the formality of the protection of the public interest, not in all cases studied in the present research the declaration of public sales and purchase agreements as null and void was applied as an exceptional ultimate measure for the most serious violations of imperative legal norms or the most significant consequences for the state. The activity of the Public Procurement Office should be organized in a way that allows concentrating the performance of functions to the spheres where the expected benefit of the protected public interest is the greatest and focusing attention to early procurement control and assessment before the conclusion of agreements as well as market research aimed at the realization of the effectiveness and transparency requirements. It is appropriate to reconsider the possibilities of establishing a specialized pre-trial institution for public procurement dispute settlement and thus ensuring effective conditions and measures for the protection of the interests of both the contracting authorities and tenderers.

SUGGESTIONS

1. In order to prevent the conflicts of interests in public procurement, it is suggested to amend Article 2 of the Law of the Republic of Lithuania on Adjustment of Public and Private Interests in the Public Service by adding a provision that the category of persons working in the public service includes public procurement committee members and other persons participating in public procurement procedures and having the obligation to declare private interests in accordance with the existing legal regulation by submitting declarations of private interests. Article 10 of the Law of the Republic of Lithuania on Adjustment of Public and Private Interests in the Public Service should be amended by adding a provision that the data of the declarations of public procurement committee members and other persons participating in public procurement procedures are public and published on the website of the Chief Official Ethics Commission in accordance with the procedures established by the Chief Official Ethics Commission.
2. It is suggested to improve the legal regulation of the implementation of contracting authorities' discretion and draft implementing legal acts concretizing the purposes of the Law on Public Procurement. The non-bindingness of the recommendations approved by the Public Procurement office is often an excuse for disregarding them; therefore, it becomes very complicated to legally evaluate the conditions of the compliance with or disregard of the recommendations. Therefore, it is suggested to approve techniques or rules for the application and implementation of the discretionary right instead of the recommendations drafted by the Public Procurement Office. In this way, the pursuit of the aims of the Law on Public Procurement and the balancing of contracting authorities', public and tenderers' interests would be ensured. It is suggested to establish in the Law on Public Procurement that the Public Procurement Office should approve compulsory general requirements for the qualification assessment and technical specifications. Such general requirements would be compulsory for contracting authorities.
3. It is suggested to strengthen the mechanisms of contracting authorities internal control (self-control). Contracting authorities should approve and publish rules for public procurement organization, planning, internal procedures and internal control. Publicity would ensure a more transparent planning of public procurement, signify the pursuit of public procurement effectiveness and use for the society. It is important to establish legal regulation of the centralised and local departmental preventive control of public procurement carried out by contracting authorities. Such vertical control rules (measures) should be published on the contracting authorities' websites.
4. In order to reduce the abuse of the rights of discretion by contracting authorities and ensure proper functioning of the system for the prevention of the conflicts of interests, it is suggested to amend the Law on Public Procurement by adding a provision that the Public Procurement Office, together with the Chief Official Ethics Commission, should adopt rules for the identification and management of the

conflicts of interests the purpose of which would be to establish clear procedures for the identification of the conflicts of interests, their prevention and elimination.

5. The implementation of the legal use of contracting authorities' rights of discretion should be supported by methodical and other types of constant help from the Public Procurement Office. For this purpose, the Public Procurement Office should:
   5.1. constantly provide commentaries of the application of the Law on Public Procurement, prepare and publish reviews of positive discretion implementation;
   5.2. organise trainings and publish their results on the website of the Public Procurement Office;
   5.3. draft standard rules for ethical behaviour in carrying out public procurement procedures that would contain clear descriptions of behaviour in certain situations, specific opt-out procedures, ways of avoiding abuse. It is suggested to administer a website for advice on ethical behaviour in public procurement, for example, similar to the website of the official ethics advisor (http://www.vtek.lt/patarejas);
   5.4. carry out regular analyses of the status of competition in different sectors of public procurement and provide information to interested institutions and the society;
   5.5. form the practice of early preventive public procurement control (proper precontractual, contractual risk assessment in order to identify violations as early as possible, for example, early examination of procurement terms and conditions upon the contracting authority's request, etc.);
   5.6. participate as experts in the working groups of the projects of national importance of interested parties.

PUBLICATIONS OF THE AUHTOR ON THE TOPIC OF THE DISSERTATION

1. Sakalauskaitė, Eglė. 'Features of choosing and conducting negotiated procedure without publication of a contract notice, as an exceptional means of procurement, based on the Law of Public Procurement Article 56 Part 1 Paragraphs 2 and 4.' *Societal studies: scientific papers* 6, 3 (2014): 681–705.
2. Sakalauskaitė, Eglė. 'Qualification requirements for suppliers and some problematic aspects of their determination.' *Societal studies: scientific papers* 5, 2 (2013): 593–615.

CURRICULUM VITAE

EDUCATION

2009–2016	Doctoral studies in the field of Law, Mykolas Romeris University.
2003–2005	Mykolas Romeris University (MA in Law).
1999–2003	Mykolas Romeris University (BA in Law).

WORK EXPERIENCE

2015 till present	The Ministry of Economy of the Republic of Lithuania, Law and Procurement Department, Procurement Division, Head of Division.
2010–2015	Public Procurement Office, Deputy Director.
2009–2010	The Ministry of Justice of the Republic of Lithuania, Personnel and Communication Department, Director.
2009–2010	Commission for the Acknowledgement of Professional Experience in Law, Chair.
2009–2010	Auditors' Court of Honour, Chair.
2007–2009	The Ministry of Justice of the Republic of Lithuania, Personnel and Document Administration Department, Director.
2005–2007	The Ministry of Justice of the Republic of Lithuania Strategic Planning and Investment Department, Finance Department, Deputy Director.
2003–2005	International Law Department, Finance Department, Administration and Services Department, senior specialist.

SCIENTIFIC INTERNSHIPS

February–May 2011	Université Paris 8 (University of Vincennes in Saint-Denis)

Sakalauskaitė, Eglė
PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ DISKRECIJOS PROBLEMOS DERINANT SKIRTINGUS INTERESUS VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE: daktaro disertacija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2017. 284 p.

Bibliogr. 211-237 p.

ISBN 978-9955-19-864-2 (internete)
ISBN 978-9955-19-865-9 (spausdintinis)

Disertacijoje „Perkančiųjų organizacijų diskrecijos problemos derinant skirtingus interesus viešuosiuose pirkimuose" analizuojamos perkančiųjų organizacijų diskrecijos panaudojimo teorinės ir praktinės problemos derinant skirtingus interesus viešuosiuose pirkimuose. Diskrecijos paskirtis stipriai koreliuoja su interesų derinimu, iš to kyla ir pareiga pasinaudoti diskrecija kaip teisine priemone derinant viešuosius ir tiekėjų interesus. Diskrecijos institutas suteikia perkančiosioms organizacijoms teisines galimybes vykdomuose viešuosiuose pirkimuose tinkamai taikyti teisės principus, suformuotos teismų praktikos pagrindu derinti savo ir tiekėjų keliamus teisėtus interesus su visuomenės viešaisiais interesais, t. y. naudojantis minimalia veiksmų laisve įsigyti reikalingų vertybių, atitinkančių jų poreikius. Autorė identifikuoja perkančiųjų organizacijų diskrecijos įgyvendinimo srityje kylančias problemas ir pateikia siūlymus dėl jų spendimo siekiant suderinti skirtingus interesus viešuosiuose pirkimuose.

In the doctoral dissertation "Problems of Contracting Authoritie' Discretion in Balancing Different Interests in Public Procurement", the theoretical and practical problems of discretion in balancing different interests in public procurement are analysed. The purpose of discretion strongly correlates with the coordination of interests, resulting in an obligation to use discretion as a legal measure in balancing public and tenderers' interests. The institution of discretion provides contracting authorities with legal possibilities to properly apply the principles of law and coordinate their own and the tenderers' legitimate interests with the public interests of the society on the basis of the formed case-law while carrying out individual public procurement procedures, i.e. to acquire the necessary goods corresponding to their needs by using the minimum freedom of action. The author identifies the problems of the implementation of the contracting authorities' right of discretion and makes proposals for their resolution in order to ensure the balance of different interests in public procurement.

Eglė Sakalauskaitė
PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ DISKRECIJOS PROBLEMOS DERINANT SKIRTINGUS INTERESUS VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE
Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

ISBN 978-9955-19-864-2 (internete)
ISBN 978-9955-19-865-9 (spausdintas)

Maketavo Laura Tekorienė

Mykolo Romerio universitetas
Ateities g. 20, Vilnius
Puslapis internete www.mruni.eu
El. paštas roffice@mruni.eu
Tiražas 20 egz. Užsakymo Nr. 12262

Parengė spaudai UAB „Baltic Printing House“
Svajonės g. 40, LT-94101, Klaipėda
www.balticprinting.com

Spausdino UAB „Baltijos kopija“
Kareivių g, 13B, Vilnius
www.kopija.lt
El. paštas info@kopija.lt

ISBN 978-9955-19-864-2

